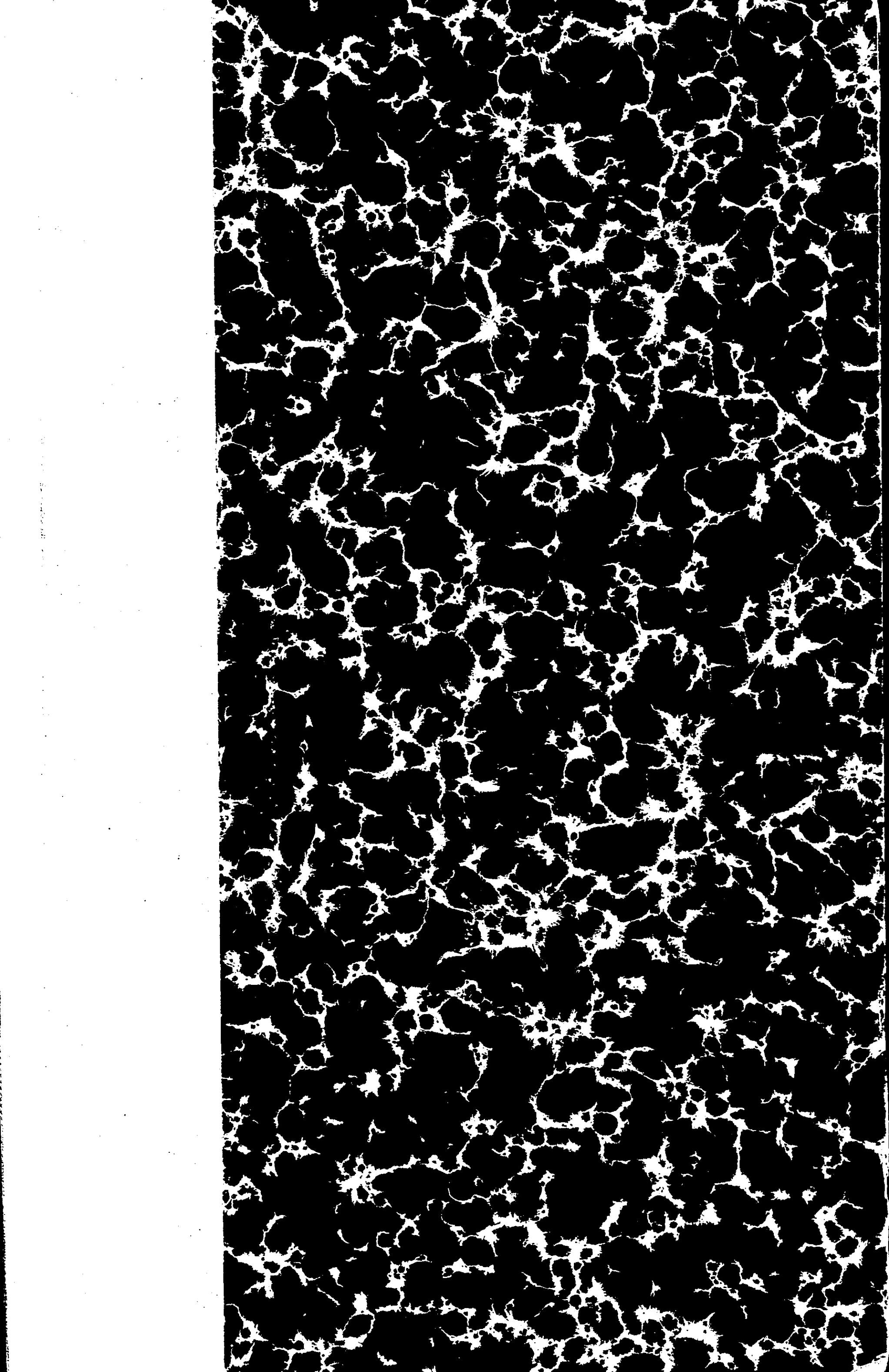

Clemens Romanus.

CLEMENTINORUM

EPITOMAE DUAE

ALTERA EDITA CORRECTIOR,

INEDITA ALTERA NUNC PRIMUM INTEGRA
EX CODICIBUS ROMANIS ET EXCERPTIS TISCHENDORFIANIS

CURA

ALBERTI RUD. MAX. DRESSEL.

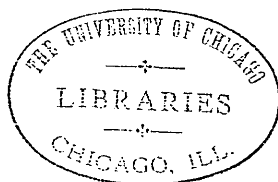
ACCEDUNT

FRIDERICI WIESELERI

ADNOTATIONES CRITICAE AD CLEMENTIS ROMANI QUAE
FERUNTUR HOMILIAS.

LIPSIAE,
J. C. HINRICHS, BIBLIOPOLA.
1859.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARIES
CHICAGO, ILL.

PROLEGOMENA.

1. Insigne Christianae antiquitatis monimentum traditum nobis est in Recognitionibus et in Homiliis quae vocantur Clementinis. Sive enim ingenium illorum temporum curiose spectas, quae revelationis Dei in Christo factae primordia inter et exaedificatam Ecclesiam medium quodammodo tenent, sive veterum nostrorum disciplinan, sive quaeris antiquissimam historiae dogmatum illustrationem, nihil eorum inibi non reperies. Quid dicam de origine haud paucarum traditionum vel doctis pennis sequiori tempore hinc excultarum, vel populi ore propagatarum, quid de Christianae literaturae novo genere heic primum obvio, fabulam religionis ac philosophiae placitis pertextam exornatamque suaviter ac graphice enarrandi, ut qua aliis insinuetur doctrina ipsa? Idcirco ex longo inde tempore per nascentem perque adultam Ecclesiam utrique operi singulare quoddam studium videmus impensum. At vero factum id ita est, ut inter legendum ac describendum genuina quidem dulcis fabulae minus quam indolis lineamenta archetypi ob nimium usum usque adeo evanuerint, ut quale nunc est propter deformitatem ridiculum, turpe ob similitudinem videri possit. Cuius rei causa haec est, quod, cum saeculorum decursu paulatim a primorum credendi norma aberraverit, tantam tortis politum erroribus corruptelam est expertum, ut, dogmate Ecclesiae adultae per divinum spiritum moderatorem non absque ratione consolidato, neque in suis erroribus consistere, neque recto tramite semel relicto ad neglectos fontes facili negotio revocari potuerit. Verumenimvero si *τοῦ Πέτρου κηρύγματος τοῦ πάλαι* restitutio in integrum iam res est, quae vix fieri possit, nihilominus eos, qui eiuscemodi studiis operam navant, pro successu adiutum iri puto, si critica adminicula quantulacunque nova in lucem proferantur. Ac eo pluris esse facienda illa apparet, quo aptiora sint ad demonstrandum varias rationes, quibus Christiani ipsum *Πέτρου κήρυγμα* homines in usum suum converterint. Hinc enim luculentius clarebit, quodnam discrimen Homilias inter et Epitomen intercedat, nec posse aliunde de Clementinorum historia satis recte existimari.

2. Quae cum ita sint, viris doctis et potissimum theologis rem haud ingratam me facturum sperabam, si Clementinis cum ex bibliothecarum pulvere ac umbra pertrahendis tum cura critica pertractandis manus studiumque admovere pergerem. Ab huius certe instituti ratione prorsus alienum fuit plus ultra progredi, quam pro re nata ex parte literaria posci videretur. Quod si pro angusto spatio Prolegomenis concesso fieri potuisset, praetermittendum tamen erat, quia nec valetudo infirma, nec rerum adversitas id rite ac libri fama digne absolvendum concesserit. Exosus quippe eiuscemodi studiis iste est, cui continuo cum vitae aerumnis luctandum.

3. Qui ex Rufini Recognitionibus e Graeco sermone latine versis nil nisi nomen Itinerarium Petri vel breves sententias vel prolixas affe-

runt narratiunculas[1], summo ii consensu ita citant laudantque, ut facile intelligas, ex uno exemplari ex eademque editione eos deprompsisse. Nec mirum. Nam Rufinus haud dubie τὰ κλημέντια vertit, de quibus Photius cod 112. 113 refert[2], se invenisse duo Clementis opera: alterum Constitutiones App., alterum ad Iacobum fratrem Domini directum, cui inesse τοῦ ἀποστόλου Πέτρου πράξεις καὶ αἱ πρὸς Σιμόνα τὸν μάγον διαλέξεις, καὶ ἔτι ὁ ἀναγνωρισμὸς Κλήμεντος καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν. Hinc in quibusdam libris titulum Κλήμεντος τοῦ Ῥωμαίου ἀναγνωρισμός. In quibusdam (ἔν τισι) mss. praefixam fuisse operi epistolam Petri ad Iacobum, in aliis epistolam Clementis ad eundem, utramque argumenti diversi (καὶ αὔτη δὲ, οὐχ ἡ αὐτή). Ex Photii igitur verbis claret, duplici modo ea fuisse inscripta: πράξεις Πέτρου saepius, rarius Κλήμεντος τοῦ Ῥωμαίου ἀναγνωρισμός. Epistola Petri aliis exemplaribus praefixa fuit, aliis illa Clementis, neutra aliis. Sed omnia eiusdem editionis erant: ἐν πᾶσι γὰρ τοῖς βιβλίοις, ἃ εἴδομεν, καίτοι οὐκ ὀλίγων ὄντων, μετὰ τὰς διαφόρους ἐκείνας ἐπιστολὰς καὶ ἐπιγραφὰς τὴν αὐτὴν εὕρομεν ἀπαραλλάκτως πραγματείαν ἀρχομένην „ἐγὼ Κλήμης“ καὶ τὰ ἑξῆς ἐντεττόμενα.

4. Haud parvi facienda Photii notitia est, utpote qua Clementinorum literaturae complexus illustretur iste, qualis nunc integer evulgatus prostat. Nam cum eo opinante αἱ πράξεις Petro auctore temporum decursu periissent, solum Clementis opus perdurabat. Editio vero, quam Rufinus praeter versam ab ipso cognovit[3], an Photio inter eiusdem furfuris materiem innotuerit, incertus haereo; nec quae sit illa Origenis[4], quaeque Operis imperfecti[5] aut Chronici Paschalis[6] definierim. Nec aliter de illis sentio Clementinorum excerptis, quae tradiderunt Eusebius[7], Synopsis Pseudo-Athanasiana[8], (Hieronymus)[9], Caesarius Naz.[10], Epiphanius[11], Maximus Confessor[12], Anastasius Sinaita[13], Ioannes Damasc.[14], Nicephorus (Patriarcha) Const.[15],

---

[1] Cfr. Paulinus Nol. ep. 47 ad Ruf., Gennadius de viris illustr, Decrētum concilii Rom. sub Gelasio de libris recipiendis sive non recipiendis c. 6, Isidorus Hisp. Orig. III, 50, de natura rer. c. 17, Adhelmus de laude virginum c. 12, Beda Hexaëm. in Gen. 1, 6. 7. 8, in Act. 5, 34, de ratione tempp. c. 3, Agobardus Lugd. de Iudaicis superst. c. 16, Freculphus Chronicorum lib. II (ap. Melch. Noverianum Colon. 1539), Hincmarus de divortio Lotharii et Tetbergae c. 9, Anastasius Bibl. ep. ad Ioannem Diac. (vd. Opp. Tom. III p. 472 ed. Sirmondi), Pseudo-Abdias Historiae Apostolicae, lib. I de rebus a B. Petro gestis (vd. Fabricii cod. Apocr. N. T. II, 402 sqq., Hamburgi 1719), Humbertus episc. Sylviae Candidae contra Nicetam (vd. Canisii Lectt Antiq. Tom. III, 1 p. 317 Antv. 1725), Honorius Presbyter et Scholasticus Augustodunensis (cfr. de luminaribus Ecclesiae c. 15), Ordericus Vitalis Hist. Eccl. Cl. XIII edd. Aug. Cl. Prevost. Tom. I p. 229 etc. [2] Edd. D. Hoeschelius et A. Schottus Rothomagi 1653 p. 290. [3] S. Clementis Rom. Recogn. praef. ad Gaudentium p. 2 ed. Gersdorf: Puto quod non te lateat, Clementis huius in Graeco eiusdem operis ἀναγνώσεων, hoc est Recognitionum, duas editiones haberi, et duo corpora esse librorum, in aliquantis quidem diversa, in multis tamen eiusdem narrationis. [4] Ad Gen. I, 14 ed. Lommatzsch Tom. VIII p. 41, cfr. Philocal. c. 22 ed. Lommatzsch Tom. XXV p. 202, ad Matth. 26, 6. [5] Ad Matth. 10, 41. [6] Cfr. Uhlhorn, die Homilien und Recognitionen des Clemens Romanus, Göttingen 1854 p. 64. [7] Hist Eccl. III, 3. [8] Cfr. Opp. Athanasii ed. Bened, Parisiis 1698, II, 202. [9] Adv. Jovian. c. 15 et Comment. ad Gal. I, 18. [10] Quaestiones theol. et philos. ed. El. Ehinger, Augustae Vindel. 1626 [11] Haer. XXX, 15. [12] Opp. ed. Franc. Combefisius, Paris 1675, Tom. II p. 528 sqq. [13] Quaestiones et responsiones ed. I. Gretser, Ingolst. 1617. [14] Cfr. Cotelerii Eclogae ex Io. Damasc. in comment. ad Clem. Hom. (ed. Lut. Par. 1672). [15] Thesaur. temp. ed. Scaliger, Lugd. Bat. 1606 p. 312; Georgius Syncellus et Nicephorus Constant. ed. Dindorf, Bonnae 1829 Tom. I p. 788; Fabricius cod. Apocr. N. T. I, 143.

Georgius Cedrenus[1], Nicon Monachus[2], Nicephorus Call.[3], Michael Glycas[4]. „Codex ms. Parisinus, qui inter orientales num 70 signatur et inscribitur Testamentum Christi domini ad Petrum et omnia mysteria quae ei revelavit, auctore S. Clemente Romano etc. XCI sectionibus haud pauca quidem continet, quae ex Recognitionibus excerpta esse videntur, sed confusa ea cum ineptiis variisque hallucinationibus ac permixta conquestionibus de iniuriis et malis, quibus affligebantur saeculo post Chr. natum decimo quinto Christiani in Oriente degentes a Muhamedanis“[5]. Nec habeo, quid dicam de versione Clementinorum Syriaca, quam in doctissimi Curetoni manibus esse scio. Is enim literis datis d. 5. Iul. 1856 mecum communicavit: „I have by me transcribed the Clementines in Syriac, which I hope to find some favorable opportunity of publishing.“ Illi igitur quae citant ex libris deprompserunt, qui certe ad unum omnes ad eandem historiae vel potius fabulae originem respiciunt, non ex uno eodemque profluxerunt archetypo doctrinae. Ac viri docti, qui de Clementinis disseruerunt, in eo vel maxime decepti sunt, quod huic parti minus animum adverterunt. Ego quippe persuasum habeo, inde ab initio plures extitisse eodemque tempore recensiones doctrina multum diversas, fabula Clementis haud dispares. Hinc Clementinorum vel maxima in doctrina varietas, summa in fabula enarranda unitas. Sed orthodoxae fidei cultorum pietas permittere nolebat, ut clarissimum Clementis nomen placitis pro multorum captu haereticis porro inserviret vehiculo, quapropter iam longe ante Photium, Hieronymi aetate dixerim, expurgandi labor incepit. Hinc exorta est Clementinorum cohors varie et multiformiter composita, altera quippe Epitome alteram parturiente. Ac quanto pruritus corrigendi theologorum orientalis Ecclesiae cum nimia dogmatizandi cupidine et argutandi crevit invaluitque, tanto macrescere videre est Epitomas prodeuntes. Id Recognitionibus quoque serius, et quidem post Photium accedisse, testes sunt duo codices Lipsienses saec. 11 et 13, quibus Gersdorfius usus est in editione earum nova adornanda. Utriusque quippe auctor epitomatoris vice strenue functus est iis quidem anxie repetundis, quae ad historiam rerum enarratarum attinent, doctrinae placitis acuta falce demessis, ubicunque id pro re nata ei utile vel necessarium videbatur[6].

5. Quodsi quae ex Clementinis apud varios scriptores orientalis et occidentalis Ecclesiae supra recensitos obvia fiunt fragmenta ex archetypo non nisi intermediis viis, iisque haud raro intercisis multifarieque retortis provenerunt, provenientia pro libitu scribentium redacta, quid mirum, si pervarie fuerunt inscripta? Haud id leve argumentum mihi esse videtur ad diiudicandum eorum corruptelam sive aberrationem ab archetypo nominare mavis. Eadem vero ex altera parte me movet causa, ut credam, stabilem illam inscriptionem utriusque Epitomes huiusce libri testem esse rectae affinitatis intervenientibus Homiliis cum ipsarum archetypo et compendiariae doctrinae et omnium, quae ad res gestas spectant Inscribitur autem Epitome quam nunc primum integram evulgavimus *Κλήμεντος τῶν Πέτρου ἐπιδημιῶν κηρυγμάτων ἐπιτομή*, qui titulus est Homiliarum, sicque inscribenda fuit Epitome a Turnebo primum edita, a Cotelerio et Clerico repetita[7]. Utraque igitur ex Homiliis prodiit. Homiliarum autem non paucos locos ex nova supellectile illustrari posse atque corrigi, facile sibi persuadebit, qui hunc librum accuratius perlustraverit. Quas Cotelerius e codicibus quibusdam bibliothecae Parisinae Epitomes brevioris ab ipso post Turnebum iterum editae textui varias lectiones subiecit, eas

---

[1] Chronicon ed. I. Goar et A. Fabrotti, Paris 1647. Cfr. *Σύνοψις ἱστοριῶν* ed. Imm. Becker, Bonnae 1838. [2] *Πανδέκτη τῶν ἑρμηνειῶν τῶν θείων ἐντολῶν τοῦ κυρίου*, cfr. Fabricii Bibl. gr. ed. Harless Tom. XI, 275. [3] Hist. Eccl. III, 18. [4] Annal. ed. Imm. Becker, Bonnae 1836 p. 51. [5] Gersdorf l. l. p. IX. [6] Cfr. Gersdorf l. l. Praef. p. VIII sqq. [7] Cfr. notula nostra 1 ad cap. 1.

a nostris prolixioris Epitomes manuscriptis paululum differre facile e comparatione apparebit.

6. Iam vero quaenam utriusque Epitomes diesiectorum membrorum cum textu Homiliarum coniugatio sit paucis adumbrabo. Epitomes I i. e. nostrae prolixioris 1 — ἐκβληθῆναι καπνὸν med. 17 (Epitomes II i. e. a Turnebo primo evulgatae [τοῦτο δὲ τὸ ἀδίκως 11 — ὑμᾶς ἀποδέξασθαι προαίρεσιν extr. 11] ibid.) = Hom. I, 1 — extr. 18; Epit. I med. 17 — med. 19 (Epit. II ib.) orthodoxe explanant Hom. 19, 20, 21; Epit. I ταῦτά μου εἰπόντος med. 19 — σώματος φύσις extr. 19 (Epit. II ib.) ex Hom. 22. — Epit. I 20 — ὁ νοῦς συντρέχειν 22 (Epit. II [τότε γὰρ 22 — αὐτὴν οὐ δύναται 22] ib.) = Hom. II, 1—3; Epit. I πάντες μὲν οὖν — μαθεῖν αὐτὴν οὐ δύναται 22 (Epit. II [ ]) ex Hom. 7; Epit. I ὅθεν, ὦ φίλε Κλήμη sub finem 22 — ἀδικία λέγεται extr. 23 (Epit. II [τῆς γὰρ ῥίζης 23 — ἀδικία λέγεται extr. 23] ib.) = Hom. 12, 13, 14; Epit. I Ταῦτα ἀκούσας — πάντα ἠκρίβωσα ineunte 24 (Epit. II ib.) = Hom. sub finem 18; Epit. I καὶ μεταπεμψάμενος 24 — ἦν ὁ Σίμων extr. 26 (Epit. II ib.) = Hom post med. 21, 22 extrema periodo οὐ γὰρ ἂν — ἀπόλλυνται excisa, 23; Epit. I 27 — extr. 33 (Epit. II ib.) = Hom. 25, 27 — extr. 32. — Epit. I 34 — extr. 35 (Epit. II [αὐτῷ γὰρ μόνῳ 35 — καὶ νοητῶν extr. 35] ib.) = Hom. III, ineunte 29 — ὁμῶς αὐτὸς μόνος 33 sqq. om.; Epit. I 36 — extr. 41 (Epit. II ib.) = Hom. 38 — [Καὶ ὁ Πέτρος 42 — δεῖξαι τὰς γραφὰς ib.] extr. 43; Epit. I 42 — ὁ θεὸς ἀναδείξῃ 43 (Epit. II ib.) = Hom. πλὴν ἡ ζήτησις 58 — πρόδηλον ποιήσῃ 60; Epit. I 43 — προήγομεν τῆς Φοινίκης 44 (Epit. II ib.) = Hom. 72 [τῶν ὅλων — αἰῶνας. Ἀμήν.] — extr. 73. — Epit. I καισαρείας δὲ 44 — ἐλθεῖν ἀπηλλάγησαν 53 (Epit. II [ὁ μῦθος δογματισθῇ 51 — καὶ ἄλλα μύρια sub finem 51] ib.) = Hom IV, 1 [καὶ πολλῇ — ἡμετέραν ἀνάπαυσιν], 2 [καὶ τοῦ Πέτρου — μάγου], 4, 5, initium 6, 7, 8 — ἤδη τόπον rlqq. om. 9, καὶ δὴ προϊόντες 10 — τε καὶ συνηθείας excisis sqq. 11, οἱ μὲν γὰρ 12 excisa quarta sententia ac fine quintae, 13, initio praetermisso 14, 15 — τὰ ἐνερριζωμένα ἀσεβήματα rlqq. om. 18, Διὸ χρὴ — μαθήματα 19 sine sqq., 20 — ὁμιλίαι καλαὶ absque sqq. 24, ταῦτά μου εἰπόντος 25 — extr. 25. — Epit. I τῇ δὲ ἐπαύριον 53 — σώζεσθαι θελόντων 54 (Epit. II ib.) = Hom. VII, 1 — σώζεσθαι θελόντων 2; Epit. I [δυνατὸς γὰρ — σώματα σῶσαι 54] μανθάνω οὖν — παραδέδωκεν 54 (Epit. II ib.) ex Hom. Μανθάνω οὖν — κακῶσαι βούλεται 3; Epit. I ἀλλ' ὥσπερ 54 — κόσμου ὁρισμοὺς sub finem 56 (Epit. II ib.) ex Hom. ὥσπερ οὖν 3 — κόσμου ὁρισμοὺς 6; Epit. I τοιαῦτα καὶ 56 — ἔκειντο ποδῶν 58 (Epit. II ib.) = Hom. τοιαῦτα καὶ 8 — sub finem 10; Epit. I ὁ δὲ εἰς οὐρανὸν 58 — προειρημένος 59 (Epit. II ib.) = Hom. ὁ δὲ εἰς οὐρανὸν 12 — προειρημένος 12. — Epit. I εἰς δὲ τὴν Τρίπολιν 59 — μισθὸν ἕξουσιν 62 (Epit II ib.), ὁ δὲ τὸν πολὺν 62 — ἤρξατο οὕτως extr. 63 (Epit. II ib.) = Hom. VIII, 1 — extr. 4, ὁ δὲ τὸν πολὺν 8 — ἤρξατο οὕτως extr. 8; Epit. I Ὁ μόνος ἀγαθὸς 64 — πρωϊνώτερον συνελθεῖν extr. 65 (Epit. II ib.) ex Hom. 23, 24. — Epit. I Τῇ οὖν — ἤρξατο λέγειν 66 (Epit. II ib.), ὁ θεὸς πάντα — ἀπελάσετε 66 (Epit. II ib.), ταῦτα εἰπὼν 66 — συνελθεῖν extr. 66 (Epit. II ib.) = Hom. IX Τῇ οὖν — λέγειν 1, Ὁ γὰρ θεὸς — ἀπελάσετε 19, ταῦτα εἰπὼν 23 — ὕπνωσεν extr. 23. — Epit. I Τῇ δὲ τρίτῃ — αὐτοὺς ὑγιαίνοντας extr. 67 (Epit. II ib.) ex Hom. X, 1, 26. — Epit. I Τῇ μὲν οὖν — θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς 68 (Epit. II ib.) ex Hom. XI, 1 — 29; Epit. I οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς 68 — οὐκ ἔχει extr. 68 (Epit. II ib.) = Hom. οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς 29 — οὐδὲν ἔχει extr. 29; Epit. I [Καὶ ταῦτα — ἐπαύσατο ineunte 69] τριῶν οὖν 69 — ἐπορεύετο ὁδὸν extr. 69 (Epit. II ib.), ex Hom. 35, 36; — Epit. I Ἐκβάντες — σποράδην extr. 70 (Epit. II ib.), Ταῦτα τοῦ Πέτρου εἰπόντος 71 — εἰς ὕπνον ἐτράπημεν extr. 97 (Epit. II [ἐξ ὧν προέπραξεν Epit. I 96 — ἐν συμφοραῖς ἐλεῆσαι 96] ib.) = Hom. XII Ἐκβάντες — σποράδην sub finem 1, Ταῦτα τοῦ Πέτρου εἰπόντος 3 — εἰς ὕπνον ἐτράπημεν extr. 33. — Epit. I Ὄρθρου δὲ 98 — οἱ πάντες συνευδοκήσαμεν ineunte 109 (Epit. II ib.) = Hom. XIII Ὄρθρου δὲ 1 — οἱ πάντες συνευδοκήσαμεν extr. 12. — Epit I ὀρθριώτερον δὲ ineunte 109 — εἰς ὕπνον ἐτράπημεν extr. 121 (Epit. II ib.) = Hom. XIV Ὀρθριαίτερον

δὲ 1 — εἰς ὕπνον ἐτράπημεν extr. 12. — Epit. I Ὄρθρου δὲ 122 — φιλάνθρωπος τυγχάνει 126 (Epit. II ib.), καὶ ὁ πατὴρ πρὸς ταῦτα ἀπεκρίνατο 126 — μεταλαβὼν ὕπνωσεν extr. 128 (Epit. II ib.) = Hom. XV Ὄρθρου δὲ 1 — φιλάνθρωπος τυγχάνει 6, καὶ ὁ πατὴρ πρὸς ταῦτα ἀπεκρίνατο 8, [καθὼς δύο — δικαίως πάσχομεν] 9—11 extr. — Epit. I Ὄρθρου δὲ 129 — ἐξέθετο φρόνημα ineunte 133 (Epit. II ib.), καὶ πολλὰ περὶ μοναρχίας διαλεχθεὶς μετὰ δακρύων 133 — εὐχόμενος ib. (Epit. II ib.) = Hom. XVI Ὄρθρου δὲ 1 — ἐκθήσομαι φρόνημα ineunte 5, καὶ ταῦτα εἰπὼν μετὰ δακρύων sub finem 21 — καὶ εὐχόμενος ib. — Epit. I ὑπεισέδραμεν δέ τις λέγων 133 — ἀπαγγεῖλαί σου 137 (Epit. II ib.), Ταῦτα ἀκούσας ὁ Πέτρος ἔφη πρὸς τὸν πατέρα· αὐτὸς ἰδίοις ὠσὶν 138 — περί σου διαλέγεσθαι ineunte 139 (Epit. II ib.) = Hom. XX ὑπεισέδραμέ τις λέγων ineunte 11 — τί χρὴ ποιεῖν 13, ὁ Πέτρος ἀπεκρίνατο· αὐτὸς ἰδίοις ὠσὶν 18—περί σου διαλέγεσθαι ineunte 20; Epit. I καὶ δὴ τοῦ πατρὸς ὑπὸ νύκτα 139 — Ἀντιόχειαν ἔσπευσεν extr. 140 (Epit. II ib.) ex Hom. 21, 19, 23.

Quae per Epitomes I c. 141, 142 (Epit. II ib.) sequuntur, haud parvi momenti sunt, quippe quae ex Homiliarum prototypi fine, etiam in mea editione vix absoluta, huc transmigrasse dixerim. Recognitionum finem X, 68 sqq. perquam interpolatam puto eamque, quod authentiam attinet, graecis Epitomes I omnino posthabendam. Epitomes I c. 143, 144 (Epit. II ib.) sequioris originis vestigia in fronte ferunt. Sed in c. 145 — Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἔχει ineunte 155 redduntur epistolae Clementis ad Iac. Homiliis praefixae c. 1 — καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἔχειν .... sub finem 10, et διὸ, ὦ Κλήμη 155 — κηρυγμάτων ἐπιτομὴ extr. 159 ex Ep. Clem. Hom. διὸ, ὦ Κλήμης ineunte 16 — κηρυγμάτων ἐπιτομὴ sub finem 20 eadem repetunt. Limitibus eandem epistolam Clementis ad Iac. arctioribus coegit auctor Epitomes II c. 145, 146, 147.

Epitomes I epistolam excipit, inserviente 160 capite transeundo, Martyrium Clementis auctore Simeone Metaph. c. 161 — extr. 185 (Epit. II 148—179). Sed ad τὴν τοῦ ἀναγνωρισμοῦ βίβλον id non pertinere, iam amanuensis codicis Vaticani 824 epigraphe τέλος superioribus apposita indicavit.

7. Quibus intelligitur, Epitomen I medium obtinere Homilias inter et Epitomen II, neutiquam eam distare ab illis, quantum ab ipsa secedat liber Epitomes II. Neque vero geminae Epitomes et Homiliarum illud praetermittendum est notabile discrimen, quod Hom. V, VI, fere X, XVII, XVIII, XIX, dimidium fere XX omnino sunt excisae. Acsi Homiliae, quales habemus post annum 160 in hodiernam formam redactae esse videntur, non dubito, quin Epitome I post concilium Nicaenum condita fuerit, ex illa vero liber Epitomes II, postquam Martyrii Clementis traditio invaluerat.

8. Epitomes I nunc integrae iam cl. Constantinus Tischendorf specimina aliquot publici iuris fecit ex tribus mss. (Italico, Orientali, Parisino) deprompta[1], quibus nunc quartum accedit bibliothecae Regiae Monacensis[2]. Is vir uti omnigena doctrina atque scientia summus, ita ob

[1] Anecdota Sacra et Profana, Lipsiae 1855 p. 77 sqq. [2] Cfr. Tischendorfii notitia in deutsche Zeitschrift für christliche Wissenschaft und christl. Leben, herausgegeben von Lic. K. F. Th. Schneider, Berlin, Februar 1857 p. 59. Inde haec excerpere iuvat: — eine patristische Handschrift aus dem 10. Jahrh., deren hier in Betracht kommenden Inhalt der Hardt'sche Catalog einfach als eine Clementinische epitome bezeichnet. Allein als eine solche erscheint sie wenigstens nicht in dem Sinne, in welchem das von Cotelier edirte Werk dafür anzusehen ist Die Schrift geht vielmehr den grössten Theil hindurch dem Texte der Homilien so parallel, dass sie als ein nächster Ausfluss aus diesen zu betrachten ist, und nicht sowohl eine epitome als eine Recension der Homilien darstellt, welche nur in besonders wichtigen Stellen eigenmächtig den alten Text verlässt. Dieser Charakter

incomparabilem erga me aliosque benivolentiam pie colendus schedas suas meum in usum excuti voluit, quo penus criticus ad huncce librum adornandum aperiretur quam locupletissimus. Egomet duos contuli codices, unum Ottobonianum 443 (sign. O), Vaticanum 824 alterum (sign. V). Liber Ottobonianus ille pretiosus est, qui solus Homilias integras praebet: iis autem expletis „Eiusdem Clementis Peregrinationum Epitome“ inde a fol. 161 sequitur eadem manu saec. XIV exarata. Quae de eius indole in mea Homiliarum editione[1] disserui, et de Epitome I dicta sunto. Liber Vaticanus membraneus foliorum quaternariorum mai. saec. XI scriptus fuit. Ipsum autem volumen cum invenirem, ex diutino situ squallebat, et habitu aspectuque tetro erat. Initium usque ad vocc. *ὅτι ἀθάνατος ἡ ψυχὴ, ποτὲ δὲ ὅτι θνητή. ὁπότε* c. 3 temporum iniuria periit, qua propter id ex Ottoboniano transcripsi. Indoles eadem ac codicis Vat. 859 Barnabae, Polycarpi, Ignatii epp. continentis. qui ad novam Patrum App. editionem conficiendam usui fuit.[2]. Ac libri Vaticani 859 mentione facta, notitiae iam datae alteram addiderim, quae Armeniae literaturae interest. Nierses ille Ghelajensis, qui eum olim possidebat, in calce epistolae Barnabae hancce notulam adscripsit:

Ես Ներսէս կթ̃ղս թարգմանեցի
զթուղթս զայս ի Հայ բար
բառ ի թագաւորական
Քաղաքս ի փառ ս ք̃ի̃այ մերոյ
որէ աւրհնեալ յաւիտ
եանս, ամէն:

i. e. „Ego Nierses Patriarcha hanc epistolam interpretatus sum sermone Armenio in hac Regia civitate ad gloriam Christi Dei nostri, qui benedictus est in aeternum: sic esto“. Ista versio alicubi latere videtur adhuc manuscripta, aut prorsus periit. Docti quos Romae interrogabam Armenii eam ignorabant. Ac si iam ab eo Epitomes textu, quem Turnebus primus edidit, nonnihil subsidii petitum est ad restituendum Homiliarum textum, multo plus profecto enucleabitur ex ea supellectile, quam Tischendorfii libri scripti quamque codd. Ottobonianus et Vaticanus Homiliis persimillimi nunc largiti sunt. Equidem meam Homiliarum editionem supellectile ex hisce duobus codd. petenda non dotavi, quamvis id temporis iam diu apud me iacuisset. Nihil ego quidem peccavi. Etenim docti Gottingenses Homiliarum amici tanta editioni meae subsidia critica atque commentaria

---

ist ganz von der Art, dass wir hier jene alte christliche Recension der Homilien möchten wieder zu erkennen haben, welche neuerdings mehrfach, besonders von Uhlhorn, besprochen worden ist. Und wie in dieser Münchner Handschrift, so möchte dieselbe Recension auch in den beiden Handschriften vorliegen, von denen ich in den Anecd. sacr. et prof. S. 77 ff. ausführliche Excerpte mitgetheilt habe. In den am angeführten Orte S. 78—81 vollständig mitgetheilten Abschnitten stimmt der Münchner Text grösstentheils mit dem dort gegebenen Texte überein; seine kritische Wichtigkeit zur Berichtigung des Homilientextes ist daher unverkennbar. — Bei dem hohen Interesse, das in neuerer Zeit die Pseudoclementinische Literatur des 2. chr. Jahrhunderts gefunden hat, wäre es jedenfalls sehr verdienstlich, wollte man neue und gründliche Studien auch denjenigen Hdschr. widmen, in denen alte Verarbeitungen der sogenannten Homilien des Clemens vorliegen. —

[1] Clementis Romani quae feruntur Homiliae viginti nunc primum integrae, Gottingae 1853 p. VII [2] Patrum Apostolicorum opera edd. Dressel et Tischendorf, Lipsiae 1857 p. LXVI.

se allaturos promiserant, ut dignioribus locum crederem esse cedendum. Sed bibliopola cum libro excudendo nimis festinante promissis non stare potuerunt. Quapropter peto abs te, lector benivole, ut meam Homiliarum editionem ex novo hocce libro pro re nata supplere velis.

Epitomes II textum correxi quattuor codicibus usus. Doleo, quod optimus nil praebet nisi tria fragmenta ex capp. 1—19, 23—26, 33—35. Is est Angelicus foliorum quaternariorum apud monachos Augustinianos signatus B. 1. 14. (= A). Post indicem praevium haec scripta habes: „Codex membranaceus pervetustus continet chartas 224 (corr. 225). Sed priores chartae 24 (corr. 25) et posteriores 223 et 224 (corr. 224 et 225), quibus continentur Clementis Epistola (!) de periodo S. Petri et vita Mariae Aegyptiacae, sunt manu recentiori in bombycino exaratae". Clementinorum igitur fragmenta e pervetusto exemplari eoque optimae notae saec. XIV descripta sunt. Alterum in bibliotheca Angelica contuli codicem B. 3. 5. signatum (= B). Membraneus est formae quartae saec. XI. Manus saec. XV heic mutavit, emendavit illic. Varias lectiones per foll. 121—190 praebet optimas. Tertius est Vaticanus 715 inde a folio quaternario 211—257, membraneus saec. XI (= C), quartus Vaticanus 1116 inde a fol. dimidiato 1—38, membraneus saec. XI (=D) cum primis foliis fere exesis: hic illo correctior.

9. Iis igitur adminiculis hicce liber adornatus est. Addidi latinam Cotelerii versionem sexcenties correctam, ex parte novam, subiunxique ipsius cum Clerici ac meis notulis. Epitome vero ab Adr. Turnebo Parisiis 1555 primum edita et ab Ioach. Perizonio simul latine versa quod tam rara est, mecum omnes dolebunt, qui eam accuratius perlustraverint; est enim correctior quam ista Cotelerii ed. Patrum App. Lut. Par. 1672. Etiam Clerici editio Antverpiana a. 1698 et a. 1700 multo minus correcta est, et mendis fere innumeris scatet textus illius, quae a. 1724 Amstelaedami prodiit. Quare non possum, quin Arminio Rostio, Adolphi beatae memoriae filio, viro honestissimo atque ad omnia, quae literas iuvare possunt, studiis suis promptissimo gratias agam, utpote qui cl. Tischendorfio impulsore suis impensis editionem utriusque Clementinorum Epitomes modico pretio parabilem typis evulgare voluerit. Sic Clementina, quae ob nimium Patrum App. editionum Cotelerii et Clerici pretium a nobis iam paene exularunt, in utilitatem et aedificationem sacrarum literarum studiosis fore ut magis innotescant spero iisque auguro.

Scribebam Romae d. 29. Januarii 1859.

CLEMENTINA EPITOME

PRIOR EDITA CORRECTIOR.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ[1] ΤΩΝ ΠΕΤΡΟΥ ΕΠΙΔΗΜΙΩΝ ΚΗΡΥΓΜΑΤΩΝ ΕΠΙΤΟΜΗ.

Κλήμης[2] *Ἰακώβῳ τῷ κυρίῳ καὶ ἐπισκόπῳ καὶ ἐπισκόπων ἐπισκόπῳ τῷ τὴν ἐν*[3] *Ἱερουσαλὴμ ἁγίαν τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίαν διέποντι καὶ τὰς πανταχῇ θεοῦ προνοίᾳ ἱδρυθείσας*[4] *καλῶς Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἐκκλησίας σύν τε πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις καὶ τοῖς λοιποῖς ἅπασιν ἀδελφοῖς εἰρήνη εἴη πάντοτε.*

I. *Γνώριμον ἔστω σοι κύριέ μου, ὅτι ἐγὼ Κλήμης Ῥωμαίων πολίτης ὢν καὶ τὴν πρώτην ἡλικίαν δυνηθεὶς ζῆσαι σωφρόνως λογισμόν τε δεξάμενος οὐκ οἶδα πόθεν ἐπεισελθόντα μοι καὶ*[5] *περὶ θανάτου πυκνὰς ποιούμενον ὑπομνήσεις πόνοις τὸ λοιπὸν καὶ ἀθυμίαις συνέζων. ἆρα γάρ, ἐλογιζόμην,*

Cap. I. 1) Ex Homiliis Clementinorum et Recognitionum libris, tum ex Epistola Clementis ad Iacobum, Clementis Martyrio atque Narratione Ephraimi composita fuit ista Epitome per eos homines, qui doctrinae ac pietatis suae esse duxerunt, quidquid superfluum, falsum, periculosum videbatur, id omne aut tollere, aut mutare et corrigere. Ter autem factam fuisse huiusmodi compendiariam compagem invenio in Mss. Codicibus Regiae Bibliothecae. Prima compago est haec, a me post Turnebum edita, post Perionium versa, exstans in Regiis Libris numero septem. Secunda continetur Exemplari 148, estque superiori paullo auctior, per additamenta scilicet a Clementinis petita, quae ad oras posuimus. Tertiam Codex 804 complectitur. Longe ea praecedentibus est auctior ex assumentis itidem Clementinorum, necnon Epistolae ad Iacobum, interdum cum Paraphrasi: et connexum habet Martyrium Clementis, subiunctum vero Ephraimi Opusculum: cuius breviatae Collectionis cunctas varietates et additiones cum nullae margines capere possent, plerasque omnes praeterire coacti sumus. Porro unius trium dictarum Editionum auctorem Symeonem Metaphrastem ostendit marginalis nota posita in Ms. Photio quondam Maximi Margunii. Testatur enim Hoeschelius eo in Codice ad Photianam capite 113 Myriobibli censuram de opere continente tum Petri acta et cum Simone Mago disputationes, tum Clementis ad suos recognitionem, *μυρίων δὲ ἀτοπημάτων ἡ πραγματεία γέμει*, adscriptum cerni hoc: *ἀλλ' ἐπηνωρθωκὼς ταύτην ὁ Μεταφραστής, πλοῦτον καὶ ταυτότητα τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ ἀπέθετο.* Cur vero suspicer priorem potius Editionem quam duas alias ad Metaphrastem pertinere causa est, quod in multo pluribus Graecorum Menologiis et Hagiologiis appareat. — Titulus hoc pacto conceptus exstat in duobus scriptis Libris: *Κλήμεντος ἐπισκόπου Ῥώμης Ἰακώβῳ ἐπισκόπῳ Ἱεροσολύμων, περὶ τῶν πράξεων καὶ περιόδων τοῦ ἁγίου καὶ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου, αἷς καὶ ὁ αὐτοῦ βίος συμπεριείληπται.* Additur in tertio: *Κλήμεντος τῶν Πέτρου ἐπιδημιῶν κηρυγμάτων ἐπιτομή*, quod habet inscriptio Clementinorum, quodque solum pro titulo exhibet unum Exemplar. Alio modo quatuor Codices: *βίος τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος* (vel *μάρτυρος*) *Κλήμεντος*

CLEMENTIS EX PETRI INTER PEREGRINANDUM PRAEDICATIONIBUS EPITOME.

Clemens Iacobo domino et episcopo et episcoporum episcopo regenti Hierosolymae sanctam Christianorum ecclesiam atque Christi Dei nostri ecclesias, quae ubique Dei providentia praeclare fundatae sunt, una cum presbyteris et diaconis et ceteris omnibus fratribus pax sit semper.

I. Notum tibi sit, domine mi, quod ego Clemens, qui civis Romanus sum et primam vitae aetatem pudice ac moderate transigere valui, cum animo percepissem cogitationem, quae nescio unde in me irrepserat crebrasque mihi de morte commentationes pariebat, cum laboribus et anxietatibus vivebam. Reputabam enim, num cum mortuus fuero non ero nullusque erit unquam, qui mei mentionem faciat, tempore nimirum

---

ἐπισκόπου Ῥώμης, μαθητοῦ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Πέτρου. Cotelerius. Ex Codicibus, quibus usus sum, inscriptionem hancce rubram in fronte gerunt A B: *Κλήμεντος ἐπισκόπου ῥώμης. ἰακώβῳ ἐπισκόπῳ ἱεροσολύμων περὶ τῶν πράξεων καὶ περιόδων τοῦ ἁγίου καὶ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου. αἷς καὶ ὁ αὐτοῦ. συνπεριλείπτη* (B *ὁ αὐτὸς περιείληπται*) *βίος. Κλήμεντος τῶν Πέτρου ἐπιδημιῶν κηρυγμάτων ἐπιτομή·* C: *Κλήμεντος ἐπισκόπου. Ῥώμης ἰακώβῳ ἐπισκόπῳ ἱεροσολύμων περὶ τῶν πράξεων καὶ περιόδων τοῦ ἁγίου καὶ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου αἷς καὶ ὁ αὐτοῦ συμπεριείληπται βίος· ἤτοι κλήμεντος τῶν πέτρου ἐπιδημιῶν κηρυγμάτων ἐπιτομή.∴+* Quae quidem nostrorum trium Codd. (uniusque apud Cotelerium) prae editis titulis ipsa sese commendat inscriptio. Constat autem ex duabus partibus, quarum prior interpolatoris est, altera (*κλήμεντος τῶν πέτρου ἐπιδημιῶν κηρυγμάτων ἐπιτομή*) antiquitatis vestigia in fronte fert. Quem Andr. Turnebus, primus huius Epitomes editor, post eum Cotelerius et Clericus evulgarunt: *Κλήμεντος ἐπισκόπου Ῥώμης περὶ τῶν πράξεων, ἐπιδημιῶν τε, καὶ κηρυγμάτων* (*καὶ περιόδων* vel *ἐπιδημιῶν κηρυγμάτων* p. *ἐπιδημιῶν τε, καὶ κηρυγμάτων* alii apud Cotelerium) *τοῦ ἁγίου καὶ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου ἐπιτομή, ἐν ᾗ* (*αἷς* al. ap. Cot.) *καὶ ὁ αὐτοῦ συμπεριείληπται βίος, πρὸς Ἰάκωβον ἐπίσκοπον Ἱεροσολύμων*, omnino is postremissimi interpolatoris opus est. Omnibus praestat simplex Codicis D inscriptio *Κλήμεντος τῶν Πέτρου ἐπιδημιῶν κηρυγμάτων ἐπιτομή*, quae est et Homiliarum et Epitomes earum prolixioris a nobis primum evulgatae, quamque expressimus. — 2) Salutationem integram sexque priora primi capituli vocabula auctor Epitomes, qualis nunc est, ex Epistola Clementis ad Iacobum Homiliis praefixa huc transtulit. — 3) *ἐν* accessit ex BC, ubi est: *ἐπισκόπῳ διέποντι δὲ τὴν ἐν ἱερουσαλὴμ ἁγίαν τῶν χριστιανῶν ἐκκλησίαν καὶ τὰς πανταχᾷ κτλ.* sicut in al. ap. Cot. et ap. Rufinum; *ἐπισκόπῳ διέποντι δὲ τὴν ἱερουσαλὴμ ἁγίαν τῶν χριστιανῶν* (*Ἑβραίων* Ep. Clem. ad Iac.) *ἐκκλησίαν καὶ τὰς πανταχῇ κτλ.* A et Homiliarum Epistola Clem. ad Iacobum, *ἐπισκόπῳ διέποντι τὴν ἱερουσαλὴμ ἁγίαν τῶν χριστιανῶν ἐκκλησίαν καὶ τὰς πανταχῇ κτλ.* D et nostra Epit. — 4) *ἱδρυνθείσας* AB et al. ap. Cot. — 5) *καὶ* om.

ὅτι θανὼν οὐκ εἰμί; καὶ οὐδεὶς ἔσται μού ποτε μνήμην[6] ποιούμενος, τοῦ χρόνου πάντα τῇ λήθῃ παραδιδόντος; ἄρα δὲ μὴ ὢν πῶς ἔσομαι τοὺς[7] οὐκ ὄντας εἰδώς, οὐ γινώσκων, οὐ γινωσκόμενος, οὐ γεγονώς, οὐ γινόμενος; καὶ ἆρά ποτε[8] γέγονεν ὁ κόσμος καὶ πρὸ τοῦ γενέσθαι, τί ἄρα καὶ ἦν; εἰ γὰρ ἦν ἀεὶ,[9] καὶ ἔσται· εἰ δὲ γέγονε, καὶ λυθήσεται πάντως· καὶ μετὰ λύσιν[10] ἄρα τί ἔσται[11] πάλιν, ὃ νῦν ἀδύνατόν μοι νοῆσαι;

II. Ταῦτά τε[1] καὶ τὰ τούτοις ὅμοια οὐκ οἶδα πόθεν ἀπαύστως διενθυμούμενος ἄπαυστον εἶχον ἀεὶ τὴν λύπην καὶ τοσοῦτον, ὡς ὠχριακότα[2] με τήκεσθαι· καὶ τὸ δεινότατον, εἴποτε καὶ ἀπώσασθαι τὴν περὶ τούτων[3] φροντίδα ὡς ματαίαν ἐλογισάμην, ἀκμαιότερόν μοι μᾶλλον τὸ πάθος ἐγίνετο. καὶ ἠχθόμην ἐπὶ τούτῳ, οὐκ εἰδὼς σύνοικον καλὴν ἔχων ἔννοιαν ἀθανασίας αἰτίαν μοι γενομένην,[4] ὡς ὕστερον ἔγνων ἀπὸ τοῦ τέλους, καὶ θεῷ τῷ πάντων ηὐχαρίστησα ποιητῇ.[5] ὑπὸ γὰρ τῆς καταρχάς με πιεζούσης ἐννοίας ἠναγκάσθην εἰς τὴν τῶν πραγμάτων ἐλθεῖν ζήτησιν, καὶ οὓς τὴν ἀρχὴν δι᾽ ἄγνοιαν μακαρίζειν ἐκινδύνευον, ὕστερον ταλανίζειν οὐκ ἐπαυσάμην.

III. Ἐκ παιδὸς οὖν ἐν τοιούτοις ὢν λογισμοῖς[1] εἰς τὰς τῶν φιλοσόφων ἐφοίτων διατριβάς, ὥστε τι[2] βέβαιον ἐκεῖθεν μαθεῖν.[3] ἀλλὰ καὶ οὕτως οὐδὲν ἕτερον παρ᾽ αὐτοῖς τὸ σπουδαζόμενον[4] ἑώρων ἢ δογμάτων ἀνασκευὰς καὶ κατασκευάς, ἔριδάς[5] τε καὶ συλλογισμῶν τέχνας καὶ δὴ καὶ λημμάτων ἐπινοίας·[6] καί ποτε μὲν ἐπεκράτει φέρε λέγειν, ὅτι ἀθάνατος ἡ ψυχή, ποτὲ δὲ ὅτι θνητή. καὶ ὁτὲ[7] μὲν λόγος ἐπικρατῶν ἦν, ὅτι ἀθάνατος ἡ ψυχὴ, ἔχαιρον, ὁτὲ δὲ ὅτι θνητὴ, ἠνιώμην, πλέον δὲ πάλιν ἠθύμουν, ὅτι οὐδ᾽ ὁποτέρων τις[8] τὸν ἐμὸν βεβαιῶσαι νοῦν ἠδύνατο.[9] πλὴν ἐνενόουν, ὅτι αἱ δόξαι τῶν ὑποθέσεων παρὰ τοὺς ἐκδικοῦντας ἢ ψευδεῖς ἢ ἀληθεῖς ἀποφαίνονται, καὶ οὐχ ὡς ἔχουσιν αὐταὶ ἐφ᾽ ἑαυτῶν ἀληθείας καταλαμβάνονται. παρ᾽ ᾧ[10] καὶ ἔτι μᾶλλον ἐν τοῖς πράγμασιν ἰλιγγίων καὶ ἀπὸ τοῦ τῆς ψυχῆς βάθους ἐστέναζον. οὔτε γὰρ οἷός τε ἦν[11] ἀποβαλέσθαι τὴν περὶ τούτων φροντίδα καίτοιγε σφόδρα βουλόμενος, ὡς ἤδη φθάσας ἐγνώρισα, οὔτε βέβαιόν τι καταλαβεῖν ἠδυνάμην.

IV. Πάλιν γοῦν[1] ἀπορούμενος ἔλεγον ἐμαυτῷ· τί ματαιοπονῶ σαφοῦς ὄντος τοῦ πράγματος; ὅτι εἰ μὲν θανὼν οὐκ εἰμὶ, νῦν ὄντα με λυπεῖσθαι οὐ προσήκει. διὸ τηρήσω τὸ λυπεῖσθαι τηνικαῦτα, ὅτε οὐκ ὢν οὐ λυπηθήσομαι. εἰ δὲ ἄρα εἰμὶ, τί νῦν μοι ἐκ περισσοῦ[2] πρόσεστι τὸ λυπεῖσθαι; καὶ εὐθέως μετὰ τοῦτο ἕτερος ἐπεισῄει μοι λογισμός. ἔλεγον γάρ· μή τί[3] γε ἄρα τοῦ νῦν με λυποῦντος χείρονα ἐκεῖ πείσομαι,[4] μὴ βεβιωκὼς εὐσεβῶς καὶ παραδοθήσομαι κατ᾽ ἐνίων φιλοσόφων λόγους, Πυριφλεγέθοντι καὶ Ταρτάρῳ, ὡς Σίσυφος ἢ Τιτυὸς ἢ Ἰξίων ἢ Τάνταλος, καὶ ἔσομαι ἐν ᾅδου τὸν αἰῶνα κολαζόμενος; πάλιν δὲ ἀνθυπέφερον λέγων· ὡς ἀδήλου ὄντος τοῦ πράγματος ἀκινδυνότερόν[5] ἐστι μᾶλλον εὐσεβῶς βιῶναί με, καὶ τῶν τοῦ σώματος κρατεῖν ἡδονῶν, εἰ καὶ μὴ ἀκριβῶς ὅ,τι ποτέ ἐστι δίκαιον καὶ ἀρεσκον[6] θεῷ πεπληροφόρημαι, οὔτε[7] εἰ ἡ ψυχὴ ἀθάνατος ἢ θνητή.

B. Subinde est περὶ τοῦ θανάτου in A. — 6) μνήμην ποτὲ invertit A, qui post παραδιδόντος puncto distinguit. — 7) τοὺς deest in uno Cotelerii Ms., τοὺς οὐκ ἰδόντας εἰδὼς leg. B. — 8) Sic Turn., Cot., Hom. I, 1 et nostra Epit., ἄρα, πότε A, ἄρα πότε BCD, ἄρα ποτε al. ap. Cot. — 9) ἀεὶ ἦν transponit A. — 10) μετὰ τὴν λύσιν C. Subinde τί ἄρα D. — 11) ἐστι C. Subinde πάλιν. οἳ καὶ νῦν A.

Cap. II. 1) γε A, τι mendose Cle-

cuncta oblivioni tradente? cum autem non fuero, an quodammodo futurus sum, eos qui non sunt cognoscens, nec cognoscens, nec cognitus, quique non fuerim, non sim? Et aliquandone factus sit mundus et ante quam fieret, quidnam erat? Nam si semper fuit, semper etiam erit; sin vero ortum habet, omnino etiam dissolvetur: et post dissolutionem quidnam erit iterum, quod nunc impossibile mihi est mente concipere?

II. Haec atque his similia nescio unde indesinenter animo volutans perpetuo semper moerore afficiebar in tantum, ut pallerem ac tabescerem: et quod gravissimum erat, si quando harum rerum sollicitudinem abiicere tanquam vanam cogitarem, vehementius multo me premebat affectus. Et eam rem moleste ferebam nesciens, quod contubernalem haberem praeclaram cogitationem, quae immortalitatis mihi causa exstitit, ut postea ex rerum exitu agnovi, et Deo cunctorum effectori gratias egi. Cum enim ab initio me illa cogitatio vexaret, ad rerum inquisitionem venire coactus sum, et quos principio per ignorantiam beatos praedicabam, postea veluti miseros non cessavi lugere.

III. Igitur cum a puero in huiusmodi versarer considerationibus, ad philosophorum adventabam scholas, ut inde aliquid certi discerem; sed et sic nihil aliud ab eis studiose coli videbam quam dogmatum destructiones et adstructiones, contentionesque et syllogismorum artificia itemque sumptionum excogitationes; et aliquando quidem praevalebat verbi gratia, quod anima immortalis sit, aliquando vero quod mortalis. Et quidem quando ea opinio, quae animum facit immortalem, superior erat, gaudebam, quando autem ea, quae mortalem censet, moerore afficiebar rursumque magis animum despondebam, quod nec utriusque partis quispiam mentem meam poterat confirmare. Tantum intelligebam, sententias controversiarum pro viribus propugnatorum vel falsas vel veras iudicari, non vero prout ipsae se habent in se ipsis revera comprehendi. Propter quod plus adhuc in negotio aestuabam dubitatione ac ex animae profundo gemebam. Neque enim de huiusmodi curam reiicere poteram, licet valde cuperem, ut iam supra indicavi, neque firmum quid valebam retinere.

IV. Iterum ergo angustiis haesitationis pressus dicebam apud me: Quid inaniter laboro, cum manifesta sit res? Quodsi quidem post mortem non ero, nunc quando sum contristari non oportet. Quocirca tristitiam ad illud tempus reservabo, quo cum futurus non sim non contristabor. Si autem forte ero, cur mihi nunc superflue inest tristitia? Statimque postea alia me subiit cogitatio. Dicebam quippe: Ne forte ibi peiora eo quod me cruciat patiar, si non vixero pie, ac secundum quorundam philosophorum sententias tradar Pyriphlegethonti et Tartaro, quemadmodum Sisyphus vel Tityus vel Ixion vel Tantalus, atque in inferno aeternum puniar? Rursus autem excipiebam dicens: In re, quae incerta est, tutius multo est me pie vivere et voluptates corporis vincere, quamvis absolute et certo pleneque non sciam, quidnam iustum sit ac Deo gratum, nec utrum immortalis sit anima an mortalis.

---

rici ed. a. 1724. — 2) *ὠχριωκότα* A. — 3) *τούτου* A. — 4) *γενησομένην* C melius cum Homiliarum Codice Ottoboniano et utroque Codice prolixioris nostrae Epitomes. — 5) *εὐχαρίστησα* A.

Cap. III. 1) *ἐν τούτοις ὢν τοῖς λογισμοῖς* BD. — 2) *ὥς τι* A. — 3) *μαθεῖν ἐκεῖθεν* inv. B. — 4) *τῶν σπουδαζομένων* ABCD et al. ap. Cot.; om. utrumque Hom. I, 3 et nostra Epit. — 5) *ἔοις* AB (in quo fuisse videtur *ἔρεις*) D, *ἔρεις* C, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 6) *ἐννοίας* B. — 7) Corrige Clerici mendum *καὶ ὅτι* in ed. a. 1724. — 8) *ὁποτέρω τις* A, *ὁπότερον εἷς* Hom. l. c., *ὁπότερόν τι* O nostrae Epit., *ὁποτέρως τις* al. ap. Cot. — 9) *ἐδύνατο* A. — 10) *παρ' ὃ* ABCD et al. ap. Cot. — 11) *ἤμην* A.

Cap. IV. 1) *οὖν* ABCD. — 2) *τί νῦν ἐκ περισσοῦ μοι* BC, deest *μοι* in D. — 3) *μή τοι* A. — 4) *ἐκεῖσε ποιήσομαι* A, *ἐκεῖσε πείσομαι* CD. — 5) *ἀκίνδυνόν* B. — 6) *ἀρέσκον* (cum isto accentu) C. — 7) *οὐ* A.

V. Τούτων οὖν τῶν λογισμῶν στρεφόντων μου τὴν ψυχὴν, εἰς Αἴγυπτον πορεύσομαι, εἶπον, καὶ τοῖς τῶν ἀδύτων ἱεροφάνταις καὶ προφήταις φιλιωθήσομαι, καὶ μάγον ζητήσας καὶ εὑρὼν χρήμασι πείσω πολλοῖς ψυχῆς ἀναπομπὴν τὴν λεγομένην νεκρομαντίαν[1] ἐργάσασθαι, ἐμοῦ δῆθεν ὡς περὶ πράγματός τινος πυνθάνεσθαι βουλομένου.[2] ἡ δὲ πεῦσις ἔσται περὶ τοῦ μαθεῖν, ἄρα εἰ ἀθάνατος[3] ἡ ψυχή. τοῦτο δὲ πάντως οὐκ ἐκ τοῦ ἀποκρίνασθαι αὐτὴν,[4] ὅτι ἀθάνατός ἐστιν, ἔσται[5] μοι γνῶναι, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ὀφθῆναι μόνον, ὅτι ἐστίν. ἰδὼν γὰρ αὐτὴν αὐτοῖς ὄμμασιν, ἱκανὴν ἕξω πληροφορίαν, καὶ οὐκέτι πιστότερα ὀφθαλμῶν ὦτα ποιήσομαι. ὅμως φιλοσόφῳ τινὶ τῶν συνήθων καὶ ταύτην ἐκοινούμην τὴν γνώμην.[6] ὁ δὲ συνεβούλευέ μοι, μὴ λυσιτελὲς εἶναι τοῦτο τολμῆσαι δυοῖν ἕνεκα. εἴ τε γὰρ, ἔφη,[7] πάντως οὐχ ὑπακούσεται ἡ ψυχὴ τῷ μάγῳ, καὶ σὺ τοῖς ταῦτα ποιεῖν ἀπαγορεύουσι νόμοις ὡς ἀντιπράξας δυσσυνειδήτως βιώσεις· εἰ δὲ καὶ εἰσακούσεται,[8] μετὰ τοῦ δυσσυνειδήτως σε βιοῦν οἶμαι καὶ τὰ τῆς εὐσεβείας μηκέτι σοι προχωρεῖν, οὗ ἕνεκεν[9] τὰ τοιαῦτα ἐτόλμας. ἐχθραίνειν[10] γὰρ τὸ θεῖον λέγουσιν ἐπὶ τοῖς σκύλλουσι τὰς ψυχὰς μετὰ τὴν ἀπὸ[11] τοῦ σώματος ἐκείνων διάλυσιν. ἐγὼ δὲ ταῦτα ἀκούσας ὀκνηρότερος μὲν ἐπὶ τὸ ἐγχείρημα[12] ἐγενόμην· ἀλλὰ τῆς προτέρας ἐννοίας ἐκείνης[13] παντάπασιν ἀποστῆναι οὐκ ἠδυνάμην.

VI. Καὶ ἵνα μή σοι τὰ τοιαῦτα λέγων μακρότερον[1] ἀποτείνω λόγον, ἐν τοσούτοις λογισμοῖς καὶ πράγμασιν ὄντος μου φήμη τις ἠρέμα Τιβερίου Καίσαρος τὰ Ῥωμαικὰ διέποντος σκῆπτρα ἔαρος ἤδη ἀρχομένου[2] ηὔξανεν ὁπόσαι ἡμέραι καὶ ὡς ἀληθῶς[3] ἀγαθὴ θεοῦ ἄγγελος διῄει τὸν κόσμον τὸ τοῦ θεοῦ βούλημα σιγῇ[4] στέγειν οὐ δυναμένη, μᾶλλον δὲ καὶ πλείων ἑκάστης ἡμέρας καὶ μείζων ἐγίνετο λέγουσα, ὡς τίς ποτε ἐν Ἰουδαίᾳ ἐξ ἐαρινῆς τροπῆς λαβὼν τὴν ἀρχὴν Ἰουδαίοις[5] τὴν τοῦ ἀϊδίου θεοῦ εὐαγγελίζεται βασιλείαν, ἧς ἀπολαύειν λέγει,[6] ἐάν τις αὐτῷ ἀρίστην διὰ πάντων ἐπιδείξηται[7] πολιτείαν. τοῦ δὲ πιστεύεσθαι αὐτὸν χάριν ὅτι θεότητος γέμων ταῦτα διδάσκει,[8] πολλὰ θαυμάσια, τέρατά τε καὶ σημεῖα ἐργάζεται ῥήματι μόνῳ κωφοὺς ἀκούειν ποιῶν,[9] τυφλοὺς ἀναβλέπειν, χωλοὺς περιπατεῖν, καὶ πᾶσαν νόσον ἀπελαύνει[10] καὶ πάντα δαίμονα φυγαδεύει, ἀλλὰ καὶ λεπροὶ ἐκ διαστήματος μόνον ἐνορῶντες αὐτῷ ἰώμενοι ἀπαλλάσσονται, νεκροὶ δὲ[11] προσφερόμενοι ἐξεγείρονται, καὶ οὐδέν ἐστιν, ὃ μὴ δυνατὸς εἴη[12] ποιεῖν. καὶ ὅσῳ γε[13] μᾶλλον ὁ χρόνος προέκοπτε, πολὺ μείζων[14] διὰ πλειόνων τῶν ἐπιδημούντων[15] καὶ βεβαιοτέρα καθίστατο οὐκ ἔτι φήμη,[11] λέγω, ἀλλ' αὐτὴ τοῦ πράγματος ἡ ἀλήθεια. ἤδη γάρ ποτε[17] καὶ συστήματα κατὰ τόπους ἐγίνετο βουλῆς καὶ σκέψεως ἕνεκα τὸ τίς ἂν ὁ φανεὶς εἴη, καὶ τί[18] βούλεται λέγειν.

VII. Ἄρτι δὲ τοῦ ἔτους πρὸς τὸ φθινοπωρινὸν ἀποκλίνοντος ἀνήρ τις δημοσίᾳ στὰς ἄνδρες, ἔφη, Ῥωμαῖοι ἀκούσατε· ὁ τοῦ θεοῦ υἱὸς ἐν Ἰουδαίᾳ[1] πάρεστιν ἐπαγγελλόμενος πᾶσι τοῖς βουλομένοις ζωὴν αἰώνιον, ἐὰν τὰ κατὰ γνώμην τοῦ πέμψαντος αὐτὸν πατρὸς[2] πράξωσι. διὸ μεταβάλλεσθε[3] ἀπὸ τῶν χειρόνων ἐπὶ τὰ κρείττονα, ἀπὸ τῶν προσκαίρων ἐπὶ τὰ αἰώνια καὶ γνῶτε

Cap. V. 1) *νεκυομαντίαν* supra *ει* A, *νεκυομαντίαν* B, Hom. Cod. Ottob. et al. ap. Cot., *νεκυομα(ν)τείαν* C D et O nostrae Epit. — 2) *ἀσκουμένου* C. — 3) *ἀθάνατός ἐστι* C. — 4) *αὐτὴν* in textu posui ex ABCD et al. ap. Cot. — 5) Scripsi *ἔσται* c. BCD et al. ap. Cot., *ἔστιν* A, *ἐστί* vulg. — 6) *ταύτην τὴν γνώμην ἐκοίνωσα* B. — 7) *ἔφη* desideratur in B. — 8) *ὑπακούσεται* A. — 9) *εἵνεκεν* A, *εἵνεκε* C. — 10) *ἐχθραίνε* correctum in *ἐχθραίνει* B. — 11) *ἀπὸ*

V. His itaque cogitationibus animum meum versantibus In Aegyptum proficiscar, dixi, et adytorum hierophantis ac prophetis amicus efficiar, magoque quaesito ac invento multa pecunia ei persuadebo, ut animae evocationem, quam necromantiam vocant, faciat, tanquam videlicet de negotio aliquo percontari velim. Porro erit percontatio ut discam, utrum anima sit immortalis. Id autem prorsus cognoscam non ex eo, quod respondebit se esse immortalem, sed ex eo duntaxat, quod illam exsistere videbo. Nam oculis meis cernens eam satis magnam habebo certitudinem, nec iam plus fidam auribus quam oculis. Veruntamen cum philosopho quodam ex familiaribus meis hoc quoque consilium communicavi. Is vero monuit me, non expedire ut id auderem duas ob causas. Si enim, inquit, plane mago non obedierit anima, tu quoque utpote qui legibus haec agere vetantibus adversatus fueris male tibi conscius vives; sin autem paruerit, praeterquam quod vives male tibi conscius etiam quae ad pium cultum pertinent, cuius rei gratia talia aggressus fueris, non iam tibi bene cessura existimo. Divinitatem enim aiunt infestam esse iis qui animas, postquam a corporibus suis dissolutae sunt, vexant. Ego vero his auditis segnior quidem ad propositum factus sum; sed illa superiore cogitatione omnino non poteram absistere.

VI. Ac ne haec tibi referens sermonem protraham, cum in talibus considerationibus ac negotiis versarer, Tiberio Caesare Romana sceptra tractante post initium veris fama quaedam sensim diebus singulis percrebuit et revera bonus Dei nuncius mundum pervasit Dei voluntatem silentio tegere non sinens, sed et per singulos dies amplior et maior fiebat sic referens: „Quidam in Iudaea initio sumpto a verno tempore aeterni Dei regnum Iudaeis praedicat, quod asserit percepturum, si quis optimam per omnia vitam ipsi exhibebit. Ut autem credatur, eum divinitatis plenum docere ista, multa mirabilia, prodigia et signa edit solo verbo faciens audire surdos, caecos videre, claudos ambulare, et omnem morbum depellit omnemque daemonem fugat, quin etiam leprosi eminus tantum intuentes eum sanati abeunt, mortui vero oblati suscitantur, nec quicquam est, quod facere nequeat.“ Atque quo plus temporis praeteribat, eo maior ac firmior per complures illinc advenientes exsistebat non amplius, inquam, fama, sed ipsa rei veritas. Iam vero et coetus per loca fiebant, ut consultaretur ac dispiceretur, quisnam esset is, qui apparuisset et quid vellet dicere.

VII. Cum autem annus ad autumnum iam vergeret, homo quidam stans in loco publico „Viri, inquit, Romani audite: Dei filius in Iudaea adest cunctis volentibus promittens vitam aeternam, si fecerint, quae iubet is, qui misit illum, pater. Quapropter convertimini a deterioribus ad me-

---

om. C. — 12) Sic D c. vulg., *ἐπὶ τῷ ἐγχειρήματι* A, *περὶ τὸ ἐγχείρημα* BC. — 13) Vocc. *ἀλλὰ τῆς προτέρας ἐννοίας ἐκείνης* exciderunt exemplo B. Quare in eodem librarius subinde *παντάπασιν* secundis curis mutavit in *παντάπασι*. Transponitur *ἀποστῆναι παντάπασιν* in A.

Cap. VI. 1) Sic reposui ex A, *τοιαῦτα μακρὸν* BCD vulg. — 2) *ἀρχομένης* D. — 3) *ἀληθῶς* om. A. — 4) Is vocc. ordo est Codd. ABCD et Hom. I, 6 favente nostra Epit., *σιγῇ βούλημα* vulg. — 5) *Ἰουδαίοις* dedimus ex ABCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot., *Ἰουδαίαν* vulg. — 6) Ita scripsimus c. ABCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot., *μέλλει* vulg. — 7) *ἀποδείξηται* B. — 8) Concinnior est lectio Cod. A *ὅτι θειότητος γέμει ταῦτα διδάσκων*. — 9) *ποιεῖ* B. — 10) *ἀπολαύνειν* A. — 11) *δὲ* accessit ex ABCD, Hom. l. c. et nostra Epit. — 12) *ἤει* AB. — 13) *γε* om. D. — 14) *μεῖζον* A et al. ap. Cot., *μεῖζον* corr. in *μείζων* B, *μείζον* (sic) noster Hom. Cod., *μᾶλλον* O nostrae Epit. — 15) *ἀποδημούντων* A. — 16) *ἡ φήμη* C. — 17) *ποτε* om. D. — 18) *τὸ τί* C. Immo cum nostrae Epitomes Cod. Ottob. *τὸ* heic et ante *τίς ἂν* delendum.

Cap. VII. 1) Ita etiam Hom. I, 7 et nostra Epit., *νῦν* inserunt ABCD et al. ap. Cot. — 2) *πατρὸς* recepimus ex ABCD, Hom. l. c., nostra Epit., Rec. I, 7 et al. ap. Cot. — 3) *μεταβάλεσθε* AB, *μεταβαλῆσθε* C. —

τὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν ἕνα θεόν,[4] *οὗ τὸν κόσμον ἀδίκως οἰκεῖτε ἔμπροσθεν τῶν αὐτοῦ δικαίων*[5] *ὀφθαλμῶν. ἀλλ' ἐὰν μεταβάλλησθε*[6] *καὶ κατὰ τὴν αὐτοῦ βιώσητε βούλησιν εἰς ἕτερον ἐνεχθέντες*[7] *αἰῶνα καὶ ἀΐδιοι γινόμενοι*[8] *τῶν ἀποῤῥήτων αὐτοῦ ἀγαθῶν ἀπολαύσετε· ἐὰν δὲ ἀπειθήσητε, μετὰ τὴν ἐνθένδε*[9] *ἀποβίωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦ πυρὸς ἐμβληθήσεσθε, ὅπου ἀϊδίως κολαζόμενοι ἀνόνητα μεταμεληθήσεσθε.*[10] *ὁ γὰρ τῆς μετανοίας καιρὸς ἡ νῦν ἑκάστου ζωὴ τυγχάνει. ταῦτα μὲν οὖν ἐκεῖνος ἔλεγεν. ἐγὼ δὲ ἀκούων ἠχθόμην, ὅτι μηδεὶς ἐκ τοσούτου πλήθους τηλικαύτην ἀγγελίαν ἀκούσας εἰς Ἰουδαίαν, εἶπε, πορεύσομαι ἵνα ἴδω,*[11] *εἰ οὗτος ἀληθεύει λέγων, ὡς ἄρα υἱὸς τοῦ*[12] *θεοῦ ἐπιδεδήμηκε τῇ Ἰουδαίᾳ αἰωνίας τε καὶ ἀγαθῆς χάριν ἐλπίδος, τὴν τοῦ πέμψαντος πατρὸς βούλησιν καταγγέλλων, ἐπεὶ καὶ ὅπερ λέγουσιν αὐτὸν κηρύσσειν*[13] *οὐκ ἔστι μικρόν. ὧν μὲν γὰρ τὰς*[14] *ψυχὰς διαβεβαιοῦται αἰωνίους*[15] *οὔσας αἰωνίων ἀπολαύσεσθαι καὶ τῶν ἀγαθῶν, ὧν δὲ ἐν πυρὶ ἀσβέστῳ ῥιφείσας εἰς αἰῶνα κολασθήσεσθαι.*[16]

VIII. *Οὕτω περὶ τῶν λοιπῶν ἔχων τοιαῦτα καὶ*[1] *πρὸς ἐμαυτὸν ἔλεγον· τί δή ποτε μέμφομαι τοὺς ἄλλους*[2] *ἐν ἴσῳ τῆς ἀμελείας ὢν ἐκείνοις ἐγκλήματι καὶ οὐ πρότερον τὸν ἐμὸν διαθεὶς βίον εἰς Ἰουδαίαν ἀφικνοῦμαι μάρτυς τῶν τοιούτων αὐτὸς γενησόμενος; οὕτως οὖν βουλευσαμένῳ πολὺς ὁ μεταξὺ διετρίβετο χρόνος τῶν βιωτικῶν με πραγμάτων πρὸς ἑαυτὰ περισπώντων*[3] *καὶ δυσεκλύτων μοι γινομένων. τέλος γοῦν συννοήσας τὸν βίον ὅπως ἄστατός ἐστι καὶ ἀνώμαλος, εἶτα καὶ τὸν προτοῦ*[4] *χρόνον ἅπαντα διαμνημονεύσας ὅπως ὑποσαινούσης με ἀεὶ τῆς ἐλπίδος εἰς δεῦρο παρέμεινα, καὶ ὅτι οὕτως ἀσχολούμενοι πάντες ἄνθρωποι ἀποθνήσκομεν,*[5] *τὰ πάντα μου ὡς ἔτυχεν ἀφεὶς εἰς Πόρτον*[6] *εὐθὺς ὥρμησα, καὶ εἰς τὸν λιμένα ἐλθών τε καὶ ἀναχθεὶς*[7] *ἀνέμων ἀντιπνοίαις ἀντὶ τοῦ εἰς Ἰουδαίαν καταραι προσώκειλα τῇ Ἀλεξανδρείᾳ. ἐκεῖ δὲ συνεφοίτων τοῖς φιλοσόφοις πνευμάτων ἐπηρείας ἤδη μοι τὸν πλοῦν ἐπεχούσης καὶ τὰ*[8] *περὶ τῆς φήμης ἣν ὁ φανεὶς ἐν Ῥώμῃ διήγγειλε καὶ τίνα γε ἃ καταγγέλοι*[9] *σαφῶς ἕκαστα καταλέγειν ἠξίουν. οἱ δὲ φανέντα μέν, εἶπον, ἐν Ῥώμῃ τοιόνδε τινὰ ὅλως οὐκ ἴσμεν, περὶ δὲ τοῦ ἐν Ἰουδαίᾳ γενομένου καὶ υἱοῦ θεοῦ ὑπὸ τῆς φήμης κηρυττομένου παρὰ πολλῶν τῶν ἐκεῖθεν ἐληλυθότων ἠκούσαμεν καὶ περὶ πάντων ὧν ἐποίει καὶ ψιλῷ τῷ ῥήματι θαυμασίων ἐμάθομεν.*

IX. *Ἐμοῦ δὲ εἰπόντος· ἐβουλόμην τινὶ τῶν ἑωρακότων αὐτὸν συγγενέσθαι καὶ ὅσα ποθῶ μαθεῖν ἀκοῦσαι περὶ αὐτοῦ,*[1] *ὑπολαβόντες ἐκεῖνοι ἔστι τις ἐνταῦθα, φασίν,*[2] *οὐ μόνον ἱστορήσας αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκεῖθεν γῆς ὑπάρχων, ἀνὴρ τίμιος ὀνόματι Βαρνάβας, ὃς ἕνα καὶ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν ἑαυτὸν*[3] *εἶναι λέγει καὶ ἐνταῦθά που καθεζόμενος τὰ παρ' ἐκείνου ὑπεσχημένα τοῖς τῶν τοιούτων ἀξίοις ἑτοίμως τῷ βουλομένῳ διέξεισι. καὶ δῆτα τὸν τόπον καταλαβών, εἰς ὃν ὁ ἀνὴρ εἰώθει καθέζεσθαι, καὶ μέρος καὶ αὐτὸς τοῦ περιεστηκότος πλήθους γενόμενος ἔστην*[4] *ἐπακούων τῶν λεγομένων, καὶ συνενόουν τἀληθῆ*[5] *οὐ διαλεκτικῇ τινι τέχνῃ διδάσκοντα τοῦτον,*[6] *ἀλλ' ἀπαρα-*

---

4) Pia interpolatio, sed parum necessaria. Similiter alibi. *Cot.* — 5) *ἔμπροσθε τῶν δικαίων αὐτοῦ* D. — 6) *μεταβάλησθε* AB, nostra Epit. et al. ap. Cot., *μεταβαλῆσθε* C. — 7) *ἀναχθέντες* C et al. ap. Cot. — 8) Sic etiam B et Hom. I. 7, *γενόμενοι* ACD et uterque nostrae Epitomes Cod. — 9) *ἐντεῦθεν* AB. — 10) Vocc. *ὅπου ἀϊδίως κολαζόμενοι ἀνόνητα μεταμεληθήσεσθε* non leguntur in A, *μελήσεσθε* corr. in *μεληθήσεσθε* p. *μεταμεληθήσεσθε* B

liora, a temporariis ad aeterna et agnoscite Deum, qui in tribus personis unus est, cuius mundum iniuste incolitis ante iustos eius oculos. Verum si convertamini et secundum voluntatem illius vivatis, in aliud seculum sublati aeternique effecti ineffabilibus eius bonis perfruemini; sin vero morem non gesseritis, postquam ex hac vita migrabitis, in locum ignis coniiciemini, ubi aeternum puniti frustra ducemini poenitentia. Nam poenitentiae tempus in praesenti uniuscuiusque vita consistit." Haec igitur ille dixit. Ego vero cum audissem, aegre ferebam, quod nemo ex tanta multitudine audita tam magna nunciatione dixisset: In Iudaeam proficiscar, ut videam an iste vera loquatur dum ait, Dei filium advenisse in Iudaeam propter sempiternam ac bonam spem, qui patris a quo missus est voluntatem annunciet, quandoquidem et id quod aiunt eum praedicare non est exiguum. Quorundam enim animas affirmat utpote immortales immortalibus etiam ac aeternis bonis fruituras, quorundam vero in ignem inexstinctum proiectas aeternum puniendas.

VIII. Cum ita erga ceteros affectus essem, haec quoque ad me ipsum dicebam: Quare vero alios incuso, qui in eodem cum illis crimine negligentiae versor, nec dispositis prius rebus meis in Iudaeam vado testis eorum omnium futurus ipse? Itaque dum hoc consilium agitarem, multum interim temporis terebatur negotiis huius seculi me ad se pertrahentibus, nec valente me ab iis expediri. Sed tandem cum vitam considerassem, quam instabilis sit ac inaequalis, cumque dein omne praeteritum tempus in memoriam revocassem, quo modo subblandiente mihi semper spe hucusque permansissem, quodque sic omnes homines occupati moriamur, cuncta mea prout erant relinquens confestim ad mare properavi et in portum veniens atque subvectus ventis adversantibus pro Iudaea, ad quam deferri cupiebam, Alexandriam appuli. Ibi autem ad philosophos ventitabam (ventorum quippe vis adhuc navigationem inhibebat) petebamque, ut singula clare enarrarent de eo rumore, quem is qui Romae conspectus fuerat annunciasset ac quaenam ille divulgasset. At illi responderunt: Talis quispiam Romae visus fuerit, plane nescimus; de eo autem qui in Iudaea degit et filius Dei esse a fama praedicatur audivimus a multis qui illinc venerunt, et intelleximus de mirabilibus omnibus, quae solo etiam verbo edidit.

IX. Et cum dicerem, cupere me in colloquium venire cum aliquo eorum qui illum vidissent, atque de eo audire quaecunque scire cuperem, excipientes illi dixerunt: Est hic quidam qui non solum vidit eum, sed et ex ea regione oriundus est, vir eximius nomine Barnabas, qui se etiam ait unum esse ex discipulis illius et hic alicubi sedens, quae ab illo promissa sunt talium dignis, ei qui velit narrat ultro. Et quidem ad locum in quo vir sedere solitus erat veni atque ipse quoque pars fui circumstantis multitudinis stetique audiens, quae dicebat, ac intellexi vera eum non dia-

---

11) *εἰδῶ* C et nostrae Ep. Cod. O, quod non displicet. Subinde *εἰ οὕτως ἀληθεύων λέγει* A, in B vulg. nisi *οὕτως* corr. in *οὗτος*. — 12) *τοῦ* om. ACD. — 13) *ὅπερ αὐτοὶ λέγουσι κηρύσσειν* A. — 14) *τὰς* om. D. — 15) *αἰονίας* D. — 16) *εἰς αἰῶνας κολάζεσθαι* ABCD et al. ap. Cot.

Cap. VIII. 1) *καὶ* om. B. — 2) *τοῖς ἄλλοις* C. — 3) *ἐπισπώντων* B. Mox *γενομένων* A. — 4) *πρὸ τοῦ* scribunt ABD, Turn., Cot. — 5) Sic ex A, Hom. I, 8 et nostra Epit., *θνήσκομεν* BCD c. vulg. — 6) Ita summo consensu et quidem rectissime ABCD, *πόντον* Turn., Cot., Cler. (a. 1698), *Πόντον* eiusdem ed. a. 1724. Portum Romanum heic intelligendum Clericus quidem suspicatus est, sed textui coniecturam non donavit. Lectionem postliminii iure a nobis restitutam Cod. Hom. Ottob. cum utroque nostrae Epitomes exemplari confirmat. Conf. infra c. 78 et Martyrium Ignatii c. 6. — 7) *ἀνενεχθεὶς* C. — 8) *τὰ* des. in B. — 9) *καταγγέλοι* dedi ex C, *καταγγέλλοι* ABD vulg.

Cap. IX. 1) *παρ᾽ αὐτοῦ* C. — 2) *φησὶν* C. — 3) *ἑαυτὸν* om. C. — 4) *ἔστιν* scr. A, idem fuit in B. — 5) *τὰ ἀληθῆ* BC. — 6) *τοῦτον* om. B. —

σκευάστως[7] οὕτω καὶ ἁπλῶς ἐκτιθέμενον, ἅ τε ἤκουσε καὶ ἑώρακε τὸν τοῦ θεοῦ φανέντα υἱὸν πεποιηκέναι τε[8] καὶ εἰρηκέναι. πολλοὺς δὲ μάρτυρας τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ λεγομένων θαυμασίων τε καὶ λόγων ἐξ αὐτοῦ τοῦ παρεστῶτος ὄχλου παρείχετο.

X. Ἐπεὶ δὲ πρὸς τὰ παρ᾽ αὐτοῦ ἀπανούργως λεγόμενα ἡδέως οἱ ὄχλοι διέκειντο, οἱ ἐκ παιδείας κοσμικῆς ὁρμώμενοι φιλόσοφοι χλευάζειν αὐτὸν καὶ γελᾶν ἐπειρῶντο σκώπτοντες ἀμέτρῳ θράσει[1] καὶ διασύροντες καὶ οἷα μεγάλοις ὅπλοις τοῖς συλλογισμοῖς[2] κατ᾽ αὐτοῦ χρώμενοι. ὁ δὲ ἀπωθούμενος αὐτῶν τὸν[3] λῆρον οὐ συνέτρεχεν αὐτῶν τῇ πανούργῳ πεύσει, ἀλλὰ καὶ[4] ἀκατάπληκτος ὢν λέγειν οὐκ ἀφίστατο. καὶ ποτέ τις διαπαίζων[5] δῆθεν αὐτὸν ἐπυνθάνετο· διὰ τί, ὦ νέε διδάσκαλε, κώνωψ[6] ἐγένετο καὶ βραχύτατος[7] ὢν ἓξ πόδας ἔχων[8] καὶ πτερὰ φέρει, ἐλέφας δὲ τὸ μέγιστον ζῶον ἄπτερος ὢν τέσσαρας μόνους ἔχει πόδας; ὁ δὲ τὴν διδασκαλίαν πρὸς τὴν ἐρώτησιν μικρὸν ἐπισχὼν οὐδεμιᾶς μέντοι τῷ ἐρωτήσαντι πρὸς ταῦτα μεταδοὺς ἀποκρίσεως τὸν ἀπ᾽ ἀρχῆς αὐτῷ προκείμενον αὖθις ἀνελάμβανε λόγον τούτῳ μόνῳ προοιμίῳ καθ᾽ ἑκάστην ἐγκοπὴν χρώμενος· ἡμεῖς τοῦ πέμψαντος ἡμᾶς τοὺς λόγους καὶ τὰς θαυμασίους πράξεις εἰπεῖν ὑμῖν μόνον ἔχομεν ἐντολήν, καὶ ἀντὶ τῆς λογικῆς ἀποδείξεως μάρτυρας παρέχομεν ὑμῖν τῶν ἐνταῦθα παρεστώτων πολλούς. λοιπὸν τῆς ὑμετέρας ἐστὶν ἐξουσίας, ὑπείκειν ἢ ἀπειθεῖν. τοῦ δὲ λέγειν ὑμῖν τὸ συμφέρον οὐ παύσομαι, ὅτι ἐμοὶ μὲν ζημία τὸ σιωπᾶν, ὑμῖν δὲ τὸ ἀπειθεῖν βλάβη. ἐδυνάμην[9] μὲν οὖν καὶ τῶν[10] εἰκαίων ὑμῶν προβλημάτων ἀποδοῦναι τὰς ἀποδείξεις, εἴγε φιλαλήθως ἑώρων ὑμᾶς περὶ τούτων πυνθανομένους. κώνωπος δὲ καὶ ἐλέφαντος τὴν αἰτίαν τῆς διαφόρου δημιουργίας νῦν ὑμῖν[11] οὐκ εὔκαιρον εἰπεῖν τοῖς τὸν[12] τῶν ὅλων ἀγνοοῦσι θεόν.

XI. Ταῦτα αὐτοῦ λέγοντος ἐκ συμφωνίας ἐκεῖνοι πολὺν καὶ ἄτακτον ἠφίεσαν γέλωτα εἰς ἀμηχανίαν αὐτὸν ἐμβάλλειν[1] πειρώμενοι καθάπερ βάρβαρόν τινα καὶ μαινόμενον. ἐγὼ δὲ ταῦτα ὁρῶν διεθερμαίνομαι[2] τὴν ψυχὴν καὶ ζήλῳ οὐκ οἶδ᾽ ὅπως ληφθεὶς σιγᾶν οὐχ ὑπέμενον, ἀλλὰ μετὰ παῤῥησίας εὐλόγως εἶπον· ὁ θεὸς ὑμῖν, ὦ οὗτοι, ἀκατάληπτον τὴν αὐτοῦ βούλησιν ἔθετο[3] ἀναξίους ὑμᾶς προϊδών, ἐξ ὧν νῦν[4] τοὺς κριτικὸν νοῦν ἔχοντας πληροφορῶν φαίνεται. ἐπεὶ γὰρ νῦν τῆς αὐτοῦ βουλήσεως κήρυκες ἐξαπεστάλησαν οὐ τέχνῃ τινὶ καὶ ῥητορείᾳ[5] λόγων, ἀλλ᾽ ἁπλῶς οὕτω καὶ ἀπανουργεύτως[6] τὴν αὐτοῦ βούλησιν παριστῶντες, ὡς πάντα ὁντιναοῦν[7] τὸν ἀκούσαντα νοεῖν τὰ λεγόμενα, πάρεστε νῦν ὑμεῖς πρὸς τῷ[8] μὴ νοεῖν τὸ ὑμῖν συμφέρον ἐπὶ τῇ ὑμετέρᾳ βλάβῃ γελᾶν τὴν ἐπὶ τῇ ὑμετέρᾳ καταδίκῃ πολιτευσαμένην ἐν βαρβάροις[9] ἀλήθειαν, ἣν καὶ ὑμῖν ἐπιδημήσασαν ξενίσαι οὐ βούλεσθε διὰ τὰς ἀσελγείας ὑμῶν καὶ τὸ λιτὸν τῶν λόγων αὐτῆς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῆτε, ὅτι εἰκῇ φιλόλογοί ἐστε καὶ οὐκ ἀληθεῖς φιλόσοφοι. μέχρι[10] μὲν οὖν πότε λαλεῖν μανθάνετε οἱ τὸ καλῶς λαλεῖν οὐκ ἔχοντες;[11] πολλὰ γὰρ παρ᾽ ὑμῶν[12] ῥήματα ἑνὸς οὐκ ἄξια λόγου. τί δὲ ἄρα[13] καὶ ἐρεῖ ὑμῶν[14] τὸ ἑλληνικὸν πλῆθος μία ψυχή ποτε γενόμενον, εἴπερ ἔσται κρίσις, ὡς οὗτός φησι· διὰ τί, ὦ θεέ, τὴν σὴν βούλησιν οὐκ ἐκήρυξας ἡμῖν; οὐ πάντως ἀκούσεσθε, εἴπερ τινος ἄρα καὶ ἀποκρίσεως καταξιωθήσεσθε·[15] ὡς ἐγὼ πάσας τὰς ἐσομένας πρὸ καταβολῆς κόσμου προαιρέσεις εἰδὼς ἑκάστῳ πρὸς τὸ αὐτοῦ ἄξιον λανθανόντως προαπήντησα.

7) ἀπαρεσκευάστως C. — 8) τε om. C.

Cap. X. 1) θάρσει A. — 2) λογισμοῖς C. — 3) τὸ A. — 4) καὶ om D. —

lectica ulla arte docere, sed adeo sine praemeditatione ac simpliciter exponere, quae audierat et viderat Dei filium qui apparuit fecisse ac dixisse. Multos autem testes verborum ac mirabilium, quae ab ipso proferebantur, ex ipsa assistente plebe producebat.

X. Verum quia ad ea quae ab ipso candide dicebantur libenter populus acquiescebat, philosophi utpote qui ex huiusce mundi disciplina prodierant, ludificari eum ac ridere ordiebantur immodica audacia cavillantes atque probris incessentes et adversus eum utentes syllogismis tanquam armis potentibus. At ille ineptias eorum repellens versutae ipsorum interrogationi non occurrebat, verum imperterritus non desinebat loqui. Et aliquando quidam iocabundus rogabat eum: Quare, o nove doctor, ita factus est culex, ut minimus exsistens et sex pedes habens insuperque alas gerat, elephas vero maximum animal cum careat alis quattuor tantum pedes habeat? Ille autem doctrina ad interrogationem paulisper cohibita nullo tamen de his dato responso ad eum qui interrogaverat sermonem quem ab initio sibi proposuerat resumpsit hoc solo utens prooemio in unaquaque interpellatione: Nobis demandatum solummodo est, ut vobis sermones ac mirabilia facta illius qui misit nos enarremus, ac pro demonstratione dialectica testes vobis producimus eorum qui hic adstant multos. Ceterum in vestra potestate est, obsequi vel fidem non habere. Ego certe non cessabo, vobis exponere quod utile est, quoniam mihi quidem damnum est tacere, vobis vero noxa non credere. Equidem possem reddere rationes futilium vestrarum quaestionum, si viderem vos de istis veritatis studio percontari. Verum causam diversae creationis culicis et elephanti nunc vobis aperire intempestivum esset, qui Deum omnium rerum ignoratis.

XI. Haec eo dicente illi communi consensu multum ac petulantem risum emiserunt ad stuporem ac consilii inopiam nitentes eum redigere veluti barbarum quendam ac insanum. Quae cum ego intuerer, animo coepi incalescere ac zelo nescio qua ratione correptus tacere non potui, sed cum fiducia dixi: Iure Deus, o isti, voluntatem suam incomprehensibilem vobis fecit indignos vos praesciens, sicut in praesentiarum dat plene intelligere iis qui mentis iudicio utuntur. Quandoquidem enim nunc eius voluntatis praecones missi sunt, qui non arte aliqua et verborum rhetorico ornatu, sed simpliciter tantum et absque calliditate consilium eius repraesentant adeo, ut quilibet qui audierit intelligat quae dicuntur, adestis vos, ut non intelligatis quod vobis expedit, utque damno vestro rideatis veritatem, quae inter Barbaros ad vestram condemnationem versatur, quamque ad vos advenientem non vultis hospitio recipere propter libidines vestras' et verborum illius vilitatem, ne arguamini inconsulto philologi esse amatores sermonum, non autem veri philosophi sapientiae studiosi. Quousque ergo discitis loqui, qui bene loqui nescitis? Multa enim verba quae profertis unius verbi pretio non sunt aestimanda. Quid autem et dicet Graeca vestra multitudo unanimis aliquando facta, si iudicium futurum est, ut iste ait: *Quare, Deus, voluntatem tuam non praedicasti*

---

5) *διαπύζων* A. Fortassis *διαπυτίζων*. Subinde *δῆθεν* om. B. — 6) *ὁ κώνωψ* C. — 7) *βραχύτατον* C. — 8) *ἔχει* C. — 9) *ἠδυνάμην* C. — 10) *τῶν* adiunximus ex ABCD, Hom. I, 10 et nostra Epit. — 11) *ἡμῖν* B, om. *ὑμῖν* C. — 12) *τὸν* addidimus ex BD, nostrae Epitomes Codice O et al. ap. Cot.

Cap. XI. 1) *ἐμβαλεῖν* C. — 2) Sic scripsi c. B p. *διαθερμαίνομαι* ACD vulg. — 3) *ἔθετο βούλησιν* ordo vocc. A. — 4) *νῦν* om. C. — 5) *ῥητορία* B. — 6) *ἀπανούργως* al. ap. Cot. — 7) *οὖν* p. *ὁντιναοῦν* B. — 8) *τὸ* D, idem fuit in A. — 9) *ἐν βαρβάροις πολιθευσαμένην* ordo vocc. B. — 10) *μέχρις* absque *μέν* seq. B. — 11) Verti vult Clericus: *qui bene loqui non potestis*, quia boni nihil didicerant. — 12) *παρ᾽ ὑμῖν* A. — 13) *ἄρα* om. C. — 14) Sic c. ABCD, Mss. Cotelerii, Hom. I, 11 et nostra Epit., ubi tamen *ὑμῖν* est in O ut ap. Turn., Cot. et Cler. — 15) *ἀξιωθήσεσθε* B; totum membrum *εἴπερ τινὸς*

τοῦτο δὲ αὐτὸ ὅτι οὕτως ἔχει βουληθεὶς τοὺς προσπεφευγότας μοι πληροφορῆσαι, διὰ τί ἀπαρχῆς ἐκ προτέρων γενεῶν τὴν ἐμὴν βούλησιν δημοσίᾳ οὐκ εἴασα[16] κηρυχθῆναι, νῦν πρὸς τῷ τέλει τοῦ βίου[17] κήρυκας ἐμῆς βουλῆς ἀπέστειλα, οἳ καὶ γελῶνται καὶ ὑβριζόμενοι χλευάζονται ὑπὸ τῶν μηδὲν ὠφελεῖσθαι βουλομένων[18] καὶ ἐπιτεταμένως τὴν ἐμὴν φιλίαν παραιτησαμένων; ὢ μεγάλης ἀδικίας, ὅτι μέχρι φόνου[19] κινδυνεύουσιν οἱ τοῦ θεοῦ κήρυκες, καὶ ταῦτα ὑπὸ τῶν εἰς σωτηρίαν καλουμένων ἀνδρῶν.

XII. Ταῦτά μου λέγοντος καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα, πολὺς τῶν ὄχλων ἐγένετο θρύλλος.[1] καὶ οἱ μὲν ὡς τὸν Βαρνάβαν ἐλεοῦντες συνῆράν μοι, οἱ δὲ ἠλίθιοι ὄντες δεινῶς κατ᾽ ἐμοῦ ἔβρυχον τοὺς ὀδόντας. ἐπεὶ δὲ ἤδη καὶ ἡ ἑσπέρα κατέλαβε,[2] τῆς χειρὸς λαβὼν τὸν Βαρνάβαν καὶ μὴ βουλόμενον βίᾳ εἰς τὴν ἐμὴν ἦγον[3] οἰκίαν, ἔνθα καὶ μένειν αὐτὸν ἐποίησα, ἵνα μήτις[4] αὐτῷ χεῖρας ἐπιβάλῃ.[5] καὶ ἡμέρας ὀλίγας[6] σὺν ἐμοὶ διατρίψας καὶ τοῦ ἀληθινοῦ λόγου βραχέα με κατήχησε.[7] σπεύδειν γὰρ[8] ἔλεγεν εἰς Ἰουδαίαν ἀφικέσθαι τῆς ἑορτῆς χάριν, ὡς καὶ τοῦ λοιποῦ συνεῖναι τοῖς αὐτοῦ ὁμοεθνέσιν ἐθέλων.

XIII. Ἐμοῦ δὲ λίαν τῆς ἐκείνου γλώττης[1] κρεμαμένου καὶ σφοδρῶς ἐγκειμένου[2] καὶ οὐκ ἀνιέντος, ἀλλὰ τὴν λοιπὴν ἀπαιτοῦντος διδασκαλίαν καὶ λέγοντος· σὺ μόνον οὓς ἤκουσας[3] τοῦ φανέντος θεοῦ ἐκτίθου μοι λόγους, κἀγὼ τῷ ἐμῷ λόγῳ κοσμήσας τοῦ θεοῦ κηρύξω τὴν βούλησιν,[4] εἶθ᾽ οὕτως καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν συνεκπλεύσω σοι· λίαν γὰρ ποθῶ παρὰ τὸν τῆς Ἰουδαίας γενέσθαι τόπον, τάχα δὲ καὶ συνοικήσω ὑμῖν τὸν πάντα μου τῆς ζωῆς χρόνον, αὐτὸς τούτων ἀκούσας εὐθὺς ἀπεκρίνατο· σὺ εἰ μὲν ἱστορῆσαι τὰ ἡμέτερα καὶ μαθεῖν τὸ συμφέρον ἐθέλεις, ἐξαυτῆς μοι, φησί, σύμπλευσον· εἰ δὲ μὴ βούλει, ἀλλὰ τὰ σημεῖα τῆς οἰκήσεώς μου καὶ ὧν θέλεις ἐγώ σοι σήμερον γνωριῶ, ἵνα ὅτε καὶ βούλει παραγενόμενος εὕρῃς ἡμᾶς. ἐγὼ γὰρ αὔριον ἐπὶ τὰ ἐμαυτοῦ πορεύσομαι. καὶ δὴ ἀδυσώπητον οὕτως ἰδὼν τὸν Βαρνάβαν συνῆλθον αὐτῷ μέχρι καὶ τοῦ λιμένος, καὶ μαθὼν παρ᾽ αὐτοῦ ἅπερ ἔλεγε σημεῖα τῶν οἰκήσεων φημὶ πρὸς αὐτόν, ὡς εἰ μὴ αὔριον ἔμελλον[6] ἀπαιτῆσαί τι τῶν ὀφειλομένων μοι, ἐξαυτῆς ἂν καὶ συνέπλεόν σοι· πλὴν ἀλλὰ τάχιόν σε καταλήψομαι. ταῦτα εἰπὼν καὶ παραθέμενος αὐτὸν τοῖς τοῦ πλοίου ἡγουμένοις ὑπέστρεφον μετὰ λύπης, μεμνημένος τοῦ καλοῦ καὶ συνήθους φίλου.

XIV. Ἡμέρας δὲ διατρίψας καὶ τὸ χρέος δι᾽[1] ὃ καὶ ἐπεσχέθην οὐχ ὅλον λαβεῖν δυνηθείς, ἀμελήσας τοῦ περιλειπομένου[2] διὰ τὸ ταχὺ τὸν ἄνδρα καταλαβεῖν, ὡς ἐμποδίου μοι γενομένου,[3] καὶ αὐτὸς εἰς Ἰουδαίαν ἀπέπλευσα, καὶ διὰ πεντεκαίδεκα[4] ἡμερῶν τῇ Στράτωνος ἐπιδημῶ Καισαρείᾳ. ἐπιβάντος δέ μου τῆς γῆς καὶ ξενίαν ἐπιζητοῦντος μανθάνω Πέτρον τινὰ λεγόμενον, τοῦ ἐν Ἰουδαίᾳ φανέντος Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ τοῦ σημεῖα καὶ τέρατα πεποιηκότος τὸν δοκιμώτατον μαθητήν, αὔριον Σίμωνι τῷ ἀπὸ Γιτθῶν[5] Σαμαρεῖ μέλλειν ἰέναι πρὸς διαλέξεις. ἐγὼ δὲ ταῦτα ἀκούσας ἐδεήθην τὴν τούτου μοι μηνυθῆναι μονήν. καὶ ὅμως ἔμαθον, καὶ τῷ πυλῶνι ἐπέστην.

ἄρα καὶ ἀποκρίσεως καταξιωθήσεσθε om. A. — 16) εἴασε C. — 17) Vertit Cotelerius, quasi perinde esset ac τοῦ αἰῶνος sententia postulante, sed sine exemplo, quod quidem sciam. *Cler*. Exhibet χρόνου B vocabulo, quod prius fuit, eraso; fuisse autem suspicor βίου. Mox βουλῆς ἐμῆς inv. C. — 18) οὐδὲν ὠφελεῖσθαι δυναμένων C. — 19) φόνου c. ABCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot., φθόνου vulg.

Cap. XII. 1) τρύλος scr. BD. — 2) κατέλαβεν fuit in B. — 3) ἀπῆγον A. — 4) ἵνα μήτις B. — 5) Sic leg. c.

nobis? Nullatenus audiemini, si forte et aliquam responsionem reportabitis, huiuscemodi: *Ego cum omnes futuras voluntates ante constitutionem mundi cognoscerem, unicuique pro merito suo latenter praevius occurri. Quod autem id ipsum ita se habeat volens iis, qui ad me confugerunt, plene manifestare, cur ab initio a primis generationibus voluntatem meam palam non siverim praedicari, nunc circa finem seculi praecones mei consilii misi; illi vero et irridentur et contumeliis affecti deluduntur ab iis, qui nequaquam volunt adiuvari meamque amicitiam vehementer repudiarunt?* O magnam iniuriam! mortis etiam periculum subeunt praedicatores Dei idque per eos homines, qui ad salutem vocantur.

XII. Quae cum dicerem aliaque his consentanea, multum in plebe ortum est murmur. Atque alii quidem tanquam Barnabam miserantes mihi favebant; alii vero, qui erant stolidi, graviter in me stridebant dentibus. Porro cum iam vespera advenisset, Barnabae manu apprehensa eum licet nolentem vi ad meam domum duxi, ubi et feci manere, ne quis ei manus iniiceret. Paucosque dies mecum moratus nonnulla verae religionis rudimenta me docuit. Aiebat enim, quod properaret venire ad Iudaeam propter festum, ut qui vellet inposterum cum suis popularibus degere.

XIII. Ego vero cum valde ab illius lingua penderem ac vehementer instarem nec desisterem, sed reliquam doctrinam postularem ac dicerem: Tu tantum mihi expone Dei, qui apparuit, quos audisti sermones, et ego oratione mea eos ornans voluntatem Dei praedicabo, sicque postea intra paucos dies navigabo tecum; admodum enim cupio ad Iudaeae regionem venire, ac forte vobiscum toto vitae meae tempore habitabo, ille his auditis illico respondit ac dixit: Tu si quidem videre nostra et quod expedit cupis discere, mecum statim navigato; sin vero non vis navigare, ego hodie signa domicilii mei eorumque, quos convenire desideras, indicabo, ut quando volueris venire nos invenias; ego namque cras ad mea me conferam. Et vero cernens Barnabam adeo esse inexorabilem, comitatus sum eum usque ad portum, acceptisque ab eo signis quae dixerat domiciliorum, aio ad illum: Nisi cras repetendum mihi esset aliquid eorum, quae mihi debentur, profecto iamiam tecum navigarem; attamen cito te assequar. His dictis commendatoque eo navis ductoribus reversus sum cum tristitia, memor boni ac concordis amici.

XIV. Aliquot autem dies moratus et debitum propter quod retentus fueram non totum accipere valens, ut celeriter hominem attingerem neglecto quod supererat, quia mihi esset impedimento, ipse quoque in Iudaeam enavigavi, et quintodecimo die Caesaream Stratonis advenio. Cumque terram tetigissem et hospitium quaererem, audio quendam nomine Petrum Iesu Christi Dei filii, qui in Iudaea apparuerat et signa atque prodigia ediderat, probatissimum discipulum crastino die cum Simone ex Gitthis Samaritano venturum ad disputationem. Quae ego audiens rogavi, indicari mihi illius mansionem. Et statim ac didici, praesto fui ad fores. Intuiti autem me qui in domo erant, inter se conferebant, quisnam essem ac

---

ABCD, Hom. I, 13, nostra Epit. et al. ap. Cot., *ἐπιβάλλῃ* vulg. — 6) *ὀλίγας* om. C. — 7) *καὶ τοῦ ἀληθοῦς λόγου βραχέως με κατηχῆσαι* A, *καὶ τοῦ ἀληθοῦς λόγου βραχέα με κατηχήσας* BCD, *κατηχήσας* al. ap. Cot. Nec Homiliarum textus I, 13 correctior est. Clarius omnia se habent in nostra Epit. — 8) *γὰρ* om. B. et al. ap. Cot., *ἔλεγε γὰρ σπεύδειν* ordinat A.

Cap. XIII. 1) *γλώσσης* A. Subinde *ἐκκρεμαμένου* BCD. — 2) Vocc. *καὶ σφοδρῶς ἐγκειμένου* om. D. — 3) Vocc. *οὓς ἤκουσας* des. in C. — 4) Sic BCD c. Hom. I, 14 et nostra Epit. suffragante Ruf. (Rec. I, 11); lectio Codicis A *ἔλευσιν* unice genuina videtur. — 5) *καὶ* om. A. — 6) *ὤφειλον* D.

Cap. XIV. 1) *δι'* des. in B. — 2) *περιλειπουμένου* A. — 3) *γινομένου* BC. — 4) *πέντε καὶ δέκα* scr. C. — 5) *Γητθῶν* al. ap. Cot. —

θεασάμενοι δέ με[6] οἱ ἐν τῷ οἴκῳ ἀντιβάλλοντες ἦσαν, τίς τέ εἰμι καὶ πόθεν ἥκω. καὶ ἰδεῖν πάντες συνῄεσαν. καὶ ἐν τῷ τούτους με ἀνιστορεῖν καὶ πυνθάνεσθαι, ἰδοὺ καὶ Βαρνάβας[7] ἅμα τῷ ἰδεῖν περιεπλάκη μοι πολὺ χαίρων καὶ δακρύων, καὶ λαβόμενός μου τῆς χειρὸς εἰσῆγεν εἰς τὴν οἰκίαν. εἶτα καὶ τὸν Πέτρον ὑποδεικνὺς οὗτός ἐστιν, ἔλεγε, Πέτρος, ὃν μέγιστον ἐπὶ τῇ τοῦ θεοῦ σοφίᾳ ἐπηγγελλόμην σοι, Κλήμη, ᾧ πάντα τε[8] τὰ κατά σε καλὰ καὶ τὴν προαίρεσιν ἀεὶ[9] διηγούμην, ὡς ἐντεῦθεν γλίχεσθαι καὶ αὐτὸν ἰδεῖν σε καὶ τὴν σὴν ἐπιποθεῖν συντυχίαν. μέγα οὖν αὐτῷ δῶρόν σε διὰ τῶν ἐμῶν προσφέρω χειρῶν. καὶ τοῦτο εἰπὼν προσαγαγὼν ἔφη· οὗτός ἐστι Κλήμης, Πέτρε.

XV. Ὁ δὲ ἡνίκα τοῦ ὀνόματος ἤκουσεν εἰς μνήμην ἐλθὼν τῶν τοῦ[1] Βαρνάβα διηγημάτων ἐξήλα τότε ὡς εἶχεν εὐθὺς, καὶ προσηνῶς με καὶ γνησίως καταφιλήσας καὶ παρακαθισάμενος καλῶς ἐποίησας, ἔφη, τὸν τῆς ἀληθείας κήρυκα ξενίσας Βαρνάβαν εἰς τιμὴν τοῦ ὄντως[2] θεοῦ, καὶ λίαν μεγαλοφρόνως οὐκ αἰδεσθεὶς, οὐ φοβηθεὶς[3] τὸν τῶν ἀπαιδεύτων θυμόν. μακάριος γὰρ ὡς ἀληθῶς σὺ τὸν τῆς ἀληθείας πρεσβευτὴν οὕτω ξενίσας πάσῃ τιμῇ· ἀνθ᾽ ὧν αὐτὴ[4] καί σε ἡ ἀλήθεια ξένον ὄντα τῆς ἰδίας πόλεως καταστήσει πολίτην· καὶ τότε χαρήσῃ[5] μεγάλως, ὅτι βραχεῖαν νῦν χάριν δανείσας καὶ ἀγαθὴν λόγων προαίρεσιν καλῶν ἀϊδίων καὶ ἀναφαιρέτων ἀγαθῶν ἔσῃ κληρονόμος· καὶ μὴ κάμνε ἀντιβάλλων μοι τὸ σὸν ἦθος· πάντα γὰρ τὰ κατά σε ὁ φιλαλήθης οὗτος ἀνὴρ ὁ Βαρνάβας ἀπήγγειλε καθ᾽ ἡμέραν σχεδὸν τὴν ἀγαθήν σου μνήμην ποιούμενος. καὶ ἵνα σοι ὡς γνησίῳ φίλῳ δηλώσω κατ᾽ ἐπιτομὴν τὸ προκείμενον, εἰ μή σοί τι ἐμποδίζει[6] συνόδευσον ἡμῖν μεταλαμβάνων τῶν τῆς ἀληθείας λόγων, ὧν[7] κατὰ πόλιν ποιεῖσθαι μέλλω μέχρι Ῥώμης αὐτῆς.

XVI. Ἐγὼ δὲ πρὸς αὐτὸν σοὶ μὲν ἑτοίμως ἔχω[1] συνοδεύειν, εἶπον· τοῦτο γὰρ οὐκ οἶδ᾽ ὅπως χαίρων προῄρημαι. πλὴν περὶ ἀληθείας βούλομαι πρῶτον[2] πληροφορηθῆναι ἵνα γνῶ, εἰ ἡ ψυχὴ ἀθάνατος ἢ θνητὴ, καὶ εἰ[3] ἀΐδιος οὖσα, περὶ ὧν ἔπραξεν ἐνταῦθα, ἔχει κριθῆναι, καὶ τί ποτέ ἐστι δίκαιον ἢ ἀρέσκον θεῷ, καὶ εἰ γέγονεν[4] ὁ κόσμος καὶ διὰ τί γέγονεν, καὶ εἰ λυθήσεται[5] καὶ εἰ[6] οὐ λυθήσεται, καὶ εἰ[7] κρείττων ἔσται ἢ οὐδὲ ἔσται· καὶ ἵνα μὴ τὸ κατ᾽ εἶδος λέγω, ταῦτά τε καὶ τὰ τούτοις ἑπόμενα μαθεῖν ἤθελον. ὁ δὲ τί ταυτὶ[8] βούλεται τὰ ῥήματα τῷ θείῳ πνεύματι γνοὺς ταχεῖαν τὴν ἀπόκρισιν ἐποιεῖτο, ἵνα καὶ ταχύ με πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπαναγάγηται.[9] καὶ συντόμως ἐγώ σοι,[10] ἔλεγεν, ὦ Κλήμη, τὴν τῶν ὄντων γνῶσιν παρέξομαι, καὶ τὰ νῦν[11] ἐξ αὐτῆς ἄκουε.

XVII. Ἡ τοῦ θεοῦ βουλὴ κατὰ πολλοὺς τρόπους ἐν ἀδήλῳ γέγονε τοῖς ἀνθρώποις. πρῶτα μὲν διὰ τὸ κρατηθῆναι αὐτοὺς εἰσαγωγῇ κακῇ, συντροφίᾳ πονηρᾷ, συνηθείᾳ δεινῇ, ὁμιλίᾳ οὐ καλῇ,[1] προλήψει οὐκ ὀρθῇ, καὶ διὰ ταῦτα πλάνῃ· ἔπειτα ἀφοβίᾳ, ἀπιστίᾳ, πορνείᾳ, φιλαργυρίᾳ, κενοδοξίᾳ καὶ

---

6) με inserui c. ABCD. Iam textus quoque Homiliarum I, 15 hinc absolvendus. — 7) Istam Codicis Angelici, qua et Homiliarum et nostrae Epitomes textus emendatur, lectionem palmariam recipere non dubitavi p. καὶ πόθεν ἥκω. καὶ ἰδοὺ Βαρνάβας ἐκβὰς (om. ἐκβὰς AB), ἅμα τῷ (τοῦ nostra Epit. et al. ap. Cot., om. τῷ B) ἰδεῖν περιεπλάκη μοι BCD vulg. — 8) καὶ vulg. post τε exclusi c. ABCD. — 9) ἀεὶ om. B.

Cap. XV. 1) τοῦ adiunxi ex ABCD. 2) Sic scripsimus c. BD et nostro Hom. Codice Ottob. p. ὄντος AC vulg. et nostrae Epit. Rectum vidit Clericus ex c. 29. — 3) Vocc. οὐ φοβηθεὶς accesse-

unde proficiscerer. Ac omnes ad spectandum congressi sunt. Dumque illi interrogando me percunctantur, ecce et Barnabas simulac vidit, me complexus est multum gaudens ac lacrimans apprehensaque manu mea in domum introduxit. Deinde Petrum ostendens Hic est, inquit, Petrus, quem maximum in Dei sapientia tibi denunciabam, o Clemens, cuique omnia quae in te sunt bona et propositum tuum semper narrabam, ut ex eo ipse etiam cupiat videre te tuamque congressionem expetat. Magnum igitur ei munus te manibus meis offero. Quod cum dixisset, obtulit me et dixit: Hic est Clemens, Petre.

XV. At Petrus postquam nomen audivit, memoria repetens Barnabae narrationes confestim eo habitu quo erat prosiliit meque benigne ac germane exosculatus atque assidere faciens Recte fecisti, inquit, qui veritatis praeconem Barnabam hospitio exceperis in honorem eius, qui revera Deus est, et admodum excelso te gessisti animo, quia te eius non puduit, et qui imperitorum furorem non fueris veritus. Revera enim beatus es tu, quod veritatis legatum ita omni cum honore susceperis hospitem; pro quibus factis ipsa quoque veritas te, qui hospes es, suae urbis civem designabit; tuncque magnopere laetaberis, quia parvam gratiam nunc foeneratus bonamque doctrinae voluntatem eris haeres commodorum aeternorum bonorumque, quae auferri non possunt. Nec vero laborem subeas referendi mihi mores tuos; omnia enim, quae ad te pertinent, amator iste veritatis Barnabas indicavit fere quotidie bonam tui mentionem faciens. Et ut tibi tanquam vero amico breviter rem aperiam, nisi tibi aliquid impedimento est iter nobiscum habe ac participa sermones veritatis, quos per singulas civitates habiturus sum Romam usque ipsam.

XVI. Ego vero ad illum Paratus quidem sum proficisci tecum, inquam; hoc namque nescio quo modo constitui laetus. Verum cupio prius certior de veritate fieri ut sciam, utrum anima immortalis sit an mortalis, et si est sempiterna, num ob ea quae hic gessit iudicari debeat, item quidnam sit iustum ac Deo gratum, praeterea factusne sit mundus et quare factus, et an sit dissolvendus necne, et an melior futurus an nec futurus omnino; ac ne singula prosequar, haec atque his similia vellem discere. Ille autem divino spiritu cognoscens, quid sibi vellent ea verba, citum responsum dedit, ut et cito me ad veritatem revocaret. Atque ego inquit breviter tibi, o Clemens, rerum scientiam exhibebo, et iam nunc audi.

XVII. Dei voluntas multas ob rationes hominibus occulta fuit. Primo quidem quod illi detinerentur prava institutione, convictu vitioso, consuetudine perniciosa, malis colloquiis, non recta opinionum anticipatione, atque eapropter errore; dein contemptu, incredulitate, fornicatione,

---

runt ex ABCD, Hom. I, 16, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 4) *αὐτὴ* om. B. — 5) *χαρίσῃ* BD. — 6) *ἐμποδίζει τι* ordinat A, *τι ἐμποδίζοι* D, idem fuisse videtur in B. — 7) Ea lectio est Codicis A, Cod. Hom. Ottob., nostrae Epit., al. ap. Cot. et B man. pr. supra, cui substat eadem man. *τὸν τῆς ἀληθείας λόγον, ὃν* ut vulg.; *τῶν .... λόγων· ὃν* CD.

Cap. XVI. 1) *ἔχων* A. — 2) *πρότερον* accuratius BC. — 3) *εἰ* om AB. — 4) Sic AB, *γέγονε* CD vulg. Seq. articulus *ὁ* accessit ex A. Ex eodem *γέγονεν* in fine, *γέγονε* BD c. vulg. Integrum membrum *καὶ διὰ τί γέγονε* om. C. — 5) *οὐ λυθήσεθαι* D. — 6) *εἰ* des. in B, subseq. negatio *οὐ* non est in D. Totum membrum *καὶ εἰ οὐ λυθήσεται* om. A. — 7) *εἰ* recipiendum erat ex BCD, Hom. I, 17, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 8) *ταυτῇ* scr. A. — 9) *ἐπαγάγηται* C et al. ap. Cot. — 10) *ἐγώ σοι* om. B; *ὁ δὲ Πέτρος* (om. *Πέτρος* Hom.) *πρὸς ταῦτα ἀπεκρίνατο· συντόμως σοι ὦ* p. *ὁ δὲ τί ταυτὶ βούλεται ..... ἐπαναγάγηται. καὶ συντόμως ἐγώ σοι, ἔλεγεν, ὦ* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 11) *τὰ δὲ νῦν* p. *καὶ τὰ νῦν* ABC, *τὰ νῦν δὲ* D. Lectionem vulg. habes etiam in Hom. l. c. et nostra Epit.

Cap. XVII. 1) Sic dedimus ex BCD et al. ap. Cot. faventibus Hom. I, 18 et nostra Epit., *καλῇ* sine neg. *οὐ* A, unde ortum videtur *κακῇ* vulg. —

ἄλλοις τοιούτοις, ἃ δὴ καθάπερ καπνοῦ πλῆθος εἰς ἕνα προσπελάσαντα καὶ ἐπεισελθόντα οἶκον τὸν κόσμον[2] καὶ τῶν ἔνδοθεν οἰκούντων ἀνδρῶν ἐπιθολώσαντα τὰς ὁράσεις ἀναβλέψαι αὐτοὺς οὐκ ἐᾷ, καὶ τῇ διαγραφῇ τὸν δημιουργήσαντα κατανοῆσαι θεὸν, καὶ τὸ τούτῳ δοκοῦν γνωρίσαι. διὰ χρὴ τοὺς φιλαλήθεις ἔσωθεν ἐκ βάθους ψυχῆς ἐκκαλέσασθαι πρὸς ἐπικουρίαν ἀληθεῖ λογισμῷ τὸν μόνον θεὸν, κύριον δὲ ἡμῶν καὶ σωτῆρα Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ παρ' αὐτοῦ γνῶσιν λαβεῖν, ἵνα τις ἐντὸς ὢν ἐν τῷ οἴκῳ τῷ πεπλησμένῳ καπνοῦ, τῷ κόσμῳ τούτῳ φημὶ, προσιὼν ἀνοῖξαι δυνηθῇ θύραν, ὡς τὸ μὲν ἐκτὸς τοῦ ἡλίου φῶς εἰσκριθῆναι τῷ οἴκῳ, τὸν δὲ ἐντὸς τοῦ πυρὸς ὄντα ἐκβληθῆναι καπνὸν, ὅπως διαβλέψαντες οἱ ἄνθρωποι πιστεύσωσιν εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα καὶ εἰς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν τὸν πρὸ τῶν αἰώνων ἐξ αὐτοῦ ἀφράστως γεννηθέντα[3] καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ ἐξ αὐτοῦ ἀῤῥήτως ἐκπορευόμενον, ἕνα θεὸν γνωρίζοντες ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, ἄναρχον, ἀτελεύτητον, αἰώνιον, ἀΐδιον, ἄκτιστον, ἄτρεπτον, ἀναλλοίωτον, ἁπλοῦν, ἀσύνθετον, ἀσώματον, ἀόρατον,[4] ἀναφῆ, ἀπερίγραπτον, ἀπερίληπτον,[5] ἄπειρον, ἀκατανόητον, ἀγαθὸν, δίκαιον, παντοδύναμον, πάντων κτισμάτων δημιουργὸν, παντοκράτορα, παντεπόπτην, πάντων προνοητὴν, ἐξουσιαστὴν καὶ[6] κριτήν· καὶ οὕτως ἀναγεννηθέντες δι' ὕδατός τε[7] καὶ πνεύματος συγκληρονόμοι καταστῶσι τῶν πρὸς ἀφθαρσίαν ἀναγεννηθέντων υἱῶν τοῦ θεοῦ.

XVIII. Διὸ πρὸ παντὸς ζητήματος καὶ αὐτὸς, ὦ Κλήμη, ἑτοίμως ὡς υἱὸς πατρὶ πρόσελθε, ἵνα καὶ τῶν ὁρωμένων καὶ τῶν ἀοράτων ἀψευδῶς τὴν γνῶσιν θεὸς[1] παράσχῃ σοι. εἰ δὲ καὶ μετὰ τὸ κληθῆναι οὐ θέλεις ἢ βραδύνεις, δικαίᾳ θεοῦ κρίσει ἀπόκληρος ἔσῃ,[2] τῷ μὴ θελῆσαι μὴ θεληθείς. καὶ μή τοι νομίσῃς, ὅτι κἂν πάντων τῶν ποτε γενομένων εὐσεβῶν εὐσεβέστατος[3] γένῃ, μὴ φθάσῃς[4] δὲ τελειωθῆναι διὰ τοῦ[5] βαπτίσματος, ἐλπίδος ἀγαθῆς τυχεῖν δυνήσῃ ποτέ. ταύτῃ γὰρ πλείονα μᾶλλον[6] ὑφέξεις τὴν κόλασιν, ὅτι καλοῖς ἔργοις οὐκ ἐχρήσω καλῶς. οὐδὲ γὰρ καλὸν τὸ καλὸν, ὥς[7] φασιν, ὅταν μὴ καλῶς γίνηται.[8] σὺ δὲ εἰ οὐ θέλεις ὡς τῷ θεῷ δοκοῦν βαπτισθῆναι, τῷ σῷ μᾶλλον ὑπηρετῶν θελήματι ἐχθραίνεις πάντως τῇ ἐκείνου βουλῇ. ἀλλ' ἴσως ἐρεῖς· καὶ τί συμβάλλεται πρὸς εὐσέβειαν τὸ βαπτισθῆναί με ὕδατι; πρῶτον μὲν, ὅτι τὸ δόξαν θεῷ πράττεις. δεύτερον δὲ, ὅτι δι' ὕδατος καὶ πνεύματος ἀναγεννᾶσαι[9] θεῷ, καὶ τὴν ἐξ ἐπιθυμίας πρώτην σοι γενομένην[10] καταλλάσσεις γέννησιν, καὶ οὕτω σωτηρίας τυχεῖν δυνήσῃ· ἄλλως δὲ ἄρα ἀδύνατον. οὕτω[11] γὰρ ὁ ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ ἀφθαρσίᾳ τοῦ γένους ἡμῶν ἐνανθρωπήσας[12] θεὸς λόγος εἶπεν ἡμῖν· Ἀμὴν[13] λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀναγεννηθῆτε δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. διὰ πρόσελθε τῷ βαπτίσματι· τοῦτο γὰρ μόνον τὴν τοῦ πυρὸς ὁρμὴν σβέσαι δύναται. καὶ μὴ ἀναβάλλου, ὅτι ἡ ἀναβολὴ κίνδυνον οἶδε φέρειν διὰ τὸ ἄδηλον εἶναι τοῦ θανάτου τὴν προθεσμίαν.

---

2) Iam unius Angelici auxilio Codicis locum heic aeque ac Hom. l. c. et in nostra Epit. corruptum ita sanatum habes, ut coniecturis opus sit nullis. Relqq. nostri scripti repetunt vulg. εἰς ἕνα οἶκον ἐπεισελθόντα τὸν κόσμον. — 3) τὸν πρὸ τῶν αἰώνων ἐξ αὐτοῦ ἀφράστως γεννηθέντα appositio non est in A. — 4) ἀόρατον om. A. Epitheta subseqq. ἀναφῆ, ἀπερίγραπτον om. B. — 5) ἀκατάληπτον AB et al. ap. Cot., ἀπερίληπτον, ἀκατάληπτον CD, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 6) καὶ om. D. — 7) τε om. C.

Cap. XVIII. 1) θεὸς τὴν γνῶσιν inv. B. Subinde παράσχοι C. — 2) ἀποκληρώσῃ al. ap. Cot. — 3) εὐσεβέστερος B et nostra Epit., εὐσεβέστερος

avaritia, inani gloria aliisque similibus; quae cum tanquam plurimus fumus coniunctim vagarint et intraverint pro domo mundum intusque habitantium hominum visum offuscarint, eos non sinunt aspicere neque mundi creatorem Deum intelligere ex iis, in quibus ipse se pinxit, nec cognoscere quod ei placet. Quocirca oportet, veritatis studiosi intrinsecus ex animae profundo ad auxilium vera ratione vocent Deum solum, dominum autem nostrum ac salvatorem Iesum Christum, et ab eo cognitionem accipiant, ut aliquis intus positus in domo fumi plena, in hoc, inquam, mundo, accedens possit aperire fores, quo lumen solis, quod extra est, intromittatur in domum, ignis vero fumus, qui intro est, eiiciatur, ut homines, cum perspexerint, credant in unum Deum patrem omnipotentem et in unigenitum eius filium ex eo ante secula inenarrabili modo genitum et in spiritum sanctum ex eodem ineffabili ratione procedentem, atque unum Deum cognoscant in tribus personis, principio carentem, finis expertem, aeternum, perpetuum, increatum, immutabilem, variationi non obnoxium, simplicem, non compositum, incorporeum, invisibilem, intactilem, incircumscriptum, incomprehensibilem, infinitum, non valentem perspici, bonum, iustum, potentem omnia, creaturarum omnium opificem omnipotentem, inspectorem cunctorum, provisorem omnium, dominatorem ac iudicem: atque ita aqua et spiritu renati cohaeredes constituantur filiorum Dei renatorum ad incorruptionem.

XVIII. Quapropter ante omnem quaestionem tu quoque, o Clemens, prompte tanquam filius ad patrem accede, ut et visibilium et invisibilium cognitionem vere tibi praebeat Deus. Quod si postquam vocatus es non vis aut cunctaris, iusto Dei iudicio exhaeres eris, et quia noluisti, nolet te Deus. Neque vero existimes, quod etsi omnium, qui unquam fuerunt pii, piissimus sis, baptismi autem consummationem non fueris assecutus, bonam spem adipisci aliquando poteris. Eo enim maiores poenas dabis, quod bonis operibus non bene usus sis. Nam, ut aiunt, bonum non bonum est, quando non bene agitur. Tu vero si, quemadmodum Deo placet, nolis baptizari ac tuae potius voluntati obsequeris, profecto illius consilio repugnas. Sed forte dices: Et quid ad pietatem conferet, si aqua baptizer? Primo quidem, quia id quod Deo placuit facis. Secundo vero, quia per aquam et spiritum renasceris Deo atque primam nativitatem quam ex concupiscentia traxisti permutas, sicque salutem consequi poteris; aliter autem fieri nequit. Ita enim qui propter salutem et immortalitatem generis nostri incarnatus est Deus sermo dixit nobis: A m e n d i c o v o b i s, n i s i r e n a t i f u e r i t i s a q u a e t s p i r i t u, n o n i n t r o i b i t i s i n r e g n u m c a e l o r u m. Quocirca ad baptismum accede, siquidem hic solus vim ignis potest exstinguere. Neque differ, quoniam dilatio solet afferre periculum, propterea quod incertum sit praestitutum morti nostrae tempus.

γένῃ, ἀβάπτιστος δὲ ᾖς, ἐλπίδος τυχεῖν al. ap. Cot. — 4) Sic A C D et al. ap. Cot., *μὴ φθάσεις* B vulg. — 5) *τοῦ* adiunxi ex A. — 6) *μᾶλλον πλείονα* ordinat A ut nostra Epit. — 7) *ὡς* dedi ex A p. *ὅ* B C D vulg. Adnotat Cotelerius: Deuteron. XVI. 20. *Iuste quod iustum est persequeris.* Sapient. VI. 11. *οἱ φυλάξαντες ὁσίως τὰ ὅσια ὁσιωθήσονται.* Ad verbum in Vita Lucae iunioris Tomo 2. Auctarii Combefisiani pag. 985. *τὸ γὰρ καλὸν, οὐ καλὸν, φασὶν, ὅταν μὴ καλῶς γίνοιτο*, et apud Gregorium Nazianzenum Orat. 33. p. 531. *τὸ καλὸν οὐ καλὸν, ὅταν μὴ καλῶς γίνηται.* Parique modo Zonaras ad Canonem Gangrensem 14. et Balsamon in Responsis ad Marci Interrogationes cap. 6, necnon Origenes in Catena Lucae Ms. ad cap. 1. vers. 6, ubi tamen in edita a Corderio nomen Simeonis apponitur, nescio an ob *Σή* quod ad marginem Codicis Regii apparet, estque *σημείωσαι*. — 8) *καλὸς γένηται* A, *καλῶς γένηται* B; *ὅτι καλὰ ἔργα οὐκ ἐποίησας καλῶς. καλὴ γὰρ εὐποιΐα, ὁπότ᾽ ἂν ὡς ὁ θεὸς ἐκέλευσε γίνηται* (*γένηται* O nostrae Epit.) huius periodi var. lectio est in nostra Epit. et al. ap. Cot. — 9) Lege *ἀναγέννᾳ* in Indicativo. *Cler.* — 10) *γενομένην* om. D. Subinde scr. *καταλάττεις* A. — 11) *οὕτως* B C. — 12) *ἐνανθρωπίσας* A D. — 13) *ἀμὴν γὰρ* A. Io. 3, 5.

XIX. Ταῦτα ἐκείνου εἰπόντος ἐγὼ μὲν, ἔφην, ἤδη[1] εὐχαριστῶ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ καὶ τῷ μονογενεῖ αὐτοῦ υἱῷ καὶ τῷ πνεύματι αὐτοῦ τῷ ἁγίῳ, ὅτι ὡς ἐβουλόμην πληροφορηθῆναι, οὕτως[2] μοι καὶ[3] παρέσχε. πλὴν περὶ ἐμοῦ τὸ λοιπὸν ἄφροντις[4] ἔσο. οὐδέ ποτε γὰρ ἐνδοιάσω[5] πρός τι τῶν ὑπὸ σοῦ λαληθέντων. ὥστε κύριέ μου Πέτρε μὴ ἀθύμει, ὡς ἀναισθήτῳ τὰ[6] μέγιστα δωρούμενος ἀγαθά. οἶδα γὰρ, ὅτι τοιοῦτόν ἐστι καὶ οὕτω μέγιστον, οἷον ἄν τις καὶ ταχέως λαβεῖν βούλοιτο. αἰσθάνομαι γὰρ τοῦ δοθέντος μοι διὰ τάχους χαρίσματος. ταῦτά μου εἰπόντος ὁ Πέτρος ἔφη· χάριν ὁμολογῶ τῷ θεῷ καὶ περὶ τῆς σῆς σωτηρίας τῆς καὶ περὶ[7] ἐμῆς ἀπολαύσεως. πλὴν νήστευσον τριῶν μηνῶν ἡμέρας, καὶ λαμβάνεις τὸ βάπτισμα.[8] ἄρξαι τοίνυν ἀπὸ τῆς αὔριον. ἔστι δέ μοι ἡ αὔριον πρὸς Σίμωνα τὸν μάγον διάλεξις. καὶ μὴ ὀκλάσῃς παρεῖναί μοι ἐν ταῖς τῶν ἀντικειμένων ζητήσεσι. ταῦτα εἰπὼν καὶ τροφῆς αὐτὸς μεταλαβὼν, ἰδίᾳ κἀμὲ μεταλαβεῖν ἐκέλευσεν. εὐλογήσας δὲ[9] ἐπὶ τῆς τροφῆς καὶ εὐχαριστήσας ἐπήγαγε λέγων· δῴη σοι ὁ θεὸς κατὰ πάντα ἐξομοιωθῆναί[10] μοι, καὶ βαπτισθέντι[11] τῆς αὐτῆς μοι κοινωνῆσαι τραπέζης. οὕτως εἰπὼν ἡσυχάζειν μοι προσέταξεν· ἤδη γάρ που καὶ ὁ καιρὸς πρὸς ὕπνον ἐκάλει.

XX. Τῇ μὲν οὖν[1] ἐπιούσῃ ἐγὼ Κλήμης ἔτι τῆς νυκτὸς ἐχούσης διυπνισθεὶς καὶ μαθὼν τὸν Πέτρον ἐγρηγορότα καὶ τοῖς συνοῦσι περὶ θεοσεβείας διαλεγόμενον, οἳ ἦσαν ἑκκαίδεκα[2] τὸν ἀριθμὸν, ὧν καὶ τὰ ὀνόματά εἰσι ταῦτα· Ζακχαῖος ὁ ποτε τελώνης, καὶ Σοφωνίας[3] ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, Ἰώσηφός τε καὶ ὁ τούτου σύντροφος Μιχαίας, προσέτι δὲ Θωμᾶς καὶ Ἐλιέζερος[4] οἱ δίδυμοι, καὶ Ἐνέας[5] ὁ ἱερεὺς, καὶ Λάζαρος ὁ ἱερεὺς,[6] ὃν ἀνέστησεν ἐκ νεκρῶν τετραήμερον ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ Ἐλισσαῖος, καὶ[7] Βενιαμὶν ὁ τοῦ Σαφρᾶ, ὁμοίως γε Ῥούβιλος[8] καὶ Ζαχαρίας οἱ οἰκοδόμοι, Ἀνανίας τε καὶ Ἀγγαίας οἱ ἀμμηνοὶ[9], ἔτι τε Νικήτης καὶ Ἀκύλας οἱ ἑταῖροι· εἰσῆλθον κἀγὼ καὶ προσαγορεύσας ἐκαθέσθην ἐκείνου κελεύσαντος.

XXI. Ὁ δὲ τὸν προκείμενον ἐκκόψας[1] λόγον, ὥσπερ ἀπολογούμενος ἐπληροφόρει, τίνος ἕνεκεν οὐκ ἀφύπνισέ με, ὅπως ἀκροατὴς τῶν αὐτοῦ γένωμαι λόγων, καὶ τούτου αἰτίαν τὸν ἐκ τοῦ πλοῦ σκυλμὸν ἐποιεῖτο· ἐκεῖνον γὰρ πεφθῆναί μοι θέλων ἡσυχάζειν ἀφῆκεν.[2] ὁπότ' ἂν γὰρ[3] ἡ ψυχὴ, φησὶ, περὶ τὸ λεῖπον ἀσχολῆται τῷ σώματι, εἴτε τινὶ συμφορᾷ συνέχηται,[4] οὐ μετὰ πολλῆς εἴωθε προσέχειν ἀκριβείας[5] τοῖς λεγομένοις. τούτου δὲ[6] ἕνεκεν οὐ βούλομαι διαλέγεσθαι τοῖς ἢ λύπῃ κατεχομένοις, ἢ ἀμέτρως ὀργιζομένοις, ἢ τὸ σῶμα πεπονηκόσιν, ἢ βιωτικαῖς φροντίσιν ἢ ἑτέρῳ πάθει τινὶ διενοχλουμένοις.

XXII. Καὶ μὴ λεγέτω τις, ὅτι οὐ χρὴ παραμυθίας καὶ νουθεσίας[1] λόγους προσάγειν τοῖς φαῦλόν τι πράττουσι. φημὶ γὰρ, ὡς εἰ μὲν ἀνύει τις, προσφερέτω· εἰ δὲ μὴ, τῷ καιρῷ τέως παραχωρείτω. καιρὸς γὰρ, ὡς Σολομῶντι δοκεῖ, παντὶ πράγματι.[2] διὸ χρὴ τοὺς τὴν ψυχὴν ῥωννῦντας λόγους

Cap. XIX. 1) ἤδη om. C. — 2) Sic scr. ABCD p. οὕτω vulg. — 3) Ita BCD c. Hom. I, 21, om. καὶ A ut nostra Epit. Subinde exhibet προσέσχε B. — 4) ἀφρόντιστος B. — 5) Ita ABCD, nostra Epit. et al. ap. Cot. favente Hom. l. c., ἐνδυάσω vulg. — 6) τὰ addidi ex C suadente Hom. l. c.; om. τὰ μέγιστα A. — 7) καὶ περὶ τῆς inv. A et ed. Cler. a. 1724. — 8) τὸ ἅγιον βάπτισμα C c. nostra Epit. — 9) Primum huius Epitomes fragmentum in Cod. Angelico desinit: ἐκέλευσεν. εὐλογήσας δ/. — 10) ὁμοιωθῆναι C. — 11) βαπτισθέντα CD et al. ap. Cot. c. Hom. I, 22 et nostra Epit., verisimilius βαπτισθέντα σε B. Sed in Hom., nostra Epit. et heic legendum videtur

XIX. Postquam haec dixisset Equidem, inquam, modo gratias ago Deo patri et unigenito eius filio et sancto eiusdem spiritui, quia ut certus fieri volui, ita et mihi tribuit. Ceterum de me deinceps securus esto. Nunquam enim dubitabo de ullo eorum, quae a te prolata sunt. Igitur domine mi Petre ne animo anxio sis, tanquam non sentienti homini maxima bona donaveris. Scio quippe hoc tale et adeo magnum esse, ut quilibet illud et celeriter velit accipere. Sentio enim mihi velociter datum charisma. Haec postquam locutus sum, Petrus dixit: Gratiam habeo Deo et pro salute tua et pro commodo meo. Itaque per trium mensium dies ieiuna, et baptismum accipies. Incipe ergo a die crastina. Erit autem mihi cras cum Simone mago disputatio. Neque ambigas mihi adesse in adversantium controversiis. His dictis ipse etiam cibum sumpsit, meque iussit privatim sumere. Benedicto autem cibo actisque gratiis subiunxit dicens: Det tibi Deus, ut in omnibus mihi similis efficiaris, utque baptizatus eiusdem mecum particeps fias mensae. Eoque pronunciato quiescere me praecepit; iam enim et tempus ad somnum vocabat.

XX. Sequenti ergo die ego Clemens cum adhuc nox esset e somno excitatus, ubi intellexi Petrum vigilare et cum iis, qui una erant, de cultu Dei disserere (erant autem numero sexdecim, quorum haec sunt nomina: Zacchaeus, qui olim publicanus, et Sophonias frater eius, Iosephus illiusque sodalis Michaeas, praeterea Thomas et Eliezerus gemini, Eneas sacerdos, Lazarus sacerdos, quem a mortuis excitavit quatriduanum dominus noster Iesus Christus, Elisaeus, Beniamin filius Saphrae, itidem Rubilus et Zacharias architecti, Ananias et Aggaeas Ammeni, nec non Nicetas et Aquila socii), ego quoque ingressus sum, et postquam salutassem, iubente eo consedi.

XXI. Ille autem institutum sermonem interrumpens et quasi se purgans rationem reddidit, cur non expergefecisset me, quo verborum ipsius essem auditor, cuius rei causam navigationis molestiam assignabat; illam enim mihi sedari volens me quiescere permisit. Siquidem quando anima, inquit, circa id quod corpori deest occupatur vel aliqua calamitate premitur, non multa cum diligentia solet attendere iis quae dicuntur. Et propter hoc nolo sermocinari cum iis, qui aut aegritudine detinentur, aut immoderate irati sunt, aut corpore aegrotant, aut secularibus curis vel alio quopiam affectu obturbantur.

XXII. Neque dicat aliquis, non oportere consolationis et admonitionis verba iis admovere, qui mali aliquid habent ac gerunt. Aio enim, quodsi quidem aliquis proficit, adhibeat; sin minus, interim tempori cedat. T e m p u s enim e s t, ut Salomoni videtur, o m n i r e i. Quare oportet ser-

---

καὶ βαπτισθέντα σε ποιήσαι τῆς αὐτῆς κτλ.

Cap. XX. 1) *οὖν* om. D. — 2) *ἑξκαίδεκα* D. — 3) Ea scriptura est Codicis D, Hom. II, 1, nostrae Epit. et vulg., *σοφονίας* scr. noster Hom. Cod. Ottob., BC et al. ap. Cot. — 4) *προσετίθει δὲ· Θωμᾶς καὶ ἐλεάζαρος* B. — 5) *αἰνέας* BCD, Hom. Cod. Ottob. c. nostra Epit. Clericus scribi vult *Αἰνείας* heic et Hom. II, 1. Cfr. Act. Ap. 9, 3. 34. — 6) Vocc. *καὶ Λάζαρος ὁ ἱερεὺς* non leg. C. — 7) *καὶ* excidit ed. Cler. 1724. Subinde *ὁ τοῦ Φαρᾶ* D. — 8) *ὁμοίως γε/ρούβλιος* (sic curis secundis correctum) B, *ὁμοίως Γερούβλιος* D, *ὁμοίως Χερούβλιος* C. — 9) *ἀγγαῖος· οἱ ἰαμμηνοὶ* BC, *ἀγγαῖος οἱ ἀμνηνοὶ* D, *Ἀγγαῖος οἱ ἰαμμηνοὶ* (Hom. II, 1) et *ἀμηνοὶ* et *ἰαμμινοὶ* (cum V nostrae Epit.) al. ap. Cot., *Ἰαμνινοὶ* O nostrae Epit.

Cap. XXI. 1) *ἐγκόψας* BC, Cod. Homiliarum (II, 2) Ottob., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 2) Sic c. BCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot., *ἐκεῖνον γὰρ πεφθῆναι θέλων, με ἡσυχάζειν ἀφῆκεν* vulg. — 3) Excerptam sententiam hanc ut *Κλήμεντος Πάπα Ῥώμης* cernere est in Ms. Regio 1500. *Cot.* — 4) *συνέχεται* mendum est ed. Cler. a. 1724. — 5) *εἴωθεν ἀκριβείας προσέχειν* B. — 6) *δὲ* om. BCD, Hom. l. c. et nostra Epit. — 7) *οὐ* c. B, Hom. l. c. et nostra Epit., *οὐδὲ* CD et vulg.

Cap. XXII. 1) *καὶ νουθεσίας* om. D. — 2) Eccl. 3, 1. —

πρὸ τῆς κακώσεως τοῖς ἀνθρώποις ἐπάγειν, ἵνα εἴ ποτέ τι[3] φαῦλον ἐπέλθοι, προωπλισμένος ὁ νοῦς ὀρθῷ τῷ λογισμῷ δυνηθείη τὸ ἐπενεχθὲν ὑποστῆναι. ὅθεν, ὦ φίλε Κλήμη, εἴγε τὰ τῷ θεῷ διαφέροντα γνῶναι θέλεις, παρὰ τοῦ[4] κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ διδάσκοντος ἄνθρωπον[5] γνῶσιν, παρὰ τούτου μόνου μαθεῖν ἔχεις, ὅτι μόνος οἶδεν ἀλήθειαν. τῶν γὰρ ἄλλων εἴ τις ἐπίσταταί τι, παρὰ τούτου[6] ἢ τῶν τούτου μαθητῶν λαβὼν ἔχει.

XXIII. Ἔστι τε αὐτοῦ τὸ βούλημα, ὅτι εἷς θεὸς[1] ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, οὗ κόσμος[2] ἔργον ὁ πᾶς, ὃς δίκαιος ὢν πάντως ἑκάστῳ πρὸς τὰς πράξεις ἀποδώσει ποτέ. ἀνάγκη γὰρ πάσα, φύσει[3] δίκαιον εἶναι λέγοντα τὸν θεὸν καὶ τὰς[4] ἀνθρώπων ψυχὰς ἀθανάτους εἶναι πιστεύειν. ἐπεὶ ποῦ τὸ δίκαιον αὐτοῦ, ὅπου τινὲς εὐσεβῶς βιωτεύσαντες καὶ[5] κακουχηθέντες βιαίως ἀνῃρέθησαν. ἔνιοι δὲ ἀσεβεῖς[6] παρὰ πολὺ γεγενημένοι, ἐν πολυτελείᾳ βίου τρυφήσαντες τὸν κοινὸν ἀνθρώπων θάνατον ἐτελεύτησαν[7]; ἐπεὶ οὖν χωρὶς ἁπάσης[8] ἀντιλογίας ὁ θεὸς ἀγαθὸς ὢν δίκαιός ἐστιν, οὐκ ἄλλως δὲ δίκαιος εἶναι γνωσθήσεται, ἐὰν μὴ ἡ ψυχὴ μετὰ τὸν χωρισμὸν τοῦ σώματος ἀθάνατος ᾖ, ἵνα μετὰ τὸ ἀπολαβεῖν[9] τὸ ἴδιον σῶμα ἐν τῇ ἀναστάσει ὁ μὲν κακὸς[10] ὡς ἐνταῦθα τὰ ἀγαθὰ ἀπολαβὼν, ἐκεῖ περὶ ὧν ἥμαρτε κολασθῇ·[11] ὁ δὲ ἀγαθὸς ἐνταῦθα περὶ ὧν ἥμαρτε[12] κολασθεὶς, ἐκεῖ ὡς ἐν κόλποις δικαίων κληρονόμος τῶν ἀγαθῶν καταστῇ. ἐπεὶ τοίνυν ὁ θεὸς δίκαιος, πρόδηλον ἡμῖν ἐστὶν, ὅτι καὶ κρίσις γίνεται, καὶ αἱ ψυχαὶ ἀθάνατοι τυγχάνουσιν. εἰ δέ τις, ὡς τῷ Σαμαρεῖ δοκεῖ Σίμωνι, καὶ οὐχ ὡς ὁ τῆς ἀληθείας βούλεται[13] λόγος, τὸ δίκαιον εἶναι μὴ θέλοι δοῦναι θεῷ, τίνι ἔτι τοῦτό[14] τις δοῦναι δύναται;

XXIV. Ταῦτα ἀκούσας ἐγὼ Κλήμης καὶ τίς ἄρα τυγχάνει, ἔφην, οὗτος ὃν λέγεις[1] Σίμωνα Σαμαρείτην, μαθεῖν ἤθελον. ὁ δὲ Πέτρος εἰ θέλεις μαθεῖν, ἔφη, πάρ στί σοι τοῦτο[2] γνῶναι, παρ᾽ ὧν κἀγὼ πάντα τὰ κατ᾽ αὐτὸν ἐπυθόμην. καὶ μεταπεμψάμενος ἐκέλευσεν, Ἀκύλαν τε καὶ Νικήτην πάντα μοι ἀκριβῶς τὰ κατὰ τὸν Σίμωνα διηγήσασθαι. οἱ δὲ τὸν θεὸν μαρτυράμενοι, μηδὲν παρεκκλῖναι τῆς ἀληθείας, οὕτω τὰ κατ᾽ αὐτὸν ἐξετίθεντο. καὶ πρῶτος Ἀκύλας ἤρξατο λέγειν οὕτως· ἄκουσον, ὦ φίλτατε ἀδελφὲ, ὅπως καὶ αὐτὸς ἀκριβῶς πάντα τὰ κατὰ τὸν ἄνδρα εἰδῇς, τίνος τε ὢν[3] καὶ τίς καὶ πόθεν, καὶ τίνα ἐστὶν ἃ πράττει,[4] καὶ ὅπως καὶ διὰ τί.

XXV. Σίμων οὗτος[1] πατρὸς μέν ἐστιν Ἀντωνίου, μητρὸς δὲ Ῥαχὴλ, Σαμαρεὺς τὸ γένος[2] ἀπὸ Γιτθῶν[3] τῆς κώμης, οὐ μεῖον ἢ σχοίνους ἕξ τῆς Σαμαρέων[4] πόλεως ἀπεχούσης. οὗτος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῇ[5] πρὸς Αἴγυπτον γεγονὼς ἑλληνικῇ τε παιδείᾳ πάνυ ἑαυτὸν ἐξασκήσας καὶ τῇ μάγῳ[6] τέχνῃ πολλὰ δυνηθεὶς καὶ εἰς ἀπόνοιαν ἐπαρθεὶς θέλει νομίζεσθαί τις εἶναι[7] δύναμις ἀνωτάτω[8], καὶ αὐτοῦ[9] τὸν κόσμον πάντα παραγαγόντος θεοῦ. ἐνίοτε δὲ καὶ Χριστὸν ἑαυτὸν αἰνιττόμενος[10] προσαγορεύει. καὶ ταύτῃ δὴ τῇ προση-

3) τινα al. ap. Cot. — 4) τοῦ om. B. — 5) Ita etiam nostra Epit., deest ἄνθρωπον in al. ap. Cot., γνῶσιν ἄνθρωπον transponit C. — 6) Exclusimus vulg. μόνου post τούτου c. BCD, Hom. II, 12, nostra Epit. et al. ap. Cot. ob nimiam praecedentium tautologiam.

Cap. XXIII. 1) εἷς ὁ θεὸς B. — 2) Extrusimus art. ὁ ante κόσμος c. BCD, Hom. l. c. et nostra Epit. — 3) ἀνάγκη γὰρ φύσει πάσῃ rectius D cum Hom. II, 13 conveniens. — 4) τὰς τῶν C. — 5) καὶ om. BCD, Hom. l. c. et nostra Epit. — 6) Secundum Cod. Angelici fragmentum vocc. ἔνιοι δὲ ἀσεβεῖς inducunt. — 7) Iste ordo vocc. BCD, Hom. l. c. et nostrae Epit., ἐτελεύτησαν θάνατον A et vulg. —

mones qui animam confirmant hominibus ante vexationem inferre, ut si quid forte pravi acciderit mens prius armata recta ratione possit id quod illatum est perferre. Unde, amice Clemens, si cupis quae ad Deum pertinent cognoscere, a domino et Deo et salvatore nostro Iesu Christo, qui humanum genus docet scientiam, ab eo solo discere potes, quia solus novit veritatem. Aliorum enim si quis aliquid cognoscit, ab eo aut ab eius discipulis traditum accepit.

XXIII. Est autem eius sententia, Deum unum esse in tribus personis, cuius totus mundus opus est, quique iustus exsistens aliquando certe unicuique pro actionibus retribuet. Necesse quippe omnino est, ut qui asserit Deum natura esse iustum etiam credat, immortales esse hominum animas. Quoniam ubi erit iustitia eius, quando aliqui cum pie vixissent tamen male habiti per vim e medio sublati sunt; quidam vero cum valde impii exstitissent atque vitae luxui ac deliciis indulsissent, communi tamen hominum morte obierunt? Quandoquidem igitur absque ulla contradictione Deus bonus cum sit, iustus etiam est, nec aliunde iustus esse cognoscetur, nisi anima post separationem a corpore sit immortalis, ut quando in resurrectione suum corpus recuperarit malus quidem, tanquam qui hic bona receperit, ibi pro iis quae deliquit puniatur; bonus autem hic pro delictis castigatus illic quasi in sinu iustorum haeres bonorum constituatur. Quandoquidem igitur Deus iustus est, constat inter nos, iudicium quoque fore et animas esse immortales. Si quis vero, quemadmodum Samaritano Simoni placet et non ut veritatis doctrina vult, Deo concedere nolit iustum esse, cui iam aliquis id tribuere potest?

XXIV. His auditis ego Clemens Et quisnam est, dixi, iste quem ais Simon Samaritanus, scire vellem. Respondit autem Petrus: Si cupis discere, licet tibi id ab iis cognoscere, a quibus et ego cuncta illius intellexi. Vocatisque Aquila et Niceta praecepit eis, ut mihi omnia ad Simonem pertinentia diligenter enarrarent. At illi Deum attestati, se nullatenus a veritate declinaturos, hunc in modum res eius exposuerunt. Ac prior Aquila coepit ita dicere: Audi, carissime frater, ut tu quoque accurate cognoscas omnia viri illius, cuiusnam sit et quis et unde, et quaenam sint quae facit, et quo modo quamque ob causam.

XXV. Simon iste patre quidem Antonio, matre vero Rachele ortus est, natione Samaritanus ex Gitthis vico, qui non minus quam sex schoenis ab urbe Samaritanorum distat. Hic Alexandriae Aegypti commoratus ac in graeca doctrina plurimum exercitatus et arte magica pollens atque insolentia elatus se vult existimari esse virtutem supremam, ipso quoque superiorem Deo, qui totum orbem produxit. Interdum vero se Christum significans Stantem appellat. Eamque appellationem usurpavit, quasi qui

---

8) *πάσης* AC, Hom. l. c. et nostra Epit. — 9) *λαβεῖν* A. — 10) *κόσμος* A. — 11) *ἥμαρτεν κολασθήσεται* A. — 12) *ἥμαρτεν* A; om. vocc. *ὁ δὲ ἀγαθὸς ἐνταῦθα περὶ ὧν ἥμαρτε* D. — 13) *δοκεῖ* D praepostere. — 14) *τούτω* A.

Cap. XXIV. 1) Ita ABCD et nostra Epit., *λέγουσι* vulg. — 2) Sic dedi ex C pro mendoso *τοῦ* vulg. et ABD. In Hom. II, 18 et nostrae Epit. Codice V est *τὸ*, neutrum in O. — 3) *τίνων τε εἴη* C. — 4) *πράττειν* A.

Cap. XXV. 1) Sic scripsimus c. ABCD, Hom. II, 22, nostra Epit. et al. ap. Cot., *οὖν* vulg. — 2) *ἔθνος* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 3) *γητθῶν* B, *Γητθῶν* et *Γητθὼν* al. ap. Cot. — 4) *σαμαραίων* A. — 5) *τῆς* A. — 6) *μάγων* C. — 7) *εἶναι* om. AC. — 8) *ἀνοτάτη* ABCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 9) *τοῦ* inser. ABD c. Hom. et nostra Epit. In C est *καὶ αὐτοῦ τοῦ ὄντος θεοῦ τοῦ τὸν κόσμον πάντα παραγαγόντος.* — 10) *αἰνισσόμενος* ABD. Miratur Cotelerius, quod in nullo exemplari reperit *ἑστῶτα* ante *προσαγορεύει*, quam vocem et Clementina (II, 22) habent, et sequentia postulant, Metaphrasten ipsam non intellexisse suspicans. Neque in nostra Epit., nec in ullo nostrorum quattuor Codd. *ἑστῶτα* legitur. Fuit tamen man. pr. istic in B apparentque adhuc literarum vestigia, et clare quidem

γορίᾳ κέχρηται[11] ὡς δὴ συστησόμενός τε ἀεὶ καὶ φθορᾶς αἰτίαν, ὥστε τὸ σῶμα πεσεῖν, οὐκ ἔχων.[12] καὶ οὔτε θεὸν τὸν κτίσαντα τὸν κόσμον, ἀνώτατον λέγει εἶναι,[13] οὔτε νεκροὺς ἐγερθήσεσθαι[14] πιστεύει ποτέ. τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀρνεῖται, τὸ Γαριζεὶν[15] ὄρος ἀντεισφέρει. ἀντὶ τοῦ ὄντως[16] Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἑαυτὸν ἀναγορεύει. τὰ δὲ τοῦ νόμου ἰδίᾳ[17] προσλήψει ἀλληγορεῖ. καὶ κρίσιν ἔσεσθαι μὲν λέγει, οὐ προσδοκᾷ δέ.

XXVI. Τὸ δὲ παρεισελθεῖν αὐτὸν εἰς τὸν[1] τῆς θεοσεβείας[2] λόγον γέγονεν οὕτως. Ἰωάννης τις ἐγένετο ἡμεροβαπτιστὴς, καὶ ὥσπερ τῷ κυρίῳ γεγόνασι δώδεκα μαθηταὶ τὸν τοῦ ἡλίου δωδεκάμηνον φέροντες ἀριθμὸν, οὕτω[3] καὶ αὐτῷ ἔξαρχοι[4] γεγόνασιν ἄνδρες τριάκοντα τὸν μηνιαῖον τῆς σελήνης λόγον ἀποπληροῦντες, ἐν οἷς καὶ μία τις ἦν γυνὴ καλουμένη Ἑλένη, ἵνα μηδὲ[5] τοῦτο ἀνοικονόμητον ᾖ. ἥμισυ γὰρ ἀνδρὸς οὖσα ἡ γυνὴ ἀτελῆ τὸν τῆς τριακοντάδος τίθησιν ἀριθμὸν, ὥσπερ ἄρα καὶ τῆς σελήνης, ἧς ἡ πορεία τοῦ μηνὸς οὐ τέλειον ποιεῖται τὸν δρόμον. τούτων δὲ τῶν τριάκοντα τῷ Ἰωάννῃ πρῶτος καὶ δοκιμώτατος ἦν ὁ Σίμων.

XXVII. Μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν Ἰωάννου τὴν Ἑλένην ὁ Σίμων παραλαβὼν[1] περιέρχεται τοὺς ὄχλους ἀναστατῶν, αὐτήν τε τὴν Ἑλένην λέγων ἀπὸ τῶν ἀνωτάτω οὐρανῶν κατενεχθῆναι τῷ κόσμῳ, ἧς ἕνεκεν[2] Ἕλληνές τε, φησὶ, καὶ Βάρβαροι ἐμαχέσαντο εἰκόνα φαντασθέντες ἀληθείας, καὶ πολλὰ τερατώδη θαυμάσια[3] ποιῶν, ὡς εἰ[4] μὴ ᾔδειμεν, ὅτι μαγείᾳ ταῦτα ποιεῖ, ἠπατήθημεν ἂν καὶ αὐτοί. νῦν δὲ ὅτε πολυμανὴς[5] ἀπατᾶν ἤθελε καὶ τοὺς ἐν θεοσεβείᾳ, ἀπέστημεν ἀπ' αὐτοῦ. καὶ γὰρ μιαιφονεῖν ἤρξατο, ὡς αὐτὸς ἔτι φίλοις οὖσιν ἡμῖν οἷα φίλος ἐξέφανεν, ὅτι παιδίου ψυχὴν τοῦ ἰδίου σώματος χωρίσας ἀποῤῥήτοις ὅρκοις τισὶ, συνεργὸν πρὸς τὴν τῶν αὐτῷ δοκούντων φαντασίαν, τὸν παῖδα διαγράψας ἐπὶ εἰκόνος ἔν τινι ἐνδοτέρῳ οἴκῳ, καθ' ὃν αὐτὸς ὑπνοῖ, ἀνατεθειμένην ἔχει. διὸ ἀσέβειαν αὐτοῦ καταγνόντες ἀπέστημεν ἀπ' αὐτοῦ.

XXVIII. Ταῦτα τοῦ Ἀκύλα εἰπόντος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Νικήτης ἀναγκαῖον, ἀδελφὲ Κλήμη, ἔφη, τὰ παραλειφθέντα τῷ Ἀκύλᾳ ἐμὲ ὑπομνῆσαι.[1] πρῶτον μὲν γὰρ ὁ θεὸς μάρτυς, ὡς οὐδὲν αὐτῷ ἡμεῖς συνειργασάμεθα ἀσεβὲς, ἀλλ' ὅτι αὐτοῦ πράσσοντος ἱστορήσαμεν. καὶ μέχρις ὅτε ἀβλαβῆ ποιῶν ἐπεδείκνυτο, ἐτερπόμεθα· ὅτε δὲ τὰ μαγείᾳ τινὶ γινόμενα θεότητι[2] ποιεῖν πρὸς ἀπάτην θεοσεβῶν ἔλεγεν, οὐκ ἔτι αὐτοῦ ἠνεσχόμεθα, καίτοι πολλὰ ἡμῖν ἐπαγγελλομένου· πρῶτον μὲν ναὸν καὶ ἀνδριάντας ἡμῶν κατασκευασθῆναι, καὶ θεοὺς νομισθῆναι, καὶ ὑπὸ ὄχλων προσκυνηθῆναι[3], καὶ ὑπὸ βασιλέων[4] δοξασθῆναι, καὶ δημοσίων τιμῶν καταξιωθῆναι, καὶ χρήμασιν ἀπεριορίστοις πλουτῆσαι.

XXIX. Ταῦτά τε καὶ τὰ τούτοις μείζονα[1] νομιζόμενα ἡμῖν ὑπέσχετο, μόνον ἵνα συνόντες αὐτῷ τὸ τῆς ἐγχειρήσεως κακὸν σιωπῶμεν, ὅπως αὐτῷ τὰ τῆς ἀπάτης προκόπτῃ. καὶ ὅμως οὐ συνεθέμεθα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τῆς τοιαύτης ἀπονοίας παύσασθαι συνεβουλεύσαμεν λέγοντες αὐτῷ· παῦσαι τῆς τοιαύτης τόλμης· θεὸς εἶναι οὐ δύνασαι· φοβήθητι τὸν ὄντως θεόν.

τω, cum reliquae erasae sint. Unde verisimile fit, archetypum quidem Metaphrastae ἑστῶτα habuisse, librariorum autem inscitia id in exemplaribus describendis postea fuisse cancellatum. —

11) κέκτηται C. — 12) ἔχον B. — 13) εἶναι λέγει inv. CD. — 14) Scripsimus ἐγερθήσεσθαι c. ABCD, Cod. Hom. Ottoboniano, nostra Epit. et al. ap. Cot., ἐγηγέρθαι vulg. — 15) γαριζὶ

semper constiturus sit, nec habeat corruptionis causam, qua corpore concidat. Nec vero Deum mundi conditorem supremum esse ait, nec mortuos aliquando excitatum iri credit. Hierosolymam negat, montem Garizimum substituit. Pro vere Christo Deo nostro seipsum praedicat. Legem propria praesumptione aliter interpretatur. Et iudicium fore quidem dicit, verum non exspectat.

XXVI. Ut autem ipse religionis opinionem invaderet, factum est ita. Ioannes quidam exstitit, qui singulis diebus baptizaret, et quemadmodum Domino fuerunt duodecim discipuli duodecim mensium solis gerentes numerum, sic ei quoque fuerunt triginta viri principes menstruam lunae rationem implentes, inter quos et una quaedam erat mulier vocata Helena, ut ne hoc quidem absque praemeditatione esset. Cum enim mulier dimidium sit viri imperfectum tricenarii constituit numerum, sicut et in luna, cuius incessus non perfectum mensis cursum conficit. Porro horum triginta Ioanni primus ac probatissimus erat Simon.

XXVII. Post mortem autem Ioannis Simon assumpta Helena oberrat plebem conturbans dicensque, eam Helenam de supremis caelis in terras delatam esse, cuius gratia, inquit, Graeci et Barbari bellum gesserunt imaginati speciem veritatis, et edens multa prodigiosa miracula ita ut, nisi cognovissemus eum illa per magiam efficere, ipsi quoque fuissemus decepti. Nunc autem quando vesanus ille voluit etiam imponere hominibus religiosis, ab eo secessimus. Etenim caede se inquinare coeperat, sicut nobis adhuc amicis velut amicus patefecit, quod cum pueri animam a suo corpore separasset, infandis quibusdam adiuramentis futuram adiutricem ad eorum quae ipse vellet repraesentationem puero in imagine delineato consecratam haberet imaginem in quadam interiori aede, in qua ipse caperet somnum. Quapropter damnata eius impietate abscessimus ab eo.

XXVIII. Haec cum Aquila dixisset, frater eius Nicetas Necesse est, frater Clemens, inquit, ea me commemorare, quae ab Aquila praetermissa sunt. Primum equidem Deus testis est, nos in nullo opere impio adiuvisse eum, sed illo faciente tantum spectasse. Et quamdiu opera innoxia edebat, delectabamur; quando autem quae per magiam fiebant per divinitatem se facere ad pios homines decipiendos dixit, non amplius eum passi sumus, quamvis multa nobis promitteret: primum quidem fore ut templum et statuae nobis exstruerentur, Diique existimaremur et a populis coleremur, item a regibus magnificaremur atque donaremur publicis honoribus, nec non infinita vi pecuniae ditesceremus.

XXIX. Haec et alia, quae putantur maiora, nobis pollicebatur, modo ut cum eo viventes pravum eius molimen taceremus, quo fraus ei succederet. Attamen assensi non sumus, quinimmo consilium dedimus, ut ab ista vecordia desisteret dicentes ei: Cessa ab huiusmodi audaci facinore: deus esse non potes; time eum, qui vere Deus est. Cognosce te esse ho-

---

A. — 16) *ὄντος* BCD. — 17) Sic ABCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot., *ἴδια* male vulg. Subinde *προλήψει* Hom., O nostrae Epit. et al. ap. Cot.

Cap. XXVI. 1) *εἰς τὸν* additum ex ABCD, Hom. II, 23, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 2) *ἀσεβείας* B, ubi tamen fuisse videtur *θεοσεβείας*. Lectionem *ἀσεβείας*, quam reperimus etiam in Cod. Hom. Ottoboniano, unice genuinam putamus. — 3) *οὕτως* BCD. — 4) Secundum Cod. Angelici fragmentum finit: *καὶ αὐτῷ ἔξαρχοι*. — 5) *δὲ μὴ* B.

Cap. XXVII. 1) *λαβὼν* B. — 2) Ita scr. BCD, Hom. II, 25 et nostra Epit., *ἕνεκα* vulg. — 3) *σημεῖα* C. — 4) *εἰ* deest in C. — 5) *πολὺ μανεὶς* BCD, Hom. Cod. Ottob., uterque nostrae Epit. Cod. et al. ap. Cot., *πολυμανεὶς* ed. Hom. princeps et al. ap. Cot.

Cap. XXVIII. 1) *ἀναμνῆσαι* C. — 2) *θειότητι* CD. — 3) Vocc. *καὶ ὑπὸ ὄχλων προσκυνηθῆναι* inserenda erant ex BCD, Hom. II, 27, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 4) *βασιλέως* B et al. ap. Cot.

Cap. XXIX. 1) *μείζονα* deest in utroque Hom. (II, 28) Cod., nostra Epit. et duobus Mss. ap. Cot. Subinde om.

γνῶθι, ὅτι ἄνθρωπος εἶ, καὶ ὅτι σοῦ μικρός ἐστιν ὁ τῆς ζωῆς χρόνος. κἂν μέγα πλουτήσῃς ἢ καὶ βασιλεύσῃς, τῷ μικρῷ σου χρόνῳ τῆς ζωῆς ὀλίγα τυγχάνει πρὸς ἀπόλαυσιν. καὶ ἀσεβῶς ζήσαντα[2] αἰωνία κόλασις περιμένει. διὸ φοβεῖσθαι[3] τὸν θεὸν συμβουλεύομεν, ὑφ' οὗ κριθῆναι ἔχει ἡ ἑκάστου ψυχὴ, περὶ ὧν ἔπραξεν ἐνταῦθα.

XXX. Ὁ δὲ ταῦτα ἀκούσας ἐγέλασεν. ἡμῶν δὲ εἰπόντων· τί τῶν[1] τά σοι συμφέροντα συμβουλευόντων καταγελᾷς; ἐκεῖνος γελῶ ὑμῶν, ἔφη, τὴν μωρὰν ὑπόληψιν, ὅτι πιστεύετε[2] ἀθάνατον εἶναι τὴν τοῦ ἀνθρώπου ψυχήν. κἀγὼ ἔφην· οὐ θαυμάζομεν, ὦ Σίμων[3], εἰ ἀπατᾶν ἡμᾶς ἐπιχειρεῖς, ἀλλ' ἐκπληττόμεθα[4] τίνι λόγῳ καὶ σεαυτὸν ἀπατᾷς. λέγε οὖν ἡμῖν, ὦ Σίμων· εἰ καὶ τῶν ἄλλων οὐδεὶς πεπληροφόρηται ἀθάνατον εἶναι τὴν ψυχὴν, ἀλλ' οὖν γε σὺ καὶ ἡμεῖς· σὺ μὲν, ὧν ἀνθρωπείου σώματος χωρίσας αὐτὴν καὶ προσομιλήσας καὶ ἐπιτάξας· ἡμεῖς δὲ, ὡς συμπαρόντες καὶ τὴν ἐπιταγὴν ἀκούσαντες, καὶ τὸ κελευθὲν[5] ἐναργῶς ἱστορήσαντες. καὶ ὁ Σίμων ἐγὼ μὲν οἶδα, τί λέγετε· ὑμεῖς δὲ οὐκ οἴδατε, περὶ τίνος διαλέγεσθε.[6] καὶ ἐγὼ Νικήτης ἔφην·[7] ἐπεὶ[8] οἶδας, λέγε· εἰ δὲ μὴ οἶδας, μὴ δόκει ἡμᾶς τῷ λέγειν σὲ μὲν εἰδέναι, ἡμᾶς δὲ μὴ, ἀπατᾶσθαι δύνασθαι. οὐ γάρ ἐσμεν οὕτω νήπιοι, ἵνα πανοῦργον ἐνσπείρῃς ἡμῖν ὑποψίαν, καὶ τῷ[9] νομίζειν σέ τι τῶν ἀποῤῥήτων εἰδέναι[10] ὑποχειρίους λάβῃς.[11]

XXXI. Καὶ ὁ Σίμων ἔφη· ὅτι μὲν ἐχώρισα ψυχὴν ἀνθρωπείου σώματος, οἶδα ὑμᾶς εἰδότας· ὅτι δὲ οὐχ ἡ τοῦ τεθνεῶτος ψυχὴ ὑπουργεῖ,[1] ἀλλὰ δαίμων τις ὑποκρινόμενος[2] εἶναι ψυχὴ,[3] οἶδα ὑμᾶς ἀγνοοῦντας. καὶ ἐγὼ Νικήτης ἔφην· πολλὰ ἐν τῷ βίῳ ἠκούσαμεν[4] ἄπιστα· τοῦ δὲ τοιούτου λόγου ἀνοητότερον οὐ προσεδοκήσαμεν ἀκοῦσαί ποτε. εἰ γὰρ δαίμων ὑποκρίνεται ἡ τοῦ τεθνεῶτος εἶναι ψυχὴ,[5] τίς ἄρα τῆς ψυχῆς χρεία τοῦ χωρισθῆναι τοῦ σώματος; οὐκ αὐτοὶ δὲ παρόντες ἠκούσαμέν σου τοῦ σκήνους τὴν ψυχὴν ἐξορκίζοντος; πῶς δὲ καὶ ἄλλου ὁρκιζομένου, ἕτερος μὴ ὁρκισθεὶς[6] ὡς φοβηθεὶς ὑπακούει; οὐκ ἄρα δὲ καὶ αὐτὸς ἐξεταζόμενός ποτε πρὸς ἡμῶν, τίνος χάριν ἐνίοτε καὶ παύονται αἱ προσεδρεῖαι, εἴρηκας ὅτι ψυχὴ πληρώσασα τὸν ὑπὲρ γῆς χρόνον, ὃν ἔμελλεν[7] ἐν σώματι διατελεῖν, εἰς ᾅδην πορεύεται, προσετίθεις δὲ λέγων, ὅτι τῶν ἰδίῳ θανάτῳ τελευτησάντων αἱ ψυχαὶ, ἐπειδὴ πρὸς ᾅδην αὐτόθι χωρήσασαι φρουροῦνται, οὐκ[8] εὐκόπως ἐλθεῖν ἀφίενται;

XXXII. Ταῦτα τοῦ Νικήτου εἰπόντος Ἀκύλας αὐτὸς πάλιν[1] ἔφη· ἐβουλόμην παρὰ σοῦ τοῦτο μόνον μαθεῖν, Σίμων, εἴτε ψυχὴ, εἴτε δαίμων ἐστὶ τὸ ὁρκιζόμενον, τί δὲ καὶ φοβούμενον οὐ παραπέμπεται τοὺς ὅρκους; καὶ ὁ Σίμων, κόλασιν, φησὶ, παρακούσασα οἶδε μέλλειν[2] παθεῖν. καὶ ὁ Ἀκύλας οὐκοῦν εἰ[3] ὁρκιζομένη ψυχὴ ἔρχεται, καὶ κρίσις ἄρα γίνεται. εἰ οὖν αἱ ψυχαὶ ἀθάνατοι, πάντως ἐστὶ[4] καὶ κρίσις. ὥστε εἰ[5] καὶ τοὺς ἐπὶ[6] κακῇ πράξει ὁρκισθέντας, εἶτα καὶ παρακούσαντας καταδικασθῆναι φῄς, πῶς οὐ πεφόβησαι σὺ τούτους καταναγκάζειν, τῶν ἀναγκαζομένων ἐπὶ παρακοῇ κολαζο-

---

νομιζόμενα BD. — 2) βιώσαντα C. — 3) φοβεῖσθαί σοι (Hom. l. c. et V nostrae Epit.) et σε (O nostrae Epit.) al. ap. Cot.

Cap. XXX. 1) ἡμῶν BD, Hom. II, 29, nostra Epit. et al. ap. Cot., om. τῶν B. — 2) πιστεύεται C, idem fuit in B. — 3) ὦ σίμων οὐ θαυμάζομεν inv. C. — 4) ἐκπεπλήγμεθα BCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 5) κελευσθὲν BCD, noster Hom. Cod. l. c., O nostrae Epit. et al. ap. Cot. — 6) περὶ τίνων διαλέγετε B, περὶ τίνων διαλέγεσθε CD, Hom. l. c., nostra Epit. et

minem, breveque esse tempus vitae tuae. Quanquam admodum locuples vel etiam rex evaseris, exiguo vitae tuae spatio pauca sunt, quibus frueris, et viventem impie aeterna poena manet. Quare auctores sumus, Deum verearis, a quo iudicari debet uniuscuiusque anima pro iis, quae hic gessit.

XXX. Haec ille audiens risit. Cumque diceremus: Cur eos irrides, qui tibi utilia suadent? ille Rideo, inquit, stultam opinionem vestram, quod creditis, immortalem esse hominis animam. Et ego respondi: Non miramur, o Simon, si fallere nos conaris, sed obstupescimus, qua ratione etiam te ipse decipias. Effare igitur nobis, Simon; licet aliorum nemo compertum haberet, animam esse immortalem, tu tamen et nos habemus: tu quidem, ut qui eam a corpore humano diremisti, qui collocutus es, qui imperasti; nos vero, ut qui adfuimus, et imperium audivimus, et quod iussum est vidimus clare. Ad haec Simon: Ego quidem scio, quid dicatis, vos autem nescitis, qua de re loquamini. Ac ego Nicetas dixi: Quandoquidem scis, edissere; quod si nescias, ne existimes, decipi nos posse, dum ais, te quidem scire, nos autem nequaquam. Adeo enim stolidi non sumus, ut nobis vafram inseras suspicionem, redigasque nos in tuam potestatem existimantes, aliquid ineffabilium cognosci a te.

XXXI. Respondit Simon: Quod quidem disiunxerim animam ab humano corpore, novi vos scire; quod vero non anima defuncti ministret, sed aliquis daemon, qui se animam esse simulat, novi vos ignorare. Et ego Nicetas excepi: In vita multa incredibilia audivimus; hoc tamen sermone amentiorem nos unquam audituros non speravimus. Nam si daemon fingit, se animam mortui esse, quinam erat animae usus, ut a corpore separaretur? Nonne ipsi praesentes audivimus te, cum animam e corpore adiurando evocares? Et qua ratione uno adiurato alter non adiuratus tanquam veritus obedit? Nonne etiam tu aliquando a nobis rogatus, quam ob causam interdum cessarent assessiones respondisti: Quia anima completo super terram tempore, quod in corpore peractura erat, ad inferos vadit, ac subiunxisti animas eorum, qui propria morte obierunt, quoniam in inferis hinc secedentes custodiuntur, non facile permitti venire?

XXXII. Haec Nicetas cum protulisset, Aquila iterum dixit: Cuperem a te id unum discere, Simon, sive anima sit, sive daemon id quod adiuratur, cuiusnam tandem metu adiurationes non contemnit? Et Simon Poenas, inquit, persoluturam se intelligit anima, si non obtemperet. Aquila vero: Itaque si anima adiurata venit, etiam iudicium fiet. Si ergo animae sunt immortales, omnino et iudicium erit. Quamobrem si eos quoque, qui in malam actionem sunt adiurati tumque non obtemperarunt, condemnandos ais, quo modo tu non timuisti eos cogere, cum qui coguntur

---

al. ap. Cot. — 7) *φημὶ* CD, *φησὶ* B. — 8) Mirum, quod Codicibus BCD, quamvis ex diversis archetypis descriptis exciderunt omnia, quae heic habes inde a vocc. *ἐπεὶ* usque ad sequentis cap. vocc. *οἶδα ὑμᾶς ἀγνοοῦντας· καὶ ἐγὼ Νικήτης ἔφην.* — 9) *τοῦ* (Hom. l. c. et nostra Epit.) et *ἐκ τοῦ* p. *καὶ τῷ* al. ap. Cot. — 10) *καὶ οὕτως ἐπιθυμίᾳ κολαζομένους ἡμᾶς* praeponunt Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 11) *λαβὼν ἔχῃς* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot.

Cap. XXXI. 1) *ἐπεὶ μὴ ὑπάρχει* inser. Hom. II, 30 et nostra Epit., *ἐπεὶ μὴ ὑπάρχῃ* vel *ἐπεὶ μὴ δὲ ὑπάρχει* inser. al. ap. Cot. — 2) *αὐτὸς* add. Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 3) *ἐνεργεῖ* inser. Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 4) *ἤκουσα* B. — 5) *εἶναι τοῦ τεθνεῶτος ἡ ψυχὴ* vocc. ordo BCD et nostrae Epit. — 6) Ita Hom. II, 30 c. nostra Epit., *ἕτερος ὁ μὴ ὁρκισθεὶς* BCD et al. ap. Cot. — 7) *ἤμελλεν* B. — 8) *οὐκ* adiunximus c. Hom. l. c., nostra Epit. et B, in quo quidem hic ordo vocc. *εὐκόπως ἐλθεῖν οὐκ ἀφίενται.* Videtur esse *οὐκ εὐκόλως* et *οὐκ ἀφίενται* et *εὐκόλως ἐλθεῖν οὐκ ἀφίενται* in al. ap. Cot.

Cap. XXXII. 1) *πάλιν* om. B. — 2) *μέλλει* BD. — 3) *ἡ* al. ap. Cot. — 4) *ἔσται* C. — 5) *εἰ* om. C. — 6) *ἐπὶ*

μένων; τὸ γὰρ ἤδη σε μὴ[7] παθεῖν, ἐφ' οἷς ἔδρασας, οὐ θαῦμα, ἐπεὶ μήπω κρίσις ἐστὶν, ἵνα σὺ μὲν δίκην δῷς, περὶ ὧν ἠνάγκασας, τὸ δὲ ἀναγκασθὲν ὑπὸ συγγνώμην γένηται,[8] ὡς τῆς κακῆς πράξεως τὸν ὅρκον προτιμῆσαν. ὁ δὲ τούτων ἀκούσας ὠργίσθη θάνατον, εἰ μὴ σιωπῶμεν, ἡμῖν ἀπειλήσας.

XXXIII. Ταῦτα τοῦ Ἀκύλα εἰπόντος ἐγὼ Κλήμης ἐπυθόμην, τί δ' ἄρα[1] ἐστὶν, ἃ ποιεῖ θαυμάσια. οἱ δὲ ἀνδριάντας, εἶπον, ποιεῖ περιπατεῖν, καὶ κυλιόμενος ἐπὶ πῦρ[2] οὐ καίεται, ἐνίοτε δὲ καὶ πέταται, καὶ ἐκ λίθων ἄρτους ποιεῖ, ὄφις γίνεται, εἰς αἶγα μεταμορφοῦται, διπρόσωπος γίνεται,[3] εἰς χρυσὸν μεταβάλλεται, θύρας κεκλεισμένας ἀνοίγει, σίδηρον λύει, ἐν δείπνοις εἴδωλα παντοδαπῶν ἰδεῶν παρίστησι, τὰ ἐν οἰκίᾳ[4] σκεύη ὡς αὐτόματα φερόμενα πρὸς ὑπηρεσίαν ὁρᾶσθαι ποιεῖ, τῶν φερόντων οὐ βλεπομένων. ταῦτα λεγόντων αὐτῶν[5] ἀκούων ἐθαύμαζον· ἐμαρτύρουν δὲ τὰ[6] τοιαῦτα αὐτοὶ παρόντες[7] ἱστορηκέναι.

XXXIV. Τούτων οὕτω[1] ῥηθέντων ἧκε Ζακχαῖος τοιαῦτα τῷ Πέτρῳ διασαφῶν· ἤδη λοιπὸν, ὦ Πέτρε, καιρὸς πρὸς τὸ ἐκβάντα σε διαλεχθῆναι τοῖς συνελθοῦσι. πολὺς γὰρ ἐπὶ τῆς αὐλῆς συναθροισθεὶς ἀναμένει σε ὄχλος, οὗ ἐν μέσῳ καθάπερ τις πολέμαρχος[2]. ὑπ' αὐτῶν δορυφορούμενος ἕστηκε Σίμων. ὁ δὲ Πέτρος ταῦτα[3] ἀκούσας, εὐχῆς χάριν ὑποχωρῆσαί μοι[4] κελεύσας μικρὸν[5] μήπω τὸ σωτήριον βάπτισμα δεξαμένῳ, τοῖς ἤδη τελείοις ἀναστάντες, ἔφη, εὐξώμεθα, ἵνα θεὸς[6] τοῖς ἀνεκλείπτοις[7] αὐτοῦ οἰκτιρμοῖς συνεργήσῃ μοι ὁρμῶντι πρὸς σωτηρίαν τῶν ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντων ἀνθρώπων. καὶ τοῦτο εἰπὼν, εὐξάμενος ἐξῄει εἰς τὸν ὕπαιθρον τῆς αὐλῆς τόπον μέγαν ὄντα, ἔνθα συνεληλυθότες ἦσαν πολλοὶ, ἵν' ἀκουσταὶ γένωνται τῶν λεχθησομένων. στὰς οὖν καὶ ἰδὼν μετὰ πάσης ἡσυχίας τὸν πάντα λαὸν εἰς αὐτὸν ἀτενίζοντα, Σίμωνα δὲ τὸν μάγον εἰς μέσον ἑστῶτα, τοῦ λέγειν ἤρξατο οὕτως·

XXXV. Εἰρήνη εἴη[1] πᾶσιν ὑμῖν τοῖς ἑτοίμως ἔχουσι δεξιὰς διδόναι τῇ τοῦ θεοῦ ἀληθείᾳ, ἣν αὐτοῦ μεγάλην τε καὶ ἀσύγκριτον ἐν τῷ νῦν κόσμῳ ὑπάρχουσαν δωρεὰν ὁ[2] ἀποστείλας ἡμᾶς κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ ζῶντος θεοῦ,[3] ταύτην ἡμῖν ἐνετείλατο τὴν προσηγορίαν πρὸ τῶν τῆς διδασκαλίας λόγων ὑμῖν ἐπιφθέγγεσθαι, ἵνα ἐὰν ᾖ τις[4] ἐν ὑμῖν εἰρήνης τέκνον, διὰ τῆς διδασκαλίας ἡμῶν καταλάβῃ[5] αὐτὸν ἡ εἰρήνη· εἰ δὲ ταύτην λαβεῖν ὑμῶν τις μὴ θέλοι, τότε καὶ ἡμεῖς ἀποτιναξάμενοι τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν ἡμῶν εἰς μαρτύριον εἰς ἑτέρων ἀπίωμεν[6] οἰκίας καὶ πόλεις. καὶ ἀληθῶς ὑμῖν λέγομεν,[7] ἀνεκτότερον ἔσται[8] γῇ Σοδόμων καὶ Γομόῤῥας ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ τῷ τῆς ἀπειθείας τόπῳ ἐνδιατρίβειν[9]· πρῶτον μὲν, ὅτι[10] ἀφ' ἑαυτῶν οὐχ οἷοί τε γεγόνατε τὴν ἀλήθειαν ἐπιγνῶναι· δεύτερον,[11] ὅτι τὰ καθ' ἡμᾶς ἀκούσαντες οὐκ ἤλθετε μέχρις ἡμῶν· τρίτον, ὅτι καὶ ἐλθοῦσιν ἡμῖν ἠπειθήσατε. διὸ φειδόμενοι ὑμῶν προῖκα εὐχόμεθα[12] τὴν εἰρήνην ἡμῶν[13] ἐλθεῖν ἐφ' ὑμᾶς.[14] εἰ οὖν ταύτην ἔχειν ἐθέλετε, δεῖ ὑμᾶς προθύμως τοὺς περὶ τῆς εὐσεβείας δέξασθαι λόγους, καὶ τὴν θεῷ ἀρέσκουσαν πολιτείαν ἐπανελέσθαι, ἵν' εὐσεβῶς[15] καὶ δικαίως ζήσαντες τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν γένησθε κληρονόμοι.

---

om. D. — 7) μὴ deest in B. — 8) γενήσεται C.

Cap. XXXIII. 1) τί ἄρα D. — 2) εἰς πῦρ C. Tertium Codicis Angelici fragmentum incipit: καὶ κυλιόμενος ἐπὶ πῦρ ..... extenditurque usque ad πολιτείαν ἐπανελέσθαι ἵνα εὐσε/ cap. 35, ubi est et ipsius Msti. finis cfr. Recog. II, 9. Anast. Cedren. Niceph. — 3) Ita et Hom. II, 32 et nostra Epit., desunt vocc. διπρόσωπος γίνεται in A. — 4) Sic ABCD, Hom. l. c. et nostra Epit., ἐν τῇ οἰκίᾳ

propter contumaciam puniantur? Nam te iam non esse multatum pro iis, quae designasti, mirum non est, cum iudicium nondum sit, ut tu quidem poenas des eorum, ad quae coegisti, quod autem coactum est, veniam accipiat, quia malo facinori adiuramentum praetulerit. Simon autem his auditis ira percitus mortem, nisi taceremus, nobis minatus est.

XXXIII. Postquam Aquila haec dixit, ego Clemens interrogavi, quaenam essent miracula, quae faceret. Illi vero responderunt: Facit ut statuae ambulent, in igne volutans se non uritur, interdum volat, ex lapidibus panes facit, serpens fit, in capram transformatur, duas facies ostendit, in aurum convertitur, portas occlusas aperit, ferrum solvit, in conviviis simulacra formarum omnigenarum exhibet, facit ut in domo vasa sponte ferri ad ministerium videantur, nec cernantur qui ferunt. Eos ista memorantes audiens mirabar; testabantur autem ipsi qui aderant talia se vidisse.

XXXIV. His ita enarratis venit Zacchaeus et ista Petro significavit: Iam nunc, Petre, tempus est, ut exeas ad disserendum cum iis, qui convenerunt. Multa enim turba in atrio congregata te opperitur, in quorum medio tanquam aliquis belli dux ab iis protectus ac stipatus constitit Simon. His auditis Petrus cum orationis gratia paullulum secedere me iussisset, qui nondum consecutus fueram salutare baptisma, ad iam perfectos ac baptizatos Surgentes, inquit, oremus, ut Deus pro suis perpetuis miserationibus opituletur mihi prodeunti ob salutem hominum ab ipso creatorum. Utque hoc dixit, oratione facta exiit in atrii locum subdialem et magnum, quo multi convenerant, ut fierent auditores eorum, quae dicenda essent. Stans ergo cernensque universum populum summo cum silentio oculos in ipsum coniicere, ac Simonem magum in medio stare, hunc in modum loqui coepit:

XXXV. Pax sit omnibus vobis, qui parati estis dexteras dare veritati Dei, quam magnum nempe ac incomparabile eius munus in hoc mundo ut in salutationem vobis ante sermones doctrinae acclamemus praecepit nobis, qui misit nos dominus Iesus Christus, filius Dei vivi, quo si aliquis inter vos sit filius pacis per doctrinam nostram pax eum complectatur; si quis autem vestrum eam accipere nolit, tunc et nos excusso pedum nostrorum pulvere in testimonium ad aliorum domos ac civitates abeamus. Ac vere dicimus vobis: Tolerabilius erit in die iudicii fuisse in terra Sodomorum et Gomorrhae, quam in loco incredulitatis: primo quidem quia non potuistis ex vobis agnoscere veritatem; secundo quoniam de nostris cum audieritis, non venistis usque ad nos; tertio quia etiam nobis ad vos profectis non credidistis. Quare gratificantes vobis ultro oramus, ut pax nostra veniat super vos. Si ergo eam habere vultis, oportet vos alacri animo suscipere habitos de pietate sermones atque Deo placitam amplecti vitam, ut pia iustaque vita transacta aeternorum bonorum haeredes sitis.

---

vulg. — 5) *αὐτῶν* adiunxi ex ABCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. In Hom. et nostra Epit est quidem *αὐτῶν λεγόντων*. — 6) *τά* om. A. — 7) *παρόντες* recepimus cum ABCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. Ordinem vero vocc. sic mutaverim: *ἐμαρτύρουν δὲ αὐτοὶ παρόντες τὰ τοιαῦτα ἱστορηκέναι*. Cfr. Hom. II, 32 nostram not. 3.

Cap. XXXIV. 1) *οὕτως* CD ut Hom. II, 33 et V nostrae Epit. — 2) *πολεμάρχης* et *ταξίαρχος* al. ap. Cot. — 3) *ταῦτα* deprompsi ex A. — 4) *με* D. — 5) *μικρὸν* adiunxi ex ABCD et al. ap. Cot. — 6) *ὁ θεὸς* B ut Hom. III, 29 et nostra Epit. — 7) *ἀνεκλαλήτοις* C.

Cap. XXXV. 1) *εἴη* erasum in D. Idem *ἡμῖν* p. *ὑμῖν*. — 2) *ὁ* om. D. — 3) *τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος* A ut nostra Epit. cfr. Matth. 10, 12. Marc. 6, 11. Luc. 10, 5. — 4) Sic ABCD, Hom. III, 30 et nostra Epit., *τις ἢ* vulg. — 5) *καταλάβοι* C. — 6) *ἀπίομεν* B, *ἀπιώμενοι* al. ap. Cot. Subinde *οἰκείας* A. — 7) *λέγωμεν* A, *λέγομεν ὑμῖν* inv. B. — 8) *ἀνεκτότερόν ἐστι* BD. — 9) *ἢ τοῖς μὴ καταδεξαμένοις τὸ σωτήριον κήρυγμα* p. *ἢ τῷ τῆς ἀπηθείας τόπῳ ἐνδιατρίβειν* exhibet A. — 10) *ὅτι* om. C. — 11) *δὲ* inserit A. — 12) *εὐχόμενοι* D. — 13) *ὑμῶν* A. — 14) *ὑφ᾽ ὑμᾶς* Turn. — 15) *ἵνα εὐσεβῶς* A.

XXXVI. *Καὶ τοῦ Πέτρου ταῦτα εἰπόντος, καὶ περὶ τῶν ἔργων τοῦ θεοῦ διδάξαντος, καὶ πόσα παρὰ τοῦ θεοῦ τῷ ἀνθρώπῳ τὰ ἀγαθὰ ἐδωρήθη, καὶ παραινέσαντος πολλὰ περὶ μοναρχίας, ὁ Σίμων ἔξω τοῦ ὄχλου βοῇ μεγάλῃ ἔφη· τί ψευδόμενος ἀπατᾶν θέλεις τὸν παρεστῶτά σοι*[1] *ἰδιώτην ὄχλον πείθων αὐτοὺς, θεοὺς μήτε ὀνομάζειν, μήτε λέγειν ἐξὸν*[2] *εἶναι, τῶν παρὰ Ἰουδαίοις δημοσίων βίβλων πολλοὺς θεοὺς εἶναι*[3] *λεγουσῶν; καὶ νῦν δὲ μετὰ πάντων ἀπ' αὐτῶν σοι*[4] *τῶν βιβλίων περὶ τοῦ δεῖν θεοὺς νομίζειν συζητῆσαι βούλομαι, πρότερον περὶ οὗ ἔφης θεοῦ δείξας μὴ αὐτὸν εἶναι τὴν ἀνωτάτω καὶ πάντα δυναμένην πρόνοιαν, καθ' ὃ ἀπρόγνωστός ἐστιν, ἀτελὴς, ἐνδεὴς, καὶ ὅλως*[5] *οὐκ ἀγαθός. ἀμέλει καὶ τούτου δειχθέντος ἀπὸ τῶν γραφῶν, ὡς ἐγὼ λέγω, ἕτερος*[6] *ἀγράφως περιλείπεται εἶναι θεὸς, προγνωστικὸς, τέλειος, ἀνενδεὴς, ἀγαθὸς, πάντων ἀπηλλαγμένος κακῶν· ὃν δὲ σὺ φὴς δημιουργὸν, τοῖς ἐναντίοις ἀντικείμενος τυγχάνει.*

XXXVII. *Αὐτίκα γοῦν ὁ καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ γεγονὼς Ἀδὰμ καὶ τυφλὸς κτίζεται καὶ γνῶσιν ἀγαθοῦ τυχὸν ἢ κακοῦ μὴ ἔχων γνωρίζεται,*[1] *ἐφ' ᾧ καὶ παραβάτης εὑρίσκεται, καὶ τοῦ παραδείσου*[2] *ἐκβάλλεται, καὶ θανάτῳ τιμωρεῖται. ὁμοίως τε*[3] *καὶ ὁ πλάσας αὐτὸν, ἐπεὶ μὴ τὰ πάντα ὁρᾷ, ἐπὶ τῇ Σοδόμων καταστροφῇ δεῦτε, λέγει,*[4] *καὶ καταβάντες ἴδωμεν, εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν τὴν ἐρχομένην πρός με συντελοῦνται, εἰ δὲ μὴ ἵνα γνῶ· καὶ ἀγνοοῦντα ἑαυτὸν δείκνυσι. τῷ δὲ εἰπεῖν περὶ τοῦ Ἀδάμ· ἐκβάλωμεν αὐτὸν, μή πως ἐκτείνας*[5] *τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἅψηται τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ φάγῃ, καὶ ζήσει*[6] *εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ*[7] *φθονεῖ. καὶ τῷ γεγράφθαι, ὅτι*[8] *ἐνεθυμήθη ὁ θεὸς, ὅτι ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον· καὶ μετανοεῖ καὶ ἀγνοεῖ. τὸ γὰρ ἐνεθυμήθη, σκέψις ἐστὶν,*[9] *ᾗ*[10] *τις δι' ἄγνοιαν, ὧν βούλεται, τὸ τέλος ἀκριβῶσαι θέλει· ἢ ἐπὶ τῷ παρὰ*[11] *γνώμην ἀποβάντι μεταμελουμένου.*[12] *καὶ τὸ γεγράφθαι,*[13] *καὶ*[14] *ὠσφράνθη κύριος ὀσμὴν εὐωδίας, ἐνδεοῦς ἐστὶ, καὶ τὸ ἐπὶ κνίσῃ*[15] *σαρκῶν ἡσθῆναι, οὐκ ἀγαθοῦ. τὸ δὲ πειράζειν ὡς γέγραπται, καὶ*[16] *ἐπείραζε κύριος τὸν Ἀβραὰμ, κακοῦ καὶ τὸ τέλος τῆς ὑπομονῆς*[17] *ἀγνοοῦντος.*

XXXVIII. *Ὅμως ὁ Σίμων πολλὰ τῆς γραφῆς κακῶς ἐκλαμβάνων δεικνύειν ἔσπευδε παντὶ πάθει τοῖς ἀνθρώποις ὁμοίως τὸν θεὸν ὑποκείμενον. καὶ ὁ Πέτρος εἰ μηδὲν*[1] *ἀγαπᾷ, φησὶν, ὁ κακὸς καὶ πάνυ μοχθηρὸς, ἐφ' οἷς ἁμαρτάνει, ἑαυτὸν ἐλέγχειν, ἀπόκριναί μοι. καὶ ὁ Σίμων οὐκ ἀγαπᾷ, ἔφη. καὶ ὁ Πέτρος· πῶς οὖν κακὸς καὶ μοχθηρὸς εἶναι δύναται ὁ θεὸς, εἴ περ αὐτοῦ θελήματι τὰ κατ' αὐτοῦ δεινὰ*[2] *δημοσίᾳ γραφέντα προετέθη; καὶ ὁ Σίμων· ἐνδέχεται μὴ*[3] *κατὰ προαίρεσιν αὐτοῦ ὑφ' ἑτέρας δυνάμεως τὸν κατ' αὐτοῦ*[4] *γραφῆναι ἔλεγχον. καὶ ὁ Πέτρος ἔφη· πρῶτον οὖν τοῦτο ζητήσωμεν. εἰ μὲν ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ βουλῆς*[5] *ἑαυτὸν ἤλεγξεν, ὡς φθάσας σὺ πρότερον*[6] *ὡμολογήσας, μοχθηρὸς οὐκ ἔστιν· εἰ δὲ καὶ ὑφ' ἑτέρας δυνάμεως, ζητητέον καὶ παντὶ σθένει ἐξεταστέον, μή τις αὐτὸν μόνον ἀγαθὸν ὄντα ἐπὶ πᾶσι τοῖς κακοῖς ὑπέλαβε.*[7]

Cap. XXXVI. 1) *σε* B cfr. Rec. II, 37. Cedren. — 2) *ἐξ ὧν* B. — 3) *εἶναι* accessit ex BCD, Hom. III, 38 et nostra Epit. — 4) *σε* C, qui inserit *εἶναι* post *θεούς*. — 5) *ὅλος* BD. — 6) *καὶ ἕτερος* C.

Cap. XXXVII. 1) Membrum *καὶ γνῶσιν ἀγαθοῦ τυχὸν ἢ κακοῦ μὴ ἔχων γνωρίζεται* recepimus ex BCD et al. ap. Cot., faventibus Hom. III, 39 et nostra Epit. — 2) Ita omnino reponendum c. BCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot., *θεοῦ* vulg. Clerici coniectura *τοῦ θείου παραδείσου* est parum opportuna. — 3) *δὲ* C. — 4) Gen. 18, 21. — 5) *ἐκτείνας* excidit Codici D. Gen. 3, 22. — 6) Huic vulg. lectioni fa-

XXXVI. Quae cum Petrus dixisset, ac de operibus Dei docuisset, quantaque bona a Deo homini sint donata, atque multa monuisset de monarchia, id est unius Dei principatu, Simon extra turbam voce magna infit: Quid adstantem tibi imperitam multitudinem vis mentiendo decipere, dum persuades eis, deos nec nominare licitum esse, nec dicere, cum publici Iudaeorum libri multos deos esse asseverent? Et vero nunc coram omnibus ex iis libris tecum disputare volo de eo, quod Deos exsistere sit existimandum, et prius de eo Deo, quem protulisti, ostendo eum non esse supremam ac omnipotentem providentiam, quia improvidus futurorum est, imperfectus, indigens ac omnino non bonus. Quo nimirum demonstrato ex Scripturis, quemadmodum ego assero, restat ut sit alius Deus in Scriptura non commemoratus, praescius futurorum, perfectus, non indigens, bonus, ab omnibus malis liber; ille autem, quem loqueris, mundi opifex contrariis oppositus est.

XXXVII. Statim ergo qui ad eius similitudinem factus est Adamus etiam caecus creatur et cognitionem forte boni vel mali non habere cernitur, propter quod et transgressor invenitur atque e paradiso eiicitur morteque multatur. Simili quoque modo qui finxit illum, quandoquidem cuncta non videt, in Sodomorum exitio *Venite*, inquit, *et descendentes videamus, an secundum clamorem ipsorum qui ad me venit perficiant, sin minus ut sciam* et ignarum se ostendit. Quando autem dicit de Adamo: *Eiiciamus eum, ne forte extensa manu sua attingat lignum vitae et comedat, et vivet in aeternum* invidet quoque. Cumque scriptum est: *Secum reputavit Deus, quod fecisset hominem* et poenitentia ducitur et ignorat. Nam illud *secum reputavit* consideratio est, qua aliquis ob eorum quae cupit ignorationem finem diligenter explorare vult; aut est poenitentis de re, quae praeter sententiam contigit. Quod etiam scriptum est: *Et odoratus est Dominus odorem suavitatis* indigentis est et, nidore carnium delectatum fuisse, non boni. Tentare autem sicut scriptum est: *Et tentavit Dominus Abrahamum* mali est ac eius, qui ignoret exitum patientiae.

XXXVIII. Sicque Simon multis Scripturae dictis male assumptis probare nitebatur, Deum perinde ac homines omni perpessioni obnoxium esse. Tum Petrus An, inquit, qui malus ac plane improbus est, nullatenus velit se ipse arguere in iis quae peccat, responde mihi. Simon respondit: Minime velit. Et Petrus: Quo modo igitur malus ac improbus esse potest Deus, cum ipsius voluntate opprobria in illum conscripta publice proposita sint? Ac Simon: Fieri potest, ut illius reprehensio citra ipsius sententiam ab alia virtute sit scripta. Dixit Petrus: Primum ergo hoc quaeramus. Si suo quidem consilio se reprehendit, ut tu prius ultro confessus es, improbus non est; sin vero alia virtute, inquirendum est ac omnibus viribus examinandum, num quis eum, qui solus bonus exsistat, omnibus malis subiecerit.

---

vet *ζήσεται* Hom. l. c. et nostrae Epit., *ζήση* corr. *ει* C, *ζήση* exhibent BD et al. ap. Cot. — 7) *καὶ* accessit ex BCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 8) Vocc. *γεγράφθαι, ὅτι* non sunt in D. Gen. 6, 6. — 9) Ita BCD c. Hom. l. c. et nostra Epit., *ἐστὶ* vulg. — 10) *ᾖ* est coniectura Davisii ad Hom. III, 39, *ἤ* BC et vulg. cum utrisque Homiliarum et nostrae Epit. Codd., *εἴ* D. — 11) *κατὰ* BCD et al. ap. Cot., rectius *μὴ κατὰ* al. ap. Cot. ut Hom. l. c. et nostra Epit.— 12) *μεταμελομένου* BCD et al. ap. Cot. — 13) *γεγράφθαι* om. D. — 14) *καὶ* scripsimus c. BCD, Hom. l. c., nostra Epit., al. ap. Cot. et LXX (Gen. 8, 21), *ὅτι* vulg. — 15) *κνίσση* C. — 16) *καὶ* ex BCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot., *ὅτι* vulg. Gen. 22, 1. — 17) *ὑπογραφῆς* B.

Cap. XXXVIII. 1) *μὴ* al. ap. Cot. — 2) *κακὰ* Hom. III, 40, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 3) *μὴ* deest in B, supra additur tamen man. rec. siglum *οὐ*. Eadem manus inseruit *δὲ* post *ἑτέρας*. Aeque deest *μὴ* in D, in utroque Hom. Cod. et Mss. nostrae Epit.; *ἐνδέχεται μὴ* des. in C. — 4) *αὐτῶν* mendose Cler. edd. — 5) *ἐμβουλῆς* D. Subinde *ἑαυτοῦ* mendum est in editionibus Clerici. — 6) *πρῶτον* D. — 7) Sic etiam BCD et nostra Epit., *ὑπέβαλεν* Hom. l. c.

XXXIX. Καὶ ὁ Σίμων· πρόδηλος εἶ φεύγων ἀπὸ τῶν γραφῶν ἀκοῦσαι τὸν κατὰ τοῦ[1] θεοῦ σου ἔλεγχον. καὶ ὁ Πέτρος· αὐτός μοι φαίνῃ τοῦτο ποιῶν. ὁ γὰρ τάξιν ζητήσεως φεύγων ἐξέτασιν ἀληθῆ γενέσθαι οὐ βούλεται. ὅθεν ἐγὼ τῇ τάξει χρώμενος καὶ βουλόμενος πρῶτον τὸν συγγραφέα νοηθῆναι πρόδηλός εἰμι τὴν εὐθεῖαν ὁδεύειν θέλων.[2] καὶ ὁ Σίμων· ὁμολόγησον πρῶτον, εἴ γε τὰ κατὰ τοῦ δημιουργοῦ γεγραμμένα ἀληθῆ ἐστι,[3] καὶ οὐκ[4] ἔστιν ὁ τῶν ὅλων ἀνώτερος κατὰ τὰς γραφὰς πάσῃ ὑποκείμενος μοχθηρίᾳ, καὶ ὕστερον ζητήσομεν[5] τὸν συγγράψαντα. καὶ ὁ Πέτρος· ἵνα μὴ δόξω,[6] ἀποκρίνομαι. ἐγώ φημι, ὅτι τὰ δοκοῦντά σοι ταῦτα κατὰ θεοῦ[7] γεγράφθαι ἀληθῆ μέν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ οὕτως οὔπω τὸν θεὸν δείκνυσι μοχθηρόν. καὶ ὁ Σίμων πῶς οὖν, ἔφη, τοῦτο συστῆσαι δύνασαι;

XL. Καὶ ὁ Πέτρος· τὸν Ἀδὰμ τυφλὸν λέγεις γεννηθῆναι, ὅπερ[1] οὐκ ἦν. οὐ γὰρ ἂν τυφλῷ ἐντελλόμενος ἐδείκνυε λέγων· ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν μὴ γεύσησθε. καὶ ὁ Σίμων μεταβαλών· τυφλὸν ἔλεγε τὸν νοῦν αὐτοῦ. καὶ ὁ Πέτρος· πῶς καὶ τὸν νοῦν τυφλὸς ἠδύνατο εἶναι[2] ὁ πρὸ τοῦ γεύσασθαι τοῦ φυτοῦ συμφώνως τῷ κτίσαντι αὐτὸν οἰκεῖα πᾶσιν ἐπιθεὶς τοῖς ζώοις[3] ὀνόματα; καὶ ὁ Σίμων· εἰ πρόγνωσιν εἶχεν ὁ[4] Ἀδάμ, διὰ τί οὐ προέγνω τὸν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἀπατήσαντα ὄφιν; καὶ ὁ Πέτρος· εἰ πρόγνωσιν μὴ εἶχεν[5] ὁ Ἀδάμ, πῶς τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ πρὸς τὰς ἐσομένας πράξεις ἅμα τῷ γεννηθῆναι καὶ τὰ ὀνόματα ἐπιτέθεικε, τὸν μὲν πρῶτον καλέσας Κάϊν, ὃ ἑρμηνεύεται ζῆλος, ὃς καὶ ζηλώσας ἀνεῖλε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Ἄβελ, ὃ ἑρμηνεύεται πένθος, ἐπ' αὐτῷ γὰρ πρώτῳ φονευθέντι ἐπένθησαν οἱ γονεῖς;[6] εἰ δὲ Ἀδὰμ ἔργον θεοῦ ὑπάρχων πρόγνωσιν εἶχε, πολλῷ μᾶλλον ὁ δημιουργήσας αὐτὸν θεός. σὺ δὲ, ὦ Σίμων, κακῶς νοῶν τὰς θείας γραφὰς φιμώθητι.

XLI. Τὸ δὲ γεγράφθαι· ἐνεθυμήθη ὁ θεὸς,[1] ὡς λογισμῷ χρησαμένου διὰ τὴν ἄγνοιαν, ἔτι μὴν καί·[2] ἐπείραζε κύριος τὸν Ἀβραάμ, ἵνα γνῷ,[3] εἰ ὑπενέγκῃ, καὶ τό· καταβάντες ἴδωμεν, εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν τὴν ἐρχομένην πρός με συντελοῦνται· εἰ δὲ μὴ ἵνα γνῶ·[4] καὶ ἵνα μὴ εἰς πολὺ μηκύνω τὸν λόγον, σαφῆ τὴν διάνοιαν καὶ διάγνωσιν αἱ ῥήσεις ἔχουσιν αὗται, μὴ καταγινώσκουσαι τοῦ θεοῦ ἄγνοιαν, κἂν τὴν σὴν τοῦτο διαφεύγῃ διάνοιαν.[5] ὅτι δὲ ὄντως προγινώσκει, λέγει τῷ Ἀβραάμ· γινώσκων γνώσῃ, ὅτι πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῇ οὐκ ἰδίᾳ, καὶ δουλώσουσιν αὐτὸ, καὶ[6] κακώσουσι, καὶ ταπεινώσουσιν αὐτοὺς ἔτη τετρακόσια. τὸ δὲ ἔθνος, ᾧ ἐὰν δουλεύσωσι, κρινῶ ἐγώ. μετὰ δὲ ταῦτα ἐξελεύσονται ὧδε μετὰ ἀποσκευῆς πολλῆς· σὺ δὲ ἀπελεύσῃ πρὸς τοὺς πατέρας σου μετ' εἰρήνης τραφεὶς ἐν γήρει καλῷ· τετάρτῃ δὲ γενεᾷ ἀποστραφήσονται ὧδε. ταῦτα δὲ πάντως μετὰ πολλὰς[7] ἄρα συμβήσεσθαι μέλλοντα γενεὰς προγινώσκοντός ἐστι καὶ σαφέστατα εἰδότος.

XLII. Ἡ μὲν οὖν περὶ τούτων ζήτησις καὶ εἰς τρίτην παρετείνετο τὴν ἡμέραν. ἐπιφωσκούσης δὲ τῆς τετάρτης, φυγὰς ὁ Σίμων εἰς Τύρον ᾤχετο. καὶ οὐ μετὰ πολλὰς ἡμέρας ἀφίκοντό τινες ἐκεῖθεν ἐπαγγέλλοντες[1] τῷ Πέτρῳ, ὅτι Σίμων μεγάλα θαυμάσια ἐν Τύρῳ[2] ποιῶν πολλοὺς τῶν ἐκεῖ κατέπληξε, καί σε πολλαῖς διαβολαῖς μισητὸν ἐποίησε. ταῦτα ἀκούσας ὁ Πέτρος, τῇ ἐπιούσῃ νυκτὶ πάντα τὸν λαὸν συναθροίσας ἐπειδὴ, φησὶν, ὁρμῶντός μου

Cap. XXXIX. 1) τοῦ om. BC. — 2) ἐθέλων BC. — 3) εἰσὶ C. — 4) ὡς B. — 5) ζητήσωμεν C et al. ap. Cot. — 6) ἀντιλέγειν σου τῇ ἀταξίᾳ μὴ θέλων

XXXIX. Et Simon: Manifestum est, te nolle audire ex Scripturis reprehensionem Dei tui. Ac Petrus: Ipse id facere mihi videris. Qui enim ordinem quaestionis vitat, examen verum fieri non vult. Unde ego, qui ordine utor et volo, primum scriptorem considerari, manifeste cupio recta via incedere. Tum Simon: Primo fatere, an vera sint, quae scripta sunt in mundi opificem, nec sit omnium supremus, cum iuxta Scripturas omni nequitiae sit obnoxius, et postea scriptorem quaeremus. Petrus autem: Ne id de me videatur, respondeo. Ego aio ista, quae tibi censentur adversus Deum scripta, vera quidem esse, verum etiam sic non ostendere, Deum esse improbum. Qui ergo, inquit Simon, hoc potes adstruere?

XL. At Petrus: Adamum dicis caecum formatum esse, quod tamen ille non erat. Non enim caeco praecipiens ostendisset ac dixisset: *De ligno autem scientiae boni et mali ne gustetis.* Et Simon invertens respondit: Caecam dixit mentem ipsius. Ac Petrus: Qua ratione mente caecus esse poterat, qui antequam gustasset fructum, convenienter creatori ipsius propria omnibus animalibus imposuit nomina? Simon vero: Si Adamus praenotionem habuit, quare non praenovit serpentem, qui eius uxorem decepit? Rursum Petrus: Si praenotionem non habuit Adamus, quo modo filiis suis, simul ac nati sunt, etiam nomina imposuit secundum futuras actiones, primum vocans *Cain*, quod interpretatur *aemulatio*, qui etiam aemulatione ductus interfecit fratrem suum *Abel*, quod interpretatur *luctus;* super eo siquidem primo occiso parentes luxerunt? Quod si Adamus, qui Dei opus erat, praenotione praeditus fuit, multo magis qui condidit eum Deus. Tu autem, o Simon, cum male intelligas divinas Scripturas, obturato ore tace.

XLI. Porro quod scriptum est: *Secum reputavit Deus*, quasi utatur ratiocinatione propter ignorantiam, et adhuc: *Tentavit Dominus Abrahamum*, ut cognosceret, an is ferret patienter, illud etiam: *Descendentes videamus, an secundum clamorem ipsorum, qui venit ad me, perficiant; sin minus ut sciam:* ac ne sermonem longius protraham, clarum sensum ac intellectum habent ea testimonia, nec Deum de ignorantia arguunt, licet id tuam fugiat intelligentiam. Quod autem revera praesciat, ideo dicit Abrahamo: *Sciendo scies, quod peregrinum erit semen tuum in terra non sua, et in servitutem redigent illud, et affligent; et depriment eos quadringentis annis. Gentem autem, cui servient, ego iudicabo. Post haec vero exibunt huc cum multo apparatu; tu autem abibis ad patres tuos cum pace nutritus in senectute bona; quarta vero generatione revertentur huc.* Et sane ista, quae post multas generationes eventura erant, ostendunt, quod praenoscat et manifestissime ac certissime sciat.

XLII. Itaque de istis rebus inquisitio ad tertium quoque diem producta est. Quarto autem illucescente Simon in Tyrum fuga se abripuit. Nec multis post diebus quidam illinc venerunt ita renunciantes Petro: Simon magnas praestigias Tyri edendo multos incolarum perculit teque pluribus calumniis odiosum effecit. Quae postquam audivit Petrus, insequenti nocte omni populo congregato Quandoquidem, inquit, cum ego pro-

---

(*θέλειν* uterque Hom. Cod., *μηδὲ θέλειν* nostra Epit.) *ζητεῖν* inser. BCD, Hom. III, 41, nostra Epit. et al. ap. Cot. Fortassis legendum: *ἵνα μὴ δόξω ἀντιλέγειν σου τῇ ἀταξίᾳ μὴ θέλων, μηδὲ ζητεῖν, ἀποκρίνομαι.* — 7) *τοῦ θεοῦ* D.

Cap. XL. 1) *ὅπου* B. Gen. 2, 17. — 2) *ἠδύνατο τυφλὸς εἶναι* inv. CD. — 3) *πᾶσι τοῖς ζώοις ἐπιθεὶς* transp. B. 4) ὁ accessit ex D, Hom. III, 42 et nostra Epit. — 5) ὁ adiunximus c. D, Hom. l. c. et nostra Epit. — 6) *αὐτοῦ* addit B.

Cap. XLI. 1) Gen. 6, 6. — 2) *καὶ* om. C, et reapse abundat. Gen. 22, 1. — 3) Vocc. *ἵνα γνῷ* des. in C. — 4) Gen. 18, 21. — 5) *ἀμβλυωπίαν* al. ap. Cot. — 6) *καὶ* excidit Clerici ed. 1724. Gen. 15, 13. — 7) *καὶ τὰ πολλαῖς* p. *μετὰ πολλὰς* BCD et al. ap. Cot. Ibidem mox *γενεαῖς* p. *γενεὰς*.

Cap. XLII. 1) *ἀπαγγέλλοντες* BCD et al. ap. Cot., *λέγοντες* Hom. III, 58 et nostra Epit. — 2) Vocc. *ἐν τύρῳ*

εἰς τὰ ἔθνη τὰ πολλοὺς θεοὺς λέγοντα κηρύξαι καὶ διδάξαι, ὅτι εἷς ἐστιν ὁ θεὸς[3] ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, ὃς οὐρανὸν ἔκτισε καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς πάντα, ὅπως ἀγαπήσαντες αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι σωθῆναι δυνηθῶσι, προλαβὼν ὁ διάβολος Σίμωνα προαπέστειλεν, ἵνα πείσῃ πάντα ἄνθρωπον λατρεύειν τοῖς μὴ οὖσι θεοῖς, καὶ ἀρνήσωνται[4] πιστεύειν εἰς ἕνα θεὸν τὸν ποιήσαντα πάντα, τά τε ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα. καὶ χρή με[5] ταχέως αὐτὸν καταλαβεῖν, ἵνα μὴ ἡ διδασκαλία τοῦ Σίμωνος ἐγχρονίσασα παντελῶς πάντων ἐπικρατήσῃ.

XLIII. Δεῖ οὖν ἀντ' ἐμοῦ τινα τὸν ἐμὸν ἀναπληρῶσαι τόπον. καὶ πάντες τοῦ θεοῦ ἐκτενῶς[1] δεηθῶμεν, ὅπως τὸν ὄντα ἄξιον ὁ θεὸς ἀναδείξῃ.[2] καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐπέθηκε χεῖρας[3] τῷ Ζακχαίῳ καί φησι· δέσποτα κύριε ὁ πατὴρ τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ πνεύματός σου τοῦ ἁγίου καὶ προσκυνητοῦ σὺ διαφύλαξον τοῦτον ποιμαίνειν τὸν λαόν σου, ὃν ἐξελέξω. καὶ ταῦτα εἰπὼν πρὸς τὸν λαὸν ἔφη· ὅσοι βαπτισθῆναι θέλετε, ἀπὸ τῆς αὔριον νηστεύειν ἄρξασθε. μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας βαπτίζειν ἀρξάμενος ἐμὲ Κλήμεντα φωνήσας καὶ Νικήτην καὶ Ἀκύλαν ἔφη.

XLIV. Μέλλοντί μοι πρὸς τὴν[1] Τύρον ὁρμᾶν μεθ' ἡμέρας ἑπτά, βούλομαι τὸ τάχος ὑμᾶς ἐκεῖ γενομένους καὶ παρὰ τῇ Χαναανίτιδι[2] Βερνίκῃ Ἰούστης θυγατρὶ λανθανόντως ἐπιξενωθέντας τὰ κατὰ τὸν Σίμωνα πάντα διερευνησαμένους ἀκριβῶς γράψαι μοι. διὸ ἐξαυτῆς πορεύεσθε μετ' εἰρήνης. καὶ δὴ βαπτίζοντα καταλιπόντες αὐτὸν εἰς Τύρον τῆς Φοινίκης ἐπορευόμεθα. καὶ παρὰ τῇ προειρημένῃ Χαναανίτιδι[3] καταχθέντες καὶ δαψιλοῦς[4] παρ' αὐτῇ ξενίας καὶ[5] φιλοτίμου τυχόντες περὶ τοῦ Σίμωνος αὐτίκα διελεγόμεθα· Σίμων οὗτος ὁ μάγος, εἰπόντες, ἐπὶ τῆς ἐν Καισαρείᾳ πρὸς τὸν[6] κύριον ἡμῶν Πέτρον ζητήσεως ἡττηθείς, φυγὰς ἐνταῦθα ὡς εἶχεν εὐθὺς[7] ἀπέδρα, καὶ λοιδορούμενος αὐτῷ συναρπάζει τὰς τῶν ἁπλουστέρων ψυχάς, καὶ μάγος ὢν αὐτὸς μάγον ἐκεῖνον ἀποκαλεῖ, καὶ πλάνος ὢν οὗτος τὸν ἀπόστολον πλάνον ἀποκηρύττει[8] καὶ διὰ πάντων αὐτὸς ἡττηθεὶς καὶ φυγῇ αἰσχρῶς ἑαυτὸν ἐπιτρέψας φάσκει νενικηκέναι.

XLV. Ἡ Βερνίκη μὲν οὖν οὕτω καὶ αὐτὴ ταῦτα ἔχειν εἶπε, καὶ τἄλλα δὲ παρ' ἑαυτῆς τὰ λειπόμενα προσετίθει. φαντάσματα γάρ, ἔφη, μετὰ τὸ τῇδε αὐτὸν ἐπιστῆναι καὶ ἰνδάλματα καθ' ἑκάστην[1] ἐν μέσῃ τῇ ἀγορᾷ ποιῶν πᾶσαν ἐκπλήττει τὴν πόλιν· ὡς ἀνδριάντας μὲν αὐτοῦ διερχομένου κινεῖσθαι, καὶ σκιὰς δὲ[2] πολλάκις αὐτοῦ προηγεῖσθαι, ἃς καὶ τῶν τεθνηκότων ψυχὰς αὐτὸς ὀνομάζει. πολλοὺς δὲ αὐτὸν καὶ[3] γόητα λέγοντας ὕστερον εἰς εὐωχίαν δῆθεν καλέσας βοῦν τε θύσας καὶ αὐτοὺς ἑστιάσας[4] διαφόροις περιέβαλε νόσοις, καὶ δαίμονας[5] δὲ αὐτοῖς ἐνῆκε· καὶ ὅλως πολλοὺς κακώσας θεὸς εἶναι νενόμισται. ὅθεν οὐκ οἴομαι δυνήσεσθαί τινα τοσοῦτον πῦρ ἀναφθὲν κατασβέσαι. διὸ τοῦ μὴ κινδυνεύειν ὑμᾶς χάριν[6] παρακαλῶ, μηδὲν ἐγχειρήσητε[7] πρὸς αὐτόν, πρὶν ἂν ὁ ἀπόστολος Πέτρος ἀφίκηται, ὃς τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δοκιμώτατος ὑπάρχων μαθητὴς δυνήσεται μόνος πρὸς τοσαύτην δυναστείαν ἀνταγωνίσασθαι.

XLVI. Ταῦτα τῆς Βερνίκης εἰπούσης, ἡμεῖς ἕωθεν πάντα τὰ κατὰ τὸν Σίμωνα γράψαντες εἰς περίπατον ἐτραπόμεθα. καὶ δὴ καὶ Ἀππίων ὑπαντᾷ ἡμῖν[1] μεθ' ἑτέρων τριάκοντα, Ἀππίων ἐκεῖνος, οὗ πρόσθεν ἐμνήσθημεν.[2]

---

om. D. — 3) Sic BCD, Hom. III, 59 et nostra Epit., ὅτι εἷς ἐστὶ θεὸς vulg. — 4) ἀρνήσονται D. — 5) Sic edidi ex B; in CD et vulg. καὶ deest, unde ambae

perarem ad gentes, quae multos deos asserunt, ut praedicarem ac docerem unum esse Deum in tribus personis creatorem caeli et terrae omniumque quae in iis continentur, quo homines dilecto eo possent salutem consequi, praeveniens diabolus Simonem praemisit, ut persuaderet hominibus cunctis colere deos, qui non sunt, utque recusarent credere in unum Deum, qui universa condidit tum visibilia, tum invisibilia. Idcirco oportet me cito assequi eum, ne doctrina Simonis diutius immorata omnes penitus invadat.

XLIII. Quare necesse est, aliquis pro me locum meum suppleat. Atque cuncti Deum intente oremus, ut eum qui dignus sit Deus designet. Quibus dictis imposuit manus Zacchaeo et ait: Here Domine pater domini Deique ac salvatoris nostri Iesu Christi, per spiritum tuum sanctum 'ac adorabilem tu hunc tuere, qui pastor sit populi tui, quem elegisti. Haec ubi dixisset, ad populum infit: Quicunque baptizari vultis, ex crastino die ieiunare incipite. Post tres autem dies cum baptizare coepisset, vocavit me Clementem, Nicetam et Aquilam ac dixit:

XLIV. Tyrum profecturus post septem dies volo, uti vos celeriter eo advenientes et apud Chananaeam Berenicem Iustae filiam clam hospitati omnia quae ad Simonem pertinent investigetis ac diligenter mihi perscribatis. Quapropter iamiam cum pace pergite. Igitur relinquentes eum baptizantem in Tyrum Phoeniciae profecti sumus. Et apud praedictam Chananaeam diversati acceptique ab ea splendide ac honorifice statim de Simone locuti sumus his verbis: Simon iste magnus in disputatione, quam cum domino nostro Petro Caesareae habuit, superatus statim eo habitu quo erat huc se profugus contulit, atque in eum maledicta coniiciens simpliciorum animas abripit, cumque ipse magus sit, illum magum appellat, et cum sit impostor, Apostolum impostorem proclamat, quique in omnibus devictus fuit seque in fugam turpiter coniecit, vicisse se profitetur.

XLV. Berenice autem ipsa quoque ita rem habere testata est, et reliqua alia per se addidit. Phantasmata enim, inquit, postquam is huc advenit et spectra ac simulacra quotidie in medio foro faciens totam obstupefacit civitatem: nam statuae quidem moventur, quando ipse pertransit, et vero saepe umbrae ei praeeunt, quas et defunctorum animas nominat. Multos porro, qui eum praestigiatorem dicebant, cum postea ad convivium vocasset et bovem mactasset ipsisque in escam dedisset, variis morbis implicuit atque daemones eis immisit: in summa multos affligendo deus esse existimatus est. Quocirca non puto, quemquam valiturum exstinguere tantum ignem accensum. Quare ea gratia ut vos in periculum non veniatis hortor, ne quicquam adversus eum tentetis, antequam Apostolus Petrus venerit, qui domini ac Dei nostri Iesu Christi probatissimus discipulus poterit solus contra tantam potentiam dimicare.

XLVI. His a Berenice dictis nos mane cuncta de Simone cum scripsissemus, ad ambulationem convertimus gradum. Et continuo Appion cum aliis triginta occurrit nobis, Appion is, cuius ante mentionem feci-

---

sententiae male confundebantur: *τά τε ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, χρή με.*

Cap. XLIII. 1) *ἐκτενῶς τοῦ θεοῦ* inv. CD. — 2) *ἀναδείξει* fuit in D. — 3) *χεῖρα* Hom. III, 72 et nostra Epit., *τὰς χεῖρας* B.

Cap. XLIV. 1) *τὴν* om. B. — 2) *χαναvίτιδι* CD, ed. Hom. princeps III, 73, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 3) *χαναvίτιδι* CD et al. ap. Cot., *παρὰ Βερνίκῃ θυγατρὶ τῆς χαναανίτιδος* (*χαναvίτιδος* Cot. et nostra Epit.) Hom. IV, 1 et nostra Epit. — 4) *δαψιλῶς* al. ap. Cot. — 5) Deest *καὶ* in al. ap. Cot. — 6) *τὸν* om. C. — 7) *εὐθέως* BCD. — 8) *ἀνακηρύττει* CD et al. ap. Cot.

Cap. XLV. 1) *ἑκάστην ἡμέραν* plenius B. — 2) *δὲ* excidit Cler. ed. 1724. Subinde *πολλὰς* p. *πολλάκις* BCD et al. ap. Cot. Cfr. Anastasius, Cedrenus, Nicephorus. — 3) *καὶ* om. B. — 4) *καὶ αὐτοὺς ἑστιάσας* om. D. — 5) *δαίμονα* C. — 6) *ὑμῶν* al. ap. Cot. — 7) *ἐγχειρίσητε* CD.

Cap. XLVI. 1) *ὑμῖν* D. — 2) Notabilis boni Epitomatoris memoriae lapsus; nam Appionis nomen heic primum

εἰς τὰ ἔθνη τὰ πολλοὺς θεοὺς λέγοντα κηρύξαι καὶ διδάξαι, ὅτι εἷς ἐστιν ὁ θεὸς[3] ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, ὃς οὐρανὸν ἔκτισε καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς πάντα, ὅπως ἀγαπήσαντες αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι σωθῆναι δυνηθῶσι, προλαβὼν ὁ διάβολος Σίμωνα προαπέστειλεν, ἵνα πείσῃ πάντα ἄνθρωπον λατρεύειν τοῖς μὴ οὖσι θεοῖς, καὶ ἀρνήσωνται[4] πιστεύειν εἰς ἕνα θεὸν τὸν ποιήσαντα πάντα, τά τε ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα. καὶ χρή με[5] ταχέως αὐτὸν καταλαβεῖν, ἵνα μὴ ἡ διδασκαλία τοῦ Σίμωνος ἐγχρονίσασα παντελῶς πάντων ἐπικρατήσῃ.

XLIII. Δεῖ οὖν ἀντ' ἐμοῦ τινα τὸν ἐμὸν ἀναπληρῶσαι τόπον. καὶ πάντες τοῦ θεοῦ ἐκτενῶς[1] δεηθῶμεν, ὅπως τὸν ὄντα ἄξιον ὁ θεὸς ἀναδείξῃ.[2] καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐπέθηκε χεῖρας[3] τῷ Ζακχαίῳ καί φησι· δέσποτα κύριε ὁ πατὴρ τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ πνεύματός σου τοῦ ἁγίου καὶ προσκυνητοῦ σὺ διαφύλαξον τοῦτον ποιμαίνειν τὸν λαόν σου, ὃν ἐξελέξω. καὶ ταῦτα εἰπὼν πρὸς τὸν λαὸν ἔφη· ὅσοι βαπτισθῆναι θέλετε, ἀπὸ τῆς αὔριον νηστεύειν ἄρξασθε. μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας βαπτίζειν ἀρξάμενος ἐμὲ Κλήμεντα φωνήσας καὶ Νικήτην καὶ Ἀκύλαν ἔφη.

XLIV. Μέλλοντί μοι πρὸς τὴν[1] Τύρον ὁρμᾶν μεθ' ἡμέρας ἑπτά, βούλομαι τὸ τάχος ὑμᾶς ἐκεῖ γενομένους καὶ παρὰ τῇ Χαναανίτιδι[2] Βερνίκῃ Ἰούστης θυγατρὶ λανθανόντως ἐπιξενωθέντας τὰ κατὰ τὸν Σίμωνα πάντα διερευνησαμένους ἀκριβῶς γράψαι μοι. διὸ ἐξαυτῆς πορεύεσθε μετ' εἰρήνης. καὶ δὴ βαπτίζοντα καταλιπόντες αὐτὸν εἰς Τύρον τῆς Φοινίκης ἐπορευόμεθα. καὶ παρὰ τῇ προειρημένῃ Χαναανίτιδι[3] καταχθέντες καὶ δαψιλοῦς[4] παρ' αὐτῇ ξενίας καὶ[5] φιλοτίμου τυχόντες περὶ τοῦ Σίμωνος αὐτίκα διελεγόμεθα· Σίμων οὗτος ὁ μάγος, εἰπόντες, ἐπὶ τῆς ἐν Καισαρείᾳ πρὸς τὸν[6] κύριον ἡμῶν Πέτρον ζητήσεως ἡττηθεὶς, φυγὰς ἐνταῦθα ὡς εἶχεν εὐθὺς[7] ἀπέδρα, καὶ λοιδορούμενος αὐτῷ συναρπάζει τὰς τῶν ἁπλουστέρων ψυχὰς, καὶ μάγος ὢν αὐτὸς μάγον ἐκεῖνον ἀποκαλεῖ, καὶ πλάνος ὢν οὗτος τὸν ἀπόστολον πλάνον ἀποκηρύττει[8] καὶ διὰ πάντων αὐτὸς ἡττηθεὶς καὶ φυγῇ αἰσχρῶς ἑαυτὸν ἐπιτρέψας φάσκει νενικηκέναι.

XLV. Ἡ Βερνίκη μὲν οὖν οὕτω καὶ αὐτὴ ταῦτα ἔχειν εἶπε, καὶ τἄλλα δὲ παρ' ἑαυτῆς τὰ λειπόμενα προσετίθει. φαντάσματα γὰρ, ἔφη, μετὰ τὸ τῇδε αὐτὸν ἐπιστῆναι καὶ ἰνδάλματα καθ' ἑκάστην[1] ἐν μέσῃ τῇ ἀγορᾷ ποιῶν πᾶσαν ἐκπλήττει τὴν πόλιν· ὡς ἀνδριάντας μὲν αὐτοῦ διερχομένου κινεῖσθαι, καὶ σκιὰς δὲ[2] πολλάκις αὐτοῦ προηγεῖσθαι, ἃς καὶ τῶν τεθνηκότων ψυχὰς αὐτὸς ὀνομάζει. πολλοὺς δὲ αὐτὸν καὶ[3] γόητα λέγοντας ὕστερον εἰς εὐωχίαν δῆθεν καλέσας βοῦν τε θύσας καὶ αὐτοὺς ἑστιάσας[4] διαφόροις περιέβαλε νόσοις, καὶ δαίμονας[5] δὲ αὐτοῖς ἐνῆκε· καὶ ὅλως πολλοὺς κακώσας θεὸς εἶναι νενόμισται. ὅθεν οὐκ οἴομαι δυνήσεσθαί τινα τοσοῦτον πῦρ ἀναφθὲν κατασβέσαι. διὸ τοῦ μὴ κινδυνεύειν ὑμᾶς χάριν[6] παρακαλῶ, μηδὲν ἐγχειρήσητε[7] πρὸς αὐτὸν, πρὶν ἂν ὁ ἀπόστολος Πέτρος ἀφίκηται, ὃς τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δοκιμώτατος ὑπάρχων μαθητὴς δυνήσεται μόνος πρὸς τοσαύτην δυναστείαν ἀνταγωνίσασθαι.

XLVI. Ταῦτα τῆς Βερνίκης εἰπούσης, ἡμεῖς ἕωθεν πάντα τὰ κατὰ τὸν Σίμωνα γράψαντες εἰς περίπατον ἐτραπόμεθα. καὶ δὴ καὶ Ἀππίων ὑπαντᾷ ἡμῖν[1] μεθ' ἑτέρων τριάκοντα, Ἀππίων ἐκεῖνος, οὗ πρόσθεν ἐμνήσθημεν.[2]

---

om. D. — 3) Sic BCD, Hom. III, 59 et nostra Epit., ὅτι εἷς ἐστὶ θεὸς vulg. — 4) ἀρνήσονται D. — 5) Sic edidi ex B; in CD et vulg. καὶ deest, unde ambae

perarem ad gentes, quae multos deos asserunt, ut praedicarem ac docerem unum esse Deum in tribus personis creatorem caeli et terrae omniumque quae in iis continentur, quo homines dilecto eo possent salutem consequi, praeveniens diabolus Simonem praemisit, ut persuaderet hominibus cunctis colere deos, qui non sunt, utque recusarent credere in unum Deum, qui universa condidit tum visibilia, tum invisibilia. Idcirco oportet me cito assequi eum, ne doctrina Simonis diutius immorata omnes penitus invadat.

XLIII. Quare necesse est, aliquis pro me locum meum suppleat. Atque cuncti Deum intente oremus, ut eum qui dignus sit Deus designet. Quibus dictis imposuit manus Zacchaeo et ait: Here Domine pater domini Deique ac salvatoris nostri Iesu Christi, per spiritum tuum sanctum 'ac adorabilem tu hunc tuere, qui pastor sit populi tui, quem elegisti. Haec ubi dixisset, ad populum infit: Quicunque baptizari vultis, ex crastino die ieiunare incipite. Post tres autem dies cum baptizare coepisset, vocavit me Clementem, Nicetam et Aquilam ac dixit:

XLIV. Tyrum profecturus post septem dies volo, uti vos celeriter eo advenientes et apud Chananaeam Berenicem Iustae filiam clam hospitati omnia quae ad Simonem pertinent investigetis ac diligenter mihi perscribatis. Quapropter iamiam cum pace pergite. Igitur relinquentes eum baptizantem in Tyrum Phoeniciae profecti sumus. Et apud praedictam Chananaeam diversati acceptique ab ea splendide ac honorifice statim de Simone locuti sumus his verbis: Simon iste magnus in disputatione, quam cum domino nostro Petro Caesareae habuit, superatus statim eo habitu quo erat huc se profugus contulit, atque in eum maledicta coniiciens simpliciorum animas abripit, cumque ipse magus sit, illum magum appellat, et cum sit impostor, Apostolum impostorem proclamat, quique in omnibus devictus fuit seque in fugam turpiter coniecit, vicisse se profitetur.

XLV. Berenice autem ipsa quoque ita rem habere testata est, et reliqua alia per se addidit. Phantasmata enim, inquit, postquam is huc advenit et spectra ac simulacra quotidie in medio foro faciens totam obstupefacit civitatem: nam statuae quidem moventur, quando ipse pertransit, et vero saepe umbrae ei praeeunt, quas et defunctorum animas nominat. Multos porro, qui eum praestigiatorem dicebant, cum postea ad convivium vocasset et bovem mactasset ipsisque in escam dedisset, variis morbis implicuit atque daemones eis immisit: in summa multos affligendo deus esse existimatus est. Quocirca non puto, quemquam valiturum exstinguere tantum ignem accensum. Quare ea gratia ut vos in periculum non veniatis hortor, ne quicquam adversus eum tentetis, antequam Apostolus Petrus venerit, qui domini ac Dei nostri Iesu Christi probatissimus discipulus poterit solus contra tantam potentiam dimicare.

XLVI. His a Berenice dictis nos mane cuncta de Simone cum scripsissemus, ad ambulationem convertimus gradum. Et continuo Appion cum aliis triginta occurrit nobis, Appion is, cuius ante mentionem feci-

---

sententiae male confundebantur: *τά τε ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, χρή με.*

Cap. XLIII. 1) *ἐκτενῶς τοῦ θεοῦ* inv. CD. — 2) *ἀναδείξει* fuit in D. — 3) *χεῖρα* Hom. III, 72 et nostra Epit., *τὰς χεῖρας* B.

Cap. XLIV. 1) *τὴν* om. B. — 2) *χαναντίτιδι* CD, ed. Hom. princeps III, 73, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 3) *χαναντίτιδι* CD et al. ap. Cot., *παρὰ Βερνίκῃ θυγατρὶ τῆς χαναανίτιδος* (*χαναντίτιδος* Cot. et nostra Epit.) Hom. IV, 1 et nostra Epit. — 4) *δαψιλῶς* al. ap. Cot. — 5) Deest *καὶ* in al. ap. Cot. — 6) *τὸν* om. C. — 7) *εὐθέως* BCD. — 8) *ἀνακηρύττει* CD et al. ap. Cot.

Cap. XLV. 1) *ἑκάστην ἡμέραν* plenius B. — 2) *δὲ* excidit Cler. ed. 1724. Subinde *πολλὰς* p. *πολλάκις* BCD et al. ap. Cot. Cfr. Anastasius, Cedrenus, Nicephorus. — 3) *καὶ* om. B. — 4) *καὶ αὐτοὺς ἑστιάσας* om. D. — 5) *δαίμονα* C. — 6) *ὑμῶν* al. ap. Cot. — 7) *ἐγχειρίσητε* CD.

Cap. XLVI. 1) *ὑμῖν* D. — 2) Notabilis boni Epitomatoris memoriae lapsus; nam Appionis nomen heic primum

καὶ ἅμα τῷ ἰδεῖν με προσαγορεύσας τε καὶ κατασπασάμενος οὗτός ἐστι Κλήμης, ἔφη[3] τοῖς μετ' αὐτοῦ, περὶ οὗ πολὺν ἐν εὐγενείᾳ τε καὶ τρόπων ἐλευθερίᾳ πρὸς ὑμᾶς ἐποιούμην λόγον, ὅτι ἀνὴρ γένος[4] τε ὢν ἀπὸ Καίσαρος Τιβερίου καὶ πᾶσαν Ἑλληνικὴν παιδείαν[5] ἐξησκημένος ὑπὸ βαρβάρου τινὸς τὴν προσηγορίαν Πέτρου τὰ Χριστιανῶν ποιεῖν καὶ λέγειν ἠπάτηται. ὅθεν ἀξιῶ,[6] συναγωνίσασθέ μοι πρὸς τὴν τούτου διόρθωσιν. ἐφ' ὑμῶν γὰρ αὐτοῦ πυνθάνομαι, καὶ λεγέτω μοι, ἐπειδὴ πρὸς τὸ εὐσεβεῖν ἑαυτὸν ἀποδεδωκέναι νομίζει, πῶς οὐχὶ καὶ τὰ μέγιστα ἀσεβεῖ τὰ πάτρια μὲν καταλιπών, ἀποκλίνας δὲ εἰς ἔθη βάρβαρα καὶ ἀλλόκοτα.

XLVII. Κἀγὼ πρὸς αὐτὸν τὴν μὲν πρὸς ἐμέ σου, φημί[1], ἀγαθὴν προαίρεσιν ἀποδέχομαι· τὴν δὲ ἀγνωσίαν ἀποσείομαι. ἡ μὲν γὰρ προαίρεσις ἀγαθή, ὅτιπερ ἐν οἷς δοκεῖς καλοῖς, ἐν τούτοις εἶναι με θέλεις· ἡ δὲ γνῶσις οὐκ ὀρθῶς ἔχουσα. προφάσει γὰρ φιλίας λανθάνεις πρὸς ἀπάτην ἡμᾶς ἐκκαλούμενος. καὶ ὁ Ἀππίων οὐκοῦν ἀγνωσία σοι δοκεῖ τὰ πάτρια, ἔφη,[2] φυλάττοντα τὰ Ἑλλήνων φρονεῖν; κἀγὼ τὸν εὐσεβεῖν προῃρημένον, ἀπεκρινάμην, οὐ πάντως φυλάσσειν τὰ πάτρια δεῖ· ἀλλὰ φυλάσσειν μέν, ἐὰν ᾖ εὐσεβῆ, ἀποσείεσθαι δὲ μὴ οὕτως ἔχοντα. ἐνδέχεται γάρ, τινὰ πατρὸς ἀσεβοῦς[3] ὄντα καὶ βουλόμενον εὐσεβεῖν μὴ τὰ τοῦ πατρὸς ἐθέλειν μιμεῖσθαι,[4] καὶ κατ' ἴχνος αὐτοῖς ἕπεσθαι. καὶ ὁ Ἀππίων τί οὖν, τὸν σὸν πατέρα φῂς οὐκ ἀγαθοῦ γεγονέναι βίου; κἀγὼ ἔφην, ὅτι κακοῦ μὲν αὐτὸν οὐκ ἂν εἴποιμι, πλὴν ὅτι τοῖς ψευδέσι καὶ[5] κακοῖς τῶν Ἑλλήνων ἐπίστευε μύθοις. καὶ ὅς τίνες οἱ μῦθοι οὗτοι; φησίν. ἐγὼ δὲ ὑπολαβὼν ἡ περὶ τὸν θεόν, εἶπον, οὐκ ὀρθὴ δόκησις, ἣν ἐὰν μακροθυμῇς, μετὰ τῶν ἄλλων ἀκούσῃ φιλομαθῶν.[6]

XLVIII. Διὸ πρὸ τῶν διαλόγων εἴς τινα πλείονα παρεχόμενον ἡσυχίαν ὑποχωρήσωμεν τόπον. καὶ δὴ προϊόντες, ἔνθα ναμάτων ἦν[1] ψυχρῶν καθαρὰ ῥεύματα καὶ δένδρων παντοίων χλοερῶν τέρψις,[2] ἐκαθεζόμεθα.[3] ἐπεὶ δὲ πάντες ἦσαν ὁρῶντες ἀτενῶς εἰς ἐμέ, οὕτω τοῦ[4] πρὸς αὐτοὺς ἄρχομαι λόγου·

XLIX. Πολλή τις, ὦ ἄνδρες, διαφορὰ τυγχάνει[1] ἀληθείας τε καὶ συνηθείας. οἱ μὲν γὰρ τῶν Ἑλλήνων πολλοὺς θεοὺς κακοὺς καὶ πολυπαθεῖς ἡγήσαντο, ἵνα οἱ τὰ ὅμοια πράττειν θέλοντες[2] ἐκείνους ἔχωσι τοῦ κακοῦ συνηγόρους. ἄλλοι δὲ εἱμαρμένην εἰσηγήσαντο[3] τὴν λεγομένην γένεσιν, καὶ παρ' αὐτὴν οὔτε πάσχειν τινὰ δυνατὸν εἶναί φασιν, οὔτε ποιεῖν, ἵνα νομίσαντες, ὅτι παρὰ γένεσιν οὐδεὶς οὔτε ποιεῖν, οὔτε πάσχειν ἔχει, ῥᾳδίως ἐπὶ τὸ ἁμαρτάνειν ἔρχωνται, καὶ ἁμαρτάνοντες[4] μὴ μεταμέλωνται, ἐφ' οἷς ἠσεβήκασιν. ἄλλοι δὲ ἀπρονόητα δογματίζουσι τὰ παρόντα, καὶ αὐτομάτως φέρεσθαι τὸ πᾶν εἰσάγουσι, μηδενὸς ἐφεστηκότος δεσπότου· ὃ δή που[5] καὶ πάντων ἐστὶ χαλεπώτατον, οὕτω τὸν θεὸν βλασφημεῖν καὶ τῆς τοῦ παντὸς ἐκβάλλειν προνοίας, ὥστε μηδὲ εἶναι λέγειν τὸν ἐφεστῶτα καὶ προνοούμενον καὶ τὰ[6] κατ' ἀξίαν τῷ παντὶ ἀπονέμοντα. ὅθεν οὐ ῥᾳδίως οἱ τὰ τοιαῦτα φρονοῦντες σωφρονίζονται. τὸν γὰρ ἐπερχόμενον κίνδυνον οὐ προορῶνται.

L. Ὁ δὲ τῶν, ὡς ὑμεῖς φατέ, βαρβάρων λόγος εὐσεβέστατός ἐστιν, ἕνα θεὸν καὶ[1] δημιουργὸν τοῦδε τοῦ παντὸς εἰσηγούμενος, τῇ φύσει ἀγαθὸν καὶ δίκαιον· ἀγαθὸν μέν, ὡς μεταμελομένοις συγχωροῦντα τὰ ἁμαρτήματα·

---

fit obvium. — 3) εἶ ἔφη D. — 4) γένους B ut Hom. IV, 7 et nostra Epit. — 5) ἐπιστήμην C. — 6) ἀξίως BCD.

Cap. XLVII. 1) φησὶν BC et forte D. — 2) ἔθη CD et al. ap. Cot. Utrumque est in Hom. IV, 8 et nostra Epit.

mus. Ac simul atque me vidit salutans ac osculatus Hic est, ait illis, qui cum eo erant, Clemens, de quo multum ad vos sermonem habui, deque illius nobilitate ac moribus liberalibus, quod vir ex genere Tiberii Caesaris et in omni Graeca disciplina exercitatus a Barbaro quodam, qui vocatur Petrus, fraude compulsus esset ad peragendos ac praedicandos Christianorum ritus. Quare rogo, adiuvate me in illo corrigendo. Nam coram vobis eum interrogo, ac respondeat mihi, quandoquidem arbitratur, quod se ut pietatem coleret dediderit, quo modo non et maxime impius sit, qui patrios dereliquerit, declinaverit vero ad barbaros atque alienos et monstrosos mores.

XLVII. Et ego ad illum Tuam quidem in me, inquam, praeclaram voluntatem acceptam habeo; at ignorationem amolior. Scilicet praeclara quidem voluntas est, dum in iis, quae tibi bona videntur, me versari cupis; verum cognitio non recte se habet. Ignoras enim, quod praetextu amicitiae nos in fraudem voces. Et Appion Num ergo ignoratio tibi videtur, inquit, patrios ritus servando cum Graecis sentire? Ad quae ego respondi: Qui vitam pie agere statuit, non omnimodis debet patria instituta servare; sed servare quidem, si pia sint, abiicere vero, si ita se non habeant. Usu enim venire solet, ut aliquis patre impio natus et volens vivere pie nolit patris mores imitari, eosque ad vestigium consectari. Ad haec Appion Quid ergo, patrem tuum ais non bona vita fuisse? Respondi ego: Mala quidem eum vita fuisse non dixerim, nisi quod falsis ac pravis Graecorum fabulis habuit fidem. Et ille Quaenam, inquit, sunt istae fabulae? Ego vero excipiens dixi: Non recta de Deo opinio, quam si aequo animo fers, cum aliis discendi cupidis audies.

XLVIII. Quare ante dissertationem secedamus in aliquem locum, qui maiorem quietem praebeat. Et eo progressi, ubi pura erant gelidorum laticum fluenta et viridium omnis generis arborum oblectatio, consedimus. Cumque omnes me fixis oculis intuerentur, hunc in modum alloqui eos coepi:

XLIX. Multa est, o viri, differentia inter veritatem atque consuetudinem. Ex Graecis enim alii multos deos malos pluribusque perturbationibus obnoxios induxerunt, ut qui similia patrare velint, illos malitiae patronos habeant. Alii vero Fatum, quod Natale [Genesis] dicitur, invexerunt, ac praeter illud neque pati, neque facere quenquam posse aiunt, ut cum existimaverint neminem praeter Genesin quicquam vel facere, vel pati posse, facile ad peccandum accedant, et post peccatum non ducantur poenitentia impie gestorum. Alii autem praesentem rerum statum providentiae expertem esse decernunt, atque sua sponte universitatem hanc ferri censent domino nullo praesidente; quod sane omnium est durissimum, ita Deum blasphemare et ab omni universae naturae expellere providentia, ut et asseratur, neminem esse, qui praefectus sit ac provideat et universis pro merito attribuat. Quare qui ista opinantur, non facile honestam vitam ducunt, quia impendens periculum non praevident.

L. At vero doctrina eorum, quos Barbaros vocatis, maxime pia est, quae unum Deum et opificem totius huius mundi introducit natura bonum ac iustum: bonum quidem, ut qui poenitentibus delicta condonet; iustum autem, ut qui unicuique non poenitenti pro factorum meritis retribuat.

---

loco quidem mutato. — 3) *μὴ πατρὸς εὐσεβοῦς* al. ap. Cot. — 4) *ἐθέλειν καὶ μιμεῖσθαι* D. — 5) *καὶ* om. B. Subinde exhibet *κακῶς* C. — 6) *φιλομαθῶς* C et al. ap. Cot.

Cap. XLVIII. 1) *ἦν* om. B. — 2) *τέρψεις* al. ap. Cot. — 3) *ἐκαθεζόμην* B. — 4) *τοὺς* C.

Cap. XLIX. 1) *τυγχάνει* om. D. — 2) *ἐθέλοντες* CD. — 3) *εἰσήγαντο* C. — 4) Vocc. *καὶ ἁμαρτάνοντες* om. B. — 5) *που* accessit ex BCD et al. ap. Cot. — 6) *τὰ* om. D et al. ap. Cot.

Cap. L. 1) *καὶ* textui restituimus ex BCD et ed. principe, postquam editionibus Cotelerii et Clerici male exci-

δίκαιον δὲ, ὡς ἑκάστῳ μὴ[2] μετανοοῦντι κατ' ἀξίαν τῶν πεπραγμένων ἀποδιδόντα. ἕκαστος γὰρ προσδοκίᾳ τοῦ κριθήσεσθαι ὑπὸ τοῦ παντεπόπτου θεοῦ πρὸς τὸ σωφρονεῖν μᾶλλον τὴν ὁρμὴν[3] λαμβάνει· καὶ ὁ σωφρόνως βεβιωκὼς τῆς αἰωνίου λυτροῦται κολάσεως.

LI. Ἑκάστου δὲ τῶν παρ' ὑμῖν λεγομένων θεῶν τὰς ἀσεβεῖς διελέγχων πράξεις, τοῦ Διός τε καὶ Ποσειδῶνος,[1] Πλούτωνός[2] τε καὶ Ἀπόλλωνος, Διονύσου[3] τε καὶ Ἡρακλέους,[4] καὶ τῶν καθ' ἕνα ἕκαστον, ὧν οὐδὲ αὐτοὶ ἀγνοεῖτε, ἐκ παιδείας Ἑλληνικῆς ὁρμώμενοι, οὓς ἐπαιδεύθητε βίους, ἵνα ὡς ζηλωταὶ τῶν θεῶν τὰ ὅμοια πράττητε, καὶ ἀπ' αὐτοῦ γε[5] πρότερον, εἰ δοκεῖ, τοῦ βασιλικωτάτου Διὸς ἄρξομαι. οὗ ὁ μὲν πατὴρ Κρόνος τὰ ἴδια τέκνα, ὡς λέγεται, καταπιὼν, τῇ ἐξ ἀδάμαντος ἅρπῃ τοῦ πατρὸς τὰ μόρια θερίσας τῆς πρὸς γονεῖς εὐσεβείας καὶ τῆς πρὸς τὰ τέκνα φιλίας τοῖς τὰ μυστικὰ τῶν θεῶν ζηλοῦσιν εἰκόνας καὶ τύπους παρέσχετο. αὐτὸς δὲ ὁ Ζεὺς τὸν αὐτοῦ πατέρα δήσας[6] κατέῤῥαξεν εἰς Τάρταρον, καὶ[7] τοὺς ἄλλους κολάζει θεούς. τοῖς δὲ ἀῤῥητουργεῖν ἐθέλουσι τὴν Μῆτιν γεννήσας κατέπιειν. ἦν δὲ ἡ Μῆτις γονή· βρέφος γὰρ καταπιεῖν, ἀδύνατον. ὑπὲρ δὲ ἀπολογίας παιδεραστῶν[8] Γανυμήδην[9] ἁρπάζει. καὶ μοιχοῖς ὑπὲρ μοιχείας βοηθῶν, αὐτὸς πολλάκις μοιχὸς[10] εὑρίσκεται. ἀδελφογαμεῖν[11] δὲ προτρέπεται ἀδελφαῖς οὗτος συνεισελθὼν[12] Ἥρᾳ καὶ Δήμητρι καὶ Ἀφροδίτῃ τῇ οὐρανίᾳ, ἥν τινες Δωδώνην λέγουσι. τοῖς δὲ θυγατράσι μίγνυσθαι βουλομένοις Περσεφόνῃ συνεληλυθὼς παράδειγμα[13] πονηρὸν ἐκ τῶν μύθων γίνεται. ἄλλα τε μυρία ἠσέβηκεν, ἵνα ὑπὸ τῶν δυσσεβῶν διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀκρασίαν καὶ θεὸς εἶναι τοῖς ἰδιώταις ὁ μῦθος δογματισθῇ. τούτων οὐχ ὡς ἔτυχεν ἐγὼ καταγνοὺς τῷ μόνῳ ἀγαθῷ θεῷ προσέφυγον, ἀποδεδωκὼς τὴν πίστιν ἀσφαλεῖ τῇ κρίσει, ὅτι ἐκ τῆς τοῦ θεοῦ δικαίας κρίσεως καὶ νόμος ὥρισται, καὶ ἡ ψυχὴ πάντως τὸ κατ' ἀξίαν, ὧν ἔπραξεν, ὅπου δή ποτε[14] ἀπολαμβάνει.

LII. Ταῦτά μου εἰπόντος ὁ Ἀππίων[1] ἐπήνεγκε τῷ λόγῳ· τί γάρ; οὐχὶ καὶ Ἕλληνες καὶ οἱ[2] Ἑλλήνων νόμοι ἀπαγορεύουσι τὰ τοιαῦτα; καὶ τοὺς μοιχούς τε καὶ ἄλλως τὰ ἐναντία πράττοντας τιμωρεῖσθαι νομοθετοῦσι; κἀγὼ ἔφην· οὐκοῦν οἱ Ἑλλήνων θεοὶ τὰ ἐναντία τοῖς νόμοις διαπραξάμενοι κόλασιν οὐ τὴν τυχοῦσαν ὀφείλουσι. πῶς δὲ σωφρονίζειν ἐμαυτὸν δυνήσομαι ὑπολαμβάνων, ὅτι οἱ θεοὶ αὐτοὶ πρῶτοι ἅμα τῇ μοιχείᾳ τὰ χαλεπὰ πάντα διεπράξαντο, καὶ δίκην οὐ δεδώκασι, ταύτῃ μᾶλλον ὀφείλοντες δοῦναι, ὡς μὴ[3] δουλεύοντες ἐπιθυμίᾳ; εἰ δὲ ὑπέκειντο, πῶς ἦσαν θεοί; καὶ ὁ Ἀππίων· ἔστωσαν ἡμῖν σκοποὶ μηκέτι[4] θεοὶ, ἀλλὰ[5] δικασταὶ, εἰς οὓς ἀφορῶντες φοβηθησόμεθα ἁμαρτάνειν. κἀγὼ ἔφην· οὐκ ἔστιν ὅμοιον, ὦ Ἀππίων. ὁ μὲν γὰρ πρὸς ἄνθρωπον ἔχων τὸν σκοπὸν[6] ἐλπίδι τοῦ λαθεῖν[7] ἁμαρτάνειν[8] πάντως τολμήσειεν· ὁ δὲ θεὸν παντεπόπτην τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ ὁρισάμενος, εἰδὼς αὐτὸν λαθεῖν[9] μὴ δύνασθαι, καὶ τὸ λάθρα ἁμαρτάνειν παραιτήσεται.

LIII. Ταῦτα ὁ Ἀππίων ἀκούσας ᾔδειν, ἔφη, ἐξ ὅτε[1] ἤκουσα Χριστιανοῖς σε προσομιλοῦντα ἠλλοιῶσθαι[2] τὴν γνώμην. καλῶς γὰρ εἴρηταί τινι·

---

derat. — 2) *μὴ* des. in BCD. — 3) *ἀφορμὴν* al. ap. Cot.

Cap. LI. 1) *Ποσιδῶνος* al. ap. Cot. — 2) *πλάτονός* BC. — 3) *Διονυσίου* D et al. ap. Cot. — 4) *ἡρακλέος* C. — 5) *γε* om. BCD. Pergit D *εἰ δοκεῖ πρότερον*. — 6) Ita BCD, Hom. IV, 16, nostra Epit. et al. ap. Cot., *δείσας* vulg. — 7) Sic BCD, Hom. l. c. et nostra Epit., *ὅπου καὶ* legit Clericus, quia *κατ-*

Singuli namque dum exspectant futurum erga ipsos Dei cuncta intuentis iudicium, ad temperate vivendum maiorem impetum capiunt; et qui vitam moderatam traduxit, aeterno supplicio liberatur.

LI. Porro dum uniuscuiusque eorum, qui apud vos dii nominantur, impios actus redarguo, Iovis, Neptuni, Plutonis, Apollinis, Bacchi, Herculis ac singulorum, quos neque ipsi ignoratis utpote in Graecorum litteris instituti, quas vitas edocti estis, ut tanquam deorum aemulatores similia peragatis, et ab ipso primum, si videtur, maximo rege Iove ordiar. Illius quidem pater Saturnus liberis suis, ut fertur, devoratis et adamantina falce demessis patri genitalibus, pietatis erga parentes et amoris in liberos iis, qui deorum mysteria aemulantur, specimina ac exemplaria praebuit. Ipse vero Iupiter patrem suum vinctum in Tartarum praecipitavit, et alios deos punit. Pro iis autem, qui nefandam patrant obscenitatem, Metin cum genuisset absorpsit. Porro Metis erat semen; infantem enim absorberi impossibile. In defensionem vero eorum, qui puerorum indulgent amoribus, Ganymedem rapit. Et adulteris in adulterio opem ferens, ipse saepe moechus invenitur. Ad sorores etiam ducendas invitat ipse congrediens cum sororibus Iunone et Cerere et Venere caelesti, quam nonnulli Dodonam vocant. Iis vero, qui cum filiabus commisceri volunt, cum Proserpina congressus exemplum improbum ex fabulis efficitur. Alia quoque innumera impie gessit, ut ab impiis hominibus propter exsuperantem intemperantiam fabulosum dogma de illius divinitate imperitis persuasum fuerit. His ergo non temere condemnatis ad Deum, qui solus bonus est, confugi, cum fidem certo iudicio habuissem, quod ex Dei iusto iudicio et lex fixa sit ac definita, et anima omnino pro dignitate eorum, quae gessit, aliquando receptura sit.

LII. Haec cum dixissem, Appion orationi subiecit: Quid enim? nonne Graeci etiam Graecorumque leges ista prohibent, et adulteros eosque, qui alia repugnantia committunt, puniri sanciunt? Et ego respondi: Igitur Graecorum dii contraria legibus facientes non leve supplicium merentur. Quo modo autem me coercere potero, dum existimo, deos ipsos primos una cum adulterio cuncta flagitia perfecisse, nec poenas dedisse, quas ideo magis dare debebant, quia non serviunt cupiditati? Quod si ei obnoxii fuerunt, quo pacto dii erant? Et Appion: Sint nobis pro scopo non iam dii, sed iudices, in quos respiciendo peccare metuemus. At ego excepi: Non est simile, o Appion. Qui enim ad hominem collimat, spe latendi delinquere omnino audebit; qui vero Deum omnium inspectorem metae loco animae suae proposuit gnarus, quod eum latere non posset, clam quoque peccare supersedebit.

LIII. Quae cum audisset Appion, Intellexeram, inquit, ex quo audivi tibi cum Christianis esse consuetudinem, mutavisse te sententiam. Praeclare enim a quodam dictum est: *Mores bonos colloquia corrumpunt mala.* Et ego ad illum: Ergo mores non bonos colloquia bona corrigunt. Haec me dicente qui aderant non obscure videbantur delectari iis, quae a me dicebantur; unde et cum rogassent, ut postridie iterum conveniretur, in praesentiarum discesserunt. Postero autem die Petro egresso processe-

---

ἐϱϱαξεν non conveniat cum *κολάζει*. Non assentior. De re cfr. Hesiodi Theog., et Epiph. Haer. 26 n. 16 de seqq. — 8) *πεδαϱαστῶν* B. — 9) *γαννυμήδην* C. — 10) *μοιχὸς πολλάκις* inv. B. — 11) *ἀδελφοκτονεῖν* BCD, Hom. ed. Cotelerii l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. Subinde *οὖτως* (c. isto accentu) D. — 12) *συνελθὼν* C. — 13) *συνεληλυθὸς παϱάδιγμα* D. — 14) *ὁπουδήποτε* C.

Cap. LII. 1) *Ἀπίων* al. ap. Cot. — 2) *οἱ* accessit ex BCD, Hom. IV, 23 et nostra Epit. — 3) *μὴ* om. C. — 4) *μὴ ἔτι* al. ap. Cot. — 5) *ἀλλ' ἢ* BCD et nostra Epit., *ἀλλὰ ἢ* al. ap. Cot., *ἀλλ' οἱ* Hom. l. c. — 6) Is ordo vocc. BCD, Hom. l. c. et nostrae Epit., *τὸν σκοπὸν ἔχων* vulg. — 7) *λανθάνειν* B. — 8) *ἁμαϱτεῖν* D. — 9) *λανθάνειν* B.

Cap. LIII. 1) *ἐξ ὅτε* B pr. man. mutatum in *ἐξ ὅτου*, quod leg. CD. — 2) *οἰλλοιῶσθαι* D, *ἠλλοιοῦσθαι* al. ap.

φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί.[3] κἀγὼ πρὸς αὐτόν· οὐκοῦν ἐπανορθοῦσιν ἤθη μὴ χρηστὰ ὁμιλίαι καλαί. ταῦτά μου εἰπόντος οἱ παρόντες φανεροὶ ἦσαν ὥσπερ ἡδόμενοι τοῖς ὑπ' ἐμοῦ λεγομένοις· ὅθεν καὶ τῇ ὑστεραίᾳ ἀξιώσαντες ἀφικέσθαι[4] πάλιν, τό γε νῦν ἔχον ὑπεχώρουν.[5] τῇ δὲ ἐπαύριον προεληλυθότι τῷ Πέτρῳ ἀπήντων[6] πλησιόχωροί τε οὐκ ὀλίγοι, καὶ αὐτῆς δὲ τῆς Τύρου πολλοὶ, καὶ ἐπεφώνουν λέγοντες· ὁ θεὸς διά σου ἡμᾶς ἐλεείτω,[7] διά σου[8] θεραπευέτω. στὰς οὖν ὁ Πέτρος ἐπὶ λίθου τινὸς ὑψηλοῦ πρὸς τὸ δύνασθαι πᾶσι καταφανὴς εἶναι καὶ προσαγορεύσας θεοσεβεῖ νόμῳ οὕτως ἤρξατο·

LIV. Θεῷ τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν οὐ λείπει πρόφασις πρὸς σωτηρίαν τῶν σώζεσθαι βουλομένων· δυνατὸς γάρ ἐστι καὶ τὰς ψυχὰς ἡμῶν καὶ τὰ σώματα σῶσαι. μανθάνω οὖν, ὡς βουθυτήσας Σίμων ὁ μάγος εἱστίασεν ὑμᾶς ἐν μέσῃ τῇ ἀγορᾷ καὶ οἴνῳ πολλῷ κορέσας ὀλεθρίοις πάθεσι καὶ δαίμοσι[1] παραδέδωκεν. ἀλλ' ὥσπερ οὖν τῶν δαίμοσιν ἀποδεδομένων θυμάτων μεταλαβόντες τῷ τῆς κακίας ἡγεμόνι κατεδουλώθητε, οὕτως ἂν τούτων παυσάμενοι τῷ θεῷ διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προσέλθητε, εὖ ἴστε, ὅτι σὺν τῇ τοῦ σώματος ἰάσει καὶ τὰς ψυχὰς ὑγιαινούσας ἕξετε τὰ θεῷ ἀρέσκοντα μετερχόμενοι. ἔστι δὲ τὰ ἀρέσκοντα τῷ θεῷ τὸ αὐτῷ τε προσεύχεσθαι, καὶ τραπέζης δαιμονίων ἀπέχεσθαι, μὴ ψαύειν αἵματος, ἐκ παντὸς μιάσματος ἀσπίλους ἑαυτοὺς συντηρεῖν, ἐν πολλοῖς σώμασι μιᾷ γνώμῃ στοιχοῦντας ὅπερ ἕκαστος ἑαυτῷ θέλει, τοῦτο καὶ περὶ τοῦ πλησίον φρονεῖν.[2] φησὶ γάρ·[3] οὐ θέλεις φονευθῆναι; σὺ[4] ἕτερον μὴ φονεύσῃς·[5] οὐ θέλεις τὴν σὴν ὑφ' ἑτέρου μοιχευθῆναι γυναῖκα; τὴν ἑτέρου μὴ μοίχευε γαμετήν· οὐ θέλεις τι τῶν σῶν ὅλως κλαπῆναι; ἑτέρου μὴ κλέπτε μηδέν. καὶ οὕτως ἀφ' ὑμῶν αὐτῶν τὸ εὔλογον συννοοῦντές τε[6] καὶ μετιόντες θεῷ προσφιλεῖς ἔσεσθε καὶ τῆς ἰάσεως ἐπιτεύξεσθε.[7]

LV. Τοιαῦτα ὑπὸ τοῦ Πέτρου ἐν ὀλίγαις ἡμέραις κατηχηθέντες, εἶτα καὶ θεραπείας ἀξιωθέντες τῷ ἱερῷ προσῆλθον βαπτίσματι. ταῦτα καὶ Σιδώνιοι μαθόντες ἱκέτας πρὸς τὸν Πέτρον ἀπέστελλον,[1] μετάκλητον ποιοῦντες πρὸς αὐτοὺς, ἅτε δὴ διὰ τὰς νόσους ἀδυνάτως αὐτοὶ ἔχοντες πρὸς ἐκεῖνον[2] φοιτᾶν. ὁ Πέτρος τοίνυν ἡμέρας ὀλίγας ἐνδιατρίψας τῇ Τύρῳ καὶ παντοδαπῶν αὐτοὺς ἀπαλλάξας παθῶν ἐκκλησίαν τε συστησάμενος καὶ ἀπὸ τῶν ἑπομένων αὐτῷ πρεσβυτέρων ἐπίσκοπον αὐτοῖς καταστήσας[3] ὥρμησεν εἰς Σιδῶνα. Σίμων δὲ πάλιν ὁ μάγος ἥκοντα ἤδη τὸν Πέτρον μεμαθηκὼς, φεύγειν ἠγάπα, καὶ πρὸς Βηρυτὸν[4] ἐχώρει μετὰ[5] Ἀππίωνος καὶ τῶν ἑταίρων[6] αὐτοῦ.

LVI. Τοῦ δὲ Πέτρου εἰσιόντος εἰς τὴν Σιδῶνα πολλοὺς ἐπὶ κλινῶν φέροντες εἰς ὄψιν ἐτίθεσαν. ὁ δὲ Πέτρος[1] πρὸς αὐτοὺς μή με νομίσητε, ἔφη, δύνασθαί τι πρὸς ὑμετέραν ἴασιν, ἄνθρωπον ὄντα θνητὸν καὶ αὐτὸν καὶ[2] πολλοῖς πάθεσιν ὑποκείμενον· ὑφηγήσασθαι δὲ ὑμῖν τὸν τρόπον, δι' οὗ σωθῆναι[3] δυνατοὶ ἔσεσθε, οὐ φθονῶ,[4] ὡς ἂν[5] καὶ αὐτὸς ὑπὸ Χριστοῦ διδαχθεὶς καὶ μαθητὴς ἐκείνου τοῦ ἀγαθοῦ γενόμενος. τοιαῦτα καὶ ἐν Σιδῶνι τοῦ Πέτρου παραινοῦντος τοῖς συνιοῦσιν, ἐν ὀλίγαις ἡμέραις[6] πολλῶν κἀκεῖ[7] μετανοίᾳ χρησαμένων καὶ πιστευσάντων; εἶτα καὶ θεραπείας ἀξιωθέντων ἐκκλησίαν[8] συνέστησε. καὶ τῶν συνεπομένων αὐτῷ πρεσβυτέρων τινὰ καταστήσας[9] ἐπίσκοπον ἔξεισι τῆς Σιδῶνος.

Cot. — 3) I Cor. 15, 33. Menander. — 4) ἀφικέσθαι des. in B. — 5) ὑπανεχώρουν CD, ἀνεχώρουν et ὑπανεχώρουν al. ap. Cot. — 6) Sic scribendum

runt obviam non pauci finitimi ac ex Tyro ipsa complures et acclamabant dicentes: Deus per te nostri misereatur, per te nos curet. Stans ergo Petrus in excelso lapide, ut omnibus posset esse conspicuus, postquam religioso more salutasset, ita exorsus est:

LIV. Deo conditori caeli, terrae ac maris non deest occasio ad salutem eorum, qui servari cupiunt; potest enim et animas nostras et corpora servare. Audio utique, Simonem magum bove mactato convivium vobis in medio foro dedisse ac vino multo expletos perniciosis morbis ac daemonibus tradidisse. At certe sicut perceptis sacrificiis, quae daemonibus oblata fuerant, malitiae duci servire coacti estis, ita si iis relictis ad Deum per dominum nostrum Iesum Christum accesseritis, profecto scitote vos cum corporis sanitate etiam animas sanas habituros esse Deo placita consectando. Ceterum Deo placita sunt eum precari, daemoniorum mensa abstinere, sanguinem non attingere seu gustare, ab omni inquinamento immaculatos se conservare, in multis corporibus una mente gradientes quod unusquisque sibi vult, id et de proximo cogitare ac cupere. Ait enim: Non vis interfici? tu alterum non interficias; non vis uxorem tuam ab alio constuprari? alterius nuptam ne constupra; non vis quidpiam omnino rerum tuarum furto auferri? nihil alterius furare. Atque ita ex vobis ipsis, quod rationi consentaneum est, intelligentes ac consectati Deo cari eritis et sanitatem assequemini.

LV. Haec a Petro paucis diebus edocti, deinde et curationem adepti ad sacrum baptismum accesserunt. Quae cum Sidonii audiissent, supplicaturos ad Petrum miserunt et acciverunt eum ad se, quia nempe ipsi propter morbos ad illum venire non poterant. Igitur Petrus postquam paucos dies Tyri commoratus esset morbisque omnigenis eos liberavisset et instituisset ecclesiam atque ex presbyteris qui eum sequebantur episcopum ipsis constituisset, Sidonem profectus est. Rursusque Simon magus comperto, iam adventare Petrum, ultro aufugit et ad Berytum cum Appione eiusque sociis se contulit.

LVI. Ceterum ubi Petrus Sidonem ingressus est, multos in lectis portaverunt ac in conspectu eius posuerunt. At Petrus ad eos Ne existimetis, inquit, me aliquid posse ad curationem vestram, qui sum ipse quoque homo mortalis ac multis perpessionibus obnoxius; docere autem vos modum, quo salvi esse poteritis, non gravabor, utpote qui ipse quoque a Christo edoctus sim et discipulus boni illius exstiterim. Haec et Sidone Petro suadente iis qui convenerant, cum paucis diebus multi ibi quoque poenitentia ducti fuissent ac credidissent, dein et sanitate donati essent, ecclesiam instituit, et postquam aliquem ex presbyteris, qui eum consectabantur, constituisset episcopum, Sidone egreditur.

LVII. Statim autem ac Berytum pervenit, terrae motus factus est; atque plebs accedens ad Petrum, ut ferret opem, rogabat. Timuimus enim, dicebant, ne funditus periremus. Tunc et Simon audacia sumpta

---

c. BCD, Hom. VII, 1, nostra Epit. et al. ap. Cot., *ἀπήντουν* vulg. — 7) *ἐλεῆτο* al. ap. Cot. — 8) *καὶ* inser. CD et al. ap. Cot.

Cap. LIV. 1) *καὶ δαίμοσι* om. D. — 2) Matth. 7, 12. — 3) *φησὶ γὰρ* om. Hom. VII, 4, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 4) *σὺ* recepi ex B. — 5) *φονεύσεις* B. — 6) *τε* om. C. — 7) *ἐπιτεύξησθε* B.

Cap. LV. 1) Sic BCD, Hom. VII, 5, nostra Epit. et al. ap. Cot. (ubi al. etiam *ἀπέστειλαν*), *ἔστελλον* vulg. — 2) *ἐκεῖνων* properisp. D. — 3) *καταστήσας αὐτοῖς* inv. C. — 4) *Βιρυτὸν* D. — 5) *μετά γε* CD. — 6) *ἑτέρων* D, idem fuit in B.

Cap. LVI. 1) *Πέτρος* om. BCD, Hom. VII, 6 et nostra Epit. — 2) *καὶ* om. B. — 3) *σωθῆναι* deest in D. — 4) *εὐ φρονῶ* p. *οὐ φθονῶ* al. ap. Cot. — 5) *ἂν* om. B. — 6) *ἡμέραις ὀλίγαις* inv. BCD, Hom. VII, 8 et nostra Epit. — 7) *κἀκεῖσε* BCD. — 8) *ἐκκλησίαν τε* B. — 9) *αὐτοῖς* inser. BC, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. Subsequens *ἐπίσκοπον* non est in D.

LVII. Ὡς δὲ εὐθὺς ἐπέβη τῆς[1] Βηρυτοῦ σεισμὸς ἐγένετο· καὶ οἱ ὄχλοι προσιόντες τῷ Πέτρῳ βοηθεῖν ἐδέοντο. πεφοβήμεθα γάρ, ἔλεγον, μὴ καὶ παντελῶς ἀπολώμεθα. τότε καὶ ὁ Σίμων τολμήσας Ἀππίωνι ἅμα καὶ Ἀννουβίωνι,[2] Ἀθηνοδώρῳ τε καὶ ὅσοι ἕτεροι ἦσαν αὐτῷ προσηταιρισμένοι δημοσίᾳ τοῖς ὄχλοις[3] ἐβόα τὸν[4] Πέτρον ὑποδεικνύς· φεύγετε τοῦτον, ὦ ἄνδρες, πάσῃ σπουδῇ, φεύγετε· μάγος ἐστὶ λέγων, πιστεύσατε, καὶ τὸν σεισμὸν αὐτὸς οὗτος ἐν ὑμῖν εἰργάσατο καὶ τὰς νόσους ἐκίνησεν, ἵνα ὑμᾶς καταπλήξῃ καὶ θεὸς ἄντικρυς παρ' ὑμῖν νομισθῇ. ἡσυχίαν δὲ τοῦ λαοῦ παρασχόντος ὁ Πέτρος βραχὺ ὑπομειδιάσας μετὰ πολλῆς μάλα τῆς παῤῥησίας ἄνδρες, ἔφη, ἅπερ οὗτοι λέγουσι θεοῦ θέλοντος ποιεῖν δυνατὸς εἶναι ὁμολογῶ· πρὸς δὲ τούτοις ἕτοιμός εἰμι, ἐὰν μὴ πείθησθέ μοι,[5] περὶ ὧν λέγω, τὴν πᾶσαν ὑμῶν ἐκ βάθρων αὐτῶν ἀναστρέψαι[6] πόλιν.

LVIII. Τῶν δὲ ὄχλων ὑποπληξάντων,[1] εἶτα[2] προθύμως ἐπαγγελλομένων τὰ ὑπ' αὐτοῦ κελευόμενα πράττειν ὁ Πέτρος μηδεὶς ὑμῶν, ἔφη, τὸ ἑξῆς ὁμιλείτω[3] μάγοις, μηδ'[4] ὅλως εἰς λόγους αὐτοῖς[5] ἐρχέσθω. οἱ δὲ ὄχλοι ἐπεὶ ταῦτα ἤκουσαν, τοῖς περὶ τὸν Σίμωνα εὐθὺς ἐπετίθεντο, καὶ πάντας ἐν ὀλίγῳ τραυματίας ποιήσαντες οὐκ ἀνῆκαν αὐτοὺς παίοντες, ἕως παντελῶς τῆς πόλεως ἐξεδίωξαν.[6] ἔπειτα προσιόντες ὅσοι νόσοις αὐτῶν καὶ δαίμοσι προσεπάλαιον, πρὸ τῶν αὐτοῦ ποδῶν ἔκειντο. ὁ δὲ εἰς οὐρανὸν ἄρας τὰς χεῖρας καὶ τῷ θεῷ προσευξάμενος ἰάσατο πάντας ἐκ μόνης εὐχῆς. οὐκ ὀλίγας δέ τινας[7] ἡμέρας παραμείνας τοῖς Βηρυτίοις καὶ πολλοὺς τῇ εἰς πατέρα[8] καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα πίστει καταρτίσας τε καὶ βαπτίσας ἀπὸ τῶν ἑπομένων αὐτῷ πρεσβυτέρων ἕνα ἐπίσκοπον αὐτοῖς καταστήσας εἰς τὴν Βύβλον[9] ἐξῄει.

LIX. Καὶ γενόμενος ἐκεῖ καὶ μαθών, ὅτι Σίμων εἰς Τρίπολιν ὥρμησεν, αὐτὸς βραχὺ παραμείνας αὐτοῖς καὶ θεραπεύσας τῶν ἐν Βύβλῳ[1] πολλοὺς καὶ τὴν εὐσέβειαν αὐτοὺς[2] ἐκδιδάξας κατ' ἴχνος τοῦ Σίμωνος εἰς Τρίπολιν[3] ἐπορεύετο, μεταδιώκειν[4] αὐτὸν μᾶλλον, οὐχ ὑποφεύγειν προῃρημένος. εἰς δὲ τὴν Τρίπολιν εἰσιόντι τῷ Πέτρῳ τῶν φιλομαθεστέρων πολλοὶ συνῆλθον ἔκ τε τῆς Τύρου καὶ Σιδῶνος καὶ Βηρυτοῦ καὶ Βύβλου[5]· οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς τῆς πόλεως ὄχλων πλείους συνέῤῥεον ἱστορῆσαι Πέτρον βουλόμενοι.[6] ἔνιοι δὲ τῶν ἀδελφῶν, οἳ καὶ ἦσαν ὑπ' ἐκείνου προεκπεμφθέντες, διηγοῦντο ἡμῖν τά τε κατὰ τὴν πόλιν, καὶ τὰ πραττόμενα παρὰ Σίμωνος ἀκριβῶς, ἀποδεξάμενοί τε ἡμᾶς ἐπὶ τὴν Μαροώνου[7] ἦγον οἰκίαν.

LX. Ὁ δὲ Πέτρος ἐπ' αὐτῷ ἤδη τῷ τῆς ξενίας πυλῶνι γεγονὼς, ἐπιστραφεὶς τοῖς ὄχλοις ὑπέσχετο, αὔριον περὶ θεοσεβείας διαλεχθῆναι. ἐπεὶ δὲ καὶ[1] εἰσῆλθε, μὴ μεταλαβεῖν πρότερον ἔφη[2] τροφῆς, πρὶν ἢ τοὺς συνεληλυθότας διαναπαύσει. ἀποκριναμένων δὲ ἡμῶν, ὅτι σπουδῇ πάντας αὐτοὺς διαναπαύσομεν[3], ὁ Πέτρος ἀκούσας καὶ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐξῆλθε καὶ λουσάμενος ἐν τῇ θαλάσσῃ καὶ εἰσελθών, εἶτα καὶ σιτίων μεταλαβὼν ἑσπέρας καταλαβούσης ὕπνωσεν.

Cap. LVII. 1) τῆς om. BCD. — 2) ἀννουβίῳ C et tres scripti Codd. ap. Cot., Ἀνουβιῶνι Hom. VII, 3, nostra Epit. et al. ap. Cot. Anubio sive Anubius ab Anubi Aegyptiorum deo descendit. — 3) τοὺς ὄχλους C. — 4) τὸν addidi ex BD. Deest Πέτρον in C. — 5) Sic dedimus c. BCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot., πείθεσθέ μοι absque ἐὰν μὴ vulg., πεισθῆτέ μοι

et commento una cum Appione, Annubione, Athenodoro, ceterisque omnibus sodalibus excogitato publice multitudini clamabat Petrum ostendens: Fugite hunc, o viri, omni studio ac festinatione, fugite; dicens magus est, mihi credite, et terrae motum is ipse apud vos fecit morbosque excitavit, ut vos perterreat, deusque apud vos palam habeatur. Cumque populus se intra silentium tenuisset, Petrus subridens plurima cum libertate, Viri, inquit, quae ab istis dicuntur me posse Deo volente efficere fateor; ad haec paratus sum, nisi mihi habueritis fidem in his quae loquor, universam vestram ab ipsis fundamentis evertere civitatem.

LVIII. Tum turba consternata est, dein prompto animo promittit, se ab ipso imperata facturam, et Petrus Nemo vestrum, inquit, posthac cum magis commercium habeat, neque usquam in colloquium iis veniat. Vulgus autem postquam haec audivit, confestim Simonem sociosque eius adorti sunt, cunctisque brevi vulneratis, eos verberare non destiterunt, donec penitus urbe expulissent. Postea accedentes quicunque ex iis cum morbis ac daemonibus colluctabantur, ante pedes illius iacebant. Ille vero sublatis in caelum manibus Deumque comprecatus, cunctos precatione sola curavit. Non paucos autem dies apud Berytios commoratus, cum multos fide in patrem, filium et spiritum sanctum consummasset, necnon baptizasset, uno ex presbyteris, qui eum sequebantur, ipsis in episcopum constituto in Byblum abiit.

LIX. Qua postquam pervenisset comperto, quod Simon Tripolim evaserat, ipse breve tempus apud eos commoratus, curatisque multis Bybli incolis ac doctrina pietatis eis tradita, Tripolim per vestigia Simonis processit certus eum insequi, non subterfugere. Porro cum Petrus Tripolim ingrederetur, multi eorum, qui discendi cupidiores erant, Tyro Sidone Beryto ac Byblo concurrerunt: ex ipsa etiam maxime civitate plerique omnes confluxere desiderio videndi Petrum. Quidam autem fratrum, qui et ab eo praemissi fuerant, enarrabant nobis accurate tum statum urbis, tum Simonis gesta, et excipientes nos in domum Maroonis duxerunt.

LX. Petrus vero iam fores hospitii tenens, conversus promisit multitudini, cras se de Dei cultu verba facturum. Ac postquam introiit, non prius se quicquam cibi esse percepturum affirmavit, quam eos qui convenerant refecisset. Nobis autem respondentibus, quod eos omnes studiose essemus refecturi, Petrus audita re et laudatis ac benedictis nobis exivit; cumque lavisset in mari ac ingressus esset posteaque cibum sumpsisset, nocte adveniente somno se dedit.

---

unus Cod. ap. Cot. Subinde deest membrum *περὶ ὧν λέγω* in B. Tum corrige *πᾶσιν ὑμῖν* in ed. Clerici a. 1724. Om. vocc. *ἐκ βάθρων αὐτῶν* D. — 6) *ἀνατρέψαι* CD.

Cap. LVIII. 1) Sic BCD, Turn. et Cot., quam lectionem Cler. in ed. a. 1724 sine ulla sana ratione mutavit in *ὑποπληξάντων*. — 2) *καὶ* Hom. VII, 10 et nostra Epit., *εἶτα καὶ* CD et al. ap. Cot. — 3) *ὁμιλήτω* al. ap. Cot. — 4) *μηθ'* BCD et al. ap. Cot., favente Hom. l. c. et nostra Epit. — 5) *αὐτοῖς* inserui c. BCD. — 6) *ἀπεδίωξαν* D. — 7) *τινας* om. D. — 8) *τὸν πατέρα* CD et nostra Epit. — 9) *Βίβλον* B, *ι* ex correctura, *Βίβλον* Hom. VII, 12, V nostrae Epit. et al. ap. Cot.

Cap. LIX. 1) *Βίβλω* B, *ι* ex correctura, *Βίβλῳ* al. ap. Cot. — 2) *αὐτοῖς* al. ap. Cot. — 3) *εἰς τὴν Τρίπολιν* B. — 4) *καταδιώκειν* C. — 5) *Βίβλου* B, ubi *Βύβλου* fuit, *Βίβλου* Hom. VIII, 1, V nostrae Epit. et al. ap. Cot. — 6) *βουλόμενοι πέτρον* inv. B. — 7) Nomen est Syriacum sat notum, vel propter Monachum illum sive male, sive recte sentientem, a quo dicti *Maronitae*. De eo *Eutychius Batricides*, qui Monothelitam fuisse vult, a quo recentiores Maronitae dissentiunt. *Cler*.

Cap. LX. 1) *καὶ* om. B. — 2) *πρότερον ἔφη* om. D. — 3) Sic BCD, vulg. et nostra Epit., *διανεπαύσαμεν* legi queat, ut Cotelerio videtur, ex Hom. VIII, 2 et Rec. 4, 2.

LXI. Ἄρτι δὲ περὶ τὰς δευτεραίας[1] τῶν ἀλεκτρυόνων ᾠδὰς ἀναστὰς καὶ εὑρὼν ἡμᾶς ἤδη ἐγρηγορότας, οἳ καὶ ἦμεν σὺν αὐτῷ πάντες ἑκκαίδεκα, αὐτός φημι Πέτρος, κἀγὼ Κλήμης, Νικήτης τε καὶ Ἀκύλας, καὶ οἱ προοδεύσαντες δώδεκα, μετὰ τὸ προσαγορεῦσαι πάντας εἰσῄει τις τῶν συνήθων ἀπαγγέλλων αὐτῷ, ὅτι Σίμων ὁ μάγος μαθών σε τῇ Τριπόλει ἐπιδημήσαντα τὴν ἐπὶ Συρίαν αὐτὸς ᾤχετο. τὰ δὲ πλήθη τὴν μίαν ταύτην νύκτα ἐνιαυτοῦ περίοδον ἡγησάμενοι, τὴν δοθεῖσαν ὑπὸ σοῦ προθεσμίαν οὐ δυνάμενοι ἀναμένειν πρὸ τῶν θυρῶν ἑστήκασι κατὰ συστάσεις καὶ συλλόγους ἀλλήλοις, περὶ τῆς τοῦ Σίμωνος μοχθηρίας διομιλοῦντες. ὅτι[2] μετεωρίσας αὐτοὺς καὶ ὑποσχόμενος ἐπὶ πολλοῖς σε κακοῖς ἐλθόντα ἐλέγξειν, ἐπιδημήσαντα γνοὺς νύκτωρ διέφυγε· πλὴν ἐπιθυμοῦσιν αὐτοὶ ἀκοῦσαί σου.

LXII. Καὶ ὁ Πέτρος θαυμάσας τῶν ὄχλων τὴν σπουδὴν ἀπεκρίνατο· ὁρᾶτε, ἀδελφοὶ, πῶς οἱ τοῦ κυρίου ἡμῶν λόγοι ἐμφανῶς τελειοῦνται;[1] μέμνημαι γὰρ αὐτοῦ εἰρηκότος, ὅτι πολλοὶ ἐλεύσονται ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ βοῤῥᾶ καὶ θαλάσσης·[2] καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ. ἀλλὰ καὶ[3] πολλοὶ, φησὶ, κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί. τὸ μὲν οὖν ἐλθεῖν οὐκ αὐτῶν ἐστιν ἴδιον, ἀλλὰ τοῦ κεκληκότος θεοῦ· ἐὰν δὲ μετὰ τὸ κληθῆναι[4] τὰ ἀγαθὰ πράξωσι, τοῦτο αὐτῶν ἴδιον, καὶ τῆς προσηκούσης τεύξονται μισθαποδοσίας. ταῦτα εἶπε, καὶ τὸν πολὺν ὄχλον ἰδὼν πράως καθάπερ ἥσυχόν τι ῥεῦμα ποταμοῦ ἐπιῤῥέοντα ἔφη τῷ Μαρόώνῃ· ποῦ σοι τόπος ἐστὶν ἐνταῦθα τοὺς ὄχλους χωρεῖν[5] δυνάμενος; τοῦ δὲ Μαροώνου εἰς τὸν[6] κεκηπευμένον τόπον καὶ ὕπαιθρον αὐτὸν ἄγοντος εἵποντο καὶ οἱ ὄχλοι.

LXIII. Καὶ ὁ Πέτρος ἐπί τινος βάσεως ἀνδριάντος οὐ πάνυ μετεώρου στὰς, ἅμα τῷ τὸν ὄχλον θεοσεβεῖ ἔθει προσαγορεῦσαι, ἰδὼν πολλοὺς τῶν παρεστώτων ὑπὸ δαιμόνων τε καὶ πολλῶν παθῶν ἐκ[1] πολλῶν χρόνων ἐνοχλουμένους βρύχοντάς τε μετ' οἰμωγῆς καὶ πίπτοντας μετὰ ἱκεσίας, ἐπιτιμήσας αὐτοῖς καὶ ἡσυχίαν ἔχειν ἐπιτάξας καὶ τὴν ἴασιν μετὰ τὸ διαλεχθῆναι καθυποσχόμενος τοῦ λέγειν ἤρξατο οὕτως·

LXIV. Ὁ μόνος ἀγαθὸς θεὸς τὰ πάντα καλῶς πεποιηκὼς ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἐξαπέστειλε τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὰ ἐκείνῳ δοκοῦντα ἐκφάναι καὶ νόμον αἰώνιον δοῦναι, ἵνα φυλάσσοντες αὐτὸν διὰ παντὸς καὶ βαπτισθέντες εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τῆς αἰωνίου ζωῆς καταξιωθῶμεν. σπουδάσατε δὲ πρότερον ἐκδύσασθαι τὸ ῥυπαρὸν ὑμῶν[1] ἔνδυμα τῆς ἀπιστίας, ὅπερ οὐκ ἄλλως ἀποδύσασθαι δύνασθε, εἰ μὴ πρότερον ἐπὶ καλαῖς πράξεσι βαπτισθῆτε, καὶ οὕτω καθαροὶ σώματί τε[2] καὶ ψυχῇ γενόμενοι τῆς ἐσομένης ἀϊδίου βασιλείας ἀπολαύσετε. μήτε οὖν εἰδώλοις πιστεύετε, μήτε τραπέζης αὐτῶν[3] κοινωνεῖτε· μὴ φονεύετε, μὴ μοιχεύετε, μὴ μισεῖτε ἀλλήλους, μηδὲ κλέπτετε, μηδὲ κακαῖς τισὶ πράξεσιν ὅλως ἐπιχειρεῖτε.

LXV. Ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ[1] καὶ ἀπὸ τῶν γραφῶν πολλὰ παραινέσαντος οἱ πάντες παρέμειναν, οἱ μὲν τοῦ θεραπευθῆναι χάριν, οἱ δὲ τοῦ ἱστορῆσαι τοὺς τῆς θεραπείας ἐπιτυχόντας. ὁ δὲ Πέτρος τὰς χεῖρας αὐτοῖς ἐπιθεὶς μόνον καὶ προσευξάμενος[2] τὴν ἀπαλλαγὴν ἑκάστῳ τοῦ πάθους παρέσχετο, ὡς τοὺς μὲν παραχρῆμα θεραπευθέντας γενέσθαι περιχαρεῖς,

---

Cap. LXI. 1) δευτέρας C. — 2) Ita c. BCD, Hom. VIII, 3, nostra Epit. et al. ap. Cot., διὸ vulg.

Cap. LXII. 1) Ita distinguo c. BCD, in edd. ponitur punctum. — 2) Pro καὶ νότου Luc. 13, 29, ex Psalm. 106, 3,

LXI. Iam vero ad secundum gallorum cantum surgens inveniensque nos iam vigilantes, qui et eramus cum eo omnes sedecim, ipse, inquam, Petrus et ego Clemens, Nicetas et Aquila, atque duodecim, qui praegressi fuerant, postquam salutavisset omnes, ingressus est quidam ex familiaribus hunc nuntium ei afferens: Simon magus ubi didicit, te Tripoli esse, in Syriam ipse abiit. Multitudo autem unam hanc noctem esse anni ambitum arbitrata, nec valens praestitutum a te tempus exspectare, pro foribus stat per coetus et circulos de Simonis improbitate mutuo colloquens. Qui cum eos in spem adduxisset atque pollicitus esset, quod te praesentem multis de criminibus esset convicturus, cognito adventu tuo se de nocte in fugam dederit; sed et eadem plebs te audire desiderat.

LXII. Et Petrus admiratus vulgi studium respondit: Videtis, fratres, quo pacto Domini nostri verba manifeste compleantur? Memini enim eum dicere: *Multi venient ab oriente et occidente et aquilone et mari; ac recumbent cum Abrahamo, Isaaco et Iacobo.* Sed et *Multi*, inquit, *vocati*, *pauci vero electi*. Itaque quod veniant, non est eorum proprium, sed est Dei, qui vocavit; si vero post vocationem bona opera fecerint, hoc eorum erit proprium, et convenientem assequentur mercedis retributionem. Haec dixit, cumque ingentem turbam videret, leniter velut placidum fluentum amnis affluere, Marooni ait: Ubi hic tibi locus est, qui hanc multitudinem capere possit? Et Maroone ducente eum in locum horto excultum ac subdialem secutae sunt et turbae.

LXIII. Petrus autem super basim statuae non admodum excelsam stans simul atque populum more religioso salutavit, cernens multos adstantium a daemonibus et pluribus morbis iam diu molestatos ac stridere cum ululatu et procidere cum supplicatione, increpitis iis silentiumque tenere iussis, pollicitus curationem post habitum sermonem ita loqui coepit:

LXIV. Deus, qui solus bonus est cunctaque praeclare fecit propter salutem generis humani, misit unigenitum filium suum dominum nostrum Iesum Christum, qui ei placita vulgaret legemque daret aeternam, ut illam perpetuo custodientes et baptizati in remissionem peccatorum, vita sempiterna donemur. Enitimini autem primo, ut sordidum indumentum vestrum scilicet infidelitatis exuatis, quod non alia ratione potestis deponere, nisi prius in bonis actionibus baptizemini, atque ita puri corpore ac anima effecti futuro perpetuo regno fruemini. Itaque nec idolis credite, nec mensae eorum participes estote; non occidite, non adulterate, non flagrate odio mutuo, nec furtum facite, neque omnino aggredimini ulla prava facinora.

LXV. Haec cum dixisset atque ex Scripturis monuisset multa, omnes permanserunt, alii ut curarentur, alii ut viderent eos, qui sanitatem reciperent. Petrus autem dumtaxat imponens illis manus et comprecatus unicuique immunitatem a morbo praebuit adeo, ut qui subito curati fuerant laetarentur, qui autem viderant, summopere mirarentur simulque gloriam Deo pro ea re offerrent. Cum ergo firmiter credidissent una cum iis, qui sanati fuerant, ad sua abierunt in mandatis accipientes, ut maturius convenirent.

---

ubi videndi Interpretes. *Cot.* Matth. 8, 11. — 3) Matth. 20, 16. Om. *καὶ* D. — 4) *ἐὰν δὲ μὴ μετὰ τὸ κλιθῆναι* C. — 5) *χωρεῖν τοὺς ὄχλους* inv. D. — 6) *τὸν* adiunximus ex BCD et nostra Epit.

Cap. LXIII. 1) Vocc *πολλῶν παθῶν ἐκ* recepimus ex BCD, Hom. VIII, 8, nostra Epit. et al. ap. Cot.

Cap. LXIV. 1) *ἡμῶν* Turn., sed rectius *vestem vestram* Peronius vertit. Subinde *ἔνδυμα τοῦτο* D. — 2) *τε* accessit ex CD, Hom. 8, 23 et nostra Epit. — 3) *μιαρᾶς* inser. al. ap. Cot.

Cap. LXV. 1) *αὐτοῦ εἰπόντος* inv. B ut Hom. VIII, 24. — 2) *ἐπευξάμενος* C. — 3) Vocc. *γενέσθαι περιχα-*

τοὺς δὲ ἱστορήσαντας[3] ὑπερθαυμάσαι τε καὶ δόξαν ὑπὲρ τούτου προσενεγκεῖν[4] τῷ θεῷ. βεβαίως οὖν πιστεύσαντες ἅμα τοῖς θεραπευθεῖσιν ἐπὶ τὰ ἑαυτῶν ἀπῄεσαν[5] τοῦτο λαβόντες ἐντολὴν, ὥστε πρωϊαίτερον συνελθεῖν.

LXVI. Τῇ οὖν ἐπιούσῃ ὁ Πέτρος[1] ἅμα τοῖς συνοῦσιν ἑταίροις[2] ἐξιὼν καὶ ἐπὶ τὸν τόπον πάλιν ἐλθὼν ὁ θεὸς, ἔλεγε πρὸς αὐτοὺς, πάντα δύναται. ἐκεῖνος γάρ ἐστιν ἀγαθὸς καὶ δίκαιος καὶ νῦν ἐπὶ πᾶσι μακροθυμῶν, ἵνα οἱ βουλόμενοι ἐφ' οἷς ἔπραξαν κακοῖς μεταμεληθέντες καὶ κατὰ τὸ ἀρέσκον αὐτῷ[3] βιώσαντες, ἐν ἡμέρᾳ ᾗ τὰ πάντα κρίνεται, τῶν κατ' ἀξίαν ἕκαστος ἀπολαύσῃ. διὸ νῦν ἄρξασθε γνώσεως ἀγαθῆς θεῷ πειθόμενοι ἀντιλέγειν ταῖς ἑαυτῶν ἀτόποις[4] ἐπιθυμίαις, ἵνα δυνηθῆτε ἀνακαλέσασθαι τὴν πρώτην τῇ ἀνθρωπότητι νεμηθεῖσαν χάριν. οὕτω γὰρ ὑμῖν[5] ἐξαυτῆς ἀνατελεῖ τὰ ἀγαθά· καὶ τῷ δεδωκότι εὐχαριστήσετε[6] εἰς ἀεὶ τῶν ἀποῤῥήτων ἀπολαύοντες ἀγαθῶν, ἀπολουσάμενοι τῇ μακαρίᾳ τῆς τριάδος ἐπικλήσει[7] πρότερον, εἴ τις κηλὶς, εἴ τις σπῖλος ταῖς ὑμετέραις[8] ἐπιπολάζει ψυχαῖς. οὕτω γὰρ οὐ μόνον τὰ ἐνδομυχοῦντα πνεύματα ὑμῖν[9] ἀποδιῶξαι δυνήσεσθε, ἀλλὰ καὶ τὰ ἑτέροις ἐνοχλοῦντα δαιμόνια σὺν τοῖς ἄλλοις πάθεσιν ἀπελάσετε. ταῦτα εἰπὼν τοῖς ὑπό τινων παθῶν ὀχλουμένοις ἐκέλευσεν αὐτῷ προσιέναι, καὶ χεῖρας αὐτοῖς ἐπιθεὶς καὶ ἐξαυτῆς ἰασάμενος ἐνετείλατο[10] ὀρθριαίτερον συνελθεῖν.

LXVII. Τῇ δὲ τρίτῃ ἡμέρᾳ περὶ ὄρθρον[1] ἀναστὰς ὁ Πέτρος καὶ προσευξάμενος ἐκαθέσθη. ἡμᾶς δὲ περικαθεζομένους καὶ εἰς αὐτὸν ἀτενίζοντας, ὥσπερ ἀκοῦσαί τι βουλομένους, συνεὶς ἔφη· πρὸ πάντων, ὦ φίλοι, ὁ θεὸν σέβειν αἱρούμενος εἰδέναι ὀφείλει, ὅτι ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν οὗτος[2] γνωρίζεται. ἔστι δὲ τὸ[3] ἴδιον αὐτοῦ καὶ ἐξαίρετον, τὸ πάντων κτισμάτων εἶναι δημιουργὸς,[4] πάντα περιέχων, πάντα τε[5] περιορίζων, ὡς ὑπὲρ πάντα ὢν καὶ πάντα δημιουργήσας. ταῦτα εἰπὼν καὶ πολλὰ περὶ θεοσεβείας διδάξας ἐκέλευσε τοὺς δαιμονῶντας καὶ νόσοις τισὶ κατειλημμένους αὐτῷ προσφέρεσθαι. προσενεχθεῖσι δὲ τὰς χεῖρας ἐπιθεὶς καὶ προσευξάμενος ἀπέλυσεν ὑγιαίοντας.

LXVIII. Τῇ δὲ ἐπιούσῃ πάλιν ἡμέρᾳ[1] διαναστὰς καὶ προσευξάμενος, εἶτα καὶ σὺν ἡμῖν καθεσθεὶς λέγειν ἤρξατο οὕτως· τὸν μέλλοντα προσιέναι τῷ θεῷ χρὴ νήφειν, χρὴ σωφρονεῖν, ὀργῆς κρατεῖν, ἀλλότρια μὴ νοσφίζεσθαι, δικαίως βιοῦν, ἐπιεικῶς, εὐσταθῶς, πρᾴως, κολάζειν ἑαυτὸν μᾶλλον[2] ἐν ταῖς ἐνδείαις, ἢ μὴ ἔχοντα ἑτέρου ἀφελόμενον κορεσθῆναι, καθαρὸν εἶναι τῇ καρδίᾳ καὶ ἁγνὸν τῷ σώματι, καὶ μὴ ὁμοιοῦσθαι τοῖς φαρισαίοις, πρὸς οὓς ὁ κύριος καὶ θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἔφησεν· οὐαὶ ὑμῖν[3], γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑποκριταὶ,[4] ὅτι καθαρίζετε τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος τὸ ἔξωθεν, ἔσωθεν δὲ γέμει ῥύπου. φαρισαῖε τυφλὲ, καθάρισον πρῶτον τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος τὸ ἔσωθεν, ἵνα γένηται καὶ τὸ ἔξω[5] αὐτοῦ καθαρόν. ἀληθῶς γὰρ ὁ καθάρας τὸ ἔσω, καὶ τὸ ἔξω καθᾶραι δύναται· ὁ δὲ τὰ ἔξω καθαίρων, πρὸς ἀνθρώπων ἔπαινον ἀφορῶν τοῦτο ποιεῖ, παρὰ δὲ τῷ θεῷ μισθὸν οὐκ ἔχει.

LXIX. Ταῦτα εἰπὼν καὶ ἕτερα πλείονα περὶ ἁγνισμοῦ, τῶν τριῶν ἤδη μηνῶν πληρωθέντων, ὧν νηστεῦσαί με ἐκέλευσεν, ἀγαγών με εἰς τὰς ἐν

ρεῖς, τοὺς δὲ ἱστορήσαντας inseruimus ap. Cot. — 4) προενεγκεῖν Turn. — 5) c. BCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ἐπανῄεσαν al. ap. Cot.

LXVI. Sequenti ergo die Petrus una cum sodalibus, qui cum eo erant, egressus rursusque ad eum locum veniens dixit ad eos: Deus omnia potest. Is enim est bonus ac iustus nuncque in cunctos patiens, ut qui voluerint poenitentia de malis a se commissis acta et vita secundum id quod ei placet transacta singuli in die, quo universa iudicabuntur, pro merito percipiant. Quapropter nunc incipite bona cognitione a Deo persuasi vestris resistere absurdis cupiditatibus, quo possitis primam, quae humano generi tributa fuit, gratiam revocare. Sic enim vobis continuo orientur bona; et ei qui dedit agetis gratias perpetuo ineffabilia bona possidentes, abluti prius in beata trinitatis invocatione, si quis naevus, si quae macula in animabus vestris exstet. Ita namque non solum latitantes in vobis spiritus expellere poteritis, sed et daemonia alios infestantia perpessionesque alias abigetis. Quae cum dixisset eos, qui aliquibus aegritudinibus vexabantur, ad se iussit accedere, impositisque manibus super eos cum illos confestim sanasset praecepit, ut maiori mane convenirent.

LXVII. Tertio autem die Petrus diluculo surrexit factaque prece sedit. Et animadvertens nos circumsedere oculisque intentis eum aspicere, quasi aliquid audire cupientes, dixit: Ante omnia, o amici, is qui Deum colere vult scire debet, quod ille in tribus personis cognoscitur. Proprium autem illius ac praecipuum est, omnium creaturarum esse opificem, omnia continere, omniaque terminare, ut qui super omnia sit cunctaque effecerit. His dictis multisque de pietate erga Deum expositis iussit, daemoniacos et morbis occupatos ad se adduci, quibus oblatis manus imponens ac precatus incolumes dimisit.

LXVIII. Rursum autem sequenti die exsurgens et comprecatus, cum deinde nobiscum sedisset, hunc in modum coepit loqui: Qui ad Deum accedere desiderat, sobrius esse debet, debet sibi temperare, iram tenere, aliena non surripere, iuste vivere, cum bono iure, tranquille, leniter, se in indigentia potius continere ac reprimere, quam cum non habeat alterius bonis oblatis expleri, corde mundus esse et purus corpore, nec assimilari Pharisaeis, ad quos dominus et Deus noster Iesus Christus dixit: *Vae vobis Scribae et Pharisaei hypocritae, quia mundatis calicis et paropsidis quod exterius est, intus autem ea plena sunt sordibus. Pharisaee caece, munda prius calicis et paropsidis interius, ut et illius exterius mundum fiat.* Vere enim qui interiora purgaverit, exteriora quoque purgare potest; qui vero exteriora purgat, ad hominum laudes aspiciens id agit, sed apud Deum mercedem non habet.

LXIX. His dictis et aliis pluribus de castimonia, cum iam tres menses, quibus ieiunare me praeceperat, completi essent, ducens me ad fontes maris vicinos perenni aqua baptizavit in nomine patris et filii et spiritus asncti; cumque panem accepisset et benedixisset ac fregisset, communicavit nos intemeratis ac vitalibus sacramentis. Atque ita feriati ac laeti

---

Cap. LXVI. 1) *ὁ Πέτρος* om. B. — 2) *ἑτέροις* supra *αι* B, *ἑτέροις* C. — 3) *αὐτῷ ἀρέσκον* inv. B. — 4) *κακαῖς* Hom. IX, 19 et nostra Epit., deest *ἀτόποις* in al. ap. Cot. — 5) *ἡμῖν* BCD c. Turn., sed *vobis* Perionius. — 6) *εὐχαριστήσατε* Hom. l. c., *εὐχαριστήσητε* V nostrae Epit. et al. ap. Cot., *εὐχαριστεῖτε* al. ap. Cot. — 7) *ἐπικλύσει* C. — 8) *ἡμετέραις* C. — 9) *ἐνδομυχοῦντα ὑμῖν* (fuit *ἡμῖν*) *πνεύματα* B, *ἐνδομοιχοῦντα πνεύματα ὑμῶν* D, *ἐνδομαχοῦντα* al. ap. Cot. — 10) *πάλιν* inser. CD et al. ap. Cot. Subinde *ὀρθριώτερον* B ut nostra Epit.

Cap. LXVII. 1) *ὀρθριώτερον* B ut nostra Epit. — 2) *ὁ εἷς θεὸς* nostra Epit. et al. ap. Cot. — 3) *τὸ* adiunxi ex B. — 4) *δημιουργὸν* D cum utroque nostrae Epit. Codice et al. ap. Cot. — 5) *τε* om. D. Hic ordo vocc. B: *πάντα δὲ περιορίζων· καὶ πάντα περιέχων.*

Cap. LXVIII. 1) *πάλιν ἡμέρᾳ* om. C. — 2) *μᾶλλον* recepimus ex BCD, Hom. XI, 15, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 3) Matth. 23, 25. 26; *ὑμεῖς* C. — 4) *ὑποκριταὶ* om. C. — 5) *τὸ ἔξωθεν* C.

τῇ θαλάσσῃ πλησίον οὔσας πηγὰς, ὡς εἰς ἀέναον ἐβάπτισεν ὕδωρ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· καὶ λαβὼν ἄρτον καὶ[1] εὐλογήσας καὶ κλάσας μετέδωκεν ἡμῖν[2] τῶν ἀχράντων καὶ ζωοποιῶν μυστηρίων. καὶ οὕτως εὐωχηθέντες οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν ἐπὶ τῇ θεοδωρήτῳ μου[3] ἀναγεννήσει δόξαν καὶ εὐχαριστίαν ἀποδεδώκαμεν[4] τῷ θεῷ. πολλοῦ τε ὄχλου συναθροισθέντος,[5] νόσους, πάθη, δαίμονας ἀπελάσας ὁ Πέτρος καὶ βαπτίσας πολλοὺς Μαροώνην, τὸν ἀποδεξάμενον[6] αὐτὸν ἤδη λοιπὸν τέλειον ὄντα, ἐπίσκοπον καταστήσας[7] καὶ πρεσβυτέρους δώδεκα ὁρίσας καὶ διακόνους δείξας ὑπέρ τε τοῦ κοινοῦ καὶ συμφέροντος καὶ περὶ τῆς κατὰ τὴν ἐκκλησίαν τάξεώς τε καὶ ἁρμονίας συλλαλήσας τῷ ἐπισκόπῳ τοῖς ἐν Τριπόλει τῆς Φοινίκης ἀποταξάμενος τὴν ἐπὶ[8] Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας ὁδὸν ἐπορεύετο.

LXX. Ἐκβάντες δὲ[1] τὴν Τρίπολιν τῆς Φοινίκης, ὡς ἐπὶ Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας ἐλθεῖν,[2] αὐτῆς ἡμέρας ἐν Ὀρθωσίᾳ ἐμείναμεν· καὶ διὰ τὸ πλησίον εἶναι ἧς ἐξήλθομεν πόλεως, πάντων σχεδὸν προακηκοότων τὰ τοῦ κηρύγματος, μιᾶς ἡμέρας ἐκεῖ μείναντες ἀπήραμεν εἰς Ἀντάραδον. πολλῶν δὲ τῶν συνοδοιπορούντων ἡμῖν ὄντων ὁ Πέτρος Νικήτῃ καὶ Ἀκύλᾳ προσομιλεῖ λέγων· ἐπειδὴ ὁ πολὺς ὄχλος τῶν συνοδοιπορούντων οὐ μικρὸν φθόνον εἰσιοῦσι κατὰ πόλιν ἡμῖν ἐπισπᾶται, ἀναγκαίως ἐσκεψάμην φροντίσαι, ὅπως μήτε οὗτοι λυπηθῶσι κωλυθέντες συνεῖναι ἡμῖν, μήτε ἡμεῖς περίβλεπτοι γενόμενοι, φθόνου τοῖς ἄλλοις καταστῶμεν αἴτιοι. τούτου ἕνεκα βούλομαί σε τὸν Νικήτην ἅμα τῷ[3] Ἀκύλᾳ προοδεύειν μου κατὰ συστήματα δύο σποράδην.

LXXI. Ταῦτα τοῦ Πέτρου εἰπόντος ἀπεκρίναντο Νικήτης τε[1] καὶ Ἀκύλας· οὐ πάνυ ἡμᾶς κύριε λυπεῖ[2] τοῦτο πράττειν διὰ τὸ ὑπὸ σοῦ προστετάχθαι· πρῶτον μὲν, ὅτι πάντα καλῶς νοεῖν τε καὶ συμβουλεύειν ἄξιος ὢν ὑπὸ τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας ἐξελέγης· ἔπειτα δὲ, ὅτι ὡς ἐπιπολὺ ἡμερῶν δύο ἀνάγκη τοῦτο πράττειν ἡμᾶς ἀπολιμπανομένους σου· καὶ αὗται δὲ πολλαὶ πρὸς τὸ μή σε τὸν κύριον ἡμῶν καθορᾶν· πλὴν ὡς κελεύεις διὰ τὸ συμφέρον οὐκ ἀντιλέγομεν. ταῦτα εἰπόντες προῆγον.

LXXII. Πορευθέντων οὖν αὐτῶν ἐγὼ Κλήμης ἔχαιρον, ὅτι σὺν αὐτῷ με ἐκέλευσεν εἶναι. ἀμέλει καὶ πρὸς αὐτὸν εἶπον· εὐχαριστῶ τῷ θεῷ, ὅτι με οὐκ ἐξαπέστειλας ὡς τοὺς ἑταίρους,[1] ἐπεὶ ὀδυνώμενος ἂν διεπεφωνήκειν. ὁ δὲ ἔφη· τί δαὶ, εἰ καὶ χρεία τις ἔσται[2] πεμφθῆναί σέ που, σὺ διὰ τὸ πρὸς ὀλίγον ἀπολιμπάνεσθαί μου συμφερόντως, διὰ τοῦτο τεθνήξῃ; οὐχὶ δὲ προσομιλήσας σεαυτῷ, φέρειν τὰ διὰ τὴν ἀνάγκην σοι[3] προσταττόμενα, εὐθύμως ὑποίσεις; ἢ οὐκ οἶδας,[4] ὅτι σύνεισιν οἱ φίλοι ταῖς μνήμαις, κἂν τοῖς[5] σώμασιν ἐκείνων ἀπολιμπάνωνται, ὡς ἔνιοι συνόντες τοῖς σώμασι, μακρὰν ἀφεστήκασι ταῖς ψυχαῖς;

LXXIII. Κἀγὼ ἀπεκρινάμην· ἀλλὰ μή με νομίσῃς κύριε, ὅτι τὰ λύπης πάσχειν ἔμελλον ἀνοήτως, ἀλλὰ καὶ πάνυ ὀρθῶς ἔχοντι λογισμῷ. ἐπεὶ γάρ σε ἀντὶ πάντων εἱλόμην, πατρός τε[1] καὶ μητρὸς, ἀδελφῶν ἅμα καὶ συγγενῶν, αἴτιόν μοι γενόμενον διὰ τὸν θεὸν τῆς σωζούσης ἀληθείας, οὕτω καὶ ἧς ἔμελλον ἐκ πάντων ἀπολαύειν παραμυθίας, διά σου μόνου καρποῦμαι. δέδοικα γὰρ ὅλως ἀπολειφθῆναί σου, μή ποτε διὰ τὴν ἐκ τῆς ἡλικίας ἀκμὴν

Cap. LXIX. 1) καὶ addidi ex B. BCD, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 2) Subinde εὐχαριστήσας p. εὐλογήσας μοι C. — 3) μοι C. — 4) ἀποδεδώ-

fratres nostri pro mihi a Deo concessa secunda nativitate gloriam et gratiarum actionem Deo detulimus. Et multa turba congregata, Petrus depulsis morbis, afflictionibus, daemonibus, nec non baptizatis compluribus, ubi Maroonem hospitem suum iam omnibus numeris absolutum episcopum constituisset, duodecim presbyteros designasset, diaconos fecisset, collocutus cum episcopo de communi bono ac utilitate deque ecclesiastico ordine atque concentu valedixit Tripolitanis Phoenices, et iter versus Antiochiam Syriae ingressus est.

LXX. Egressi vero Tripolim Phoeniciae ut Antiochiam Syriae veniremus, eo die Orthosiae mansimus; et quia est prope urbem, e qua egressi fueramus, cum omnes fere praedicationis evangelicae sermonem prius audivissent, unum diem illic commorati Antaradum abivimus. Cum autem multi essent nobiscum iter facientes, Petrus Nicetam et Aquilam allocutus est dicens: Quandoquidem magna comitantium multitudo non parvam invidiam nobis per urbes intrantibus attrahit, necessario curandum esse iudicavi, ut neque ipsi contristentur, dum prohibentur esse nobiscum, neque nos, dum sumus spectabiles, aliis efficiamur auctores invidiae. Quocirca volo, te Nicetam una cum Aquila ante me iter habere per duos globos sparsim.

LXXI. Ista Petro dicente responderunt Nicetas et Aquila: Non valde nos domine contristat id agere quoniam a te imperatum est. Primo quidem quia Dei providentia delectus es, qui merearis cuncta praeclare cogitare atque consulere; deinde vero quod ut plurimum biduo nos hoc facere necesse sit a te absentes; illud autem spatium, quamvis longum sit, dum te dominum nostrum non videmus, tamen ut iubes, quia utile est, non contradicimus. Haec ubi dixerunt, antegressi sunt.

LXXII. His igitur profectis ego Clemens gavisus sum, eum me secum esse voluisse. Itaque ad eum dixi: Gratias ago Deo, quod me non emiseris, ut sodales, nam prae dolore enectus fuissem. Ille vero Quid autem, inquit, si quae necessitas iusserit, ut aliquo mittaris, tu quia aliquamdiu a me utiliter eris separatus, ideo morieris? Nonne potius tecum reputans ferenda esse, quae propter necessitatem iuberis, aequo animo feres? Aut nescis, amicos una esse recordatione, licet corporibus inter se disiungantur, sicut nonnulli corporibus praesentes, animis procul sunt dissiti?

LXXIII. Et ego respondi: Verum ne de me arbitreris, domine, quod istum moerorem insipienter sim perpessurus, quinimo admodum recte se habente ratione. Quoniam enim te pro omnibus accepi, pro patre et matre, fratribus et cognatis, qui per Deum auctor mihi fuisti, ut agnoverim servatricem veritatem, sic et consolatione, quam ab omnibus consecuturus fuissem, per te unum fruor. Vereor quippe omnino a te abesse, ne per aetatis fervorem a cupiditate vincar. Et ideo ita in animum induxi, ut a te non possim discedere, nisi hoc divina quadam ira eveniat. Etenim memini, te Caesareae dicere: si quis vult mecum iter facere, pie quoque una iter habeat. *Pie* autem dicebas esse, neminem tristitia secundum Deum afficere, veluti relinquendo parentes, uxorem, nec non alios piam vitam

---

κασι al. ap. Cot. — 5) *συναθροισθέντος ὄχλου* inv. C. — 6) Sic etiam D, Hom. XI, 36 et nostra Epit., *ὑποδεξάμενον* BC et al. ap. Cot. — 7) *καταστήσας ἐπίσκοπον* inv. C. — 8) *ἐπὶ τὴν* C.

Cap. LXX. 1) *οὖν* BCD, Hom. XII, 1, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 2) *ὁδὸν ἐλθεῖν* B. — 3) *τῷ* accessit ex C.

Cap. LXXI. 1) *τε* addidi ex BCD. — 2) *λυπεῖ κύριε* inv. C.

Cap. LXXII. 1) Ita etiam D et nostra Epit., *ἑτέρους* B, sed fuit *ἑταίρους*, C c. Hom. XII, 4 *ἑτέρους* ut Rec. VII, 4. — 2) *ἔστι* CD. — 3) *σοι* om. Turn. — 4) Vocc. *ἢ οὐκ οἶδας* des. in B. — 5) *τοῖς* om. B.

Cap. LXXIII. 1) *τε* accessit ex BCD,

ἥττων ἐπιθυμίας γένωμαι. καὶ διὰ τοῦτο οὕτως ἐνστάσεως ἔχω, ὡς ἀποστῆναί σου ἀδύνατον εἶναι, εἰ μὴ κατά τινα χόλον θεοῦ τοῦτο γένηται. καὶ γὰρ μέμνημαί σου ἐν Καισαρείᾳ εἰπόντος· εἴ τίς μοι βούλεται συνοδεῦσαι, εὐσεβῶς καὶ συνοδευέτω. εὐσεβῶς δὲ ἔφης τὸ μηδένα λυπῆσαι κατὰ θεὸν, οἷον ἀπολιπόντα γονεῖς, γυναῖκα, πρὸς δὲ καὶ ἑτέρους τινὰς τῶν εὐσεβεῖν ἑλομένων.[2] ὅθεν ἐγὼ κατὰ πάντα ἐπιτήδειός εἰμί σοι συνοδοιπόρος, ᾧ καὶ τὰ μέγιστα χαρίζῃ, εἴ μοι[3] τὰς τῶν[4] δούλων ὑπηρεσίας ἐπιτρέποις ποιεῖν.

LXXIV. Καὶ ὁ Πέτρος ἀκούσας μετά τινός φησι μειδιάματος· τί οὖν οἴει, Κλήμη, μὴ ὑπ' αὐτῆς ἀνάγκης εἰς δούλων[1] σε ταγῆναι τόπον; ἐπεὶ τίς τὰς καλάς μοι καὶ πολλὰς σινδόνας μετὰ τῶν ἑπομένων δακτυλίων καὶ τῶν ὑποδημάτων φυλάξει;[2] τίς δὲ καὶ τὰ ἡδέα καὶ πολυτελῆ ὄψα προετοιμάσει, ἅ τινα ποικίλα ὄντα πολλῶν καὶ τεχνικῶν δεῖται[3] μαγείρων, καὶ πάντα ἐκεῖνα, ὅσα ὡς θηρίῳ μεγάλῳ, τῇ ἐπιθυμίᾳ προευτρεπίζεται;[4] πλὴν ἡ τοιαύτη σε[5] προαίρεσις ὑπεισῆλθεν, ἴσως μὴ συνιέντα καὶ τὸν ἐμὸν ἀγνοοῦντα βίον, ὅτι ἄρτῳ μόνῳ καὶ ἐλαίαις[6] χρῶμαι καὶ σπανίως[7] λαχάνοις· καὶ ὅτι ἱμάτιόν μοι καὶ τριβώνιον ἕν ἐστι τοῦτο[8] αὐτὸ, ὃ περιβέβλημαι, καὶ ἑτέρου χρείαν οὐκ ἔχω, οὐδὲ ἄλλων τινῶν. ἐν γὰρ τούτοις καὶ περισσεύομαι. ὁ νοῦς γάρ μου[9] τὰ ἐκεῖ πάντα ὁρῶν αἰώνια ἀγαθὰ, τῶν ἐνταῦθα οὐδενὸς ἐπιστρέφεται.[10] ὅμως σοῦ μὲν τὴν ἀγαθὴν προαίρεσιν ἀποδέχομαι καὶ θαυμάζων ἐπαινῶ, πῶς ἀνὴρ ἐκ πολυτελῶν ἐθῶν ὑπάρχων ῥαδίως τοῖς ἀναγκαίοις τὸν σεαυτοῦ ὑπήλλαξας βίον. ἡμεῖς γὰρ ἐκ παίδων ἐγώ τε καὶ Ἀνδρέας[11] ὁ σύναιμος οὐ μόνον ἐν ὀρφανίᾳ τραφέντες, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πενίας εἰς ἐργασίαν ἐθισθέντες[12] εὐμαρῶς φέρομεν νῦν τὰς μακρὰς ταύτας ὁδοιπορίας. ὅθεν εἰ ἐπείθου μοι, ἐμοὶ ἂν συγκεχωρήκεις τὰ δούλων ἀποπληροῦν σοι.

LXXV. Ἐγὼ δὲ ἀκούσας σύντρομος ἐγενόμην καὶ ἐπίδακρυς, οἷον λόγον εἶπεν ἀνὴρ, οὗ πάντες οἱ τῆς νῦν γενεᾶς ἄνθρωποι τῷ τῆς γνώσεως καὶ εὐσεβείας λόγῳ[1] ἥττους εἰσίν. ὁ δὲ ἰδών με σύνδακρυν ἐπυνθάνετο τὴν αἰτίαν. κἀγὼ πρὸς αὐτὸν καὶ τί τοιοῦτον ἥμαρτον, φημὶ, ἵνα καὶ τοιοῦτον ἀκοῦσαί με[2] λόγον; Καὶ ὁ Πέτρος εὐθὺς εἰ κακῶς εἴρηκα δουλεῦσαί σοι προελόμενος, σὺ πρῶτος[3] ἥμαρτες, πρῶτος τοῦτο καὶ ποιῆσαι προθυμηθείς. κἀγὼ ἔφην· οὐχ ὁμοίως ἔχει· ἐμοὶ μὲν γὰρ καὶ λίαν προσήκει τοῦτο ποιεῖν, σοὶ δὲ οὐδαμῶς, ἅτε θεοῦ κήρυκι ὄντι καὶ ψυχὰς ἀνθρώπων ποιμαίνειν πεπιστευμένῳ. καὶ ὁ Πέτρος ὁ κύριος ἡμῶν, εἶπεν, ὁ[4] ἐπὶ σωτηρίᾳ παντὸς τοῦ κόσμου ἐληλυθὼς, μόνος τε ὑπὲρ πάντας τὴν ἀληθῆ καὶ μόνην εὐγένειαν ἔχων, δουλεύειν ἠνέσχετο, ἵν' ἡμᾶς πείσῃ, μὴ δι' αἰσχύνης ποιεῖσθαι τὸ δουλικὰς προσφέρειν τοῖς πλησίον ὑπηρεσίας, κἂν εὐγενεῖς ὦμεν, κἂν πλεῖστον αὐτῶν διαφέρωμεν. κἀγὼ ἔφην· εἰ λόγῳ σε νικήσειν οἴομαι, ἄφρων εἰμὶ κατὰ τὸ φανερὸν καὶ ἀνόητος· πλὴν ἀλλὰ χάριν οἶδα τῇ τοῦ θεοῦ προνοίᾳ, ὅτι περ εἰς γονέων μοῖραν ἔχειν σε κατηξίωμαι.

LXXVI. Καὶ ὁ Πέτρος οὐδεὶς δέ σοι ἀληθῶς[1], ἔφη, πρὸς γένους ὑπάρχει; κἀγὼ ἀπεκρινάμην· εἰσὶ μὲν[2] πολλοὶ καὶ μεγάλοι ἄνδρες Καίσαρι προσήκοντες κατὰ γένος. ὅθεν τῷ ἐμῷ πατρὶ ὡς καὶ συντρόφῳ[3] Καῖσαρ γυναῖκα συγγενῆ συνηρμόσατο, ἀφ' ἧς τρεῖς ἐγενόμεθα υἱοί· δύο μὲν πρὸ ἐμοῦ οἳ καὶ δίδυμοι ὄντες κομιδῇ ὅμοιοι ἀλλήλοις ἐτύγχανον, ὡς ὁ πατὴρ

Hom. XII, 5 et nostra Epit. — 2) βουλομένων CD, in quo ad oram man. pr. γρ. ἑλομ. — 3) μοι accessit ex BCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. —

consectantes. Unde ego prorsus tibi sum aptus itineris comes, a quo et maximam inibis gratiam, si ministeria servorum obire mihi permiseris.

LXXIV. Hoc audito Petrus cum leni risu dixit: Quid ergo putas, Clemens, quod non te ipsa necessitas in servorum ordinem rediget? Nam quis mihi elegantes ac multas sindones cum adiunctis annulis et calceis custodiet? Quis vero et suavia exquisitaque opsonia praeparabit, quae cum varia sint, multos ac solertes coquos postulant, et omnia illa quae tanquam immani bestiae cupiditati apparantur? Sed forsan haec te subiit sententia, quod non intellexeris quodque ignores, vitae meae rationem, qui solo pane et olivis utor raroque oleribus, quique unum habeo vestimentum ac pallium hoc ipsum, quo amictus sum, et alio opus non habeo, neque ulla re. Nam in his etiam abunde mihi est. Mea quippe mens cernens illic omnia bona aeterna, nullius eorum quae hic sunt curam suscipit. Tuum tamen egregium institutum approbo mirorque ac laudo, quo modo vir in vita sumptuosa educatus facile vivendi rationem immutaveris et ad sola necessaria traduxeris. Nos quippe a puero ego et Andreas frater non solum in pupillari conditione educti, verum etiam propter inopiam ad exercitium assuefacti expedite nunc has longas ferimus peregrinationes. Quare si crederes mihi, servorum officia me tibi impendere concederes.

LXXV. Id ego audiens contremui et collacrimavi, quia talem habuisset orationem vir, quo cuncti huius aetatis homines ratione scientiae ac pietatis sunt inferiores. At ille cernens me illacrimantem causam rogabat. Ego autem ad illum et quidnam peccavi, inquam, ut hunc sermonem audirem? Statimque Petrus: Si male locutus sum cum proposui servire tibi, tu prior deliquisti, qui prior in animo habuisti hoc agere. Et ego respondi: Non est similis ratio, siquidem me valde decet id facere, te vero nullatenus, qui es Dei praeco, cuique animas hominum pascere commissum est. Tum Petrus dixit: Dominus noster, qui ad salutem totius mundi venit, quique unus supra cunctos veram et solam nobilitatem obtinet, servire ac ministrare sustinuit, ut doceret nos, ne indecorum putemus servilia ministeria proximis exhibere, quamvis nobiles simus, quamvis plurimum eos antecellamus. Ego excepi: Si existimem, quod te oratione sim superaturus, amens sim plane ac stultus; verumtamen gratias divinae providentiae habeo, te loco parentum mihi donatum fuisse.

LXXVI. Tum Petrus Verene, inquit, nullus tibi superest ex genere? Et ego respondi: Sunt quidem plures ac magni viri ad Caesarem genere attinentes. Nam patri meo utpote una educato Caesar uxorem cognatam iunxit, ex qua tres liberi orti sumus; duo quidem ante me, qui et gemini cum essent, admodum inter se similes erant, sicut mihi narrabat pater. Ego quippe neque illos, neque genitricem valde novi, sed quasi per somnium obscuram eorum formam mihi repraesento. Igitur mater quidem mea

---

4) *τῶν* om. BD ut Hom. l. c. et nostra Epit.

Cap. LXXIV. 1) *δούλου* C. — 2) *διαφυλάξει* BCD et al. ap. Cot., vocc. praeced. *καὶ τῶν ὑποδημάτων* in CD omissis. — 3) Is ordo vocc. BCD, Hom. XII, 6 et nostrae Epit., *δεῖται καὶ τεχνικῶν* vulg. — 4) *ὅσα εἰς μεγάλῳ θηρίῳ προευτρεπίζεται* D. — 5) *σοι* B. — 6) Fuit *ἐλαίαις* in B, nunc *ἄλωϊ* man. sec. — 7) *σπανίοις* al. ap. Cot. — 8) *τὸ* BCD et al. ap. Cot. — 9) *μοι* D. Subinde *ὁρῶν τὰ ἐκεῖ πάντα* transp. B. — 10) *ἐπιτρέφεται* B, fuit *ἐπιστρέφεται*. — 11) *ἡμεῖς γὰρ, ἐγώ τε ἐκ παίδων καὶ Ἀνδρές* inv. D. — 12) *ἐνεθισθέντες* BCD et al. ap. Cot.

Cap. LXXV. 1) *τῶν .... λόγων* C et al. ap. Cot. — 2) *ἀκούσαιμι* B, fuit tamen *ἀκοῦσαί μι*, al. ap. Cot.: *ἀκούσαιμι*. In C est *ἵνα καὶ τοιούτων ἀκούσαιμι λόγων*, quod praestat, in D *ἵνα καὶ τοιοῦτον* (supra ω) *ἀκοῦσαί με λόγον* (producendi signum supra). — 3) *πρῶτον* BC. — 4) *ὁ* accessit ex B, qui leg. *ὁ ἐπὶ σωτηρίᾳ παντὸς τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἐληλυθὼς*, Hom. XII, 7 et nostra Epit. Matth. 20, 28.

Cap. LXXVI. 1) *ἄλλος* B. — 2) *μὴν* Clerici ed. 1724 nec libb. scripti, nec impressi agnoscunt. — 3) *αὐτοῦ* inser.

ἐξηγεῖτό μοι. ἐγὼ γὰρ οὔτε αὐτοὺς, οὔτε τὴν τεκοῦσαν πάνυ ἐπίσταμαί, ἀλλ᾿ ὥσπερ[4] δι᾿ ὀνείρων (μυδρὸν[5] αὐτῶν καὶ τὸ εἶδος ἀναφέρω. ἡ μὲν οὖν μήτηρ μου Ματθιδία ἐλέγετο, ὁ δὲ πατὴρ Φαῦστος, οἱ δὲ[6] ἀδελφοὶ ὁ μὲν Φαυστῖνος, ὁ δὲ Φαυστινιανὸς[7] ἐκαλεῖτο. ἐμοῦ οὖν τοῦ[8] τρίτου ἐπιγεννηθέντος αὐτοῖς, ἡ μήτηρ ὄνειρον ἑωράκει, ὡς ὁ πατὴρ ὑφηγεῖτο, ὅτι ἐὰν μὴ τοὺς διδύμους αὐτῆς υἱοὺς ἐξαυτῆς[9] παραλαβοῦσα τῆς Ῥωμαίων ἀποδημήσῃ[10] πόλεως ἐπὶ ἔτη δέκα, πανωλεθρίῳ[11] σὺν αὐτοῖς ἀποθανεῖται θανάτῳ.

LXXVII. Ὁ μὲν οὖν πατὴρ φιλότεκνος ὢν, σύν τε δούλοις καὶ δούλαις ἐφοδιάσας ἱκανῶς καὶ εἰς πλοῖον ἐνθέμενος εἰς τὰς Ἀθήνας ἅμα παιδευθησομένους ἐξέπεμψεν· ἐμὲ δὲ μόνον εἰς παραμυθίαν ἔσχε παρ᾿ ἑαυτῷ. καὶ ἐπὶ τούτῳ εὐχαριστῶ πολλὰ, ὅτι κἀμὲ ὁ ὄνειρος μὴ ἐκεκελεύκει ἅμα τῇ μητρὶ τὴν Ῥωμαίων ἐκβῆναι πόλιν. τοῦ ἐνιαυτοῦ τοίνυν ἐκείνου περιελθόντος ὁ πατὴρ ἔπεμψεν εἰς Ἀθήνας χρήματα τοῖς ἑαυτοῦ[1] μαθεῖν ἅμα γλιχόμενος, πῶς ἄρα διάγουσιν. οἱ δὲ ἀπελθόντες οὐκ ἐπανῆλθον. τρίτῳ δὲ πάλιν ἐνιαυτῷ ὁ πατὴρ ἀθυμῶν ἑτέρους ἔπεμψεν ὁμοίως σὺν ἐφοδίοις· οἵ τινες τετάρτῳ ἐνιαυτῷ ἧκον ἀπαγγέλλοντες, μήτε μου τὴν τεκοῦσαν ἢ τοὺς ἀδελφοὺς ὅλως ἑωρακέναι,[2] μηδὲ ἄλλου τινὸς τῶν σὺν αὐτοῖς ἀπεληλυθότων κἂν ἴχνος εὑρηκέναι.

LXXVIII. Ὁ μὲν οὖν πατὴρ[1] ταῦτα ἀκούσας καὶ ὑπὸ πολλῆς λύπης ἔκθαμβος γενόμενος, καὶ οὐκ εἰδὼς, ποῦ ὁρμήσας κατὰ ζήτησιν ἐκείνων ἐξέλθοι, ἐμὲ παραλαβὼν καὶ εἰς Πόρτον[2] καταβὰς πυκνότερον ἐπυνθάνετο, ποῦ τις ἢ[3] ἴδοι ἢ ἀκούσειεν ἐντὸς τεσσάρων ἐνιαυτῶν ἀπαντῆσαν ναυάγιον. καὶ ἄλλος ἀλλαχῇ ἔλεγεν. ὁ δὲ πάλιν ἀντεπυνθάνετο, εἰ ἑωράκασι σῶμα γυναικὸς μετὰ βρεφῶν ἐκβεβρασμένον[4] τῇ γῇ. πολλῶν οὖν πολλὰ λεγόντων ἑωρακέναι πτώματα κατὰ διαφόρους καιροὺς, ὁ πατὴρ ἀκούων ἐστέναζε. πλὴν ὑπὸ τῶν σπλάγχνων νενικημένος[5] ἀλόγιστα ἐπυνθάνετο, τοσοῦτον θαλάσσης βυθὸν πειρώμενος ἐρευνᾶν· ὅμως συγγνωστὸς ἦν, ὅτι διὰ τὴν πρὸς τοὺς ζητουμένους στοργὴν ἐλπίσιν ἐβουκολεῖτο κεναῖς. καὶ δή ποτε ὑπὸ φροντισταῖς καταλιπών με καὶ ἐπιτρόποις δωδέκατον ἤδη γεγονότα ἔτος, αὐτὸς δακρύων εἰς Πόρτον κατῆλθε· καὶ εἰς πλοῖον ἐμβὰς εἰς ἐπιζήτησιν ἐκείνων ἐξέπλευσε· καὶ ἐξ ἐκείνου μέχρι καὶ νῦν οὔτε γράμματα παρ᾿ αὐτοῦ[6] ἐδεξάμην, οὔτε[7] ἐν ζῶσιν αὐτὸν εἶναι ἢ τεθνηκόσιν ὅλως ἐπίσταμαι. ῥοπὴ δέ μοι πλείων[8] πρὸς τοῦτο τῆς διανοίας, ὅτι τέθνηκέ που, ἢ ὑπὸ λύπης ἥττων γενόμενος, ἢ ναυαγίῳ περιπεσών. τούτου δὲ τεκμηρίῳ χρῶμαι, ὅτι ἐξ ἐκείνου ἤδη λοιπὸν εἰκοστὸν ἔτος ἐστὶν, ἀφ᾿ οὗ ἴχνος οὐδὲν ἀληθείας ἐμοὶ περὶ αὐτοῦ ἤκουσται.

LXXIX. Ταῦτα ἀκούων ὁ Πέτρος ὑπὸ συμπαθείας[1] ἐδάκρυε καὶ εὐθέως τοῖς συνοῦσι γνησίοις εἶπεν· εἴ τις πέπονθεν εὐσεβὴς ἀνὴρ, οἷα ὁ τούτου πατὴρ, εὐθέως ἂν τῷ τῆς θεοσεβείας λόγῳ ἢ[2] τῷ πονηρῷ ἐπέγραφε τὴν αἰτίαν· οὕτω καὶ τοῖς ταλαιπώροις ἔθνεσι συμβαίνει πάσχειν, καὶ ἀγνοοῦμεν οἱ[3] θεοσεβεῖς. ταλαιπώρους[4] δὲ αὐτοὺς εὐλόγως εἴρηκα, ὅτι καὶ ἐνταῦθα πλανῶνται, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἐλπίδος ἀποτυγχάνουσι. τοῖς γὰρ ἐν θεοσεβείᾳ τὰ λυπηρὰ πάσχουσιν ἔκτισις αὐτὰ γίνεται τῶν παραπτωμάτων.

LXXX. Οὕτως εἰπόντος τοῦ Πέτρου εἴς τις τῶν ἐν ἡμῖν τολμήσας

BCD et al. ap. Cot. Scribe saltem αὑτοῦ. — 4) ὡς B. — 5) ἀμυδρῶν BC. — 6) δὲ excidit Clerici ed. 1724. — 7) φαυστιανὸς C. — 8) τοῦ addidi ex BCD.

Matthidia dicebatur, pater autem Faustus, fratres vero alter Faustinus, alter Faustinianus vocabantur. Cum igitur tertius ego post eos natus essem, mater, quemadmodum pater referebat, somnium vidit, quod nisi confestim assumptis duobus filiis suis geminis Roma decennium abesset, ipsa cum iis morte pessima esset interitura.

LXXVII. Pater igitur, qui liberorum amans erat, cum servis et ancillis ac dato sufficienti viatico in navem impositos Athenas etiam erudiendos misit; me vero solum ad consolationem secum retinuit. Atque eam ob rem ingentes gratias ago, quod me quoque somnium non iusserit una cum matre urbe Roma excedere. Itaque eo anno transacto pater suis Athenas misit pecuniam simul cognoscere gestiens, quo modo vita agerent. Qui autem abierant, non redierunt. Tertio rursus anno pater anxius alios ablegavit similiter cum rebus ad victum necessariis; qui quarto anno redeunt ac nunciant, se nec matrem meam, nec fratres usquam vidisse, neque ullius eorum, qui cum iis discesserant, vel vestigium reperisse.

LXXVIII. Haec ergo audiens pater et prae multo dolore obstupefactus nesciensque, quo eorum quaerendorum causa tenderet, assumpto me ac in Portum descendens frequentius sciscitabatur, ubi quispiam vel vidisset vel audivisset intra quattuor annos naufragium contigisse. Atque varii vario in loco accidisse referebant. Ille autem iterum rogabat, num vidissent corpus mulieris cum pueris in terram a mari eiectum. Cumque multi se multa diversis temporibus cadavera spectasse dicerent, pater audiens ingemiscebat. Verum naturali affectu devictus praeter rationem percontabatur, qui tantum maris profundum scrutari conaretur; tamen venia dignus erat, quod caritate eorum quos quaerebat spebus lactabatur inanibus. Denique me sub magistris et procuratoribus relinquens iam duodecim annos natum ipse in Portum flens descendit, navique conscensa ad illorum inquisitionem enavigavit; atque ex eo tempore usque adhuc nec litteras ab eo accepi, nec inter vivos an inter mortuos sit prorsus novi. Eo tamen plus mens mea propendet, ut existimem, eum obiisse vel tristitia superatum vel naufragio involutum. Qua in re hoc utor argumento, quod iam ab eo tempore vigesimus annus sit, ex quo nullum veritatis vestigium de eo accepi.

LXXIX. Cum haec audisset Petrus, commiserationis affectu lacrimas fudit statimque ad familiares qui aderant dixit: Si quis piae religioni deditus vir ea pertulisset, quae huius pater, continuo religioni vel diabolo adscripsisset causam. Ita etiam miseris Gentilibus pati contingit, et ignoramus qui pii erga Deum sumus. Eos autem miseros merito appellavi, quia et hic in errore versantur, et spe futura excidunt. Quando enim viri religiosi afficiuntur incommodis, ea illis ad delictorum persolutionem cedunt.

LXXX. Hunc in modum locuto Petro unus ex nostris audacia sumpta

— 9) ἐξαυτῆς deest in C, ubi λαβοῦσα p. παραλαβοῦσα. — 10) ἀποδημήσοι B C D, cui lectioni favet nostra Epit. — 11) πανολεθρίῳ CD.

Cap. LXXVII. 1) τοῖς αὐτοῦ BCD ut uterque nostrae Epit. Cod. — 2) μήτε μὴν αὐταῖς (haud dubie legendum αὐτοὺς c. Hom. XII, 9 et nostra Epit.) Ἀθήναις ἐπιδεδημηκέναι inser. BCD et al. ap. Cot.

Cap. LXXVIII. 1) πατὴρ om. C. — 2) Intellige Portum Romanum ad Tiberis ostia (Ostiae) situm. Cfr. supra c. 8. — 3) ἢ accessit ex B C D. Mox ἀκούσαι p. ἀκούσειεν Turn. — 4) ἐκβεβρασμένων mutatum in ἐκβεβρασμένον B, ἐκβεβρασμένων C. — 5) κεκινημένος BCD et al. ap. Cot. — 6) παρ' αὐτοῦ om. B. — 7) οὔτ' CD, οὔτ' εἰ B, οὔτ' ὡς al. ap. Cot. — 8) πλείων post διανοίας exh. C.

Cap. LXXIX. 1) ὑπὸ τῆς συμπαθείας C. — 2) ἢ recepi ex O nostrae Epit. Cfr. nostr. Hom. ed. XII, 11 not. 8. — 3) οἱ om. D. — 4) καὶ ταλαιπώρους B.

ἀντὶ πάντων παρεκάλεσεν αὐτὸν, αὔριον ὀρθριαίτερον εἰς Ἄραδον[1] τὴν κατέναντι νῆσον ἐκπλεῦσαι, τριάκοντα οἶμαι οὐδὲ ὅλους[2] σταδίους ἀπέχουσαν, ἐπὶ ἱστορίᾳ τῶν ἐκεῖσε[3] ἀμπελίνων δύο στύλων μέγιστα πάχη φερόντων.[4] ὁ γοῦν πειθήνιος Πέτρος ἐπένευσεν οὕτως εἰπών· ἐπὰν τοῦ πλοίου ἐκβῆτε, μὴ ἅμα πάντες εἰσέρχησθε εἰς τὴν θεωρίαν, ὧν ἐπιθυμεῖτε. οὐ γὰρ βούλομαι ὑμᾶς τὰς τῶν πολιτῶν ὄψεις πρὸς ἑαυτοὺς ἐπιστρέφειν. καὶ οὕτω[5] πλεύσαντες μιᾶς ὥρας κατήχθημεν εἰς τὴν νῆσον. ἐκβάντες δὲ[6] τοῦ σκάφους εἰσῄειμεν, ἔνθα οἱ ἀμπέλινοι στῦλοι ἦσαν· ὅμως καὶ μετὰ τῶν στύλων ἄλλος μὲν ἄλλο τι τῶν Φειδίου ἔργων ἐθεώρει.

LXXXI. Πέτρος δὲ μόνος οὐκ ἀναγκαῖον ἡγήσατο ἐπὶ τὴν ἱστορίαν τῶν ἐκεῖ γενέσθαι· γυναικὶ δέ τινι ἔξω πρὸ τῶν θυρῶν καθεζομένῃ καὶ τροφῆς χάριν μεταιτούσῃ[1] προσχὼν ἔφη· γύναι, τί σοι τῶν οἰκείων ἐλλείπει[2] μελῶν, ὅτι τοσαύτην ὕβριν ἀνεδέξω, λέγω δὴ τὸ προσαιτεῖν, καὶ μὴ μᾶλλον ταῖς ὑπὸ τοῦ[3] θεοῦ σοι δεδωρημέναις χερσὶν ἐργαζομένη τὰς ἐφημέρους πορίζῃ τροφάς; ἡ δὲ βύθιόν τι στενάξασα καὶ περιπαθὲς ἀπεκρίνατο· εἴθε γὰρ ἦσάν μοι χεῖρες ὑπουργεῖν ὅλως δυνάμεναι. νῦν δέ μοι σχῆμα μόνον χειρῶν ἀποσώζουσι νεκραὶ καὶ αὗται τυγχάνουσαι. καὶ ὁ Πέτρος· τίς δὲ[4] ἡ αἰτία, ἤρετο, τοῦ[5] τοῦτό σε τὸ χαλεπώτατον πεπονθέναι; ἡ δὲ πρὸς αὐτόν· ψυχῆς ἀσθένεια, καὶ πλέον οὐδέν. εἰ γὰρ ἀνδρεῖον εἶχον φρόνημα, ἦν κρημνὸς ἢ[6] βυθὸς, ὅθεν ἐμαυτὴν ῥίψασα τῶν ὀδυνώντων με παύσασθαι ἠδυνάμην κακῶν.

LXXXII. Καὶ ὁ Πέτρος ἔφη· τί οὖν, οἴει, γύναι, ὅτι πάντες οἱ ἀναιροῦντες ἑαυτοὺς κολάσεως ἀπαλλάσσονται, ἢ μὴ[1] τῇ χείρονι κολάσει ἐν ᾅδου[2] αἱ τῶν οὕτως θνησκόντων ψυχαὶ τῆς αὐτοκτονίας χάριν κολάζονται; ἡ δὲ εἴθε ἐπεπείσμην, ἔφη, ὅτι ὄντως ἐν ᾅδου[3] ψυχαὶ εὑρίσκονται ζῶσαι· καὶ ἠγάπων ἂν παρ' οὐδὲν[4] θεμένη τὴν τιμωρίαν ἀποθανεῖν, ὥστε τοὺς ἐμοὶ περιποθήτους θεάσασθαι κἂν βραχύ. καὶ ὁ Πέτρος πρὸς ταῦτα·[5] καὶ τί ἄρα ἐστὶ τὸ λυποῦν σε; διψῶ γὰρ[6] μαθεῖν. καὶ εἴ με διδάξεις, πίστεις σοι παρέξω[7] βεβαίας, ὅτι ἐν ᾅδου ζῶσιν αἱ ψυχαὶ, καὶ ἀντὶ κρημνοῦ ἢ βυθοῦ ὀρέξω σοι φάρμακον, δι' οὗ τοῦ ζῆν ἀνωδύνως ἀπαλλαγήσῃ.

LXXXIII. Καὶ ἡ γυνὴ τὸ ῥηθὲν οὐ συνεῖσα, ἡδέως δὲ μόνον ἁρπάσασα τὸ λεχθὲν, λέγειν ἤρξατο οὕτως· γένος μὲν καὶ πατρίδα σοι διηγήσασθαι, οὐκ οἶμαί ποτε πείσειν ἐμαυτὴν δυνηθῆναι· πλὴν ἀλλὰ καί σοι τί διαφέρει τοῦτο μαθεῖν, ἢ μόνον τὴν αἰτίαν, ἧς ἕνεκεν ὀδυνωμένη δήγμασι τὰς ἐμὰς ἐνέκρωσα χεῖρας; ὅμως τὰ κατ' ἐμαυτὴν ὡς δυνατὸν ἀκοῦσαί σε διηγήσομαι. ἐγὼ πάνυ ἐξ εὐγενῶν οὖσα δυνατοῦ τινὸς προσταγῇ ἀνδρὶ πρὸς γένους αὐτῷ τυγχάνοντι ἐγενόμην γυνή· καὶ διδύμους υἱοὺς ἔχουσα καὶ τρίτον ἐπὶ τούτοις υἱὸν ἔσχον.[1] ὁ δὲ τοῦ ἐμοῦ ἀνδρὸς ἀδελφὸς ἐπιμανείς μου τῇ ὄψει καὶ τῷ ἐμῷ ἔρωτι κατ' ἄκρας ἁλοὺς, καί τοι σωφρονεῖν σφόδρα τῆς ταλαιπώρου φιλούσης καὶ μήτε συνθέσθαι τῷ ἐραστῇ βουλομένης, μήτε δὲ τῷ ἐμῷ ἀνδρὶ πάλιν ἀναθέσθαι τὸν ἐπ' ἐμοὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἔρωτα πρέπον εἶναι λογισαμένης, ὡς ἂν μήτε[2] τὴν τοῦ ἀνδρὸς κοίτην ὑβρίσω, μήτε τῷ ἀδελφῷ τὸν ἀδελφὸν ἐκπολεμώσω[3] καὶ τῷ ἐκείνου γένει μεγάλῳ ὄντι ὀνειδισμὸν ἐπαγάγω, τὴν πόλιν ἐλογισάμην μετὰ τῶν ἐμῶν διδύμων παίδων[4] ἐπὶ χρόνον τινὰ καταλι-

---

Cap. LXXX. 1) Ἀντάραδον O nostrae Epit. et al. ap. Cot. — 2) ὅλως C. — 3) ἐκεῖ C. — 4) πάχη μέγιστα φερόντων στύλων ordinat D. — 5) οὕτως CD. — 6) οὖν B.

Cap. LXXXI. 1) ἐπαιτούσῃ al. ap.

pro omnibus rogavit eum, ut postridie diluculo in Aradum oppositam insulam, quae triginta opinor nec totis stadiis distabat, navigaremus ad videndas ibi duas columnas viteas maximam molem continentes. Petrus ergo, qui erat morigerus, annuit ita dicens: Cum ex navi egressi fueritis, ne una omnes procedatis ad spectationem eorum, quae cupitis. Neque enim volo ut civium oculos in vos convertatis. Atque sic navigantes hora una in insulam delati sumus. Et descendentes ex scapha eo progressi sumus, ubi columnae viteae erant; simulque cum columnis alius quidem aliud quodpiam ex Phidiae operibus spectabat.

LXXXI. Unus autem Petrus necesse non putavit, quae ibi erant invisere; sed animadvertens mulierem quandam extra pro foribus sedentem et victus gratia mendicantem Mulier, inquit, quonam membrorum tuorum cares, quod tantam contumeliam suscepisti, mendicandi inquam, ac non potius a Deo tibi concessis manibus laborans quotidianum cibum comparas? Illa vero profundum ac vehementem gemitum trahens respondit: Utinam quidem mihi essent manus, quae certe possent operari. Nunc autem mihi solam manuum figuram servant, ipsaeque emortuae sunt. Ac Petrus interrogavit: Quae vero causa fuit, ut tam grave malum sustineres? At illa ad eum: Animi imbecillitas, nec aliud quicquam. Si enim forti animo fuissem praedita, erat praecipitium aut pelagus, unde me deiiciens poteram malis dolorem afferentibus finem imponere.

LXXXII. Tum Petrus infit: Quid enim, putasne, mulier, omnes sui interfectores supplicio liberatum iri, an non potius animas eorum, qui ita moriuntur, maiori supplicio in inferis propter sui homicidium afficiendas? At illa Utinam, inquit, persuasum mihi esset, revera in inferis animas vivas reperiri, utique nihili reputans poenas mori eligerem, quo vel exiguo tempore intuerer mihi exoptatissimos. Ad haec Petrus: Et quidnam est, quod te excruciat? Scire enim valde aveo. Ac me si certiorem feceris, tibi firma tradam documenta, quod animae in inferis vivant, et pro praecipitio vel profundo tibi dabo medicamen, quo a vita sine dolore decedas.

LXXXIII. Et mulier, ut quae sermonem non intelligeret eumque dumtaxat prout optabat arriperet, ita disserere coepit: Genus quidem et patriam, si tibi exponerem, non arbitror me unquam posse persuadere; sed et quid ad te attinet id cognoscere, nisi tantum causam, ob quam dolore affecta morsibus manus meas mortuas reddidi? Attamen mea, quoad audire potes, referam. Ego nobilissimis orta parentibus potentis cuiusdam imperio nupsi viro, qui erat illius propinquus; et duos geminos liberos sustuli, tertiumque insuper edidi. Porro cum mariti mei frater formam meam deperiret et amore meo summopere captus esset, atque misera ego caste vivere admodum cuperem et neque vellem amatori consentire, neque etiam viro meo amorem fratris erga me exponere, cumque mecum reputassem, ut nec viri torum contumelia afficerem, nec fratrem fratri redderem inimicum et magnae familiae probrum inferrem, statui ab urbe cum geminis meis pueris ad quoddam tempus abesse, donec impurus amor illius, qui

---

Cot. — 2) *λείπει* B ut Hom. XII, 13 et nostra Epit. — 3) *τοῦ* om. C. — 4) *δέ σε* C, licet alterum *σε* exhibeat post *τοῦτό*. — 5) *τοῦ* addidi ex C et Hom. l. c. — 6) *ἦν* BD et noster Hom. Cod. Ottob.

Cap. LXXXII. 1) *μὴ* deest in al. ap. Cot. — 2) *ἐν ᾅδῃ* BC c. Hom. XII, 14 et nostrae Epit. Codice V, *ἐν αἵδει* D. — 3) *ἐν ᾅδῃ* B ut Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot., idem est *ἐν ἅδει* D; *αἱ ψυχαὶ ἐν ἅδῃ* exhibet C. — 4) *οὐδενὸς* al. ap. Cot. — 5) *πρὸς ταῦτα ὁ Πέτρος* p. *καὶ ὁ Πέτρος πρὸς ταῦτα* BCD. — 6) *τοῦ* al. ap. Cot. — 7) *παράσχω* BCD.

Cap. LXXXIII. 1) *ἔσχον υἱὸν* inv. C. — 2) *μήτε δὲ* CD. — 3) *ἐκπολεμώσω τὸν ἀδελφὸν* inv. BCD. — 4)

πεῖν, ἕως καὶ ὁ μιαρὸς ἔρως παύσεται[5] τοῦ πρὸς ὕβριν με κολακεύσαντος.[6] τὸν μέν τοι ἕτερον υἱὸν παρὰ τῷ πατρὶ μεῖναι εἰς παραμυθίαν ἔγνων καταλιπεῖν.

LXXXIV. Πλὴν ἵνα[1] ταῦτα οὕτω γένηται, ἐπενόησα καὶ ὄνειρον πλάσασθαι, ὡς δή τινος νύκτωρ ἐπιστάντος μοι καὶ εἰπόντος· ἐξαυτῆς ἅμα τοῖς διδύμοις σου τέκνοις, ὦ γύναι, ἐπὶ χρόνον τινὰ μέχρις ὅτε μηνύσω σοι πάλιν ἐπανελθεῖν, ἔκβηθι τὴν Ῥωμαίων· ἐπεὶ ἅμα ἀνδρὶ καὶ πᾶσί σου τοῖς τέκνοις ἐκ τοῦ αἰφνιδίου κακῶς τελευτήσεις. ἅμα δὲ τῷ τὸν ὄνειρόν με ψεύσασθαι[2] πρὸς τὸν ἄνδρα, αὐτὸς περίφοβος γενόμενος τούς τε δύο υἱοὺς, δούλους τε καὶ παιδίσκας, καὶ χρήματα συχνὰ ἐν πλοίῳ ἐνθέμενος εἰς Ἀθήνας ἐξέπεμψεν, ἐντειλάμενος τοὺς υἱοὺς ἐκπαιδεῦσαί με, μέχρις ἂν, φησὶ, τῷ χρηματίσαντι δόξῃ[3] ἐπανιέναι σε. καὶ δὴ σὺν ἅμα τέκνοις ἡ τάλαινα πλέουσα, ὑπὸ ἀνέμων ἀταξίας εἰς τούτους ἀποῤῥιφεῖσα τοὺς τόπους, νυκτὸς τῆς νηὸς διαλυθείσης, ναυαγίῳ περιεπέσομεν. πάντων δὲ θανόντων ἡ ἀτυχὴς ἐγὼ μόνη ὑπὸ σφοδροῦ κύματος ῥιπισθεῖσα ἐπὶ πέτρας ἐῤῥίφην· ἐφ᾽ ἧς καθεσθεῖσα ἐλπίδι τοῦ τὰ τέκνα με ζῶντα εὑρεῖν εἰς τὸν βυθὸν ἐμαυτὴν οὐκ ἔῤῥιψα τότε, ὅτε καὶ τὴν ψυχὴν εἶχον τοῖς τῆς λύπης κύμασιν ἤδη[4] μεμεθυσμένην, καὶ πρᾶξαι τοῦτο εὐπετῶς ἠδυνάμην.

LXXXV. Πλὴν ἐπειδὴ ὄρθρος ἐγένετο, μεγάλα βοῶσα καὶ γοερὰ κωκύουσα περιεβλεπόμην, ζητοῦσα τῶν ἐμῶν ταλαιπώρων βρεφῶν τὰ νεκρὰ σώματα. ἐλεήσαντες οὖν με οἱ ἐπιχώριοι καὶ γυμνὴν ἰδόντες ἐνέδυσαν. εἶτα καὶ[1] τὸν βυθὸν ἀνηρεύνων τὰ ἐμὰ τέκνα ζητοῦντες. ἐπεὶ δὲ μὴ εὕρισκον, παραμυθίας χάριν τινὲς τῶν φιλοξένων γυναικῶν προσελθοῦσαι διηγοῦντο ἑκάστη τὰ ἑαυτῆς κακὰ, ἵνα τῇ τῶν ὁμοίων συμφορᾷ παραμυθίας μέρος[2] ἐν τοῖς ἐμοῖς εὕροιμι· ὃ δή με καὶ μᾶλλον ἐλύπει, καὶ τὴν ψυχὴν ἐπὶ πλεῖον κατήσθιε, γυναικῶν καὶ ἄλλων ἀκούουσαν[3] συμφοράς. καὶ δὴ καὶ εἰς ξενίαν πολλῶν με ἄγειν ἀξιουσῶν μία τις τῶν ἐνταῦθα πενιχρὰ πολλὰ βιασαμένη εἰς τὸ ἑαυτῆς ἐλθεῖν ἀνέπεισε καταγώγιον θάρσει,[4] λέγουσα· καὶ γὰρ ὁ ἐμὸς ἀνὴρ, ναύτης δὲ οὗτος ἦν, κατὰ θάλασσαν τέθνηκε πάνυ νεώτερος ὤν. καὶ ἐξ ἐκείνου πολλῶν με ἀξιούντων εἰς[5] γάμον ἐλθεῖν ἐγὼ χηρεύειν εἱλόμην[6] τὸν ἐμὸν ἄνδρα ποθοῦσα. ἔσται δὲ κοινὰ ἡμῖν, ἃ διὰ χειρῶν ἀμφότεραι πορίζειν δυνάμεθα. καὶ ταῦτα μὲν ἐκείνη.

LXXXVI. Ἐγὼ δὲ ἵνα μή σοι μηκύνω τοὺς ὑπὲρ τούτου λόγους, συνῴκησα ταύτῃ διὰ τὴν φιλανδρίαν. οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ τῆς ταλαιπώρου μὲν αἱ χεῖρες ἐμοῦ[1] ὑπὸ τῶν δηγμάτων παρείθησαν, καὶ ἡ ὑποδεξαμένη με[2] αὕτη γυνὴ ὑπὸ πάθους τινὸς ὅλη συνδεθεῖσα σχεδὸν ἀκίνητος[3] ἐπὶ τῆς οἰκίας ἔῤῥιπται. ἐπεὶ οὖν ὁ τῶν πάλαι[4] γυναικῶν ἔλεος ἤδη παρήκμασεν, ἐγὼ δὲ καὶ ἡ κατ᾽ οἶκον ἀμφότεραι[5] συμφοραῖς ἐπίσης κεχρήμεθα, καθέζομαι νῦν ὡς ὁρᾷς ἐνταῦθα προσαιτοῦσα, καὶ ὧν ἂν εὐπορήσω, κοινὰ ποιοῦμαι[6] καὶ τῇ συνταλαιπώρῳ. καὶ τὰ μὲν ἐμὰ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. λοιπὸν[7] σὺ μὴ κωλύσῃς τὴν ὑπόσχεσιν πληρῶσαι τοῦ δοῦναι τὸ φάρμακον, ὅπως καὶ τῇ συνοίκῳ θανεῖν ἐπιθυμούσῃ τοῦ δοθέντος κοινωνήσω, αὐτή τε μετασχοῦσα τῆς ζωῆς ταύτης θᾶττον ἀπαλλαγῶ.

LXXXVII. Ταῦτα τῆς γυναικὸς εἰπούσης ὁ Πέτρος ὑπὸ λογισμῶν[1]

τέκνων B. — 5) παύσηται CD, Hom. 6) κολακεύοντος Hom. l. c., nostra Epit. XII, 15, nostra Epit. et al. ap. Cot. — et al. ap. Cot.

mihi ad dedecus assentabatur, finem acciperet. At alterum filium, ut apud patrem in solatium maneret, relinquendum censui.

LXXXIV. Verum quo haec ita fierent, in animum induxi somnium fingere, quasi aliquis mihi noctu adstitisset ac dixisset: Confestim una cum geminis tuis pueris, o mulier, Roma discede ad aliquod tempus, donec tibi rursus indicavero, ut redeas; alioqui cum viro cunctisque tuis liberis derepente peribis male. Simul autem ac somnium ementitum viro narravi, timore magno commotus me et duos filios servosque et ancillas atque multam pecuniam in navem imponens Athenas misit iussitque, ut natorum eruditioni vacarem, quoad, inquit, visionis auctori placuerit redire te. Itaque ego misera una cum liberis navigo, et ventorum vi proiicior in haec loca, navique noctu dissoluta in naufragium incidimus. Mortuis autem omnibus una ego infelix magnis iactata fluctibus in saxum eiecta sum, in quo sedens, quia me natos vivos reperturam sperabam, in pelagus me non deieci tum, cum et animum habebam doloris fluctibus iam ebrium, et hoc facere facile poteram.

LXXXV. Verum ubi illuxit, plurimum clamans et miserabiliter eiulans circumspiciebam quaerens infelicium liberorum meorum cadavera. Igitur misericordia ducti regionis illius homines et nudam intuiti induerunt. Ac deinde maris profundum scrutati sunt quaerentes natos meos. Et quia non inveniebant, nonnullae hospitales mulieres consolandi mei gratia accesserunt et sua singulae mala enarrabant, ut similium calamitate partem consolationis in meis adversitatibus nanciscerer; id quod certe me magis torquebat animumque plus lacerabat, dum aliarum mulierum calamitates audirem. Ceterum cum multae me hospitio recipere cuperent, quaedam eius loci paupercula multa vi adhibita persuasit, ut ad suum domicilium pergerem Confide, dicens; etenim vir meus, qui erat nauta, in mari admodum iuvenis obiit. Atque ab eo tempore licet multi rogarint me, ut nuptias contraherem, ego viri mei desiderio agere in viduitate malui. Erunt autem inter nos communia, quaecumque manibus ambae poterimus comparare. Atque ipsa hactenus.

LXXXVI. Ego vero ne tibi sermonem de his in longum protraham, cum ea habitavi propter amorem, quo maritum prosequebatur. Nec multum tempus intermedium fuit, quando et meae manus infelicis mulieris morsibus debilitatae sunt, et ea mulier quae me susceperat morbo quodam tota occupata fere immobilis domi iacuit. Quoniam ergo misericordia mulierum, quae olim commiserescebant, iam vigorem amisit, ac ego et illa clausa domi ambae miseriis ex aequo utimur, nunc ut vides hic sedeo stipem petens, et quae mihi suppeditantur communia facio cum illa pariter misera. Ac meae quidem res hoc modo se habent. Superest, ut te non inhibeas in complendo eo, quod promisisti daturum te pharmacum, quo et cum contubernali mortem optante quod dederis communicem et ego sumens hac vita citius liberer.

LXXXVII. Haec dicente muliere Petrus cogitationibus stare sus-

---

Cap. LXXXIV. 1) *ἵνα μοι* B. — 2) Sic etiam Hom. XII, 16 et nostra Epit., *διαψεύσασθαι* BCD et al. ap. Cot. — 3) *πάλιν* inser. CD. — 4) *ἤδη* non est in B.

Cap. LXXXV. 1) *καὶ* om. B. — 2) *παραμυθίαν* p. *παραμυθίας μέρος* B. — 3) *ἀκούουσα* BD. — 4) *θάῤῥει* BCD. — 5) *πρὸς* B. — 6) *ἐβουλόμην* fuit in B.

Cap. LXXXVI. 1) *ἐμοῦ αἱ χεῖρες* inv. B. — 2) *με* om. C. — 3) *ὅλως* inserit B. — 4) *παντῶν* B. — 5) *ἀμφοτέραις* B. — 6) Ita dedi ex B, *ποιουμένη* CD et vulg. — 7) *οὖν* inser. al. ap. Cot.

Cap. LXXXVII. 1) *ὑπὸ λογισμῶν ὁ πέτρος* transp. CD ut Hom. XII, 19 et nostra Epit., ubi est *ὑπὸ λογισ-*

ἵστασθαι μετέωρος ἐδόκει. ἐγὼ δὲ ἐπιστὰς καὶ τὸν διδάσκαλον τῇ γυναικὶ κοινολογούμενον[2] οὕτω καταλαβὼν ἐκ πολλοῦ σε περιερχόμενος, ἔφην, ἐζήτουν· καὶ τὰ νῦν τί ποιητέον; ὁ δὲ Πέτρος προσέταξέ μοι προαγαγόντι μένειν ἐπὶ τοῦ πλοίου. καὶ ἐπειδὴ ἀντειπεῖν οὐκ ἦν οὕτω κελεύσαντι, τὸ προσταχθὲν ἐποίουν. ὁ δὲ Πέτρος μικρᾷ τινὶ ὑποψίᾳ, ὡς αὐτός μοι πάντα ὕστερον διηγήσατο, παλλόμενος τὴν καρδίαν ἐπυνθάνετο τῆς γυναικὸς λέγων· εἰπέ μοι, γύναι, τὸ γένος καὶ τὴν πόλιν καὶ τῶν τέκνων δὴ[3] τὰ ὀνόματα, καὶ παραχρῆμα δίδωμί σοι τὸ φάρμακον. ἡ δὲ βιαζομένη μὲν καὶ εἰπεῖν οὐκ ἐθέλουσα, τὸ φάρμακον δὲ ὅμως ἐφιεμένη λαβεῖν ἐσοφίσατο ἀντὶ ἄλλων εἰπεῖν ἕτερα, καὶ ὅμως αὐτὴν μὲν Ἐφεσίαν εἶναι ἔφησε,[4] τὸν ἄνδρα δὲ Σικελὸν, ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν τριῶν παίδων ἤμειψε τὰ ὀνόματα. καὶ ὁ Πέτρος οἰηθεὶς αὐτὴν ἀληθεύειν οἴμοι γύναι, φησὶν, ἐνόμιζον μεγάλην τινὰ χαρὰν τῇ σήμερον ἄγειν ἡμέρᾳ ὑπολαβών σέ τινα εἶναι, ἧς τὰ πράγματα ἀκούσας ἀκριβῶς ἐπίσταμαι. ἡ δὲ ἐξώρκιζε[5] λέγουσα· δέομαί σου, εἰπέ μοι, ἵνα εἰδῶ, εἴ ἐστι τις ἐν γυναιξὶν ἄλλη ἀθλιωτέρα ἐμοῦ.

LXXXVIII. Καὶ ὁ Πέτρος ψεύδεσθαι οὐκ εἰδὼς καὶ ἄλλως ὑπὸ ἐλέους τοῦ πρὸς αὐτὴν ἑλκόμενος τὸ ἀληθὲς λέγειν ἤρξατο. ἐμοί τίς ἐστι νεανίας, ὦ γύναι,[1] τῶν τῆς θεοσεβείας ὀρεγόμενος λόγων,[2] Ῥωμαίων ὑπάρχων πολίτης, ὅστις μοι διηγεῖται, πῶς[3] πατέρα τε ἔχων καὶ ἀδελφοὺς δύο[4] διδύμους οὐδένα τούτων ὁρᾷ. ἥ τε γὰρ μήτηρ ὡς ὁ πατὴρ, φησὶ, διηγεῖτό μοι, ὄνειρον ἰδοῦσα τῆς Ῥωμαίων πόλεως ἐπὶ χρόνον τινὰ ἐξῄει μετὰ τῶν διδύμων αὐτῆς τέκνων, ἵνα μὴ κακῷ τελευτήσῃ θανάτῳ, καὶ σὺν αὐτοῖς ἐκβᾶσα νῦν οὐχ εὑρίσκεται· ὁ δὲ ταύτης μὲν ἀνὴρ, αὐτοῦ δὲ πατὴρ, καὶ αὐτὸς εἰς ἐπιζήτησιν αὐτῆς ἐκβὰς, οὐδὲ οὗτος[5] εὑρίσκεται.

LXXXIX. Ταῦτα τοῦ Πέτρου εἰπόντος ἐπιστήσασα τὸν νοῦν αὐτοῖς[1] ὑπὸ ἐκπλήξεως ἀπέψυξεν ἡ γυνή. ὁ δὲ Πέτρος νήφειν αὐτὴν παρακελευσάμενος, τί[2] ποτέ ἐστιν ὃ πάσχεις,[3] διεπυνθάνετο. ἡ δὲ ὥσπερ ἐκ μέθης ἀνενεγκοῦσα καὶ τὸ πρόσωπον τρίψασα καὶ ποῦ ἐστίν, ἔφη, ποῦ[4] ὁ θρυλλούμενος νεανίας; συνεὶς δὲ ὁ Πέτρος τὸ δρᾶμα εἰπέ μοι σὺ πρῶτον, ἔφη· ἄλλως γὰρ ἰδεῖν τοῦτον οὐ δύνασαι. ἡ δὲ σπεύδουσα ἐγὼ, φησὶν, ἡ τοῦ νεανίσκου μήτηρ εἰμὶ, καὶ Κλήμης αὐτῷ ὄνομα. καὶ ὁ Πέτρος ἀκούσας αὐτός ἐστιν,[5] εἶπεν, αὐτός ἐστι. καὶ οὗτος ἦν ὁ πρὸ μικροῦ[6] προσελθὼν καὶ λαλήσας μοι, ὃν καὶ ἀναμένειν ἐν τῷ πλοίῳ προσέταξα. ἡ δὲ προσπεσοῦσα τῷ Πέτρῳ ἠξίου σπεύδειν ἐπὶ τὸ πλοῖον. καὶ ὁ Πέτρος εἴ μοι τηρεῖς, ἔφη, τὰς συνθήκας, καὶ τοῦτο ποιήσω. ἡ δὲ πάντα ποιῶ, φησὶ, μόνον μοι τὸ τέκνον τὸ μονογενὲς γνώρισον· δόξω γὰρ δι' αὐτοῦ καὶ τὰ δύο μου τὰ ἐνταῦθα τεθνηκότα τέκνα ὁρᾶν. καὶ ὁ Πέτρος ἀλλ' ὅταν αὐτὸν ἴδῃς, ἡσύχασον, μέχρις ἂν τῆς νήσου ἐκβῶμεν.

XC. Λαβόμενος οὖν τῆς χειρὸς αὐτῆς ὁ Πέτρος ἦγεν ἐπὶ τὸ πλοῖον. ἐγὼ δὲ ἰδὼν χειραγωγοῦντα γυναῖκα ἐγέλασα, καὶ προσελθὼν εἰς τιμὴν αὐτοῦ ἀντ' αὐτοῦ χειραγωγεῖν αὐτὴν ἐπειρώμην. καὶ ἅμα τῷ ἅψασθαί με τῆς χειρὸς αὐτῆς ὀλολύξασα ὡς μήτηρ μέγα καὶ περιπλακεῖσα σφόδρα κατεφίλει με τὸν αὐτοῦ υἱόν. ἐγὼ δὲ τὸ πρᾶγμα ὅπερ ἦν ἀγνοῶν ὡς μαινομένην ἀπεσειόμην, αἰδούμενος δὲ καὶ τὸν Πέτρον πικρίας ἐπληρούμην.

μῶν πολλῶν ὁ Πέτρος. — 2) κοινολογούμενον τῇ γυναικὶ inv. C. — 3) δὴ om. B. — 4) ἀνέφησεν εἶναι B, ἔφησεν εἶναι C, om. ἔφησε D. — 5) Sic BCD,

pensus videbatur. Ego vero superveniens et magistrum cum muliere colloquentem ita nactus Iam dudum, inquam, oberrans quaerebam te; et nunc quid faciendum est? Petrus autem imperavit, ut praecederem ac in navi exspectarem. Et quia non licebat contradicere ei, qui ita praeceperat, quod fuerat iussum feci. At Petrus, ut ipse mihi cuncta postea exposuit, suspicione exigua in pectore pulsatus interrogabat mulierem dicens: Refer mihi, femina, genus et civitatem atque etiam liberorum nomina, statimque medicamentum tibi tradam. Illa vero, quippe quae cogeretur ac nollet quidem dicere et tamen pharmacum accipere cuperet, id commenta est, ut pro aliis diceret alia simulque se Ephesiam esse pronunciavit, virum Siculum, similiter quoque trium puerorum nomina commutavit. Tum Petrus arbitratus eam verum dicere, Heu mulier, inquit, existimabam me magnam laetitiam hodierno die allaturum, suspicatus te quandam esse, cuius res audivi et probe novi. At illa adiuravit eum dicens: Oro te, refer mihi, quo sciam, utrum inter mulieres sit alia quaepiam me infelicior.

LXXXVIII. Et Petrus mentiri nesciens et alioqui misericordia erga illam adductus, quod verum erat, coepit dicere. Est mihi quidam iuvenis, o mulier, sermonum ad cultum Dei spectantium cupidus et civis Romanus, qui mihi narravit, quo modo cum haberet patrem ac duos fratres geminos, neminem eorum videret. Nam mater quemadmodum, inquit, mihi commemorabat pater, viso insomnio ex urbe Roma ad quoddam tempus una cum geminis suis natis exivit, ne misera morte decederet, atque cum illis egressa nunc non invenitur; eius autem vir, pater vero meus, is quoque ad quaerendam eam digressus nec ipse inveniri potest.

LXXXIX. Ita cum Petrus dixisset, mulier quae ad ea animum applicuerat stupore exanimata est. Petrus autem ut ad sobriam mentem rediret hortatus Quidnam est, quod pateris, interrogavit. At illa quasi ex ebrietate se recolligens cum os fricuisset Et ubi est, inquit, ubi memoratus iuvenis? Intelligens autem rem Petrus Tu mihi dic prius, inquit; aliter enim eum videre non poteris. Illa vero festinans ait: Ego sum adolescentis mater, et nomen illi est Clemens. Quo Petrus audito Is ipse est, inquit, is ipse est. Atque is erat, qui paullo ante accessit et mecum locutus est, quemque in navi exspectare iussi. Tum illa ad Petri genua procidens rogabat, ut ad navem properaret. Et Petrus Si mihi, inquit, servas pacta, hoc quoque agam. Illa autem respondit: Omnia faciam, tantum mihi filium unigenitum ostende; per eum quippe videre mihi videbor et duos meos qui hic mortui sunt natos. Ac Petrus: Sed cum videbis eum, quieta mane, donec ex insula egressi fuerimus.

XC. Tenens ergo illius manum Petrus eam ad navigium duxit. Quem ego videns manu deducere mulierem risi, et accedens in honorem illius pro ipso manu ducere eam volui. Et simul atque tetigi manum ipsius magno tanquam mater clamore edito meque complexa vehementer me filium suum deosculata est. Ego autem ignorans, quidnam rei esset, tanquam insanientem repellebam, simulque reveritus Petrum plenus eram amaritudine.

XCI. Tum Petrus Sine, inquit, o Clemens. Quid enim agis ita repellens eam, quae te peperit? Id cum ego audissem, multum lacrimans et

---

Hom. l. c., nostra Epit., Turn., Cot., ἐξώρκισε utraque Clerici ed.

Cap. LXXXVIII. 1) ὦ γύναι νεανίας ord. B. — 2) τὸν .... λόγον V nostrae Epit. et al. ap. Cot., τῶν ..... λόγον B. — 3) ὡς C et al. ap. Cot. — 4) δύο om. C. — 5) οὕτως al. ap. Cot.

Cap. LXXXIX. 1) ἑαυτῆς BCD, nostra Epit., ἑαυτῆς et αὐτῆς al. ap. Cot. — 2) τί δή C. — 3) ὦ γύναι inser. B. — 4) ποῦ om. D., ποῦ ἐστὶν exh. al. ap. Cot. Subinde ὁ τρυλούμενος B. — 5) ἐστιν om. BCD, V nostrae Epit. et al. ap. Cot. — 6) μικροῦ μοι C.

XCI. Ὁ δὲ Πέτρος ἔα, φησὶν, ὦ Κλήμη. τί γὰρ καὶ ποιεῖς οὕτως[1] τήν σε τεκοῦσαν ἀποσειόμενος; ἐγὼ δὲ τοῦτο ἀκούσας, περίδακρυς γενόμενος καὶ καταπεσούσῃ τῇ τεκούσῃ προσπεσὼν κατεφίλουν. καὶ γὰρ ἅμα τῷ ῥηθῆναί μοι τοῦτο ἀμυδρῶς πως[2] τὸ εἶδος ἀνεκαλούμην. πολλοὶ μὲν οὖν ὄχλοι συνέτρεχον ἱστορῆσαι τὸ θαῦμα, καὶ πᾶσιν αὐτοῖς διὰ στόματος ἦν, ὅπως ἀνὴρ οὕτως[3] ἀξιόλογος τὴν προσαῖτιν γυναῖκα μητέρα ἑαυτοῦ ἀνεγνώρισεν. βουλομένοις οὖν ἡμῖν σὺν τῇ μητρὶ τῆς νήσου ἐκβαίνειν ἡ μήτηρ ὦ τέκνον μου ποθεινὸν, εἶπεν, εὔλογόν ἐστι συντάξασθαι καὶ τῇ ὑποδεξαμένῃ με[4] γυναικὶ, ἥτις πενιχρὰ οὖσα καὶ ὅλη παρειμένη ἐπὶ τῆς οἰκίας ἔῤῥιπται. καὶ ὁ Πέτρος ἀκούσας ἐθαύμασεν, ἀλλὰ[5] καὶ πάντες οἱ περιεστῶτες[6] ὄχλοι τὸ τῆς γυναικὸς ἀγαθὸν[7] φρόνημα, καὶ εὐθέως ἐκέλευσέ τισι πορευθῆναι καὶ τὴν γυναῖκα ἐπὶ κλίνης κομίσαι. ἧς ἐνεχθείσης[8] τεθῆναι μὲν ἐπιτάττει τὴν κλίνην· αὐτὸς δὲ ὑπὸ ταῖς πάντων ἀκοαῖς εἰ ἀληθείας[9] κήρυξ ἐγὼ, ἔφη,[10] ἐγερθήτω ἐξαυτῆς ὑγιὴς τὴν τῶν παρεστώτων πίστιν, ἵνα γνῶσιν, ὅτι εἷς ἐστι θεὸς ὁ τὸν κόσμον ποιήσας. ὁ μὲν οὖν ταῦτα εἶπε· καὶ ἡ γυνὴ εὐθὺς ὑγιὴς[11] ἀναστᾶσα τῆς κλίνης τῷ Πέτρῳ προσέπεσεν. εἶτα καὶ τὴν συνήθη καὶ φίλην καταφιλήσασα ἐπυνθάνετο, τί εἴη τοῦτο. ἡ δὲ ὅλον αὐτῇ τὸ πρᾶγμα τοῦ ἀναγνωρισμοῦ διηγήσατο, καὶ οἱ ἀκούσαντες κατεπλάγησαν. τότε ἡ μήτηρ τὴν ξενοδόχον ἰαθεῖσαν παραδόξως ἰδοῦσα παρεκάλει καὶ αὐτὴ θεραπείας τυχεῖν. ὁ Πέτρος δὲ τὴν χεῖρα ἐπιθεὶς καὶ αὐτὴν ἐθεράπευσεν.

XCII. Εἶτα[1] περὶ εὐσεβείας διαλεχθεὶς ἐπὶ τῷ τέλει δὲ καὶ προσθεὶς, ὡς εἴ τις βούλεται ταῦτα μαθεῖν ἀκριβῶς, εἰς Ἀντιόχειαν ἀφικόμενος, ὅπου πλείους ἡμέρας ἔκρινα παραμένειν,[2] ἐκεῖ ταῦτα καὶ μανθανέτω. εἰ γὰρ ἐμπορίας ἕνεκεν ἢ στρατείας οἰκίας[3] καταλιμπάνειν οἴδατε καὶ εἰς μακροὺς ἀπιέναι τόπους[4], αἰωνίας δὲ χάριν ζωῆς οὐδὲ τριῶν ἡμερῶν ὁδὸν οἴχεσθαι προθυμήσεσθε;[5] οὕτως εἰπὼν, τὸν λόγον[6] κατέπαυσε. μετὰ δὲ ταῦτα ἐγὼ τῇ ὑγιασθείσῃ γυναικὶ ἐπὶ παντὸς τοῦ ὄχλου χιλίας δραχμὰς εἰς τροφὰς δωρησάμενος,[7] εἶτα καὶ παραθέμενος αὐτὴν ἀγαθῷ τινι[8] ἀνδρὶ πρώτῳ τῆς πόλεως ὄντι, φύσει μετὰ χαρᾶς τοῦτο[9] πράττειν προῃρημένῳ, ἔτι δὲ καὶ ἄλλαις πολλαῖς ἀργύρια διανείμας ταῖς ποτε τὴν μητέρα παραμυθησαμέναις, εὐχαριστήσας τῷ κυρίῳ διέπλευσα[10] εἰς Ἀντάραδον ἅμα τῇ μητρὶ καὶ Πέτρῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ἑταίροις, καὶ οὕτως εἰς ξενίαν ὡρμήσαμεν.

XCIII. Γενομένων δὲ ἡμῶν ἐπὶ αὐτὸ καὶ τροφῆς μεταλαβόντων, τεινομένης ἔτι τῆς ὥρας ἔφην ἐγὼ τῷ Πέτρῳ· φιλανθρωπίας ἔργον, κύριέ μου Πέτρε, ἡ ἐμὴ πεποίηκε μήτηρ τῆς ξενοδόχου ὑπομνησθεῖσα γυναικός. καὶ ὁ Πέτρος ἀπεκρίνατο· ἆρά γε, ὦ Κλήμη, ἀληθῶς νενόμικας φιλανθρωπίας ἔργον πεποιηκέναι τήν σε τεκοῦσαν, καθ' ὃ τὴν ἀπὸ[1] ναυαγίου αὐτὴν ὑποδεξαμένην[2] ἠμείψατο, ἢ ὡς μητρὶ χαριζόμενος τοῦτο εἴρηκας; εἰ δὲ μὴ χαριζόμενος, ἀλλ' ὡς ἀληθεύων ἔφης, ἔοικάς μοι ἀγνοεῖν, τί ποτέ ἐστι φιλανθρωπίας μέγεθος, ἥτις ἐστὶν ἄνευ τοῦ φυσικῶς πείθοντος ἡ πρὸς οἷον δή ποτε στοργὴ, καθ' ὃ[3] ἄνθρωπός ἐστιν. ἀλλ' οὐδὲ ἡ ξενοδόχος ἡ ἀπὸ ναυαγίου τήν σε[4] τεκοῦσαν ὑποδεξαμένη φιλάνθρωπος ἂν παρ' ἐμοὶ[5] λέγοιτο. ὑπὸ γὰρ ἐλέους κολασθεῖσα[6] ἐπέπειστο γενέσθαι γυναικὸς εὐεργέτις,[7] ναυαγίῳ περι-

---

Cap. XCI. 1) οὕτως BCD et nostra Epit., οὕτω vulg., τὴν σὴν ὄντως τεκοῦσαν Hom. XII, 23. Post οὕτως interpungit C. — 2) πρὸς D. — 3) οὕτως B, man. pr. οὗτος supra, quod probo. — 4) με recepimus ex BCD, Hom. l. c.,

matri quae se deiecerat accidens osculabar. Nam statim ac id mihi dictum fuit, subobscure formam [genitricis] recolebam. Magna ergo hominum multitudo concurrit ad videndum miraculum, iisque omnibus in ore erat, quo modo adeo memorabilis vir mulierem mendicam suam matrem recognovisset. Porro cupientibus nobis ex insula cum matre exire dixit mater: Fili mi optatissime, aequum est, ut valedicam mulieri, quae me suscepit, quaeque pauper et tota paralytica domi iacet. Quod audiens Petrus cum ingenti quae aderat multitudine admiratus est mulieris bonum consilium, statimque nonnullis praecepit, ut irent et mulierem in lectulo portarent. Qua illata iussit quidem poni lectum; ipse vero cunctis audientibus Si, inquit, veritatis sum praeco, surgat continuo sana ad fidem eorum, qui adstant, ut cognoscant unum esse Deum opificem mundi. Atque haec quidem ille dixit, confestimque mulier ex lecto surrexit sana et procidit ad pedes Petri. Ac postea familiarem et amicam deosculata sciscitabatur, quidnam hoc esset. Illa vero totum ei negotium recognitionis exposuit, et cuncti qui audierunt obstupefacti sunt. Tunc mater hospitem mirabiliter sanatam cernens rogavit ipsa quoque ut medelam acciperet. Petrus autem manu imposita ipsam etiam curavit.

XCII. Et postea de pietate disseruit atque in fine addidit: Si quis haec vult diligenter cognoscere, Antiochiam veniat, ubi complures dies manere statui, et ibi discat ea. Si enim negotiationis causa vel militiae relinquere domos soletis et ad loca multum dissita proficisci, an non aeternae vitae gratia vel trium dierum iter aggredi in animum inducetis? Ita locutus sermoni finem imposuit. Deinde autem ego postquam mulieri, quae curata fuerat, coram omni populo mille drachmas ad victum dedi, insuperque bono cuidam viro civitatis primario, qui sponte id cum gaudio facere proposuit, commendavi eam et praeterea aliis etium multis, quae matri quondam solatium praebuerant, pecuniam distribui, gratiis Deo actis Antaradum cum matre et Petro ceterisque sodalibus enavigavi, atque ita ad hospitium processimus.

XCIII. Cum autem una essemus et sumpsissemus cibum restaretque adhuc aliquid temporis, ego dixi Petro: Humanitatis opus, domine mi Petre, exercuit mater mea, quae hospitae mulieris recordata fuerit. Respondit Petrus: Itane, o Clemens, vere existimas, humanitatis opus factum a genitrice tua, quando ei, quae ipsam ex naufragio receperat, gratias retulit, an ut matri gratificareris hoc dixisti? Si enim non ut rem gratam

---

nostra Epit. et al. ap. Cot. — 5) *ἀλλὰ* addidi c. BCD et al. ap. Cot. — 6) Ita BCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot., *περιεστηκότες* vulg. — 7) *ἀγαθὸν* accessit ex BCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 8) Ita BCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot., *ἐναχθείσης* vulg. — 9) *ἀληθῶς* D. — 10) *ἐγώ φησι* C. — 11) *ὑγιὴς* deest in al. ap. Cot.

Cap. XCII. 1) Dedi *Εἶτα* ex D, *Εἶθ' οὕτως* BC, Hom. XII, 24, nostra Epit. et vulg. Sed *οὕτως* prorsus absonum. — 2) Ita etiam B, *περιμένειν* CD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 3) *πατρίδα* B c. O nostrae Epit. *πατρίδας* CD c. V nostrae Epit., Hom. l. c. et al. ap. Cot. — 4) *τόπους* expressimus c. BCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot., *πόνους* vulg. — 5) *προθυμηθήσεσθε* B, *προθυμηθήσεσθε* et *προθυμηθήσεσθαι* al. ap. Cot. — 6) *τῶν λόγων* Clerici ed. 1724. — 7) *κομισάμενος* C. — 8) *ἀγαθῷ τινι* om. C. — 9) *τούτῳ* al. ap. Cot. — 10) *διεπλεύσαμεν* B.

Cap. XCIII. 1) *καθ' ὅτι ἀπὸ* B, *καθότι ἀπὸ* CD, *καθὸ* et *καθ' ὅτι ἐπὶ* et *καθότι τὴν ἀπὸ* al. ap. Cot. In Cler. ed. 1724 est *ὑπὸ ναυαγίου* ex errore, opinor. — 2) *ἀποδεξαμένην* B. — 3) *καθὸ* CD. — 4) *σε* recepimus ex BCD, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 5) *παρ' ἐμοῦ* B et unus Cotelerii liber, deest *παρ' ἐμοὶ* in al. ap. Cot. — 6) *κατακλασθεῖσα* unus Cotelerii liber. Subinde *πέπειστο* BCD, noster Hom. (XII, 25) Cod., *πέπεισθο* al. ap. Cot. — 7)

πεσούσης, τέκνα πενθούσης, ξένης, γυμνῆς, μεμονωμένης, καὶ σφόδρα ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς ὀλοφυρομένης. ἐν τοσαύταις οὖν αὐτὴν συμφοραῖς οὖσαν[8] τίς οὐκ ἂν ἰδὼν[9] ἐλεήσειε καὶ τῶν ἀσεβῶν; ὥστε οὔπω φιλανθρωπίας ἔργον οὐδὲ ἡ ξενοδόχος γυνὴ πεποιηκυῖα πρὸς αὐτὴν φαίνεται, ἀλλ᾽ ὑπὸ τοῦ ἐπὶ μυρίαις συμφοραῖς ἐλέου πρὸς εὐεργεσίαν κεκινημένη. καὶ γὰρ ἡ σε τεκοῦσα βίου εὐπορήσασα καὶ τὴν ξενοδόχον ἀμειψαμένη οὐ φιλανθρωπίας, ἀλλὰ φιλίας ἐποίησεν ἔργον.[10] πολλὴ δὲ διαφορὰ μεταξὺ φιλίας τε καὶ φιλανθρωπίας, ὅτι ἡ μὲν φιλία ἐξ ἀμοιβῆς γίνεται, ἡ φιλανθρωπία δὲ ἄνευ τοῦ φυσικῶς πείθοντος πάντα ἄνθρωπον, καθὸ ἄνθρωπός ἐστι,[11] φιλοῦσα εὐεργετεῖ. εἰ μὲν οὖν ἡ ἐλεήσασα ξενοδόχος αὕτη καὶ ἀδικήσαντας ἐχθροὺς ἐλεοῦσα εὐεργετεῖ, φιλάνθρωπος ἂν εἴη·[12] εἰ δὲ διότι[13] φίλη ἢ ἐχθρά, ἡ φίλη τοιαύτη[14] τοῦ τινὸς αἰτίου φίλη ἐστὶν ἢ ἐχθρά, οὐ τοῦ ἀνθρώπου.

XCIV. Κἀγὼ ἀπεκρινάμην· οὐ δοκεῖ σοι οὖν φιλάνθρωπος εἶναι κἂν ἡ ξενοδόχος ξένην,[1] ἣν οὐκ ἠπίστατο, εὐεργετήσασα; καὶ ὁ Πέτρος· ἐλεήμονα μὲν αὐτὴν εἰπεῖν ἐπίσταμαι, φιλάνθρωπον δὲ οὐ τολμῶ λέγειν, ἅτε δὴ[2] μηδὲ τὴν τεκοῦσαν φιλότεκνον, ὑπὸ ὠδίνων γὰρ καὶ ἀνατροφῆς στέργειν πέπεισται. ὥσπερ γὰρ ὁ ἐρῶν ὑπὸ τῆς συνηθείας κολακεύεται, καὶ ὁ φίλος ὑπὸ τῆς ἀμοιβῆς, οὕτω καὶ ὁ ἐλεῶν ὑπὸ τῆς συμφορᾶς. πλὴν ἐγγὺς ὁ ἐλεήμων τῷ φιλανθρώπῳ, ὅτι ἄνευ τοῦ τι θηρᾶσαι καὶ λαβεῖν εὐεργετεῖν πείθεται, οὔπω δὲ καὶ φιλάνθρωπος. κἀγὼ[3] ἀπεκρινάμην· ἐπὶ ποίαις οὖν πράξεσι φιλάνθρωπός τις εἶναι δύναται; καὶ ὁ Πέτρος ἀπεκρίνατο· ἐπεὶ ὁρῶ σε γλιχόμενον ἀκοῦσαι, τί ποτέ ἐστι φιλανθρωπίας ἔργον, οὐκ ὀκνήσω εἰπεῖν. φιλάνθρωπος ἐκεῖνός ἐστιν ὁ[4] καὶ ἐχθροῖς ἡμέρως καὶ εὐεργετικῶς προσφερόμενος. ὅτι δὲ οὕτως ἔχει, σαφῶς ἄκουε.[5] τὴν φιλανθρωπίαν ἐκ δύο μοι νόει συγκεῖσθαι μερῶν, ὧν τὸ μὲν αὐτῆς ἐλεημοσύνη, τὸ δὲ ἀγάπη ἐστὶν ἡ πρὸς τὸν[6] πλησίον· πλησίον δὲ ἀνθρώπῳ ἐστὶν ὁ πᾶς ἄνθρωπος, οὐχ ὅτι εἷς ἄνθρωπος.[7] ἄνθρωπος γάρ ἐστι καὶ ὁ[8] κακὸς καὶ ὁ ἀγαθὸς, καὶ ὁ ἐχθρὸς καὶ ὁ[9] φίλος. χρὴ οὖν τὸν φιλανθρωπίαν ἀσκοῦντα μιμητὴν εἶναι θεοῦ, εὐεργετοῦντα[10] δικαίους τε καὶ ἀδίκους, ὡς αὐτὸς ὁ θεὸς ἐν τῷ νῦν κόσμῳ τόν τε ἥλιον καὶ τοὺς ὑετοὺς αὐτοῦ[11] πᾶσι παρέχων.[12] εἰ δὲ θέλεις ἀγαθοὺς μὲν εὐεργετεῖν, κακοὺς δὲ κολάζειν, κριτοῦ ἔργον πράττειν ἐπιχειρεῖς.

XCV. Κἀγὼ ἔφην· ἆρά γε καὶ ὁ θεὸς τότε μέλλων κρίνειν, ὡς διδάσκεις[1] ἡμᾶς, οὐ φιλάνθρωπός ἐστι;[2] καὶ ὁ Πέτρος· τοὐναντίον λέγεις. ἐπεὶ[3] γὰρ κρίνει,[4] φιλάνθρωπός ἐστι. φιλῶν γὰρ καὶ ἐλεῶν τοὺς ἠδικημένους τιμωρεῖται τοὺς ἀδικήσαντας. κἀγὼ ἔφην· οὐκοῦν εἰ κἀγὼ ἀγαθοὺς μὲν εὐεργετῶ, τοὺς δὲ ἀδικοῦντας καθ᾽ ὃ[5] ἀνθρώπους ἠδίκησαν τιμωροῦμαι, φιλάνθρωπός εἰμι.[6] καὶ ὁ Πέτρος ἀπεκρίνατο· εἰ μετὰ τοῦ πρόγνωσιν ἔχειν

εὐεργέτης fuit in B. — 8) οὖν συμφοραῖς οὖσαν αὐτὴν inv. D. — 9) ἰδὼν οὐκ ἂν inv. C. Subinde ἠλέησε al. ap. Cot. — 10) ἔργον ἐποίησε (fuit σεν) B. — 11) ἄνθρωπος ἐστὶν D. — 12) εἴη ἂν inv. C. — 13) ὅτι D, δι᾽ ὅτι et διάτι al. ap. Cot. — 14) καὶ διά τι ἐχθρὰ ἢ φίλη, ἡ τοιαύτη C, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. Iis testibus nixus reliquorum nostrorum Codd. et vulg. ἢ φίλη τοιαύτη mutavi in ἡ φίλη τοιαύτη.

Cap. XCIV. 1) ἠξένην C. — 2) δὴ om. D. — 3) δὲ inserit D. — 4) ὁ excidit Clerici ed. 1724. — 5) ἄκουσον B ut Hom. XII, 26 et nostra Epit. — 6) τῶν edd. Clericanae. — 7) οὐχ ὅτι εἷς ἄνθρωπος des. in B et in O nostrae Epit. — 8) ὁ excidit Clerici ed. 1724. — 9) Sic B, Hom. l. c. et nostra Epit., om. art. ὁ ante ἐχθρὸς C, ante φίλος D, utrobique vulg. — 10) Vulgatae particulam δὲ post εὐεργετοῦντα exclusimus

faceres, sed ut veritatem loquereris effatus es, videris mihi ignorare, quaenam sit magnitudo humanitatis, quae est amor in quemlibet quatenus hominem et absque ullo naturali affectu. Sed nec hospes, quae matrem tuam ex naufragio suscepit, humana a me dicetur. Misericordia enim compressa impulsa est ad bene faciendum mulieri naufragium passae, natos lugenti, peregrinae, nudae, destitutae, multumque calamitates suas lamentanti. In tantis ergo adversitatibus versantem quis videns non etiam ex impiis miseratus fuisset? Quare nequaquam humanitatis opus nec mulier hospita erga eam peregisse videtur, sed ad beneficium mota fuisse misericordia ex plurimis adversis orta. Etenim parens tua facultatibus abundans et hospitam remunerata non humanitatis, verum amoris opus effecit. Multa autem intercedit differentia amorem inter et humanitatem, quia amor quidem ex remuneratione est, humanitas vero absque ulla naturali propensione hominem omnem, quatenus homo est, diligit ac beneficiis afficit. Itaque si ea hospes, quae miserta est, etiam hostes male de ea meritos miserata beneficio afficeret, humana esset; sin vero propter quid amica est vel inimica, haec amica alicuius rei, quae causa sit, amica est vel inimica, non autem hominis.

XCIV. Et ego respondi: Non ergo tibi videtur esse humana saltem hospes, quae in peregrinam, quam non noverat, beneficium contulit? Tum Petrus: Eam quidem misericordem appellare novi, humanam autem non audeo dicere, quandoquidem nec matrem amantem liberorum, quippe quae a partus doloribus et ab educatione ad diligendum compulsa sit. Quemadmodum enim qui cupidine inflammatur a consuetudine mulcetur, et qui amore prosequitur a remuneratione, ita et qui miseretur a calamitate. Attamen misericors humano vicinus est, quoniam absque ullo quaestu ac munere ad praestandum beneficium fertur, sed nondum humanus est. Et ego dixi: Ob quas igitur actiones humanus quis esse potest? Respondit Petrus: Quia video te cupidum audiendi, quodnam sit humanitatis officium, non pigebit dicere. Humanus ille est, qui etiam erga inimicos placide ac munifice se gerit. Quod autem ita habeat, manifesto audi. Mihi cogita, humanitatem ex duabus partibus constare, quarum una quidem misericordia sit, altera vero dilectio in proximum; proximus autem homini est quilibet homo, et non quia unus homo. Homo enim est etiam malus et bonus, hostis pariter ac amicus. Oportet ergo eum, qui humanitatem colit, imitatorem Dei esse de iustis atque iniustis bene merendo, sicut ipse Deus in hoc mundo solem imbresque suos cunctis praebet. Quodsi vis bonis quidem benefacere, malos vero punire, iudicis munus implere niteris.

XCV. Et ego dixi: Igitur et Deus, qui tum iudicaturus est, ut nos doces, non est humanus? Ac Petrus: Pugnantia loqueris. Nam quia iudicat, humanus est. Diligens enim ac miseratus iniuria affectos iniuriam inferentes plectit. Et ego Itaque, inquam, si ipse bonis benefacio, et iniuriosos quia iniurii erga homines fuerunt castigo, humanus sum. Et Pe-

---

c. BCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 11) *αὐτοῦ* om. C. — 12) Matth. 5, 45; *παρέχει* al. ap. Cot.

Cap. XCV. 1) *διδάσκει* C. — 2) Melius vertisset noster: *hominum amans* quam *humanus* ambiguitatis vitandae causa. Sed ubique verba lectori adnumerat, non adpendit. Vir doctus, qui ex ore Henr. Valesii excepit versionem historicorum ecclesiasticorum animadverterat, virum summum interdum nimium a verbis abscedere, sed ipse nimis adhaerens perpetuo *βαρβαρίζει*, nec semper feliciter potestatem vocum Graecarum exprimit. Hoc obiter et semel, quod sexcenties dici potuit, hic adnotandum censui. *Cler.* — 3) *ἐπεὶ* ex BCD, Hom. XII, 27 et nostra Epit., *ἐπειδὴ* vulg. — 4) Sic etiam BCD, ed. Hom. Cotel. et uterque Cod. nostrae Epit., *κοινεῖ* noster Hom. Cod. — 5) *καθὸ* CD. — 6) Inter-

ἐφεῖτό σοι καὶ ἡ τοῦ κρίνειν ἐξουσία, ὀρθῶς ἂν τοῦτο ἐποίεις, διὰ μὲν τοῦ εἰληφέναι τὴν ἐξουσίαν καταδικάζων οὓς ὁ θεὸς ἐδημιούργησε, διὰ δὲ τὴν πρόγνωσιν[7] ἀπταίστως ἐν τῷ κρίνειν οὓς μὲν ὡς δικαίους δικαιῶν, οὓς δὲ ὡς ἀδίκους καταδικάζων. κἀγὼ ἔφην· ὀρθῶς[8] ἔφης καὶ ἀληθῶς· ἀδύνατον γάρ τινα πρόγνωσιν οὐκ ἔχοντα κρίνειν ὀρθῶς. ἐνίοτε γὰρ φαίνονταί τινες ἀγαθοί, ἀθέμιτα κρύφα διαπραττόμενοι· ἔνιοι δὲ ἀγαθοί, ὑπὸ διαβολῆς ἐχθρῶν κακοὶ ὑπολαμβανόμενοι. ἀλλ' εἰ καὶ τοῦ βασανίζειν καὶ ἀνακρίνειν ἐξουσίαν τις ἔχων δικάζει,[9] οὐδὲ οὕτως ἕξει πάντως τὸ δικαίως δικάζειν.[10] ἔνιοι γὰρ φονεῖς ὄντες, εἶτα τὰς βασάνους ὑπενεγκόντες, ἀφείθησαν ὡς ἀθῷοι· ἕτεροι δὲ πάλιν ἀθῷοι τυγχάνοντες, τὰς βασάνους οὐχ ὑπομείναντες, καὶ διὰ τοῦτο καταψευσάμενοι ἑαυτῶν, ὡς αἴτιοι ἐκολάσθησαν.

XCVI. Καὶ ὁ Πέτρος ἔχει μετρίως καὶ ταῦτα, ἔφη· τὸ δὲ μεῖζον ἄκουσον. ἐνίων[1] ἀνθρώπων ἁμαρτανόντων ἢ εὖ πραττόντων, ἃ μὲν ὧν ποιοῦσιν ἴδιά ἐστιν αὐτῶν, ἃ δὲ καὶ ἀλλότρια· δίκαιον δὲ ἕκαστον ἐπὶ τοῖς ἰδίοις ἁμαρτήμασι τιμωρεῖσθαι, ἢ ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν ἀμοιβῆς ἀξιοῦσθαι. ἀδύνατον δέ τινι πλὴν προφήτῃ μόνῳ πρόγνωσιν[2] ἔχοντι τὰ[3] ὑπό τινος γενόμενα εἰδέναι σαφῶς, ποῖα μὲν αὐτοῦ ἐστὶν ἴδια, ποῖα δὲ οὐκ ἔστι.[4] κἀγὼ ἔφην· ἐβουλόμην μαθεῖν, πῶς τῶν ἀδικημάτων ἢ κατορθωμάτων[5] τὰ μὲν ἴδια, τὰ δὲ ἀλλότρια τυγχάνει.[6] καὶ ὁ Πέτρος μοι ἀπεκρίνατο· ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἔφη· τὰ ἀγαθὰ ἐλθεῖν δεῖ· μακάριος δέ, φησί, δι' οὗ ἔρχεται. ὁμοίως ἀνάγκη καὶ τὰ κακὰ ἐλθεῖν· οὐαὶ δὲ δι' οὗ ἔρχεται.[7] εἰ δὲ διὰ κακῶν ἔρχεται τὰ κακά, καὶ διὰ ἀγαθῶν ἀγαθὰ[8] φέρεται, προσεῖναι δεῖ ἑκάστῳ,[9] εἴτε ἀγαθὸν ἔπραξεν, εἴτε φαῦλον, ἵνα καὶ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ πνεύματος· ὃς ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἀληθὲς ᾖ πάντως καὶ ἀναμφίλογον.[10] πλὴν ἀλλὰ τὸν ἀρετῆς ὅλως ἀντιποιούμενον δέον ἐστίν, ὡς ὁ Χριστὸς εἴρηκε, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπᾶν· ἔτι μὴν καὶ ὑπὲρ αὐτῶν εὔχεσθαι, καὶ τοὺς λοιδοροῦντας εὐλογεῖν, καὶ τοῖς ἐπηρεάζουσι συγχωρεῖν.[11] οὕτω γὰρ ἀκριβὴς ἔσται φύλαξ τῶν ἐντολῶν, καὶ[12] τὰ ἁμαρτήματα πάντα διὰ τῆς εἰς τὸν πλησίον ἀγάπης συγχωρηθεὶς ἀπελεύσεται.

XCVII. Τούτων ἀκούσας αὐτὸς τἄλλα[1] μὲν πράττειν εἶναι δυνατὸν ἔφην· ἐχθροὺς δὲ εὐεργετεῖν, πᾶσαν αὐτῶν ὑποφέροντα τὴν ἐπήρειαν, οὐκ οἶμαι[2] δυνατὸν ἀνθρωπείᾳ προσεῖναι φύσει.[3] καὶ ὁ Πέτρος ὀρθῶς ἔφης, ἀπεκρίνατο. ἀθανασίας γὰρ αἰτία οὖσα ἡ φιλανθρωπία, πολλοῦ δίδοται. ἐὰν γὰρ πληροφορηθῇ τις, ὅτι οἱ ἐχθροὶ πρὸς καιρὸν κακουχοῦντες οὓς μισοῦσιν, αἰωνίου κολάσεως ἀπαλλαγῆς αὐτοῖς[4] αἴτιοι γίνονται, ὡς εὐεργέτας

---

rogandi signum apud Turn. — 7) Hic vox *πρόγνωσις* non est *praenotio*; iudex enim praenosse delicta minime necesse habet, sed tantum scire praeterita; neque enim poenas sumit de futuris flagitiis, sed de praeteritis. Igitur *πρόγνωσις* apud hunc scriptorem est hoc loco *τῶν πρότερον γεγονότων γνῶσις* seu cognitio eorum quae prius facta sunt ab iis, de quibus sententia fertur. An vero usquam alibi haec vox hoc significatu occurrat, fateor me ignorare. *Cler.* — 8) Vocc. *ἀδύνατον γάρ τινα πρόγνωσιν οὐκ ἔχοντα κρίνειν ὀρθῶς* non leg. B. — 9) *δικάζει* om. B. — 10) *κολάζειν* C.

Cap. XCVI. 1) *ἐνίων δὲ* D. — 2) Hic quoque hac voce significatur *τῶν γενομένων γνῶσις*, ut sequentia verba ostendunt; neque enim cum praevisione futurorum in prophetis coniuncta fuit cognitio praeteritorum, ita ut posterior

trus respondit: Si una cum praenotione concederetur tibi et iudicandi potestas recte id faceres, per acceptam quidem potestatem condemnans eos, quos Deus creavit, per praenotionem vero inculpate in iudicando tum alios tanquam iustos absolvens, tum alios tanquam iniustos damnans. Et ego dixi: Recte locutus es ac vere; fieri enim nequit, ut qui praenotione caret iudicet recte. Interdum quippe nonnulli videntur boni, qui illicita clam perpetrant; nonnulli vero boni hostium calumnia mali esse creduntur. Sed et si quis potestate torquendi et quaestionem habendi praeditus iudicet, neque sic poterit omnino iuste iudicare. Quidam enim, cum homicidae essent, postea quaestionis tormenta sustinentes dimissi sunt velut innoxii; et alii rursus qui innocentes erant, cum tormenta ferre non potuissent, ideoque contra se mentiti fuissent, tanquam rei affecti sunt supplicio.

XCVI. Tum Petrus Atque haec, inquit, modica sunt; audi vero maius quidpiam. Quando aliqui homines peccant vel bene agunt eorum, quae operantur, alia ipsorum propria sunt, alia etiam aliena; aequum vero est, unumquemque pro delictis propriis dare poenas, aut pro recte factis praemio donari. Fieri autem non potest, ut quispiam nisi solus propheta, qui praenotionem habet, ab aliquo gesta certo sciat, quaenam quidem eius propria sint, quaenam vero non sint. Et ego Vellem, inquam, audire, quo modo ex criminibus aut ex bonis operibus alia quidem sint propria, alia vero aliena. Et Petrus mihi respondit: Dominus noster Iesus Christus filius Dei dixit: *Oportet, ut veniant bona; beatus autem*, inquit, *per quem veniunt. Similiter necesse est, ut etiam veniant mala; vae autem illi, per quem veniunt.* Porro si per malos veniunt mala, et per bonos bona inferuntur, inesse unicuique oportet, sive bonum sive malum gesserit, ut et quod a spiritu dictum fuit: *Qui reddet unicuique secundum opera eius*, verum sit prorsus ac indubium. Sed tamen qui virtutem omnino affectat, debet, quemadmodum dixit Christus, inimicos quoque deligere; et praeterea pro illis orare, et conviciantibus benedicere, et calumniantibus condonare. Sic enim diligens erit mandatorum custos, atque venia omnium peccatorum ob caritatem erga proximum accepta e vita discedet.

XCVII. His ego auditis Reliqua quidem, inquam, facere possumus; at inimicis benefacere, omnes eorum iniurias tolerando, ut insit in humana natura, impossibile puto. Tum Petrus respondit: Recte locutus es. Cum enim humanitas causa sit immortalitatis, multo constat. Nam si quis certo sibi persuadeat, inimicos dum quos oderunt vexant ad tempus, liberationis ab aeterno supplicio illis auctores esse, eos tanquam beneficos amore complectetur. Aliter autem nemo potest hoc mandatum perficere, nisi valde Deum diligat et in illius timore sit institutus. Ait enim: *Initium sapientiae timor Dei.* Qui autem timore Dei imbutus fuerit, ad caritatem omnino perveniet eodemque loco habebit proximum, quo seipsum.

---

e priore sequeretur. *Cler.* — 3) τὰ adiunctum ex BCD, Hom. XII, 28 et nostra Epit. — 4) οὐκ εἰσὶν B, οὐκ εἰσὶ CD et nostra Epit. — 5) ἢ κατορθωμάτων adsumptum ex BCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 6) τυγχάνει recepi ex C. — 7) Vix crediderim in exemplari Ebionitico Matthaei ita lectum. Verisimilius mihi videtur citari hic textum loci, aut potius collectionem Ebionitae, quasi diceret: ut dixit Christus oportere esse scandala, sic etiam oportet esse bona; et quemadmodum dixit: vae scandalorum auctori, ita et euge dicet rerum bonarum auctori. *Cler.* Matth. 18. Luc. 17. — 8) τὰ ἀγαθὰ C, voc. φέρεται om. — 9) τὸ ἴδιον add. al. ap. Cot. — 10) ἀναμφίβολον B. Rom. 2, 6. — 11) Matth. 5. Luc. 6. — 12) ὃς καὶ B quod probo.

Cap. XCVII. 1) Ita BCD et al. ap. Cot., πολλὰ vulg. Ex iisdem recepi seq. εἶναι. — 2) οἴομαι BCD, Hom. XII, 33 et nostra Epit. — 3) φύσει προσεῖναι inv. C. — 4) Ita BCD, Hom. l. c., nostra

αὐτοὺς ἀγαπήσουσιν.[5] ἄλλως δὲ ἀδύνατόν τινα τὴν τοιαύτην ἐντολὴν κατορθῶσαι, εἰ μὴ σφόδρα τὸν θεὸν ἀγαπῶν εἴη, τῷ τούτου φόβῳ παιδαγωγούμενος. φησὶ γάρ· ἀρχὴ σοφίας φόβος θεοῦ.[6] τῷ ἐκείνου δὲ φόβῳ στοιχειωθείς τις εἰς ἀγάπην ἥξει πάντως, καὶ οὕτως ἕξει καὶ τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν. ταῦτα τοῦ Πέτρου εἰπόντος ἑσπέρας ἐπικαταλαβούσης εἰς ὕπνον ἐτράπημεν.

XCVIII. Ὄρθρου δὲ γενομένου[1] εἰσιὼν ὁ Πέτρος ἔφη· ὁ μὲν Κλήμης μετὰ τῆς ἑαυτοῦ μητρὸς Ματθιδίας καὶ τῆς ἐμῆς γυναικὸς ἅμα ἐπὶ τοῦ ὀχήματος καθεζέσθωσαν. ὁρμώντων δὲ ἡμῶν τὴν ἐπὶ[2] Βαλαναίας[3] ὁδὸν ἐπύθετό μου ἡ μήτηρ, πῶς ὁ πατὴρ διάγει. κἀγὼ ἔφην· ἐπὶ ζήτησίν σου καὶ τῶν διδύμων υἱῶν Φαυστίνου τε καὶ Φαυστινιανοῦ[4] ἐξελθὼν, ἀνεύρετος μένει. οἶμαι δὲ τάχα καὶ τελευτῆσαι αὐτὸν, ἢ ναυαγίῳ περιπεσόντα, ἢ ἐν ὁδῷ σφαλέντα,[5] ἢ τηκεδόνι λύπης μαρασμὸν ὑπομείναντα.[6] ἡ δὲ ἀκούσασα καὶ ἐπίδακρυς γενομένη ἐστέναζε[7] μὲν καὶ λυπηρῶς εἶχε· τῇ δ' ἐμῇ εὑρέσει τὸ πολὺ τῆς λύπης παρεμυθεῖτο. κατηντήσαμεν οὖν εἰς Βαλαναίας,[8] καὶ τῇ ἐπιούσῃ εἰς Πάλτον[9] ἤλθομεν, κἀκεῖθεν εἰς Γάβαλα. τῇ δὲ ἑτέρᾳ κατηντήσαμεν εἰς Λαοδίκειαν, καὶ ἰδοὺ πρὸ τῶν θυρῶν Νικήτης τε καὶ Ἀκύλας ἀπήντων ἡμῖν, καὶ καταφιλήσαντες ἦγον ἐπὶ τὴν ξενίαν.[10] ὁ δὲ Πέτρος καλὴν καὶ μεγάλην πόλιν ἰδὼν ἄξιον, ἔφη, ἐνταῦθα ἡμέρας ἡμᾶς[11] προσμεῖναι. δυνατὸν γὰρ ἐν τῷ πλήθει καί τινας εὑρέσθαι τῆς[12] τοῦ Χριστοῦ μερίδος ἀξίους. ὁ μὲν οὖν Νικήτης καὶ Ἀκύλας[13] ἐπυνθάνοντό μου, τίς ἂν εἴη ἡ ξένη αὕτη γυνή. κἀγὼ ἔφην· ἐμὴ μήτηρ, ἣν ἐπιγνῶναί μοι ὁ θεὸς διὰ Πέτρου τοῦ κυρίου μου ἐδωρήσατο.

XCIX. Ταῦτά μου εἰπόντος ὁ Πέτρος αὐτοῖς ἐν κεφαλαίῳ πάντα ἐξέθετο, ὅσα τε παρὰ τῆς μητρὸς ἀκούσειε, καὶ ὅσα πρότερον παρ' ἐμοῦ μάθοι, περί τε τοῦ πεπλασμένου ὀνείρου, περί τε[1] τῆς ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ καὶ[2] τῶν υἱῶν ναυαγίας, καὶ ὅπως ὕστερον ὁ πατὴρ εἰς ἀναζήτησιν τῆς γυναικὸς καὶ τῶν διδύμων αὐτῆς παίδων ἐκβὰς ἄχρι τῆς δεῦρο διέμεινεν ἄγνωστος, κινδύνῳ τυχὸν[3] καὶ αὐτὸς θαλαττίῳ περιπεσών.

C. Τούτων οὕτω[1] κεφαλαιωδῶς ῥηθέντων ὑπὸ τοῦ Πέτρου ὁ Νικήτης καὶ Ἀκύλας[2] καταπλαγέντες ἆρά γε δέσποτα καὶ κύριε τῶν ἁπάντων, εἶπον, ἀληθὲς, ἢ ὄνειρός ἐστι ταῦτα; καὶ Πέτρος εἰ μὴ κοιμώμεθα, ἔφη, ἀληθὲς τυγχάνει. οἱ δὲ βραχὺ μείναντες καὶ ὥσπερ ἐπὶ συννοίας γενόμενοι ἡμεῖς ἐσμὲν Φαυστῖνος καὶ Φαυστινιανὸς, ἔφασαν. καὶ ἀπαρχῆς σου διαλεγομένου ἀλλήλοις ἐμβλέποντες πολλὰ περὶ αὐτῶν κατεστοχαζόμεθα, μὴ ἄρα οὐχ ἡμῖν διαφέρῃ[3] τὰ λεγόμενα· λογιζόμενοι [δὲ,][4] ὅτι πολλὰ παρόμοια γίνεται ἐν τῷ βίῳ· διὸ καὶ ἐσιωπῶμεν παλλόμενοι τὰς καρδίας· πρὸς δὲ τὸ τέλος νῦν τῶν λεγομένων ἰδόντες καὶ γνόντες ἀκριβῶς, ὅτι περ ἡμῖν διαφέρει τὰ εἰρημένα, τότε ἑαυτοὺς[5] ἀνωμολογήσαμεν. καὶ τοῦτο εἰπόντες μετὰ δακρύων ἐπεισῆλθον τῇ μητρὶ, καὶ[6] κοιμωμένην εὑρόντες περιπλέκεσθαι ἤδη ἐβούλοντο. ὁ δὲ Πέτρος ἐκώλυσεν αὐτοὺς εἰπών· ἐάσατέ με, αὐτὸς ὑμᾶς τῇ μητρὶ προσαγάγω, μήπως ὑπὸ τῆς πολλῆς αἰφνιδίου χαρᾶς καὶ εἰς ἔκστασιν ἔλθοι φρενῶν, ἅτε δὴ καὶ κοιμωμένη καὶ τὸ πνεῦμα ὑπὸ τοῦ ὕπνου ἀπησχολημένον ἔχουσα.

Epit. et Cler., αὐτοῖς Turn. Cot., αὐτῆς al. ap. Cot. — 5) ἀγαπῶσιν B. — 6) κυρίου BCD et al. ap. Cot. Prov. 1, 7.

Ista postquam Petrus dixit, vespera succedente ad somnum nos contulimus.

XCVIII. Exorto autem mane ingressus Petrus ait: Clemens cum matre sua Matthidia et mea uxore simul in curru consideant. Pergentibus autem nobis per viam, quae Balanaeas ducit, interrogavit me mater, quo modo pater ageret. Dixi ego: Ad indagationem tui et geminorum liberorum Faustini et Faustiniani egressus, incompertus manet. Puto autem eum mox obiisse, vel enim incidisse in naufragium, vel in via cecidisse, vel dolore exedente tabem esse passum. Illa vero audiens et in lacrimas effusa ingemuit quidem ac aegre habuit; verum quod me invenisset, multum de moerore detrahebat. Pervenimus ergo Balanaeas, et sequenti die Paltum ivimus, et inde Gabala. Aliaque die Laodiceam devenimus, cum ecce ante portas occurrunt nobis Nicetas et Aquila, et osculati ducunt ad hospitium. Petrus autem pulchram et magnam civitatem videns Aequum est, inquit, nos hic aliquot dies commorari. Fieri enim potest, ut in tanta multitudine quidam reperiantur Christi sorte ac partibus digni. Ceterum Nicetas et Aquila percontabantur me, quaenam esset illa mulier extera. Et ego dixi: Mater mea est, quam ut agnoscerem Deus mihi per dominum meum Petrum concessit.

XCIX. Haec postquam dixi, Petrus illis cuncta summatim exposuit, tum quae ex matre audivisset, tum quae antea ex me comperisset, nimirum de somnio conficto, de naufragio una cum liberis facto, et quemadmodum postea pater ad investigationem uxoris atque geminorum eius natorum profectus usque adhuc manserit ignotus, fortassis ipse quoque in maris discrimen delapsus.

C. His ita capitulatim a Petro relatis Nicetas et Aquila stupore percussi dixerunt: Here ac domine omnium verumne est, quod narratur, an somnium? Et Petrus Nisi dormimus, inquit, res ita se habet. At illi paullulum morati ac velut cogitabundi Nos, inquierunt, sumus Faustinus et Faustinianus. Atque ab initio tuae narrationis alter alterum inspicientes plurimum circa nos considerabamus, num quae dicebantur ad nos pertinerent; reputantes vero multa similia in vita contingere, siluimus, quamvis cor nostrum palpitaret. Nunc vero in fine sermonis videntes ac probe scientes, quae a te dicta sunt ad nos pertinere, tunc nos declaravimus. Atque hoc dicto cum lacrimis properabant ad matrem, eamque dormientem nacti protinus complecti volebant. Sed Petrus prohibuit dicens: Sinite me, ipse vos ad matrem adducam, ne forte multo gaudio repente adveniente in animi stuporem incidat, utpote quae etiam dormiat spiritumque somno habeat occupatum.

CI. Ceterum postquam somnum ad satietatem cepit ac experrecta est mater, Petrus ad illam prius sermonem habuit de cultu Dei ac dixit: Scire te volo, mulier, nostrae fidei disciplinam. Unum enim Deum colimus

---

Cap. XCVIII. 1) *διαγενομένου* BCD et al. ap. Cot. — 2) *ἐπὶ τὴν* inv. D et nostra Epit. ut Cod. Reg. 804. — 3) Ita etiam BCD, nostra Epit. et fortassis noster Hom. Cod., *Βαλανίας* Hom. XIII, 1, *Βαλανέας* al. ap. Cot. Adnotat Clericus: De situ horum Syriae locorum vide, quae collegit Christoph. Cellarius. Geogr. Ant. lib. 3, cap. 12. — 4) *φαυστιανοῦ* C. — 5) *σφαγέντα* coni. Cot. — 6) *ὑπομεῖναι* al. ap. Cot. — 7) Ita etiam B, *ἐστέναξε* CD, Hom. XIII, 1 et nostra Epit. Subsequens *μὲν* om. B. — 8) *Βαλανέας* C et al. ap. Cot. — 9) *πάλταν* BCD, Hom. Cod. Ottob., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 10) *οἰκίαν* al. ap. Cot. — 11) *ἡμᾶς* om. B. — 12) *καὶ τῆς* D. — 13) *ὁ ἀκύλας* D.

Cap. XCIX. 1) Om. *περί τε* B. — 2) *καὶ* om. C. — 3) *τυχὼν* C, idem fuit in B.

Cap. C. 1) *οὕτως* B. — 2) *ὁ Ἀκύλας* D, Hom. XIII, 3 et nostra Epit. — 3) *διαφέρει* BC, uterque Cod. Hom. l. c. et nostra Epit. — 4) [*δὲ*] addidi ex Rec. VII, 28. — 5) *ἑαυτοῖς* B — 6) *καὶ* om. BCD, Hom. l. c. et nostra Epit.

CI. Ὅμως ἐπεὶ κόρον ἔσχε τοῦ ὕπνου, διεγερθείσῃ τῇ μητρὶ ὁ Πέτρος περὶ θεοσεβείας αὐτῇ[1] διελέχθη πρότερον εἰπών·[2] γινώσκειν σε θέλω, γύναι, τῆς ἡμετέρας πίστεως τὴν ἀκρίβειαν. ἕνα γὰρ θεὸν σέβομεν τὸν πεποιηκότα οὐρανόν τε καὶ γῆν καὶ ὃν ὁρᾷς κόσμον, καὶ τούτου φυλάσσομεν τὸν νόμον, περιέχοντα ἐν πρώτοις αὐτὸν σέβειν μόνον, καὶ τὸ αὐτοῦ ἁγιάζειν ὄνομα, τιμᾶν τε γονεῖς καὶ σωφρονεῖν βιοῦν τε[3] ἀνεπιλήπτως, καὶ τραπέζης ἐθνικῆς μὴ μετέχειν, διὰ τὸ ἀκαθάρτως αὐτοὺς πολιτεύεσθαι. ὅταν δὲ πείσωμεν αὐτοὺς τὰ τῆς ἀληθείας φρονεῖν τε καὶ ποιεῖν, τοῦ ἱεροῦ βαπτίσματος ἀξιώσαντες ἐν τρισμακαρίᾳ τινὶ ἐπονομασίᾳ, τότε δὴ αὐτοῖς καὶ συναυλιζόμεθα.[4] ἐπεὶ οὐδ' ἂν πατὴρ ἢ μήτηρ τυγχάνῃ,[5] ἢ γυνή, ἢ τέκνον, ἢ ἀδελφὸς, ἢ ἄλλος τις ἐκ φύσεως τὴν στοργὴν ἔχων, συνεστιᾶσθαι αὐτῷ θεμιτὸν ἡμῖν. πίστει γὰρ διαφερόντως τοῦτο ποιοῦμεν.[6] μὴ οὖν ὕβριν ἡγήσῃ τὸ μὴ συνεστιᾶσθαί[7] σοι τὸν υἱόν, ἄχρις ἂν[8] τὰ αὐτὰ ἡμῖν φρονῇς καὶ ποιῇς.

CII. Ἡ δὲ ἀκούσασα ἔφη· τί οὖν κωλύει με σήμερον βαπτισθῆναι; ἥτις καὶ πρὸ τοῦ ἰδεῖν σε τοὺς λεγομένους θεοὺς ἀπεστράφην λογισμῷ τοιούτῳ, ὅτι πολλὰ σχεδὸν καθ' ἡμέραν θυούσῃ μοι[1] τούτοις ἐν ταῖς ἀνάγκαις οὐ παρεστάθησάν μοι. περὶ δὲ μοιχείας τί δεῖ με καὶ[2] λέγειν; ὁπότ' ἂν οὐδὲ πλουτοῦσαν τρυφή με πρὸς τοῦτο ἠπάτησεν,[3] οὐδὲ ἡ μετὰ ταῦτα πενία ἐπὶ τοῦτό γε ἐλθεῖν κατηνάγκασεν, ἅτε δὴ τῆς σωφροσύνης ὡς μεγίστου καλοῦ ἀντιποιουμένης μου, ἧς ἕνεκα καὶ εἰς τοσαύτην ἦλθον περίστασιν. ἀλλ' οὐδέ σε οἶμαι,[4] κύριέ μου Πέτρε, ἀγνοεῖν, ὅτι ἡ πλείων ἐπιθυμία ἐξ εὐθυμιῶν γίνεται· ὅθεν ἐγὼ ἐν εὐθυμίᾳ σωφρονήσασα ἐν δυσθυμίᾳ[5] πρὸς ἡδονὰς ἑαυτὴν οὐκ ἐκδίδωμι. ἀλλὰ μηδὲ νῦν κακουχίας ἀπηλλάχθαι νομίσῃς μου τὴν ψυχὴν τὴν ποσῶς παραμυθίας τυχοῦσαν διὰ τὴν Κλήμεντος ἀναγνώρισιν· ἀντεισερχομένη γὰρ ἡ ἐκ τῶν δύο μου[6] τέκνων ἀθυμία[7] καὶ τὴν ποσῶς[8] ἀμαυροῖ χαράν. λυπεῖ γὰρ ἡμᾶς οὐ τοσοῦτον τὸ ἐν τῇ θαλάσσῃ τούτους παραπολέσθαι, ὅσον τὸ[9] χωρὶς τῆς εἰς θεὸν εὐσεβείας διαφθαρῆναι μετά γε τῶν ψυχῶν αὐτοῖς καὶ τὰ σώματα. ὁ δὲ τούτων πατὴρ, ἐμὸς δὲ σύνευνος, ὡς παρὰ Κλήμεντος ἔμαθον, ἐπί τε[10] τὴν ἐμὴν καὶ τῶν υἱῶν ζήτησιν ἐκβὰς τοσούτοις ἔτεσιν ἀφανής ἐστι· πάντως δὲ καὶ αὐτὸς ἐτελεύτησε. καὶ γὰρ ὁ ταλαίπωρος ὑπὸ σωφροσύνης με ἀγαπῶν φιλότεκνος ἦν· ὅθεν πάντων ἡμῶν τῶν[11] ὑπὲρ πάντα ἠγαπημένων αὐτῷ[12] στερηθεὶς ὁ γέρων ὑπὸ μεγίστης ἀθυμίας διαπεφώνηκε.

CIII. Τῆς δὲ μητρὸς ταῦτα λεγούσης ἀκούοντες οἱ παῖδες οὐκέτι κατὰ τὴν τοῦ Πέτρου παραίνεσιν ἠδύναντο στέγειν· ἀλλ' ἀναστάντες περιεπλέκοντό τε[1] αὐτῇ καὶ σὺν[2] δάκρυσι κατεφίλουν. ἐφ' ᾧ δὴ καὶ ἡ μήτηρ καταπλαγεῖσα, τί θέλοι τοῦτο εἶναι, ὑπὸ ἐκστάσεως ὥσπερ καὶ ἀγνοίας τῶν γινομένων ἠρώτα. καὶ ὁ Πέτρος εὐθὺς παράστησον, ὦ γύναι, εἴρηκε, γενναίως τὸν νοῦν σου, ὥστε τῶν σῶν ἡδέως ἀπολαῦσαι τέκνων. οὗτοι γάρ εἰσι Φαυστῖνος καὶ Φαυστινιανὸς, οὓς ἔλεγες ἐν βυθῷ τεθνάναι, καὶ ὧν τὸ πένθος ἀβίωτον ἐτίθει σου[3] τὴν ζωήν. πῶς δὲ αὐτῶν[4] ὁ μὲν Νικήτης, ὁ δὲ Ἀκύλας καλεῖται, αὐτοὶ καλῶς λεγέτωσάν τε καὶ διδασκέτωσαν. ταῦτα τοῦ Πέτρου εἰπόντος ἡ μήτηρ ἀμέτρου πλησθεῖσα χαρᾶς μικροῦ ἂν ἀπολελοίποι[5] καὶ τὴν πνοήν· ἀνενεγκοῦσα δὲ ὅμως καὶ ὥσπερ ἑαυτῆς[6] γενομένη τέκνα

Cap. CI. 1) αὐτῇ om. B. — 2) Ita dedi ex C p. διαλεχθεὶς πρότερον καὶ εἰπὼν BD vulg. — 3) βιοῦν τε ex BCD, Hom. XIII, 4 et nostra Epit., βιοῦντας

effectorem caeli et terrae et huius quem vides mundi, eiusque legem servamus, quae in primis continet, ipsum solum colendum esse, sanctificandum nomen eius, honorandos parentes, temperanter vivendum et inculpate, nec mensam cum Gentilibus communem habendam, quod impuram vitam degant. Cum autem eis persuaserimus, sentire ac facere ea quae ad veritatem spectant, sacro baptismo inter beata quadam nominis invocatione eis donato tum demum una cum illis etiam vescimur. Alioquin nec si pater sit aut mater, aut uxor, aut proles, aut frater, aut quivis alius naturali amore carus, cum ipso cibum sumere licitum est nobis. Hoc quippe praesertim ob fidem agimus. Ne igitur contumeliam existimes, quod tecum filius cibum non capiat, usque quo tu eadem nobiscum sentias et agas.

CII. His illa auditis ait: Quid ergo impedit hodie me baptizari? quae et antequam viderem te eos, qui dicuntur esse dii, aversata sum per hanc ratiocinationem, quod cum multa fere quotidie ipsis immolarem, mihi in adversis rebus non affuerint. De stupro autem quid oportet me dicere? quandoquidem nec divitem deliciae me ad hoc pellexerint, nec subsecuta paupertas eo venire me compulerit, ut quae pudicitiam velut maximum bonum capesserem, cuius gratia et in tantam calamitatem deveni. Sed nec te arbitror, domine mi Petre, ignorare, maiorem cupiditatem ex laeta fortuna oriri; unde ego, quae in secundis rebus temperate vixi, in afflictione me voluptatibus non dedo. Neque vero nunc animum meum existimes aegritudine esse liberum, qui aliquantum consolationis nactus est per Clementis recognitionem. Succedens namque tristitia ex duobus liberis meis nata hoc qualecunque gaudium obscurat. Non enim adeo nos contristat, eos in mari male periisse, quam sine pietate erga Deum una cum animis interiisse eorum corpora. Pater autem eorum, meusque maritus, quemadmodum per Clementem comperi, ad quaerendum me ac liberos progressus tot annis non comparet; prorsus vero et ipse obiit. Etenim miser ob continentiam diligebat me et erat amans liberorum; quare cunctis nobis a se super omnia dilectis orbatus senex prae maximo dolore occubuit.

CIII. Matrem vero haec locutam audientes liberi non amplius secundum Petri admonitionem se continere potuerunt; sed exsurgentes complectebantur eam et cum lacrimis deosculabantur. Ob quod mater attonita, quid hoc sibi vellet, prae stupore iuxta atque ignoratione rerum interrogabat. Statimque Petrus dixit: Advoca, o mulier, fortiter mentem tuam, ut natis tuis fruaris iucunde. Hi enim sunt Faustinus et Faustinianus, quos aiebas in pelago obiisse, quosque dum luges vitam tuam is luctus non vitalem efficiebat. Qui vero alter eorum Nicetas, alter Aquila vocetur, ipsi auspicato dicant et doceant. Haec Petro dicente mater gaudio immodico repleta propemodum et spiritu defecit; attamen recolligens se ac velut sui compos facta Filii mei optatissimi, inquit, filii dul-

---

vulg. — 4) *συναλιζόμεθα* al. ap. Cot. — 5) *τυγχάνει* D. — 6) *ποιῶμεν* supra *οὗ* D. — 7) Sic BCD, Hom. l. c. et nostra Epit., *τὸ μὴ νῦν συνεστιᾶσθαι* vulg. — 8) *ἄχρις ἂν μὴ* C, Hom. l. c., O nostrae Epit. et al. ap. Cot.

Cap. CII. 1) *μου* B. — 2) *καὶ* om. C. — 3) *ἠπάτησαν* C. — 4) *οἴομαι* C. — 5) Vocc. *σωφρονήσασα ἐν δυσθυμίᾳ* des. in C. — 6) *μου* om. B. — 7) *βαρυθυμία* CD et al. ap. Cot. — 8) *μετρίαν* D. — 9) *τὸ* ex BCD, Hom. XIII, 5 et al. ap. Cot., *καὶ* vulg. — 10) *τε* om. B. — 11) *ποῦ* C, *τὸν* D. — 12) *αὐτῷ* om. D.

Cap. CIII. 1) *τε* ex CD, *τότε* B vulg. — 2) *σὺν* accessit ex BCD et al. ap. Cot. — 3) *σοι* BCD et al. ap. Cot. — 4) *αὐτῶν* ex BCD, Hom. XIII, 6 et nostra Epit., *αὐτοῦ* vulg. — 5) Sic Turn., sicque scriptura *ἀπολελοίπει* explicanda, quam exhibent nostri Codd., Cot. et Cler. — 6) Ita et Hom. l. c., *ἐν ἑαυτῇ* BCD, *ἐφ᾽ ἑαυτῆς* et *ἐν ἑαυτῇ* al. ap. Cot. — 7) *μετὰ* ex

μου ποθεινά, ἔφη, τέκνα γλυκύτατα, τέκνα καρδίας καύσωνες τῆς ἐμῆς εἶπα τέ μοι, τίνα δὴ τὰ μετὰ[7] τὴν χαλεπὴν ἐκείνην νύκτα συμβάντα ὑμῖν.[8]

CIV. Καὶ ὁ Νικήτης αὐτίκα τὸν λόγον ἀναλαβὼν οὕτως[1] ἔφη· ἡμῖν, ὦ μῆτερ, ὡς οἶσθα, τοῦ πλοίου κατὰ τὴν νύκτα[2] διαῤῥαγέντος ἄνδρες τινὲς ἐν τῷ βυθῷ λῃστεύειν οὐ δεδοικότες ἡμᾶς ἀνελόμενοι καί τινι ἐνθέμενοι σκάφει, ἔπειτα δὲ καὶ[3] κώπαις χρώμενοι εἰς τὴν Στράτωνος ἦγον Καισάρειαν. κἀκεῖ σφόδρα συνεχομένους ἡμᾶς τῷ λιμῷ, πρὸς δὲ καὶ περιδεεῖς ὄντας, μή τι καὶ προπετὲς καὶ τῶν αὐτοῖς οὐ δοκούντων φθεγξώμεθα, ἐκεῖνοι τὰ ὀνόματα ἡμῶν διαμείψαντες εἰς δουλείαν ἀθλίως ἀπέδοντο. γυνὴ δέ τις ἡμᾶς Ἰουδαίοις προσήλυτος ἀξιόλογος πάνυ ὄνομα Ἰούστα ὠνησαμένη ἐν τέκνων ἐφύλαττε μοίρᾳ καὶ πάσῃ ἑλληνικῇ παιδείᾳ μετὰ σπουδῆς ἐξεπαίδευσεν. ἡμεῖς δὲ γενόμενοι ἐφ᾽ ἡλικίας ἔμφρονες[4] καὶ τὴν θρησκείαν ἠγαπήσαμεν καὶ τὰ τῆς παιδείας ἐφιλοπονήσαμεν, ὅπως πρὸς τὰ λοιπὰ ἔθνη διαλεγόμενοι ἐλέγχειν αὐτὰ περὶ πλάνης δυνατῶς[5] ἔχωμεν. ἠκριβώσαμεν δὲ[6] καὶ τὰ φιλοσόφων, ἐξαιρέτως τὰ ἀθεώτατα, λέγω δὴ τὰ Ἐπικούρου καὶ Πύῤῥωνος, ἵνα καὶ μᾶλλον ἀνασκευάζειν δυνώμεθα.

CV. Σίμωνι δέ τινι μάγῳ σχεδὸν γενόμενοι[1] σύντροφοι φιλίας ὁδῷ ἀπατηθῆναι ἤδη[2] ἐκινδυνεύομεν. ὅμως ταῦτα, μῆτερ,[3] ἐπὶ καιροῦ σοι ἀκριβέστερον ἐκτεθήσεται. πλὴν μέλλουσιν ἡμῖν ἀπατᾶσθαι ὑπὸ τοῦ Σίμωνος ἑταῖρός τις[4] τοῦ κυρίου ἡμῶν Πέτρου Ζακχαῖος λεγόμενος, προσηκάμενος ἐνουθέτησε μὴ συνθέσθαι τῷ μάγῳ. ἐπελθόντι δὲ τῷ Πέτρῳ προσήγαγεν, ὅπως ἡμᾶς πληροφορήσας πείσῃ περὶ τῶν τῇ θεοσεβείᾳ διαφερόντων. διὸ καί σε, μῆτερ, εὐχόμεθα, ὧν ἡμεῖς κατηξιώθημεν ἀγαθῶν, τούτων καὶ αὐτὴν[5] μετασχεῖν, ὅπως κοινῶν ἁλῶν καὶ τραπέζης δυνηθῶμεν μεταλαβεῖν. αὕτη οὖν ἐστιν ἡ αἰτία, δι᾽ ἣν ἐνόμιζες ἡμᾶς ἐν τῇ θαλάσσῃ τεθνάναι.[6]

CVI. Ταῦτα τοῦ Φαυστίνου εἰπόντος ἡ μήτηρ ἡμῶν προσέπεσε τῷ Πέτρῳ δεομένη καὶ ἀξιοῦσα, ὅπως αὐτήν τε καὶ τὴν ξενοδόχον αὐτῆς μεταπεμψάμενος βαπτίσῃ, ἵνα, φησί,[1] μηδεμία τις ἄμοιρος ἡμέρα γένηται, ἀφ᾽ ἧς τὰ ἐμαυτῆς ἀπέλαβον τέκνα, καθ᾽ ἣν ἂν οὐ συνεστιαθείην[2] αὐτοῖς. καὶ ἡμῶν δὲ[3] τὰ ὅμοια τῇ μητρὶ[4] συνικετευόντων ὁ Πέτρος ἔφη· τί οἴεσθε, μόνος ἐγὼ[5] ἄσπλαγχνός εἰμι, ὅτι μὴ βούλομαι[6] συνεστιαθῆναι ὑμᾶς τῇ μητρὶ σήμερον βαπτίσας αὐτήν; οὐ μὲν οὖν.[7] ἀλλὰ κἂν μίαν ἡμέραν πρὸ τοῦ βαπτισθῆναι νηστεῦσαι αὐτὴν δεῖ, ἐπεὶ καί[8] τινα ὑπὲρ ἑαυτῆς[9] ἐφθέγξατο ἡ μήτηρ· τάχα γὰρ εἰ μὴ τοῦτο, πολλῶν ἡμερῶν αὐτὴν[10] ἁγνισθῆναι ἔδει.[11]

CVII. Ἐρομένῳ οὖν μοι, τί ἄρα καὶ φθεγξαμένη[1] τὴν πίστιν αὐτῆς ἐξέφηνεν, ὁ Πέτρος ἔφη· ἀπόχρη[2] καὶ μόνον αὐτῆς ἡ ἀξίωσις τοῦ συμβαπτισθῆναι αὐτῇ τὴν ξενοδόχον καὶ εὐεργέτιν.[3] οὐκ ἂν δὲ τοῦτο τῇ ὑπ᾽ αὐτῆς ποθουμένῃ δοθῆναι ἠξίου,[4] εἰ μὴ πρότερον αὐτὴ διετέθη ὡς ἐπὶ μεγάλῃ τῇ τοῦ βαπτίσματος δωρεᾷ.[5] ὅθεν ἐγὼ πολλῶν ἔχω καταγινώσκειν,[6] ὁπότ᾽ ἂν

BCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot., κατὰ vulg. — 8) ἡμῖν C.

Cap. CIV. 1) οὕτως om. D. — 2) κατὰ ταύτην τὴν νύκτα B, κατὰ τὴν νύκτα ταύτην C et al. ap. Cot., ἐκείνην inser. al. ibidem. — 3) καὶ adsumpsi ex BD. — 4) ἔμφρονος corr. man. sec. εὔφρονες B. — 5) ἱκανῶς C. — 6) δὲ om. C.

Cap. CV. 1) γενόμενοι om. B. — 2) ἤδη erasum est in B, om. ἤδη Hom. XIII, 8 et nostra Epit. — 3) ἡ μῆτερ (sic) D. — 4) ἕτερος τίς B. — 5) αὐτὴ D. Tum scribe saltem μετάσχῃς. — 6) τότε, (τῷ Hom., τὸ nostra Epit.) ἐν ἐκείνῃ τῇ χαλεπωτάτῃ νυκτὶ ὑπὸ πειρατῶν ἀχθῆναι (ἀρθῆναι Hom. et

cissimi, filii ardores cordis mei dicite mihi, qaaenam vobis post saevam illam noctem contigerint.

CIV. Tum Nicetas confestim resumpto sermone ita infit: Quando nobis, o mater, quemadmodum scis, navigium noctu disruptum est, homines quidam, qui in mari praedas agere non verentur, ceperunt nos et scaphae imposuerunt, posteaque remis usi duxerunt Caesaream Stratonis. Atque ibi vehementer fame compressos, ut metu affecti nihil praeceps, quodque iis displiceret loqueremur, illi nominibus nostris mutatis in servitutem misere tradiderunt. Porro mulier quaedam apud Iudaeos proselyta valde laudabilis nomine Iusta cum nos emisset, habuit loco filiorum omnibusque Graecis disciplinis studiose erudivit. Nos vero per aetatem facti prudentes et religionem amavimus et litteris gnaviter operam dedimus, ut cum reliquis gentibus disputantes eas possemus de errore arguere. Perdidicimus etiam philosophorum decreta, maxime quae a pietate in Deum alienissima sunt Epicuri, inquam, et Pyrrhonis, quo et magis possemus confutare.

CV. Ceterum una cum Simone quodam mago educati ratione amicitiae in fraudem fere inducti fuimus. Verum ista tibi, mater, in tempore diligentius exponentur. Sed cum decipiendi essemus per Simonem, familiaris quidam domini nostri Petri Zacchaeus dictus accedens monuit, ne mago assentiremur. Petroque advenienti obtulit, ut nos plene atque certo, quae spectant ad cultum Dei, doceret. Quare etiam te oramus, mater, ut quae nos consecuti sumus bona illa et tu percipias, quo communi sale ac mensa uti possimus. Ea igitur causa est, propter quam nos in mari periisse existimasti.

CVI. Haec cum Faustinus prolocutus fuisset mater nostra procidit coram Petro rogans et obsecrans, uti se suamque hospitem accersitam baptizaret, ut, inquit, ex quo natos meos recepi nullus dies excludatur, quo cum iis non sumpserim cibum. Cumque nos eadem quae mater comprecaremur, Petrus ait: Quid putatis, unus ego immisericors sum, quod nolim vos cum matre vestra vesci hodie eam baptizans? Minime vero. Sed oportet, ut ipsa antequam baptizetur saltem uno die ieiunet, quandoquidem et nonnulla pro se locuta est mater; quodsi non esset, multis diebus eam necesse fuisset expiari.

CVII. Interroganti ergo mihi, quidnam ea locuta fidem suam indicasset, Petrus respondit: Sufficit dumtaxat illius postulatio de hospita et benefica, ut secum baptizaretur. Neque enim id dilectae suae tradi postulasset, nisi prius erga baptismum tamquam erga magnum donum fuisset affecta. Quare ego multos damnare non dubito, quod cum ipsi baptizati fuerint et profiteantur se credere, nihil faciant dignum fide,

---

nostra Epit.) *ἐν πελάγει* add. Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot.

Cap. CVI. 1) *φησὶ* om. D. — 2) *καθ' ἣν ἂν τοῦ συνεστιαθῆναι* B. — 3) *δὲ* om. B. — 4) *τῇ μητρὶ τὰ ὅμοια* inv. D. — 5) *μὴ συνεστιαθεῖσα αὐτοῖς· ταῦτα οὖν καὶ ἡμῶν τῇ μητρὶ συμπαρακλεσάντων, ὁ Πέτρος ἔφη· τί νομίζετε ἐγὼ μόνος* nostra Epit. et al. ap. Cot. Fere eadem Hom. XIII, 9. — 6) Vocc. *ὅτι μὴ βούλομαι* des. in D. — 7) Vocc. *οὐ μὲν οὖν* om. Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 8) *ἁπλῶς* al. ap. Cot. Simili modo Hom. l. c. et nostra Epit. — 9) *αὐτῆς* B. — 10) *αὐτὴν* om. D. — 11) *ἐπεὶ πολλῶν ἡμερῶν αὐτὴν ἀφελληνισθῆναι* (*ἁγνισθῆναι* noster Hom. Cod.) *ἔδει* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot.

Cap. CVII. 1) *κἀγὼ εἶπον* (*ἔφην* Hom. et V nostrae Epit.)· *εἰπὲ ἡμῖν τίνα ἐφθέγξατο λόγον, ὃς* Hom. XIII, 10, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 2) *ἀπόχρη* deest in al. ap. Cot. — 3) Ita et Hom. l. c., *τοῦ βαπτισθῆναι αὐτὴν τῇ ξενοδόχῳ καὶ εὐεργέτι* B, *τοῦ συμβαπτισθῆναι αὐτὴν τῇ ξενοδόχῳ καὶ* (om. *καὶ* nostra Epit.) *εὐεργέτιδι* (*εὐεργέτῃ* V nostrae Epit.) CD, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 4) *παρεκάλει* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 5) Ita et Hom. l. c. et V nostrae Epit., art. *τοῦ* omisso, *αὐτὴ τῇ τοῦ βαπτίσματος προσῆλθε δωρεᾷ* O nostrae Epit., art.

αὐτοὶ βαπτισθέντες καὶ πιστεύειν ὁμολογοῦντες[7] μηδὲν ἄξιον πίστεως ποιῶσι, μηδὲ οὓς ἀγαπῶσι, λέγω δὴ γυναῖκας ἑαυτῶν καὶ υἱοὺς ἅμα καὶ φίλους, εἰς τοῦτο προτρέπωνται. εἰ γὰρ πεπιστεύκασι, ζωὴν αἰώνιον σὺν ἔργοις καλοῖς δωρεῖσθαι τὸν θεὸν ἐπὶ τῷ βαπτίσματι,[8] πάντως ἂν καὶ[9] οὓς ἠγάπων προετρέποντο βαπτισθῆναι.[10] ἐπεί τί δή ποτε νοσοῦντας ὁρῶντες, ἢ ἀπαγομένους τὴν ἐπὶ θάνατον,[11] ἢ ἄλλα τινὰ χαλεπὰ πάσχοντας ὀδύρονται καὶ κατελεοῦσιν;[12] οὕτως εἰ ἐπεπιστεύκεισαν,[13] αἰώνιον πῦρ περιμένειν τοὺς τὸν θεὸν μὴ σέβοντας, οὐκ ἂν ἐπαύσαντο νουθετοῦντες, ἢ καὶ ἀπειθοῦντας ὁρῶντες, δακρύοντες ἐπ' αὐτοῖς καὶ χαλεπῶς ὀδυνώμενοι.[14] καὶ τὰ νῦν τὴν ξενοδόχον πέμψας ἀνακρινῶ,[15] εἰ τὸν νόμον ἡμῶν ἀγαπᾶν αἱρεῖται, καὶ οὕτως ἀκολούθως ἃ δεῖ πράξομεν. ἡ δὲ μήτηρ ὑμῶν, ἐπειδὴ πιστῶς διάκειται περὶ τοῦ βαπτίσματος, νηστευσάτω[16] ἡμέραν πρὸ τοῦ βαπτίσματος.

CVIII. Ἡ δὲ ὤμνυε, δύο τῶν διελθουσῶν ἡμερῶν τῇ γυναικὶ[1] διηγουμένη τὰ κατὰ τὸν ἀναγνωρισμὸν ὑπὸ πολλῆς χαρᾶς[2] τροφῆς μὴ μεταλαβεῖν,[3] ἢ χθὲς μόνον[4] βραχέος ὕδατος. μαρτυρήσει[5] τε τῷ ὅρκῳ καὶ ἡ γυνὴ Πέτρου λέγουσα, ὡς ἀληθῶς οὐκ ἐγεύσατο. καὶ ὁ Ἀκύλας ἔφη· οὐκοῦν οὐδὲν κωλύει[6] αὐτήν, ὦ κύριέ μου, τὴν[7] σήμερον βαπτισθῆναι. καὶ ὁ Πέτρος· ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο νηστεία βαπτίσματος, ἐπεὶ μηδὲ[8] δι' αὐτὸ[9] γέγονε. καὶ ὁ Φαυστινιανός·[10] ἴσως οὖν ὁ θεὸς[11] βουλόμενος ἡμῶν τὴν μητέρα μηδεμίαν μετὰ τὸν ἀναγνωρισμὸν ἡμέραν τῆς ἡμετέρας χωρίσαι[12] τραπέζης,[13] προῳκονόμησε[14] τὴν νηστείαν. ὡς γὰρ ἐσωφρόνησεν ἐν ἀγνοίᾳ τὸ πρέπον τῇ ἀληθείᾳ[15] ποιήσασα, οὕτω καὶ νῦν ὁ θεὸς ἴσως[16] ᾠκονόμησεν αὐτὴν πρὸ μιᾶς ἐν ἀγνοίᾳ νηστεῦσαι ὑπὲρ τοῦ ἀληθοῦς βαπτίσματος, ἵν' ἀπὸ πρώτης ἡμέρας τοῦ γνωρίσαι ἡμᾶς μεταλαβεῖν σὺν ἡμῖν καὶ ἁλῶν δυνηθείη.

CIX. Καὶ ὁ Πέτρος μὴ ἡμᾶς,[1] ἔφη, νικάτω ἡ κακία πρόφασιν εὑροῦσα τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν τῆς τεκούσης στοργήν·[2] ἀλλὰ μᾶλλον ὑμεῖς κἀγὼ σὺν ὑμῖν διαμείνωμεν τὴν σήμερον ἐν νηστείᾳ,[3] καὶ αὔριον βαπτισθήσεται.[4] οὕτως ἔφη Πέτρος, καὶ οἱ πάντες τῷ λόγῳ συνευδοκήσαμεν. ὀρθριώτερον[5] δὲ πολλῷ τοῦ καθ' ἡμέραν ὁ Πέτρος διυπνισθεὶς εἰσήει πρὸς ἡμᾶς, καὶ[6] διαναστήσας Φαυστῖνος, εἶπε, καὶ Φαυστινιανὸς ἅμα Κλήμεντι μετὰ τῶν οἰκείων ἀκολουθησάτωσάν μοι, ὅπως ἐν σκεπεινῷ[7] τῆς θαλάσσης τόπῳ γενόμενοι τὰ τοῦ βαπτίσματος σχεδιάσωμεν.

CX. Ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν οὖν[1] γενομένων ἡμῶν καὶ[2] μεταξὺ πετρῶν τινῶν γαληνοῦ καὶ καθαροῦ τόπου εὐπορησάντων[3] ἐβάπτισεν αὐτὴν εἰς τὸ

τοῦ omisso, et al. ap. Cot. — 6) ὅθεν ἐγὼ πολλῶν ἔχειν καταγινώσκω B, ὅθεν ἐγὼ πολλῶν καταγινώσκω Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 7) λέγοντες Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 8) Vocc. ἐπὶ τῷ βαπτίσματι desunt in ed. Hom. principe, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 9) ἀνυπερθέτως p. πάντως ἂν καὶ Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 10) ἀλλ' ἐρεῖ τις ὑμῶν· ἀγαπῶσιν αὐτοὺς καὶ φροντίζουσιν αὐτῶν. τοῦτο εὐηθές ἐστιν add. Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 11) ἐπὶ θανάτῳ al. ap. Cot., ἐπεὶ τί δήποτε ἀπαγομένους ὁρῶν τὴν ἐπὶ θάνατον· ἢ νοσοῦντας B. — 12) ἐλεοῦσιν Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 13) πεπιστεύκεισαν BCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 14) ὁρῶντες, ὡς περὶ ἀπίστων ὀδυνώμενοι· τὴν κατ' αὐτῶν κόλασιν πεπληροφορημένοι Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 15) ἀνακρίνω B. — 16) κἂν μίαν inser. al. ap. Cot., itidem Hom. XIII, 11 et nostra Epit., vocc. ordine paulisper permutato.

Cap. CVIII. 1) Πέτρου vel τῇ ξενοδόχῳ inser. al. ap. Cot. Priorem

neque eos quos diligunt, uxores inquam, et filios atque amicos ad hoc exhortentur. Nam si crederent, vitam aeternam cum bonis operibus in baptismo a Deo donari, plane eos quos diligerent ad illum suscipiendum hortarentur. Quando denique eos vident aegrotare, aut in mortis viam abduci, aut alia molesta sustinere, cur gemunt ac ducuntur commiseratione? Ita si crederent, ignem perpetuum manere eos qui Deum non colunt, non cessarent monere vel super illis plorare et graviter dolere, dum eos cernunt non habere fidem. Atque nunc hospitam evocatam interrogabo, num legem nostram velit amplecti, et ita consequenter quae oportet faciemus. Mater autem vestra, quoniam prout decet fidelem in baptisma anima'a est, ante baptismum ieiunet uno die.

CVIII. At illa iurabat, se duobus superioribus diebus, dum narrat mulieri recognitionis eventum, prae multo gaudio cibum non cepisse, nisi pridie dumtaxat paullum aquae. Cui iuramento et uxor Petri testimonium praebuit dicens, vere eam nihil gustasse. Et Aquila ait: Nihil ergo impedit eam, domine mi, hodierno die baptizari. Tum Petrus: At hoc non est baptismi ieiunium, quandoquidem nec propterea factum est. Et Faustinianus: Sed fortasse Deus volens matrem nostram ne uno quidem post recognitionem die a nostra mensa separari, hoc ieiunium praestruxit. Sicut enim in ignoratione servavit pudicitiam id quod veritatem decet faciens, ita et nunc Deus forte providit eam ante unum diem in ignorantia ieiunare pro vero baptismo, ut a primo die quo nos agnovit nobiscum posset etiam salem seu cibum percipere.

CIX. Tum Petrus Ne vos, inquit, vincat malitia praetextum nacta providentiam et matris amorem. Sed potius vos et ego vobiscum hodie in ieiunio permaneamus, et cras baptizabitur. Hunc in modum locutus est Petrus, cunctique orationi assensi sumus. Multo autem maturius quam quotidie solebat Petrus experrectus ad nos ingressus est, quos somno excitavit, ac dixit: Faustinus et Faustinianus unaque Clemens cum suis me sequantur, ut venientes ad obtectum maris locum baptismi ritus peragamus.

CX. Cum igitur fuimus in litore inter saxa quaedam, quae tranquillum et mundum locum praebebant, baptizavit eam in nomine patris et filii et spriritus sancti. Nos autem et quotquot nobiscum aderant, mulierum

---

lectionem exhibet nostra Epit., ordine vocc. mutato. — 2) *πολλῆς τῆς χαρᾶς* CD. — 3) *ἠδυνήθην* add. Hom. XIII, 11, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 4) *μόνον χθὲς* inv. B. — 5) *ἐμαρτύρει* O nostrae Epit. et al. ap. Cot. — 6) *οὐκοῦν* (sic) *τί* (man. sec. supra add.) *κωλύει* B. — 7) *τῆς* B, *τῇ* CD et al. ap. Cot. Vocc. *ὦ κύριέ μου, τὴν σήμερον* non leg. Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 8) *ὃ μὴ* p. *ἐπεὶ μηδὲ* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 9) Sic BCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot., *αὐτὸ τοῦτο* vulg. — 10) *Φαυστῖνος* B, Cotelerii ed. Hom. et al. ap. Cot. Subinde add. *ἀπεκρίνατο* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 11) *ἔφη* inserit D. — 12) *χωρῆσαι* in duobus Mss. invenit Cot. — 13) *μηδεμίαν ἡμέραν τῆς ἡμῶν ἐπιγνώσεως χωρίσαι τῆς τραπέζης* nostra Epit. et al. ap. Cot. — 14) *πρῳκονόμησε* Cot., Cler. — 15) *τῆς ἀληθείας* nostra Epit. et al. ap. Cot. — 16) *τάχα* D.

Cap. CIX. 1) *ὑμᾶς* C et al. ap. Cot. — 2) *καὶ ἡ ..... στοργὴ* nostra Epit. et al. ap. Cot. — 3) *νηστεύοντες* nostra Epit. et al. ap. Cot. — 4) *οὐδὲ* (*γὰρ* inser. Hom.) *ἡ ὥρα τῆς σήμερον ἡμέρας ἐπιτήδειός ἐστιν εἰς τὸ* (om. *τὸ* Hom.) *βάπτισμα. καὶ ὁμῶς οὕτω γενέσθαι οἱ πάντες συνευδοκήσαμεν* add. Hom. XIII, 12, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 5) *ὀρθριαίτερον* B et noster Cod. Hom. XIV, 1. — 6) *καὶ* om. D. Subinde *ἐξυπνίσας ἔφη* absque seq. *εἶπε* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 7) *σκεπηνῷ* C.

Cap. CX. 1) *ἐλθόντες* (*ἐν ἀκατασκόπῳ* add. Hom.) *βαπτίσαι αὐτὴν δυνηθῶμεν. πλὴν ἐπὶ τῶν αἰγιαλῶν* (*τὸν αἰγιαλὸν* ed. Hom. Cot. et nostra Epit.) Hom. XIV, 1, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 2) *καὶ* deest in Hom. l. c.,

ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἡμεῖς δὲ καὶ σὺν ἡμῖν ὅσοι παρῆσαν, τῶν γυναικῶν χάριν ὑπεχωρήσαμεν.[4] ἔπειτα ὁ Πέτρος τὰς γυναῖκας διὰ τὸν ὄχλον προέπεμψε δι' ἄλλης ὁδοῦ ἐπὶ τὴν ξενίαν ἐλθεῖν, μόνοις ἐκ τῶν ἀνδρῶν ἡμῖν συνεῖναι τῇ μητρὶ καὶ ταύταις ἐγκελευσάμενος.[5] ἐλθόντες οὖν ἐπὶ[6] τὴν ξενίαν καὶ ἀναμένοντες αὐτὸν ἀφικέσθαι[7] ἀλλήλοις διελεγόμεθα.[8] μετὰ ἱκανὰς δὲ ὥρας ὁ Πέτρος ἐλθὼν καὶ ἄρτον λαβὼν, εὐχαριστήσας, εὐλογήσας, ἁγιάσας, κλάσας τῇ μητρὶ πρῶτον ἐπέδωκε καὶ[9] μετὰ ταύτην ἡμῖν τοῖς υἱοῖς.[10] καὶ οὕτως αὐτῇ συνειστιάθημεν καὶ τὸν διδόντα τροφὴν[11] θεὸν εὐλογήσαμεν.

CXI. Τότε λοιπὸν ὁ Πέτρος τὸν ὄχλον εἰσεληλυθότα ἰδὼν, καθίσας[1] αὐτὸς καὶ ἡμᾶς δὲ[2] παρακαθεσθῆναι κελεύσας ὑφηγεῖτο, τίνι λόγῳ προπέμψας ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος αὐτὸς βραδύνας ἐπῆλθε.[3] τὴν δὲ αἰτίαν ἔλεγεν εἶναι[4] τοιαύτην. ἅμα τῷ ὑμᾶς, φησὶν, ἀποστῆναί μου,[5] γέρων τὶς συνήει περίεργος,[6] κλέπτων ἑαυτὸν καὶ βουλόμενος ὁρᾶν,[7] αὐτὸς μὴ ὁρᾶσθαι.[8] καὶ προκατασκοπήσας ἡμᾶς, ὡς αὐτὸς ὕστερον ὡμολόγησε, πρὸς τὸ ἰδεῖν τί[9] ἂν καὶ πράττοιμεν[10] εἰς τὸν σκεπεινὸν τόπον γενόμενοι, λάθρα[11] ἐκβὰς ἠκολούθησεν. εἶτα[12] ἐν εὐκαίρῳ τόπῳ μοι[13] προσελθὼν καὶ προσαγορεύσας ἔφη· ἐκ πολλοῦ σοι ἀκολουθῶν καὶ συντυχεῖν ἐθέλων[14] ᾐδούμην, μήπως ὡς περιέργῳ μοι χαλεπήνῃς. νῦν δὲ τὰ δοκοῦντα ἐμοὶ ἀληθῆ λέγω, εἰ βούλει. κἀγὼ ἀπεκρινάμην· λέγε ἡμῖν, ὅπερ σοι δοκεῖ καλὸν εἶναι, καὶ ἀποδεξόμεθά σε, κἂν τῷ ὄντι μὴ καλὸν ᾖ τὸ λεγόμενον, ἐπεί περ ἀγαθῇ προαιρέσει τὸ δοκοῦν σοι καλὸν εἰπεῖν ἠθέλησας.

CXII. Καὶ ὁ γέρων τοῦ λέγειν ἤρξατο οὕτως· θαλάσσῃ ὑμᾶς λελουμένους εἰς τὸν ἀπόκρυφον τόπον ὑποχωρήσαντας ἰδὼν, προσελθὼν λάθρα κατεσκόπουν τὸ[1] τί ἂν ἐν κρυφῇ[2] πράττοιτε· καὶ ἐπειδὴ εὐχομένους εἶδον, ὑπεχώρησα, καὶ ἐλεήσας[3] ὑμᾶς ἀνέμεινα, ὅπως ἐξιοῦσι προσομιλήσας[4] πείσω μὴ ἀπατᾶσθαι. οὔτε γὰρ θεός ἐστιν, οὔτε πρόνοια, ἀλλὰ γενέσει τὰ πάντα ὑπόκειται, ὡς ἐγὼ ἐφ' οἷς πέπονθα πεπληροφόρημαι ἀκριβῶν ἐκ πολλοῦ τὸ μάθημα. μὴ οὖν ἀπατῶ. εἴτε γὰρ εὔχῃ, εἴτε καὶ[5] μὴ, τὰ ἐκ τῆς γενέσεως παθεῖν ἂν ἔχοις.[6] αἱ γὰρ εὐχαὶ εἰ ἐδύναντό[7] τι ἢ τὸ εὖ ποιεῖν, αὐτὸς ἂν ἐν τοῖς κρείττοσιν ἤμην. καὶ νῦν εἰ μή σε ἀπατᾷ ἡ πενιχρά μου αὕτη ἐσθὴς, οὐκ ἀπιστήσεις οἷς λέγω. ἐν πολλῇ βίου ποτὲ ὢν εὐθηνίᾳ[8] πολλὰ καὶ θεοῖς ἔθυον καὶ δεομένοις παρεῖχον, καὶ ὅμως εὐχόμενός τε καὶ εὐσεβῶν τὴν πεπρωμένην ἐκφυγεῖν οὐ δεδύνημαι.[9] κἀγὼ πρὸς αὐτόν· καὶ[10] τίνα ἐστὶν, ἃ πέπονθας; ὁ δὲ ἀπεκρίνατο· οὐκ ἀνάγκη μοι[11] λέγειν νῦν· ἴσως δὲ ἐπὶ τῷ[12] τέλει ἀκούσῃ, τίς τε ὢν ἐγὼ καὶ τίνων καὶ[13] ἐν ποίαις βίου[14] περιστάσεσι γέγονα. νῦν δὲ ὅτι γενέσει τὰ πάντα ὑπόκειται, πίστεις σοι παρασχεῖν βούλομαι.[15]

---

nostra Epit. et al. ap. Cot — 3) εὐποθήσαντες B. — 4) ἡμεῖς δὲ οἱ ἀδελφοὶ τῶν γυναικῶν χάριν καὶ ἄλλοι τινὲς ὑπεχωρήσαμεν nostra Epit. et al. ap. Cot. — 5) κελεύσας, ἀνδρῶν τε μόνοις ἡμῖν συνεῖναι τῇ μητρὶ καὶ ταῖς αὐταῖς γυναιξὶν (ἐπέτρεψεν add. Hom.) Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 6) εἰς Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 7) ἐλθεῖν Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 8) Ita BCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. διαλεγόμεθα vulg. — 9) καὶ om. ed, Hom. Cotelerii, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 10) αὐτῆς add. Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 11) διδόντα τροφὴν om. Hom. l. c., nostra Epit. et fortassis al. ap. Cot.

Cap. CXI. 1) καθεσθεὶς p. καθίσας αὐτὸς Hom. XIV, 2, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 2) δὲ om. B, Hom. l. c. et nostra Epit. — 3) ἐπανῆλθε C. —

gratia secessimus. Postea Petrus mulieres ob multitudinem praemisit, ut per alteram viam irent ad hospitium, iussitque nos solos ex viris matrem easque comitari. Venientes ergo ad diversorium et praestolantes adventum illius colloquebamur invicem. Post sat multas vero horas Petrus regressus accepit panem, gratias egit, benedixit, consecravit, fregit et matri primum dedit ac post eam nobis eius filiis. Atque ita cum ea comedimus. Deumque cibi largitorem laudibus prosecuti sumus.

CXI. Tum deinceps Petrus ingressum populum videns cum ipse consedisset nosque iussisset assidere docebat, qua ratione nobis post baptismum praemissis ipse tarde rediisset. Causam vero hanc esse dicebat: Simul atque vos, inquit, a me discessistis, senex quidam curiosus venit occultans se atque volens cernere, nec ipse cerni. Cumque nos prius observasset, sicut ipse postea fassus est, ut videret, quidnam in obtecto loco positi ageremus, clam exiit et secutus est. Postea in opportuno loco me conveniens ac salutans dixit: Iam diu te sequens et alloqui cupiens verebar, ne me tamquam curiosum aegre ferres. Nunc autem quae mihi vera videntur, si vis profero. Et ego respondi: Eloquere nobis, quod tibi videtur esse bonum, et laudabimus te, licet revera quod dixeris bonum non fuerit, quoniam prudenti consilio rem, quae tibi visa est bona, volueris proloqui.

CXII. Tum senex ita effari coepit: Vidi vos, cum in mari lavissetis, ad occultum locum secessisse adiensque clam speculatus sum, quidnam in abdito ageretis; cumque vos orantes aspexissem, secessi et vestri misertus exspectavi, ut egressos alloquerer et docerem, ne fallamini. Neque enim Deus est, neque providentia, sed Genesi cuncta subiacent, quemadmodum ex iis quae mihi acciderunt, plene persuasus sum iam pridem mathesim diligenter edoctus. Ne ergo fallaris. Sive enim precaris, sive non, ea quae Ortus portendit, necessario accident tibi. Nam si preces possent aliquid aut bona opera, ipse inter primores essem. Ac nunc nisi te decipit haec paupercula mea vestis, dictis meis non diffides. Cum olim in magna prosperitate vitae versarer, multa tum diis immolabam, tum egenis largiebar; attamen dum oro ac pie vivo, Fatum non potui effugere. Atque ego ad illum: Et quaenam sunt, quae tibi contigerunt? Ille vero respondit: Non necesse est, ut nunc dicam; forte autem in fine audies, quisnam ego cum sim et ex quibus natus et in quales incurrerim vitae calamitates. Sed nunc quod omnia subiiciantur Geniturae, volo tibi proferre argumenta.

---

4) *εἶναι* om. Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 5) *μου* deest in Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 6) *γέρων συνεισῄει ἐργάτης, περιέργως* Hom. l. c., *γέρων συνεισῄει ἐργάτης, περίεργος* nostra Epit. et fortassis al. ap. Cot. — 7) *ὁρῶν* CD et al. ap. Cot. — 8) Vocc. *καὶ βουλόμενος ὁρᾶν, αὐτὸς μὴ ὁρᾶσθαι* desunt in Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. Subseq. *καὶ* om. ed. Hom. princeps et nostra Epit. — 9) *εἴ τι* (sic) B. — 10) *πράττωμεν* B ex correctura pr. man. — 11) *εἰσελθόντες· εἶτα* (om. *εἶτα* Hom.) *λάθρα* p. *γενομένοι λάθρα* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 12) *καὶ* noster Hom. Cod., om. *εἶτα* nostra Epit. et al. ap. Cot. — 13) *μοι* non est in Hom. l. c, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 14) *θέλων* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot.

Cap. CXII. 1) *τὸ* om. D. — 2) *κρυφαίῳ εἰσιόντες* Hom. XIV, 3, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 3) *ἐλεήσας δὲ* p. *καὶ ἐλεήσας* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 4) *ἐξιοῦσι προσομιλήσας* recepimus ex BCD, Hom. l. c. (*ἀξιοῦσι* ed. Coteleriana, alterum pro coniectura) nostra Epit. (*ἀξιοῦσιν* V) et al. ap. Cot. — 5) *καὶ* om. Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 6) *ἀνάγκην ἔχεις* p. *ἂν ἔχοις* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 7) *ἐδύνατό* mutatum in *ἠδύναντό* B. — 8) *περιουσίᾳ* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 9) *οὐκ ἠδυνήθην* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 10) *ἔφην* p. *πρὸς αὐτόν· καὶ* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 11) *μοι* deest in Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 12) *τῷ* reposui ex B. — 13) *καὶ* accessit ex CD et O nostrae Epit. — 14) *βίου* om. D. — 15) *πληροφορηθῆναί σε θέλω* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot.

CXIII. *Κἀγὼ ἔφην· εἰ γενέσει τὰ πάντα ὑπόκειται, καὶ τοῦθ᾽ οὕτως ἔχειν*[1] *πεπληροφόρησαι, σεαυτῷ τἀναντία*[2] *νοῶν συμβουλεύεις.*[3] *εἰ μὲν γὰρ παρὰ γένεσιν οὐ δυνατὸν οὐδὲ τὸ φρονεῖν, τί ματαιοπονεῖς συμβουλεύων ἡμῖν, ὃ γενήσεσθαι πάντως ἀδύνατον;*[4] *ἀλλ᾽ ἔτι μὴν εἰ γένεσις ὑφέστηκε, μὴ σπεῦδε πείθειν ἐμὲ μὴ σέβειν τὸν τῶν ἄστρων*[5] *δεσπότην, οὗ θέλοντος καὶ μὴ γενέσθαι,*[6] *γενέσθαι ἀδύνατον.*[7] *ἀεὶ γὰρ ἂν*[8] *τὸ ὑποκείμενον τῷ ἡγουμένῳ πείθεσθαι ἀνάγκην ἔχοι. τὸ μέντοι τοὺς νομιζομένους θεοὺς σέβειν γενέσεως ἐπικρατούσης περιττόν ἐστιν. οὔτε γὰρ παρὰ τὸ δοκοῦν τῇ πεπρωμένῃ τι*[9] *γίνεται, οὔτε αὐτοί τι ποιεῖν δύνανται τῇ καθόλου αὐτῶν ὑποκείμενοι*[10] *γενέσει.*[11]

CXIV. *Τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους λεγόντων ἡμῶν πολὺς ἐπισυνῆλθεν*[1] *ὄχλος. καὶ ὁ Πέτρος εἰς αὐτὸν ἀποβλέψας ἔφη·*[2] *ἐγὼ καὶ τὸ ἐμὸν φῦλον ἐκ προγόνων θεὸν σέβειν παρειληφότες*[3] *καὶ παράγγελμα ἔχοντες*[4] *γενέσει μὴ προσανέχειν, φημὶ*[5] *δὴ τῷ τῆς ἀστρολογίας μαθήματι, διὰ τοῦτο καὶ οὐ προσέσχον. ὅθεν ἀστρολογίας μὲν οὐκ εἰμὶ ἔμπειρος· ὧν δέ εἰμι, ὑφηγήσομαι. φημὶ γάρ, ὅτι κατὰ θεοῦ πρόνοιαν διοικεῖται τὰ πάντα,*[6] *καὶ ἕκαστος πρὸς ἃ πράττει τιμῆς ἢ κολάσεως τεύξεται. εἴτε δὲ νῦν, εἴτε καὶ*[7] *αὖθις, οὐδέν μοι διαφέρει, πλὴν ὅτι πάντως ἀπολαύσει*[8] *ἕκαστος ὧν ἔπραξεν. ἡ δὲ ἀπόδειξις τοῦ μὴ εἶναι γένεσιν, ἐστὶν αὕτη· τῶν παρεστώτων εἴ τις ὀφθαλμῶν*[9] *ἐστέρηται, ἢ πεπηρωμένην ἔχει*[10] *τὴν χεῖρα, ἢ χωλὸν ἄρα*[11] *τὸν πόδα, ἢ ἕτερόν τι περὶ τὸ σῶμα ἰατροῖς οὐ θεραπευθῆναι δυνάμενον οὐδὲ ἀστρολόγοις, ἐπεὶ μηδὲ*[12] *ἀπὸ τοῦ μακροῦ αἰῶνος τοιοῦτόν τι γέγονεν, ἐγὼ τοῦ θεοῦ δεηθεὶς παρέξω τὴν θεραπείαν.*[13] *τούτου δέ, ὡς ἐγώ φημι, γενομένου,*[14] *οὐχ ἁμαρτάνουσιν οἱ τὸν πάντα δημιουργήσαντα θεὸν βλασφημοῦντες; καὶ ὁ γέρων ἀπεκρίνατο· βλασφημεῖν γάρ ἐστι τὸ λέγειν· γενέσει ὑποκεῖσθαι τὰ πάντα; κἀγὼ πρὸς αὐτόν·*[15] *καὶ πάνυ. εἰ γὰρ καὶ*[16] *πᾶσαι αἱ τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτίαι καὶ ἀσέβειαι καὶ ἀσέλγειαι ἐξ ἀστέρων, ὡς σὺ φῄς, γίνονται· τὸ δὲ τοὺς ἀστέρας ταῦτα ποιεῖν ὑπὸ θεοῦ τέτακται,*[17] *ἵνα πάντων χαλεπῶν*[18] *ἀποτελεστικοὶ γένωνται,*[19] *αἱ πάντων ἁμαρτίαι πάντως ἄρα καὶ*[20] *εἰς αὐτὸν ἀναφέρονται τὸν τὴν γένεσιν ἐνθέντα*[21] *τοῖς ἄστροις.*

CXV. *Καὶ ὁ γέρων·*[1] *ἀληθῶς*[2] *ἔφης· ἀλλὰ πάσῃ σου τῇ ἀπαρα-*

Cap. CXIII. 1) *ἔχον* ed. Hom. princeps XIV, 4, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 2) *ἐναντία* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 3) *συμβουλεύσεις* D. — 4) *τί ματαιοπονεῖς συμβουλεύων γενέσθαι, ὃ γενήσεσθαι* (*γενήσασθαι* O nostrae Epit.) *ἀδύνατόν ἐστιν* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 5) *καὶ τῶν ἄστρων* Hom. l. c. et nostra Epit., *καὶ τῶν ἀστέρων* al. ap. Cot. — 6) *τι* inser. Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 7) *οὗ θέλοντος· μὴ γενέσθαι τι γενέσθαι ἀδυνάτον* B, *οὗ θέλοντος καὶ μὴ γενέσθαι τι; γενέσθαι ἀδυνάτον* C, *οὗ θέλοντος· καὶ μὴ γενέσθαι τι γενέσθαι ἀδυνάτον* D. — 8) *ἂν* deest in Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 9) *τι* om. textus Hom. Cotelerianus, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 10) *ὑποκειμένη* B. — 11) Additur in nostra Epit. et Cod. 804 ap. Cot. ex Hom. l. c. *εἰ γένεσίς ἐστιν, ἀντίκειται τὸ μὴ πρῶτον ἄρχειν, ἢ ὑπόκεισθαι οὐ δύναται τὸ ἀγένητον* (*ἀγέννητον* nostra Epit.) *ὡς ἀγένητον* (*ἀγέννητον* nostra Epit.), *ἑαυτοῦ πρεσβύτερον μηδὲν ἔχον.* Liber vero 148 ap. Cot. heic interpolatus fuit ad hunc modum, *εἰ γ. ε. α. καὶ τῷ πρώτῳ τὸ ἄρχειν. ἐπεὶ ὑπόκεισθαι αὐτῷ, οὐ δύναται τὸ ἀγέννητον ὡς ἀγέννητον* etc. scilicet in vocibus *καὶ τῷ πρώτῳ τὸ* et *ἐπεὶ* et *αὐτῷ οὐ.*

Cap. CXIV. 1) Ita BCD et al. ap. Cot., *ἐπεισῆλθεν* vulg., *παρέστη* Hom. XIV, 5, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 2) *καὶ τότε ἐγὼ εἰς τὸν ὄχλον ἀποβλέπων, ἔφην* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 3) *παρειληφώς* Hom. l.

CXIII. Et ego dixi: Si Genesi cuncta subsunt, hocque ita esse persuasum habes, tecum pugnantia cogitas et consulis. Etenim si contra Natale ne sentire quidem possumus, cur frustra laboras id nobis consulendo, quod fieri omnino nequit? Quinetiam si Nativitas subsistit, noli in eo navare operam, ut persuadeas mihi, ne colam astrorum dominum, quia etsi velim non fieri, fieri non potest. Semper enim quod subest, ei quod praeest ac ducit, pareat necesse habet. Certe venerari eos, qui dii putantur, Genesi dominante superfluum est. Neque enim praeter id quod Fato placet quidquam fit, neque ipsi quidpiam facere possunt, qui universali Genesi suae sint subiecti.

CXIV. Haec cum inter nos loqueremur, ingens hominum multitudo simul ingressa est. Ad quam Petrus respiciens dixit: Ego et genus meum accepimus a maioribus cultum Dei et praeceptum habemus, ne Ortui confidamus, astrologicae inquam disciplinae; idcirco ad eam animum non applicui. Quare astrologiae non sum peritus; quorum autem peritiam habeo, ea exponam. Aio quippe, per Dei providentiam administrari omnia, et unumquemque secundum ea quae facit praemium vel supplicium esse nacturum. Sive autem nunc, sive et posthac, nihil mea interest, nisi quod omnino unusquisque fructum eorum quae gesserit percipiet. Demonstratio autem, non esse Genesim, haec est: Ex adstantibus si quis oculis sit orbatus, aut manum habeat mutilatam, aut pedem claudum, aut in corpore aliquid aliud quod a medicis curari non possit, neque ab astrologis, quoniam nec ab omni seculo tale quid contigit, ego Deum precatus remedium praestabo. Ea vero re quemadmodum aio facta, nonne errant, qui in cunctorum opificem Deum maledicta et blasphemias coniiciunt? Respondit senex: Scilicet id est maledicta conferre, dicere Geniturae subiici universa? Tum ego ad eum: Omnino est. Nam si omnes hominum errores et impietates et impudicitiae ex stellis, quemadmodum tu ais, oriuntur, ut autem ea faciant stellae, a Deo constitutum fuit, quo cunctorum flagitiorum effectrices sint, omnium certe delicta ad eum omnino referuntur, qui in astris posuerit Genesim.

CXV. Et senex: Verum ais; sed omni tuae incomparabili demonstrationi mea obstat conscientia. Ego enim qui astrologus sum et Romae

---

c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 4) ἔχων Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 5) λέγω Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 6) ἐπειδὴ γένεσιν ἀπ' αὐτῆς τῆς κατὰ γένεσιν ἐπιστήμης ἀνασκευάζειν οὐ δύναμαι, βούλομαι ἄλλῳ τρόπῳ ἀποδεῖξαι, ὅτι κατὰ πρόνοιαν διοικεῖται τὰ πράγματα Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 7) καὶ deest in Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 8) ἀπολαύσει πάντως inv. D. — 9) ὀφθαλμὸν O nostrae Epit. et al. ap. Cot. — 10) ἢ πεπηρωμένην ἔχοι BCD et al. ap. Cot., ἢ κυλλὴν τὴν χεῖρα ἔχει (ἔχει τὴν χεῖρα Hom.) Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot., ἢ κυλλὴν τὴν χεῖρα ἔχοι noster Hom. Cod. — 11) ἄρα om. Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 12) ὃ ὑποστροφὴν πρὸς ἴασιν πάλιν οὐκ ἔχει, καὶ παντὸς ἰαματικοῦ (ἰατικοῦ Hom.) ἐπαγγέλματος ἐκτός ἐστιν· ὃν οὐδὲ ἀστρολόγοι ἰάσασθαι (ἰᾶσθαι Hom., ἰάσεσθαι nostra Epit.) ἐπαγγέλλονται, ὅτι μὴ δὲ (om. δὲ Hom. et nostra Epit.) Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 13) ἴασιν Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 14) ὁπότε (ὁπότε δὲ O nostrae Epit.) ἐκγενέσεως κατόρθωσιν τὸ τοιοῦτον (τοιοῦτο textus Hom. Cotel.) οὐδέποτε λαβεῖν ἠδυνήθη. τούτου οὕτω (οὕτως Hom., V. nostrae Epit.) γενομένου Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 15) ἀπεκρινάμην p. πρὸς αὐτόν Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 16) καὶ om. BCD, Hom. l. c., nostra Epit et al. ap. Cot. — 17) ἐξ ἀστέρων γίνονται, οἱ δὲ ἀστέρες ταῦτα ποιεῖν ὑπὸ θεοῦ ἐτάγησαν Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 18) χαλεπῶν om. D. — 19) γίνωνται B, γίνονται CD. — 20) πάντως ἄρα καὶ om. Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 21) θέντα ἐν Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot.

Cap. CXV. 1) ἀπεκρίνατο inscr. Hom. XIV, 6, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 2) ἀληθῶς μεγάλως textus

βλήτῳ ἀποδείξει ἡ ἐμὴ ἐμποδίζει συνείδησις. ἐγὼ γὰρ ἀστρολόγος ὢν καὶ Ῥώμην πρῶτον οἰκήσας, εἶτα [3] φιλιωθείς τινι πρὸς γένους ὄντι Καίσαρος, αὐτοῦ τε καὶ τῆς συμβίου τὴν γένεσιν ἀκριβῶς [4] ἠπιστάμην, καὶ ἱστορήσας ἀκολούθως τὰς πράξεις ἀποτελεσθείσας αὐτῶν τῇ γενέσει, [5] λόγοις μόνοις [6] οὐκ ἔχω σοι πείθεσθαι. ἦν γὰρ τῆς γενέσεως αὐτῆς [7] τὸ διάθεμα, ποιοῦν μοιχάδας ἰδίων δούλων ἐρώσας καὶ ἐπὶ ξένης ἐν [8] ὕδατι θνησκούσας· ὃ καὶ οὕτω [9] γέγονεν. ἐρασθεῖσα γὰρ [10] τοῦ ἰδίου δούλου καὶ τὸν ψόγον φέρειν οὐ [11] δυναμένη, φυγοῦσα ἐν ἀλλοδαπῇ καὶ κοίτης αὐτῷ κοινωνήσασα κατὰ θάλασσαν διεφθάρη. [12]

CXVI. Κἀγὼ ἀπεκρινάμην· καὶ πῶς ἄρα [1] γινώσκεις, ὅτι ἡ φυγοῦσα, ἐπ' ἀλλοδαπῆς γενομένη τὸν δοῦλον ἔγημε καὶ γήμασα ἐτελεύτησε; καὶ ὁ γέρων· ἀσφαλῶς οἶδα τἀληθῆ, οὐκ ὅτι ἔγημεν, ὁπότε οὐδὲ ὅτι ἤρα ἐγίνωσκον· ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐκείνης [2] ἀπαλλαγὴν ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς πάντα μοι [3] τὰ κατὰ τὸν αὐτῆς ἔρωτα διηγήσατο, καὶ ὡς σεμνὸς ὤν, ἅτε δὴ καὶ ἀδελφὸς, οὐκ ἐβουλήθη [4] μιάναι τὴν κοίτην· καὶ πῶς βουλομένη καὶ αἰδουμένη πάλιν [5] αὐτόν τε καὶ τὸν ψόγον ἡ τάλαινα· οὐκ ἔστι γὰρ αὐτὴν μέμψασθαι, ὅτι ἐκ γενέσεως ταῦτα καὶ πάσχειν καὶ ποιεῖν [6] ἠναγκάζετο· ὄνειρον εἴτε ἀληθῆ, εἴτε ψευδῆ ἐπλάσατο, οὐκ ἔχω λέγειν. ἔλεγε γὰρ αὐτὴν εἰρηκέναι, ὅτι ὄναρ αὐτῇ τις ἐπιστὰς [7] ἐκέλευσεν [8] ἐξ αὐτῆς ἅμα τέκνοις [9] τῆς Ῥωμαίων ἐκβῆναι πόλεως· [10] ὁ δὲ ἀνὴρ σώζεσθαι ταύτην [11] σὺν τοῖς υἱοῖς σπεύδων αὐτίκα παιδευθησομένους αὐτοὺς εἰς τὰς [12] Ἀθήνας ἐξέπεμψε σὺν μητρὶ [13] καὶ δούλοις· τρίτον δὲ [14] υἱὸν ἔχων παρ' ἑαυτῷ, [15] ὡς δὴ τοῦ χρηματίσαντος ἐν ὀνείρῳ συνεῖναι αὐτῷ [16] ἐπιτρέψαντος· πολλοῦ οὖν [17] παρεληλυθότος χρόνου ὡς οὐκ ἔλαβε γράμματα παρ' αὐτῆς, αὐτοῦ πολλάκις πέμψαντος εἰς Ἀθήνας, ἐμὲ παραλαβὼν ὡς πάντων αὐτῷ γνησιώτατον ὄντα ἐπὶ τὴν ζήτησιν αὐτῆς ἐπορεύθη. πολλὰ μὲν οὖν αὐτῷ καὶ κατὰ τὴν ἀποδημίαν συνέκαμνον [18] προθύμως μεμνημένος, ὅτι τῆς πάλαι αὐτοῦ εὐδαιμονίας κοινωνόν με πάντων [19] εἶχεν ὑπὲρ πάντας αὐτοῦ με τοὺς φίλους ἀγαπῶν. καὶ δὴ ἀπεπλεύσαμεν αὐτῆς Ῥώμης, καὶ οὕτως εἰς τὰ ἐνταῦθα τῆς Συρίας ἐγενόμεθα μέρη. καὶ οὐ μετὰ πολλὰς ἡμέρας ἐκεῖνος [20] μὲν ἀθυμῶν ἐτελεύτησεν· ἐγὼ δὲ ἐνταῦθα ἐλθὼν τὰς διὰ τῶν χειρῶν τροφὰς ἔκτοτε καὶ εἰς δεῦρο [21] πορίζομαι.

CXVII. Ταῦτα τοῦ γέροντος εἰπόντος συνιδὼν, ὅτι ὃν ἔλεγε γέροντα οὗτος αὐτὸς ἦν, [1] ἐξ ὧν ἔλεγεν ὁ πατὴρ ὁ ὑμέτερος, οὐκ ἐβουλήθην [2] αὐτῷ συναντιβαλεῖν, [3] μέχρις ἂν ὑμῖν προσανάθωμαι. πλὴν τὰ κατὰ τὴν ξενίαν αὐτοῦ καταμαθὼν καὶ τὴν ἐμὴν δὲ [4] μηνύσας ἀκριβείας ἕνεκα, τοῦτο μόνον ἐπυθόμην, τί τῷ γέροντι ὄνομα. ὁ δὲ ἔφη· Φαῦστος· τί δὲ [5] τοῖς διδύμοις υἱοῖς· ὁ δὲ ἀπεκρίνατο· Φαυστῖνος καὶ Φαυστινιανός· τί δὲ τῷ τρίτῳ υἱῷ·

Hom. Cot. et V nostrae Epit., ἀληθῶς μεγάλα O nostrae Epit, ἀληθῶς μέγα al. ap. Cot. — 3) εἶτα om. textus Hom. Cot., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 4) ἀκριβῶς om. textus Hom. Cot., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 5) ἔργῳ inser. Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 6) μόνον BCD et al. ap. Cot. — 7) Ita ex CD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot., αὐτῶν B, αὐτοῖς vulg. — 8) ἐν des. in D. — 9) οὕτως BCD, deest οὕτω in al. ap. Cot. — 10) γὰρ des. in D. — 11) μὴ D. — 12) μὴ φέρουσα, φυγοῦσα σὺν αὐτῷ ἐν ἀλλοδαπῇ ὁρμήσασα, καὶ κοινωνήσασα αὐτῷ, θαλάσσῃ διεφθάρη al. ap. Cot., fere eadem Hom. l. c. et nostra Epit.

Cap. CXVI. 1) πῶς p. καὶ πῶς

primum habitavi, postea amicus factus cuiusdam qui erat ex genere Caesaris, viri illius uxorisque eius Genituram probe callui, cumque viderim res, prout ferebat eorum Genesis, evenisse, solis verbis a te nequeo persuaderi. Erat enim Ortus mulieris positurà, quae efficeret adulteras amore servorum suorum captas et peregre in aqua pereuntes; quod et ita contigit. Nam quae servum suum deperiret, nec ferre posset opprobrium, solum fuga vertens et cum eo concumbens in mari periit.

CXVI. Ego respondi: Et quonàm modo scis, illam fugientem et in alieno solo positam servo nupsisse ac interiisse post nuptias? Atque senex: Certo novi revera, non quod nupserit, cum nec amore captam esse scirem; verum postquam illa discessit, frater viri eius omnem mihi illius amorem enarravit, quod ipse qui sanctus et honestus erat utpote etiam frater noluerit torum maculare; et quo modo volens ac rursus ipsum atque dedecus verita illa infelix [non enim licitum est queri de ea, quoniam ex Natali haec cum facere tum perpeti cogebatur] somnium finxerit verumne an falsum, non habeo dicere. Aiebat siquidem ipsam dixisse, quod in somnis quidam sibi adstitit, qui eam iussit cum liberis illico urbe Roma excedere; at vir illam cum filiis incolumem evadere satagens confestim eos erudiendos Athenas misit cum matre et servis; tertium vero filium retinuit apud se, quia qui per somnium ediderat oraculum cum eo manere permiserat. Multo igitur elapsò tempore ut ab ea litteras non accepit, cumque saepe Athenas misisset, assumpto me, qui ei omnium essem coniunctissimus ac fidissimus, ad quaerendam illam profectus est. Multos equidem cum ipso in peregrinatione labores alacriter tuli memor, quod in prisca sua felicitate me omnium habuisset socium ac supra omnes amicos dilexisset. Itaque Roma continuo solvimus sicque in has Syriae partes devenimus. Nec multos post dies ille quidem prae animi dolore migravit e vita; ego vero huc veniens victum ab eo tempore ad hunc usque diem manibus comparo. •

CXVII. His a sene dictis intelligens ex oratione eius, senem quem dixerat ipsum esse patrem vestrum, nolui cum eo conferre sermonem ea de re, donec communicassem vobiscum, nisi quod cum hospitium eius didicissem meumque indicassem explorandi causa, hoc tantum percontatus sum, quod esset seni nomen; ille autem *Faustus* inquit; item quod nomen geminis filiis; ille vero respondit: *Faustinus et Faustinianus;* et quodnam

---

ἄρα nostra Epit. et al. ap. Cot. — 2) *αὐτῆς* Hom. XIV, 7, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 3) *μοι* reiicit D post *διηγήσατο*. — 4) *ἐβουλήθη* man. pr., *ἠβουλήθη* man. sec. B. — 5) *πάλιν* om. Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 6) *ποιεῖν καὶ πάσχειν* inv. textus Hom. Cot., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 7) *ὡς ὅτι ἐν ὁράματι ἐπιστάς τις* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 8) *μοι* inser. Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 9) *ἅμα τοῖς τέκνοις* D. — 10) *τὴν . . . πόλιν* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 11) *αὐτὴν* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 12) *τὰς* om. D. — 13) *σὺν τῇ μητρὶ* D, Hom. l. c. et nostra Epit. — 14) *τὸν τρίτον* p. *τρίτον δὲ* B. — 15) *ἔσχε παρ᾽ αὐτῷ* p. *παρ᾽ ἑαυτῷ* al. ap. Cot. — 16) *κατ᾽ ὄναρ συνεῖναι αὐτὸν αὐτῷ* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 17) *οὖν* accessit ex BC; illic *πολλῶν οὖν παρεληλυθότων χρόνων*, heic *πολλοῦ οὖν παρεληλυθότος χρόνου*. In Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. est *πολλοῦ δὲ χρόνου διελθόντος*. — 18) *συνέκαμον* textus Hom. Cot., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 19) *πάντως* al. ap. Cot. — 20) *ἐκεῖνος* om. textus Hom. Cot., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 21) *μέχρι τοῦ δεῦρο* p. *εἰς δεῦρο* textus Hom. Cot., nostra Epit. et al. ap. Cot.

Cap. CXVII. 1) *ἦν* om. B, *συνεῖδον μὲν ὅτι ὃν ἔλεγε τεθνάναι γέροντα, αὐτὸς ἦν* exhibent al. ap. Cot. — 2) *ἐβουλήθην* man. pr. *ἠβουλήθην* man. sec. B. Subinde *οὖν τὸ καθ᾽ ὑμᾶς αὐτῷ* textus Hom. Cot. XIV, 7, *τὸ καθ᾽ ὑμᾶς αὐτῷ* Cod. Hom. Ottob. et nostra Epit., *δὲ τὰ κατ᾽ ὑμᾶς αὐτῷ* al. ap. Cot. — 3) *συναντιλαβεῖν* C et nostra Epit. — 4) *δὲ* om. textus Hom. Cot., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 5) *δαὶ*

ὁ δέ· Κλήμης, εἶπε·[6] τί[7] δὲ τῇ τούτων μητρὶ ὄνομα· Ματθιδία, φησίν.[8] ὑπὸ συμπαθείας οὖν ἐγὼ σύνδακρυς γενόμενος, ἀπολύσας τοὺς ὄχλους ἦλθον πρὸς ὑμᾶς, ἵνα μετὰ τὴν τῶν ἁλῶν[9] κοινωίαν ταῦτα προσανάθωμαι ὑμῖν. πρὸ δὲ τῶν ἁλῶν εἰπεῖν ὑμῖν οὐ δέον ἔκρινα,[10] μήπως ὑπὸ λύπης νικηθέντες ἐν τῇ τοῦ βαπτίσματος ἡμέρᾳ πενθοῦντες διατελέσητε, ὁπότε καὶ ἄγγελοι χαίρουσι.[11] ταῦτα τοῦ Πέτρου λέγοντος[12] ἐδακρύομεν οἱ πάντες μετὰ τῆς μητρός. ὁ δὲ δακρύοντας ἡμᾶς ἰδὼν, ἔφη· νῦν ἕκαστος ὑμῶν φόβῳ τῷ πρὸς τὸν θεὸν γενναίως φερέτω τὰ εἰρημένα.[13] οὐ γὰρ δὴ σήμερον ὑμῖν ἐτελεύτησεν ὁ πατὴρ, ἀλλὰ καὶ ἔκπαλαι, ὡς ὑμεῖς εἰρήκατε στοχαζόμενοι.[14]

CXVIII. Ταῦτα τοῦ Πέτρου εἰπόντος ἡ μήτηρ μὴ φέρουσα μέγα ἀνέβραγεν·[1] οἴμοι, ἄνερ, ὡς[2] ἀγαπῶν ἡμᾶς κρίσει μὲν αὐτὸς[3] ἐτελεύτησας, ἡμεῖς δὲ ζῶντες τὸ φῶς ὁρῶμεν καὶ τροφῆς ἄρτι[4] μεταλαμβάνομεν. οὔπω[5] τῆς μιᾶς ταύτης ὀλολυγῆς παυσαμένης ἰδοὺ καὶ ὁ γέρων εἰσῄει, καὶ ἅμα τῷ βούλεσθαι αὐτὸν τῆς κραυγῆς τὴν αἰτίαν πυνθάνεσθαι εἰς τὴν γυναῖκα ἐμβλέψας ἔφη· οἴμοι, τί θέλει[6] τοῦτο εἶναι; τίνα ὁρῶ; προσελθὼν δὲ καὶ ἀκριβέστερον ἐνιδὼν[7] καὶ ὁραθεὶς περιεπλέκετο. οἱ δὲ ὑπὸ χαρᾶς αἰφνιδίου διεφώνουν ἀμφότεροι καὶ λαλεῖν[8] ἀλλήλοις βουλόμενοι, ἀφασίᾳ συσχεθέντες ἐκ τῆς ἀπλήστου χαρᾶς ἐπέχειν[9] ἑαυτοὺς οὐκ ἠδύναντο. καὶ μετ' οὐ πολὺ[10] πρὸς αὐτὸν[11] ἡ μήτηρ· ἔχω σε Φαῦστε τὸν κατὰ πάντα[12] γλυκύτατον. πῶς ἄρα ζῇς, ὃν ὡς τεθνεῶτα μικρῷ πρόσθεν[13] ἠκούσαμεν; πλὴν οὗτοί εἰσιν οἱ[14] υἱοὶ Φαυστῖνος καὶ Φαυστινιανὸς, καὶ ὁ ποθεινὸς[15] Κλήμης. ταῦτα εἰπούσης[16] ἡμεῖς οἱ τρεῖς προσπεσόντες αὐτῷ καὶ καταφιλοῦντες τὴν ἐκείνου μορφὴν ἀμυδρῶς πως κατεμανθάνομεν[17].

CXIX. Ἃ καὶ βλέπων ὁ Πέτρος σὺ εἶ Φαῦστος, εἶπεν,[1] ὁ ταύτης ἀνὴρ καὶ τῶν αὐτῆς παίδων πατήρ; ὁ δὲ ἐγὼ εἰμι, ἔφη. καὶ ὁ Πέτρος· πῶς οὖν μοι τοὺς σεαυτοῦ[2] ὡς περὶ ἄλλου διηγήσω πόνους εἰπὼν καὶ λύπην καὶ τάφον; καὶ ὁ πατὴρ ἀπεκρίνατο· συγγενὴς ὢν[3] Καίσαρος καὶ γενέσθαι κατάφωρος[4] οὐκ ἐθέλων ἐπ' ἄλλῳ τινὶ τὴν ἐξήγησιν ἀνετυπωσάμην, ἵν' αὐτοῖς[5] ὅστις εἰμὶ μὴ ἐπιγνωσθῶ. ᾔδειν γὰρ ὅτι, εἰ ἀναγνώριμος γένωμαι, οἱ κατὰ τὸν τόπον ἡγούμενοι ταῦτα μαθόντες ἀνακαλέσονται[6] Καίσαρι κεχαρισμένα ποιοῦντες καὶ τὴν τοῦ βίου πάλιν[7] εὐδαιμονίαν μοι περιθήσουσιν,[8] ὅπερ ὅλῃ προθέσει πρότερον ἀπεταξάμην,[9] ἄνευ τῶν ἐμοὶ φιλτάτων τέκνων πολιτεύεσθαι ἢ ζῆν ὅλως μὴ ἀνεχόμενος.

D. — 6) εἶπεν C, Hom. l. c. et nostra Epit. — 7) τῇ B. — 8) φησί BCD; ὁ δὲ ἔφη Ματθιδία (vel Ματτιδία) Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 9) Ita ex C, Hom. l. c., nostra Epit., τῶν ἁλῶν BD et al. ap. Cot., τῶν ἄλλων vulg. — 10) πρὸ δὲ τοῦ τῶν (om. τῶν Hom. et nostra Epit) ἁλῶν μεταλαβεῖν εἰπεῖν ὑμῖν οὐκ ἠβουλήθην (ἐβουλήθην Hom.) Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 11) χαίρουσιν C, Hom. l. c. et nostra Epit. — 12) εἰπόντος C et V nostrae Epit. — 13) λεχθέντα Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 14) σχολαζόμενοι al. ap. Cot.

Cap. CXVIII. 1) βοῶσα ἔφη p. μέγα ἀνέκραγεν Hom. XIV, 9, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 2) ὡς deest in Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 3) μὲν αὐτὸς om. textus Hom. Cot., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 4) ἄρτι deest in textu Hom. Cot., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 5) δὲ inser. C, Hom. textus Cot., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 6) θέλοι al. ap. Cot. — 7) ἰδὼν O nostrae Epit. et al. ap. Cot. — 8) λαβεῖν C. — 9) κρατεῖν Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 10) Ita ex BCD, nostra Epit. et al. ap. Cot., μετὰ πολὺ vulg. — 11) πρὸς αὐτὸν om. textus Hom. Cot.,

tertio filio; at ille: *Clemens*, dixit; denique quo nomine vocaretur eorum mater; et ait: *Matthidia*. Ego igitur ex miseratione collacrimans dimissa turba veni ad vos, ut post cibi communem perceptionem haec vobiscum communicarem. Porro ante cibum narrare opportunum non censui, ne forte dolore victi baptismi diem in luctu duceretis, quando etiam angeli efferuntur laetitia. Haec Petrus cum diceret, omnes una cum matre lacrimis nos dedidimus. Quos ille lacrimantes videns ait: Nunc unusquisque vestrum pro timore erga Deum fortiter quae memorata sunt ferat. Neque enim hodie vobis interiit pater, sed iam olim, sicut vos coniectura recte facta dixistis.

CXVIII. Ista Petro loquente mater ferre non valens magno clamore edito ait: Hei mihi, o vir, quantum nos diligens ipse quidem mori voluisti, nos vero vivimus et lucem aspicimus et adhuc capimus cibum. Nondum hoc uno eiulatu finito ecce senex ingreditur, et simul atque clamoris causam sciscitari voluit respiciens ad uxorem Hei, inquit, quidnam hoc est? quam video? Accedens vero et diligentius aspiciens ac visus complexus est. Ambo autem prae gaudio repentino defecerunt exclamare, nisi et alter alteri loqui cupientes vocem emittere non potuerunt, nec ob inexpletam laetitiam reprimere se. Verum non multo post mater ad eum: Habeo te Fauste omni modo suavissimum. Et qua ratione vivis, de cuius morte paullo ante audivimus? Ceterum hi sunt filii Faustinus et Faustinianus ac exoptatus Clemens. Quae cum dixisset, nos tres in ipsum incumbentes eumque deosculati formam illius obscure agnovimus.

CXIX. Haec cum videret Petrus, Tu es Faustus, inquit, huius vir eiusque liberorum pater? Ille vero ait: Ego sum. Et Petrus: Quare ergo tuos mihi labores tanquam de alio enarrasti referens et dolorem et exsequias? Tum pater respondit: Cum essem cognatus Caesaris et nollem deprehendi, de alio quodam narrationem effinxi, ut a vobis quis essem non agnoscerer. Sciebam enim, quodsi recognitus essem, loci praesides his compertis, ut rem gratam Caesari facerent, me essent revocaturi et pristina felicitate circumdaturi, cui tota intentione antea renunciavi, sine carissimis mihi liberis in republica versari aut vivere omnino non sustinens.

---

nostra Epit. et al. ap. Cot. Post *μήτηρ* inserunt *ἔφη* nostra Epit. et al. ap. Cot. — 12) *μοι* inser. Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 13) *τεθνεῶτα μικρῷ τάχιον* textus Hom. Cot. et nostra Epit., *τεθνηκότα μικρῷ τάχιον* al. ap. Cot. — 14) *ἡμῶν* Hom. l. c., V nostrae Epit. et al. ap. Cot., *ἡμῶν οἱ* O nostrae Epit. — 15) *ὁ ποθεινὸς* om. Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 16) *εἰπόντες* D. — 17) Ita BCD, nostra Epit. et al. ap. Cot., *ἀνεφέρομεν* Hom. l. c., *καταμανθάνομεν* vulg.

CXIX. 1) *εἶπεν* om. D; *ταῦτα βλέπων ὁ Πέτρος ἔφη· σὺ εἶ Φαῦστος* exhibent Hom. XIV, 10, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 2) *ἑαυτοῦ* C, noster Hom. Cod. et al. ap. Cot., *σεαυτοῦ* mutatum in *ἑαυτοῦ* D. Subinde om. *ὡς* C. — 3) *πρὸς γένους ὑπάρχων* Hom. l. c., *προσγενὴς ὑπάρχων* nostra Epit. et al. ap. Cot. — 4) *κατάφορος* B (correctum man. pr. *κατάφωρος*) D et al. ap. Cot. In Hom. et nostra Epit. est *περίφωρος* (*φερίφορος* V nostrae Epit.) *μὴ θέλων γενέσθαι* (om. *γενέσθαι* al. ap. Cot.), *ἄλλῳ τινὶ* (*εἰς ἄλλου τινὸς* textus Hom. Cot., nostra Epit. et al. ap. Cot.) *τὴν ἐξήγησιν κτλ.* — 5) *αὐτὸς* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 6) Ita et noster Hom. Cod., *ἡγούμενοι ἀκούσαντες, ἀνακαλέσαντες* textus Hom. Cot., al. ap. Cot., cum vocc. tamen ordine mutato nostra Epit. — 7) *καὶ . . . πάλιν* om. textus Hom. Cot., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 8) *ἐπιθήσουσιν* D. — 9) *ᾧπερ ὅλῃ προθέσει πρότερον ἀπεταξάμην* C et noster Hom. Cod., *ὅπερ* (*ᾧπερ* O nostrae Epit.) *ἀπεταξάμην* nostra Epit. et al. ap. Cot. Pergunt *οὐ γὰρ ἐδυνάμην περὶ τῶν ἐμοὶ ἠγαπημένων τὰ μέγιστα ὡς περὶ θανόντων κρίνας, πρὸς τὴν τοῦ βίου τρυφὴν* (om. *τρυφὴν* nostra Epit. et al. ap. Cot.) *ἑαυτὸν ἀποδιδόναι* (*ἀποδοῦναι* nostra Epit. et al. ap. Cot.) *δόξαν* (om. *δόξαν* Hom.) Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot.

CXX. *Καὶ ὁ Πέτρος·*[1] *ταῦτα μὲν ἐποίησας, ὡς ἐβουλεύσω. περὶ δὲ γενέσεως ἄρα ψευδόμενος διισχυρίζου, ἢ ὡς ἀληθεύων ἐβεβαίους; καὶ ὁ πατὴρ οὐ ψεύσομαι,*[2] *ἔφη, πρὸς σέ· ὡς ἀληθῶς ἄρα οὔσης*[3] *γενέσεως ἐβεβαίουν. ἔχω γὰρ οὐκ ἀμυήτως*[4] *τοῦ θεωρήματος. πλὴν ἀλλὰ καὶ*[5] *συνῆν μοι τις ἀστρολόγων ἀνὴρ ἄριστος Αἰγύπτιος Ἀννουβίων ὄνομα,*[6] *ὅστις*[7] *ἐν ταῖς ἀποδημίαις κατ' ἀρχάς μοι*[8] *φιλιωθεὶς τὸν τῆς ἐμῆς συμβίου*[9] *μετὰ τῶν τέκνων θάνατον ἐδήλου. καὶ ὁ Πέτρος·*[10] *οὐκοῦν ἔργῳ πέπεισαι νῦν*[11]*, ὅτι οὐ συνέστηκε τὰ κατὰ τὴν γένεσιν; καὶ ὁ πατὴρ ἀπεκρίνατο· ἀνάγκη με πάντα τὰ*[12] *τὸν ἐμὸν ὑπερβαίνοντα νοῦν κατὰ μέρος ἐκθέσθαι σοι, ἵνα παρὰ σοῦ πάλιν τ' ἀληθῆ μάθω καὶ βέβαια. πολλὰ πταίειν οἶδα τοὺς ἀστρολόγους,*[13] *πολλὰ*[14] *δὲ καὶ τῆς ἀληθείας αὐτοὺς ἐφικνεῖσθαι. ἀλλὰ μή πως*[15] *ἃ μὲν ἀκριβοῦσιν, ἀληθεύουσιν. ἃ δὲ πταίουσιν, ἀμαθίᾳ πάσχουσιν· ὡς ὑπονοεῖν με τὸ μὲν μάθημα συνεστάναι, τοὺς δὲ δι' ἀμαθίαν ψεύδεσθαι μόνην*[16] *διὰ τὸ μὴ πάντας*[17] *περὶ πάντων ἀκριβοῦν δύνασθαι. καὶ ὁ Πέτρος ἄπεχε, ἔφη, μή πως*[18] *περὶ ὧν ἀληθεύουσιν ὡς ἐπιτυγχάνοντες*[19] *καὶ οὐχὶ ὡς ἀκριβοῦντες ἄρα προλέγουσιν.*[20] *ἀνάγκη γὰρ πᾶσα ἐκ πολλῶν τῶν λεγομένων ἀποβαίνειν τινά. καὶ ὁ γέρων·*[21] *πῶς οὖν ἐστι περὶ τούτου με πιστωθῆναι τὸ εἴτε*[22] *συνέστηκε τὸ κατὰ τὴν γένεσιν, ἢ οὔ;*

CXXI. *Ἀμφοτέρων οὖν σιωπώντων ἐγὼ Κλήμης*[1] *ἐπειδὴ τὸ μάθημα, ἔφην, ἀκριβῶς ἐπίσταμαι, ὁ δὲ κύριος καὶ πατήρ μου*[2] *οὐχ οὕτως, ἤθελον εἰ αὐτὸς Ἀννουβίων παρῆν, ἐπὶ τοῦ πατρὸς ποιήσασθαι*[3] *λόγον. οὕτω γὰρ ἂν τὸ πρᾶγμα εἰς φανερὸν ἐλθεῖν ἠδύνατο, τεχνίτου πρὸς ὁμότεχνον τὴν ζήτησιν ἐσχηκότος. καὶ ὁ πατὴρ ἀπεκρίνατο· ποῦ οὖν δυνατόν ἐστιν Ἀννουβίωνι συντυχεῖν; καὶ ὁ Πέτρος ἐν Ἀντιοχείᾳ,*[4] *ἔφη. ἐκεῖ γὰρ μανθάνω Σίμωνα τὸν μάγον ἐπιδημεῖν,*[5] *ᾧ καὶ*[6] *παρεπόμενος Ἀννουβίων ἀχώριστός ἐστιν. ἐπὰν*[7] *οὖν ἐκεῖ γενώμεθα, ἐάν γε καταλάβωμεν αὐτούς, ἡ ζήτησις ἐπ' ἐκείνου γενήσεται.*[8] *καὶ ὅμως πολλὰ διαλεχθέντες καὶ ἐπὶ τῷ ἀναγνωρισμῷ χαρᾶς πληρωθέντες*[9] *καὶ θεῷ πολλὴν χάριν ὁμολογοῦντες,*[10] *ἑσπέρας καταλαβούσης εἰς ὕπνον ἐτράπημεν.*

CXXII. *Ὄρθρου δὲ γενομένου ὁ πατὴρ μετὰ τῆς μητρὸς*[1] *καὶ τῶν τριῶν υἱῶν εἰσελθὼν ἔνθα ὁ Πέτρος ἦν, καὶ*[2] *προσαγορεύσας ἐκαθέσθη· ἔπειτα καὶ ἡμεῖς αὐτοῦ κελεύσαντος. καὶ ὁ Πέτρος*[3] *τὸν πατέρα προσβλέψας σπεύδω σε, ἔφη, ὁμόφρονα γενέσθαι γυναικὶ καὶ τέκνοις,*[4] *ὅπως αὐτοῖς καὶ ἐνταῦθα*[5] *ὁμοδίαιτος ἧς κἀκεῖ μετὰ τὸν ἀπὸ τοῦ σώματος τῆς ψυχῆς χωρισμὸν συνὼν ἐν εὐφροσύνῃ διάγῃς.*[6] *ἢ γὰρ οὐ τὰ μέγιστά σέ τε λυπεῖ καὶ*

Cap. CXX. 1) *ἔφη* add. Hom. XIV, 11, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 2) *ψεύδομαι* B. — 3) *ἀληθῶς ὡς* (om. *ὡς* O nostrae Epit.) *οὔσης* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 4) *εἰμὶ γὰρ οὐκ ἀμύητος* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 5) *καὶ* om. C, *ἀλλὰ καὶ* om. textus Hom. Cot., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 6) *ὀνόματι* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 7) *ὥστις* fuit in B. — 8) *καταρχάς με* C. Subinde *φιλωθεὶς* textus Hom. Cot., *φιληθεὶς* nostra Epit. et al. ap. Cot. — 9) *τὲ* inserit B. — 10) *ἔφη* add. Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 11) *νῦν* om. B, textus Hom. Cot., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 12) *τὰ* om. B. — 13) *ὑποτρέχοντά μοι* (*μου* Hom.) *εἰς τὸν νοῦν ἐκτίθεσθαί σοι, ἵνα πρὸς αὐτὰ ἀκούων, μανθάνειν ἔχω* Cod. Hom. Ottob., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 14) *πολλάκις* BCD, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 15) *ἀληθεύειν·* (*καὶ* add. V nostrae Epit.) *ὑποπτεύω οὖν μήπως* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 16) *μόνην* om. Cod. Hom. Ottob., nostra

CXX. Tum Petrus: Haec quidem fecisti, quemadmodum placuit. Sed de Genitura fingensne affirmabas, an veluti verum dicens asserebas? Et pater: Non mentiar, inquit, apud te; tanquam vere sit Genesis, confirmabam. Non enim rudis sum in mysteriis huius disciplinae; sed et mecum versatus est quidam astrologus, vir praestantissimus Aegyptius nomine Annubion, qui in peregrinationibus ab initio mihi amicus effectus uxoris meae ac liberorum mortem indicavit. Et Petrus: Numquid ergo nunc reipsa persuasum habes, Genesim non consistere? Pater respondit: Necesse est, ut omnia quae per mentem meam transeunt tibi exponam singulatim, quo a te iterum vera discam et certa. Animadverti errare in multis astrologos, in multis quoque eos veritatem attingere. Verum forte in iis quae comperta habent vere dicunt, in iis autem in quibus errant id ignorantia patiuntur: quare suspicor constare disciplinam, illos autem per solam inscitiam falsa praedicare eo, quod non omnes possint de omnibus habere scientiam. Et Petrus Cave, inquit, ne cum verum dicunt veluti casu assequentes et non tanquam certo scientes praedicant. Omnino enim necesse est ex multis dictis evenire nonnulla. Tum senex: Qua ergo ratione certus hac in re esse possum an constet, nec ne id quod ad Genesim pertinet?

CXXI. Cum igitur uterque taceret, ego Clemens Quia, inquam, mathematicas disciplinas penitus novi, dominus autem et pater meus non item, cuperem si ipse Annubion adesset, coram patre disputationem habere. Ita quippe res palam venire posset, dum artis peritus adversus eiusdem artis hominem quaestionem agitaret. Respondit pater. Ubi ergo potest cum Annubione congressus et colloquium haberi? Et Petrus Antiochiae, inquit. Ibi enim audio Simonem magum esse, quem Annubion assectatus non deserit. Quando ergo illic erimus, si eos nanciscamur, coram eo disceptatio fiet. Et postquam de multis disseruimus propter recognitionem gaudio repleti Deoque magnam gratiam habentes, nocte superveniente ad somnum nos contulimus.

CXXII. Exorto autem mane pater cum matre tribusque filiis ingressus in locum, ubi erat Petrus, cum salutasset sedit; deinde nos quoque illo iubente. Patremque intuitus Petrus Percupio, inquit, te idem sentire, quod uxor ac liberi, ut et hic cum eis convivas et illic post animae a corpore disiunctionem una cum eisdem in laetitia degas. An non enim maxime te atque illos contristaret, si una non essetis? Excepit pater:

Epit. et al. ap. Cot. — 17) πάντως C, Cod. Hom. Ottob., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 18) καὶ ὁ Πέτρος ἔπεχε, ἔφη, μή πως al. ap. Cot., καὶ ὁ πέτρος ἀπεκρίνατο· ἄπεχε, μή πως Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 19) ἐπιτυγχάνουσιν Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 20) ἀκριβοῦντες λέγουσιν ὡς ἀκριβοῦντες ἄρα προλέγουσιν Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 21) ἔφη add. Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 22) περὶ τούτου πληροφορηθῆναι, τὸ (om. τὸ al. ap. Cot.) εἴτε Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot.

Cap. CXXI. 1) Κλήμης om. Hom. XIV, 12. nostra Epit. et al. ap. Cot. — 2) μου recepi ex C, κύριός μου καὶ πατὴρ B, κύριος καὶ ὁ πατὴρ Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 3) ἐποιησάμην textus Hom. Cot., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 4) ἀντιοχία B. — 5) ὄντα Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 6) καὶ om. Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 7) ὡς ἂν textus Hom. Cot., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 8) ἡ ζήτησις γενέσθαι δύναται Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 9) Ita et Cod. Hom. Ottob., πλησθέντες nostra Epit. et al. ap. Cot. — 10) πολλὴν χάριν ὁμολογήσαντες BCD, et al. ap. Cot., εὐχαριστήσαντες p. πολλὴν χάριν ὁμολογοῦντες Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot.

Cap. CXXII. 1) μητρὸς ἡμῶν Hom. XV, 1, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 2) καὶ deest in Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 3) πρὸς inser. CD. Subinde τῷ πατρὶ Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 4) τοῖς τέκνοις CD. — 5) καὶ αὐτοῖς ἐνταῦθα inv. D.

αὐτοὺς τὸ μὴ ἀλλήλοις συνεῖναι; καὶ ὁ πατὴρ ἔφη·[7] καὶ πάνυ γε. καὶ ὁ Πέτρος· εἰ οὖν ἐνταῦθα τὸ ἀλλήλων κεχωρίσθαι λυπεῖ, μετὰ θάνατον πάντως γινόμενον, πόσῳ[8] γε μᾶλλον[9] λυπήσει, σὲ μὲν ἄνδρα σοφὸν[10] ὄντα τῷ τῆς γνώμης σου λόγῳ τῶν σῶν κεχωρίσθαι, αὐτοὺς δὲ πολὺ μᾶλλον ὀδυνᾶσθαι τῷ εἰδέναι, ὅτι σε ἄλλα φρονοῦντα αἰώνιος μένει κόλασις ῥητοῦ δόγματος ἀποφάσει.

CXXIII. Καὶ ὁ πατὴρ ἔφη· ἀλλ' οὐκ ἔστιν, ὦ φίλτατε, τὸ ἐν ᾅδου ψυχὰς[1] κολάζεσθαι, αὐτῆς ἅμα τῷ[2] ἀποστῆναι τοῦ σώματος εἰς ἀέρα λυομένης. καὶ ὁ Πέτρος ἔφη· μέχρις οὖν[3] ὅτε περὶ τούτου πείσωμέν[4] σε, ἀπόκριναί μοι· οὐ δοκεῖ σοι, σὲ μὲν τῇ κολάσει διαπιστοῦντα[5] μὴ λυπεῖσθαι, ἐκείνους δὲ περὶ σοῦ πεπεισμένους, ὡς ἄρα οὐ μικρὰν ἔχεις ἀνάγκην, ἐκ περισσοῦ ἀνιᾶσθαι;[6] καὶ ὁ πατήρ· ἀκολούθως λέγεις. καὶ ὁ Πέτρος· διὰ τί δὲ αὐτοὺς οὐκ ἀπαλλάξεις[7] μεγίστης περὶ σοῦ[8] λύπης τῇ πίστει συνθέμενος, οὐ δυσωπίᾳ λέγω, ἀλλ' εὐγνωμοσύνῃ, περὶ τῶν ὑπ' ἐμοῦ λεγομένων σοι ἀκούων καὶ κρίνων, εἰ ταῦτα οὕτως ἔχει ἢ οὔ; καὶ εἰ μὲν οὕτως ἔχει ὡς λέγομεν, καὶ ᾧδε συναπολαύσεις τοῖς φιλτάτοις[9] κἀκεῖ συναναπαύσῃ. εἰ δὲ ἐν τῇ τῶν λόγων σου[10] σκέψει δείξῃς[11] τὰ ὑφ' ἡμῶν λεγόμενα ψευδῆ τινα μῦθον εἶναι, καὶ ὁμογνώμονάς σου λάβοις αὐτούς, καὶ οὕτω[12] καλῶς ποιήσεις. τοῦ τε γὰρ κεναῖς[13] ἐλπίσιν ἐπερείδεσθαι παύσεις, καὶ φόβων[14] αὐτοὺς ψευδῶν ἀπαλλάξεις.

CXXIV. Καὶ ὁ πατήρ· πολλὰ φαίνῃ[1] μοι εὔλογα λέγων. καὶ ὁ Πέτρος·[2] τί οὖν ἐστι τὸ κωλῦον συνθέσθαι σε τῇ ἡμετέρᾳ πίστει; οὔτε γὰρ ἀσχολίαις ἀγορασμῶν, οὔτε πράξεων, οὔτε γεωργιῶν, οὐ φροντίδων, οὐδενὶ τούτων κατέχῃ. δύνασαι δὲ νοεῖν ὡς οὐκ αὐτομάτως ἐγένετό τι τῶν ὄντων, οἷα προνοίας οὐκ οὔσης. καὶ τούτου δεῖγμα σαφέστατον τὰ περί σε καὶ τὰ σὰ[3] τέκνα καὶ τὴν γυναῖκα γεγενημένα. εἰ γὰρ παρά σοι ὄντες καὶ εἰς δεῦρο ἐτύγχανον, οὐκ ἂν τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον ἐδέξαντο, οὐκ ἂν ἐπιγνῶναι τὴν ἀλήθειαν ἠδυνήθησαν.[4] διὰ τοῦτο μετὰ τῆς ἀποδημίας καὶ ναυάγιον ᾠκονομήθη, καὶ πικροῦ θανάτου ὑπόνοια, προσέτι δὲ καὶ ἡ περὶ τὰ Ἑλληνικὰ τούτων ἄσκησις, ἵν' ὡς πρότερον αὐτὰ παιδευθέντες, εἶτα μεταβαλόντες πρὸς τὴν εὐσέβειαν, δυνατοὶ ὦσιν ἑτοίμως αὐτὰ καὶ μετὰ πολλῆς ἀνασκευάζειν τῆς εὐκολίας, καὶ ἃ κακῶς τηνικαῦτα κατὰ τῆς εὐσεβείας προυβάλλοντο[5], τούτοις καλῶς ὑπὲρ αὐτῆς καὶ ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι χρήσαιντο· εἴσῃ δὲ σαφῶς καὶ αὐτὸς[6] ἀπό γε τοῦ μακροῦ τούτου ἀναγνωρισμοῦ, καὶ ὧν μεταξὺ σαφῶς[7] ἡ πρόνοια περί σε ᾠκονόμησεν, ὡς ἄρα οὐδὲν τῶν γινομένων αὐτομάτως οὕτως[8] καὶ εἰκῇ γίνεται, ἀλλ' ἐκείνη ἐστὶν ἡ ἐφεστῶσα καὶ τόδε τὸ πᾶν συγκρατοῦσα διηνεκῶς καὶ συνέχουσα, εἰ καὶ τὰ πολλὰ τὴν διάνοιαν ὑπερβαίνει[9] τὴν ἡμετέραν.

CXXV. Ἐπεὶ τούτων ἤκουσεν ὁ πατὴρ, τὸν λόγον ἀναλαβὼν μὴ νόμιζε, εἴρηκε, κύριέ μου Πέτρε, ὡς πάντῃ μου διαπέφευγε τὸν νοῦν ἡ περὶ τοῦ ὑπὸ σοῦ κηρυττομένου λόγου δύναμις· ἀλλὰ καὶ τοῦ παιδὸς Κλήμεντος

— 6) σύνοντα ἄλυπον ἔσεσθαι textus Hom. Cot., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 7) ἔφη deest in Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 8) πάντως γινόμενον, πολλῷ B, πάντως ὀφειλόμενον ὑμῖν μετ' ἀλλήλων μὴ εἶναι, πόσῳ Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 9) οὐ inser. textus Hom. Cot., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 10) σοφώτατον D.

Cap. CXXIII. 1) ψυχὴν al. ap. Cot. — 2) τοῦ D. — 3) οὖν om. D. — 4) Ita ex C et V nostrae Epit. πείσομέν

Omnino sane. Tum Petrus: Si ergo hic invicem separatos esse molestia afficit, hoc ubi post mortem plane fiet, quanto magis molestum erit te quidem, qui vir sapiens es, ratione tuae opinionis disiungi a tuis, illos vero multo magis dolere, quod sciant, te alia sentientem aeternum supplicium ob veri dogmatis negationem manere?

CXXIII. Et pater dixit: At non ita est, o amice, ut apud inferos animae puniantur, quoniam anima, simul atque a corpore discedit, in aërem dissolvitur. Excepit Petrus: Itaque usque dum hac de re tibi persuadeamus, responde mihi: Nonne tibi videtur te quidem, qui futuras poenas non credis, nequaquam dolere, illos vero, qui persuasum habent, non parvam te manere calamitatem, plurimum angi? Tum pater: Recte dicis. Petrus autem: Et quare maximo de te moerore non eos liberabis fidei assentiens, non pudore inquam, sed aequitate de iis quae tibi a me dicuntur audiendo et iudicando, utrum ea ita necne habeant? Ac si quidem ita est ut dicimus, et hic una cum carissimis dilectaberis et illic cum eisdem requiem consequeris. Quodsi in verborum tuorum disceptatione ostenderis, quae a nobis afferuntur falsam esse fabulam, etiam illos idem tecum sentientes accipies, sicque pulchre facies. Ut enim vana spe inniti desistant efficies, eosque falsarum rerum terroribus liberabis.

CXXIV. Et pater: Multa mihi videris dicere rationi consentanea. Ac Petrus: Quid ergo impedit, nostrae te fidei assentiri? Non enim negotiis mercaturae, actionum publicarum, agriculturae, sollicitudinum, horum nullo retineris. Potes autem intelligere, nihil eorum quae sunt fortuito, quasi nequaquam exsistat, providentia evenire. Cuius quidem rei documentum manifestissimum, quae tibi liberisque tuis ac uxori acciderunt. Nam si apud te hucusque mansissent, non suscepissent verbum pietatis, veritatem non potuissent agnoscere. Propter hoc cum peregrinatione naufragium quoque provisum est, ac mortis acerbae suspicio, praetereaque eorum in Graecis disciplinis exercitatio, ut qui illas prius edocti et postea ad veram religionem conversi fuissent, expedite magnaque cum facilitate possent easdem confutare, et quas aliquando male contra religionem obiecerant, his bene et tempore convenienti pro religione uterentur. Tu quoque ex hac post longum tempus recognitione et iis, quae interim sapienter providentia circa te constituit, manifesto intelliges, nihil eorum quae fiunt casu ita et temere fieri, sed providentiam praeesse ac semper continere atque conservare hanc universitatem, licet multa superent mentem nostram.

CXXV. Postquam haec audivit pater, sermonem resumens Ne arbitreris, inquit, domine mi Petre, omnino ex mente mea vim doctrinae a te praedicatae excidisse; sed cum Clemens filius multis per totam noctem

---

BD, uterque Hom. Cod., O nostrae Epit. et vulg. — 5) *σὲ μὲν ἀπιστοῦντα τὴν κόλασιν* (*τῇ κολάσει* O nostrae Epit.) Hom. XV, 2, V nostrae Epit. et al. ap. Cot. — 6) *αὐτοὺς* (*ἐκείνους* Hom. et nostra Epit.) *δὲ πεπεισμένους, ἀνάγκην ἔχειν περὶ σοῦ ἀνιᾶσθαι* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 7) *ἀπαλλάξῃς* D. — 8) *περὶ σὲ* C. — 9) *συναπολαύσεις τοῖς φιλτάτοις* om. B. — 10) *σοῦ* om. textus Hom. Cot., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 11) Ita et Hom. l. c., *δείξεις* BCD et nostra Epit. — 12) *οὕτως* B; *οὕτως καλῶς ποιήσεις, αὐτοὺς* (*γὰρ* add. O nostrae Epit.) *ὁμογνώμονάς σοι* (*σου* nostra Epit.) *εἰληφώς, καὶ τοῦ κεναῖς* exhibent Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 13) *ἐπὶ κεναῖς* B. Subinde *ἐλπισίν* C, Hom. l. c., et nostra Epit. — 14) *φόβων* ex BCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot., *φόβῳ* vulg. Subinde om. *αὐτοὺς* Hom., nostra Epit. et al. ap. Cot

Cap. CXXIV. 1) *φαίνει* al. ap. Cot. — 2) *ἔφη* add. Hom. XV, 3, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 3) *τὰ κατὰ σὲ* B. — 4) *ἠδυνήθεισαν τὴν ἀλήθειαν* inv. C. — 5) *προυβάλοντο* B. — 6) Is ordo vocc. ex BCD, *καὶ αὐτὸς σαφῶς* vulg. — 7) Ita BCD et al. ap. Cot., *σαφῶς* vulg. — 8) *οὕτω* B, om. *οὕτως* C, ubi *γίνονται* p. *γίνεται*. — 9) *ὑπερβαίνῃ* fuit in B.

πολλὰ[1] δι' ὅλης[2] νυκτὸς ὁμιλοῦντός μοι,[3] ὥστε συνθέσθαι τοῖς ὑπὸ σοῦ λεγομένοις, καὶ πάντα τρόπον εἰς τοῦτο ἐνάγοντος. τί δαὶ,[4] πρὸς αὐτὸν ἔφην ἐγὼ, δύναταί τις ἐντέλλεσθαί τι καινότερον, παρ' ὃ πρότερον οἱ ἀρχαῖοι παρῄνεσαν; κἀκεῖνος ἠρέμα γελάσας πολλὴ διαφορὰ, πάτερ, εἶπε, μεταξὺ τῶν τῆς θεοσεβείας λόγων καὶ τῆς φιλοσοφίας. ὁ γὰρ τῆς ἀληθείας λόγος τὴν ἐκ προφητείας ἔχει βεβαίαν ἀπόδειξιν· ὁ δὲ τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ συνθέσεως λόγων καὶ στοχασμῶν δοκεῖ παριστάνειν τὰς ἀποδείξεις. καὶ ὅμως ταῦτα εἰπὼν δείγματος χάριν τὸν περὶ φιλανθρωπίας μοι λόγον[5] ἐξέθετο, ὃν[6] οὐ πολλῷ πρότερον αὐτῷ ὑφηγήσω, ὃς[7] ἀδικώτατός μοι μᾶλλον ἐφαίνετο. καὶ τὸ πῶς, ἐρῶ. δίκαιον ἔφασκεν εἶναι καὶ τῷ τύπτοντι αὐτοῦ τὴν σιαγόνα, παρατιθέναι καὶ τὴν ἄλλην·[8] καὶ τῷ αἴροντι αὐτοῦ τὸ ἱμάτιον, προσδιδόναι καὶ τὸν χιτῶνα·[9] ἀγγαρεύοντι δὲ[10] μίλιον ἓν, συναπέρχεσθαι[11] δύο, καὶ ὅσα τοιαῦτα.

CXXVI. Καὶ ὁ Πέτρος ἀπεκρίνατο· ἀλλ' ἐνόμισας ἄδικον,[1] καίτοι γε δικαιότατόν ἐστι. καὶ[2] εἴ σοι φίλον ἐστὶν, ἄκουσον. καὶ ὃς ἔφη· πάνυ μοι[3] φίλον. καὶ ὁ Πέτρος· οὐ δοκεῖ σοι δύο ἐχθρῶν βασιλέων ὄντων καὶ διῃρημένας τὰς χώρας ἐχόντων, εἴ τις ἐκ τῶν τοῦ ἑνὸς ὑπηκόων ἐν τῇ τοῦ ἑτέρου χώρᾳ φωραθείη, καὶ διὰ τοῦτο θάνατον ὀφείλοι,[4] ἐὰν ῥαπίσματι καὶ μὴ θανάτῳ τῆς τιμωρίας ἀπολυθῇ, οὐ φαίνεται ὁ ἀπολύσας φιλάνθρωπος εἶναι; καὶ ὁ πατὴρ ἔφη· καὶ πάνυ. καὶ ὁ Πέτρος·[5] τί δαὶ, εἰ καὶ ἴδιόν τί τινος αὐτὸς οὗτος ἀφέληται[6] ἢ καὶ[7] ἀλλότριον, καὶ ἐπὶ τούτῳ[8] συλληφθεὶς ἓν ἢ[9] διπλάσιον δῷ, τετραπλάσιον[10] ὀφείλων καὶ τὸ θανεῖν ὡς ὁ[11] ἐν τοῖς τοῦ ἐναντίου ἁλοὺς ὅροις, οὐ δοκεῖ σοι, ὅτι ὁ λαβὼν τὸ διπλάσιον καὶ θανάτου αὐτὸν ἀπολύσας φιλάνθρωπος τυγχάνει; καὶ ὁ πατὴρ[12] ἀπεκρίνατο· νῦν με πέπεικας, ὅτι οἱ ἀδικοῦντες αὐτοὶ ἀδικοῦνται, οἱ δὲ ἀδικούμενοι μᾶλλον πλεονεκτοῦσι. καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ πλέον ἀδικώτατόν μοι φαίνεται τὸ γινόμενον,[13] ὅτι οἱ μὲν δοκοῦντες ἀδικεῖν ἑαυτοὺς ἔβλαψαν μᾶλλον, πολλὴν δὲ τοῖς ἀδικηθεῖσιν ἐπορίσαντο τὴν ὠφέλειαν·[14] οἱ δὲ δοκοῦντες ἀδικεῖσθαι αὐτοὶ μᾶλλον[15] ἀδικοῦσιν, ὅτι καίτοι πλεῖστα παρ' ἐκείνων ὠφεληθέντες τοῖς ὁμοίοις αὐτοὺς οὐκ ἀμείβονται. καὶ ὁ Πέτρος· ἀλλ' οὐ παρὰ τὴν τῶν ἐπηρεαζόντων, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῶν δεχομένων ταῦτα γίνεται γνώμην.

CXXVII. Καὶ ὁ πατὴρ ἐπαινέσας τὰ εἰρημένα πρὸς τὸν Πέτρον φησίν· ἀλλ' ὦ κύριέ μου, καὶ τοῦτόν μοι[1] τὸν λόγον σαφήνισον. μέμνημαι γὰρ εἰρηκότος μοι[2] Κλήμεντος, ὅτι τὰ ἀδικήματα καὶ τὰ πάθη πρὸς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν πάσχομεν. καὶ ὁ Πέτρος· ὀρθῶς ἔχει καὶ οὕτως[3] ἐστίν. ἃ γὰρ ἄνθρωποι κτώμεθα τοῦ πλείονος ἐφιέμενοι εἴτε ἱμάτια, φημὶ, εἴτε βρώματα, εἴτε ποτὰ,[4] εἴτε ἄλλα τινὰ, οὐ καλῶς πάντως ποιοῦντες κτώμεθα, διὰ τὸ δεῖν μηδὲν ἔχειν ὡς μικρῷ πρόσθεν ὑμῖν εἴρηκα. εἰ γὰρ ἐν πᾶσι τὰ κτήματα

Cap. CXXV. 1) πολλῆς D. — 2) ὅλης τῆς B. — 3) μου al. ap. Cot. — 4) δὲ B. — 5) λόγον μοι inv. D. — 6) ὅνπερ sine οὐ πολλῷ πρότερον Hom. XV, 5, nostra Epit. et al. ap. Cot. Vid. supra c. 93 sqq. — 7) ὡς mendose Cot. Cler. — 8) καὶ τὴν ἄλλην παρατιθέναι inv. D. — 9) προσδιδόναι καὶ τὸ μαφόριον (μαφώριον nostra Epit.) Hom. l. c., et nostra Epit., προδιδόναι καὶ τὸ ὠμοφόριον al. ap. Cot. Luc. 6, 29. Matth. 5, 39. — 10) τε O nostrae Epit. et al. ap. Cot. — 11) αὐτῷ inserit C, μετ' αὐτοῦ Matth. 5, 41.

Cap. CXXVI. 1) Interrogative BD. Pergunt ὅ, τι Hom. XV, 6, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 2) καὶ om. Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 3) μοι

mecum colloqueretur, ut a te dictis assentirer omnique modo ad id impellerer, Quid vero, dixi ego ad ipsum, potestne aliquis praecipere quidpiam novum praeter id, quod antea veteres monuerunt? At ille postquam leniter risit, Magnum, inquit, discrimen est, pater, inter religionis sermones ac philosophiae. Sermo namque veritatis ex prophetia firmam obtinet demonstrationem; philosophiae vero ex compositione verborum et coniecturarum videtur demonstrationes afferre. Hisque dictis exempli gratia doctrinam de humanitate mihi exposuit, quam paullo ante ei enarraveras, quae mihi profecto maxime iniqua videbatur. Et quo modo, dicam. Aequum aiebat esse et ei, qui maxillam tuam percutit, alteram quoque apponere; et ei, qui aufert tuum pallium, tradere etiam tunicam; et cum eo, qui ad milliare unum adigit, per duo milliaria proficisci, et alia similia.

CXXVI. Respondit Petrus: Atqui hoc existimasti iniquum, quamquam aequissimum est. Ac si lubet, audi. Ille dixit: Prorsus lubet. Tum Petrus: Num tibi videtur, cum duo reges hostes exsistant et divisas regiones teneant, si quispiam ex iis qui alteri subiecti sunt in alterius regione sit deprehensus ideoque mortem mereatur, at colapho non autem capite punitus poenam evadat, num videtur humanus esse, qui veniam dedit? Et pater ait: Admodum. Ad haec Petrus: Quid vero, si is ipse etiam aliquid proprium cuipiam vel et alienum auferat, et in eo comprehensus, simplum aut duplum det, cum quadrupli sit debitor, insuperque mortis, qui nempe in adversarii finibus captus sit, nonne tibi videtur humanum esse eum, qui duplum accepit et mortem remisit? Et pater respondit: Nunc persuasisti mihi eos, qui iniuriam faciunt, iniuriam pati, eos autem qui iniuria afficiuntur, potius iniuriam facere. Quo circa amplius mihi iniquissimum apparet id ipsum quod fit, quoniam ii quidem qui videntur conferre iniuriam, sibi ipsis potius nocuerunt, et multam iis qui iniuria affecti sunt pararunt utilitatem; qui vero videntur iniuriam sustinere, ipsi eam potius inferunt, quia licet plurimum ab illis commodi tulerint, eos pari gratia non remunerant. Et Petrus: Verum haec non contra infestantium, sed contra infestatorum voluntatem contingunt.

CXXVII. Tunc pater laudata ea oratione ait ad Petrum: Sed, domine mi, hunc quoque sermonem mihi declara. Memini enim, Clementem mihi dicere, nos iniurias et afflictiones ad peccatorum remissionem pati. Et Petrus: Recte habet atque ita est. Quae enim homines possidemus plura appetentes sive vestes, inquam, sive escas, sive potiones, sive alia quaepiam, non recte omnino facientes possidemus, quia nihil habere debemus, uti paullo ante vobis dixi. Nam si in omnibus possessiones solent

---

om. B. — 4) Ita et Hom Cod. Ottobonianus (non *ὀφείλον*, quod in nostrae Hom. editionis textu typotheta male expressit) et V nostrae Epit., *ὀφειλὼς* textus Hom. Cot., *ὀφείλων* O nostrae Epit. et al. ap. Cot. — 5) *ἔφη* add. Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. Pergunt *τί δὲ* BCD, Hom., V nostrae Epit. et al. ap. Cot. — 6) *ἀμφέληται* B, *ἀμφελεῖται* D. — 7) *καὶ* adiunximus ex BCD, Hom. l. c., nostrae Epit. et al. ap. Cot. — 8) *τοῦτο* D c. V nostrae Epit. et al. ap. Cot. — 9) *ἐὰν* p. *ἓν ἢ* Hom. l. c., O nostrae Epit. (*ἕνα* — sic — V) et al. ap. Cot. — 10) Poena quadrupli in furto sancitur legibus plurimis. *Cot.* Asteriscus criticus ante *τετραπλάσιον* in ed. Cotcleriana a. 1672 et notula marginalis „Deest in al.“ heic quidem locum suum non tueri videntur. In Homiliarum, nostrae et huiusce Epitomes Codd. nil certe desideratur. — 11) *ὁ* addidi ex C. — 12) *πρὸς ταῦτα* add. Hom. XV, 8, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 13) *ἔτι μᾶλλον ἀδικώτατον ὅλων* (sic et noster Hom. Cod., *ὅλον* textus Hom. Cot. et nostra Epit.) *μοι φαίνεται τὸ πρᾶγμα* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 14) *πολλὰ τοῖς* (*τὰ ἐσόμενα* add. Hom.) *ἑλομένοις συγχωροῦσιν* p. *ἑαυτοὺς ἔβλαψαν .... τὴν ὠφέλειαν* Hom. XV, 9, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 15) *μᾶλλον* des. in Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot.

Cap. CXXVII. 1) *μοι* om. B. — 2) *αὐτοῦ* C. — 3) *οὗτος* D. — 4) *εἴτε*

προξενεῖν οἶδε τοῖς ἔχουσιν ἁμαρτήματα, ἡ τούτων[5] *ὅπως ποτὲ στέρησις ἁμαρτιῶν ἐστιν ἀφαίρεσις.*[6] *καὶ ὁ πατὴρ ἔφη· ἀκολούθως ἔχει. καὶ ὁ Πέτρος· καὶ δικαιότατα. ἐπεὶ γάρ*[7] *τῶν σωζομένων ἐστὶν, ὡς ἔφην, τὸ μηδὲν ἔχειν,*[8] *ὑπάρχει δὲ πολλὰ*[9] *πολλοῖς κτήματα, τούτου χάριν ἐξ ὑπερβαλλούσης*[10] *θεοῦ φιλανθρωπίας ἐπάγονται παιδεῖαι τοῖς μὴ κατὰ τὸ δοκοῦν*[11] *θεῷ πολιτευομένοις, ἵνα διὰ τὸ ποσῶς φιλόθεον προσκαίρους ὑπομένοντες τιμωρίας*[12] *αἰωνίων ἀπαλλαγῶσι κολάσεων. καὶ ὁ πατήρ· τί δαὶ,*[13] *οὐ πολλοὺς ἀσεβεῖς ὁρῶμεν πένητας; εἶτα παρὰ τοῦτο καὶ αὐτοὺς τῆς τῶν σωζομένων εἶναι*[14] *μερίδος φήσομεν;*[15] *καὶ ὁ Πέτρος· οὐ πάντως. οὐ γὰρ ἀποδεκτὴ ἡ πενία, ὧν μὴ προσῆκεν ὀρεγομένη, ἐπεὶ καὶ*[16] *ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ ζῶντος θεοῦ μακαρίζων τοὺς πτωχοὺς*[17] *μακάριοι οἱ πτωχοὶ, ἔφη, τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. καὶ ὁ πατήρ· ἀληθῶς πάνυ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ὀρθῶς ἔχειν τὰ πράγματα φαίνεται· διὸ καὶ προαιρέσεως ἔχω*[18] *τῇ τάξει παντὸς*[19] *ἐπακοῦσαι τοῦ λόγου.*

CXXVIII. *Καὶ ὁ Πέτρος· οὐκοῦν τοῦ λοιποῦ σπεύδοντί σοι τὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν πίστιν μαθεῖν, προιόντα*[1] *τὸν λόγον ἐκθήσομαι ἀπ᾿ αὐτοῦ πρῶτον*[2] *ἀρχόμενος τοῦ θεοῦ καὶ δεικνὺς, αὐτὸν μόνον δεῖν*[3] *λέγειν θεὸν, ἑτέρους δὲ μήτε λέγειν, μήτε νομίζειν, καὶ ὅτι ὁ*[4] *παρὰ τοῦτο ποιῶν*[5] *αἰώνια κολασθήσεται ὡς εἰς αὐτὸν τὸν*[6] *τῶν ὅλων ἀσεβήσας θεόν. καὶ τοῦτο εἰπὼν καὶ τοῖς ὑπὸ παθῶν ὀχλουμένοις καὶ νοσοῦσι καὶ δαιμονῶσι τὰς χεῖρας ἐπιθεὶς καὶ τούτους εὐχῇ θεραπεύσας, τὴν ἐκκλησίαν διέλυσεν· εἶθ᾿ οὕτως εἰσελθὼν καὶ τῶν συνήθων*[7] *ἁλῶν μεταλαβὼν ὕπνωσεν.*

CXXIX. *Ὄρθρου δὲ πάλιν*[1] *ὁ Πέτρος ἐξιὼν καὶ ἐπὶ*[2] *τὸν συνήθη τοῦ διαλέγεσθαι τόπον στὰς, ἅτε καὶ πολλῶν συνδεδραμηκότων ὄχλων, ἅμα τῷ μέλλειν διαλέγεσθαι αὐτὸν εἰσῄει τις τῶν αὐτοῦ διακόνων λέγων· Σίμων ἀπὸ Ἀντιοχείας εἰσεληλυθὼς ἀπ᾿ αὐτῆς ἑσπέρας, μαθὼν ὑποσχόμενόν σε τὸν περὶ μοναρχίας ποιεῖσθαι*[3] *λόγον, ἕτοιμός ἐστι μετά γε τοῦ Ἐπικουρείου Ἀθηνοδώρου διαλεγομένῳ σοι ἐπελθεῖν, ὡς ἂν πᾶσι τοῖς ὑπὸ σοῦ περὶ μοναρχίας ὑπαγορευομένοις δημοσίᾳ παρὼν αὐτὸς ἀντιλέγοι.*[4]

CXXX. *Ταῦτα τοῦ διακόνου λέγοντος ἰδοὺ καὶ ὁ*[1] *Σίμων σὺν Ἀθηνοδώρῳ καί τισιν ἄλλοις ἑταίροις*[2] *εἰσῄει, καὶ πρὸ τοῦ τι τὸν Πέτρον ὅλως εἰπεῖν αὐτὸς προλαβὼν ἔμαθον, φησὶν,*[3] *ὅτι χθὲς ὑπέσχου τῷ Φαύστῳ κατὰ τὴν σήμερον δεῖξαι τῇ τάξει τὸν λόγον ποιούμενος, καὶ ἀπ᾿ αὐτοῦ πρῶτον ἀρχόμενος τοῦ τῶν ὅλων δεσπότου, ὅτι αὐτὸν δεῖ μόνον λέγειν θεὸν, ἄλλους*[4] *δὲ μήτε λέγειν, μήτε νομίζειν, καὶ ὅτι ὁ παρὰ τοῦτο ποιῶν αἰωνίαν ὑφέξει τὴν τιμωρίαν. πρὸ πάντων οὖν ἀληθῶς καταπέπληγμαί σου τὴν ἀπόνοιαν, ὅτι ἤλπισας μεταπεῖσαι ἄνδρα σοφὸν οὕτω, καὶ ταῦτα πρεσβύτην· ἀλλ᾿ οὐκ ἐπιτεύξῃ τῶν ἐλπίδων καὶ τοῦ θελήματος, ἅτε παρόντος ἐμοῦ καὶ τοὺς ψευδεῖς*[5] *σου διελέγχοντος λόγους. ἴσως γὰρ ἂν καὶ ἠπάτητο μὴ παρόντος ἐμοῦ*

πόματα B, *εἴτε καὶ πόματα* C. — 5) *δὲ* inser. nostra Epit. et al. ap. Cot. — 6) *ἄφεσις* B. — 7) *δὴ* B. — 8) *μηδενὶ μηδὲν ὑπάρχειν* Hom. XV, 9, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 9) *πολλὰ* excidit edd. Cot. et Cler. — 10) *ὑπερβαλούσης* C. — 11) *εἰλικρινῶς* p. *κατὰ τὸ δοκοῦν* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 12) *διὰ προσκαίρων τιμωριῶν* nostra Epit. et al. ap. Cot. — 13) *τί δὲ* BD, noster Hom. Cod. et al. ap. Cot., *τί δὴ* textus Hom. Cot., om. *τί δαὶ* nostra Epit. et al. ap. Cot. — 14) *εἶναι* om. C, *μερίδος εἶναι* inv. D. — 15) *παρὰ* (*εἶτα παρὰ* noster Hom. Cod.) *τοῦτο οὖν* (om. *οὖν* Hom. et V nostrae

iis qui possident conciliare delicta, earum quocunque modo privatio ademptio est delictorum. Dixit pater: Recte habet. Petrus vero: Iustissime. Quandoquidem enim eorum qui salvantur est, ut dixi, nihil habere, multis autem multae suppetunt possessiones, ea causa per eximiam Dei humanitatem castigationes inducuntur iis qui secundum voluntatem Dei non vivunt, ut propter aliquantam erga Deum caritatem temporaria supplicia perferentes aeternis poenis eximantur. Tum pater: Quid enim, nonne multos impios videmus pauperes? An propterea et illos dicemus in parte eorum esse, qui salutem consequuntur? Et Petrus: Nequaquam omnino. Non enim probanda est inopia quae appetit ea, quae non decet, quia et dominus noster Iesus Christus filius Dei vivi beatos praedicans pauperes *Beati* inquit *pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum.* Tum pater: Vere prorsus secundum propositam quaestionem res videntur recte habere; quapropter in animo habeo, totam ordine audire doctrinam.

CXXVIII. Et Petrus: Itaque deinceps studenti tibi discere quae ad nostram fidem pertinent, hanc doctrinam explicabo ab ipso primum incipiens Deo et ostendens, ipsum solum dicendum esse Deum, alios vero nec dicendos, nec existimandos, hominemque qui aliter fecerit, aeterno supplicio puniendum, ut qui in ipsum universorum Deum impius exstiterit. Atque hoc dicto cumque aliqua perpessione infestatis aegrotantibus et daemoniacis imposuisset manus ac eos curasset prece, concionem dimisit. Deinde ita ingressus et solito cibo percepto se somno dedit.

CXXIX. Mane vero iterum egressus Petrus cum stetisset in loco, in quo disserere solebat, ingensque hominum multitudo concurrisset, simul ac ipse iam erat locuturus, introivit quidam ex eius diaconis dicens: Simon Antiochia ipso vespere ingressus, audiens te promisisse de monarchia [principatu unius] verba esse facturum, paratus est una cum Athenodoro Epicureo tibi disserenti intervenire, ut cuncta quae a te de monarchia denunciabuntur publice ipse praesens impugnet.

CXXX. Haec dicente diacono ecce et Simon cum Athenodoro aliisque nonnullis sodalibus ingreditur, et ante quam Petrus aliquid omnino loqueretur, ipse anticipans Comperi, inquit, te heri pollicitum esse Fausto, quod hodie habito sermone ordine esses ostensurus primumque incipiendo ab ipso universorum Domino; eum solum dicendum esse Deum, alios vero neque dicendos, neque existimandos, quique contra fecerit, aeternas poenas daturum. Ante omnia ergo vere insaniam tuam demiratus sum, quod sperasti, te posse in aliam sententiam adducere virum adeo sapientem, ad haec senem. At spes ac voluntatem non obtinebis, utpote

---

Epit.) *καὶ οὗτοι τῶν σωζομένων εἰσὶν* p. *εἶτα παρὰ .... φήσομεν* Hom. XV, 10, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 16) *πλὴν* p. *ἐπεὶ καὶ* nostra Epit. et al. ap. Cot. — 17) *τοὺς πτωχοὺς* des. in nostra Epit. et al. ap. Cot. — 18) *ἐγενόμην* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 19) *πάντως* B.

Cap. CXXVIII. 1) *ὀφείλοντι τῇ τάξει* nostra Epit. et al. ap. Cot. — 2) *πρῶτον* om. Hom. XV, 11, nostra Epit. et al. ap. Cot., *τοῦ πρῶτον* exhibet D. — 3) *ὅτι αὐτὸν μόνον δεῖ* BCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 4) *ὁ* accessit ex BCD, Hom. l. c. et nostra Epit. — 5) *καὶ τοῦτο εἰπὼν* p. *καὶ ὅτι παρὰ τοῦτο ποιῶν* al. ap. Cot. — 6) *τὸν* addidi ex BCD, Hom. l. c. et nostra Epit. — 7) *καὶ εὐξάμενος, καὶ ἰασάμενος, ἀπέλυσε τοὺς ὄχλους· καὶ εἶθ' οὕτως εἰσιὼν τῶν συνήθων* (*συνηθεστέρων* addidit Cot. in Hom.) Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot.

Cap. CXXIX. 1) *πάλιν* om. Hom. XVI, 1, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 2) *ἐπιστὰς* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot., ubi mox om. *στὰς* post *τόπον*. Ibidem pergitur: *ὄχλον πολὺν συνεστῶτα εἶδεν. καὶ ἅμα.* — 3) *ποιεῖσθαι* des. in D. — 4) *πρὸς τὸ ἀντιλέγειν δημοσίᾳ πασὶ τοῖς ὑπὸ σοῦ* (*σοῦ ὁπωσποτε* Hom.) *ὑπὲρ μοναρχίας λεγομένοις λόγοις* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot.

Cap. CXXX. 1) *καὶ ὁ* om. B, *ὁ* om. CD. — 2) *ἑτέροις* CD, idem fuit in B. — 3) *φησὶ* C. — 4) *ἄλλον* al. ap. Cot. — 5) *ψευδούς* (sic) C.

ἰδιώτης ὢν τῶν παρὰ Ἰουδαίοις δημοσίᾳ πεπιστωμένων βίβλων. τὰ νῦν δὲ τοὺς πολλοὺς ὑπερθήσομαι λόγους, ἵνα θᾶττόν σου τὴν ὑπόσχεσιν ἀσθενῶς ἔχουσαν διελέγξω. λέγε τοιγαροῦν, ὃ ὑπέσχου. εἰ δὲ τὸν ἔλεγχον αἰδούμενος ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν τὴν ὑπόσχεσιν ἐθέλοις παραλιπεῖν, αὐτάρκης καὶ οὕτως ἀπόδειξις ὅτι ψευδῆ τὰ ὑπεσχημένα, καθ' ὅτι ἐπὶ τῶν τὰς γραφὰς εἰδότων εἰπεῖν οὐκ ἐτόλμησας. καὶ νῦν δὲ τί περιμένω σε λέγειν μέγιστον ἔχων μάρτυρα τῆς ὑποσχέσεώς σου τὸν γέροντα τουτονί; ταῦτα εἰπὼν καὶ τῷ πατρὶ προσβλέψας φησίν· εἰπέ μοι, ἀνδρῶν ἁπάντων ὁ τιμιώτατος, οὐχὶ οὗτος ὑπέσχετό σοι δεῖξαι σήμερον, ὅτι εἷς ἐστὶ θεὸς, καὶ οὐ χρὴ ἕτερόν τινα λέγειν ἢ νομίζειν θεόν, ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν ἀθάνατον εἰσπραχθήσεται τιμωρίαν;

CXXXI. *Καὶ ὁ πατὴρ ἔφη· καλῶς ἂν τὴν μαρτυρίαν παρ' ἐμοῦ ἀπῄτεις, ὦ Σίμων,*[1] *εἰ πρότερον ἠρνεῖτο*[2] *Πέτρος· νῦν δὲ οὐκ αἰδεσθήσομαι λέγειν,*[3] *ἃ δεῖ λέγειν· οἶμαί σε ὀργῆς πεπλησμένον διαλεχθῆναι βούλεσθαι. τοῦτο δὲ οὔτε σοι προσήκει ποιεῖν, οὔθ' ἡμῖν οὕτως ἔχοντα*[4] *ὑπακούειν, ὅτι μάχην ἐστὶν ἱστορῆσαι, καὶ οὐ πρὸς ἀλήθειαν ὠφελεῖσθαι· ἀλλ' ἑκάτερος ὑμῶν τὸ ἑαυτοῦ δόγμα ἐκθέσθω, καὶ ὑφ' ἑτέρῳ κρίνοντι τοὺς λόγους δοτέον, καὶ οὕτω πάντως ἀναμφίλογον*[5] *τἀληθὲς εὑρεθήσεται. ἤρεσε τῷ Σίμωνι τὸ λεχθὲν, καὶ ποιήσειν ὑπέσχετο κατὰ ταῦτα. πλὴν ἀλλὰ δέδοικα, τῷ Φαύστῳ ἔφη,*[6] *μή πως ἤδη προκατειλημμένος τοῖς τοῦ Πέτρου λόγοις οὐ φιλαλήθης γένῃ κριτής.*

CXXXII. *Καὶ ὁ πατὴρ ἀπεκρίνατο· μή με βιάζου ἀκρίτως συνθέσθαι σοι, ὡς ἂν δόξω φιλαλήθης εἶναι κριτής. εἰ γὰρ τἀληθῆ βούλει μαθεῖν, τῷ σῷ φρονήματι προείλημμαι*[1] *μᾶλλον. καὶ ὁ Σίμων· πῶς προείληψαι, οὐκ εἰδὼς ὃ φρονῶ; καὶ ὁ πατήρ· τοῦτο ῥᾴδιόν ἐστιν εἰδέναι, καὶ πῶς, ἄκουσον. ἐλέγξειν ὑπέσχου τὸν Πέτρον ἕνα θεὸν λέγοντα εἶναι, ὅτι ψεύδεται· ὁ δὲ τὸν ἕνα λέγοντα ἐλέγξαι ἐπαγγελλόμενος, πάντως εὔδηλον ὡς ἐκεῖνος ἀληθεύων, οὐ τὸ αὐτὸ λέγει. εἰ γὰρ*[2] *τῷ καταψευδομένῳ τὸ αὐτὸ λέγει, καὶ αὐτὸς ἄρα*[3] *ψεύδεται· εἰ δὲ τὰ ἐναντία λέγων ἀποδείκνυσιν, ἄντικρυς ἀληθεύει. οὐκ ἄλλως οὖν*[4] *τὸν ἕνα θεὸν εἶναι λέγοντα ψεύστην λέγεις, εἰ μὴ*[5] *ἂν ὅτι πολλοὺς αὐτὸς δοξάζεις*[6] *θεούς. θεοὺς δὲ πολλοὺς εἶναι καὶ ἐγώ φημι. τῷ αὐτῷ οὖν σοι πρὸ τῆς ζητήσεως λόγῳ κἀγὼ προκατείλημμαι· καὶ κατὰ τοῦτο περὶ ἐμοῦ σε τὸ παράπαν οὐ δεδοικέναι χρὴ, ἀλλὰ Πέτρον*[7] *μᾶλλον· τυγχάνω γὰρ αὐτῷ καὶ ἔτι τὰ ἐναντία φρονῶν. μετὰ δὲ τὴν ὑμετέραν ζήτησιν ἐλπίζω φιλαλήθης ὢν κριτὴς, πᾶσαν ἀποδυσάμενος πρόληψιν, τῷ ἐπικρατοῦντι συνθέσθαι λόγῳ. ταῦτα τοῦ πατρὸς εἰπόντος ἠρέμα βοή τις ἐπαίνου ἐκ τῶν ὄχλων ἐγένετο ἐπὶ τῷ οὕτως τὸν πατέρα διαλεχθῆναι.*

CXXXIII. *Καὶ ὅμως ὁ Πέτρος τὸ ἑαυτοῦ περὶ θεοῦ ἐξέθετο φρόνημα, καὶ πολλὰ περὶ μοναρχίας διαλεχθεὶς μετὰ δακρύων τῇ χειρὶ προσεκαλεῖτο*[1] *τοὺς ὄχλους, οἷς προσελθοῦσι τὰς χεῖράς τε ἐπετίθει, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ηὔχετο, καὶ ὁμοῦ πάντες εὐλογήσαμεν τὸν θεόν. ὑπεισέδραμε δέ τις λέγων πρὸς Σίμωνα· Ἀππίων ὁ Πλειστονίκης σὺν Ἀννουβίωνι*[2] *ἧκεν ἀρτίως ἀπὸ Ἀντιοχείας. καὶ ταῦτα ἀκούσας ὁ Σίμων ἔξεισιν εὐθέως ὡς*[3] *τοὺς εἰρημένους ὑποδεξόμενος. ὁ δὲ πατὴρ προσελθὼν*[4] *τῷ Πέτρῳ εἴ μοι ἐπιτρέπεις, ἔφη,*[5] *κύριέ μου, πορεύομαι κἀγὼ σὺν αὐτῷ προσαγορεύσων Ἀππίωνά*

Cap. CXXXI. 1) *ὦ σίμων* D. — 2) *ἀρνῆτο* mutatum man. sec. in *ἀρνεῖτο* B. — 3) Vocc. *ἃ δεῖ λέγειν* desunt in D. — 4) *ἔχοντι* BC. — 5) *ἀναμφι-*

praesente me tuosque falsos sermones redarguente. Etenim forte me absente deceptus fuisset, cum imperitus sit librorum, qui Iudaeis palam sunt traditi. Nunc autem multa verba praeteribo, ut citius promissionem tuam infirmam esse convincam. Dic igitur, quod pollicitus es. Sin autem reprehensionem veritus coram nobis velis promissum omittere, etiam sic sufficiens erit probatio falsa esse, quae promisisti, quandoquidem coram hominibus Scripturas callentibus non ausus sis dicere. Et vero iam cur exspecto, ut dicas, qui maximum habeo pollicitationis tuae testem hunc senem? Post haec verba cum patrem aspexisset, ait: Dic mihi, virorum praestantissime, nonne iste tibi pollicitus est ostensurum se hodie, unum Deum esse, nec alium dicendum aut habendum Deum, ab eo autem, qui aliter fecerit, immortale supplicium exactum iri?

CXXXI. Respondit pater: Recte a me testimonium postulares, o Simon, si antea Petrus negavisset. Nunc autem non verebor dicere, quae dicenda sunt: arbitror te ira repletum velle disputationem suscipere. Hoc porro neque te facere decet, neque oportet, ut nos sic affectum audiamus, quoniam id pugnam videre est, et non ad veritatem iuvari. Sed uterque vestrum dogma suum exponat, et ad alium iudicem verba habeantur, sicque prorsus invenietur dubitationis expers veritas. Placuit Simoni oratio, seque ex ea facturum promisit. Verumtamen timeo, inquit Fausto, ne iam Petri verbis occupatus non sis veri studiosus iudex.

CXXXII. Et pater respondit: Ne me cogas, temere ac indicta causa tibi assentiri, ut iudex veritatis amans videar. Nam si vera audire cupis, tua potius sententia praeoccupatus sum. Ac Simon: Quo modo es praeoccupatus qui nescis, quid sentiam? At pater: Facile est illud cognoscere, et quonam pacto, audi. Pollicitus es, a te falsi convictum iri Petrum, qui unum esse Deum asserat: ceterum qui promittit reprehensionem asserentis unum Deum plane manifestum est, quod is vera loquens non idem affirmet. Si enim idem dicit cum eo, qui ementita loquitur, et ipse profecto est mendax; si vero contraria dicere se ostendit, ex adverso sane verus est. Non alia ergo ratione praedicatorem unius Dei esse mendacem pronuncias, nisi quia multos deos esse censes. Atqui multos esse deos ego quoque aio. Eadem igitur tecum doctrina ante disceptationem occupatus sum, et propterea nulla tenus oportet te metuere de me, sed Petrum potius; etiamnum quippe contra atque ille sentio. Post vestram autem disputationem spero fore, ut veri studiosus iudex omni deposita anticipatione praevalenti consensurus sim orationi. Haec cum pater dixisset, sensim clamor quidam laudationis a populo exortus est, quoniam ita pater esset locutus.

CXXXIII. Porro Petrus suam de Deo sententiam exposuit, pluraque de monarchia prolocutus cum lacrimis manu advocavit multitudinem; qua accedente tum manus imposuit, tum pro iis precatus est, pariterque omnes Deo benediximus. Intro autem irruit aliquis Simoni dicens: Appion Plistonices cum Annubione modo venit Antiochia. Quibus auditis Simon exit statim praedictos excepturus. Pater vero accedens ad Petrum Si mihi, inquit, concedis, domine mi, et ego cum eo proficiscar, ut salutem Appionem et Annubionem mihi a prima aetate amicos. Etenim forte Annu-

---

βολον BD. — 6) *εἶπε* D. Parum accurate Cot. et Cler. vertunt: „Verumtamen, inquit, timeo Fausto; ne iam Petri verbis occupatus, non sit veri studiosus iudex."

Cap. CXXXII. 1) *προκατείλημμαι* B. — 2) *δὲ* B, ubi deest *τῷ καταψευδομένῳ*. — 3) *ἄρα* om. Hom. XVI, 4, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 4) *οὖν* om. B. — 5) *μή τι* BD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 6) *δοξάζῃς* correctum man. sec. ex *δοξάζεις* B. — 7) *πέτρος* B, *πέτρου* C.

Cap. CXXXIII. 1) *προσεκαλοῦτο* D. — 2) *Ἀνουβίωνι* al. ap. Cot. — 3) *ὡς* om. BCD et al. ap. Cot. — 4) *ἀκούσας καὶ χαρεὶς* Hom. XX, 11, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 5) *ἔφη*

τε καὶ Ἀννουβίωνα ἐκ πρώτης ἡλικίας φίλους μοι[6] γενομένους. τυχὸν γὰρ καὶ Ἀννουβίωνα[7] πείσω Κλήμεντι διαλεχθῆναι περὶ γενέσεως. καὶ ὁ Πέτρος ἐπιτρέπω, ἔφη,[8] καὶ ἐπαινῶ τὰ φίλων σε πληροῦντα μέρη. πλὴν ἐννόει μοι, ὡς κατὰ πρόνοιαν θεοῦ πανταχόθεν συντρέχει τὰ πρὸς τὴν σὴν πληροφορίαν, οἰκείαν ἀποτελοῦντα τὴν ἁρμονίαν. τοῦτο δὲ εἶπον διὰ τὴν Ἀννουβίωνος χρησίμως σοι γενομένην ἐπιδημίαν.[9] καὶ ὁ πατὴρ[10] ἀληθῶς, ἔφη, κἀγὼ συνορῶ τοῦτο οὑτωσὶ ἔχον.[11]

CXXXIV. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐπορεύθη πρὸς Σίμωνα. καὶ εὑρὼν Ἀππίωνά τε καὶ Ἀννουβίωνα καὶ[1] προσαγορεύσας αὐτοὺς ἐκαθέσθη.[2] ὁ δὲ Σίμων ἀκούσας ἐπιδημήσειν τινὰς ἐκ προσταγῆς βασιλικῆς ἐπιζητοῦντας αὐτὸν καὶ φάσκοντας, καθ' ὅτι Καῖσαρ πολλοὺς μάγους ἀνελών, εἶτα καὶ τὰ κατὰ τὸν[3] Σίμωνα πυθόμενος[4] εἰς ἐπιζήτησιν αὐτοῦ πέμψειεν, ὅπως καὶ αὐτὸν ὁμοίως[5] κολάσῃ, πρὸς Ἀννουβίωνα καὶ Ἀππίωνα[6] ἔφη· Φαῦστον πρὸς ἡμᾶς[7] ἐλθόντα μετασχεῖν ἁλῶν ποιήσατε σὺν ἡμῖν·[8] ἐγὼ δὲ μῦρόν τι κατασκευάσω,[9] ἵνα δειπνήσας καὶ ἀλειψάμενος[10] τὴν ἐμὴν πᾶσι δόξῃ ἔχειν[11] μορφήν.

CXXXV. Καὶ τοῦ Σίμωνος ταῦτα εἰπόντος Ἀππίων καὶ Ἀννουβίων φασὶ[1] πρὸς αὐτόν· καὶ τί ἆρα σοι κέρδος ἀπὸ τῆς μηχανῆς ἔσται ταύτης; καὶ ὁ Σίμων ἔφη· πρῶτον μὲν συλλαβόντες αὐτὸν, οἱ ἐμὲ ζητοῦντες παύσονται τῆς κατ' ἐμοῦ ζητήσεως. εἰ δὲ καὶ ὑπὸ βασιλικῆς χειρὸς ἀναιρεθείη, μέγιστον πένθος ἕξουσιν οἱ τούτου παῖδες, οἵτινες ἐμὲ καταλιπόντες Πέτρῳ προσπεφοιτήκασιν.[2] Ἀππίων δὲ καὶ Ἀννουβίων[3] κατ' ἰδίαν πάντα τῷ Φαύστῳ[4] διασαφοῦσι, καὶ τὴν ἐπιβουλὴν φράζουσι. καὶ ὁ Φαῦστος οὐκ ἀληθεῖς[5] εἶναι τοὺς λόγους νομίσας, συνδειπνήσας τῷ Σίμωνι μετά γε τῶν ἑταίρων[6] Ἀππίωνός τε καὶ Ἀννουβίωνος ἐκ χειρὸς τοῦ Σίμωνος λαμβάνει τὸ μῦρον, καὶ τὸ ἴδιον ἀλειψάμενος πρόσωπον τὴν τοῦ Σίμωνος εὐθὺς[7] ὑπέδυ μορφήν. πλὴν ἐν μέσῃ γε τῇ νυκτὶ διαναστὰς ὁ Σίμων τὴν ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας φυγὴν ἐποιεῖτο.

CXXXVI. Ἡμεῖς δέ γε οἱ τῷ Πέτρῳ συνόντες δι' ὅλης νυκτὸς ἀλλήλοις διομιλοῦντες[1] ὑπό τε ἡδονῆς καὶ χαρᾶς τῶν λεγομένων νήφοντες διενυκτερεύσαμεν. ἤδη δέ πως τῆς νυκτὸς ὑπαυγαζομένης ὁ Πέτρος ἐμβλέψας ἐμοί τε[2] καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ἔφη· διαπορῶ, τί ἄρα γε τῷ ὑμετέρῳ[3] πατρὶ γέγονε.[4] καὶ λέγοντος ταῦτα ἰδοὺ καὶ ὁ πατὴρ ἧκε, τὸν Πέτρον ἡμῖν περὶ αὐτοῦ διαλεγόμενον ἤδη καταλαβών, ἀθυμοῦντά τε[5] ἰδὼν καὶ προσαγορεύσας ἀπελογήσατο,[6] δι' ἣν αἰτίαν ἔξω κεκοίμηται. ἡμεῖς δὲ ἐμβλέποντες αὐτῷ ἐξεστήκειμεν τὸ εἶδος Σίμωνος ὁρῶντες, φωνῆς δὲ τοῦ πατρὸς ἡμῶν ἀκούοντες Φαύστου. καὶ δὴ φευγόντων ἡμῶν αὐτὸν ὁ πατὴρ ἐξεπέπληκτο.[7] μόνος δὲ Πέτρος τὴν κατὰ φύσιν αὐτοῦ μορφὴν ἐνορῶν πρὸς ἡμᾶς ἔφη· τίνος ἕνεκεν[8] τὸν ὑμέτερον ἀπωθεῖσθε πατέρα καὶ ἀποστρέφεσθε; ἡμεῖς δὲ πρὸς αὐτὸν καὶ ἡ μήτηρ, ὅτι Σίμων ἡμῖν οὗτος φαίνεται φωνὴν ἔχων τοῦ ἡμετέρου πατρός. καὶ ὁ Πέτρος, οὐ, φησίν.[9] ὑμῖν μὲν ἡ ἀμάγευτος αὐτοῦ φωνὴ γνώριμός ἐστι μόνη· ἐμοῦ δὲ τοῖς ἀμαγεύτοις ὀφθαλμοῖς καὶ τὸ εἶδος ὁποῖόν ἐστι κα-

---

deest in D. — 6) μοι ex BCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot., μου vulg. — 7) ἀννουβίωνι D. — 8) ἔφη om. D. — 9) ἐπιτυχίαν al. ap. Cot. — 10) ἔφη et heic et post ἀληθῶς exh. D. — 11) ἔχων fuit in B.

Cap. CXXXIV. 1) καὶ om. B et nostra Epit. — 2) ἐκαθέσθην D. —

bioni persuadebo, ut cum Clemente disputet de Genesi. Et Petrus Concedo, inquit, laudo etiam, quod amicorum partes et officia impleas. Verumtamen mihi cogita, quo modo secundum Dei providentiam undique concurrant, quae ad plene faciendam tibi fidem pertinent, aptum perficientia concentum. Hoc autem dixi, quia Annubionis adventus tibi usui obtigit. Et pater Vere, inquit, ego quoque conspicio, id ita habere.

CXXXIV. Atque post haec dicta profectus est ad Simonem. Inventis autem Appione et Annubione ac salutatis consedit. Simon vero audiens, quosdam iussu regio adventaturos, qui ipsum quaererent quique dicerent, Caesarem multis magis interfectis deinde et de Simone certiorem factum ad investigationem illius misisse, ut in illum etiam animadvertat, ad Annubionem et Appionem infit: Faustum qui ad nos venit facite cibum nobiscum sumere; ego autem unguentum quoddam conficiam, ut coenatus et perungens se cunctis habere formam meam videatur.

CXXXV. Cumque haec Simon dixisset, Appion et Annubion aiunt ad illum: Et quodnam tibi lucrum ex hac machinatione adveniet? Respondit Simon: Primo quidem, comprehenso illo, qui me quaerunt desistent ab indagatione contra me suscepta. Quod si etiam manu regia occisus fuerit, maximum luctum habebunt eius liberi, qui me derelicto ad Petrum se contulerunt. Appion vero et Annubion privatim omnia Fausto aperiunt, insidiasque commemorant. Et Faustus vera non esse ea verba arbitratus, coenatus cum Simone et cum sodalibus Appione et Annubione unguentum sumit ex Simonis mauu, ac ungens faciem suam illico induit formam Simonis. At media nocte exsurgens Simon in Iudaeam fuga se abripuit.

CXXXVI. Porro nos qui cum Petro eramus per totam noctem mutuo colloquentes prae voluptate ac laetitia ex iis quae dicebantur orta vigiles pernoctavimus. Iam vero ubi sublucere coepit, Petrus me et fratres intuens ait: Nescio, quidnam patri vestro contigerit. Dumque haec diceret, ecce pater advenit Petrum nobis de ipso iam loquentem nactus; quem cum videret anxium atque salutasset rationem et causam reddidit, cur per noctasset foras. Nos autem recipientes eum obstupuimus, qui Simonis speciem videremus, at vocem patris nostri Fausti audiremus. Cumque fugeremus eum, pater animo perculsus est. Ceterum Petrus, qui unus naturalem eius formam cernebat, ait ad nos: Quare patrem vestrum repellitis et aversamini? Nos vero et mater ad eum: Quoniam ille nobis videtur esse Simon vocem habens patris nostri. Tum Petrus Nequaquam, inquit; vobis quidem vox illius, quae magiae vim non sensit, nota est sola; meis autem non fascinatis oculis etiam effigies qualem habet conspicitur;

---

3) *τὸν* accessit ex BCD et nostra Epit. — 4) *μαθὼν* Hom. XX, 13, nostra Epit et al. ap. Cot. — 5) *ὡς καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ μάγους* p. *ὁμοίως* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 6) *ἀππίωνα καὶ ἀννουβίωνα* inv. BCD et nostra Epit. — 7) *ὑμᾶς* B, quod probo. — 8) *ὑμῖν* B et Hom. XX, 16. — 9) *σκευάσω* BCD, Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 10) *ἀναλαβὼν τὸ* (*τί* noster Hom. Cod.) *ἴδιον χρίσας πρόσωπον* p. *ἀλειψάμενος* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 11) *ἔχειν δόξῃ* inv. CD, Hom. l. c. et nostra Epit.

Cap. CXXXV. 1) *φησὶ* D. — 2) *προσφυγόντες* (om. *προσφυγόντες* O nostrae Epit.) *τῷ Πέτρῳ συνεργοῦσιν* p. *Πέτρῳ προσπεφοιτήκασιν* Hom. XX, 17, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 3) *ἀννουβίων δὲ καὶ ἀππίων* inv. BCD et nostra Epit., solus *Ἀννουβίων* est Hom. XX, 14. — 4) *φαῦστον* p. *τῷ Φαύστῳ* D. — 5) *ἀληθὴς* B. — 6) *ἑτέρων* supra *αι* man. pr. B. — 7) *εὐθὺς* om. nostra Epit et al. ap. Cot.

Cap. CXXXVI. 1) *ἐπαλλήλως πυνθανόμενοι* Hom. XX, 12, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 2) *τε* addidi ex BCD, Hom. l. c. et nostra Epit. — 3) *ἡμετέρῳ* C. — 4) *ἔδοξε* Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 5) *ἀθυμοῦντά τε καὶ* C. — 6) *ἀπελογίσατο* BCD. — 7) *ἐπὶ τὸ* (*τῷ* Hom. et O nostrae Epit.) *οὕτως ἀπηνῶς καὶ ἐχθρωδῶς* (*ἐχθρῶς* Hom.) *αὐτῷ χρῆσθαι* add. Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot. — 8) *ἕνεκα* C, Hom. l. c. et nostra Epit. — 9) *οὔ φησι* BD.

θορᾶται· ἐπεὶ μὴ Σίμων ἐστὶν οὗτος, ἀλλὰ Φαῦστος ὁ ὑμέτερος ὄντως πατήρ. τότε δὴ προσεμβλέψας καὶ τῷ πατρὶ λέγει·[10] τὸ γνήσιόν σου εἶδος αὐτοῖς οὐ φαίνεται, ἀλλὰ Σίμωνος τοῦ ἀσεβεστάτου καὶ ἡμῖν ἐχθίστου.

CXXXVII. Ταῦτα τοῦ Πέτρου διαλεγομένου ἐπεισήει τις τῶν προόδων ἀπὸ τῆς Ἀντιοχείας ἐληλυθὼς, λέγων· εἰδέναι σε θέλω, κύριέ μου Πέτρε, ὅτι Σίμων ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ ὅτε ὑπῆρχε, δημοσίᾳ πολλὰ τεράστια ποιῶν οὐδὲν ἄλλο σπουδάζων ἦν, ἢ σε μισητὸν αὐτοῖς καταστῆσαι, μάγον τε ὀνομάζων καὶ γόητα[1] καὶ μιαιφόνον, ἐφ' ᾧ καὶ τοσοῦτον αὐτοὺς ἠρέθισε κατά σου, ὡς γλίχεσθαι τοὺς ἐκεῖ[2] πάντας τῶν σαρκῶν αὐτῶν θηριωδῶς ἀπογεύσασθαί σου. ἡμεῖς δὲ πολὺ κατὰ σοῦ βρύχουσαν τὴν πόλιν ἑωρακότες, ἤλθομεν ἀπαγγεῖλαί σοι. ἀλλὰ καὶ ὑπὸ Καίσαρος πεμφθείς τις βασιλικὸς πρὸς τὸν τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενον εἰς ἀναζήτησιν Σίμωνος μαθὼν, ὅτι φυγὰς εἰς Ἰουδαίαν ᾤχετο, καὶ αὐτὸς κατὰ ζήτησιν αὐτοῦ ἀπῆλθεν, ἵνα κατὰ τὴν πρόσταξιν Καίσαρος τιμωρήσηται αὐτόν.

CXXXVIII. Ταῦτα ἀκούσας φησὶ πρὸς τὸν πατέρα Φαῦστον ὁ Πέτρος· αὐτὸς ἰδίοις[1] ὠσὶν ἀκήκοας τῶν προόδων ἀπὸ Ἀντιοχείας εἰσεληλυθότων,[2] ὡς ἐκεῖ γεγονὼς ὁ Σίμων ἰσχυρῶς τοὺς ὄχλους παρώξυνε κατ' ἐμοῦ, πλάνον τε καὶ μιαιφόνον, πρὸς δὲ καὶ μάγον καὶ γόητα[3] καὶ τὰ τοιαῦτα καλῶν. νῦν οὖν ἐξαυτῆς ποίησον, ὃ ἐγώ σοι ἐντέλλομαι. καὶ καταλιπὼν Κλήμεντα παρ' ἐμοὶ, προλαβὼν[4] αὐτὸς εἰς τὴν Ἀντιοχέων[5] μετὰ καὶ[6] τῆς γυναικὸς Ματθιδίας ἔτι δὲ καὶ[7] Φαυστίνου καὶ Φαυστινιανοῦ τῶν υἱῶν· συνέσονται δέ σοι καὶ ἄλλοι τινὲς, οἵ τινες δυνατοὶ ἔσονται ὑπουργῆσαί μου[8] τῷ βουλήματι· μετὰ τούτων ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ[9] γενόμενος, ἐν ὅσῳ τὴν μορφὴν ἔτι Σίμωνος περιφέρεις, δημοσίᾳ κήρυξον τὴν σεαυτοῦ μετάνοιαν.

CXXXIX. Ταῦτα τοῦ Πέτρου εἰπόντος, ὀξὺς ὢν εἰς τὸ νοῆσαι Φαῦστος οἶδα, ἔφη, κύριέ μου, τί βούλεται τὰ ῥήματα ταῦτα. διὸ μὴ κάμνε. μελήσει γάρ μοι ἐκεῖσε γενομένῳ[1] διατελέσαι τὸ προσταττόμενον. καὶ δῆτα[2] ὑπὸ νύκτα ὁ πατὴρ μεθ' ὧν ἐκέλευσε Πέτρος τῆς πόλεως ἐξορμήσας ἐπὶ τὴν πλησίον Ἀντιοχείαν ἦλθε. καὶ στὰς ἐν μέσῳ τῆς ἀγορᾶς εἴρηκε πρὸς τὸ πλῆθος· ἐγὼ Σίμων, ἐγὼ ταῦτα ὑμῖν κηρύσσω καὶ ὁμολογῶ, ἀδίκως καταψεύσασθαι Πέτρου. οὐκ ἔστι πλάνος, οὐ μιαιφόνος, οὐ γόης, οὐδὲ ὅσα ποτὲ φαῦλα περὶ αὐτοῦ ἔλεγον.[3] δέομαι ὑμῶν ἐγὼ αὐτὸς ὁ τοῦ πρὸς ὑμᾶς μίσους αἴτιος αὐτῷ[4] γεγονώς· παύσασθε[5] μισοῦντες αὐτόν. τοῦ γὰρ πρὸς σωτηρίαν κόσμου ἐπιφανέντος υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἀψευδής ἐστιν οὗτος ἀπόστολος. διὸ καὶ αὐτὸς ἐγὼ σύμβουλος ὑμῖν τά γε πρὸς σωτηρίαν τὴν[6] ὑμετέραν καθίσταμαι καὶ παραινῶ πείθεσθαι τούτῳ, καὶ πιστεύειν τῷ ὑπ' αὐτοῦ κηρυσσομένῳ θεῷ· ἐπεὶ πᾶσα ὑμῶν ἡ πόλις ἄρδην ἀπολεῖται, καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῇ. ὅτου δὲ χάριν εἴρηκα ταῦτα, καὶ τοῦτο ὑμᾶς εἰδέναι βούλομαι. ταύτῃ γὰρ τῇ νυκτὶ ἄγγελοί με θεοῦ[7] τὸν ἀσεβῆ ὡς ἐχθρὸν ὄντα τῷ τῆς ἀληθείας κήρυκι δεινῶς ἐμαστίγουν. παρακαλῶ οὖν, μηδ' ἂν αὐτὸς ἐγὼ ἄλλοτε ἐλθὼν κατὰ Πέτρου ἐπιχειρῶ λέγειν ἀποδέξησθέ με. ἐξομολογοῦμαι γὰρ ὑμῖν, ὡς ἐγὼ μάγος, ἐγὼ πλάνος, ἐγὼ γόης· ἀλλὰ μετανοῶ. ἔξεστι γὰρ ἴσως μετανοίᾳ μοι τὰ κακῶς πεπραγμένα μοι[8] συγχωρηθῆναι.

— 10) ἔφη D, Hom. l. c., et nostra Epit. Cap. CXXXVII. 1) γόϊτα scr. D. — 2) τοὺς ἐκεῖ om. B. Cap. CXXXVIII. 1) ἰδίοις BCD, Hom. XX, 18, nostra Epit. et al. ap. Cot., ἰδίαις vulg. — 2) ἐληλυθότων

quandoquidem iste non est Simon, sed Faustus vere pater vester. Tuncque ad patrem respiciens ait: Germana species tua ipsis non apparet, verum Simonis impiissimi ac nobis inimicissimi.

CXXXVII. Ita Petro loquente ingressus est quidam ex iis, qui praecesserant Antiochia veniens dixitque: Haec scire te volo, domine mi Petre: Simon cum esset Antiochiae, publice multa portentosa faciens nihil aliud operam dabat, quam ut te odiosum illis redderet, quem magum nominabat et praestigiatorem et caede multa pollutum, propter quod adeo illos adversus te irritavit, ut omnes illius loci aveant ipsas carnes tuas ferino more deglutire. At nos multum contra te fremere civitatem intuiti venimus, ut nunciaremus tibi. Sed et quidam homo regius a Caesare quaerendi Simonis gratia ad provinciae praesidem missus audiens, illum fuga Iudaeam petivisse, ipse quoque ad eum quaerendum abiit, ut ex Caesaris praecepto poenas de eo capiat.

CXXXVIII. Quibus auditis Petrus ad Faustum patrem ait: Ipse auribus tuis audisti ex iis, qui cum praecessissent venerunt Antiochia, quemadmodum Simon illic positus multitudinem adversus me vehementer concitarit, planum et caede pollutum, ad haec magum ac praestigiatorem aliaque huiusmodi nuncupans. Igitur nunc facito statim, quod ego praecipio tibi, et relicto Clemente apud me ipse praecede ad Antiochiam urbem una cum uxore Matthidia atque Faustino et Faustiniano liberis; erunt etiam tecum alii quidam, qui meam voluntatem poterunt exsequi; cum his Antiochiae consistens dum formam Simonis iam circumfers, palam praedica tuam poenitentiam.

CXXXIX. Ista cum Petrus dixisset, Faustus qui mentis acumine pollebat, Novi, inquit domine mi, quid haec sibi velint verba. Quare ne labora. Mihi enim curae erit, quando illic fuero imperata perficere. Itaque noctu cum iis, quos Petrus iusserat, digressus ab urbe pater Antiochiam propinquam civitatem venit. Stansque in medio foro dixit ad multitudinem: Ego Simon, ego haec vobis pronuncio et fateor, me inique mentitum esse adversus Petrum. Non est impostor, non sanguinarius, non praestigiator, neque affinis ulli eorum scelerum, quae aliquando de eo praedicavi. Deprecor vos ego ipse, qui causa odii erga illum vestri exstiti: desinite odio illum prosequi. Nam Dei filii, qui propter mundi salutem venit, iste est verus Apostolus. Quocirca et ipse ego vobis consiliarius in re quae ad salutem vestram pertinet efficior moneoque, ut ei fidem habeatis, Deoque quem annunciat credatis; alioqui tota vestra civitas funditus peribit, ac vos cum illa. Cuius autem gratia haec dixerim, etiam id vos scire volo. Hac enim nocte Angeli Dei me impium graviter flagellarunt, quod veritatis praeconi essem inimicus. Hortor itaque, ne etiamsi ipse alio tempore veniens tentavero contra Petrum loqui recipiatis me ac audiatis. Vobis quippe confiteor: ego sum magus, ego impostor, ego praestigiator; sed poenitet me. Et fortassis per poenitentiam ea quae improbe gessi mihi possunt condonari.

Hom. l. c., nostra Epit. et al. ap. Cot., *συνεληλυθότων* al. ap. Cot. — 3) *γόϊτα* D. — 4) *παραλαβὼν* B, *προαγαγὼν* Hom. l. c. — 5) *Ἀντιόχειαν* C, Hom. l. c., et nostra Epit. Subinde *κατὰ* male Cler. ed. 1724. — 6) *καὶ* accessit ex BCD et al. ap. Cot. — 7) *καὶ* recepi ex D. — 8) *μοι* BCD et al. ap. Cot. — 9) Sic et Hom. XX, 19 et nostra Epit., *Ἀντιοχέων* BCD et al. ap. Cot. —

Cap. CXXXIX. 1) *γενόμενον* fuit in B, *γενομένονι* (sic) D, *γενόμενον* al. ap. Cot., *ἐλθόντι* Hom. XX, 20 et nostra Epit. — 2) *δῆτα* ex BC et al ap. Cot., *δὴ ταῦτα* D, *δὴ τὰ* vulg. Scripserim potius: *καὶ δὴ μετὰ ταῦτα ὑπὸ νύκτα*. Transponunt *ὁ πατὴρ ὑπὸ νύκτα* CD. — 3) *ὅσα περὶ αὐτοῦ ποτὲ φαῦλα ἔλεγον* transp. B. — 4) *αὐτῷ αἴτιος* inv. B. — 5) *παύσασθαι* V nostrae Epit. et al. ap. Cot. — 6) *τὴν* om. BCD. — 7) *τοῦ θεοῦ* B, Hom. XX, 19 et nostra Epit., om. *θεοῦ* al. ap. Cot. — 8) *μοι* om. BCD, nostrae Epit. O et al. ap. Cot.

CXL. *Ταῦτα εἰπὼν ὁ πατὴρ δημοσίᾳ ὡς*[1] *ἐκ προσώπου τοῦ Σίμωνος καὶ Πέτρον*[2] *εὐλογήσας τὴν πᾶσαν Ἀντιοχέων πόλιν εἰς τὸν ἐκείνου*[3] *πόθον μετέθηκε, καὶ πάντες ἐπιθυμεῖν αὐτοῦ δεινῶς ἔλεγον· ἔνιοι δὲ καὶ χαλεπαίνοντες αὐτῷ ἦσαν δῆθεν, οἷά περ αὐτῷ ἐκείνῳ Σίμωνι ὄντι, διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς περὶ τὸν Πέτρον στοργῆς, καὶ χεῖρας ἐπιβαλεῖν ἐπεχείρουν. καὶ ὃς μὴ παρ' αὐτῶν ἀναιρεσθῇ*[4] *δεδοικὼς, ἐξαυτῆς ἐλθεῖν πέμψας ἠξίου τὸν Πέτρον, ὅπως αὐτὸν ἐπικαταλάβῃ*[5] *ζῶντα, καὶ ἀκμαζούσῃ τῷ πρὸς αὐτὸν πόθῳ τῇ πόλει εὐκαίρως ἐπιφανῇ. Πέτρος δὲ τούτων αὐκούσας πρὸς τὸ ἐκκλησιάζειν πλείστους ἀγαγὼν,*[6] *ἐπίσκοπόν τε καταστήσας, καὶ ἰασάμενος πολλοὺς καὶ βαπτίσας, ἡμέρας ἐπιμείνας τρεῖς τῇ Λαοδικείᾳ ἐπὶ τὸν πλησίον ὁρμήσειν Ἀντιόχειαν ἔσπευσε.*[7]

CXLI. *Καὶ δὴ τὴν πόλιν καταλαβόντα τὸ πλῆθος συνδραμὸν ἅπαν μετὰ χαρᾶς ὑπεδέξατο ὡς τῆς ἀληθείας κήρυκα καὶ ἀπόστολον. προσευξάμενος δὲ καὶ χεῖρας αὐτοῖς ἐπιθεὶς πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσεν, ἕνα τε θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν εὐαγγελισάμενος καὶ πολλὰ διδάξας αὐτοὺς περὶ μοναρχίας. εἶτα*[1] *πρὸς τὴν ξενίαν ἀπῄειμεν. γνοὺς δὲ ὁ γέρων, ὅτι Πέτρος παρῆν, προσδραμὼν ἑαυτόν τε τῇ γῇ προσκαταβαλὼν τὰ ἐκείνου κατησπάζετο ἴχνη ἀξιῶν τῷ θείῳ τελειωθῆναι βαπτίσματι, ὥστε τὸ ἀρχαῖόν τε τῆς ψυχῆς κάλλος καὶ τὴν μορφὴν τοῦ σώματος ἀπολαβεῖν διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ κοινωνὸς τῶν ἀχράντων γενέσθαι τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων.*[2] *καὶ ὁ Πέτρος κατηχήσας αὐτὸν, εἰρηκώς τε πολλὰ περὶ σωτηρίας, ἐπὶ τέλει δὲ καὶ τοῦτο εἰπὼν, ὡς ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ υἱός τοῦ θεοῦ*[3] *τοῖς μαθηταῖς ἐντελλόμενος, ὁ πιστεύσας, ἔφη, καὶ βαπτισθεὶς, σωθήσεται, καὶ κατὰ τὴν πίστιν σου γενηθήτω σοι ὡς θέλεις· ἐπεί περ ὁ καιρὸς πρὸς ἑσπέραν ἦν, τροφῆς μεταλαβόντας*[4] *μετὰ τὴν συνήθη εὐχὴν ὁ ὕπνος*[5] *ἐλάμβανε.*

CXLII. *Τῇ δὲ ἐπιούσῃ ὀρθριώτερον*[1] *πάλιν ἀναστὰς ὁ Πέτρος καὶ προσευξάμενος μετακαλεῖται σὺν ἡμῖν τὸν πατέρα καὶ σήμερον, ὦ ἀδελφοὶ, λέγει, μεγάλη χαρὰ γίνεται ἐν τῷ οὐρανῷ*[2] *ἐπὶ τῇ θεοδωρήτῳ ἀναγεννήσει τοῦ καλοῦ γέροντος Φαύστου. καὶ παραλαβὼν ἡμᾶς ἐξῄειμεν κατὰ ἀνατολὰς τῆς πόλεως, ἔνθα ἦν*[3] *ὕδατα πολλά τε καὶ καθαρὰ, καὶ μόνον τὸν πατέρα λαβὼν*[4] *ἰδίᾳ, κατηχήσας τε πολλὰ καὶ διδάξας αὐτὸν τὰ περὶ θεοῦ καὶ τῆς διὰ σαρκὸς αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημίας ἐβάπτισεν αὐτὸν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· καὶ ἄρτον λαβὼν, εὐχαριστήσας τε καὶ εὐλογήσας τῶν ἱερῶν αὐτῷ κοινωνεῖ μυστηρίων. καὶ ἦμεν ὁμοῦ πάντες ἀγαλλιώμενοι ἐν κυρίῳ νύκτα τε καὶ μεθ' ἡμέραν*[5] *ἐπί τε τῇ τοῦ πατρὸς διὰ*[6] *τοῦ θείου πνεύματος ἀναγεννήσει, καὶ τῇ ἀκροάσει τῶν Πέτρου λογίων.*[7] *χρόνον οὖν τινα ἐπὶ τὸ αὐτὸ διαγαγόντων ἡμῶν, πᾶσι δῆλα κατέστη τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ ἐν τοῖς ἁπάντων ἦμεν στόμασι, καὶ πάντες ἐθαύμαζον ἐπὶ πᾶσι τοῖς συμβεβηκόσιν ἡμῖν, καὶ τὴν τοῦ θεοῦ εἰς ἡμᾶς βοήθειαν ἐπὶ τῷ ἀναγνωρισμῷ ἡμῶν ἐμεγάλυνον.*

CXLIII. *Τῆς φήμης οὖν πανταχόσε*[1] *διαθεούσης ὁ τῆς Ἀντιοχέων ἡγεμὼν πάντα τὰ σημβεβηκότα*[2] *ἐπί τε τῷ πατρὶ καὶ τῇ*[3] *μητρὶ γνοὺς, καὶ ὅτι Καίσαρι κατὰ γένος προσήκουσιν, ἀναφέρει ταῦτα τῷ Τιβερίῳ.*[4] *καὶ ὁ βασιλεὺς ἀκούσας κελεύει, τὸ τάχος ἀναπεμφθῆναι αὐτοὺς εἰς Ῥώμην. ὃ καὶ*

Cap. CXL. 1) Male *ἡ* ante *ὡς* inrepsit ed. Cler. 1724. — 2) *πάντας* B. — 3) *ἑαυτοῦ* B. — 4) *ἀναιρεθείη* B. — 5) *ἐπικαταλάβοι* C. — 6) *συναγαγὼν*

CXL. Haec cum pater publice quasi ex persona Simonis dixisset et Petrum laudasset, universam Antiochensium civitatem ad illius desiderium traduxit, cunctique se eum vehementer exoptare asserebant; nonnulli vero etiam patri, tanquam is ipse esset Simon, succensebant propter nimietatem amoris erga Petrum, et manus iniicere conabantur. At ille veritus, ne ab ipsis interficeretur, per legatum postulavit a Petro, continuo ut veniret, quo se nancisceretur vivum, et in urbem desiderio illius flagrantem opportune adventaret. Quibus auditis Petrus plurimos ad agendum conventum adduxit et episcopum constituit, multos curavit atque baptizavit, triduoque Laodiceae praeterea commoratus Antiochiam propinquam civitatem adire festinavit.

CXLI. Et quidem cum ad urbem pervenisset, universus populus accurrens cum gaudio ipsum excepit tanquam veritatis praeconem et Apostolum. Precibus autem fusis et manibus super eos positis, universis male habentibus attulit medicinam, item unum Deum in tribus personis annunciavit, pluribusque eos de unius numinis principatu docuit. Deinde ad hospitium nos recepimus. Intelligens autem senex Petrum adesse accurrit, seque deiiciens in terram illius pedes complectebatur rogans, ut divino baptismate consummaretur, quo antequam animae pulchritudinem et formam corporis reciperet per baptismum, fieretque particeps intemeratorum Christi mysteriorum. Et Petrus tradita ei christianae religionis doctrina multisque de salute prolatis tandem hoc addito, dominum nostrum Iesum Christum filium Dei in mandatis ad discipulos dixisse: *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit* et *secundum fidem tuam fiat tibi sicut vis*, tempore iam ad vesperam inclinante, cibum sumpsimus, et post solitam precationem somnus nos occupavit.

CXLII. Sequenti vero die Petrus iterum maturius surgens postquam oravit, patrem et nos accersivit et Hodie, inquit, fratres, magnum gaudium orietur in caelo propter divinum munus renascentiae boni senis Fausti. Cumque nos assumpsisset, egressi sumus ad loca orientalia civitatis, ubi multae erant aquae ac purae, solumque patrem seorsum sumens multisque instituens tradensque illi doctrinam de Deo eiusque in carne ad nos adventu baptizavit eum in nomine patris et filii et spiritus sancti; cumque panem, accepisset gratias egisset ac benedixisset sacra ipsi mysteria impertivit. Et eramus pariter cuncti in Domino noctu ac interdiu exsultantes tum de patris per divinum spiritum instaurata nativitate, tum de auditione oraculorum Petri. Cum igitur per aliquod tempus una ageremus, omnibus patuerunt res nostrae, et in omnium ore versabamur, cunctique mirabantur de universis quae contigerant nobis, Deique erga nos patrocinium in nostra recognitione celebrabant.

CXLIII. Fama igitur quoquoversus pervagante Antiochiae praeses cuncta quae patri et matri acciderant resciscens, quodque ad Caesarem cognatione attinerent, de his refert ad Tiberium. Quibus auditis Imperator iubet, eos quam primum Romam mitti. Quod et factum est. Illos-

---

BC, Hom. XX, 23, nostra Epit. et al. ap. Cot., *παραλαβὼν* D. — 7) *ἔσπευδε* B.

Cap. CXLI. 1) *παραλαβὼν ἡμᾶς* B. — 2) *μυστηρίων τῶν τοῦ χριστοῦ* leg. C. — 3) *εἴρηκε* inserit C, seq. *ἔφη* omisso. Deesse *ἔφη* in al., adnotat Cot. Marc. 16, 16. Matth. 9 et 15. — 4) *μεταλαβόντες* B, nostra Epit. et al. ap. Cot. — 5) *ἡμᾶς* inser. al. ap. Cot.

Cap. CXLII. 1) *ὀρθριαίτερον* C, *ὀρθριαίτερον* supra ω D. — 2) Cfr. Luc. 15, 7. 10. — 3) *ἦν* om. BCD et al. ap. Cot., *ὑπάρχουσιν* exh. nostra Epit. — 4) *παραλαβὼν* D. — 5) *καθ᾽ ἡμέραν* D. — 6) *ἐπὶ* al. ap. Cot. — 7) *λόγων* B.

Cap. CXLIII. 1) *πανταχόσεν* D. — 2) *συμβεβοηκότα* B. — 3) *τῇ* excidit edd. Cot. et Cler. — 4) Aliter Nicephorus Hist. Eccl. lib. 2. cap. 35. A cuius sententia discedit Freculfus tom. 2. lib. 2. cap. 10. Est autem Nicephori sententia, haec sub Nerone contigisse. *Cot.*

γέγονε. καὶ μετὰ πολλῆς τιμῆς καὶ δορυφορίας ὁ ἡγεμὼν ἐξ Ἀντιοχείας πρὸς τὸν Καίσαρα Τιβέριον αὐτοὺς ἀποστέλλει. θεασάμενος δὲ ὁ Καῖσαρ τόν τε πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ ἐπιγνοὺς αὐτοὺς ἐξέστη ἐπὶ τούτῳ, καὶ περιφὺς αὐτοῦ τῷ τραχήλῳ θερμῶς ἔκλαιεν. ἐπισχὼν δὲ τοῦ πένθους, πρὸς τὴν σύγκλητον ἀποβλέψας συγχάρητέ μοι, ἔφη, πάντες καὶ κοινὴν ἑορτὴν ποιησώμεθα τὴν ἀνεύρεσιν Φαύστου καὶ Ματθιδίας, ὅτι νεκροὶ νομιζόμενοι ἀνέστησαν, καὶ ἀπολωλότες εὑρέθησαν. εἶτα καὶ εὐωχηθεὶς μετ' αὐτῶν καὶ χρήματα πολλὰ χαρισάμενος[5] ἔτι δὲ καὶ παῖδας[6] καὶ παιδίσκας εἰς ὑπηρεσίαν αὐτοῖς δεδωκώς, θεραπείᾳ πλείστῃ καὶ τιμῇ περιέβαλεν. οἱ καὶ χρόνον οὔτι βραχὺν[7] ἐν Ῥώμῃ διῆγον, εὐσεβῶς μὲν βιοῦντες καὶ πένησι τὰ ἑαυτῶν χορηγοῦντες[8] καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀρετὴν μετερχόμενοι, ἕως ἐν γήρει καλῷ τὰ ἐνταῦθα λιπόντες[9] τὴν Χριστοῦ βασιλείαν ἠλλάξαντο, ἀρχέτυπον βίου καὶ παράδειγμα πρὸς ἀρετὴν[10] ἀκριβέστατον τὸν ἑαυτῶν βίον τῇ Ῥωμαίων παρασχόμενοι πολιτείᾳ.

CXLIV. Ἐγὼ μέντοι Κλήμης μετὰ τῶν ἀδελφῶν ἔτι παρὰ τῷ διδασκάλῳ Πέτρῳ μεμενηκώς,[1] ἐχομένῳ[2] τε τοῦ κηρύγματος καὶ πολλοὺς ἐκ ποικίλων νόσων καὶ παθῶν ἰωμένῳ. ἐπεὶ[3] τὰς πόλεις ἐκεῖνος ἀμείβων ἔφθασε καὶ εἰς Ῥώμην, καὶ τοῖς συνιοῦσι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον διήγγειλε,[4] καὶ πολλοὺς τῷ μέρει Χριστοῦ προσήγαγε διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, ὡς καὶ τῶν εὐγενῶν γυναικῶν τὰς περιφανεστέρας, καὶ ἃς ὁ λόγος ματρώνας οἶδε καλεῖν,[5] ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ μικροῦ δεῖν πάσας προσδραμεῖν πεῖσαι[6] τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι καὶ πιστεῦσαι θεῷ.

CXLV. Ἔμελλε δὲ καὶ αὐτὸς ἤδη[1] τὸν βίον ἀπολιπεῖν, καὶ πρὸς τὸν διδάσκαλον ἐκδημῆσαι Χριστὸν τὸν τοῦ εὐαγγελίου δρόμον τετελεκώς.[2] ἐπεί περ ἔγνωστο τούτῳ[3] καὶ ὅτι σταυρῷ μέλλει καὶ οὗτος κατακριθῆναι, ἵνα τῷ διδασκάλῳ καὶ πάθους κοινωνήσῃ καὶ δόξης, μιᾷ συνηθροισμένων τῶν ἀδελφῶν πάντων, τῆς χειρός μου λαβόμενος, στὰς ἐν μέσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ ἀκούσατέ μου, ἔφη, τέκνα καὶ ἀδελφοί· τοῦ μὲν ἐμοῦ δρόμου τὸ τέλος ἐγγύς· τοῦτο γὰρ καὶ ἤδη μοί ἔγνωσται· Κλήμεντα δὲ τοῦτον ἐπίσκοπον ὑμῖν χειροτονῶ σήμερον, ᾧ καὶ τὴν ἐμὴν τῶν λόγων πιστεύω[4] καθέδραν, ὡς ἀπαρχῆς μοι καὶ μέχρι νῦν συνοδεύσαντα, καὶ οὕτως[5] πασῶν μου τῶν ὁμιλιῶν ἐπακούσαντα,[6] ὃς ἐν πᾶσί μοι τῶν πειρασμῶν κοινωνήσας τῇ πίστει προσκαρτερῶν εὑρέθη,[7] ὃν ἐγὼ ἀκριβέστατα πάντων οἶδα θεοσεβῆ καὶ φιλάνθρωπον, ἁγνόν τε καὶ σώφρονα, ἀγαθόν, δίκαιον, μακρόθυμον καὶ γενναίως εἰδότα φέρειν[8] τὰς ἐνίων τῶν κατηχουμένων ἀχαριστίας. διὸ αὐτῷ μεταδίδωμι τῆς ἐξουσίας τοῦ δεσμεῖν τε[9] καὶ λύειν. δήσει γάρ, ὃ δεῖ δεθῆναι, καὶ λύσει πάντως, ὃ δεῖ λυθῆναι, ὡς τὸν τῆς ἐκκλησίας κανόνα καλῶς εἰδώς. αὐτοῦ οὖν ἀκούσατε εἰδότες, ὅτι ὁ τὸν ἀληθείας προκαθεζόμενον λυπῶν εἰς Χριστὸν ἁμαρτάνει, καὶ τὸν πατέρα τῶν ὅλων παροργίζει θεόν, οὗ εἵνεκεν οὐ ζήσεται. καὶ αὐτὸν οὖν δεῖ τὸν προκαθεζόμενον ἰατροῦ τόπον ἐπέχειν, οὐ θηρίου ἀλόγου θυμόν.

CXLVI. Ταῦτα αὐτοῦ λέγοντος ἐγὼ Κλήμης πεσὼν ἐπὶ γῆς, πολὺς ἦν τοῦ διδασκάλου δεόμενος, καὶ τὸν θρόνον ὡς μάλιστα παραιτούμενος.

— 5) Ita BCD et al. ap. Cot., χρησάμενος vulg. — 6) καὶ παῖδας om. D. — 7) πραχὺ D. — 8) ἐπιχορηγοῦντες BCD et al. ap. Cot. — 9) καταλιπόντες C et nostra Epit. — 10) καὶ πρὸς ἀρετὴν παράδειγμα inv. D.

Cap. CXLIV. 1) Ἐγὼ μέν τοι Κλήμης καὶ Ἀκύλας καὶ Νικήτης ἐμείναμεν

magno cum honore ac satellitio praeses ex Antiochia mittit ad Tiberium Caesarem. Intuitus autem Caesar patrem et matrem agnitisque eis super re obstupuit, patrisque cervicem complexus acriter flevit. Cohibito autem luctu ad senatum respiciens ait: Gaudete mecum omnes et commune festum agamus inventionem Fausti et Matthidiae, quod cum mortui putarentur revixerunt, cumque periissent reperti sunt. Postea et cum iis epulatus multamque pecuniam largitus, insuperque ipsos ad famulatum servis augens ac ancillis, plurimo comitatu et honore circumdedit. Qui etiam non exiguo tempore Romae aetatem egerunt, pie quidem viventes suaque erogantes pauperibus et consectati omnes alias virtutes, donec in senectute bona, eis quae hic sunt relictis, Christi regnum consecuti sunt, exemplar vitae ac specimen ad virtutem accuratissimum suam vitam Romanae republicae largiti.

CXLIV. Ceterum ego Clemens cum fratribus adhuc apud Petrum doctorem mansi, qui evangelicae praedicationi insistebat, et complures variis morbis ac perpessionibus curabat. Deinde ille urbibus peragratis Romam quoque pervenit, atque iis qui concurrebant verbum pietatis annunciavit, multosque per baptismum adduxit ad Christi religionem tam viros quam mulieres adeo, ut et brevi tempore nobilium mulierum clarissimis, quasque solent *matronas* nuncupare, propemodum universis persuaserit, ad sanctum baptisma confugere ac Deo credere.

CXLV. Sed et ipsi iam vita relinquenda fuit et proficiscendum ad magistrum Christum evangelii cursu consummato. Id quippe cum notum illi esset, et ipsum ad crucem, ut cum magistro passionem et gloriam communem haberet, esse damnandum, una congregatis cunctis fratribus, apprehensa manu mea, stans in media concione et ecclesia Audite me, inquit, filii et fratres: cursus quidem mei finis prope est; id enim et iam mihi est cognitum; Clementem autem hunc episcopum vobis hodie ordino, cui et meam sermonum cathedram credo, quoniam ab initio hucusque comes mihi fuit, sicque omnes audivit conciones meas, qui in omnibus particeps tentationum et periclitationum mearum factus in fide perseverare inventus est, quem ego omnium certissime novi esse Dei cultorem et hominum amantem, castum et temperantem, bonum, iustum, patientem et valentem fortiter ferre ingrata facinora nonnullorum, qui Christiana imbuuntur doctrina. Quare illi trado potestatem ligandi et solvendi. Ligabit enim, quod ligari oportet, et solvet omnino, quod solvi debet, ut qui ecclesiae canonem ac regulam probe cognoscat. Ipsum ergo audite scientes eum, qui veritatis praesidi molestiam exhibet, in Christum peccare et Deum universorum patrem incitare ad iram, quapropter non vivet. Ipse itaque praeses debet medici locum obtinere, non bestiae ratione carentis furorem.

CXLVI. Haec eo dicente ego Clemens procidens in terram multus eram in orando doctore, et in sede quam maxime deprecanda. Sed divinus

---

nostra Epit. — 2) *ἐχομένου* D. — 3) *ἐπὶ* B. Scribendum videtur: *Ἐγὼ μέν τοι Κλήμης ..... μεμενηκὼς* (vel potius Gen. absol.) ..... *ἰωμένῳ ἐπὶ τὰς πόλεις κτλ.* — 4) *διήγγελε* C, *διήγγελε* BD et al. ap. Cot. — 5) Legit Barthius lib. 32. Adversariorum cap. 14 *ἃς καὶ ματρώνας ὁ λόγος οἶδε καλεῖν* parva quidem transpositione, verum minime necessaria. Per matronas intelliguntur honestae feminae, honesto nobilique loco natae, ut dicere est ex Cedreno et Servio. *ἑορτὴ τῶν Ματρωναλίων* memoratur a Plutarcho in Romuli Vita. *Cot.* Vulgata lectio est in C, sed cum transpositione *οἶδε ματρώνας καλεῖν.* — 6) *πεῖσαι* om. D.

Cap. CXLV. 1) *ἤδη* des. in D. — — 2) II. Tim 4, 7. — 3) *τοῦτο* al. ap. Cot. — 4) *πιστεύω* ex BCD, Hom. Epistola Clementis ad Iacobum c. 2, nostra Epit. et al. ap. Cot., *ἐπίστευσα* vulg. — 5) *οὕτως* BCD, Ep. Clem. ad Iac. l. c. et V nostrae Epit., *οὕτω* O nostrae Epit. et vulg. — 6) *ἐπακούσαντι* B. — 7) Luc. 22, 28. — 8) *φέρειν* om. C. — 9) *τε* om. D. Cfr. Matth. 16 et 18.

ἀλλ' ὁ θεῖος ἀπόστολος, περὶ τούτου με μὴ ἀξίου εἰπών· ἃ γὰρ ὁ θεὸς βούλεται,[1] τίς ἱκανὸς ἀνθρώπων διασκεδάσαι; ἔτι πρὸς τὸ πλῆθος ἰδὼν καὶ ὑμεῖς, ἔφη, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, τὴν ὀφειλομένην ὡς πατρὶ τιμὴν καὶ εὐπείθειαν διὰ παντὸς ἀποδιδόναι τῷ ὑμῶν πατρὶ μὴ ἐλλίποιτε.[2] οὕτω γὰρ καὶ ὑμεῖς ποιμαίνεσθαι καλῶς ἕξετε, καὶ ποιμὴν οὗτος ἔσται, καὶ οὐ μισθωτὸς, τοῦ ποιμνίου ἐπιμελούμενος.[3] ἔσεσθε γὰρ εἰδότες, ὡς ὁ τὸν ποιμένα τε καὶ διδάσκαλον ἐν τοῖς κατὰ θεὸν λυπῶν τὸ τοῦ θεοῦ πνεῦμα λυπεῖ, οὗ τὴν καθέδραν οὗτος καὶ τὸν τόπον ἐπέχει, καὶ ὁ τοὺς αὐτοῦ λόγους ἀθετῶν Χριστὸν ἀθετεῖ καὶ παραβάτης νόμου εὑρίσκεται.[4] πρὸ πάντων δὲ τὰ τῆς πίστεως ὑμῖν ὑγιῶς ἐχέτωσαν καὶ βεβαίως, κινδύνῳ μηδενὶ σαλευόμενα· ἔπειτα καὶ ὁ βίος ὑμῶν καθαρὸς ἔστω, ἢ καθαιρέσθω, καὶ προηγουμένως ὁ τοῦ σώματος ἁγιασμὸς σπουδαζέσθω· οὐδεὶς γὰρ τούτου χωρὶς τὸν κύριον ὄψεται. τὸ εἰρηνικόν τε καὶ ἥμερον ἀλλήλοις παντὶ τρόπῳ περιποιείσθω.[5] εἰ δὲ καὶ συμβαίη ποτὲ ἀλλήλων μεταξὺ σκάνδαλον, μὴ ἐπιδυέτω ὑμῖν[6] ὁ ἥλιος οὕτως ἔχουσι. τοῦ[7] κρίνειν τὸν πλησίον εὐλαβεῖσθε· Φαρισαϊκὸν γὰρ τοῦτο καὶ κρίσεως ἔνοχον.[8] τῆς φιλοξενίας καὶ εὐποιίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε· τοῦτο γὰρ ἐντολὴ τοῦ πρώτου διδασκάλου καὶ σωτῆρος θεοῦ.[9] τοῖς πταίουσι συγχωρεῖτε τὰ ἁμαρτήματα· οὕτω γὰρ καὶ αὐτοὶ ἀπαύστως[10] ἐρεῖτε τὸ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν.[11] ζυγὰ, μέτρα καὶ στάθμια μηδὲ ἓν[12] ἄδικον ἔστω. οὕτω γὰρ εὐνομουμένη πόλις[13] ἡ τοῦ θεοῦ ἔσται καθολικὴ ἐκκλησία. οἱ πράγματά τινα μετ' ἀλλήλων ἔχοντες ἐπὶ τῶν τῆς ἐκκλησίας πρεσβυτέρων κρινέσθωσαν, καὶ τὸ καλὸν νοοῦντες συμβιβαζέσθωσαν· καὶ μὴ ἕλκετε εἰς δικαστήρια τοὺς ἀδελφούς. ἀπίστῳ γὰρ τοῦτο, τοῖς ἔξω κρίνεσθαι, ἐπεὶ καὶ ἀγγέλους κρινοῦμεν γέγραπται.[14] ἐπὶ πᾶσι καὶ πρὸ πάντων οὕτως ἐστὲ τὸν ποιμένα[15] ὁρῶντες, ὡς ἐμὲ Πέτρον, τὸν ὑπὸ θεοῦ προχειρισθέντα ὑμῖν εἰς διδάσκαλον.

CXLVII. Ταῦτα εἰπὼν καὶ ἐπὶ πάντων μοι τὰς χεῖρας ἐπιθεὶς εἰς τὴν αὐτοῦ με καθέδραν καθεσθῆναι πεποίηκε· καθεσθέντι δὲ τοῦτό μοι εὐθέως ἔφη· ἀξιῶ σε ἐπὶ πάντων μου τῶν συμπαρόντων ἀδελφῶν, ὁπηνίκα τοῦ ἐνταῦθα μεταστῶ βίου, ὡς ἡ τοῦ θεοῦ κέκρικε πρόνοια, πάντα τῷ κυρίῳ Ἰακώβῳ τῷ ἀδελφῷ τοῦ κυρίου[1] μου ἐν ἐπιτομῇ ἀναγραψάμενον διαπέμψαι, μέχρι καὶ τῶν ἐκ παιδός σου λογισμῶν, καὶ ὡς ἀπ' ἀρχῆς μέχρι νῦν μοι συνώδευσας, ἐπακούων τῶν κατὰ πόλιν ὑπ' ἐμοῦ κηρυχθέντων λόγων τε καὶ πράξεων· ἔπειτα πρὸς τῷ τέλει καὶ τὴν τοῦ θανάτου μου[2] πρόφασιν, ὡς προεῖπον, δηλῶσαι μὴ παραλίπῃς. οὐ γὰρ αὐτὸν λυπήσει τοῦτο εἰδότα σαφῶς, ὅτι ὃ πάντως ἔδει με παθεῖν, εὐσεβῶς ἀποδέδωκα. μεγίστης δὲ παραμυθίας τεύξεται μαθὼν, ὅτι μετ' ἐμὲ οὐκ ἀμαθὴς ἀνὴρ καὶ ζωοποιοὺς ἀγνοῶν λόγους, ἐκκλησίας τε κανόνα εἰδὼς μάλιστα, τὴν τοῦ διδάσκοντος ἐπιστεύθη καθέδραν. ὅθεν ἐγὼ, κύριέ μου Ἰάκωβε, τοῦ διδασκάλου Πέτρου ταῦτά μοι ἐπισκήψαντος οὐκ ὤκνησα τὸ κελευσθὲν ἐκπληρῶσαι, καὶ ὡς[3] ἐπιτομῇ σοι πάντα[4] γνώριμα καταστῆσαι ἐπιγράψας τὴν ὑπόθεσιν οὕτως·[5] Κλήμεντος τῶν Πέτρου ἐπιδημιῶν καὶ[6] κηρυγμάτων ἐπιτομή.

Cap. CXLVI. 1) βεβούλευται BCD et al. ap. Cot. Probo. — 2) ἐλλείποιτε D et al. ap. Cot. — 3) ἐπιμελούμενος mutatum ἐπιμελόμενος B. — 4) Cfr.

Apostolus Noli me, dixit, de hoc rogare; quae enim Deus vult, quis hominum dissipare poterit? Postea ad multitudinem respiciens Et vos, inquit, fratres carissimi, debitum ut patri honorem et obsequium per omnia deferre patri vestro ne desinite. Ita quippe et vobis recte regi seu pasci continget, atque iste erit pastor, non mercenarius, curam qui gregis suscipiet. Nam scitote eum, qui pastori ac magistro negotium in rebus, quae ad Deum pertinent, facessit, Dei spiritum, cuius hic sedem et locum obtinet, contristare eumque, qui sermones illius spernit, Christum spernere et legis transgressorem inveniri. Ante omnia vero fides in vobis sana sit ac firma, nullo periculo fluctuans; deinde et vita vestra pura aut sit, aut efficiatur, praesertimque excolatur corporis sanctimonia; nemo enim absque ea Dominum videbit. Pax et quies inter vos omni modo teneatur. Quod si forte scandalum et offensio inter vos acciderit, sol ita affectis vobis non occidat. Iudicare de proximo cavetote; id siquidem Pharisaeorum est et obnoxium iudicio. Hospitalitatis et beneficentiae ne obliviscamini; hoc est enim praeceptio primi magistri ac Salvatoris Dei. Iis qui offendunt peccata condonate; sic namque et ipsi sine fine dicetis illud: *Dimitte nobis debita nostra.* Inter trutinas, mensuras et pondera ne vel unum minus aequum exstet. Ad hunc quippe modum civitas praeclaris legibus gubernata erit catholica Dei ecclesia. Qui negotia quaedam inter se habent, apud ecclesiae presbyteros iudicentur, et quod bonum est contemplati reconcilientur, neve ad tribunalia fratres trahitote. Iudicari enim ab extraneis ac Ethnicis, id vero infidelium est, quandoquidem et *Angelos iudicabimus* scriptum est. Super omnia et ante omnia pastorem ita intuemini, ut me Petrum, qui a Deo electus est vobis in magistrum.

CXLVII. Ita cum perorasset et coram omnibus manus mihi imposuisset, in sua cathedra sedere fecit; cumque sedissem, hoc mihi statim dixit: Oro te coram omnibus qui adsunt meis fratribus, ut quando ex hac vita migravero, quemadmodum Dei censuit providentia, omnia domino Iacobo fratri Domini mei compendiario describas et mittas etiam usque ad pueritiae tuae consilia, et quemadmodum ab initio ad hoc usque tempus mecum iter feceris audiens sermones et actus a me praedicatos; deinde in fine et mortis meae causam, ut ante dixi, indicare ne omittas. Non enim hoc ei molestiam creabit, ut qui certo sciat, me quod omnino pati debebam pie reddidisse. Maximum autem solatium habebit, quando discet, post me non homini imperito ac vitalium verborum ignaro, sed ecclesiae canonem omnium maxime scienti cathedram doctoris creditam fuisse. Quocirca ego, domine mi Iacobe, cum magister Petrus haec mihi praeceperit, quod iustum est complere non veritus sum, et quasi in compendio tibi cuncta nota facere ita inscripto operis argumento: Clementis Petri peregrinationum et praedicationum Epitome.

Luc. 10, 16. — 5) *περιποιεῖσθε* al. ap. Cot. — 6) *ὑμῖν* om. C. Eph. 4, 26. — 7) *τὸ* C et al. ap. Cot. — 8) Matth. 5, 21. — 9) *ἡμῶν θεοῦ* BD et al. ap. Cot., *ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ* C, quod praestat. — 10) *ἀπταίστως* BCD et al. ap. Cot. — 11) Matth. 6, 12. — 12) *ὑμῖν* inser. BCD et al. ap. Cot. — 13) *παρ' ἀνθρώποις τοῖς εὐνομουμένοις* Irenaeo lib. 4. cap. 72, pro quo Vetus Interpres Martyris legebat *εὐνοουμένοις*. *Apud homines* inquit *sensatos. Cot.* — 14) I. Cor. 6, 3. — 15) *ὑμῶν* inser. BCD et al. ap. Cot.

Cap. CXLVII. 1) *τῷ κυρίῳ* Turn. — 2) Ita etiam Ep. Clem. ad Iac. c. 19 et nostra Epit. c. 158, om. *μου* al. ap. Cot. — 3) *ἐν* Ep. Clem. ad Iac. l. c. et nostra Epit. l. c., *ὡς ἐν* BCD et al. ap. Cot., quod praeferendum. — 4) *παντά σοι* inv. D. — 5) *οὕτως* BCD, *οὕτω* vulg. — 6) *καὶ* om. BD, Ep. Clem. ad Iac. c. 20, nostra Epit. c. 159 et Mss. ap. Cot., *καὶ κηρυγμάτων* om. C.

CXLVIII. [1]ΑΥΤΗ μὲν οὖν ἡ πλήρης τῆς ἄνωθεν χάριτος τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου ἐπιδημιῶν διήγησις, ἐπίτομόν τε ὁμοῦ διδασκαλίαν αὐτοῦ ἔχουσα καὶ τὸν τοῦ μεγάλου καὶ[2] θαυμασίου Κλήμεντος βίον, καθάπερ ἐν πίνακι τῷ λόγῳ διατυποῦσα, ὡς αὐτὸς οὗτος Ἰακώβῳ τῷ ἀδελφοθέῳ γράφων ἐγνώρισε. τὸν μέντοι διάπυρον αὐτοῦ πρὸς θεὸν ἔρωτα καὶ τὸν πολὺν ἐκεῖνον ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ζῆλον ἱκανὰ μὲν[3] τὰ ῥηθέντα δηλῶσαι· δηλώσει δὲ μάλιστα τὰ[4] πάντων σαφέστατα καὶ αὐτὸ τὸ διὰ μαρτυρίου τέλος.

CXLIX. Τρίτος[1] γὰρ μετὰ Πέτρον τὸν μέγαν ἐπὶ τὸν ὑψηλὸν τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας θρόνον καθίσας καὶ ἀρετῆς ἆθλον αὐτὸν δεξάμενος εἵπετο κατ' ἴχνος τῷ διδασκάλῳ, καὶ ἀποστολικὴν διδασκαλίαν καὶ αὐτὸς ἐπεδείκνυτο, καὶ τοῖς ὁμοίοις διέλαμπε τρόποις, οὐ Χριστιανοῖς μόνον[2] εὐαρεστῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ Ἰουδαίοις καὶ αὐτοῖς Ἕλλησι, καὶ πᾶσι πάντα γινόμενος, ἵνα τοὺς πάντας καὶ οὕτω[3] κερδάνῃ καὶ τῷ Χριστῷ παραστήσῃ καὶ συνδήσῃ τῇ εὐσεβείᾳ. ὅπως δὲ μὴ ψιλὴ μόνον ὑπόληψις εἶναι δοκῇ τὰ παρόντα, καὶ τὰς αἰτίας ἐροῦμεν. Ἕλλησι μὲν[4] γὰρ διὰ τοῦτο τιμώμενος ἦν, καὶ ἡδέως αὐτῷ προσεῖχον ἐκεῖνοι, ὅτι μὴ λοιδορούμενος αὐτοῖς, μηδὲ ἀποστρεφόμενος, ἀλλ' ὥσπερ ἀπολογούμενος, καὶ μαρτυρίας πάντοθεν παράγων ἀπὸ τῶν παρ' αὐτοῖς βιβλίων τε καὶ γραφῶν ἐδείκνυ σαφῶς, ὅθεν τε οἱ ὑπ' αὐτῶν νομιζόμενοι θεοὶ ὥρμηνται, καὶ ὅπου γεγένηνται, ἅ τε πράξειαν, καὶ εἰς οἷον ἔλθοιεν[5] τέλος, καὶ ὅπως τὸν βίον ἀθλίως κατέστρεψαν. εἶτα καὶ ὡς οὐκ ἀποκέκλειστα αὐτοῖς παρὰ τοῦ θεοῦ ἡ τῆς μετανοίας ὁδὸς, οὐδὲ παντάπασι τῆς σωτηρίας ἐξέπεσον· ἀλλ' εἰ καὶ μόνον ἐπιστρέψαντας ἴδοι, καὶ τῆς προτέρας ἀπωλείας καὶ τῆς ἀπάτης ἀποσχομένους καὶ συγγνώσεται αὐτοῖς φιλανθρώπως καὶ προσηνῶς ὑποδέξεται καὶ βασιλείαν οὐρανῶν ἑτοιμάσει καὶ ἀγαθῶν ἀξιώσει τῶν ἀποῤῥήτων.

CL. Ἰουδαίοις δὲ πάλιν ἐντεῦθεν ἐδόκει χαρίζεσθαι, ὅτι τε φίλους τοῦ θεοῦ τοὺς ἐκείνων πατέρας ὑπέφαινε,[1] καὶ ὅτι τὸν παρ' αὐτοῖς νόμον ἱερόν τε παρίστη καὶ θεῖον, καὶ οὔτε αὐτὸν παυθήσεσθαι, οὔτε τὴν πολιτείαν μετατεθήσεσθαι, ἀλλὰ[2] κλῆρον αὐτοῖς ἔσεσθαι τὴν Παλαιστίνην διηνεκῆ,

---

Cap. CXLVIII. 1) In uno veterum Codicum praeponitur titulus *Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Κλήμεντος*. *Cot.* — 2) *καὶ* om. C. — 3) *καὶ* inser. BCD et al. ap. Cot. — 4) *τὰ* accessit ex D.

Cap. CXLIX. 1) *πρῶτος* C et al.

CXLVIII. Haec itaque est plena caelestis gratiae Petri Apostolorum principis peregrinationum narratio, quae simul et compendiariam eius doctrinam continet, et magni admirandique Clementis vitam velut in tabula oratione exprimit, quemadmodum ipse ad Iacobum fratrem Domini scribens indicavit. Porro ardentem Clementis erga Deum amorem et magnum illum pro pietate zelum declarare possunt ea, quae dicta sunt; praesertim autem manifestabit omnium apertissime ipse per martyrium finis vitae.

CXLIX. Tertius enim post magnum Petrum in excelso Romanae ecclesiae throno sedens ipsumque virtutis certamen suscipiens magistri vestigiis insistebat, apostolicamque doctrinam ipse quoque praeferebat, et similibus moribus effulgebat, non Christianis dumtaxat placens, verum etiam Iudaeis ac ipsis Gentilibus et omnibus omnia factus, ut et sic omnes lucrifaceret Christoque praesentaret ac verae religioni connecteret. Ut autem ista non videantur esse nuda tantum suspicio, etiam causas dicemus. Ethnicis enim ideo venerationi erat, ac in eum mentem libenter illi intendebant, quoniam non eos convitiis insectans, nec aversatus, sed quasi rationem reddens et undique testimonia ex eorum libris ac scriptis adducens clare ostendebat, unde et prodiissent, qui ab illis putantur dii, et ubi nati fuissent, quae gessissent, quem habuissent exitum, utque misere vitam amisissent. Deinde non eis a Deo interclusam esse poenitentiae viam, nec omnimodis salute excidisse, sed si vel solum illos videret redire et a pristina perditione ac fraude recedere, veniam ipsis eum daturum humaniter et benigne suscepturum ac paraturum regnum caelorum bonisque donaturum ineffabilibus.

CL. Iudaeis rursum inde gratum facere videbatur, quod patres eorum Dei amicos fuisse ostenderet, quodque legem eorum sacram esse doceret ac divinam, nec eam desituram, nec eorum populum translatum iri, sed

---

ap. Cot., δεύτερος O nostrae Epit. c. 161 et al. ap. Cot., qui adnotat: Infra latine habes editam Passionem seu Vitam Clementis, post Pseudo-Abdiam et apud Mombritium. Memoratur autem a Gregorio Turonensi Miraculorum lib. I. cap. 35 et excerpitur per Freculfum tom. 2. lib. 2. cap. 10. ac per Martyrologos. Iohannem quoque Diaconum seculo nono scripsisse gesta Clementis Papae legimus in Sigeberto de Scriptoribus Ecclesiasticis cap. 107, eumque librum aiunt exstare in Casinensi Bibliotheca. De Graeco Martyrio venisse in manus Nicephori Callisti colligere est ex illius lib. 3. cap. 18. Ceterum hic notari debet triplex lectio τρίτος, δεύτερος, πρῶτος originem ducens a diversis exscriptorum sententiis, quas retuli ad Constitut. Apostol. lib. 7. cap. 46. — 2) μόνοις B. — 3) οὗτος BCD et al. ap. Cot. Cfr. I. Cor. 9, 20 sqq. — 4) μὲν om. B. — 5) ἐπέλθοιεν C.

Cap. CL. 1) ἀπέφαινε BCD et al. ap. Cot. — 2) καὶ inserit C. — 3) πρὸς

εἴ γε τὸν τοιοῦτον[3] καὶ αὐτοὶ νόμον τηρήσουσιν·[4] ὥστε γενέσθαι αὐτὸν[5] πατέρα τοσούτων ἐκγόνων, ὡς παρισοῦσθαι τὸ πλῆθος αὐτῶν τῷ πλήθει τῶν ἄστρων· καὶ ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ κληροδοτεῖσθαι πάντα τὰ ἔθνη· καὶ ὃ πρὸς τὸν Δαβὶδ εἶπεν αὖθις· ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσομαι ἐπὶ τοῦ θρόνου σου·[6] καὶ διὰ Ἡσαΐου πάλιν, ὅτι[7] ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱὸν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ. εἰ τοίνυν μὴ ἀθετοῦσιν, ἀλλὰ πίστει παραδέχονται ταῦτα, τῆς προτέρας αὐτοὺς τοῦ θεοῦ προνοίας μὴ ἐκπεσεῖν, ἀλλ' ἀναφαίρετον[8] μένειν παρ' αὐτοῖς τὴν Παλαιστίνην διεβεβαίου. Ἕλληνας μὲν[9] οὕτως καὶ Ἰουδαίους δεξιῶς ἄγαν καὶ οἰκείως ὑπήρχετο,[10] χαριζόμενός τε αὐτοῖς ὁμοῦ καὶ ἠρέμα πρὸς τὴν εὐσέβειαν[11] ἐπαγόμενος.

CLI. Χριστιανοὶ δὲ πολλὰ[1] καὶ ἄλλα τῆς τοῦ ἀνδρὸς περὶ αὐτοὺς κηδεμονίας δείγματα εἶχον· μάλιστα δὲ τὴν εὐποιίαν, οἷος ἐκεῖνος, πένησι θησαυρίζων ἀεὶ ταῖς ἀσφαλέσιν ἀποθήκαις, καὶ τῶν ἐπιβουλευόντων ἰσχυροτέραις. τούς τε γὰρ ἐν ἑκάστῳ μέρει τῆς πόλεως ἐνδεεῖς ἀπογραψάμενος[2] τῶν ἀναγκαίων αὐτοῖς καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐποιεῖτο τὴν χορηγίαν· καὶ ὅσοι παρ' αὐτῷ πάλιν τοῦ θείου[3] κατηξιοῦντο βαπτίσματος, δημοσίων αὐτοὺς ἀπέλυε φόρων, καὶ παντελῆ παρεῖχεν ἀτέλειαν. παρῄνει δὲ καὶ τοῖς ἑκάστοτε διὰ τὸ κήρυγμα καὶ τὴν διδασκαλίαν πρὸς αὐτὸν[4] συνιοῦσι, καὶ μάλιστα ὅσους περιττοὺς ᾔδει τῷ πλούτῳ καὶ πρὸς τὸ διδόναι δυνατῶς ἔχοντας, μὴ τοὺς ἅπαξ τῷ βαπτίσματι τῷ ἁγίῳ καθαρθέντας, περιορᾶν δημοσίᾳ παρὰ τῶν Ἰουδαίων τρεφομένους δι' ἀπορίαν, καὶ τὴν λαμπρὰν στολὴν τοῦ χαρίσματος διὰ τῆς ἐναγοῦς ἐκείνης κοινωνίας μολύνοντας. ἀφ' ὧν οὕτω προθύμως[5] αὐτοὺς ἐποίει τοῖς βασανιζομένοις[6] τὰ πρὸς τὴν[7] χρείαν ἀποδιδόναι, ὡς τοῦτό γε μόνον κέρδος νομίζειν, ὅ τι ἂν εἰς αὐτοὺς ἀναλώσειαν.

CLII. Οὕτω μὲν οὖν ὁ ἱερὸς Κλήμης ἔχων καὶ οὕτως ἐν ταῖς ἁπάντων ψυχαῖς κείμενος καὶ οὐ Χριστιανοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς Ἕλληνας καὶ Ἰουδαίους τῆς οἰκείας καὶ ψυχῆς πάλιν ἐκεῖνος καὶ γλώττης ἀνηρτημένος, τῷ Σισιννίῳ[1] ἐκείνῳ· φίλος δὲ οὗτος τῷ βασιλεῖ Νερούᾳ[2] καὶ τῶν ἐπιτηδείων· ἐμισεῖτο καὶ διεβάλλετο, ἐπειδὴ τὴν σύζυγον Θεοδώραν ὁ Σισίννιος[3] ὑπῃσθάνετο ἔρωτι τῆς ἐκείνου διδασκαλίας ἁλισκομένην, καὶ οἴκου μὲν καὶ παίδων καὶ ἀνδρὸς ἀμελοῦσαν, ὅλην δὲ τῷ Κλήμεντι προσκειμένην, καὶ αὐτῷ συνεχῶς φοιτῶσαν, καὶ τοῦτον πάλιν[4] ἐπὶ τῆς οἰκείας ψυχῆς ἀεὶ πνευματικῶς περιφέρουσαν. ἀλλ' ἡ μὲν Θεοδώρα τῇ σειρῆνι τῆς τοῦ[5] Κλήμεντος γλώττης καταθελχθεῖσα[6] καὶ τῷ Χριστῷ δι' ἐκείνου πιστεύσασα θερμότερον ἀντεποιεῖτο τῆς εὐσεβείας, καὶ διηνεκῶς ἔψαλλε, καὶ οὐκ ἀπελιμπάνετο τῆς συνάξεως.

CLIII. Ὁ Σισίννιος[1] δὲ ὑπὸ τῆς ἀδίκου ζηλοτυπίας κεντούμενος ἐπιβουλὴν κατὰ τῆς γυναικὸς ἐμελέτα, καὶ ὑπὸ τοῦ πάθους καθ' ἑκάστην ὡπλίζετο τὴν ἡμέραν. καὶ δή ποτε τηρήσας αὐτὴν πρὸς τὴν σύναξιν ἀπιοῦσαν λάθρα μετὰ τῶν οἰκετῶν καὶ αὐτὸς εἰς τὸν ναὸν παρεισῆλθεν, ὥστε περιεργάσασθαι καὶ καταμαθεῖν τὰ ἐν αὐτῷ πάντα τελούμενα, καὶ ὧν χάριν ἡ Θεοδώρα συνεχῶς ἐκεῖ ἀφικνεῖται. τοῦ θαυμασίου δὲ Κλήμεντος τὴν συνήθη παραχρῆμα τῶν ἱερῶν ὕμνων εὐχὴν προειπόντος[2] τυφλὸς εὐθὺς ὁ Σισίννιος[3] ἐγένετο καὶ κωφὸς, ὡς μήτε ἀκούειν, μήτε ὁρᾶν δύνασθαι. καὶ πρὸς τοὺς οἰκέτας ἐπιστραφεὶς λάβετέ με, ἔφη, καὶ πρὸς τὴν οἰκίαν χειραγωγήσατε· ἀθρόον γάρ τι κατασκῆψαν εἰς ἐμὲ κακὸν οὔτε ἀκούειν, οὔτε βλέπειν ἀνίησι.

Ἀβραάμ al. ap. Cot. — 4) κηρύσουσιν C. — 5) Aut τὸν Ἀβραάμ substituas, aut τὸν λαὸν suppleas. Cfr. Gen. 15 et 25. — 6) Ps. 131, 11. — 7) ἰδοὺ inserit

Palaestinam fore illis perpetuam hereditatem, si talem legem servarent; esseque Abrahamum patrem tot posterorum, ut eorum multitudo stellarum multitudinem adaequet; et in eius semine omnes gentes haereditatem accipere; rursusque quod ad Davidem dictum est: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam*, et iterum quod per Esaiam: *Virgo in utero concipiet, et pariet filium, et vocabunt nomen eius Emmanuel.* Si ergo haec non reiicerent, sed fide comprobarent, non eos pristina Dei providentia cariturós, verum Palaestinam apud illos stabilem mansuram affirmabat. Graecos quidem hoc modo et Iudaeos valde solerter et accommodate subiiciebat, eos simul et demerens et sensim ad veram religinonem adducens.

CLI. Christiani vero multa et alia curae viri illius erga ipsos documenta habebant; praesertim vero in beneficentia quantus ille fuit, qui pauperibus semper thesauros asservaret in tutis repositoriis, quaeque erant insidiatoribus fortiora. Egenos enim singularum urbis partium in tabulas referens quotidie illis suppeditabat, quae erant necessaria; iterumque quotquot ab eo fuerant divino baptismate donati, eos a publicis liberabat tributis, et integram praebebat immunitatem. Sed et eos qui semper ad illum propter praedicationem atque doctrinam conveniebant, maximeque quos sciebat divitiis abundare et largiri posse hortabatur, ne semel sancto baptismo purgatos sinerent publice a Iudaeis inopiae causa nutriri, splendidamque gratiae vestem impura illa communione polluere. Per quae illos ad explendam calamitosorum necessitatem adeo alacres reddebat, ut id dumtaxat lucrum putarent, quod in eos impendissent.

CLII. Cum ergo ita ageret sanctus Clemens et ita in omnium animis esset constitutus atque adeo non tantum Christianos, sed etiam ipsos Gentiles ac Iudaeos a sua anima et lingua pendentes haberet, per Sisinnium illum (erat autem is amicus Nervae et unus ex familiaribus) odio et calumniis petebatur, quando coniugem Theodoram Sisinnius sensit Clementis doctrinae amore captam esse, et domum quidem, liberos ac virum negligere, totam vero Clementi adhaerere, ad eum assiduo adventare, adeoque in animo suo semper illum spiritualiter ferre. At Theodora, quae suavitate linguae ac verborum Clementis illecta erat Christoque per illum crediderat, ardentius pietatem capessebat, psallebat continue, nec ab ulla Christianorum congregatione aberat.

CLIII. Sisinnius vero iniqua zelotypia stimulatus insidias adversus uxorem meditabatur, singulisque diebus armabatur eo affectu. Cumque eam aliquando abeuntem ad synaxim observasset, clam cum famulis ipse quoque in templum ingressus est, ut curiose inquireret et animadverteret cuncta, quae in eo gererentur, quasque ob causas Theodora eo assidue proficisceretur. Ceterum ubi admirabilis Clemens solitam confestim sacrorum hymnorum orationem praefatus est, Sisinnius caecus ac surdus illico effectus est ita, ut nec audire, nec videre posset. Conversusque ad famulos Prehendite me, inquit, et ad domum manu deducite; quippe malum aliquod in me irruens neque audire, neque cernere permittit.

C, qui *καὶ τέξεται* om. Is. 7, 14. — 8) *ἀλλὰ ἀναφαίρετον* D. — 9) *οὖν* inser. BCD et al. ap. Cot. — 10) Significat *ὑπέρχεσθαί τινα*, in alicuius mentem subire, eumque obsequio capere ac sibi devincire. *Cot.* — 11) *ἀσέβειαν* B.

Cap. CLI. 1) *μὲν* inser. BCD et al. ap. Cot. — 2) *ἐναπογραψάμενος* C. — 3) *τοῦ θειοῦ παρ' αὐτῷ πάλιν* inv. D. — 4) *αὐτῷ* p. *πρὸς αὐτὸν* D. — 5) *προθύμους* videtur esse in C, quod praeferendum. — 6) *βαπτιζομένοις* D. 7) *τὴν* om. C.

Cap. CLII. 1) *σισινίω* D. — 2) *Νέργα* scr. D. — 3) *σισίνιος* D. — 4) *πάλιν* deest in al. ap. Cot. — 5) *τοῦ*om. C. — 6) *κατασχεθεῖσα* C.

Cap. CLIII. 1) *σισίνιος* D. — 2) *προσειπόντος* C. — 3) *σισίνιος* D.

CLIV. *Χεῖρα μὲν οὖν εὐθὺς ὀρέγουσιν αὐτῷ οἱ οἰκέται καὶ ἀπαίρουσι δῆθεν πρὸς τὴν οἰκίαν· ἐξελθεῖν δὲ οὐκ εἶχον, καίτοι γε πάσης τοῦ ναοῦ πύλης ἀνεῳγμένης. ἀλλὰ διὰ πάσης αὐτόν τε*[1] *περιῆγον τῆς ἐκκλησίας ἀνὰ τὸ τῶν ᾀδόντων πλῆθος. ἀπέκλειε γὰρ τὴν ἔξοδον*[2] *αὐτοῖς δύναμις θειοτέρα σωφρονέστερον τὸν ἀνόητον ἐκεῖνον ἐργαζομένη. περιιόντες τοίνυν πανταχοῦ τοῦ νεῶ ἐντυγχάνουσι προσευχομένῃ τῇ αὐτοῦ συζύγῳ. κἀκείνη τὸν ἄνδρα σὺν τοῖς οἰκέταις ἰδοῦσα πρῶτα μὲν ἐκκλίνει τὴν θέαν δεδοικυῖα, μὴ καὶ οὗτος*[3] *αὐτῆς ἴδοι· οὐδὲν γὰρ τέως τῶν πραχθέντων ἡ Θεοδώρα ᾔδει. ἔπειτα δὲ τῶν οἰκετῶν ἕνα μετακαλεσαμένη τὴν αἰτίαν ἠρώτα, δι' ἣν οὕτω σὺν αὐτοῖς ὁ ἀνὴρ ἀνὰ τὸν ναὸν περιέρχοιτο. κἀκεῖνος αὐτῇ πάντα καταλέγει σὺν ἀκριβείᾳ, ὅπως τε μετὰ τὴν ἐκ τοῦ οἴκου αὐτῆς ὑποχώρησιν λάθρα τὴν ἐκκλησίαν καὶ αὐτοὶ*[4] *καταλάβοιεν, καὶ ὅπως τὴν εὐχὴν τοῦ πατριάρχου διατελέσαντος τυφλὸς εὐθὺς ὁ κύριος αὐτῶν γένοιτο καὶ κωφός, καὶ ὡς προστάξειε μὲν αὐτοῖς χειραγωγῆσαι αὐτὸν ἐπὶ τὴν οἰκίαν, οὐδεμία δὲ αὐτοῖς ἔξοδος καίτοι πολλὰ καμοῦσι καὶ πανταχοῦ τῆς ἐκκλησίας περιελθοῦσιν εὑρίσκεται.*

CLV. *Τούτων ἐκείνη ἀκούσασα συνῆκεν εὐθέως, ὅθεν ἡ τῶν ὤτων αὐτῷ καὶ τῶν ὀφθαλμῶν πήρωσις ἦν, καὶ βοηθὸς*[1] *ἀληθῶς αὐτῷ γίνεται. τραπεῖσα γὰρ εἰς εὐχὴν αὐτίκα καὶ δάκρυα μετὰ τῆς εὐχῆς θερμὰ χέουσα*[2] *ἐδεῖτο τοῦ θεοῦ, ὥστε τὴν ἔξοδον ἐπιτραπῆναι τῷ Σισιννίῳ καὶ οἴκαδε ὑποστρέψαι αὐτόν.*[3] *καὶ πρὸς τοὺς οἰκέτας ἐπιστραφεῖσα· ᾔδει γὰρ ὡς οὐδὲ τὸν ἄνδρα*[4] *περιόψεται πάντως ὁ ἐκείνης θεός· ἄγετε, φησί, τὸν κύριον ὑμῶν*[5] *πρὸς τὸν οἶκον χειραγωγήσατε, καταλαμβάνω δὲ μετὰ βραχὺ καὶ*[6] *αὐτή. ταῦτα ἔφη, καὶ ῥᾳδία ἡ ἔξοδος εὐθὺς*[7] *τοῖς οἰκέταις ἐγένετο. καὶ ὁ Σισίννιος ὀφθαλμοὺς ἔτι καὶ ὦτα πεπηρωμένος ἐχειραγωγεῖτο πρὸς τὴν οἰκίαν. οἱ οἰκέται τοίνυν ἐλθόντες παρὰ τὴν Θεοδώραν καὶ αὖθις ἔτι κωφὸν εἶναι καὶ τυφλὸν τὸν ἑαυτῶν ἀπαγγέλλουσι*[8] *κύριον. καὶ αὐτὴ συντονωτέρα πάλιν πρὸς τὸν θεὸν τῇ*[9] *δεήσει καὶ θερμοτέροις ἐδεῖτο*[10] *τοῖς δάκρυσιν, ὥστε τὸν ἄνδρα τοῦ πάθους ἀπαλλαγῆναι. ἤδη δὲ καὶ τοῦ πατριάρχου τὴν ἱερὰν ἐκτελέσαντος λειτουργίαν*[11] *πίπτει πρὸς τοὺς αὐτοῦ πόδας ἡ Θεοδώρα, καὶ τὴν πήρωσιν τοῦ ἀνδρὸς ἀπαγγέλλει, καὶ δεῖται καὶ ἱκετεύει καὶ δάκρυα τῶν ποδῶν καταχέει, θεραπεῦσαι τῷ ἀνδρὶ τὸ πάθος, καὶ μὴ οὕτω περιιδεῖν κακῶς ἔχοντα.*

CLVI. *Τούτων ὁ μακάριος Κλήμης ἀκούσας καὶ παθὼν ἐπὶ τῇ τῆς γυναικὸς συμφορᾷ τὴν ψυχὴν εἰς δάκρυα καὶ αὐτὸς φανερὰ κατάγεται, καὶ προτρέπεται τοὺς παρόντας κοινῇ τοῦ θεοῦ δεηθῆναι, ὥστε λυθῆναι*[1] *τῷ Σισιννίῳ τὴν πήρωσιν. τούτου δὲ γενομένου θαῤῥούντως ἄπεισι μετὰ τῆς γυναικὸς ἐπὶ τὸν οἶκον ὁ πατριάρχης, καὶ ἀνεῳγμένους μὲν εὑρίσκει τῷ ἀνδρὶ τοὺς ὀφθαλμούς, εἰς δὲ τὸ βλέπειν οὐδὲν τῶν πεπηρωμένων ἄμεινον ἔχοντας. κεκώφωτο*[2] *δὲ καὶ*[3] *τὰ ὦτα, καὶ βαρυτάτῃ συμφορᾷ περὶ τὸ σῶμα ἐκέχρητο. ὀδυρμὸς οὖν ἐκ τῶν παρόντων ἐγένετο, καὶ κατέσχεν οἰμωγὴ τὸν οἶκον. ἀλλ' ὁ μὲν Σισίννιος οὐκ ᾐσθάνετο τῶν γεγενημένων, πῶς*[4] *ὅς τε οὔτε*[5] *ἀκούειν οὔτε ὁρᾶν εἶχεν.*

CLVII. *Ὑπεραλγήσας δὲ ὁ θεῖος Κλήμης τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ οἴκου ἱκέτης γίνεται τοῦ θεοῦ, καὶ μετὰ δακρύων ἐδεῖτο, καὶ περιπαθεῖς ἐξέτεινε*[1] *τὰς δεήσεις κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, λέγων, ὁ τὰς τῶν οὐρανῶν κλεῖς δεδωκὼς*

Cap. CLIV. 1) *τε* om. CD. — 2) *τὴν ἔξοδον* om. D. — 3) *οὕτω* inv. C. — B. — 4) *καὶ αὐτοὶ τὴν ἐκκλησίαν*

CLIV. Itaque protinus manum ei porrigunt famuli et abducunt ad domum. Exire autem non poterant, licet tota templi ianua aperta esset, sed eum per totam ecclesiam ducebant inter multitudinem canentium. Praecluserat enim eis exitum vis divina prudentiorem reddere volens stultum illum. Circumeundo autem ubique per templum uxori eius precanti occurrunt. Et illa virum cum servis intuita primo quidem oculos deflexit verita, ne et ipse eam videret; nihil quippe adhuc eorum quae gesta erant sciebat Theodora. Postea autem uno ex famulis accersito causam rogabat, propter quam ita cum illis maritus per templum oberraret. Ac ille ei omnia enarrat diligenter, tum quemadmodum postquam illa domo exiisset clam etiam ipsi ad ecclesiam venissent, tum quo pacto cum patriarcha orationem peregisset dominus eorum statim caecus et surdus factus esset, tum quo modo illis imperasset quidem, ut eum manu domum deducerent, nullus autem ab ipsis exitus reperiretur, quamvis multum laborassent ac ubique per ecclesiam obambulassent.

CLV. His illa auditis intellexit statim, unde illi aurium et oculorum defectus accidisset, eique vere auxiliatrix efficitur. Illico namque conferens se ad preces lacrimasque cum precatione acres fundens orabat Deum, ut Sisinnio exitus concederetur isque domum rediret. Et ad famulos conversa (noverat enim quod nec virum despecturus esset omnino Deus, quem ipsa colebat) Agite, inquit, dominum vestrum domum manu ducite, et ipsa vero paullo post advenio. Haec dixit, confestimque facilis exitus exstitit famulis. Et Sisinnius oculis adhuc et auribus captus domum manu ducebatur. Famuli autem venientes ad Theodoram iterum nunciant, dominum suum adhuc surdum esse ac caecum. Rursusque ipsa contentioribus ad Deum precibus lacrimisque vehementioribus orabat, ut vir a morbo liberaretur. Cumque iam patriarcha sacram perfecisset liturgiam, procidit ad eius pedes Theodora et mariti debilitatem pronunciat, profusisque ad pedes lacrimis precatur ac obsecrat, ut viri morbum curet, nec ita eum male habentem despiciat.

CLVI. Quae cum audiisset beatus Clemens ac ex animo mulieris calamitatem doleret, in lacrimas ipse etiam manifestas prorumpit, eosque qui aderant hortatur, Deum in communi orare, ut a Sisinnio morbus depellatur. Quo facto patriarcha confidenter domum cum muliere abit, et apertos quidem nanciscitur viri oculos, ad videndum vero non melius quam caecorum dispositos. Sed et auribus obsurduerat, atque pessime corpore erat affectus. Ab iis ergo qui praesentes erant lamentatio orta est, domumque eiulatus occupavit. Verumtamen Sisinnius quae facta fuerant non intelligebat, scilicet ut qui et visu et auditu privatus esset.

CLVII. Divinus autem Clemens cum admodum mulieris ac domus vicem doleret, Deo supplex fit et cum lacrimis precabatur affectusque plenas orationes fudit dicens: Domine Iesu Christe, qui claves caelorum

---

Cap. CLV. 1) *ὡς* inser. BCD et al. ap. Cot. — 2) *χέασα* BCD et al. ap. Cot. — 3) *καὶ οἴκαδε αὐτὸν ἀναστρέψαι* BCD, *καὶ οἴκαδε ἀναστρέψαι αὐτὸν* al. ap. Cot. — 4) *αὐτῆς* inserit C. — 5) *καὶ* inser. C et al. ap. Cot. — 6) *καὶ* accessit ex BCD. — 7) *εὐθὺς* om. C. — 8) *ἀπαγγέλλουσιν* C, Cot., Cler. — 9) *τῇ* om. D. — 10) *ἐχρῆτο* BCD et al. ap. Cot. — 11) Latina Versio edita *Post Mysteria facta* scripta duorum Codicum Ioliani et Herovalliani: *factis et celebratis Missis.* In Paraphrasi vero Libri Regii 804 *καὶ δὴ τῆς ἀπολύσεως γενομένης* ex Martyrio c. 7. *Cot. ἐκτελέσαντος τὸ λειτουργίαν* D.

Cap. CLVI. 1) *ὥστε λυθῆναι* om. D, ubi subinde *τοῦ σισινίου.* — 2) *κεκώφηντο* C, *κεκώφητο* al. ap. Cot. — 3) *καὶ* excidit edd. Cot. et Cler. — 4) *πῶς γὰρ* C et al. ap. Cot. — 5) *οὔτε* ex BCD et al. ap. Cot., *οὐκ* vulg.

Cap. CLVII. 1) *ἐξέπεμπε* C. —

τῷ ἀποστόλῳ σου Πέτρῳ, καὶ ἅπερ ἀνοίξεις ἀνέῳκται εἰπών, καὶ ἅπερ ἂν κλείσῃς κέκλεισται,[2] *αὐτὸς καὶ τοὺς πεπηρωμένους ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀνδρὸς τοῦδε καὶ τὰ ὦτα διάνοιξον, ὅτι σὸν καὶ τοῦτο τὸ*[3] *ῥῆμα τὸ ἅπερ*[4] *ἂν αἰτήσητε πιστεύοντες, λήψεσθε, καὶ αὕτη σου ἡ ἐπαγγελία διαμένει εἰς τὸν αἰῶνα. ταῦτα τοῦ πατριάρχου προσευξαμένου καὶ τῶν παρόντων τὸ ἀμὴν ἐπειπόντων, εὐθέως ἡ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν ὤτων πήρωσις διελέλυτο.*[5] *καὶ ὁ Σισίννιος καθάπερ ἐξ ὕπνου διαναστὰς καὶ τὸν μακάριον Κλήμεντα μετὰ τῆς γυναικὸς ἑστῶτα ἰδὼν κακὰς ὁ ἀνόητος τῷ ἁγίῳ χάριτας ἀπεδίδου. καὶ κατασχεῖν εὐθέως τὸν πατριάρχην τοῖς οἰκέταις παρεκελεύετο τοῦ δίκας ὑποσχεῖν αὐτὸν τῆς πηρώσεως. ᾤετο γάρ τινα γοητείαν εἶναι, ὅτι καὶ πηρωθῆναι πρότερον αὐτὸν, καὶ ἀναβλέψαι καὶ ἀκοῦσαι πάλιν ἐποίησεν.*

CLVIII. *Οἱ μὲν οὖν οἰκέται σπουδαίως τὰ προστεταγμένα ποιεῖν εἰς*[1] *αὐτὸν ἐπειρῶντο. ἐλάνθανον δὲ ἄρα τῶν παρακειμένων λίθων καὶ ξύλων ἁπτόμενοι, καὶ σύροντες αὐτὰ καὶ δεσμοῦντες, καὶ τῇδε κἀκεῖσε μανικῶς περιάγοντες. τοῦτο δὲ καὶ τῷ Σισιννίῳ ἐδόκει, καὶ δεσμώτην*[2] *ὑπὸ τῶν οἰκετῶν*[3] *γεγενῆσθαι τὸν πατριάρχην καὶ αὐτὸς ᾤετο. ἐκεῖνος*[4] *δὲ ἀπαθὴς ἀπὸ τῶν ἀδίκων ἐκείνων ἐτηρεῖτο χειρῶν, οὐδὲ μικρὰν ἁφὴν ὑπομένων, οὐδὲ ἐν μέσοις τοῖς δεινοῖς θορυβούμενος. εἶτα καὶ πρὸς τὸν ἀνόητον ἐκεῖνον ἰδὼν πεπώρωσαι τὴν καρδίαν, ἔφη, λίθους οὕτω καὶ ξύλα κινῶν καὶ ὅλην κατ' αὐτῶν ἀφιεὶς τὴν ὀργὴν, ἃ μικρῷ πρόσθεν ἐτίμας καὶ ὡς θεοὺς ἐθεράπευες. ὁ δὲ ἀλλ' ἐγώ σε κακῶς ἀπολῶ*[5]*, φησὶν, ὡς καὶ μεταβαλεῖν πολλοὺς τῶν γοήτων ἐντεῦθεν καὶ σωφρονῆσαι,*[6] *ἀφ' ὧν αὐτὸς τὰ ἔσχατα πείσῃ, τὰ μεγάλα ἐκείνους κερδάναντας.*

CLIX. *Ταῦτα ὁ μὲν φυσώμενος ὑπὸ τῶν παρόντων ἔλεγε καὶ αὐχῶν, ὅτι καὶ δεσμοῖς ὑποβεβλήκει τὸν πατριάρχην. ὁ δὲ οὐδὲ οὕτως αὐτὸν ἀπεστρέφετο, ἀλλὰ τὴν ἐκείνου σύζυγον εὐλογήσας καὶ εἰς τὰς εὐγνώμονας ἐκείνας καὶ καταπειθεῖς ἀκοὰς ὥσπερ εἰς βαθύγειόν τινα καὶ λιπαρὰν ἄρουραν δαψιλῆ τά*[1] *σπέρματα τῆς εὐσεβείας καταβαλὼν ᾤχετο,*[2] *μὴ ἀνεῖναι προσευχομένην πρότερον ἐντειλάμενος, ἕως καὶ τὸν ἄνδρα εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας χειραγωγήσειε.*[3] *τῇ εὐχῇ τοίνυν θερμότερον προσκειμένῃ τῇ Θεοδώρᾳ ἐπιφαίνεταί τις αὐτῇ πρὸς ἑσπέραν αἰδέσιμος ἀνὴρ καὶ πολιὸς τὴν τρίχα· ἐῴκει δὲ ἄρα ὁ πρῶτος τῶν μαθητῶν εἶναι Πέτρος, ὁ τοῦ διδασκάλου θερμὸς ἐραστής· καί φησι πρὸς αὐτὴν· διά σε, ὦ γύναι, ὑγιὴς ἔσται Σισίννιος, ὅπως ἂν καὶ ἀνὴρ κατὰ τὸν ἀδελφόν μου Παῦλον ἁγιασθῇ διὰ τὴν γυναῖκα.*[4] *ὁ μὲν οὖν ταῦτα εἰπὼν ἀπῆλθεν.*

CLX. *Ὁ*[1] *Σισίννιος δὲ αὐτίκα καὶ*[2] *ὥσπερ ἐκ συνθήματος τὴν Θεοδώραν καλέσας· ἦν δὲ ἄρα τοῦτο*[3] *πέρας τῆς φανείσης αὐτῇ*[4] *ὄψεως· τοῦ πόθου*[5] *τε αὐτὴν καὶ τῶν κοινῶν ἁλῶν, καὶ τῆς ἑστίας καὶ τῆς λοιπῆς ἁπάσης κοινωνίας ἀναμιμνήσκει, καὶ πάντων αὐτῶν μίαν ἀπαιτεῖ χάριν, καὶ λιπαρεῖ τὴν γυναῖκα καὶ ἱκετεύει, ὥστε δεηθῆναι τοῦ θεοῦ ἀφεῖναί τε τὰ ἡμαρτημένα, καὶ τὴν ὁδὸν αὐτῷ ὑποδεῖξαι τῆς σωτηρίας. εἶτα κατήγορος αὐτὸς ἑαυτοῦ γίνεται, καὶ πάντα*[6] *ποιῆσαι δι' αὐτὴν καὶ παθεῖν ἀπαγγέλλει.*

CLXI. *Ἐγὼ γὰρ ἐζηλοτύπουν, φησὶν, ἐπί σοι, ὅτι τὸν σύζυγον ἐμὲ περιορῶσα παρὰ τὸν ξένον τοῦτον ἐφοίτας, τὸ τοῦ πατριάρχου προσθεὶς ὄνομα· καὶ τοὺς τῆς φύσεως θορύβους καὶ τὰς ἐκ τῆς ζάλης*[1] *ταραχὰς οὐ φέρων ἠναγκάσθην πρὸς*[2] *τὴν ἐκκλησίαν ἀπιοῦσαν ἐπιφυλάξαι σε καὶ ἰδεῖν τὰ τελούμενα. εἰσελθὼν τοίνυν καὶ αὐτὸς κατόπιν εἰς τὸν ναὸν, καὶ περιέργοις*

dedisti Apostolo tuo Petro et dixisti: *Quae aperueris, aperta erunt, et quae clauseris, clausa erunt*, ipse et aperi caecos viri huius oculos ac aures surdas, quia hoc etiam dictum tuum est: *Quaecunque petieritis credentes, accipietis*, et haec tua promissio permanet in aeternum. Ita postquam oravit patriarcha et qui aderant responderunt amen, illico oculorum auriumque vitium discussum est. Ac Sisinnius quasi ex somno expergefactus beatumque Clementem cum uxore stantem cernens malam stultus sancto remunerationem dedit. Praecepit igitur famulis, ut statim patriarcham comprehenderent, quo poenas laesionis daret. Arbitrabatur enim, praestigias quasdam esse, quod eum prius oculorum auriumque usu privari, posteaque aspicere et audire fecisset.

CLVIII. Itaque servi studiose exsequi de illo, quae imperata fuerant, nitebantur. Non animadvertebant autem, quod adiacentia saxa et ligna tangerent, eaque traherent ac ligarent, atque huc illucque insane circumducerent. Porro id etiam Sisinnio videbatur, ac ipse quoque existimabat, patriarcham a famulis vinctum teneri. Is tamen nihil ab iniquis illis manibus patiebatur, nec levem tactionem perferens, nec mediis in malis agitatus. Posteaque ad illum dementem respiciens Corde, inquit, induratus es sic saxa et ligna movens totamque in ea iram immittens, quae paullo ante honorabas et ut deos colebas. Ille vero Sed ego te, inquit, male perdam adeo, ut multi praestigiatores hinc mutent mentem ac resipiscant, iidemque plurimum lucrentur, per quae tu patieris gravissima.

CLIX. Haec ille quidem inflatus apud eos qui aderant proferebat et glorians, se patriarcham vinculis subiecisse. At iste nec sic eum aversatus est, sed benedicta coniuge illius et in bonas illas obsequentesque aures tanquam in agrum quendam terrae profundae ac pinguem demissis uberibus pietatis seminibus abscessit ei praecipiens, antea ne precari desisteret, quoad virum ad veritatis cognitionem adduxisset. Cum ergo ferventius ad orationem incumberet Theodora, apparet illi ad vesperam quidam vir venerabilis et capillis canis (videbatur autem esse primus discipulorum Petrus, magistri calidus amator) et ait ad eam: Propter te, o mulier, sanus erit Sisinnius, ut et vir secundum fratrem meum Paulum sanctus efficiatur per mulierem. Quibus quidem dictis ille abiit.

CLX. Sisinnius vero statim et quasi ex compacto Theodora arcessita (erat autem utique hic finis visionis, quae ipsi apparuerat) apud eam amoris, cibi communis, convictus ac reliquae omnes communionis facit mentionem eorumque omnium unam gratiam poscit coniugemque rogat et obtestatur, ut Deum oret, quo ipsi dimittantur quae peccavit, salutisque viam demonstret. Postea ipse sui accusator efficitur, cunctaque se propter illam fecisse ac pertulisse commemorat.

CLXI. Ego enim, inquit, zelotypia tui ductus sum, quod me coniuge neglecto ad hospitem hunc adventares (et addidit nomen patriarchae), naturaeque perturbationes ac ex fluctuatione ortos tumultus non ferens coactus sum te, cum ad ecclesiam ires, observare atque videre, quae agebantur. Ingressus ergo et ipse post te in templum oculisque curiosis, quae

---

2) Matth. 16, 19. — 3) *τὸ* om. BD. — 4) *καὶ ἅπερ* BCD et al. ap. Cot. Matth. 21, 22. — 5) *διαλέλυτο* BCD et al. ap. Cot.

Cap. CLVIII. 1) *εἰς* recepi ex C et al. ap. Cot. Subinde *ἑαυτὸν* C. — 2) *δεσμότην* ex correctura B. — 3) *οἰκείων* C. — 4) *αὐτὸς* D. — 5) *ἀπολλῶ* (sic) C. — 6) *σωφρονίσαι* BCD.

Cap. CLIX. 1) *τὰ* addidi ex BCD. — 2) *ἀπιὼν ᾤχετο* al. ap. Cot. — 3) *χειραγωγήσειεν* BD. — 4) Cfr. I. Cor. 7, 14.

Cap. CLX. 1) *Ὁ* om. B. — 2) *καὶ* om. B, *αὐτίκα καὶ* om. C. — 3) *τοῦτο ἄρα* inv. D. — 4) *αὐτῆς* al. ap. Cot. — 5) *πότου* Turn. — 6) *καὶ* inser. BCD.

Cap. CLXI. 1) *τοῦ ζήλου* BCD et al. ap. Cot. — 2) *καὶ πρὸς* BCD. —

ὀφθαλμοῖς τὰ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου γινόμενα θεωρῶν, ὅλην τε αὐτῷ τὴν ἀκοὴν[3] διανιστῶν, καὶ ἀκροατὴς εἶναι τῶν λεγομένων ἐθέλων τὰς ὄψεις τε ὁμοῦ καὶ τὰ ὦτα πηροῦμαι.[4] εἰ καὶ πάλιν ἐκεῖνος, ἅτε[5] θεοῦ μιμητὴς ὢν, ἀναβλέψαι τε καὶ ἀκοῦσαι πεποίηκεν,[6] ἐγὼ δὲ ἀγαθοῦ τοσούτου ἀμνημονήσας οὐ μόνον οὐκ ἀπέδωκα[7] χάριτας αὐτῷ τῆς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ τερατείαν ὁ μάταιος τὸ θαῦμα εἰπὼν τιμωρήσασθαί τε αὐτὸν ἐπεχείρουν, ὅση μοι δύναμις, καὶ κατασχεῖν, οἴμοι, καὶ δεσμοῖς περιβαλεῖν ἐκέλευον τοῖς οἰκέταις· ἐκείνοις δὲ κατέχειν τε αὐτὸν[8] νομίζουσι καὶ εἰς δεσμὰ φέρειν ξύλα ἦν ἐν χερσὶ μόνον καὶ λίθοι· τοῦτο δὲ καὶ αὐτῷ μοι ἐδόκει, καὶ οἷα ὑπ' αὐτῶν κατεχομένου τοῦ πατριάρχου, ἀπειλὰς ἐγὼ χαλεπωτέρας ἐπῆγον. διὰ τοῦτο δέομαι ὁ σὸς ἀνὴρ, καὶ ταύτην παρὰ γυναικὸς ἐμῆς αἰτῶ χάριν,[9] ὥστε πρῶτα μὲν εὐμενῆ γενέσθαι μοι[10] τὸν θεόν, ἔπειτα δὲ καὶ αὐτὸν διαλλαγῆναι τὸν πατριάρχην.

CLXII. Τούτων ἀκούσασα Θεοδώρα πρὸς τὸν ὅσιον εὐθὺς ἀφικνεῖται, καὶ ὅσα τε ἴδοι, καὶ ὅσα παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀκούσειε, πάλιν ἀπαγγέλλει πάντα τῷ πατριάρχῃ. ὁ δὲ μὴ μελλήσας[1] μηδὲν, αὐτίκα μάλα πρὸς τὸν Σισίννιον παραγίνεται, καὶ οὐχ ὡς τὸ πρότερον αὐτῷ ἐντυγχάνει, ἀλλὰ μεθ' ὅσης ἐκεῖνος τῷ πατριάρχῃ προσέβαλε τότε τῆς ἀγριότητος, μετὰ πλείονος αὐτὸν νῦν[2] τῆς τιμῆς ὑποδέχεται. ἀθρόαν τοίνυν οὕτω καὶ πολλὴν[3] τὴν μεταβολὴν ὁ μέγας ἰδὼν, λόγους τε περὶ τῆς εὐσεβείας δεξιῶς ἄγαν αὐτῷ ὑποτείνει, καὶ ὅλον[4] ὑποποιεῖται τὸν ἄνδρα. καὶ πιστεύσας ἀπὸ ψυχῆς ὁ Σισίννιος τῷ θεῷ ἥψατο τῶν μακαρίων ἐκείνων τοῦ πατριάρχου ποδῶν, καὶ τοιαῦτα μετὰ δακρύων ἐφθέγγετο·

CLXIII. Εὐχαριστῶ σοι τῷ ἀληθεῖ καὶ μόνῳ θεῷ,[1] τῷ διὰ τοῦτό μοι τοὺς ὀφθαλμοὺς πεπηρωκότι τοῦ σώματος, ὅπως τοὺς τῆς ψυχῆς διανοίξῃς, καὶ διαβλέψαι με παρασκευάσῃς πρὸς τὴν ἀλήθειαν. διὰ τοῦτο δὲ καὶ τῶν ὤτων τὴν ἐνέργειαν ἀποσβέσαντι, ὅπως νηφούσῃ διανοίᾳ, καὶ μηδενὸς τῶν ἔξωθεν ὅλως αἰσθανομένῃ, τὸ τῆς εὐσεβείας ὑποδέξωμαι[2] κήρυγμα. νῦν δὲ αὐτήν τε[3] τὴν ἀλήθειαν ἐμυήθην καὶ ἀκριβῶς τὰ τῶν Ἑλλήνων διέγνων, ἀπάτην ὄντα μόνον καὶ τερατείαν ἀπίθανον. ἐπὶ τούτοις φαιδρότης ἔσχε καὶ ἡδονὴ τὸν οἶκον, καὶ τῷ Χριστῷ πάντες ἐπίστευσαν. τοῦ πάσχα δὲ ἤδη ἐνισταμένου ἐβαπτίσαντο μετὰ τοῦ Σισιννίου πάντες πατέρες ὁμοῦ καὶ μητέρες καὶ παῖδες εἰς εἴκοσι καὶ τρεῖς ἐπὶ τοῖς τετρακοσίοις ὄντες. τοῦτο πολλοὺς ἐπεσπάσατο τῶν ἐπιφανεστέρων, ὅσοι τε[4] μακρᾷ τῇ δόξῃ διέπρεπον, καὶ οἷς ὁ βασιλεὺς Νερούας φίλοις μάλιστα καὶ συμβούλοις ἐχρῆτο· καὶ τῇ εὐσεβείᾳ πάντες συνέθεντο.

CLXIV. Ταῦτα ὁρῶν ὁ πονηρότατος κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῶν ὀφφικίων κόμης[1] Πούπλιος Τουρκουτιανὸς[2] ἐδυσχέραινε καὶ δεινὰ ἐποίει, καὶ σκοπῶν ὅπως ἂν ἐπίσχῃ περαιτέρω προβαίνουσαν τὴν εὐσέβειαν, αὐτὸν ἔγνω πρῶτον ἐκ ποδῶν ποιῆσαι τὸν[3] Κλήμεντα, οἷα τῶν παρόντων αἰτιώτατον αὐτὸν[4] ὄντα, καὶ τοὺς ἑκάστου μέρους τῆς πόλεως προεστῶτας[5] συγκαλεσάμενος καὶ χρήμασιν αὐτοὺς διαφθείρας, στάσιν τινὰ κινῆσαι κατὰ τοῦ Κλήμεντος αὐτοῖς ὑπετίθει, καὶ διαβαλεῖν αὐτοῦ τὴν ὑπόληψιν προετρέπετο, ταύτῃ καταλῦσαι τὸ πρὸς αὐτὸν τῆς πόλεως φίλτρον βουλόμενος καὶ πρὸς ἐπιβουλὴν εὐχείρωτον τὸν ἄνδρα παρασκευάσαι.

---

3) τὴν ἀκοὴν αὐτῷ inv. D. — 4) πηρῶμαι supra ου D. — 5) ἅ τε δὴ D. — 6) Sic nostri tres, πεποίηκε vulg. — 7) ἀποδέδωκα al. ap. Cot. — 8) ἐκεί-

a patriarcha gerebantur, aspiciens eique totas aures arrigens ac eorum quae dicebantur cupiens esse auditor oculis pariter atque auribus captus sum. Et licet ille iterum utpote Dei imitator me cernere ac audire fecerit, ego tamen tanti beneficii immemor non solum grates ipsi ob beneficentiam non persolvi, sed et stolidus cum miraculum dicerem esse praestigias, eum supplicio afficere, quantum potui, conatus sum iussique famulis, hei mihi, ut eundem retinerent ac vinculis onerarent; illis vero, qui tenere illum et in vincula ducere putabant, ligna dumtaxat et lapides erant in manibus, id quod mihi etiam videbatur et, quasi ab eis patriarcha detineretur, minas gravissimas ego iactabam. Quocirca precor vir tuus, hancque ab uxore mea gratiam peto, ut primo quidem Deum mihi propitium efficias, deinde vero et me concilies patriarchae.

CLXII. His auditis Theodora ad sanctum confestim venit, cunctaque quae vidisset et quae a viro audiisset rursum patriarchae nunciat. Ille nihil cunctatus citissime ad Sisinnium proficiscitur, et non ut antea eum invenit, sed cum quanta ille ferocitate patriarcham tunc adortus fuerat, cum maiore honore nunc excipit. Adeo igitur subitam et magnam mutationem vir magnus cernens sermones de pietate admodum scite ei suggerit, totumque sibi comparat hominem. Cumque ex animo Sisinnius Deo credidisset, tetigit beatos illos patriarchae pedes, haecque cum lacrimis prolocutus est:

CLXIII. Gratias ago tibi vero ac soli Deo, qui ideo mihi oculos corporis excaecasti, ut eos, qui animae sunt, aperires, meque faceres aspicere ad veritatem; ideoque etiam aurium vim compressisti, ut mente vigili, nihilque penitus eorum, quae extra sunt, sentiente, verae religionis susciperem praedicationem. Nunc vero mysteriis veritatis initiatus sum certoque agnovi, Gentilium sacra fraudem tantum esse ac incredibilem vanitatem. Propter ista hilaritas et laetitia domum occupavit, omnesque Christo crediderunt. Paschate vero iam ineunte baptizati sunt cum Sisinnio omnes patres simul et matres et liberi ad tres et viginti supra quadringentos. Hoc attraxit multos ex illustrioribus, qui magnis honoribus praepollebant, quibusque Imperator Nerva amicis maxime et consiliariis utebatur; atque pio cultui omnes assensi sunt.

CLXIV. Quae cum videret pessimus per illud tempus comes officiorum Publius Tarquitianus, moleste tulit et gravia existimavit, consideransque quo modo pietatem ulterius progredientem comprimeret, ipsum primo Clementem tanquam eorum quae fiebant maxime auctorem statuit e medio tollere, et singularum urbis regionum praefectis convocatis iisque pecunia corruptis seditionem adversus Clementem uti moverent eis proposuit, utque illius existimationem impeterent hortatus est cupiens amorem urbis erga eum per hoc dissolvere, hominemque reddere insidiis facilem atque opportunum.

νοις τε κατέχειν αὐτὸν C. — 9) *τὴν ἐμαυτοῦ σωτηρίαν* add. BCD et al. ap. Cot. — 10) *μοι* accessit ex BCD et al. ap. Cot.

Cap. CLXII. 1) *μελήσας* C. — 2) *νῦν αὐτὸν* transp. BCD. — 3) *καὶ πολλὴν οὕτω* inv. C. — 4) *αὐτῷ ἐπιτείνει* (*ὁ* supra) *καὶ ὅλον αὐτῷ* D.

Cap. CLXIII. 1) *τῷ θεῷ* C. — 2) *ὑποδέξομαι* D. — 3) *τε* accessit ex BCD. — 4) *ὅση τὲ* C.

Cap. CLXIV. 1) Historia Latina: *Comes sacrarum*, nempe largitionum, quae est alia dignitas. Sic in Concilio Ephesino memoratur Iohannes *κόμης τῶν σακρῶν. κόμης τῶν θείων λαργιτιώνων.* Lex autem 2. C. Th. de metallis est Iuliani Augusti ad Rufinum Comitem Officiorum. Sed tempore Nervae Imperatoris nulli erant Comites huiusmodi. *Cot.* — 2) Aliter *Τορκουτιανὸς* et *Τουρκιτιανός*. Latine in Editione *Tarquinius* pro *Tarquitius* in Ms. V.C. Vionis Herovallii *Torquatus*, ut sit vel Torquatianus vel Tarquitianus. *Cot.* — 3) *τὸν* deest in al. ap. Cot. — 4) *αὐτὸν* om. al. ap. Cot. — 5) *παρεστῶτας* B.

CLXV. *Συστάντες οὖν ἐπ' αὐτὸν οἱ πονηρότατοι τῶν πολιτῶν ἐκεῖνοι, ψόγους τε, ὡς αὐτοὶ ᾤοντο, καταχέουσιν αὐτοῦ πονηρούς, καὶ πολλὰς ἐπάγουσι*[1] *τὰς αἰτίας, γοητείαν αὐτῷ περιάπτοντες καὶ τῆς ἐκείνων θρησκείας ἀνατροπήν, ἄλλα τε πολλὰ ἐξυβρίζειν αὐτὸν λέγοντες, καὶ τοὺς πατρῴους διασύρειν θεούς· τὸν μὲν ἁπάντων θεῶν*[2] *μέγιστον Δία μηδὲ θεὸν ἁπλῶς ὀνομάζοντα, Ἡρακλέα δὲ τὸν Ἀλκμήνης τὸν ἐκείνων φασὶ σωτῆρα,*[3] *ἐναγῆ τινὰ δαίμονα καὶ μιαρὸν ἀποκαλοῦντα, πόρνην τε τὴν φίλην Ἀφροδίτην εἰσάγοντα, καὶ τὴν ἐκηβόλον Ἄρτεμιν, καὶ τὸν σοφὸν Ἑρμῆν, τὸν τοῦ λόγου θεόν· τὸν πολεμικόν τε Ἄρεα, καὶ τὸν Κρόνον αὐτὸν ἐπίσης βλασφημοῦντα πάντας καὶ διαβάλλοντα, καὶ τὰ τεμένη τούτων καὶ τοὺς βωμοὺς καταστρέφοντα. κεφάλαιον τοῦ λόγου ἢ θυσάτω τοῖς θεοῖς, ἔλεγον, ἢ τῆς ζωῆς τὸ τάχος ἀπαλλαγήτω. οἱ μὲν οὖν τοιαῦτα κινοῦντες ἔκδοτον ἠξίουν τὸν πατριάρχην*[4] *ἐπὶ θανάτῳ λαβεῖν. ἐφ' οἷς ἠγανάκτουν πάντες, ὅσοι μὴ χρημάτων ὤνιον τὴν συνείδησιν προετίθεσαν, καὶ λόγους πρὸς τὸν δῆμον ἐλευθέρους*[5] *ἐποιοῦντο τί τῷ πατριάρχῃ κακὸν εἴργασται, λέγοντες· μᾶλλον δὲ ποίων οὐχ ἡ πόλις παρ' αὐτῷ*[6] *χαρίτων ἀπέλαυσεν;*[7] *εἶτα καὶ αὐτὰ ἕκαστα τῶν ὑπ' αὐτοῦ παραδόξως γεγενημένων ἀπηριθμοῦντο,*[8] *καὶ μάρτυρας αὐτοὺς ἐποιοῦντο τῶν λεγομένων.*

CLXVI. *Μαρμεντῖνος δὲ ὁ τῆς πόλεως ἔπαρχος μὴ φέρων ἐπὶ πολὺ στασιάζουσαν οὕτω τὴν πόλιν ὁρᾶν, ἄλλως τε καὶ τῇ τῆς εὐσεβείας ἐπιδόσει βασκαίνων, ἄγει τὸν μακάριον Κλήμεντα πρὸς ἑαυτὸν καὶ λόγοις τὴν γενναίαν οὕτω ψυχὴν κλέπτειν ἐπεχείρει ἐξ εὐγενοῦς, λέγων, προελήλυθας ῥίζης· τοῦτο πᾶς ὁ τῶν Ῥωμαίων σοι μαρτυρεῖ δῆμος· ἀλλ' ἀνθρωπίνην καὶ αὐτὸς πλάνην ὑπέστης, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ σιωπᾶν ἡ πόλις ἀνέχεται. φασὶ γάρ, σὲ καινοτέραν εἰσάγειν θρησκείαν, καί τινα παρὰ τοὺς πατρῴους θεοὺς κηρύσσειν*[1] *Χριστόν. ὅθεν ἀποθέσθαι σε χρὴ τὴν περιττὴν ταύτην δεισιδαιμονίαν, καὶ μόνους αἰδεῖσθαι καὶ τιμᾶν τοὺς συνήθεις τῇ πόλει θεούς. καὶ ὁ πατριάρχης εὔχομαι τὴν σὴν στεῤῥότητα, ἔφη, μεταδοῦναί μοι λόγου, καὶ προσχεῖν μου ταῖς ἀποκρίσεσιν, ἀλλὰ μὴ οὕτως ἀλόγῳ στάσει καὶ ματαίοις ἕπεσθαι θορύβοις. οὐδὲ γὰρ δεῖ στάσεως, οὐδὲ θορύβων, ὅπου σκοπῆσαί τε περὶ τῆς ἑαυτοῦ*[2] *σωτηρίας τινὶ καὶ περὶ θεοῦ διαλεχθῆναι πρόκειται. ὁ ἔπαρχος τοίνυν τὸ τοῦ ἀνδρὸς γενναῖον καὶ στάσιμον ἐξ αὐτῶν εὐθὺς τῶν προοιμίων καταμαθών, καὶ εἰπεῖν τε αὐτὸς καὶ ἀκοῦσαι παρ' ἐκείνου πάλιν ὀκνήσας, καὶ ἀναβαλλόμενος τὴν διάλεξιν Τραϊανῷ περὶ αὐτοῦ τῷ αὐτοκράτορι ἀναφέρει. καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῷ οὕτως ἐπιλύει τὰ γεγραμμένα, ὡς ἢ θῦσαι τὸν Κλήμεντα τοῖς πατρῴοις θεοῖς, ἢ πέραν τοῦ Πόντου εἴς ἔρημόν τινα πόλιν τῶν τῇ Χερσῶνι παρακειμένων ἀπὸ τῆς Ῥώμης ἀιδίῳ φυγῇ ἐλαθῆναι.*

CLXVII. *Τῆς ἀποφάσεως οὖν ταύτης καταλαβούσης ἐσκέπτετο Μαρμεντῖνος, ὅπως ἂν μὴ ὁ Κλήμης ἕληται τὴν ὑπερορίαν, ἀλλ' αὐτῷ μᾶλλον καὶ τῷ βασιλεῖ πεισθείη καὶ θύσειεν. οὐδὲ γὰρ ἔφερε τηλικαύτην ἀνδρὸς ἀρετὴν ζημιούμενος. τῷ δὲ τοσοῦτον ἐμέλησεν*[1] *ἐκείνοις πεισθῆναι, ἢ*[2] *δυσχεράναι πρὸς τὴν ὑπερορίαν, ὅσῳ καὶ αὐτὸν ἐσπούδαζε πρὸς τὴν εὐσέβειαν τὸν ἔπαρχον ἐπισπάσασθαι. τοσαύτη γάρ τις ἄνωθεν τὸν Κλήμεντα περιίπτατο χάρις, καὶ οὕτως ἡ ἐκείνου γλῶττα κηρίου παντὸς καὶ μέλιτος γλυκύτερον ἔσταζεν, ὡς καὶ αὐτὸν ἔρωτι θερμῷ τοῦ ἀνδρὸς ληφθέντα τὸν Μαρμεντῖνον, πολλά τε τῇ ἀποδημίᾳ ἐπιστενάξαι, καὶ δάκρυα τῷ πατριάρχῃ ἐπιβαλεῖν ὁ θεός, εἰπόντα, ᾧ*[3] *σὺ εἰλικρινῶς λατρεύεις, αὐτός σοι βοηθὸς ἐπὶ τῇ συμ-*

CLXV. Conspirantes ergo adversus eum improbissimi illi cives mala ac foeda, ut ipsi arbitrabantur, de illo diffundunt multaque obiiciunt crimina, praestigias ei attribuunt et religionis eorum eversionem aliaque plurima atque dicunt, ab ipso affici contumeliis et lacerari patrios deos, ut qui Iovem omnium deorum maximum neque deum prorsus nominaret, Herculem vero Alcmenae filium, quem illi suum conservatorem aiunt, impurum quendam daemonem et scelestum vocaret, carissimam et suavissimam Venerem meretricem induceret, atque optimam iaculatricem Dianam, sapientem Mercurium deum sermonis, bellicosum Martem Saturnumque ipsum ex aequo omnes infamaret atque criminaretur, necnon horum fana et aras everteret. Ad summam aiebant: Aut diis sacrificet aut vita statim privetur. Atque illi quidem talia moventes petebant, ut sibi ad mortem traderetur patriarcha. Ob quae indignabantur, quicunque pecunia venalem conscientiam non exhibuerant, loquebanturque ad populum libere dicentes: Quid mali a patriarcha gestum est; immo vero quae beneficia per eum civitas non est consecuta? Deindeque singula quae mirabiliter ab eo facta fuerant recensebant, et eorum quae memorabant ipsos assumebant testes.

CLXVI. Mamertinus autem urbi praefectus adeo seditione agitatam civitatem videre non sustinens, ad haec verae religionis incremento invidens, ad se arcessit beatum Clementem verbisque tam generosum animum conatur fallere ac abducere dicens: Ex nobili stirpe ortus es; hoc de te perhibet testimonium omnis populus Romanus; sed et ipse in humanum errorem incurristi, atque ideo neque urbs tacere potest. Aiunt enim, te novam inducere religionem; et contra deos patrios praedicare quendam Christum. Quare oportet, te abiicere superfluam hanc superstitionem, deosque tantum revereri et colere, quos civitas solet. Ad haec patriarcha Oro, inquit, tuam gravitatem et constantiam, ut mihi concedas verba facere ac meis responsionibus attendas, non autem adeo ratione destitutam seditionem tumultusque vanos consecteris. Neque enim opus est seditione, nec tumultibus, ubi cuipiam propositum est de salute sua considerare atque de Deo disserere. Itaque praefectus comperta ex ipso statim exordio constantia viri et fortitudine, veritusque tum ipse dicere, tum et ab eo audire atque collocutionem detrectans ad Traianum Imperatorem de illo refert. Et Imperator ad istum modum ei quae scripta erant dirimit, ut Clemens aut diis patriis sacrificet aut trans Pontum in desertum aliquod oppidum eorum, quae Chersoni adiacent, Roma perpetuo exsilio ablegetur.

CLXVII. Hac itaque sententia accepta cogitabat Mamertinus, quo modo Clemens non eligeret exsilium, sed potius pareret ipsi ac Imperatori atque immolaret. Non enim sustinebat privari tanta viri virtute. Porro Clementi adeo curae fuit obtemperare illis, aut moleste ferre relegationem, ut etiam ad pietatem praefectum attrahere niteretur. Tanta quippe divinitus Clementem gratia circumdabat sicque illius lingua omni favo ac melle dulcius stillabat, ut ipse quoque viri fervido amore captus Mamertinus plurimum ex eius discessu ingemuerit lacrimasque dederit patriarchae dicens: Deus, quem tu sincere colis, ipse tibi auxiliator in calamitate assistat; statimque navigium paraverit impositis ei, quae ad usum sufficie-

---

Cap. CLXV. 1) *ἐπάγουσιν* fuit in C. — 2) *θεὸν* al. ap. Cot.; idem fuit in B. — 3) Similiter apud Theodoritum, Sermone de Martyribus: *Ἡρακλέα σωτῆρα καὶ ἀλεξίκακον προσηγόρευον. Cot.* — 4) *τὸν πατριάρχην ἠξίουν* inv. D. — 5) *ἐλευθέρους πρὸς τὸν δῆμον* transp. C. — 6) *αὐτοῦ* C. — 7) *ἀπήλαυσεν* corr. ex *ἀπέλαυσεν* B. — 8) Sic BCD c. ed. princ., *ἀπεριθμοῦντο* Cot. Cler.

Cap. CLXVI. 1) *κηρύττειν* BCD. — 2) *σεαυτοῦ*C .

Cap. CLXVII. 1) *ἐμέλλησεν* al. ap. Cot. — 2) *ἢ καὶ* BCD et al. ap. Cot. — 3) *ὃ* (sic) D. —

φορᾷ παρασταίη· καὶ αὐτίκα πλοῖον εὐτρεπίσαι, διαρκῆ τε[4] αὐτῷ τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἐνθέσθαι, καὶ δεξιώσασθαι αὐτὸν, καὶ περιβαλεῖν, καὶ οὕτω μετὰ τῶν προσηκόντων ἀσπασμῶν ἀπολῦσαι. πολλοὶ δὲ αὐτῷ καὶ τῶν εὐλαβῶν ἠκολούθησαν, καὶ εἰς τὴν ὑπερορίαν γενόμενοι καταλαμβάνουσιν ἐν τῇ τῶν μαρμάρων λατομίᾳ Χριστιανοὺς, περί που τοὺς χιλίους[5] ἢ καὶ πλείονας, πολὺν διὰ τὴν εὐσέβειαν ἐκεῖ χρόνον κατεχομένους. οἳ καὶ περὶ τοῦ πατριάρχου πρότερον ἀκούσαντες, καὶ ὅτι τῆς πόλεως ἀπελαθεὶς ὑπερόριος πρὸς ἐκείνους καὶ αὐτὸς ἄγεται, παραμυθίαν ἔσχον οὐ τὴν τυχοῦσαν τὴν ἐκείνου ἐπιδημίαν.

CLXVIII. Ὅτε γοῦν πρὸς αὐτοὺς κατελάμβανε, τοῦ τῶν χειρῶν ἔργου ἀφέμενοι καὶ τούτῳ προσελθόντες μετὰ δακρύων καὶ τῶν ἁγίων ἐκείνου ποδῶν ἁψάμενοι καὶ τὰς καθαρὰς περιπτυξάμενοι χεῖρας τὰς καταλαβούσας αὐτοὺς ἀνεκλαίοντο συμφορὰς, τὴν τῆς πατρίδος ἔκπτωσιν, τὴν ἄφιλον ἐπὶ ξένης διαγωγὴν, τῶν ἀναγκαίων τὴν ἀπορίαν, καὶ ὃ πάντων βαρύτατον ἦν, τὴν αὐτοῦ τοῦ ὕδατος ἔνδειαν. εἰ γάρ τις ὅλην τὴν ἡμέραν τῇ τῶν χειρῶν ἐργασίᾳ καὶ τῷ καμάτῳ προστετηκὼς, ἔλεγον, ὕδατος βραχεῖάν τινα σταγόνα λαβεῖν ἐθελήσειεν, ὥστε τὴν ἐκ τοῦ κόπου[1] ἀναψύξαι ταλαιπωρίαν, οὐκ ἔλαττον ὁ τοιοῦτος ἢ σταδίους πέντε καὶ τεσσαράκοντα προελθὼν ἂν[2] ὕδωρ κομίσαιτο. πρὸς ταῦτα συναλγήσας τε αὐτοῖς ὁ πατριάρχης καὶ συνδακρύσας, εἶτα καὶ τῷ θεῷ εὐχαριστήσας, καὶ ἱκανῶς τὰς ἐκείνων ψυχὰς παραμυθησάμενος οὐχ ἁπλῶς οὕτω καὶ ἀλόγως, εἶπεν, ἐνταῦθά με ὁ θεὸς συνεχώρησεν[3] ἐκβληθῆναι, ἀλλ' ὥστε καὶ κοινωνὸν ὑμῖν γενέσθαι τῶν παθημάτων, καὶ ὑπομονῆς μάλιστα καὶ καρτερίας ὑπόθεσιν.

CLXIX. Ἔπειτα μέντοι καὶ εἰς εὐχὴν τρέπεται καὶ δεῖται σὺν αὐτοῖς τοῦ θεοῦ, ὥστε τοῖς αὐτοῦ ὁμολογηταῖς πηγὴν ὕδατος διανοῖξαι, καὶ ὁ πατάξας πέτραν ἐν ἐρήμῳ, καὶ ἐῤῥύησαν ὕδατα,[1] αὐτὸς ἄφθονον καὶ αὐτοῖς τοῦ ὕδατος παρέχοις[2] τὴν χορηγίαν. ἤδη γὰρ πάντων τῇ εὐχῇ προσκειμένων ὁ πατριάρχης τῇ δε κἀκεῖσε περιβλεψάμενος ἀμνόν τινα[3] ὁρᾷ τὸν δεξιὸν μετεωρίζοντα πόδα καὶ ὥσπερ ἐκείνῳ ὑποδεικνύντα τὸ ὑποκείμενον ἔδαφος. οὐδενὶ γὰρ ὁ ἀμνὸς τῶν ἄλλων[4] τεθέατο. καὶ συμβαλὼν τὴν ὄψιν ὁ πατριάρχης τῷ ὑποδειχθέντι τόπῳ μετὰ τῶν παρόντων ἐφίσταται καὶ φησίν· ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐνταῦθά μοι, τέκνα, ὀρύξατε. καὶ ἐπειδὴ αὐτόν τε τὸν[5] τόπον, εἰς ὃν ὁ ἀμνὸς ἵστατο, καὶ τὸ κύκλῳ πᾶν περιέσκαψαν, λαβὼν σκαφεῖον[6] ὁ πατριάρχης κρούει τὸν τόπον, ἔνθα ὁ ἀμνὸς ὑπεδείκνυ, κούφῳ τινὶ καὶ μετεώρῳ τῷ κρούματι· καὶ παραχρῆμα διειδὲς ὕδωρ ἡ γῆ καὶ ἡδὺ πιεῖν ἀναδίδωσι, καὶ τοῦτο σὺν ὁρμῇ ἐκχυθὲν ποταμὸν ἀθρόον[7] ποιεῖ. πάντων οὖν χαιρόντων ἐπὶ τῷ ὕδατι ὁ πατριάρχης τοῦ ποταμοῦ τὰ ὁρμήματα εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ θεοῦ,[8] ἔλεγεν.

CLXX. Ἐντεῦθεν ἡ πόλις περὶ αὐτὸν πᾶσα συνέῤῥεον, καὶ τῇ τῆς πνευματικῆς ἐκείνης διδασκαλίας γλυκύτητι πρὸς τὴν ἀληθῆ πίστιν πάντας ἐπήγετο, ὡς καὶ πολλοὺς ὅσαι ἡμέραι βαπτίζεσθαι, εἰς πεντακοσίους τε τὸν ἀριθμὸν ἀναβῆναι, καὶ τὴν εὐσέβειαν καθ' ἑκάστην ἐπιδιδόναι. οὔπω τοίνυν ἐνιαυτὸς τὴν ὑπερορίαν ἐμέτρει, καὶ οἰκοδομοῦνται μὲν ὑπὸ τῶν πιστευσάντων[1] ἐκκλησίαι τὸν ἀριθμὸν πέντε καὶ ἑβδομήκοντα, τεμένη τε εἰδώλων καὶ ναοὶ[2] καθαιροῦνται, καὶ τὰ παραπεφυκότα τούτοις ἄλση ἐπὶ πολὺ γῆς διικνούμενα τὸ πῦρ κατανέμεται, καὶ πᾶσα τῶν δαιμόνων καταβάλλεται ἡ μανία.

CLXXI. Τηνικαῦτα οὖν ἐπίφθονός τε καὶ βαρεῖα φήμη τὰς τοῦ βασιλέως ἀκοὰς ὑποτρέχει, ἐπιδοῦναι τὰ Χριστιανῶν εἰς πλῆθος ἀριθμοῦ κρεῖτ-

bant, illumque dextera prehensarit, item complexus sit, atque ita cum salutationibus congruis dimiserit. Multi autem ex piis secuti sunt eum, et pervenientes ad locum exsilii reperiunt in marmoris lapidicinis Christianos circiter mille vel et plures, qui iam diu illic propter verum cultum detinebantur. Hi cum de patriarcha prius audiissent, quod et ipse ab Urbe pulsus exsul ad eos duceretur, solatium non leve ceperunt ex eius adventu.

CLXVIII. Itaque ubi ad illos venit, ab opere manuum cessarunt, et ad eum cum lacrimis accesserunt, tactisque sanctis eius pedibus et puras manus deosculati calamitates ipsos complexas deflerunt, patriae amissionem, insuavem in alieno solo vitam, rerum necessariarum penuriam, quodque omnium erat gravissimum, aquae ipsius indigentiam. Si quis enim, aiebant, per totum diem opere manuum et labore maceratus aquae guttam exiguam sumere voluerit, quo miseriam ex fatigatione ortam sublevet, is non minus quam usque ad stadia quinque et quadraginta profectus aquam portaverit. Ob haec patriarcha particeps eorum doloris ac lacrimarum factus, dein et Deo gratiis actis et sufficienter animos illorum consolatus Non ita, inquit, temere et sine causa huc me Deus permisit expelli, sed ut et socius sim vestrarum perpessionum et patientiae maxime ac tolerationis documentum.

CLXIX. Postea vero ad preces convertitur et cum eis orat Deum, ut suis confessoribus fontem aquae aperiat, quique percussit petram in deserto, et fluxerunt aquae, ipse etiam eis copiosam aquam suppeditet. Iamque omnibus precationi insistentibus patriarcha huc atque illuc respiciens agnum videt, qui dextrum pedem attollebat eoque quasi ostendebat subiectum solum. A nullo autem alio agnus visus est. Tum patriarcha coniectis oculis ad locum monstratum cum iis qui aderant accedit et ait: In nomine domini nostri Iesu Christi hic mihi, filii, fodite. Cumque tum ipsum locum, in quo agnus stabat, tum quidquid circum erat fodissent, patriarcha sumpto sarculo locum, quem agnus ostendebat, levi et ad superficiem ictu pulsat; confestimque terra emittit limpidam aquam et ad bibendum suavem, atque ea cum impetu effusa flumen repentinum efficit. Universis ergo aquae causa gaudentibus patriarcha dixit: *Fluminis impetus laetificant civitatem Dei.*

CLXX. Hinc tota ad eum confluebat civitas, et spiritalis illius doctrinae dulcedine ad veram fidem cunctos impellebat, ut et multi quotidie baptizarentur, numerusque ad quingentos pervenerit ac vera religio in dies caperet incrementum. Nondum profecto annus in exsilio erat emensus ac praeteritus, et aedificantur quidem ab iis qui crediderant ecclesiae numero quinque et septuaginta, idolorumque fana et templa evertuntur, iisque adsitos lucos multum terrae occupantes ignis depascit, atque universa prosternitur daemonum insania.

CLXXI. Tunc ergo invidiosus et gravis rumor ad Imperatoris aures pervenit referens, Christianorum sectam in maiorem multitudinem cres-

---

4) *καὶ διαρκῆ τε* C. — 5) *δισχιλίους* BCD et al. ap. Cot.

Cap. CLXVIII. 1) *τόπου* p. *τοῦ κόπου* C. — 2) *ἂν* om. B. — 3) *συνεχώρησεν ὁ θεὸς* inv. BCD.

Cap. CLXIX. 1) Cfr. Num. 20. Ps. 77. — 2) Sic scripsi ex coniectura, *παρέχεις* D, *παρέχει* BC vulg. — 3) *ἑστῶτα* inser. BCD et al. ap. Cot. — 4) *τῶν ἄλλων ὁ ἀμνὸς* inv. D. — 5) *τὸν* om. al. ap. Cot. — 6) *σκαφίον* C. — 7) *ἀθρῶον* D. — 8) Ps. 45, 5.

Cap. CLXX. 1) *ὑπὸ τῶν πιστευσάντων* om. C. — 2) *βωμοὶ* D.

τον, καὶ[1] καθ' ἑκάστην αὔξεσθαι τὴν ἡμέραν διδάσκουσα. ἐφ' ᾧ δὴ καὶ Αὐφιδιανὸν αὐτίκα τὸν ἡγεμόνα ἐκεῖνος ἐκπέμπει, ὥστε μὴ μόνον μηδὲ περαιτέρω προελθεῖν αὐτὰ συγχωρῆσαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἤδη χειρωθέντας ἐπαναγαγεῖν,[2] καὶ ἀποστῆσαι τῆς εὐσεβείας. οὗτος[3] τοίνυν τὴν Χερσῶνα καταλαβὼν καὶ πολλοὺς τῶν Χριστιανῶν πολλαῖς βασάνοις καὶ ποικίλαις ὑποβαλὼν, ἐπεὶ πάντας τῇ προθέσει μάρτυρας γεγενημένους ἑώρα, καὶ πρὸς μυρίους παρεσκευασμένους θανάτους, τί ποιεῖ; ἀπέχεται μὲν τοῦ πλήθους δεδοικὼς, μὴ καὶ ἀπὸ τοῦ τέλους[4] μάρτυρας πλείους[5] ἐργάσηται· τὸν αἴτιον δὲ μόνον κολάζει, καὶ πάντα θυμὸν κατὰ τῆς μακαρίας ἐκείνης τοῦ Κλήμεντος ἀφίησι κεφαλῆς. ἐπειδὴ δὲ πάντα οὖν αὐτῷ κοῦφα καὶ εἰς οὐδὲν λογιζόμενα, καὶ ἀφ' ὧν αὐτὸς ἔπασχε μᾶλλον πλείονα τοῖς ἄλλοις παρείχετο τὴν ἀσφάλειαν, σύντομον ἀπαλλαγὴν αὐτῷ τοῦ βίου καὶ ταχεῖαν ἐπινοεῖται, καὶ εἰς μέσην τὸν μάρτυρα τὴν θάλασσαν ἀγαγὼν καὶ ἄγκυραν σιδηρᾶν τοῦ τραχήλου[6] ἐκδήσας καθίησι τῷ βυθῷ, ὅπως μηδὲ λείψανον ἐκείνου, φησὶν, ὑπολειφθείη Χριστιανοῖς.

CLXXII. Ἀλλ' ὁ μὲν ἔῤῥιπτος[1] κατὰ τοῦ πελάγους· τὸ δὲ τῶν Χριστιανῶν πλῆθος ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ ἑστὸς ἐθρήνουν ἐλεεινῶς, ὠλοφύροντο καὶ οἰκτροτάταις φωναῖς ἀνεκάλουν τὸν πατριάρχην. Κορνήλιος δὲ καὶ Φοῖβος οἱ μαθηταὶ οἵας τὸ πάθος ἀπῄτει φωνὰς καὶ αὐτοὶ βοῶντες, καὶ οὐκ ἔχοντες, ὅ,τι τῆς συμφορᾶς ποιήσονται παραμύθιον, εὐξώμεθα πάντες ὁμοθυμαδὸν, εἶπον, ὥστε κἂν ἀναδειχθῆναι ἡμῖν τὸ τοῦ μάρτυρος λείψανον. καὶ προσευχομένων αὐτῶν, ὢ τῶν[2] μεγάλων σου δέσποτα τεραστίων,[3] θαυματουργεῖταί τι κἀνταῦθα θεὸς[4] τοῦ Μωσέως παραδοξότερον. ὑποφεύγει μὲν γὰρ ἡ θάλασσα προσωτέρω σταδίους σχεδὸν οὐκ ἐλάττους τῶν εἴκοσι.[5] προσελθόντες δὲ τὸ πλῆθος διὰ ξηροῦ τοῦ ἐδάφους, τῆς θαυμαστῆς σου καὶ τοῦτο Χριστὲ δυνάμεως, εὑρίσκουσι λίθον ἐν εἴδει ναοῦ παρὰ τῆς σῆς ἀποῤῥήτου σοφίας πεποιημένον, καὶ τὸ μαρτυρικὸν σῶμα λαμπρῶς ἐν αὐτῷ κείμενον, καὶ τὴν βαρεῖαν ἐκείνην ἄγκυραν ἔγγιστά που τοῦ λίθου καὶ αὐτὴν κειμένην.

CLXXIII. Ἀλλ' ἀπεκαλύφθη Κορνηλίῳ καὶ Φοίβῳ, ὥστε μὴ τὸ λείψανον ἐκεῖθεν μετακινῆσαι, καλῶς ἐν τῷ βυθῷ κείμενον, καὶ ὅτι καθ' ἑκάστην ἐνιαυτοῦ περιτροπὴν ἐν τῷ καιρῷ τῆς τοῦ μάρτυρος τελειώσεως ὑποχωρήσει παρ' ὅλας ἑπτὰ ἡμέρας τοῖς προσιοῦσιν ἡ θάλασσα, πεζῇ καὶ βάδην αὐτοῖς μέχρι τοῦ λειψάνου τὴν πάροδον ἐπιτρέπουσα. ὅπερ ἐτησίως ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς δεῦρο τελεῖται, τὴν ἐπιδημίαν τῆς αὐτοῦ μνήμης[1] οἱονεί τινα ὅρον ἔχον καὶ προθεσμίαν. ἐντεῦθεν αἵρεσις παρ' αὐτοῖς[2] πᾶσα καὶ ἑλληνισμὸς καταλέλυται,[3] τῶν ἐν τῇ τοῦ μάρτυρος μνήμῃ τελουμένων ἐκεῖ σημείων καὶ τῶν θαυμάτων εἰς ἐπίγνωσιν πάντας χειραγωγούντων, καὶ καθαρῶς ἐναγόντων πρὸς τὴν ἀλήθειαν. οὐδενὶ γὰρ τῶν[4] ὑπό τινος ἀνηκέστου κακοῦ πιεζομένων[5] τῆς τοῦ ὕδατος ἐκείνου μεταλήψεως καὶ τοῦ ῥαντισμοῦ πλέον ἐδέησε πρὸς τὴν τοῦ κατέχοντος αὐτὸν πάθους ἀπαλλαγήν.

CLXXIV. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν δὴ τοιαῦτα καὶ οὕτως ἔχοντα· ἐκεῖνο δὲ καὶ λίαν πολλῷ μεῖζον καὶ ἱκανὸν τὰ προλαβόντα πιστώσασθαι. ἐπειδὴ γὰρ, ὡς[1] ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν, εἰς πέλαγος ὁ μάρτυς ἠφίετο, καὶ εἰς ὑδάτων μυχοὺς[2] ἔῤῥιπτο, ἥ τε θάλασσα ὑπέβαινεποῤῥωτέρω, καθάπερ ὑπὸ πόδα χωροῦσα, καὶ[3] μηνυτὴς τοῦ λειψάνου παραδόξως γινομένη, καὶ βυθὸν[4] πεζεύειν τῷ βουλομένῳ παρέχουσα, πολὺ μέντοι πλῆθος τηνικαῦτα Χριστιανῶν

cere et singulis diebus augeri. Quam ob causam ille statim Aufidianum praesidem mittit, qui non solum non ulterius progredi sectam sineret, verum et iam captos reduceret, avocaretque a pietate. Hic itaque postquam Chersonem venit Christianosque complures tormentis multis ac variis affecit, quando omnes proposito et intentione martyres fuisse vidit paratosque esse ad mille mortes, quid facit? Abstinet quidem a populo veritus, ne etiam ex primoribus multos faceret martyres; solum vero auctorem reprimit, omnemque furorem immittit in beatum illud Clementis caput. Porro cum huic omnia essent levia et nullius momenti, quin potius ex eis, quae ipse patiebatur, ceteris praeberet maiorem fiduciam, brevem ei et celerem excogitat discessum e vita, atque adducto martyre in medium mare anchoraque ferrea ad collum eius religata in profundum demittit Ne, inquit, illius vel reliquiae remaneant Christianis.

CLXXII. Atque ille quidem in pelagum proiectus est; Christianorum autem multitudo in littore stans lamentabatur, misere eiulabat et miserandis admodum vocibus inclamabat patriarcham. Cornelius vero et Phoebus discipuli quales voces id quod perferebatur postulabat et ipsi per clamorem emittunt, nec habent, quam infortunio afferant consolationem atque aiunt: Oremus cuncti uno animo, ut nobis ostendatur martyris corpus. Et cum orarent, o magna tua miracula Domine, ibi Deus aliquid maiore admiratione dignum edit, quam quod Moses. Etenim mare procul recedit viginti fere stadia. Accedens autem plebs per siccum solum, hoc quoque mirabilis tuae potentiae, Christe, invenit lapidem in forma templi ineffabili tua sapientia effectum, et martyris corpus magnifice in eo iacens, gravemque illam anchoram proxime saxum et ipsam positam.

CLXXIII. Sed Cornelio et Phoebo revelatum est, ne illinc transferrent corpus, quod praeclare situm erat in profundo ac fore, ut per singulos annorum circuitus tempore, quo martyr morte consummatus est, mare adventuris cederet per septem integros dies, permitteretque illis aditum pedibus et lento gradu usque ad corpus. Quod annuatim ab illo tempore adhuc perficitur, habetque velut praefinitum terminum ac praestitutum tempus adventum commemorationis martyris. Hinc omnis apud eos Haeresis et Graeca religio eversa est, cum signa et miracula, quae ibi in memoria martyris eduntur, cunctos ad cognitionem adducant, et plane ad veritatem impellant. Nemini enim illorum, qui insanabili aliquo malo premerentur, alia re quam aquae illius perceptione et aspersione opus fuit ad morbi eum occupantis depulsionem.

CLXXIV. Sed haec quidem talia sunt et ita habent; illud vero longe maius sufficiensque ad confirmanda praecedentia. Nam cum, ut superior oratio declaravit, in pelagus martyr immissus est et in sinus aquarum proiectus, atque mare longius abscessit, dum quasi sub pedem dat locum et index corporis mirabiliter efficitur ac volenti facit potesta-

---

Cap. CLXXI. 1) *καὶ* deest in B. — 2) *ἐπαγαγεῖν* B. — 3) *αὐτὸς* D. — 4) Ex *primoribus* vel cum Perionio, *tandem. Cot.* — 5) Ita BCD, *πλείονας* vulg. — 6) *τῷ τραχήλῳ* supra *υ....υ* D.

Cap. CLXXII. 1) *ἔνριπτο* (sic) C. — 2) *τῶν* om. B. — 3) *θαυμασίων* al. ap. Cot. — 4) *θεὸς* om. BCD et al. ap. Cot. Cfr. Eod. 14. — 5) *εἴκοσιν* D.

Cap. CLXXIII. 1) *ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀθλήσεως αὐτοῦ* est in Clementis martyr. c. 25, nostrae Epit. c. 185. Adnotat Cotelerius: Acta et Freculfus *die passionis eius.* Gregorio Turonensi: *in die solemnitatis eius.* Graeci ad 24 Novemb. *ἐν τῇ τοῦ ἁγίου μνήμῃ*. Male ergo apud Nicephorum III, 18 ista *παράδοξον δέ τι τῆς μνήμης ἐνισταμένης.αὐτῷ ἐπιγίνεται* verterunt sic: *De quo supra opinionem praesentis memoriae quiddam accidit.* Lego ego *αὐτοῦ* et explico: *Editur autem miraculum, quoties adventat dies quo illius memoria celebratur.* — 2) *παρ᾽ αὐτοῖς* om. D. — 3) *ἐπιλέλυται* C. — 4) *τῶν* accessit ex BCD et al. ap. Cot. — 5) *ἐκπιεζομένων* D.

Cap. CLXXIV. 1) *καὶ ὡς* D. — 2) *μοιχοὺς* scr. D. — 3) *καὶ* recepi ex C. — 4) *βυθῷ* C. — 5) *πολλοὶ εἰς* p.

πρὸς τὴν τοῦ λειψάνου[5] θέαν ἠπείγοντο. μετὰ δὲ ταῦτα καὶ ἡ μεγίστη ἑορτὴ τὸ θαῦμα ἤγετο, ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον ἐποίει τὴν ἑορτὴν, οὐ γεγονὸς ἅπαξ, εἶτα παυσάμενον, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἐνιαυτοῦ[6] περίοδον ὁμοίως τελούμενον, καὶ τὰς εὐσεβεῖς[7] ψυχὰς συγκαλοῦν[8] εἰς ἑστίασιν. ἐπεὶ τοίνυν οὕτω ταῦτα καὶ οἱ κατὰ Χερσῶνα πάντες Χριστιανοὶ πρὸς τὴν τοῦ θαύματος πανήγυριν ἐτησίως συνέτρεχον, θαυματουργεῖ τι κἀνταῦθα θεὸς τῶν προγεγονότων παραδοξότερον.

CLXXV. Ἀνὴρ γάρ τις θεοσεβὴς ἅμα[1] γυναικὶ καὶ ἄῤῥενι τέκνῳ τοῦ θαύματος ἤδη τελουμένου πρὸς τὸ μαρτυρικὸν[2] ἐκεῖνο καὶ αὐτοὶ σῶμα μετὰ τοῦ συῤῥέοντος πλήθους ἐχώρουν. τὸ πέλαγος οὖν ἐκ ποδὸς διαβάντες καὶ τὸν ἐν μυχῷ τούτου καταλαβόντες ναὸν, τῆς χειρὸς λαβόμενοι τοῦ παιδὸς οἱ πατέρες ἐπεὶ τοῦ ναοῦ ἔνδον ἐγένοντο, καὶ τὴν ἁγίαν ἐκείνην περιστάντες σορὸν, τάτε ἄλλα ἐδέοντο τοῦ ἁγίου, καὶ ὑπὲρ τοῦ παιδὸς ἐλιπάρουν, ὅσα τοὺς[3] πατέρας εἰκός. εὐξάμενοι οὖν καὶ θερμῶς τὸν τάφον περιπτυξάμενοι, αὐτοὶ μὲν ἤδη τῆς πανηγύρεως τελεσθείσης καὶ οἴκαδε πάντων ἐπανιόντων ὀπίσω πάλιν μετὰ τοῦ συνδραμοῦντος[4] πλήθους ἐχώρουν. τὸ παιδίον δὲ τοὺς τεκόντας λαθὸν, οὐκ οἶδ' ὅπως, μόνον παρὰ τῇ σορῷ καταλέλειπται,[5] πάντως τῆς ἀκαταλήπτου προνοίας τοῦ θεοῦ καὶ τοῦτο οἰκονομησαμένης, ἵνα τιμήσῃ πλέον τὸν καὶ[6] ψυχὴν καὶ σῶμα δι' αὐτὸν ἡδέως προϊέμενον.[7] καὶ τὸ μὲν ὕδωρ ἐπαναστρέφον εἰς[8] τὰ οἰκεῖα ἐκάλυπτε τὸν βυθὸν, καὶ πέλαγος αὖθις ἐγίνετο.

CLXXVI. Οἱ πατέρες δὲ μικρὸν ἀπὸ τοῦ λειψάνου προελθόντες ὡς ἤδη τὸν παῖδα παρ' αὐτοῖς οὐχ ἑώρων, εἰς ἔρευναν αὐτοῦ τρέπονται· καὶ ὀπίσω στραφέντες, ὥστε τὸ παιδίον εὑρεῖν, πέλαγος ὁρῶσι πάλιν τὴν ἐπὶ τὸ λείψανον ἐξῆς φέρουσαν· καὶ αὐτίκα θορυβοῦνται, ταράττονται, κλονοῦνται, θερμότερον ὁρμῶσι πρὸς τὴν τοῦ παιδὸς ζήτησιν. τὸ δὲ ἄρα ἦν ἐν τῇ σορῷ καταλελειμμένον. ἐπεὶ δὲ πολλὰ καμόντες τὸ παιδίον οὐχ εὗρον, ἀλλ' ἐν τῷ βυθῷ καταλελεῖφθαι αὐτοῖς ἐνομίσθη, ὥσπερ ἄρα καὶ ἦν, μακρόν τε καὶ γοερὸν ἀνεβόων ἀνακαλούμενοι τὸν υἱὸν καὶ τὰ στήθη ἔπαιον, καὶ τὴν κατασχοῦσαν αὐτοὺς ἀνωλοφύροντο συμφοράν. εἶτα καὶ πρὸς τὸν ἅγιον, οἷά περ ἂν ὀδυνωμένη ψυχὴ φθέγξαιτο,[1] ἔλεγον θάνατον ἑαυτοῖς ἀντὶ τῶν παρόντων εὐχόμενοι, ἕως τῶν πλησίον τινὲς περιπεσόντες[2] αὐτοῖς ἐκλελυμένοις ὑπὸ τῶν θρήνων ἤδη, καὶ πολλὰ ἐπὶ τῷ πάθει καὶ αὐτοὶ ἐκχέαντες δάκρυα, παρεμυθήσαντό τε αὐτοὺς καὶ ὑφεῖναι τῆς μακρᾶς λύπης ἐποίησαν. ἀλλὰ πρὸς τὴν οἰκίαν ἐκείνων ἐπανελθόντων μεῖζον καὶ πάλιν τὸ πάθος[3] ἐγίνετο, καὶ ἱμάτιον ὀφθὲν τοῦ παιδὸς, εἴτε τινὰ τῶν ἐκείνῳ συνήθων εἰς μνήμην τοῖς πατράσιν ἐλθόντα χαλεπωτέραν αὐτοῖς ἐποίει τὴν συμφοράν.

CLXXVII. Τοῦ ἐνιαυτοῦ δὲ ἤδη περιελθόντος καὶ τῆς λαμπρᾶς ἑορτῆς ἐκείνης ἄγεσθαι πάλιν μελλούσης ἐκέντει τε αὐτοὺς ἐπὶ πλέον τὸ πάθος, καὶ σφοδρότερον πάλιν τοῦ παιδὸς ἀνεμίμνησκε. καὶ δῆτα πρὸς ἀλλήλους ἴωμεν, φασὶ,[1] πρὸς τὸν τάφον· ἴδωμεν, εἴ τι τοῦ παιδὸς ὑπολέλειπται λείψανον, εἴ πως[2] κἂν αὐτὸ κομισόμεθα. ταῦτα καὶ ὅσα τοῦ πάθους πρὸς ἑαυτοὺς κοινολογησάμενοι προέρχονται τῆς οἰκίας πενθικῶς ἐσκευασμένοι καὶ τὰς ὁράσεις ὑπὸ τῶν δακρύων ἐκτετηκότες, καὶ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἀφικνοῦνται. καὶ ὑποχωρεῖ μὲν εὐθέως[3] ἡ θάλασσα τῆς προθεσμίας καταλαβούσης. ἀκολουθοῦσι δὲ αὐτοὶ πρῶτοι, καὶ κατὰ πόδας ἕτεροι πάλιν, τῇ θαλάσσῃ κα-

tem gradiendi per profundum, ingens certe Christianorum multitudo tunc ad corporis spectaculum properabat. Postea vero et maximus dies festus miraculum induxit, aut potius hoc miraculum diem festum effecit, quod non semel editum deinde desiit, sed per unumquodque anni curriculum perficiebatur eodem modo, piasque animas convocabat ad epulum. Cum equidem haec ita essent et omnes circa Chersonem Christiani ad mirae rei sollemnem diem quotannis concurrerent, ibi etiam Deus miraculum anterioribus magis inopinum et admirabile operatur.

CLXXV. Nam vir quidam religiosus una cum uxore et prole mascula miraculo iam edito ad martyris corpus ipsi quoque cum populo confluente profecti sunt. Igitur aequor e vestigio traiiciunt templumque in sinu eius positum attingunt parentes manu puerum ducentes, cumque intra templum fuerunt et sanctum illum tumulum ambierunt, tum alia sanctum precati sunt, tum pro nato rogarunt ea, quae parentes decebat. Precati ergo ac sepulcrum ferventer exosculati et complexi, ipsi quidem iam peracta celebritate cunctisque domum redeuntibus retro iterum cum populo qui concurrerat abscesserunt. Puer autem clam parentes, nescio quo modo, solus apud sepulcrum relictus est, omnino id incomprehensibili Dei providentia disponente, ut magis honoraret eum, qui animam et corpus pro ipso libenter dederat. Et aqua quidem ad propria remeans profundum obtexit, iterumque effectum est pelagus.

CLXXVI. At parentes paullum a corpore digressi, ut iam filium secum non viderunt, ad investigationem eius vertunt se; ac retro conversi, ut invenirent puerum, cernunt mare rursus esse eam viam, quae ad corpus deinceps duceret; statim consternantur, turbantur, commoventur, acrius ad nati indagationem prorumpunt. Is autem in tumulo relictus fuerat. Cumque post multum laborem puerum non repererunt, sed in maris fundo desertus fuisse ipsis visus est, uti revera erat, longum ac flebiliter vociferabantur filium appellantes et pectora feriebant atque deplorabant calamitatem, quae eos opprimebat. Tumque ad sanctum ea dicebant, quae animus dolore fractus pronunciaverit, mortem sibi pro rebus praesentibus optantes, donec proximorum nonnulli incidentes in eos lamentationibus iam confectos multasque propter casum et ipsi lacrimas profundentes consolati sunt eos effeceruntque, ut de magno diuturnoque moerore remitterent. Verum postquam illi domum revenerunt, iterum et maior aegritudo orta est, atque visa nati vestis sive quaedam, quae illi familiaria erant, in parentum memoriam recurrentia molestiorem ipsis reddebant iacturam.

CLXXVII. Ceterum anno iam confecto cum splendidum illud festum iterum agitandum esset, ipsos multo magis pungebat et excruciabat dolor, vehementiusque rursum pueri memoriam revocabat. Itaque inter se aiunt: Eamus ad sepulcrum; videamus, num aliquae filii reliquiae supersint, si quo pacto et illas asportemus. Haec et quaecunque moestitia suggerebat inter se collocuti domo prodeunt lugubri ornatu oculisque lacrimarum vi liquentibus, atque ad litus perveniunt. Et quidem statim recedit mare, praestitutus dies cum advenisset. Sequuntur autem illi primi, atque e vestigio alii denuo, mari tanquam itineris duce utentes. Ac templum illud

---

πολὺ μέντοι ..... τοῦ λειψάνου B, *πολλοὺς ἐπὶ θέαν ἐπήγετο* al. ap. Cot. — 6) *ἑορτῆς* D. — 7) Ita BCD et al. ap. Cot., *ἀσεβεῖς* vulg. — 8) *καλοῦν* D.

Cap. CLXXV. 1) *σὺν* D. — 2) *σκῆνος* inserit D, seq. *σῶμα* omisso. — 3) *τοὺς* accessit ex BCD. — 4) *συνδραμόντος* BCD et al. ap. Cot. — 5) Dedi *καταλέλειπται* ducibus BD, ubi est *καταλέλειπτο*, est *κατελέλειπται* in C, *κατελέλειπτο* vulg. — 6) *καὶ* om. D. — 7) Ita ex D, *προέμενον* BC vulg. — 8) *εἶς* om. B.

Cap. CLXXVI. 1) *φθέγξοιτο* BCD et al. ap. Cot. — 2) *περιτυχόντες* C et al. ap. Cot. — 3) *πένθος* supra *α* D.

Cap. CLXXVII. 1) *φησὶ* B. — 2) *εἴ πως* om. D. — 3) *εὐθέως* om. D. —

θάπερ ὁδηγῷ χρώμενοι. καὶ τὸν αὐτομάτως οἰκοδομηθέντα[4] ναὸν ἐκεῖνον, μᾶλλον δὲ τὸν[5] ὑπὸ τῆς σῆς, δέσποτα, σοφίας δημιουργηθέντα καταλαβόντες, ὁρῶσι τὸ παιδίον, ὢ τοῦ θαύματος, ζῶν καὶ ἀλλόμενον παρὰ τῷ ναῷ.[6] καὶ πρῶτον[7] μὲν ἀμφιβόλως εἶχον πρὸς τὰ ὁρώμενα λογιζόμενοι, μὴ οὐχ ὁ παῖς ᾖ τὸ φαινόμενον. ἐπεὶ δὲ καὶ τοῖς γνωρίσμασι καὶ τοῖς σχήμασι πάντοθεν εἰς πίστιν αὐτοὺς[8] τὸ παιδίον ἐνῆγε, καὶ τοῦτον ἐκεῖνον εἶναι τὸν υἱὸν ἐπίστευσαν, περιχυθέντες εὐθέως αὐτῷ, καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ χείλη προσφύντες, ἔκλαιόν τε μέχρι πολλοῦ, τὰ γλυκέα δὴ ταῦτα ὑφ' ἡδονῆς προχέοντες[9] δάκρυα, καὶ θερμῶς αὐτὸν ὥσπερ γυμνῇ τῇ ψυχῇ κατεφίλουν.

CLXXVIII. Ἔπειτα μικρὸν ἑαυτοὺς ἀναλαβόντες ἠρώτων ἀκριβῶς ἕκαστα τὸ παιδίον, ὅπως οὕτω παραδόξως διεσώθη,[1] τίνος φυλάττοντος, τίνος τρέφοντος, τίνος θάλποντος, τίνος ζωογονοῦντος. τὸ δὲ τῇ μὲν λαιᾷ χειρὶ τὴν σορὸν κατέχον,[2] θατέρᾳ δὲ τὸν ἐν αὐτῇ κείμενον ὑποδεικνύον[3] οὗτός μοι καὶ τῆς ζωῆς πάροχος, ἔλεγε, καὶ τροφεὺς καὶ φύλαξ, παρ' ἑαυτῷ γνησίως ἀεί με τηρῶν[4] καὶ καλῶς τιθηνούμενος. θαύματι οὖν οἱ τεκόντες ἀποῤῥήτῳ σὺν ἡδονῇ ληφθέντες[5] τοὺς προτέρους θρήνους καὶ τὰ σκυθρωπὰ τοῦ πάθους ἐκεῖνα ῥήματα εἰς φαιδρότητα καὶ εὐχαριστίαν μετέβαλον θαυμαστὸς, λέγοντες, ὁ θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ,[6] καὶ ὅσα ἑξῆς προστιθέντες. ἐπανέρχονται τοίνυν μακάριοι καὶ ζηλωτοὶ πρὸς τὴν οἰκίαν, ὃν ὡς νεκρὸν ἐπένθουν, καὶ τάφον αὐτῷ θαλαττίου γαστέρα θηρὸς ἐπεφήμιζον, μᾶλλον δὲ οὗ μηδὲ λείψανον εὑρεῖν προσεδόκων, τοῦτον μεθ' ἑαυτοῦ βαδίζοντα ἔχοντες, καὶ συλλαλοῦντα ὁρῶντες, ἄφατόν τι χρῆμα πατράσιν εἰς ἡδονὴν, καὶ ἀπόῤῥητον γλυκύτητα τοῖς ἐκείνων σπλάγχνοις ἐναποστάζον.[7]

CLXXIX. Οὕτω τιμᾶν οἶδεν ὁ κοινὸς ἁπάντων δεσπότης Χριστὸς[1] τοὺς δι' αὐτὸν[2] παθόντας τῶν οἰκετῶν, καὶ[3] τοσοῦτον, κίνδυνον ἀναδεξαμένους, τοιαύτῃ θαυμάτων ὑπερβολῇ, τοιαύταις λαμπρότησιν, ὧν γένοιτο καὶ ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι[4] εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.[5]

---

4) ὠκοδομηθέντα D. — 5) τὸν ex BCD. — 6) Ex Ephraemo. At Nicephorus: παρακαθήμενον λάρνακι. In Ms. 2421 ἐν τῇ τοῦ ἁγίου καθήμενον λάρνακι. Gregorius *dormientem. Aspicit filium in eo loco, ubi eum dormientem reliquerat, in ipso adhuc sopore teneri. Aestimans autem eum esse defunctum, accessit cominus quasi collectura cadaver exanime. Sed cum eum dormire cogno-*

sua sponte aedificatum, immo a tua, Domine, sapientia conditum attingentes cernunt puerum, o miraculum, vivum et salientem in templo. Et primo quidem de iis quae cernebantur ambigebant reputantes, num filius esset id quod appareret. Postquam vero indiciis et gestibus puer omnino eis fidem fecit, huncque ipsum esse filium crediderunt, confestim amplexi eum et oculis ac labris adhaerentes fleverunt diu his dulcibus lacrimis prae gaudio effusis, eumque vehementer quasi nudo animo deosculati sunt.

CLXXVIII. Deinde cum paullum collegissent se, singula diligenter rogarunt puerum, quo modo ita mirabiliter servatus fuisset, quo custodiente, quo nutriente, quo fovente, quo vitam praestante. At ille laeva quidem manu loculum tenens, altera vero in eo iacentem ostendens Hic mihi, inquit, et vitae largitor et altor et custos fuit, apud se vere perpetuo me conservans ac praeclare enutriens. Miraculo igitur inenarrabili parentes cum voluptate capti lamenta priora et tristia illa doloris verba in hilaritatem et gratiarum actionem mutaverunt dicentes: *Mirabilis Deus in sanctis suis*, et consequentia addentes. Itaque beati ac aemulatione digni redeunt domum, quem ut mortuum lugebant, et cui sepulcrum esse ventrem belluae marinae praedicabant, immo vero cuius nihil reliqui se inventuros sperabant, eum secum incedentem habentes, atque colloquentem spectantes, inexplicabilis voluptatis rem parentibus, et ineffabilem suavitatem suis ipsorum pectoribus instillabant.

CLXXIX. Ita in honore habere solet communis omnium dominus Christus eos famulorum, qui propter ipsum passi sunt tantumque periculum qui susceperunt tali miraculorum exsuperantia, talibus splendoribus, quorum etiam nos compotes fieri contingat gratia et humanitate domini nostri Iesu Christi, cum quo patri gloria una cum sancto spiritu in secula seculorum. Amen.

---

visset, excitatum velociter spectantibus populis: incolumem levavit in ulnis interrogans inter oscula, ubi per anni fuisset spatia. Nescire se ait, si annus integer praeteriisset: tantum dormisse suavi sopore in unius noctis spatio aëstimabat. Sic vetus Codex. *Cot.* Transponunt *παρὰ τῷ ναιῷ καὶ* (om. *καὶ* B) *ἀλλόμενον* BCD. — 7) *πρῶτα* BCD et al. ap. Cot. — 8) *αὐτοὺς εἰς πίστιν* inv. D. — 9) *ἐκχέοντες* BCD et al. ap. Cot.

Cap. CLXXVIII. 1) *περιεσώθη* C et al. ap. Cot., *οὕτω περιεσώθη παραδόζως* inv. BC. — 2) *κατέχων* B. — 3) *ὑποδεικνύων* BC. — 4) *με ἀεὶ τηρῶν γνησίως* inv. D. — 5) *λειφθέντες* D. — 6) Ps. 67, 36. — 7) Est participium. Perionius legebat *ἐναπέσταζον*, quod et cum eo vertit Cotelerius. Est *ἐναποστάζοντα* in C et al. ap. Cot.

Cap. CLXXIX. 1) *ἁπάντων χριστὸς καὶ δεσπότης* D. — 2) *αὐτῶν* CD. — 3) *καὶ* om. B. — 4) *ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ* p. *μεθ' οὗ . . . . πνεύματι* BC. — 5) *νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας* D et al. ap. Cot., *νῦν, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.* al. ap. Cot.

CLEMENTINA EPITOME

ALTERA NUNC PRIMUM EDITA.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΠΕΤΡΟΥ ΕΠΙΔΗΜΙΩΝ ΚΗΡΥΓΜΑΤΩΝ ΕΠΙΤΟΜΗ.[1]

Κλήμης Ἰακώβῳ τῷ κυρίῳ καὶ ἐπισκόπῳ, καὶ ἐπισκόπων ἐπισκόπῳ, διέποντι[2] τὴν ἐν Ἱερουσαλὴμ ἁγίαν τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίαν καὶ τὰς πανταχῇ θεοῦ προνοίᾳ ἱδρυθείσας καλῶς Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἐκκλησίας σύν τε πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις καὶ τοῖς λοιποῖς ἅπασιν ἀδελφοῖς· εἰρήνη εἴη πάντοτε.

I. *Γνώριμον ἔστω σοι, κύριέ μου, ὅτι ἐγὼ Κλήμης Ῥωμαίων πολίτης ὢν καὶ τὴν πρώτην ἡλικίαν σωφρόνως ζῆσαι δυνηθείς, τῆς ἐννοίας μου ἐκ παιδὸς ἀπασχολούσης[1] τὴν ἐν ἐμοὶ ἐπιθυμίαν εἴς τε ἀθυμίας καὶ πόνους. συνῆν γάρ μοι λογισμός, οὐκ οἶδα πόθεν τὴν ἀρχὴν λαβών, περὶ θανάτου πυκνὰς ποιούμενος ὑπομνήσεις, ὅτι ἆρα θανὼν οὐκ εἰμί, καὶ οὐδὲ μνήμην τις ποιήσει μου ποτέ,[2] τοῦ ἀπείρου χρόνου πάντων τὰ πάντα εἰς λήθην φέροντος· ἔσομαι δὲ οὐκ ὤν, οὐκ ὄντας[3] εἰδώς, οὐ γινώσκων, οὐ γινωσκόμενος, οὐ γεγονώς, οὐ γινόμενος; καὶ ἆρα πότε[4] γέγονεν ὁ κόσμος, καὶ πρὸ τοῦ γενέσθαι τί ἄρα ἦν; εἰ γὰρ ἦν ἀεί, καὶ ἔσται· εἰ δὲ γέγονε, καὶ λυθήσεται·[5] καὶ μετὰ λύσιν τί ἄρα ἔσται πάλιν, εἰ μὴ τάχα σιγὴ καὶ λήθη; ἢ καὶ[6] τάχα ἔσται τι, ὃ νῦν νοῆσαι οὐ δυνατόν.*

II. *Ταῦτά τε καὶ τὰ τούτοις ὅμοια οὐκ οἶδα πόθεν ἀπαύστως ἐνθυμούμενος ὀδυνηρὰν εἶχον λύπην τοσοῦτον, ὡς ὠχριακότα με τήκεσθαι· καὶ τὸ δεινότατον, εἴ ποτε ἀπώσασθαι τὴν φροντίδα ὡς ἀνωφελῆ ἐβουλευσάμην, ἀκμαιότερόν μοι μᾶλλον τὸ πάθος ἐγίνετο. καὶ ἠχθόμην ἐπὶ τούτῳ, οὐκ εἰδὼς σύνοικον καλὴν ἔχων ἔννοιαν, ἀθανασίας ἀγαθῆς[1] αἰτίαν μοι γενησομένην,[2] ὡς ὕστερον τῇ πείρᾳ ἐπέγνων καὶ θεῷ τῷ πάντων δεσπότῃ εὐχαρίστησα.[3] ὑπὸ γὰρ τῆς κατ' ἀρχὰς θλιβούσης με ἐννοίας εἰς τὴν τῶν πραγμάτων ζήτησιν καὶ εὕρεσιν ἠναγκάσθην ἐλθεῖν· καὶ τότε ἐταλάνιζον, οὓς τὴν ἀρχὴν δι' ἄγνοιαν μακαρίζειν ἐκινδύνευον.*

III. *Ἐκ παιδὸς οὖν ἡλικίας ἐν τοῖς τοιούτοις ὢν λογισμοῖς, χάριν τοῦ μαθεῖν τι βέβαιον εἰς τὰς τῶν φιλοσόφων ἐφοίτων διατριβάς. καὶ οὐθὲν*[1]

---

1) Inscriptionem et quae eam excipiunt usque ad vbb. *οὖν ἐπεκράτει λόγος, ὅτι ἀθάνατος ἡ ψυχὴ* cap. 3. deprompsi e solo Codice Ottoboniano, cum in Vaticano temporum iniuria et hominum incuria, si paucarum literarum excipias vestigia, fere perierint. Ceterum consentit cum Ottob. codd. Orient. Ital. Monac. teste Tisch. Inscriptio eadem tantum in Monac. — 2) Cod. Orient. Tisch. et eiusdem Italic. add. *δὲ*, non item Monac.

CLEMENTIS PRAEDICATIONUM, QUAS PETRUS INTER PEREGRINANUDM HABUIT, EPITOME.

Clemens Iacobo domino ac episcopo, et episcoporum episcopo, sanctam Christianorum ecclesiam Hierosolymis, Christique Dei nostri ecclesias ubivis divina providentia praeclare constitutas gubernanti, una cum presbyteris, et diaconis caeterisque fratribus omnibus: pax sit semper.

I. Scire te velim, mi domine, ego Clemens civis Romanus primam vitae aetatem caste atque temperanter cum vivere potuerim, contemplationem iam a pueris cupiditatem meam ad maerores avocasse atque labores. Inerat enim mihi cogitatio nescio unde oborta, quae me crebro mortalitatis commonebat, me quippe post obitum non futurum, nec unquam mei mentionem aliquem facturum, immenso nimirum tempore cunctorum cuncta in oblivionem abducente; ero autem non existens eos, qui [ea, quae] sunt, non cognoscens, nec cognoscens, neque cognitus, quique aliquando non fuerim, et tunc non sim? Dein utrum creatus sit mundus, et antequam fieret, quid fuerit? Etenim si semper fuit, semper erit; sin factus est, etiam interibit solutus; et post interitum quid iterum erit, ni forte silentium atque oblivio? Aut fortasse aliquid erit, quod nunc excogitari nequit.

II. Haec et his similia nescio unde animo indesinenter revolvens tam acerbo maerore afflictabar, ut pallens tabescerem: et quod gravissimum, si quando eiusmodi sollicitudinem veluti inutilem repellere conarer, multo vehementior dolor mihi consurrexit. Id vero aegre ferebam, utpote qui non cognoscerem, contubernalem inesse praeclaram sollicitudinem, quae mihi certae immortalitatis causa futura esset, quemadmodum rerum exitu didici, et Deo cunctorum domino gratias egi. Etenim cum inde ab initio cogitatio illa me urgeret, ad rerum inquisitionem et inventionem venire coactus sum: ac tum miseros iudicavi, quos in principio ob ignorantiam beatos praedicare ausus sum.

III. Itaque cum a pueris in eiuscemodi cogitationibus versarer, quo aliquid certi addiscerem, ad philosophorum scholas ventitabam; ast nihil

---

Cap. I. 1) Ita margo Codicis Ottoboniani, ἀσχολούσης textus. Item Orient. et Ital. ἀπασχολ., sed Monac. ἀσχολ. — 2) Hunc liber Ottob. cum Tischendorfii tribus accentum habet. — 3) οὐ τὰ ὄντα coniecit Schweglerus. — 4) Ita uterque Tisch., ἆρα ποτε C, ἆρα πότε Mon. — 5) Apud Tisch. verba καὶ λυθήσεται incuria typothetae exciderunt. Hoc etiam inde apperet quod nullam Homiliarum aut Epitomes differentiam notavit. — 6) καὶ ᾗ invertit noster Hom. Codex.

Cap. II. 1) Ita etiam Or. Ital. Mon. Noster Hom. Cod. ἀγαθὴν, quod praestat. — 2) Sic etiam noster Cod. Hom. rectius quam Cotelerius in Hom. et Tischendorfii Codd. Italicus et Mon. γενομένην. Idem ex Or. suo γινομένην edidit. — 3) Or. et Ital. ηὔχαρ.

Cap. III. 1) Ita margo Ottob., cum Or. Ital. Monac. οὐδὲν textus. — 2) λό-

ἕτερον ἐώρων ἢ δογμάτων ἀνασκευὰς καὶ κατασκευὰς καὶ ἔρεις καὶ φιλονεικίας καὶ συλλογισμῶν τέχνας καὶ λημμάτων ἐπινοίας. καί ποτε μὲν ἐπεκράτει, φέρε λέγειν, ὅτι ἀθάνατος ἡ ψυχὴ, ποτὲ δὲ ὅτι θνητή. ὁπότε οὖν ἐπεκράτει λόγος,[2] ὅτι ἀθάνατος ἡ ψυχὴ,[3] ἔχαιρον, ὁπότε δὲ ὅτι θνητὴ, ἐλυπούμην· πλεῖον δὲ ἠθύμουν, ὅτι οὐδ' ὁποτέρων τις[4] τὸν ἐμὸν βεβαιῶσαι νοῦν ἠδύνατο. πλὴν ἐνενόουν,[5] ὅτι αἱ δόξαι τῶν ὑποθέσεων παρὰ τοὺς ἐκδικοῦντας ψευδεῖς ἢ ἀληθεῖς ὑπολαμβάνονται, καὶ[6] οὐχ ὡς ἔχουσιν ἀληθείας φαίνονται. ἐπιστήσας οὖν ἤδη ποτὲ, ὅτι οὐ παρὰ τὰς ἐκδικουμένας ὑποθέσεις ἡ κατάληψις γίνεται, ἀλλὰ παρὰ[7] τοὺς ἐκδικοῦντας αἱ δόξαι ἀποφαίνονται,[8] ἔτι μᾶλλον εἰλιγγίων[9] ἐν τοῖς πράγμασι. διὸ ἐκ τοῦ τῆς ψυχῆς βάθους ἐστέναζον. οὔτε γάρ τι βεβαιῶσαι οἷός τε ἤμην, οὔτε τὴν τῶν τοιούτων φροντίδα ἀποσείσασθαι ἠδυνάμην,[10] καίπερ βουλόμενος, ὡς φθάσας εἶπον, ὅτι[11] ἐμαυτῷ δὲ[12] πυκνότερον ἡσυχάζειν ἐπιτάσσοντι, οὐκ οἶδ' ὅπως λανθανόντως μεθ' ἡδονῆς ὁ τῶν τοιούτων μοι εἰσήρχετο λογισμός.

IV. Καὶ πάλιν ἀπορούμενος ἔλεγον ἐμαυτῷ· τί ματαιοπονῶ σαφοῦς ὄντος τοῦ πράγματος; ὅτι εἰ μὲν[1] θανὼν οὐκ εἰμὶ, νῦν ὄντα με λυπεῖσθαι οὐ προσῆκεν.[2] διὸ τηρήσω τὸ λυπεῖσθαι εἰς τὴν τότε, ὅτε οὐκ ὢν οὐ[3] λυπηθήσομαι. εἰ δ' ἄρα εἰμὶ, τί νῦν ἐκ περισσοῦ μοι πρόσεστι τὸ λυπεῖσθαι; καὶ εὐθέως μετὰ τοῦτο ἕτερός με εἰσῄει λογισμός. ἔλεγον γάρ· μή τί γε τοῦ νῦν με λυποῦντος ἐκεῖ χεῖρον παθεῖν ἔχω,[4] μὴ βεβιωκὼς εὐσεβῶς, καὶ παραδοθήσομαι κατ' ἐνίων φιλοσόφων λόγους Πυριφλεγέθοντι καὶ Ταρτάρῳ, ὡς Σίσυφος ἢ Τιτυὸς[5] ἢ Ἰξίων ἢ Τάνταλος, καὶ ἔσομαι ἐν ᾅδου τὸν αἰῶνα κολαζόμενος; πάλιν τε[6] ἀνθυπέφερον λέγων·[7] ἢ[8] ἀδήλου ὄντος τοῦ πράγματος ἀκινδυνότερόν ἐστι μᾶλλον εὐσεβῶς βιῶσαί με. καὶ πάλιν· πῶς δυνήσομαι τοῦ δικαίου χάριν εἰς ἄδηλον ἐλπίδα ἀφορῶν τῶν τοῦ σώματος κρατεῖν ἡδονῶν; ἀλλ' οὐ δ' ὅ,τι ποτέ ἐστι δίκαιον καὶ ἀρέσκον τῷ[9] θεῷ πεπληροφόρημαι, οὔτε εἰ ἡ ψυχὴ ἀθάνατος ἢ θνητὴ γινώσκω· οὔτε τις λόγος βέβαιος εὑρίσκεται, οὔτε τῶν τοιούτων λογισμῶν ἡσυχάζειν δύναμαι.

V. Τί οὖν χρὴ ποιεῖν ἢ τοῦτο; εἰς Αἴγυπτον πορεύσομαι, καὶ τοῖς τῶν ἀδύτων ἱεροφάνταις τε καὶ προφήταις φιλιωθήσομαι, καὶ μάγον ζητήσας καὶ εὑρὼν χρήμασι πολλοῖς πείσω, ὅπως ψυχῆς ἀναπομπὴν τὴν λεγομένην νεκρομαντίαν[1] ποιήσῃ, ἐμοῦ ὡς περὶ πράγματός τινος πυνθανομένου. ἡ δὲ πεῦσις ἔσται περὶ τοῦ μαθεῖν, εἰ ἀθάνατος ἡ ψυχή. ἡ δὲ τῆς ψυχῆς ἀπόκρισις, ὅτι ἀθανατός ἐστιν, οὐκ ἐκ τοῦ λαλῆσαι ἢ καὶ[2] ἀκοῦσαι ἔσται μοι γνῶναι, ἀλλ' ἐκ τοῦ ὀφθῆναι μόνον, ἵνα αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδὼν αὐτὴν αὐτάρκη καὶ ἱκανὴν ἀπόφασιν ἔχω ἐκ τοῦ μόνον φανῆναι ὅτι ἔστι, καὶ οὐκέτι δυνήσεται τὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἴδια τὰ τῆς ἀκοῆς ἀνατρέψαι ἄδηλα ῥήματα. ὅμως καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν σκέψιν ἀντέβαλλόν τινι συνήθει φιλοσόφῳ, ὃς συνεβούλευέ[3] μοι τοῦτο μὴ τολμῆσαι κατὰ πολλοὺς τρόπους. εἴτε γὰρ οὐκ εἰσακούσεται[4] ἡ ψυχὴ τῷ μάγῳ, σὺ τοῖς ταῦτα ποιεῖν ἀπαγορεύουσι νόμοις ὡς ἀντιπράξας δυσσυνειδήτως βιώσεις· εἰ δὲ ἐπακούσεται,[5] μετὰ τοῦ δυσσυνειδήτως σε βιοῦν οἶμαι τὰ τῆς εὐσεβείας σοι μηκέτι προχωρεῖν, οὗ εἵνεκεν

γος om. O et Mon. Antea Or. καὶ ὁπότε γοῦν. — 3) ἡ ψυχὴ (ex Or. et Ital.) non leg. in O et Mon. et Hom. — 4) Ita etiam Or. et Ital. ὁπότερόν τι O et Mon. — 5) Vocc. ἠδύνατο. πλὴν ἐνενόουν in Or. Ital. Mon. sunt, non item in O. Tisch. mavult ad modum Rufini: *sed hoc tantum intelligebam.* — 6) καὶ

aliud cernebam, quam dogmatum destructiones et adstructiones, et lites ac contentiones, et syllogismorum artificia, et argumentorum inventiones. Illic praevalebat modo, exempli gratia, animam esse immortalem, modo autem mortalem. Quando igitur disceptatio de eius immortalitate praevalebat, equidem laetabar, sed quando de mortalitate sermo, tristabar magis autem rursus animum despondebam, quod neutrum menti meae; fidem facere valebat. Praeterea mecum reputabam, controversiarum sententias pro arte propugnatorum veras aut falsas existimari, nec eiusmodi videri, quales reapse sunt. Iam igitur animadvertens, perceptionem non nasci ex rebus ad agendum propositis, sed pro ingenio disputantium statui dogmata, adhuc magis hisce de rebus perplexus haerebam. Itaque ex profundo animo gemiscebam. Neque enim poteram firmi aliquid decernere, neque de istis curam valebam depellere, quamvis, ut antea dixi, id vellem, quoniam cum mihi frequenter quietem imperarem, nescio quo modo horum cum voluptate clanculum in me intrabat cogitatio.

IV. Ac iterum haesitans mihi dicebam: Quid frustra laboro, cum res manifesta sit? Quodsi post mortem non existam, non convenit, ut me contristem nunc, dum vivo. Quare tristitiam in illum diem reponam, quo non futurus haud contristabor. Si autem ero, quid mihi iam inest maeror inutilis? Et mox alia post ea mihi incidit cogitatio. Dicebam quippe: An non aliquod peius eo, quod nunc me cruciat, illic patiar, si pie non vixero, tradarque secundum quorundam philosophorum placita Pyriphlegethonti et Tartaro, ut Sisyphus vel Tityus vel Ixion vel Tantalus, et aeterno puniar in Orco? Iterumque replicabam dicens: Vel cum incerta res sit, minus periculosum est, pie me vivere. Ac rursus: Quo pacto iustitiae causa dubiam intuens spem potero corporis cupiditatibus imperare? Sed nec quidnam sit iustum Deoque acceptum, plene certoque cognitum habeo, nec utrum anima immortalis sit scio, an mortalis: neque ulla certa ratio invenitur, neque ab hisce cogitationibus cessare possum.

V. Quid igitur faciendum est, nisi hoc? In Aegyptum proficiscar, et cum adytorum hierophantis prophetisque amicitiam inibo, magoque quaesito et reperto pecunia multa persuadebo, ut animae evocationem, quam dicunt necromantiam, instituat, tanquam de negotio quodam sciscitaturus. Percontatio vero id spectabit, ut discam, utrum anima immortalis sit. At responsio animae de sua immortalitate non ex loquela ipsius aut mea auditione erit mihi comperta, sed ex sola visione; ut his ipsis oculis illam videns sufficientem ac idoneam habeam declarationem, quod exsistat, ex eo solo quod apparuerit; nec amplius incerta auditus verba oculorum poterunt firmitatem evertere. Ac simul hanc ipsam deliberationem cum philosopho quodam, familiari meo, communicavi, qui consilium mihi dedit, facere id ne auderem ob multas quidem rationes. Sive enim, inquit, mago non obtemperabit anima, tu, ut qui legibus ista facere vetantibus repugnaveris, male tibi conscius vives; sin vero obedierit, praeterquam quod mala in conscientia vives non amplius tibi bene cessura existimo ea, quae pietatis sunt, cuius ergo etiam ista facere ausus es. Nam Deum aiunt

---

om. O et Mon. — 7) *παρὰ* des. in O et Mon. — 8) *ὑποφαίνονται* O et Mon. — 9) *ἰλιγγίων* scr. O, Or. et Mon. *ἠλιγγ.* Ital. — 10) *ἐδυνάμην* O, Or. et Ital. — 11) *ἔτι* O et Mon. — 12) *δὲ* non est in Vat. Or. Ital., sed confirmat Mon.

Cap. IV. 1) *εἰ μὲν γὰρ* O et Mon. — 2) *προσῆκε* O et Mon. — 3) *οὐ* des. in O Or. Mon. — 4) Ita distinguit O, nec aliter Tisch. ex suis codd. — 5) Variat nominis accentus in libris editis et scriptis: *Τίτυος* Cot., *Τιτύος* Tisch. ex Ital. suo, oxytonon nostri duo Codd. et Hom. — 6) *καὶ πάλιν* O et Mon. — 7) Ita et tres cdd. Tischendorfii. Ex Hom. I, 4 inserendum videtur: *ἀλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα. καὶ πάλιν ἔλεγον· εἰ δὲ ἔστιν;* — 8) *εἰ* O et Mon. — 9) *τῷ* om. O Or. Ital. Mon.

Cap. V. 1) *νεκυομαντείαν* O et Mon., item *νεκυομαντίαν* Or. et Ital. — 2) *καὶ* om. O et Mon. — 3) *συνεβούλευσέ* O et Mon. — 4) Inseras *φησὶν* c. Hom. I, 5. — 5) *εἰ δ' ἐπακούσεται* scr. O. — 6) Scri-

καὶ[6] ἐτόλμησας. ἐχθραίνειν γὰρ τὸ θεῖον λέγουσιν ἐπὶ τοῖς τῇ λύσει[7] τῶν θανόντων σωμάτων σκύλλουσι τὰς ψυχάς. ἐγὼ δὲ ταῦτα ἀκούσας ὀκνηρότερος μὲν πρὸς τὸ τοιοῦτον ἐγχειρῆσαι ἐγενόμην· τῆς δὲ ἀπ' ἀρχῆς μου[8] οὐκ ἐπαυσάμην βουλῆς, ἀλλ' ὡς ἐμποδισθεὶς τῆς ὁρμῆς ἠθύμουν.

VI. Καὶ ἵνα μή σοι τὰ τοιαῦτα μακρῷ διηγήσωμαι λόγῳ, ἐν τοσούτοις λογισμοῖς καὶ πράγμασιν ὄντος μου φήμη τις ἠρέμα ἐπὶ τῆς Τιβερίου Καίσαρος βασιλείας ἐξ ἐαρινῆς τροπῆς τὴν ἀρχὴν λαμβάνουσα ηὔξανεν ἑκάστοτε, καὶ ὡς ἀληθῶς ἀγαθὴ[1] θεοῦ ἄγγελος διέτρεχε τὸν κόσμον, τὸ τοῦ θεοῦ βούλημα σιγᾶν[2] στέγειν μὴ δυναμένη. ἑκάστοτε οὖν πλείων καὶ μείζων ἐγίνετο λέγουσα, ὥς τίς ποτε ἐν Ἰουδαίᾳ ἐξ ἐαρινῆς τροπῆς λαβὼν τὴν ἀρχὴν, Ἰουδαίοις[3] τὴν τοῦ ἀϊδίου θεοῦ εὐαγγελίζεται βασιλείαν, ἧς ἀπολαύειν λέγει, ἐάν τις αὐτοῦ[4] προκατορθώσῃ τὴν πολιτείαν· τοῦ δὲ πιστεύεσθαι αὐτὸν χάριν, ὅτι θειότητος γέμων ταῦτα ποιεῖ,[5] πολλὰ θαυμάσια, σημεῖά τε καὶ τέρατα διαπράττεται· κελεύσει γὰρ[6] μόνῃ, ὡς ἔχων ἐξουσίαν, κωφοὺς ποιεῖ ἀκούειν, τυφλοὺς ἀναβλέπειν,[7] κυλλοὺς ποιεῖ[8] περιπατεῖν, χωλοὺς ὀρθοῖ,[9] πᾶσαν νόσον ἀπελαύνει, πάντα δαίμονα φυγαδεύει· ἀλλὰ καὶ λεπροὶ ἐκ διαστήματος μόνον ἐνορῶντες αὐτῷ ἰώμενοι ἀπαλλάσσονται, νεκροὶ δὲ προσφερόμενοι ἐγείρονται, καὶ οὐδέν ἐστιν ὃ ἀδυνατεῖ ποιεῖν. καὶ ὅσον γε[10] μᾶλλον ὁ χρόνος προέκοπτε, πολὺ μείζων[11] διὰ πλειόνων τῶν ἐπιδημούντων βεβαιωτέρα ἐγίνετο, οὐκ ἔτι φήμη, λέγω, ἀλλὰ τοῦ πράγματος ἡ ἀλήθεια· ἤδη γάρ ποτε καὶ συστήματα κατὰ τόπους ἐγίνετο βουλῆς καὶ σκεψέως, τίς[12] ἂν εἴη ὁ φανεὶς καὶ τί βούλεται λέγειν.

VII. Καὶ δή ποτέ τις πρὸς αὐτῷ τῷ ἔτει ἐν φθινοπωρινῇ τροπῇ δημοσίᾳ στὰς ἐβόα λέγων· ἄνδρες Ῥωμαῖοι, ἀκούσατε· ὁ τοῦ θεοῦ υἱὸς ἐν Ἰουδαίᾳ πάρεστιν ἐπαγγελλόμενος πᾶσι τοῖς βουλομένοις ζωὴν αἰώνιον, ἐὰν τὰ[1] κατὰ γνώμην τοῦ πέμψαντος αὐτὸν πατρὸς βιώσωσι. διὸ μεταβάλλεσθε τὸν τρόπον ἀπὸ τῶν χειρόνων ἐπὶ τὰ κρείττονα, ἀπὸ τῶν προσκαίρων ἐπὶ τὰ αἰώνια. γνῶτε ἕνα θεὸν εἶναι ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι[2] τὸν ἐπουράνιον, οὗ τὸν κόσμον ἀδίκως οἰκεῖτε ἔμπροσθεν τῶν αὐτοῦ δικαίων ὀφθαλμῶν. ἀλλ' ἐὰν μεταβάλλησθε καὶ κατὰ τὴν αὐτοῦ βούλησιν βιώσητε, εἰς ἕτερον αἰῶνα ἐνεχθέντες καὶ ἀΐδιοι γενόμενοι, τῶν ἀποῤῥήτων ἀγαθῶν αὐτοῦ[3] ἀπολαύσετε· ἐὰν δὲ ἀπειθήσητε, μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀποβίωσιν εἰς[4] τὸν τόπον τοῦ πυρὸς βληθήσεσθε, ὅπου ἀϊδίως[5] κολαζόμενοι ἀνωφέλητα μετανοήσετε. ὁ γὰρ τῆς μετανοίας καιρὸς ἡ νῦν ἑκάστου ζωὴ τυγχάνει· ἐγὼ μὲν οὖν ταῦτα ἀκούων ἠχθόμην, ὅτι οὐδεὶς ἐκ τοσούτων ὄχλων τηλικαύτην ἀγγελίαν ἀκούσας εἴρηκεν· εἰς Ἰουδαίαν πορεύσομαι, ἵνα ἴδω,[6] εἰ οὗτος λέγων αληθεύει, ὡς ὅτι υἱὸς θεοῦ ἐπιδεδήμηκεν[7] τῇ Ἰουδαίᾳ, ἀγαθῆς καὶ αἰωνίας ἐλπίδος χάριν τὴν τοῦ ἀποστείλαντος πατρὸς βούλησιν ἐκφαίνων.[8] καὶ ὅπερ λέγουσιν αὐτὸν κηρύσσειν, οὐκ ἔστι μικρόν. ὧν μὲν γὰρ τὰς ψυχὰς διαβεβαιοῦται αἰωνίους οὔσας, αἰωνίων ἀπολαύσειν ἀγαθῶν, ὧν δὲ ἐν πυρὶ ἀσβέστῳ ῥιφείσας,[9] τὸν αἰῶνα κολασθήσεσθαι.

VIII. Ταῦτα ἐγὼ λέγων περὶ ἄλλων καὶ ἐμαυτῷ ὡμίλησα[1] λέγων· τί ἄλλους μέμφομαι ἐν τῷ αὐτῷ τῆς ἀμελείας ὑπάρχων ἐγκλήματι; ἀλλ' εἰς Ἰουδαίαν ὁρμήσω, πρότερον τὸν ἐμὸν διαθεὶς βίον· καὶ δὴ οὕτως[2] βουλευσα-

---

bendum videtur καὶ ταῦτ'. — 7) λύσσει V, ubi deest sub seq. τῶν. — 8) Mon. μοι.

Cap. VI. 1) Or. ἀγαθ' ἀληθῶς omisso sq. θεοῦ. — 2) σιγῇ reponen-

odio persequi eos, qui mortuorum animas a corporibus solutas divexant. Quibus ego auditis segnior quidem ad illud aggrediendum factus sum, a consilio tamen quod initio ceperam non destiti, sed velut a desiderii impetu impeditus dolebam.

VI. Ac ne in istis tibi enarrandis longior sim, cum in eiusmodi cogitationibus atque negotiis ego versarer, Tiberio Caesare Imperatore fama quaedam a verno tempore sensim orta crevit undique, et uti revera bonus Dei nuncius mundum peragravit, quae Dei voluntatem silentio tegere non patiebatur. Ubique igitur amplior et maior fiebat referens: „In Iudaea quidam, principio sumpto a verno tempore, aeterni Dei regnum Iudaeis annunciat, quod frui licere dicit, si quis recte atque emendate vivendi rationem instituat. Quo autem divinitatis plenus haec agere [docere] credatur, multa mirabilia, signa et prodigia edit; solo enim nutu, quasi potestate accepta, surdos audire facit, caecos videre, pedibus aegros ambulare, claudos firmo gradu incedere, omnem morbum depellit, omnem malum spiritum fugat; quin etiam leprosi eminus eum tantum intuentes sanati abeunt, mortui vero oblati suscitantur, nec quisquam est, quod praestare non possit.“ Atque quo plus temporis praeteribat, eo maior firmiorque per complures advenientes fiebat iam non amplius fama, inquam, sed rei veritas. Tum enim conventus per loca fiebant, ut consultarent deliberarentque, quisnam is esset, qui apparuisset, quidque eius sibi vellet oratio.

VII. Caeteroquin autumnali tempore eiusdem anni quidam publice exstitit clamavitque dicens: Viri Romani audite: Dei filius in Iudaea adest, cunctis, qui velint, vitam sempiternam promittens, si vitam instituant ex voluntate patris, qui ipsum misit. Quapropter mores commutate a deterioribus ad meliora transeuntes, a caducis ad aeterna. Cognoscite unum esse Deum in tribus personis, qui in caelis est, cuius mundum ante eius oculos iustos iniuste incolitis. Verum si convertamini et secundum voluntatem eius vivatis, in alterum seculum sublati aeternique redditi, ineffabilibus ipsius bonis perfruemini; sin vero non obtemperetis, post hancce vitam in locum ignis coniiciemini, ubi aeterno puniti frustra vos poenitebit. Poenitentiae enim opportunum tempus praesenti uniuscuiusque vita concluditur. Quibus ego auditis dolebam, quod ex tot catervis tam magno nuncio accepto nemo dixit: In Iudaeam proficiscar, ut videam, utrum iste orator vere dicat, Dei quippe filium in Iudaea exstitisse propter bonam aeternamque spem, qui voluntatem patris, a quo missus est, manifestet. Haud sane parvi est, quod eum praedicare dicunt. Quorundam enim animas affirmat, utpote immortales, immortalibus bonis fruituras; aliorum vero in ignem inextinctum proiectas, aeternum esse puniendas.

VIII. Quae cum de aliis dicerem, etiam mecum his verbis locutus sum: Quid alios vitupero, qui in eodem, quo illi negligentiae crimine verser? Agedum, rebus domesticis quam primum ordinatis, in Iudaeam

---

dum ex Hom. I, 6 et Epit. c. 6., aut forte cum Tisch. scribendum *σιγᾶν ἢ στέγειν*. Illud tamen praestat. Cfr. Soph. Oed. T. 341, Trach. 992, Phil. 137. — 3) *Ἰουδαῖος* O et Mon. — 4) *αὐτῷ* V et Mon., *αὐτῶν* Hom. ibid. item Or. Tum Or. *προκατορθώσει*. — 5) *πνέει* O Or. Mon. — 6) *γὰρ* om. V et Or. — 7) *βλέπειν* O et Mon. — 8) *ποιεῖ* non est in O et Mon. — 9) Or. *ἀνορθοῖ*. — 10) *ὅσο γε* O, quod ex huius Codicis scribendi ratione idem est ac *ὅσῳ γε*. — 11) *μᾶλλον* O et Mon. — 12) Ita O et Mon. rectissime, *τὸ τίς* V male cum utroque Hom. Cod. et Epit.

VII. 1) *τὰ* om O et Mon. — 2) Notabilis haec appositio *ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι* non leg. Hom. I, 7. Quin ea solius epitomatoris sit (Epit. c. 7), non dubito. — 3) *αὐτοῦ ἀγαθῶν* ordo vocc. in O. — 4) *ἐς* V. — 5) *ἀϊδίως ὅπου* ordine inv. O et Mon. — 6) *εἰδῶ* O et Mon. — 7) *ἐπιδεδήμηκε* O. — 8) *ἐμφαίνων* O et Mon. — 9) Sic et noster Hom. Cod. et Mon. *ῥιφθείσας* ed. Cot. Hom. I, 7.

Cap. VIII. 1) Or. *ὁμίησα*. — 2) *οὕτω* C. — 3) Mon. *ὠδίποτε*. Idem

μένου μου, πολὺς ὁ τῆς παρολκῆς ἐγένετο χρόνος, τῶν βιωτικῶν πραγμάτων δυσεκλύτων ὄντων· πέρας γοῦν συννοήσας ὡδήποτε[3] τὴν τοῦ βίου φύσιν, ὅτι ἐλπίδι ἐκπλοκῶν τοὺς σπεύδοντας ἐνεδρεύει, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅν ποτε εἰσεκλάπην χρόνον ἐλπίσι δονούμενος, καὶ ὅτι οὕτως ἀσχολούμενοι οἱ ἄνθρωποι ἀποθνήσκομεν, τὰ πάντα μου ὡς ἔτυχεν ἀφεὶς εἰς Πόρτον ὥρμησα.[4] καὶ εἰς τὸν λιμένα ἐλθὼν καὶ ἀναχθεὶς ἀνέμων ἔχθραις, ἀντὶ τοῦ εἰς Ἰουδαίαν, εἰς Ἀλεξανδρείαν ἠνέχθην. καὶ ἀνέμων ἀπορίᾳ ἐπισχεθεὶς ἐκεῖ συνεφοίτων τοῖς φιλοσόφοις, καὶ τὰ τῆς φήμης μετὰ τοῦ ἐν Ῥώμῃ φανέντος ἔλεγον τοὺς λόγους. οἱ δὲ ἀπεκρίναντο, ὅτι μὲν ἐν Ῥώμῃ φανέντα[5] οὐκ ἴσμεν, περὶ δὲ τοῦ ἐν Ἰουδαίᾳ γενομένου καὶ υἱοῦ θεοῦ ὑπὸ τῆς φήμης λεγομένου, παρὰ πολλῶν τῶν ἐκεῖθεν ἐληλυθότων ἠκούσαμεν,[6] καὶ περὶ πάντων, ὧν λαλῶν ἐποίει θαυμασίων ἐμάθομεν.[7]

IX. *Ἐμοῦ δὲ[1] εἰπόντος· ἤθελόν τινι συντυχεῖν τῶν ἑωρακότων αὐτὸν, εὐθὺς[2] ἦγόν με λέγοντες· ἔστιν τις ἐνταῦθα, οὐ μόνον ἱστορήσας αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκεῖθεν γῆς ὑπάρχων, ἀνὴρ τίμιος ὀνόματι Βαρνάβας, ὃς καὶ[3] ἕνα τῶν αὐτοῦ μαθητῶν ἑαυτὸν εἶναι λέγει, καὶ ἐνταῦθά που καθεζόμενος τῆς ἐκείνου ὑποσχέσεως τοὺς λόγους τοῖς βουλομένοις ἑτοίμως λέγει. καὶ δὴ συνῆλθον αὐτοῖς. καὶ ἐλθὼν σὺν τῷ παρεστῶτι ὄχλῳ ἔστην ἐπακούων τῶν λόγων.[4] καὶ συνενόουν τὰ ἀληθῆ οὐ διαλεκτικῇ τέχνῃ λέγοντα, ἀλλὰ ἀκάκως καὶ ἀπαρασκευάστως ἐκτιθέμενον, ἅτε ἤκουσε καὶ ἑώρακε τὸν τοῦ θεοῦ φανέντα υἱὸν πεποιηκέναι τε καὶ εἰρηκέναι. πολλοὺς δὲ μάρτυρας τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων θαυμασίων τε καὶ λόγων ἐξ αὐτοῦ τοῦ παρεστῶτος ὄχλου παρεῖχεν.*

X. *Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὰ ἀπανούργως λεγόμενα ἡδέως οἱ ὄχλοι[1] διετίθεντο, οἱ ἐκ παιδείας κοσμικῆς ὁρμώμενοι φιλόσοφοι γελᾶν αὐτὸν καὶ χλευάζειν ἐπεβάλλοντο, σκώπτοντες καὶ διασύροντες θράσει ἀμέτρῳ, ὡς μεγάλοις ὅπλοις κεχρημένοι τοῖς συλλογισμοῖς. ὁ δὲ ἀπωθούμενος αὐτῶν τὸν λῆρον οὐ συνέτρεχεν αὐτῶν τῇ πανούργῳ πεύσει, ἀλλὰ ἀκατάπληκτος ὢν λέγειν οὐκ ἀφίστατο. καί ποτέ τις αὐτοῦ ἐπύθετο, διατί κώνωψ ἐγένετο, καὶ βραχύτατον ὂν,[2] ἓξ πόδας ἔχων, ἔχει καὶ πτερὰ, ἐλέφας δὲ τὸ μέγιστον ζῶον ἄπτερος ὢν, τέσσαρας μόνον[3] ἔχει πόδας; ὁ δὲ μετὰ τὴν πεῦσιν τὸν ἐμποδισθέντα ἀναλαβὼν λόγον, ὡς πρὸς τὴν πεῦσιν ἀποκρινάμενος, τὸν αὐτῷ ἀπ' ἀρχῆς προκείμενον ἀνελάμβανε[4] λόγον, τούτῳ μόνῳ προοιμίῳ χρώμενος καθ' ἑκάστην ἐγκοπήν· ἡμεῖς τοῦ πέμψαντος ἡμᾶς τοὺς λόγους καὶ τὰς θαυμαστίους πράξεις εἰπεῖν ὑμῖν μόνον ἔχομεν ἐντολὴν, καὶ ἀντὶ τῆς λογικῆς ἀποδείξεως μάρτυρας παρέχομεν ὑμῖν τῶν ἐξ ὑμῶν παρεστώτων πολλοὺς, ὧν ἐγὼ τὰ εἴδη μέμνημαι, ὡς ἐμψύχους εἰκόνας, ἱκανὰς μαρτυρίας· λοιπὸν τῆς ὑμετέρας ἐστὶν ἐξουσίας, ὑπείκειν ἢ ἀπειθεῖν. τοῦ δὲ λέγειν ὑμῖν τὸ συμφέρον οὐ παύσομαι, ὅτι ἐμοὶ μὲν ζημία τὸ σιωπᾶν, ὑμῖν δὲ τὸ ἀπειθεῖν βλάβη. ἀλλὰ καὶ τῶν εἰκαίων ὑμῶν προβλημάτων τὰς ἀποδείξε ς ἀποδοῦναι ἐδυνάμην, εἰ φιλαλήθως ἐπυνθάνεσθε. κώνωπος δὲ καὶ ἐλέφαντος τὴν αἰτίαν τῆς διαφόρου δημιουργίας νῦν ὑμῖν εἰπεῖν οὐκ ἔστιν εὔκαιρον τοῖς τὸν[5] τῶν ὅλων ἀγνοοῦσι θεόν.*

XI. *Ταῦτα αὐτοῦ λέγοντος, ἐκ συμφωνίας ἄτακτον ἠφίεσαν γέλωτα, κατασιωπᾶν καὶ ἀπορεῖν αὐτὸν πειρώμενοι ὡς βάρβαρόν τινα δαιμονῶντα. ἐγὼ δὲ ταῦτα ὁρῶν, ζήλῳ οὐκ οἶδ' ὅπως ληφθεὶς, εὐσεβεῖ θυμῷ τοῦ λοιποῦ σιγᾶν οὐκ ἐκαρτέρουν, ἀλλὰ μετὰ παῤῥησίας ἐβόων λέγων· εὐλόγως ὁ θεὸς ὑμῖν ἀκατάληπτον τὴν αὐτοῦ βούλησιν ἔθετο ἀναξίους προϊδὼν, ἐξ ὧν νῦν*

proficiscar. Ita mihi deliberanti multum ob dilationem temporis praeteriit, cum huiusce vitae negotia haud facile expediri possent. Tandem ergo vitae conditione perpensa, quod spe implicans festinantibus insidietur, quin etiam quantum temporis mihi spe [vana] sollicito perditum iverit, quodque sic homines otio vacantes morimur, cuncta mea prout stabant relinquens ad Portum properavi. Cum in portum venissem, essemque ventis contrariis in altum subvectus, in Iudaeae loco Alexandriam perlatus sum. Ubi ventorum importunitate detentus ad philosophos ventitabam, famamque atque sermones illius, qui Romae visus fuerat, referebam. At illi responderunt: Eum quidem, qui Romae apparuit, nescimus; de illo autem, qui in Iudaea degit ac filius Dei fama dicitur, ex multis audivimus, qui illinc venerunt, deque omnibus, quae loquendo patrat, miraculis accepimus auditione.

IX. Cumque dicerem: Vellem incidere in aliquem, qui eum vidisset, statim duxerunt me dicentes: Adest quidam, qui eum non solum vidit, sed etiam illinc oriundus est, vir honorabilis nomine Barnabas, qui se quoque ait unum esse ex illius discipulis, et heic sedens rerum ab ipso promissarum. sermones volentibus prompte refert. Et quidem cum iis abii. Ac cum pervenissem, simul cum adstante multitudine steti, ut sermones audirem. Et intellexi, vera eum non dialectica arte dicere, sed absque malitia et praeparatione exponere, quae audierat et viderat a Dei filio, qui apparuit, facta et dicta. Multos autem testes miraculorum sermonumque ab eo relatorum ex ipsa turba adsistente produxit.

X. Cum vero populus simplicia eius dicta libenter audiret, philosophi cum huius mundi eruditione prorumpentes deridere eum ac subsannare aggressi sunt, immodica audacia cavillantes atque probris incessentes, syllogismis usi veluti magnis armis. Ille vero nugas eorum propellens, versutae ipsorum interrogationi non respondebat, sed minime turbatus sermonem institutum persequebatur. Et modo quidam ex eo quaerebat, cur ita factus esset culex, ut cum minimum quid sit, tamen sex pedes habeat, insuper alas gerat, elephas vero, animalium maximum cum careat alis, solummodo quadrupes existat. Ille autem post interrogationem sermonem resumens interruptum, quasi ad percontationem respondisset, propositum sibi ab initio sermonem repetiit, hoc solo utens prooemio per singulas interpellationes: Nobis demandatum solummodo est, ut vobis sermones et mirabilia gesta illius, qui misit nos, annuntiemus; et logicae demonstrationis loco testes vobis producimus eorum, qui ex vobis hic adstant multos, quorum ego facies recordor, velut vivas imagines, idonea testimonia. Caeterum in vestra potestate positum est obsequi, aut fidem non habere. Ego certe, quod utile est, vobis exponere non desistam, quoniam mihi quidem damnum est tacere, vobis autem non credere noxa. Ast et futilium vestrarum propositionum solutiones reddere possem, si veritatis studio interrogassetis. Verum causam diversae creationis culicis et elephanti nunc vobis aperire intempestivum esset, qui Deum omnium rerum ignoratis.

XI. Eo haec loquente, ex consensu confusum emittebant risum, illum tanquam barbarum quendam insanum ad silentium atque conturbationem redigere tentantes. Quae ego cum viderem, zelo nescio quomodo correptus prae pia ira ulterius silere non potui, sed fortiter exclamavi: Merito Deus voluntatem suam incomprehensibilem vobis esse voluit indignos

---

iam ediderat Tisch. — 4) Or. *ὅρμησα*. 5) *τίς ἐφάνη* O et Mon. — 6) *ἐμάθομεν* O et Mon. — 7) *ἠκούσαμεν* O et Mon.

Cap. IX. 1) *δ'* O. — 2) *εὐθὺς* deest in O. — 3) *καὶ* om. O et Mon. — 4) *τὸν λόγον* O et Mon.

Cap. X. 1) *οἱ ὄχλοι ἡδέως* ord. inv. O et Mon., qui pergunt *οὐ διετίθεντο οἵ τε*. — 2) *ζῶον* coniecit Uhlhorn (*die Homilien und Recognitionen des Clemens Romanus*, *Göttingen* 1853) pag. 158 not. 8. — 3) *μόνους* O. — 4) *συνεπέραινε* O. — 5) *τὸν* om. V., Or. om. *τῶν* seq.

τοὺς κριτικὸν νοῦν ἔχοντας πληροφορῶν φαίνεται. ἐπεὶ γὰρ νῦν τῆς αὐτοῦ βουλήσεως[1] κήρυκες ἐξαπεστάλησαν, οὐ γραμματικὴν ἐπαγγελλόμενοι τέχνην, ἀλλὰ ἁπλοῖς καὶ ἀπανούργοις λόγοις[2] τὴν αὐτοῦ βούλησιν ἐκφαίνοντες, ὡς πάντα ὅντινα οὖν ἀκούσαντα[3] νοεῖν τὰ λεγόμενα, καὶ οὐ μετὰ ἕξεώς τινος φθονερᾶς παρέχειν πᾶσιν ἑαυτὴν μὴ βουλομένης, πάρεστε ὑμεῖς πρὸς τὸ μὴ νοεῖν τὸ ὑμῖν συμφέρον ἐπὶ τῇ ὑμετέρᾳ βλάβῃ γελᾶν τὴν εἰς τὴν[4] ὑμετέραν καταδίκην ἐν βαρβάροις πολιτευσαμένην ἀλήθειαν, ἣν καὶ ὑμῖν ἐπιδημήσασαν ξενίσαι οὐ βούλεσθε διὰ τὰς ἀσελγείας ὑμῶν καὶ τὸ λιτὸν τῶν λόγων αὐτῆς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῆτε, ὅτι εἰκῇ[5] φιλόλογοί ἐστε, καὶ οὐκ ἀληθεῖς φιλόσοφοι. μέχρι μὲν οὖν[6] πότε λαλεῖν μανθάνετε, οἱ τὸ λαλεῖν[7] οὐκ ἔχοντες; πολλὰ γὰρ παρ' ὑμῶν ῥήματα ἑνὸς οὐκ ἄξια λόγου. τί ἄρα ἐρεῖ ὑμῶν[8] τὸ ἑλληνικὸν πλῆθος μία ψυχὴ γενόμενον, εἴπερ ἔσται κρίσις, ὡς οὗτος λέγει· διὰ τί, ὦ θεὲ, τὴν σὴν βούλησιν οὐκ ἐκήρυξας ἡμῖν; οὐ πάντως ἀκούσεσθε, εἴπερ ἀποκρίσεως καταξιωθήσεσθε, τάδε· ἐγὼ πάσας τὰς ἐσομένας πρὸ καταβολῆς κόσμου προαιρέσεις εἰδὼς, ἑκάστῳ πρὸς τὸ αὐτοῦ ἄξιον λανθανόντως προαπήντησα. τοῦτο δὲ αὐτὸ ὅτι οὕτως ἔχει βουληθεὶς τοὺς προσπεφευγότας μοι πληροφορῆσαι, διατί ἀπ' ἀρχῆς ἐκ προτέρων γενεῶν τὴν ἐμὴν βούλησιν δημοσίᾳ οὐκ εἴασα κηρυχθῆναι, νῦν πρὸς τῷ τέλει τοῦ βίου κήρυκας ἐμῆς βουλῆς ἀπέστειλα, οἳ καὶ γελῶνται καὶ ὑβριζόμενοι χλευάζονται ὑπὸ τῶν μηδὲν ὠφελεῖσθαι ἐθελόντων[9] καὶ ἐπιτεταμένως τὴν ἐμὴν φιλίαν παραιτησαμένων; ὢ μεγάλης ἀδικίας, μέχρι φόνου κινδυνεύουσιν οἱ κήρυκες, καὶ ταῦτα ὑπὸ τῶν εἰς σωτηρίαν καλουμένων ἀνδρῶν. τοῦτο δὲ τὸ ἀδίκως γινόμενον κατὰ τῶν ἐμῶν κηρύκων ἀπ' ἀρχῆς ἂν εἰς πάντας ἐγίνετο, εἴπερ ἀπ' ἀρχῆς εἰς σωτηρίαν ἐκαλοῦντο οἱ ἀνάξιοι. τὸ γὰρ νῦν γινόμενον ὑπ' αὐτῶν ἀδίκως εἰς ἀπολογίαν τῆς ἐμῆς δικαίας γίνεται προνοίας, ὅτι καλῶς τὸν τῆς[10] τιμῆς ἄξιον λόγον ἀπ' ἀρχῆς δημοσίᾳ εἰς ὕβριν θεῖναι οὐκ ἠβουλήθην ἀνωφελῶς, ἀλλὰ σιγᾶσθαι αὐτὸν ὡς τίμιον ἐβουλευσάμην, οὐκ ἀπὸ τῶν ἀπ' ἀρχῆς ἀξίων, οἷς καὶ μετέδωκα, ἀλλὰ ἀπὸ τούτων καὶ τῶν τοιούτων ὡς ὁρᾶτε ἀναξίων τῶν ἐμὲ μισούντων, καὶ ἑαυτοὺς φιλεῖν μὴ βουλομένων; καὶ νῦν γε[11] παρέντες γελᾶν τὸν ἄνδρα τοῦτον, ἐμοῦ πρὸς τὸ τούτου ἐπάγγελμα πυνθάνεσθε, ἢ πυνθανομένου μου ὁ βουλόμενος ἀποκρινάσθω. καὶ μὴ ὡς ἀσελγεῖς κύνες ὑλάσσετε,[12] ψόφῳ ἀτάκτῳ βύοντες τῶν σώζεσθαι θελόντων τὰς ἀκοάς. ὦ[13] ἄδικοι καὶ θεοστυγεῖς καὶ τὸν σώζοντα λογισμὸν εἰς ἀπιστίαν ἀπασχολοῦντες, πῶς συγγνώμης τυχεῖν δυνήσεσθε, τὸν τὴν θειότητα τοῦ θεοῦ ἀπαγγελλόμενον[14] εἰπεῖν ὑμῖν[15] ὑβρίζοντες· καὶ ταῦτα ἄνθρωπον, οὗ[16] ἐχρῆν καὶ μηδὲν ἀληθὲς λέγοντος,[17] τὴν ἀγαθὴν αὐτοῦ πρὸς ὑμᾶς[18] ἀποδέξασθαι προαίρεσιν;

XII. Ταῦτά μου λέγοντος καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα, πολὺς τῶν ὄχλων ἐγένετο θρύλλος. καὶ οἱ μὲν ὡς τὸν Βαρνάβαν ἐλεοῦντες συνῄράν μοι, οἱ δὲ ἠλίθιοι ὄντες δεινῶς κατ' ἐμοῦ ἔβρυχον τοὺς ὀδόντας. ἐπεὶ δὲ ἤδη ποτὲ ἑσπέρα κατειλήφει, τῆς χειρὸς λαβὼν τὸν Βαρνάβαν, μὴ θέλοντα βίᾳ[1] εἰς τὴν ἐμὴν ἦγον οἰκίαν, ἔνθα καὶ μένειν αὐτὸν ἐποίησα, ἵνα μή τις αὐτῷ χεῖρας ἐπιβάλῃ. καὶ ἡμέρας ὀλίγας διατρίψας, καὶ τοῦ ἀληθοῦς[2] λόγου βραχέα κατηχήσας με, ὅσον ἐν ὀλίγαις ἡμέραις, σπεύδειν ἔλεγεν εἰς Ἰουδαίαν τῆς ἑορτῆς χάριν, ὡς καὶ τοῦ λοιποῦ τοῖς ἑαυτοῦ ὁμοέθνεσι συνεῖναι θέλων φανερῶς δή μοι ἀποκαλύψας.

praevidens, sicut ex praesentibus dat plene intelligere iis, qui mentis iudicio utuntur. Quia enim eius voluntatis praecones nunc missi sunt non grammaticam profitentes artem, sed simplicibus et sinceris verbis consilium ipsius demonstrantes (ita ut, quicunque audierit, facile intelligat, quae dicuntur), neque cum habitu quodam invido cunctis se ipsum exhibere nolente: adestis vos ut, praeterquam quod non intelligitis, quod vobis expedit, damno vestro veritatem rideatis, quae apud barbaros ad vestram condemnationem versatur, quam vel ad vos pervenientem non vultis hospitio recipere propter libidines vestras verborumque eius simplicitatem, ne arguamini, quod temere philologi estis, non autem veri philosophi. Quousque ergo discitis loqui, qui dicere nil habetis? Multa quippe verba vestra ne unius quidem verbi pretio sunt aestimanda. Quid autem dicet graeca vestra multitudo, unanimis facta, si iudicium futurum est, ut iste ait: *Quare, Deus, voluntatem tuam non praedicasti nobis?* Nonne audietis, si omnino responsionem accipietis, haec: „Ego cum omnes futuras voluntates ante mundi constitutionem cognoscerem, unicuique pro merito suo latenter praevius occurri; quia autem id ipsum ita se habet volens iis, qui ad me confugerunt, plene manifestare, cur ab initio a primis generationibus voluntatem meam palam non siverim praedicari, nunc circa seculi finem praecones mei consilii misi, qui et irridentur, et contumeliis affecti deluduntur ab iis, qui nequaquam volunt adiuvari, quique amicitiam meam vehementer repudiarunt. O magnam iniuriam! mortis etiam periculum subeunt praedicatores, idque per eos homines, qui ad salutem vocantur. Hoc vero inique factum adversus praecones meos a principio apud omnes eventurum erat, si a principio ad salutem vocati fuissent, qui indigni sunt. Quod enim nunc ab iis iniuriose fit, in defensionem agitur iustae meae providentiae, quod praeclare doctrinam honore dignam nolui inutiliter ab initio ad contumeliam publice exponere, sed eam statui, ut venerandam, silentio tegi; non quidem apud eos, qui principio digni erant, quibus et tradidi, sed apud istos et consimiles, ut cernitis, indignos, odio me prosequentes, seque nolentes diligere?“ Et vero nunc desinentes huncce virum irridere, a me ipsius repromissionem audite, vel qui volet mihi percontanti respondeat. Ac ne velut petulantes canes latretis, incomposito strepitu aures eorum, qui salvari desiderant, obturantes. O iniusti ac Deo exosi et servatricem cogitationem avocantes ad incredulitatem, qua ratione veniam consequi poteritis eum, qui vobis Dei naturam se edocere promittit, contumelia afficientes, idque hominem, cuius bonam erga vos voluntatem grate excipere oportebat, etiamsi nil veri locutus esset?

XII. Quae cum dicerem aliaque his consentanea, multum in plebe ortum est murmur. Et alii quidem tanquam Barnabam miserantes mihi favebant; alii vero, qui erant stolidi, dentibus saeve in me stridebant. Cumque iam vespera advenisset, Barnabae manu apprehensa, invitum eum ad domum meam vi conduxi, ubi et manere feci, ne quis ei manus iniiceret. Et paucos dies commoratus postquam de vera doctrina breviter me instituerat, quantum intra paucos dies fieri potuit, properare se dixit in Iudaeam propter festum, seque deinceps cum suis popularibus degere velle, iam mihi aperte manifestavit.

Cap. XI. 1) *θεότητος* O. — 2) *λόγοις* deest in V. — 3) Or. om. *ὄντ. οὖν ἀκ.* — 4) *τὴν* om. O. — 5) Ita pro *εἰκῇ* scr. etiam Hom. I, 11, ubi corrigas. — 6) *μέχρις οὖν* O. — 7) *οἱ τὸ καλῶς λαλεῖν* Hom. I, 11 et Epit. c. 11. — 8) *ὑμῖν* O. — 9) *θελόντων* O. — 10) *τῆς* des. in V. — 11) *δὲ* O. — 12) *ὑλακτεῖτε* O. — 13) *ὦ* deest in V et Or. — 14) Or. *ἐπαγγ.* — 15) *ὑμῖν εἰπεῖν* ord. inv. O et Or. — 16) *οὗ* des. in V. Tisch. supplet *ὄν*, vide scripturam codicis Or. nota sq. — 17) Ita corrigo. In O est *καὶ μηδὲν ἀληθὲς λέγοντα*, in V *εἰ καὶ μηδὲν ἀληθὲς λέγοντα*, ut Hom. et Or. — 18) *ἡμᾶς* V et Or.

Cap. XII. 1) *βίαν* O. — 2) *ἀληθῶς* V.

XIII. Ἐμοῦ μὲν[1] γὰρ εἰπόντος· σύ μοι μόνον τοὺς τοῦ φανέντος θεοῦ οὓς ἤκουσας ἐκτίθου λόγους, κἀγὼ τῷ ἐμῷ κοσμήσας λόγῳ τοῦ θεοῦ κηρύξω τὴν βούλησιν, καὶ εἶθ' οὕτως ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν συμπλεύσω σοι· λίαν γὰρ ποθῶ ἐπὶ τὸν τῆς Ἰουδαίας γενέσθαι τόπον· τάχα δὲ καὶ συνοικήσω ὑμῖν τὸν πάντα μου τῆς ζωῆς χρόνον·[2] αὐτὸς ταῦτα ἀκούσας ἀπεκρίνατο· σὺ εἰ μὲν ἱστορῆσαι τὰ ἡμέτερα καὶ μαθεῖν τὸ συμφέρον θέλεις, ἐξαυτῆς μοι σύμπλευσον· εἰ δὲ οὐ βούλει, τὰ σημεῖα τῆς οἰκήσεώς μου καὶ ὧν θέλεις, ἐγώ σοι σήμερον ἐρῶ, ἵνα ὅτε βούλει ἐλθὼν ἐπιστῇς ἡμῖν· ἐγὼ γὰρ αὔριον πορεύσομαι[3] ἐπὶ τὰ ἐμαυτοῦ. καὶ δὴ ἀδυσώπητον ἰδὼν συνῆλθον αὐτῷ μέχρι τοῦ λιμένος, καὶ μαθὼν παρ' αὐτοῦ, ἅπερ ἔλεγεν σημεῖα τῶν οἰκήσεων, ἔφην αὐτῷ· εἰ μὴ ὅτι αὔριόν τι[4] ἀπαιτῶ ὀφειλόμενόν μοι, ἐξαυτῆς ἂν συνέπλευόν σοι· πλὴν τάχιόν σε καταλήψομαι.[5] καὶ ταῦτα εἰπὼν καὶ παραθέμενος αὐτὸν τοῖς τοῦ πλοίου ἡγουμένοις, ὑπέστρεφον λυπούμενος, μεμνημένος τοῦ καλοῦ καὶ συνήθους φίλου.

XIV. Ἡμερῶν δὲ διατρίψας καὶ τὸ χρέος οὐχ ὅλον λαβεῖν δυνηθεὶς, τάχους ἕνεκα ἀμελήσας τοῦ περιλειφθέντος ὡς ἐμποδίου ὄντος, καὶ αὐτὸς εἰς Ἰουδαίαν ἀπέπλευσα, καὶ διὰ δεκαπέντε ἡμερῶν εἰς Καισάρειαν κατήντησα τὴν Στράτωνος. ἐπίβαντος δέ μου τῆς γῆς καὶ ξενίαν θηρωμένου ἔμαθον, ὅτι Πέτρος τις λεγόμενος, τοῦ ἐν Ἰουδαίᾳ φανέντος Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ,[1] τοῦ σημεῖα καὶ τέρατα πεποιηκότος, ὁ δοκιμώτατος ὑπάρχων μαθητὴς, αὔριον Σίμωνι τῷ ἀπὸ Γιτθῶν Σαμαρεῖ ζήτησιν ποιεῖται λόγων. ἐγὼ δὲ ταῦτα ἀκούσας ἐδεήθην τὴν τούτου μοι μηνυθῆναι μονήν· καὶ ὅμως ἔμαθον, καὶ τῷ πυλῶνι ἐπέστην· οἱ δὲ[2] ἐν τῷ οἴκῳ ἀντέβαλλον, τίς τε ὢν καὶ[3] πόθεν ἥκω. καὶ ἰδοὺ Βαρνάβας ἐκβὰς ἅμα τοῦ[4] ἰδεῖν περιεπλάκη μοι πολὺ χαίρων καὶ δακρύων· καὶ λαβόμενός μου τῆς χειρὸς εἰσέφερεν ἔνθα ἦν ὁ Πέτρος λέγων μοι· οὗτός ἐστι Πέτρος, ὃν μέγιστον ἐπὶ τῇ τοῦ θεοῦ σοφίᾳ ἐπηγγελλόμην σοι, ᾧ ἀπαύστως ἔλεγον πάντα τὰ κατὰ σὲ καλὰ ἅμα καὶ τὴν προαίρεσιν ἐξέφηνα,[5] ὡς αὐτὸν γλίχεσθαι καὶ ἰδεῖν σε. μέγα οὖν αὐτῷ δῶρον σε διὰ τῶν ἐμῶν προσφέρω χειρῶν· καὶ τοῦτο εἰπὼν προσενέγκας ἔφη· οὗτός ἐστι[6] Κλήμης, Πέτρε.

XV. Ὁ δὲ ἀγαθὸς προσπηδήσας ἅμα τῷ[1] ἀκοῦσαι τὸ ὄνομα κατεφίλησε, καὶ καθεσθῆναι με ποιήσας ἐξαυτῆς ἔφη· καλῶς ἐποίησας τὸν τῆς ἀληθείας κήρυκα ξενίσας Βαρνάβαν εἰς τιμὴν τοῦ ὄντος θεοῦ μεγαλοφρόνως, οὐκ αἰδεσθεὶς, οὐ φοβηθεὶς τὸν τῶν ἀπαιδεύτων ὄχλων θυμόν. μακάριος ἔσῃ. ὡς γὰρ σὺ τὸν τῆς ἀληθείας πρεσβευτὴν ὄντα[2] ἐξένισας πάσῃ τιμῇ, καὶ αὐτή σε ἡ ἀλήθεια ξένον ὄντα τῆς ἰδίας πόλεως καταστήσει πολίτην· καὶ τότε χαρήσῃ μεγάλως, ὅτι βραχεῖαν νῦν δανείσας χάριν, προαίρεσιν λόγων καλῶν, ἀϊδίων καὶ ἀναφαιρέτων ἀγαθῶν ἔσῃ κληρονόμος. καὶ μὴ κάμνε ἀντιβάλλων μοι τὸ σὺν ἦθος· πάντα γὰρ τὰ κατά σε ὁ ἀψευδὴς ἀπήγγειλε Βαρνάβας, σχεδὸν καθ' ἡμέραν τὴν ἀγαθήν σου ποιούμενος μνήμην. καὶ ἵνα σοι ἐν ἐπιτομῇ ὡς γνησίῳ φίλῳ τὸ προκείμενον ἐρῶ· εἰ μή σοί τι ἐμποδίζει, συνόδευσον ἡμῖν μεταλαμβάνων τῶν τῆς ἀληθείας λόγων, ὧν κατὰ πόλιν ποιεῖσθαι, μέλλω μέχρι Ῥώμης αὐτῆς. καὶ σὺ δὲ εἴ τι βούλει, λέγε.

XVI. Κἀγὼ ἐξεθέμην τὴν ἀπ' ἀρχῆς μου προαίρεσιν, καὶ ὡς εἰς ζητήσεις ἀπόρους ἐκενώθην, καὶ πάντα ὅσα σοι τὴν ἀρχὴν προεδήλωσα, ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ πάλιν γράφω. ἐγὼ δὲ ἔλεγον·[1] σοὶ μὲν ἑτοίμως ἔχω συνοδεύειν· τοῦτο γὰρ οὐκ οἶδ' ὅπως χαίρων θέλω· πλὴν περὶ ἀληθείας πρῶτον πληρο-

XIII. Etenim cum ego quidem dicerem: Tu mihi tantummodo Dei, qui apparuit, sermones a te auditos expone, et ego oratione mea eos exornans Dei voluntatem praedicabo, sicque posthac intra paucos dies tecum navigabo; magnopere enim ad Iudaeae regionem pervenire cupio; fortasse etiam vobiscum per totam vitam habitabo: ille his auditis respondit: Tu, siquidem videre nostra, et quod expedit vis discere, mecum statim navigato; si nolis, signa domicilii mei et quorum volueris tibi hodie dicam, ut quando volueris venire, nobis occurras; ego enim cras ad mea revertar. Iam vero inexorabilem eum esse videns usque ad portum simul progressus sum, acceptisque ab eo signis, quae promiserat domiciliorum, ei dixi: Si non repetiturus essem cras aliquid, quod mihi debetur, iamiam tecum navigarem; citius autem te assequar. Et his dictis, commendatoque eo navis ductoribus, reversus sum tristis, memor boni et concordis amici.

XIV. Aliquot autem dies moratus cum totum debitum exigere non possem, ob festinationem reliquo, quod impedimento erat, neglecto, et ipse in Iudaeam enavigavi, postque quindecim dies adpuli Caesaream Stratonis. Cum in terram descendissem, hospitium investigans audivi, quendam nomine Petrum, Iesu Christi Dei filii, qui in Iudaea apparuit et signa atque prodigia edidit, probatissimum discipulum, sequente die cum Simone Samaritano Ghittis oriundo disputaturum. Quibus acceptis petebam, ut mansio eius mihi indicaretur; et simulac didici, praesto adstiti ad fores. At illi in domo inter se conferebant, quisnam essem, ac unde venirem. Et ecce Barnabas egressus statim ut vidit, complexus est me multum gaudens ac lacrimans; apprehensaque manu mea, introduxit in locum, ubi erat Petrus, mihique dixit: Hic est Petrus, quem in Dei sapientia maximum tibi significabam, et cui continuo omnia, quae in te bona sunt simul cum proposito narravi, ut ipse te videre aveat. Magnum ergo ei munus te manibus meis offero. Quod cum dixisset, oblato me ait: Hic est Clemens, Petre.

XV. Bonus autem ille simul ac nomen audivit, prosiliit et osculatus est, ac sedere me fecit, statimque dixit: Recte fecisti, praeconem veritatis Barnabam in veri Dei honorem magnanime hospitem excipiendo non pudens, nec veritus furorem imperitae multitudinis. Beatus eris. Quemadmodum enim tu eum, qui veritatis legatus erat, cum omni honore excepisti hospitio, ipsa quoque te veritas hospitem suae urbis civem constituet: tuncque magnopere laetaberis, quia nunc parvam foeneratus gratiam, bonorum sermonum desiderium, bonorum aeternorum et quae auferri nequeunt, haeres constitueris. Nec vero moribus tuis mihi enarrandis te defatiges; nam omnia, quae attinent ad te, Barnabas annuntiavit, qui mentiri nescit, fere quotidie grata tui mentione facta. Utque tibi, tanquam sincero amico, id quod quaeritur, brevi dicam: nisi tibi aliquid impedimento est, iter nobiscum fac ac participa sermones veritatis, quos per singulas civitates ipsam usque Romam habiturus sum. Tu vero, si aliquid cupis, effare.

XVI. Et ego exposui, quod ab initio propositum habuerim, et quemadmodum quaestionibus inexplicabilibus fuerim exhaustus, et quaecunque tibi principio antea significavi, ut ne eadem iterum dicam. Respondi autem: Paratus quidem sum tecum proficisci, id quod nescio quomodo

---

Cap. XIII. 1) *μὲν* om. O. — 2) Sic Tischendorfii cod. Or., ubi notula in margine: *γϱ. βιόν* Codd. OV *βιὸν* c. utroque Homiliarum Codice. — 3) Or. *ποϱεύσωμαι.* — 4) *τι* om. V. — 5) Vocc. *πλὴν τάχιόν σε καταλήψομαι* desunt in V.

Cap. XIV. 1) Pium epitomatoris glossema est *Ἰησοῦ Χϱιστοῦ υἱοῦ τοῦ ϑεοῦ* p. *ἀνδϱὸς* Hom. I, 15. — 2) *ϑεασάμενοι δὲ οἵ* Hom. I, 15. *ϑεασάμενοι δέ με οἵ* Epit. c. 14. — 3) *καὶ* om. O. — 4) Ita O V. — 5) *ἐξέφανα* V. — 6) *ἔστιν* V.

Cap. XV. 1) *τοῦ* O. — 2) *οὕτω* Hom. I, 16. Epit. c. 15.

Cap. XVI. 1) *ἔλεγον δὲ* absque

φορηθῆναι θέλω, ἵνα γνῶ, εἰ ἡ ψυχὴ θνητὴ τυγχάνει,[2] ἢ ἀθάνατός ἐστι· καὶ εἰ ἀΐδιος οὖσα περὶ ὧν ἔπραξεν ἐνταῦθα ἔχει κριθῆναι· καὶ εἴ τί ποτέ ἐστιν δίκαιον ἢ[3] ἀρέσκον θεῷ· καὶ εἰ γέγονε κόσμος,[4] καὶ διὰ τί γέγονε· καὶ εἰ οὐ λυθήσεται, καὶ εἰ λυθήσεται· καὶ εἰ κρείττων ἔσται, ἢ οὐδὲ ἔσται· καὶ ἵνα μὴ τὸ κατ' εἶδος λέγω, ταῦτά τε καὶ τὰ τούτοις ἑπόμενα μαθεῖν ἤθελον. ὁ δὲ Πέτρος πρὸς ταῦτα ἀπεκρίνατο· συντόμως σοι, ὦ Κλήμη, τὴν τῶν ὄντων γνῶσιν παρέξομαι· καὶ τὰ νῦν ἐξαυτῆς ἄκουσον.

XVII. Ἡ τοῦ θεοῦ βουλὴ ἐν ἀδήλῳ γέγονε κατὰ πολλοὺς τρόπους τοῖς ἀνθρώποις. τὰ μὲν πρῶτα διὰ τὸ κρατηθῆναι αὐτοὺς εἰσαγωγῇ κακῇ,[1] συνηθείᾳ δεινῇ, ὁμιλίᾳ οὐ καλῇ, προλήψει οὐκ ὀρθῇ· καὶ διὰ ταῦτα πλάνη, ἔπειτα ἀφοβία, ἀπιστία, πορνεία, φιλαργυρία, κενοδοξία, καὶ ἄλλα τοιαῦτα μυρία κακά, ὥσπερ καπνοῦ πλῆθος εἰς ἕνα οἶκον οἰκοῦντα τὸν κόσμον,[2] τῶν ἔνδοθεν οἰκούντων ἀνδρῶν ἐπιθολώσαντα τὰς ὁράσεις, οὐκ εἴασεν ἀναβλέψαντας ἐκ τῆς διαγραφῆς τὸν δημιουργήσαντα νοῆσαι θεόν, καὶ τὸ τούτῳ δοκοῦν γνωρίσαι. διὸ τοὺς φιλαλήθεις ἔσωθεν χρὴ ἐκ στέρνων βοήσαντας ἐπικουρίαν προσκαλήσασθαι φιλαλήθει λογισμῷ παρὰ τοῦ μόνου ἀγαθοῦ κυρίου δὲ[3] καὶ θεοῦ καὶ[4] σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λαβεῖν, ἵνα τις ἐντὸς ὢν τοῦ οἴκου τοῦ πεπλησμένου καπνοῦ προσιὼν ἀνοῖξαι θύραν δυνηθῇ. ὥστε τὸ μὲν ἐκτὸς τοῦ ἡλίου φῶς εἰσκριθῆναι τῷ οἴκῳ, τὸν δὲ ἐντὸς τοῦ πυρὸς ὄντα ἐκβληθῆναι καπνόν. ὅπως διαβλέψαντες οἱ ἄνθρωποι πιστεύσωσιν εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα, καὶ εἰς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱόν, τὸν πρὸ τῶν αἰώνων ἐξ αὐτοῦ ἀφράστως γεννηθέντα, καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ πανάγιον,[5] τὸ ἐξ αὐτοῦ ἀῤῥήτως ἐκπορευόμενον, ἕνα θεὸν γνωρίζοντες ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, ἄναρχον, ἀτελεύτητον, αἰώνιον, ἀΐδιον, ἄκτιστον, ἄτρεπτον, ἀναλλοίωτον, ἁπλοῦν, ἀσύνθετον, ἀσώματον, ἀόρατον, ἀναφῆ,[6] ἀπερίγραπτον, ἀπερίληπτον, ἀκατάληπτον, ἄπειρον, ἀκατανόητον, ἀγαθόν, δίκαιον, παντοδύναμον, πάντων κτισμάτων δημιουργόν, παντοκράτορα, παντεπόπτην, πάντων προνοητήν, ἐξουσιαστὴν καὶ κριτήν, καὶ οὕτως ἀναγεννηθέντες δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, συγκληρονόμοι καταστῶσι τῶν πρὸς ἀφθαρσίαν ἀναγεννηθέντων υἱῶν τοῦ θεοῦ.

XVIII. Διὸ πρὸ παντὸς ζητήματος ἑτοίμως πρόσελθε ὡς υἱὸς πατρί, ἵνα καὶ τῶν ὁρωμένων καὶ τῶν ἀοράτων ἀψευδῶς τὴν γνῶσιν θεὸς παράσχῃ σοι. εἰ δὲ καὶ μετὰ τὸ κληθῆναι οὐ θέλεις ἢ βραδύνεις, δικαίᾳ θεοῦ κρίσει ἀποκληρώσῃ, τῷ[1] μὴ θελῆσαι μὴ θεληθείς· καὶ μή τοι νομίσῃς, ὅτι ἐὰν[2] πάντων τῶν ποτὲ γενομένων εὐσεβῶν εὐσεβέστερος γένῃ, ἀβάπτιστος δὲ ἧς, ἐλπίδος[3] τυχεῖν δυνήσῃ ποτέ· ταύτῃ γὰρ μᾶλλον πλείονα ὑφέξεις κόλασιν, ὅτι καλὰ ἔργα οὐκ ἐποίησας καλῶς. καλὴ γὰρ εὐποιΐα, ὁπότ' ἂν ὡς ὁ θεὸς ἐκέλευσε γίνηται.[4] σὺ δὲ εἰ οὐ θέλεις, ὡς ἐκείνῳ ἔδοξεν,[5] βαπτισθῆναι, τῷ σῷ θελήματι ὑπηρετῶν, ἐχθραίνεις τῇ ἐκείνου βουλῇ. ἀλλ' ἴσως ἐρεῖς· τί συμβάλλεται πρὸς εὐσέβειαν τὸ βαπτισθῆναι ὕδατι; πρῶτον μέν, ὅτι τὸ δόξαν θεῷ πράττεις· δεύτερον δὲ ἐξ ὕδατος[6] καὶ πνεύματος ἀναγεννᾶσαι θεῷ, καὶ τὴν ἐξ ἐπιθυμίας πρώτην σοι γενομένην καταλλάσσεις[7] γέννησιν, καὶ οὕτως[8] σωτηρίας τυχεῖν δύνῃ, ἄλλως δὲ ἀδύνατον· οὕτω γὰρ ὁ ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ ἀφθαρσίᾳ τοῦ γένους ἡμῶν ἐνανθρωπήσας θεὸς λόγον εἶπεν ἡμῖν· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀναγεννηθῆτε δι' ὕδατος καὶ πνεύματος εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.[9] διὸ πρόσελθε τῷ ὕδατι, τοῦτο γὰρ μόνον τὴν τοῦ πυρὸς

lactus cupio, nisi quod prius volo certior de veritate fieri, ut sciam utrum anima mortalis sit an immortalis; et si sempiterna sit, an ob ea, quae hic gessit, iudicari debeat; itidem an aliquid sit iustum vel Deo gratum; praeterea factusne sit mundus, et quare factus; et utrum non dissolvetur, an dissolvetur; et an melior futurus, an nec futurus omnino; ac ne singula prosequar, haec atque consequentia cognoscere vellem. Sed Petrus ad haec respondit: Breviter tibi, o Clemens, rerum scientiam exhibebo; et iam nunc audi.

XVII. Dei voluntas hominibus ob multas rationes occulta fuit. Primum quidem, quod gubernabantur prava institutione, consuetudine perniciosa, malo colloquio, non recta opinionum anticipatione; et eapropter error, deinde temeritas, incredulitas, fornicatio, avaritia, inanis gloria, aliaque similia innumera mala, velut ingens fumus unam domum mundum incolentia intus habitantium hominum visum offuscarunt, nec permiserunt aspicientibus, mundi creatorem Deum intelligere ex iis, in quibus ipse se pinxit, neque cognoscere, quod ei placet. Quo circa oportet, ut veritatis studiosi intus ex pectore clamantes auxilium petant cum mente veritatis studium adamante a solo bono Domino, Deo autem ac Salvatore nostro Iesu Christo, quo aliquis intra domum fumo plenam consistens progredi foresque aperire possit, ut lumen solis, quod extra est, intromittatur in domum, ignis vero fumus, qui intro est, eiiciatur. Ut homines, cum perspexerint, credant in unum Deum patrem omnipotentem, et in unigenitum eius filium ex eo ante secula inenarrabili modo genitum, et in spiritum sanctissimum ex eodem ineffabili ratione procedentem, atque unum Deum cognoscant in tribus personis, principio carentem, finis expertem, aeternum, perpetuum, increatum, immutabilem, variationi non obnoxium, simplicem, non compositum, incorporeum, invisibilem, non tactum, qui nec circumscribi, nec comprehendi potest, quem assequi non licet, immensum, intelligibilem, bonum, iustum, omnipotentem, creaturarum omnium opificem, omnium dominatorem, inspectorem cunctorum, provisorem omnium, dominum ac iudicem, ac ita aqua et spiritu renati, cohaeredes constituantur filiorum Dei renatorum ad incorruptionem.

XVIII. Qua propter ante quamlibet disquisitionem prompte tanquam filius ad patrem accede, ut cum visibilium tum invisibilium cognitionem vere tibi praebeat Deus. Sin etiam post vocationem non vis aut haesitas, iusto Dei iudicio exhaeres eris, a Deo nimirum repudiatus, quia tu eum noluisti. Nec vero putes, etiamsi omnibus, qui unquam fuerunt, piis pietate praestes, baptizatus autem non fueris, te spem [salutis] habiturum. Eo enim maiores poenas dabis, quod bonis operibus non recte usus es. Nam bonum est, quod praeclare agitur, si fit, quomodo Deus id fieri iusserit. Tu vero si, uti illi visum est, nolis baptizari, tuae obsequens voluntati, consilio eius repugnas. Sed fortasse dices: Quid ad pietatem confert, si aqua baptizer? Primum quidem, quod Dei beneplacito stas; deinde quod aqua et spiritu Deo renasceris, pristinamque tuam a cupiditate profectam originem permutabis, eoque modo salutem consequi potes, id quod aliter fieri nequit. Ita enim Deus verbum, quod salutis et immortalitatis generis nostri causa humanam induit naturam, nobis dixit: *Amen*

ἐγὼ O. — 2) *τυγχάνει* om. V. — 3) Or. *καὶ*. — 4) Or. *γέγονεν ὁ κόσμ.*

Cap. XVII. 1) Epit. et Or. inserunt *συντροφίᾳ πονηρᾷ*, ut Hom. — 2) *εἰσιὸν ὅλον τὸν οἶκον τοῦ κόσμου* vel *εἰσιὸν τὸν οἶκον τοῦ κόσμου* pro *εἰς ἕνα οἶκον οἰκοῦντα τὸν κόσμον* coniecit Uhlhorn l. c. p. 158 not. 9. *ὡς* p. *εἰς* ed. Cot. An scribendum: *ὡς ἕνα οἶκον εἰσοικοῦντα τὸν κόσμον*? Cfr. Ep. Barnabae c. 16 nostrae Patrum Apost. ed. — 3) *δὲ* est in OV. — 4) Vocc. *θεοῦ καὶ* om. O. — 5) *ἅγιον* O. — 6) *ἀναφῆ* des. in O.

Cap. XVIII. 1) *τὸ* O. — 2) Rectius *κἂν* Epit. c. 18. — 3) *ἐλπίδος ἀγαθῆς* Epit. — 4) *γένηται* O. — 5) *ἔδοξε* O. — 6) *ὅτι δι' ὕδατος* Epit. — 7) *καταλλάσσει* O. — 8) *οὕτω* O. — 9) Ioan. 3, 5.

ὁρμὴν σβέσαι δύναται· καὶ μὴ ἀναβάλλου, ὅτι ἡ ἀναβολὴ κίνδυνον φέρει δια τὸ ἄδηλον εἶναι τοῦ θανάτου τὴν προθεσμίαν.

XIX. Ταῦτα αὐτοῦ εἰπόντος ἀπεκρινάμην· ἤδη εὐχαριστῶ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ καὶ τῷ μονογενεῖ αὐτοῦ υἱῷ καὶ τῷ πνεύματι αὐτοῦ τῷ ἁγίῳ, ὅτι ὡς ἐβουλόμην πληροφορηθῆναι, οὕτω μοι παρέσχεν.[1] πλὴν περὶ ἐμοῦ τὸ λοιπὸν ἀμέριμνος ἴσθι, ὅτι οὐπώποτε ἐνδοιάσω πρός τι τῶν ὑπὸ σοῦ λαληθέντων, ὥστε κύριέ μου Πέτρε μὴ ἀθύμει, ὡς ἀναισθήτῳ μέγιστα δωρούμενος ἀγαθά. οἶδα γάρ, ὅτι ἕν ἐστιν,[2] ὃ βούλεταί τις καὶ ταχέως λαβεῖν καὶ βραδέως μὴ τυχεῖν· αἰσθάνομαι γὰρ τοῦ δοθέντος μοι διὰ τάχους χαρίσματος. ταῦτά μου εἰπόντος ὁ[3] Πέτρος ἔφη· χάριν ὁμολογῶ τῷ θεῷ καὶ περὶ τῆς σῆς σωτηρίας, καὶ περὶ τῆς ἐμῆς ἀπολαύσεως. πλὴν νήστευσον τριῶν μηνῶν ἡμέρας, καὶ λαμβάνεις τὸ ἅγιον βάπτισμα· ἄρξαι τοῦ λοιποῦ ἀπὸ τῆς αὔριον. ἔστι δέ μοι ἡ αὔριον πρὸς Σίμωνα τὸν μάγον διάλεξις· καὶ μὴ ὀκλάσῃς παρεῖναί μοι ἐν ταῖς τῶν ἀντικειμένων[4] ζητήσεσιν.[5] καὶ ταῦτα εἰπὼν καὶ τροφῆς αὐτὸς μεταλαβὼν, ἰδίαν κἀμὲ μεταλαβεῖν ἐκέλευσεν. εὐλογήσας δὲ ἐπὶ τῆς τροφῆς καὶ εὐχαριστήσας, ἐπήγαγε λέγων· δῴη σοι ὁ θεὸς κατὰ πάντα ἐξομοιωθῆναί μοι, καὶ βαπτισθέντα τῆς αὐτῆς τοι μεταλαβεῖν τραπέζης. ταῦτα εἰπὼν ἡσυχάζειν μοι προσέταξεν· ἤδη γάρ που καὶ τὸν ὕπνον ἀπῄτει ἡ τοῦ σώματος φύσις.

XX. Τῇ μὲν οὖν ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ ἐγὼ Κλήμης ἔτι τῆς νυκτὸς οὔσης διυπνισθεὶς καὶ μαθὼν τὸν Πέτρον ἐγρηγορότα καὶ τοῖς συνοῦσι περὶ θεοσεβείας[1] διαλεγόμενον, οἳ ἦσαν δέκα καὶ ἕξ, ὧν καὶ τὰ ὀνόματα ἐκθεῖναι[2] ἐβουλευσάμην, ὅπως ἐπιγνῷς καὶ τίνες ἦσαν· πρῶτος Ζακχαῖος ὅ ποτε τελώνης, καὶ Σοφωνίας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, Ἰώσηφός τε καὶ ὁ τούτου σύντροφος Μιχαίας, προσέτι δὲ Θωμᾶς καὶ Ἐλιέζερος οἱ δίδυμοι, καὶ Αἰνέας ὁ ἱερεὺς, καὶ Λάζαρος ὁ ἱερεὺς, ὃν ἀνέστησεν ἐκ νεκρῶν τεταρταῖον ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καὶ Ἐλισσαῖος[3] καὶ Βενιαμὶν ὁ τοῦ Σαφρᾶ, ὁμοίως γε Ῥούβιλος καὶ Ζαχαρίας οἱ οἰκοδόμοι, Ἀνανίας τε καὶ Ἀγγαῖος οἱ Ἰαμμινοί,[4] ἔτι τε Νικήτης καὶ Ἀκύλας οἱ ἑταῖροι, πλὴν εἰσῆλθον κἀγὼ, καὶ προσαγορεύσας ἐκαθέσθην αὐτοῦ κελεύσαντος.

XXI. Ὁ δὲ τὸν προκείμενον ἐγκόψας λόγον, ὥσπερ ἀπολογούμενος ἐπληροφόρει, τίνος ἕνεκεν οὐκ ἐξύπνισέ με, ὅπως τὸν λόγον[1] ἐπακούσω, αἰτίαν τιθέμενος τὸν ἐκ τοῦ πλοῦ σκυλμόν· ἐκεῖνον γὰρ πεφθῆναί μοι θέλων, ἡσυχάζειν εἴασεν. ὁπόταν γὰρ ἡ ψυχὴ περὶ τὸ λεῖπον τῷ σώματι ἀσχολεῖται, τὰ προσφερόμενα μαθήματα οὐ κατ' ἀξίαν προσίεται. τούτου ἕνεκα διαλέγεσθαι οὐ βούλομαι οὔτε διά τινα συμφορὰν λυπουμένοις ἢ ἀμέτρως ὀργιζομένοις, ἢ πρὸς λύσσαν ἔρωτος ἐκτετραμμένοις, ἢ τὸ σῶμα καταπεπονημένοις, ἢ ὑπὸ βιωτικῶν φροντίδων περιωθουμένοις ἢ ἄλλοις τισὶ πάθεσιν ὀχλουμένοις, οἷς ἡ ψυχὴ, ὡς ἔφην, ὑποπίπτουσα καὶ τῷ σώματι πάσχοντι συναλγοῦσα τὴν ἑαυτῆς φρόνησιν ἀσχολεῖ.

XXII. Καὶ μὴ λεγέτω τις· οὐ χρὴ οὖν παραμυθίας καὶ νουθεσίας προσφέρειν τοῖς φαῦλόν τι πράττουσι. φημί· εἰ μὲν ἀνύει τις, προσφερέτω· εἰ δὲ μή, τῷ καιρῷ εἰξάτω· ἐγὼ γὰρ οἶδα, ὅτι πάντα καιρὸν ἴδιον ἔχει. διὸ χρὴ τοῖς ἀνθρώποις τοὺς τὴν ψυχὴν ῥωννύντας λόγους πρὸ τῆς κακώσεως ἐπιδιδόναι, ἵνα εἴ ποτε ἐπέλθοι τι φαῦλον, ὁ νοῦς προωπλισμένος ὀρθῷ τῷ λογισμῷ, τὸ ἐπενεχθὲν ὑποστῆναι δυνηθῇ. τότε γὰρ αὐτῷ διὰ γνώμης ἀγαθῆς ὄντι[1] παρὰ τὴν ἀκμὴν τοῦ πολέμου οἶδεν ὁ νοῦς συντρέχειν. πάντες μὲν οὖν

dico vobis, nisi renati fueritis aqua et spiritu in nomen patris et filii et spiritus sancti, in regnum caelorum haudquaquam introibitis. Quocirca ad aquam accede, siquidem haec sola ignis vim extinguere potis est; neque differ, quoniam dilatio periculum affert, cum incertum sit, quando vitae terminus instet.

XIX. Quae cum dixisset, respondi: Gratias iam ago Deo patri et unigenito eius filio et sancto eiusdem spiritui, quia sicut volui plenitudinem certitudinis accipere, ita etiam mihi contingere fecit. Nec posthac de me sollicitus esto, neque enim me unquam ulla ex parte haesitantem aut dubium tua tenebit oratio, ita ut, domine mi Petre, diffidere nolueris, tanquam sentiendi experti maxima bona donaturus. Scio enim, hoc esse eiusmodi unum, quod quispiam celeriter potius velit accipere quam ocius assequi; sentio enim mihi velociter datum charisma. Haec ubi locutus sum, Petrus dixit: Gratiam habeo Deo et pro salute tua et pro meo gaudio. Itaque per trium mensium dies ieiuna, et baptismum sanctum accipies; caeterum inde a crastino die incipe. Erit autem mihi cras sum Simone mago disputatio; nec ambigas, mihi adesse in adversantium controversiis. Quae cum dixisset, et ipse cibum sumpsit, et me separatim sumere iussit. Benedicto autem cibo et gratiis peractis haec subiunxit: Det tibi Deus, ut in omnibus mihi similis efficiaris, utque baptizatus eiusdem mecum particeps fias mensae. Quibus dictis quiescere me praecepit; iam enim et somnum natura corporis expetebat.

XX. Postero igitur die ego Clemens, cum adhuc nox esset, expergefactus ubi intellexi, Petrum vigilare et cum iis, qui una aderant, de cultu Dei disserere (erant autem sedecim, quorum et nomina apponere volui, ut quinam ii quoque fuerint, addiscas: primus Zacchaeus quondam publicanus et Sophonias eius frater, Iosephus eiusque sodalis Michaeas, praeterea Thomas et Eliezerus gemini, et Eneas sacerdos, et Lazarus sacerdos, quem a mortuis excitavit quatriduanum dominus noster Iesus Christus, Elisaeus, Beniamin Saphrae filius, itidem Rubilus et Zacharias architecti, Ananias et Aggaeus Iammeni, necnon Nicetas et Aquila socii), ego quoque ingressus sum, et cum salutassem, iubente eo consedi.

XXI. Ille autem instituto sermone interrupto, quasi ut se excusaret, certiorem me fecit, cur me non expergefecisset ad sermonem audiendum, causam significans navigationis molestiam; nam illam mihi sedari volens, quiescere me sinebat. Etenim quando anima circa id, quod corpori deest, occupatur, doctrinam oblatam non, prout decet, amplectitur. Quapropter sermocinari nolo cum iis, qui aut calamitatis cuiuspiam causa contristantur, vel immodice irascuntur, vel in amoris rabiem se convertunt, vel corporis labore defatigati sunt, vel a curis secularibus vexantur, vel aliis quibusdam turbantur affectibus, in quibus hominibus anima, quemadmodum dixi, concidens et cum corpore aegrotante condolens vacat sua prudentia.

XXII. Neque dicat aliquis: Non ergo oportet consolationes et admonitiones iis admovere, qui mali aliquid habent ac gerunt. Aio: Quod si quidem aliquis proficit, adhibeat; sin minus, tempori concedat. Scio enim, cuncta habere suum tempus. Quare oportet sermones, qui animum roborant, hominibus ante vexationem tradere, ut si quid forte pravi acciderit, mens prius armata recta ratione possit id perferre, quod illatum est. Tunc quippe ei, qui boni consilii ope existit, mens in ipsa conflictationis acie

---

Cap. XIX. 1) *παρέσχε* O. — 2) *ὅτι ἔνεστιν ὢν* O. — 3) *ὁ* om. O. — 4) *ἀποκειμένων* O. — 5) *ζητήσεσι* O.

Cap. XX. 1) *θεολογίας* Or. Tischendorfii, item noster Hom. Cod. — 2) Or. *ἐκθῆναι*. — 3) *Ῥούβηλος* V. — 4) *Ἰαμνινοὶ* O. Coteler. adnotat: Forte scribendum *Ἰαμνηνοὶ*, a Iamnia, ut iidem sint Iamneni qui Iamnitae 2 Macc. XII, 9. At lectio Epitom. *Ἀμμηνοὶ* exponi potest per civitatem nomine Amma, de qua Ios. XIX, 30.

Cap. XXI. 1) *τῶν λόγων* O.

Cap. XXII. 1) *τότε γὰρ καὶ τῷ διὰ γνώμης ἀγαθῆς βοηθήσαντι* Hom. II, 3. Nil eiusmodi Epit. c. 22. —

ὅσοι ποτὲ ἐζήτησαν τὸ ἀληθὲς, τὸ δύνασθαι εὑρεῖν ἑαυτοῖς πιστεύσαντες, μὴ δεόμενοι θείας διδαχῆς,[2] ἐνηδρεύθησαν· τοῦτο ὅπερ πεπόνθασι καὶ οἱ τῶν Ἑλλήνων σοφοὶ καὶ βαρβάρων οἱ σπουδαιότεροι. ἐκ στοχασμῶν γὰρ ἐπιβάλλοντες τοῖς ὁρατοῖς περὶ τῶν ἀδήλων ἀπεφήναντο τὸ ὅπως ποτὲ παραστᾶν αὐτοῖς τοῦτο ἀληθὲς εἶναι νομίσαντες, οὐκ εἰδότες ὅτι ὁ ἀλήθειαν ζητῶν, παρὰ τῆς αὐτοῦ πλάνης μαθεῖν αὐτὴν οὐ δύναται· ὅθεν, ὦ φίλε Κλήμη, εἴ γε τὰ τῷ θεῷ διαφέροντα γνῶναι θέλεις παρὰ τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ διδάσκοντος ἄνθρωπον γνῶσιν, παρὰ τούτου μόνου μαθεῖν ἔχεις, ὅτι μόνος οἶδε τὴν ἀλήθειαν· τῶν γὰρ ἄλλων εἴ τις ἐπίσταταί τι, παρὰ τούτου ἢ τῶν τούτου μαθητῶν λαβὼν ἔχει.

XXIII. Ἔστι τε[1] αὐτοῦ τὸ βούλημα, ὅτι εἷς θεὸς ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, οὗ κόσμος ἔργον· ὃς δίκαιος ὢν πάντως ἑκάστῳ πρὸς τὰς πράξεις ἀποδώσει ποτέ. ἀνάγκη γὰρ πᾶσα, φύσει δίκαιον εἶναι λέγοντα τὸν θεὸν, καὶ τὰς ἀνθρώπων ψυχὰς ἀθανάτους εἶναι πιστεύειν. ἐπεὶ ποῦ τὸ δίκαιον αὐτοῦ, ὅπου τινὲς εὐσεβῶς βιοτεύσαντες, κακουχηθέντες βιαίως ἀνηρέθησαν, ἔνιοι δὲ ἀσεβεῖς πολὺ γεγενημένοι, ἐν πολυτελείᾳ βίου τρυφήσαντες τὸν κοινὸν ἀνθρώπων θάνατον ἐτελεύτησαν; ἐπεὶ οὖν χωρὶς πάσης ἀντιλογίας ὁ θεὸς ἀγαθὸς ὢν δίκαιός ἐστιν, οὐκ ἄλλως[2] δίκαιος εἶναι γνωσθήσεται, ἐὰν μὴ ἡ ψυχὴ μετὰ τὸν χωρισμὸν τοῦ σώματος ἀθάνατος ᾖ, ἵνα μετὰ τὸ ἀπολαβεῖν τὸ ἴδιον σῶμα ἐν τῇ ἀναστάσει ὁ μὲν κακὸς, ὡς ἐνταῦθα ἀπολαβὼν τὰ ἀγαθὰ,[3] ἐκεῖ περὶ ὧν ἥμαρτεν[4] κολασθῇ, ὁ δὲ ἀγαθὸς ἐνταῦθα περὶ ὧν ἥμαρτεν[5] κολασθεὶς, ἐκεῖ ὡς ἐν κόλποις δικαίων τῶν ἀγαθῶν κληρονόμος καταστῇ. ὅτι τοίνυν ὁ θεὸς δίκαιος, πρόδηλον ἡμῖν ἐστιν[6] καὶ ὅτι[7] κρίσις γίνεται, καὶ ὅτι αἱ[8] ψυχαὶ ἀθάνατοι τυγχάνουσιν. εἰ δέ τις, ὡς τῷ Σαμαρεῖ Σίμωνι δοκεῖ, τὸ δίκαιον εἶναι[9] θεῷ μὴ θέλοι δοῦναι, τίνι ἔτι τοῦτό τις δοῦναι δύναται,[10] ἢ καὶ τὸ γενέσθαι δύνασθαι; τῆς γὰρ ῥίζης τῶν ὅλων τοῦτο οὐκ ἐχούσης, ἀνάγκη πᾶσα νοεῖν, ὅτι τῇ[11] τῶν ἀνθρώπων φύσει ὡς ἐν καρποῖς εὑρεῖν ἀδύνατον. εἰ δὲ ἔστιν εὑρεῖν ἐν ἀνθρώποις, πόσῳ μᾶλλον ἐν[12] θεῷ; εἰ δὲ οὐδαμοῦ οὔτε παρὰ θεῷ, οὔτε παρὰ ἀνθρώποις ἔστιν εὑρεῖν τὸ δίκαιον, πάντως οὐδὲ τὸ ἄδικον. ἀλλ' ἔστιν[13] τὸ δίκαιον. δικαιοσύνης γὰρ οὔσης, τὸ ἄδικον λέγεται, ὥσπερ παραβαλλομένης τῆς δικαιοσύνης αὐτῇ καὶ ἐναντίως ἔχειν εὑρισκομένης, ἀδικία λέγεται.

XXIV. Ταῦτα ἀκούσας ἐγὼ Κλήμης, τίς ἄρα τυγχάνει, ἔφην, οὗτος,[1] ὃν λέγεις Σίμωνα Σαμαρείτην, μαθεῖν ἤθελον.[2] ὁ δὲ Πέτρος ἔφη· εἰ θέλεις μαθεῖν, πάρεστί σοι τὸ[3] γνῶναι, παρ' ὧν κἀγὼ τὰ κατ' αὐτὸν πάντα ἠκρίβωσα.[4] καὶ μεταπεμψάμενος ἐκέλευσεν Ἀκύλαν καὶ Νικήτην πάντα μοι τὰ κατὰ τὸν Σίμωνα ἀκριβῶς διηγήσασθαι. οἱ δὲ τὸν θεὸν μαρτυρόμενοι[5] μηδὲν ψεύσασθαι, ἐξετίθεντο. ὧν[6] πρῶτος ὁ Ἀκύλας ἤρξατο λέγειν οὕτως· ἄκουσον, φίλτατε ἡμῖν[7] ἀδελφὲ, ὅπως ἀκριβῶς πάντα τὰ κατὰ τὸν ἄνδρα εἰδῇς, τίνος τε ὢν καὶ τίς καὶ πόθεν, καὶ τίνα ἐστὶν, ἃ πράττει, καὶ πῶς καὶ διὰ τί.

XXV. Σίμων οὗτος πατρὸς μέν ἐστιν Ἀντωνίου, μητρὸς δὲ Ῥαχὴλ, Σαμαρεὺς τὸ ἔθνος, ἀπὸ Γιτθῶν[1] τῆς κώμης, τῆς πόλεως ἀπεχούσης σχοίνους ἕξ. οὗτος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῇ πρὸς Αἴγυπτον γεγονὼς, ἑλληνικῇ παιδείᾳ

---

2) Vocc. μὴ δεόμενοι θείας διδαχῆς desiderantur Hom. II, 7.

Cap. XXIII. 1) δὲ Hom. II, 12. — 2) ἄλλως γε O. — 3) τὰ ἀγαθὰ ἀπολα-

solet concurrere. Quotquot igitur unquam verum quaesierunt, se putantes id per semet ipsos posse invenire, divina nimirum doctrina non egentes, decepti sunt: id quod et Graecorum sapientibus et Barbarorum anxie studiosis evenit. Nam coniecturis considerantes visibilia de rebus obscuris pronunciarunt, quod sibi quoquo modo videbatur, id verum esse arbitrati, nescientes, quod qui veritatem quaerit, a suo errore non potest eam addiscere. Unde, amice Clemens, si cupis, quae ad Deum pertinent, cognoscere, a domino et Deo et Salvatore nostro Iesu Christo, qui hominem docet scientiam, ab eo solo discere potes, quia solus novit veritatem; aliorum enim si quis aliquid cognoscit, ab eo aut ab eius discipulis traditum accepit.

XXIII. Et sententia eius est, Deum unum esse in tribus personis, cuius mundus opus est, quique iustus cum sit, unicuique omnino pro actis aliquando retribuet. Necesse quippe omnino est, ut qui asserit Deum natura esse iustum, etiam immortalis esse hominum animas credat. Quoniam ubi erit iustitia eius quando aliqui, cum pie vixissent, tamen male habiti per vim e medio sublati sunt, quidam vero cum valde impii exstitissent atque vitae luxui ac deliciis indulsissent, communi tamen hominum morte obierunt? Quandoquidem igitur absque ulla contradictione Deus, bonus cum sit, iustus etiam est, nec aliunde iustus esse cognoscetur, nisi anima post separationem a corpore sit immortalis, ut quando in resurrectione suum corpus recuperarit, malus quidem tanquam qui hic bona receperit, ibi pro iis, quae deliquit, puniatur, bonus autem, hic pro delictis castigatus, illic quasi in sinu iustorum haeres bonorum constituatur. Quandoquidem igitur Deus iustus est, constat inter nos, iudicium quoque fore, et animas esse immortales. Si quis vero, quemadmodum Simoni Samaritano placet, Deo iustum esse nolit concedere, cui iam aliquis tribuere potest, ut iustus sit, vel esse possit? Nam si id cunctorum radix non habet, prorsus necesse est cogitare, illud quoque in hominum natura, tanquam in fructibus non posse reperiri. Si autem inveniatur in hominibus, quanto magis in Deo? Quod si iustitia nusquam, neque apud Deum, neque apud homines reperitur, plane neque reperietur iniustitia. At iustitia existit. Nam exstante iustitia iniustitia quoque dicitur, quae ita vocatur, quasi cum ea iustitia comparetur, eique inveniatur contraria.

XXIV. His auditis ego Clemens dixi: Scire vellem, quisnam sit ille, quem Simonem Samaritanum appellas. Et Petrus respondit: Si cupis discere, licet tibi cognoscere ab iis, a quibus et ego cuncta illius accurate rescivi. Vocatisque Aquila et Niceta, praecepit eis, ut omnia mihi de Simone diligenter enarrarent. At illi, Deum attestati, se nullatenus mentituros, exposuerunt. Quorum prior Aquila coepit ita dicere: Audi, carissime nobis frater, ut accurate cognoscas omnia viri illius, cuiusnam sit, et quis et unde, et quaenam sint, quae facit et quomodo, quamque ob causam.

XXV. Hic Simon ex Antonio patre et matre Rachele descendit, natione Samaritanus, Gitthis oriundus vico, qui sex schoenos ab urbe distat. Is Alexandriae ad Nilum versatus graeca disciplina cum multum

---

βὼν ordinat O. — 4) *ἡμαρτε* O. — 5) *ἥμαρτε* O. — 6) *ἐστι* O. — 7) *ὅτι καὶ* transponit V. — 8) *ὅτι αἱ* om. V. — 9) Notum est illud loquendi genus ex usu Peripateticorum, de quo exposuerunt Trendelenburgius in Museo Rhenano 1828, 4, 457 sqq. (quae commentatio inscripta est: „das *τὸ ἑνὶ εἶναι, τὸ ἀγαθῷ εἶναι* bei Aristoteles; ein Beitrag zur arist. Begriffsbestimmung und zur griech. Syntax“) et ad Arist. de anim. p. 471 sqq., deinde Waitz ad Arist. Org. 67, 6. 12. Schwegler. — 10) *δύναται δοῦναι* invertit O. — 11) Scr. *ἐν τῇ* heic et Hom. II, 14. — 12) *ἐν* accessit ex Hom. ibid. — 13) *ἐστι* O.

Cap. XXIV. 1) *οὗτος ἔφην* inv. O. — 2) *μαθεῖν ἤθελον* om. C. — 3) *τὸ* om. O. — 4) *πάντα ἠκρίβωσα τὰ κατ' αὐτὸν* ord. O. — 5) Or. *μαρτυράμενοι*. — 6) Ita sine dubio scribendum etiam Hom. II, 22 pro *ὡς*. Confirmat *ὧν* etiam Or. — 7) *ἡμῶν* O.

Cap. XXV. 1) *Γιθθῶν* V. —

πάνυ ἐξασκήσας ἑαυτὸν, καὶ μαγείᾳ πολὺ δυνηθεὶς καὶ φρενωθεὶς θέλει νομίζεσθαι ἀνωτάτη τις εἶναι δύναμις καὶ αὐτοῦ τοῦ τὸν κόσμον κτίσαντος θεοῦ.[2] ἐνίοτε δὲ καὶ Χριστὸν ἑαυτὸν αἰνισσόμενοι προσαγορεύει.[3] ταύτῃ δὲ τῇ προσηγορίᾳ κέχρηται, ὡς δὴ συστησόμενος[4] ἀεὶ ζῆν, καὶ αἰτίαν[5] φθορᾶς τὸ σῶμα[6] πεσεῖν οὐκ ἔχων.[7] καὶ οὔτε θεὸν τὸν κτίσαντα τὸν κόσμον, ἀνώτατον εἶναι λέγει, οὐ νεκροὺς ἐγερθήσεσθαι πιστεύει. τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀρνεῖται, τὸ Γαριζεῖν[8] ὄρος ἀντεισφέρει. ἀντὶ τοῦ ὄντως[9] Χριστοῦ, τοῦ θεοῦ ἡμῶν, ἑαυτὸν ἀναγορεύει. τὰ δὲ τοῦ νόμου ἰδίᾳ προσλήψει[10] ἀλληγορεῖ. καὶ κρίσιν ἔσεσθαι μὲν λέγει, οὐ προσδοκᾷ δέ.

XXVI. Τὸ δὲ παρεισελθεῖν αὐτὸν εἰς τὸν τῆς θεοσεβείας λόγον, γέγονεν οὕτως· Ἰωάννης τις ἐγένετο ἡμεροβαπτιστὴς, καὶ ὥσπερ τῷ κυρίῳ γεγόνασι δώδεκα ἀπόστολοι, τὸν τοῦ ἡλίου δωδεκάμηνον φέροντες ἀριθμὸν, οὕτως[1] καὶ αὐτῷ ἔξαρχοι ἄνδρες γεγόνασι τριάκοντα, τὸν μηνιαῖον τῆς σελήνης ἀποπληροῦντες λόγον. ἐν ᾧ ἀριθμῷ μία τις ἦν γυνὴ λεγομένη Ἑλένη, ἵνα μηδὲ τοῦτο[2] ἀνοικονόμητον ᾖ. ἥμισυ γὰρ ἀνδρὸς οὖσα ἡ γυνὴ, ἀτελῆ τὸν τῆς τριακοντάδος τέθεικεν ἀριθμὸν, ὥσπερ καὶ τῆς σελήνης,[3] ἧς ἡ πορεία τοῦ μηνὸς οὐ τέλειον ποιεῖται τὸν δρόμον. τούτων δὲ τῶν τριάκοντα τῷ Ἰωάννῃ πρῶτος καὶ δοκιμώτατος ἦν ὁ Σίμων.

XXVII. Μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν Ἰωάννου ὁ Σίμων τὴν Ἑλένην παραλαβὼν, ἐκπεριέρχεται ἀναστατῶν τοὺς ὄχλους, αὐτὴν δὲ τὴν Ἑλένην ἀπὸ τῶν ἀνωτάτων οὐρανῶν κατενηνέχθαι[1] λέγει τῷ κόσμῳ· ἧς ἕνεκεν, φησὶν, Ἕλληνές τε καὶ βάρβαροι ἐμαχέσαντο, εἰκόνα φαντασθέντες ἀληθείας,[2] καὶ ἐξαιρέτως πολλὰ τερατώδη θαυμάσια ποιῶν, ὡς εἰ μὴ ᾔδειμεν, ὅτι μαγείᾳ ταῦτα ποιεῖ, ἠπατήθημεν ἂν καὶ αὐτοί. νῦν ὅτε δὲ[3] πολυμανὴς, καὶ τοὺς ἐν θεοσεβείᾳ ἀπατᾶν ἐπιχειρεῖν ἤρξατο, ἀπέστημεν ἀπ' αὐτοῦ· καὶ γὰρ μιαιφονεῖν ἤρξατο, ὡς αὐτὸς ἔτι ὡς φίλος φίλοις ἐξέφανεν, ὅτι παιδίου ψυχὴν τοῦ ἰδίου σώματος χωρίσας, ἀποῤῥήτοις ὅρκοις,[4] συνεργὸν πρὸς τὴν τῶν αὐτῷ δοκούντων φαντασίαν, τὸν παῖδα διαγράψας ἐπὶ εἰκόνος ἐν[5] ἐνδοτέρῳ οἴκῳ, ὅπου αὐτὸς ὑπνοῖ, ἀνατεθειμένην ἔχει. διὸ ἀσεβείας καταγνόντες, ἀπέστημεν ἀπ' αὐτοῦ.

XXVIII. Ταῦτα τοῦ Ἀκύλα εἰπόντος, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Νικήτης ἔφη. ἀναγκαῖόν ἐστιν, ἀδελφὲ ἡμῶν Κλήμη, τὰ παραλειφθέντα τῷ Ἀκύλᾳ ἐμὲ ὑπομνῆσαι. πρῶτον μὲν γὰρ μάρτυς ὁ θεὸς, ὡς οὐδὲν αὐτῷ ἡμεῖς συνειργασάμεθα ἀσεβὲς, ἀλλ' ὅτι αὐτοῦ πράσσοντος ἱστορήσαμεν. καὶ μέχρις ὅτε ἀβλαβῆ ποιῶν ἀπεδείκνυτο, ἐτερπόμεθα. ὅτε δὲ τὰ μαγείᾳ γινόμενα θειότητι ποιεῖν πρὸς ἀπάτην θεοσεβῶν ἔλεγεν, οὐκέτι αὐτοῦ ἠνεσχόμεθα, καί τοι πολλὰ ἐπαγγελλομένου ἡμῖν· πρῶτον μὲν ναὸν καὶ ἀνδριάντας ἡμῶν κατασκευασθῆναι, καὶ θεοὺς νομισθῆναι, καὶ ὑπὸ ὄχλων προσκυνηθῆναι, καὶ ὑπὸ βασιλέων δοξασθῆναι καὶ δημοσίων τιμῶν καταξιωθῆναι, καὶ χρήμασιν ἀπεριορίστοις[1] πλουτίσαι.[2]

XXIX. Ταῦτά τε καὶ τὰ τοιούτοις[1] νομιζόμενα ἡμῖν ὑπέσχετο, μόνον ἵνα συνόντες αὐτῷ τὸ τῆς ἐγχειρίσεως κακὸν[2] σιωπῶμεν, ἵνα αὐτῷ τὰ τῆς ἀπάτης προκόπτῃ. καὶ ὅμως οὐ συνεθέμεθα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τῆς τοι-

---

2) θεῷ O. — 3) ἑστῶτα προσαγορεύει Hom. II, 22. — 4) Sic O pr. man. ad oram, συστησόμενον in textu ut V. — 5) αἰτία V. — 6) ὥστε τὸ σῶμα Epit. c. 25. — 7) ἔχον O. — 8) Ita scr. Codd. — 9) ὄντος V. — 10) προλήψει O.

se exercuerit, et arte magica polleat, mente elatus se vult existimari esse virtutem quandam supremam et quidem ipsius Dei qui mundum condidit; interdum se Christum esse gloriatur. Eam autem appellationem usurpavit, quasi qui semper constiturus sit in vita, nec habeat corruptionis causam, ut corpore concidat. Neque vero Deum, mundi creatorem, supremum esse ait, nec mortuos excitatum iri credit. Hierosolymam negat, montem Garizimum substituit. Pro vero Christo, Deo nostro, seipsum praedicat. Legem propria praesumptione aliter interpretatur. Et iudicium dicit quidem fore, verum non exspectat.

XXVI. Ut autem ipse religionis opinionem invaderet, factum est ita. Ioannes quidam exstitit, qui singulis diebus baptizabat, et quemadmodum Domino fuerunt duodecim apostoli, duodecim mensium solis gerentes numerum, sic ei quoque fuerunt triginta viri principes, menstruam lunae rationem implentes. Quo in numero una quaedam erat mulier dicta Helena, ut ne hoc quidem absque mysterio esset. Cum enim mulier dimidium sit viri, imperfectum trecinarii constituit, sicut et in luna, cuius incessus non perfectum mensis cursum conficit. Horum autem triginta Ioanni primus ac probatissimus fuit Simon.

XXVII. Post mortem autem Ioannis Simon assumpta Helena circumit turbas excitans, ipsam autem Helenam de supremis caelis in mundum delatam dicit, cuius gratia, inquit, Graeci et Barbari conflixerunt, imaginem opinantes veritatis: et praecipue edit multa prodigiosa miracula, ita ut nisi cognovissemus, illa eum magia efficere, ipsi quoque fuissemus decepti. Iam vero cum vesanus vellet etiam imponere viris religiosis, ab eo recessimus. Etenim caede se inquinare coeperat, sicut ipse adhuc amicis nobis velut amicus patefecit, quod cum pueri animam a proprio corpore separasset infandis adiuramentis, futuram adiutricem ad eorum quae ipse vellet repraesentationem, pueroque in imagine delineato, consecratam haberet imaginem in aede interiori, ubi ipse dormiret. Quapropter damnata impietate abscessimus ab eo.

XXVIII. Haec cum Aquila dixisset, frater eius Nicetas ait: Necesse est, frater noster Clemens, ea me commemorare, quae ab Aquila praetermissa sunt. Primo equidem Deus testis est, nos in nullo opere impio eum adiuvisse, sed illo faciente tantum spectasse. Et quamdiu opera innoxia edebat, delectabamur: quando autem quae per magiam fiebant, per divinitatem se facere ad pios homines decipiendos dixit, non amplius eum passi sumus, quamvis multa nobis promitteret: primum quidem fore ut templum nobis et statuae erigerentur, utque dii existimaremur et a populis coleremur, et a regibus magnificaremur, atque donaremur publicis honoribus, nec non infinita vi pecuniae ditesceremus.

XXIX. Haec et quibus eiusmodi putantur, nobis pollicebatur, modo ut cum eo viventes pravum eius molimen taceremus, quo fraus ei succederet. Attamen assensi non sumus, quin immo consilium dedimus, ut ab

---

Cap. XXVI. 1) *οὔτω* O. — 2) Simili modo corona quae Simonis magi dicebatur, imperfectam referebat rotunditatem, ad modum lunae in cornua coeuntis. *Cotelerius.* — 3) Legatur *ἡ σελήνη*, quod postulat orationis series. *Davisius.*

Cap. XXVII. 1) *κατενηνεχθῆναι* O. — 2) Alludit noster ad eorum sententiam, qui non Helenam, sed eius duntaxat imaginem Troiae fuisse statuerunt, cum Graeci Barbarique sibi mutuas eius causa clades facerent. Vid. Plat. de Rep. IX. [586, C: *ὥσπερ τὸ τῆς Ἑλένης εἴδωλον ὑπὸ τῶν ἐν Τροίᾳ Στησίχορός φησι γενέσθαι περιμάχητον ἀγνοίᾳ τοῦ ἀληθοῦς*], Sext. Emp. adv. Matth. VII, 180. 255 et Barnesium ad Eurip. Hel. v. 33. *Davisius.* Adde Schol. ad Lycophr. v. 113. et interp. ad Herod. II, 112 sqq. *Schwegler.* — 3) *δὲ* om. V. Subinde *πολὺ μανεὶς* OV. — 4) *ἔργοις* O. — 5) *ἐν* deest in V.

Cap. XXVIII. 1) *ἀπεριορίστως* V. — 2) *πλουτῆσαι* O.

Cap. XXIX. 1) *τούτοις* O, *τούτοις μείζονα* Epit. c. 29. — 2) *κακῶν*

αὐτῆς ἀπονοίας παύσασθαι συνεβουλεύσαμεν λέγοντες αὐτῷ· ἡμεῖς, Σίμων, τῆς ἐκ παίδων φιλίας πρός σε μεμνημένοι, στέργοντές σε τὰ συμφέροντα συμβουλεύσομεν· παῦσαι τῆς τοιαύτης τόλμης. θεὸς εἶναι οὐ δύνασαι· φοβήθητι τὸν ὄντως θεόν. γνῶθι, ὅτι ἄνθρωπος εἶ, καὶ ὅτι σου μικρός ἐστιν ὁ τῆς ζωῆς χρόνος. καὶ[3] κἂν μέγα πλουτήσῃς ἢ καὶ βασιλεύσῃς, τῷ τῆς ζωῆς σοι μικρῷ χρόνῳ ὀλίγα τυγχάνει πρὸς ἀπόλαυσιν, καὶ τὰ[4] ἀσεβῶς πορισθέντα, εὐθέως φεύγοντα αἰωνίαν κόλασιν περιποιεῖται τῷ τετολμηκότι. διὸ φοβεῖσθαί σοι[5] τὸν θεὸν συμβουλεύομεν,[6] ὑφ' οὗ κριθῆναι ἔχει[7] ἡ ἑκάστου ψυχὴ περὶ ὧν ἔπραξεν ἐνταῦθα.

XXX. Ὁ δὲ ταῦτα ἀκούσας ἐγέλασεν. ἡμῶν δὲ εἰπόντων· τί ἡμῶν τά σοι συμφέροντα συμβουλευόντων καταγελᾷς; ἔφη· γελῶ ὑμῶν τὴν μωρὰν ὑπόληψιν, ὅτι πιστεύετε ἀθάνατον εἶναι τὴν ἀνθρώπου ψυχήν. κἀγὼ ἔφην· οὐ θαυμάζομεν, ὦ Σίμων, εἰ ἡμᾶς ἀπατᾶν ἐπιχειρεῖς, ἀλλ' ἐκπεπλήγμεθα, τίνι λόγῳ καὶ σεαυτὸν ἀπατᾷς. λέγε ἡμῖν, ὦ Σίμων, εἰ καὶ τῶν ἄλλων οὐδεὶς πεπληροφόρηται ἀθάνατον εἶναι τὴν ψυχήν, ἀλλ' οὖν γε σὺ καὶ ἡμεῖς· σὺ μὲν ὡς ἀνθρωπείου σώματος χωρίσας αὐτὴν καὶ προσομιλήσας καὶ ἐπιτάξας· ἡμεῖς δὲ ὡς συμπαρόντες καὶ τὴν ἐπιταγὴν ἀκούσαντες, καὶ τὸ κελευθὲν[1] ἐναργῶς ἱστορήσαντες. καὶ ὁ Σίμων ἔφη· ἐγὼ μὲν οἶδα, τί λέγετε, ὑμεῖς δὲ οὐκ οἴδατε, περὶ τίνων διαλέγεσθε. καὶ ἐγὼ Νικήτης ἔφην· ἐπεὶ οἶδας, λέγε. εἰ δὲ μὴ οἶδας, μὴ δόκει ἡμᾶς τῷ λέγειν, σὲ μὲν εἰδέναι, ἡμᾶς δὲ μή, ἀπατᾶσθαι δύνασθαι. οὐ γάρ ἐσμεν οὕτως[2] νήπιοι, ἵνα πανοῦργον ἐνσπείρῃς ἡμῖν ὑποψίαν τοῦ νομίζειν σέ τι τῶν ἀποῤῥήτων εἰδέναι, καὶ οὕτως ἐπιθυμίᾳ κολαζομένους ἡμᾶς ὑποχειρίους λαβὼν ἔχῃς.

XXXI. Καὶ ὁ Σίμων ἔφη· ὅτι μὲν ἐχώρισα ψυχὴν ἀνθρωπείου σώματος, οἶδα ὑμᾶς εἰδότας· ὅτι δὲ οὐχ ἡ τοῦ τεθνεῶτος ψυχὴ ὑπουργεῖ, ἐπεὶ μὴ ὑπάρχει, ἀλλὰ δαίμων τις ὑποκρινόμενος αὐτὸς εἶναι ψυχὴ ἐνεργεῖ, οἶδα ὑμᾶς ἀγνοοῦντας. καὶ ἐγὼ Νικήτης ἔφην·[1] πολλὰ ἐν τῷ βίῳ ἠκούσαμεν ἄπιστα, τούτου δὲ τοῦ λόγου ἀνοητότερον οὐ προσεδοκήσαμεν[2] ἀκοῦσαι. εἰ γὰρ δαίμων ὑποκρίνεται εἶναι τοῦ τεθνεῶτος ἡ ψυχή, τίς τῆς ψυχῆς χρεία γίνεται, ἵνα χωρισθῇ τοῦ σώματος; οὐκ αὐτοὶ δὲ παρόντες ἠκούσαμέν σου, τοῦ σκήνους τὴν ψυχὴν ὁρκίζοντος; πῶς δὲ καὶ ἄλλου ὁρκιζομένου, ἕτερος μὴ ὁρκισθεὶς ὡς φοβηθεὶς ὑπακούει; οὐκ ἐξετασθεὶς δὲ καὶ σὺ ὑφ' ἡμῶν ποτε, διατί ἐνίοτε καὶ[3] παύονται αἱ προσεδρεῖαι,[4] ἔφης, ὅτι ἡ[5] ψυχὴ πληρώσασα τὸν ὑπὲρ γῆς χρόνον, ὃν ἤμελλεν ἐν σώματι διατελεῖν, εἰς ᾅδην πορεύεται· προσετίθης δὲ λέγων, ὅτι τῶν ἰδίῳ θανάτῳ τελευτησάντων αἱ ψυχαί, ἐπειδὴ αὐτόθι εἰς ᾅδην χωρήσασαι φρουροῦνται, οὐκ εὐκόπως ἐλθεῖν ἀφίενται;

XXXII. Ταῦτα τοῦ Νικήτου εἰπόντος, Ἀκύλας αὐτὸς πάλιν ἔφη· ἐβουλόμην παρά σου τοῦτο μόνον μαθεῖν, ὦ[1] Σίμων, εἴτε ψυχή, εἴτε δαίμων ἐστὶν[2] τὸ ὁρκιζόμενον, τί φοβούμενον οὐ παραπέμπεται τοὺς ὅρκους; καὶ ὁ Σίμων ἔφη· κόλασιν γὰρ παρακούσασα οἶδεν[3] μέλλειν παθεῖν. καὶ ὁ Ἀκύλας ἔφη· οὐκοῦν εἰ ὁρκιζομένη ψυχὴ ἔρχεται, καὶ κρίσις γίνεται. εἰ οὖν αἱ ψυχαὶ ἀθάνατοι γίνονται, καὶ κρίσις πάντως γίνεται. ὥστε ἂν καὶ τοὺς ἐπὶ κακῇ πράξει ὁρκισθέντας καταδικασθῆναι παρακούσαντας ὡς[4] λέγεις, πῶς οὐ πεφόβησαι σὺ ἀναγκάζειν, τῶν ἀναγκαζομένων ἐπὶ παρακοῇ κολαζομένων; τὸ γὰρ ἤδη σε μὴ παθεῖν ἐφ' οἷς ἔδρασας, οὐ θαῦμα, ἐπεὶ μήπω κρίσις ἐστίν, ἵνα σὺ μὲν δίκην δῷς περὶ ὧν ἠνάγκασας, τὸ δὲ ἀναγκασθὲν ὑπὸ συγγνώμην

ista vecordia desisteret, dicentes ei: Nos, Simon, amicitiae, quam tecum a pueritia contraximus, memores, teque amantes utilia consulimus: deus esse non potes: time eum, qui vere Deus est. Cognosce, te esse hominem, breveque esse tempus vitae tuae. Ac etiamsi magnopere fueris locupletatus vel adeo rex evaseris, exiguo vitae tuae spatio pauca sunt, quibus frueris, et quae impie parta sunt, cum cito fugiant, aeternum supplicium homini sceleroso comparant. Quare auctores tibi sumus, Deum verearis, a quo iudicari debet uniuscuiusque anima pro iis, quae hic gessit.

XXX. Ille autem hoc audiens risit. Cumque diceremus: Cur nos irrides, qui tibi utilia suadeamus? Rideo, inquit, stultam opinionem vestram, quod credatis immortalem esse hominis animam. Et ego respondi: Non miramur, o Simon, si fallere nos conaris, sed obstupescimus, qua ratione et te ipsum decipias. Effare nobis, Simon, etsi aliorum nemo compertum habeat, animam esse immortalem, tu tamen et nos id scimus: tu quidem, ut qui eam a corpore humano separaveris, et collocutus sis, et imperaveris: nos vero, ut qui adfuerimus, et imperium audiverimus, et clare viderimus, id quod iussum fuit. Et Simon dixit: Ego quidem scio, quid dicatis, vos autem nescitis, de quibus loquamini. Et ego Nicetas dixi: Quandoquidem scis, edissere: sin autem nescis, ne existimes decipi nos posse, dum ais, te quidem scire, nos autem nequaquam. Adeo enim stolidi non sumus, ut nobis vafram iniicias suspicionem, qua existimemus aliquid ineffabilium cognosci a te, atque sic nos, cupiditate captos, in tuam potestatem redactos teneas.

XXXI. Respondit Simon: Quodquidem disiunxerim animam ab humano corpore, novi vos scire; attamen non animam defuncti ministrare, cum non existat, sed operari aliquem daemonem, qui se animam esse simulet, novi vos ignorare. Et ego Nicetas excepi: In vita multa incredibilia audivimus, hoc tamen sermone amentiorem nos audituros non speravimus. Nam si daemon fingit, se esse animam mortui, quis fuit animae usus, ut a corpore separaretur? Nonne ipsi praesentes audivimus te, cum animam e corpore adiurando evocares? Et qua ratione, uno adiurato, alter non adiuratus tanquam veritus obedit? Nonne etiam tu aliquando a nobis rogatus, cur interdum cessarent assensiones, respondisti: Quia anima, completo super terram tempore, quod in corpore peractura erat, ad inferos vadit: ac subiunxisti, animas eorum, qui propria morte obierunt, quoniam in inferis hinc secedentes custodiuntur difficulter permitti venire?

XXXII. Haec Nicetas cum exposuisset, ipse Aquila iterum dixit: Id unum a te discere vellem, o Simon, sive anima sit, sive daemon id quod adiuratur, cuiusnam metu adiurationes non contemnit? Et Simon respondit: Poenas nimirum persoluturam se intelligit, si non obtemperet. Atque Aquila excepit: Itaque si anima adiurata venit, etiam iudicium fit. Si ergo animae sunt immortales, omnino et iudicium est. Quamobrem si ii quoque, qui in malam actionem sunt adiurati, nec obtemperarunt, condemnandi sunt, ut ais, quo modo tu non timuisti cogere, cum, qui coguntur, propter contumaciam poenas luant? Nam te iam non esse multatum pro iis, quae designasti, eo evenit, quoniam iudicium nondum est, ut tu quidem poenas des eorum, ad quae coegisti, quod autem coactum est,

---

O. — 3) καὶ om. V. — 4) τὰ deest in V. — 5) σε O. — 6) βουλεύομεν O. — 7) ἔχειν O.

Cap. XXX. 1) κελευσθὲν O. — 2) οὕτω O.

Cap. XXXI. 1) Ita Epit. c. 31, καὶ ὁ Νικήτης ἔφη Hom. II, 30. — 2) Sic et Hom. et Epit. l. c. Exspectasses προσδοκοῦμεν. — 3) καὶ om. O. — 4) προσεδρίαι O. Inter spiritus paredros animae mortuorum ponebantur. Praeter Recogn. II, 13. III, 44 testem damus Iustinum Apol. II. p. 65. *Cotelerius.* — 5) ἡ om. O.

Cap. XXXII. 1) ὦ non est in O. — 2) ἔστι O. — 3) οἶδε O. — 4) ὡς des. in V.

γένηται, ὡς τῆς κακῆς πράξεως τὸν ὅρκον προτιμῆσαν. ὁ δὲ ταῦτα ἀκούσας ὠργίσθη, θάνατον ἡμῖν ἀπειλήσας, εἰ μὴ τὰ ὑπ' αὐτοῦ πραττόμενα σιωπῶμεν.

XXXIII. Ταῦτα τοῦ Ἀκύλα εἰπόντος, ἐγὼ Κλήμης ἐπυθόμην, τί[1] ἄρα ἐστὶν, ἃ ποιεῖ θαυμάσια. οἱ δὲ ἔλεγόν μοι, ὅτι ἀνδριάντας ποιεῖ περιπατεῖν, καὶ ἐπὶ πῦρ κυλιόμενος οὐ καίεται· ἐνίοτε δὲ καὶ πέταται,[2] καὶ ἐκ λίθων ἄρτους ποιεῖ. ὄφις γίνεται, εἰς αἶγα μεταμορφοῦται, διπρόσωπος γίνεται, εἰς χρυσὸν μεταβάλλεται· θύρας κεκλεισμένας ἀνοίγει, σίδηρον λύει, ἐν δείπνοις εἴδωλα παντοδαπῶν ἰδεῶν παρίστησιν.[3] τὰ ἐν οἰκίᾳ σκεύη ὡς αὐτόματα φερόμενα πρὸς ὑπηρεσίαν βλέπεσθαι ποιεῖ, τῶν φερόντων οὐ βλεπομένων. ταῦτα αὐτῶν λεγόντων ἀκούων ἐθαύμαζον. ἐμαρτύρουν δὲ τὰ τοιαῦτα αὐτοὶ παρόντες ἱστορηκέναι.

XXXIV. Τούτων οὕτως[1] ῥηθέντων, Ζακχαῖος ἧκεν[2] λέγων· ἤδη λοιπὸν, ὦ Πέτρε, καιρὸς πρὸς τὸ ἐκβάντα διαλεχθῆναί σε. πολὺς γὰρ ἐπὶ τῆς αὐλῆς συναθροισθεὶς ἀναμένει σε ὄχλος, οὗ ἐν μέσῳ ὡς πολέμαρχος ὑπ' αὐτοῦ δορυφορούμενος ἕστηκε Σίμων. ὁ δὲ Πέτρος ἀκούσας, εὐχῆς χάριν ὑποχωρῆσαί μοι κελεύσας, μήπω εἰληφότι[3] τὸ[4] πρὸς σωτηρίαν βάπτισμα, τοῖς ἤδη τελείοις ἔφη· ἐγερθέντες εὐξώμεθα, ἵνα ὁ θεὸς τοῖς ἀνεκλείπτοις αὐτοῦ οἰκτιρμοῖς συνεργήσῃ μοι ὁρμῶντι πρὸς σωτηρίαν τῶν ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντων ἀνθρώπων. καὶ τοῦτο εἰπὼν καὶ[5] εὐξάμενος ἐξῄει εἰς τὸν ὕπαιθρον τῆς αὐλῆς τόπον μέγαν ὄντα, ἔνθα συνεληλυθότες ἦσαν πολλοὶ τοῦ ἐπακοῦσαι χάριν, τῆς διαλέξεως αὐτοῦ ἐπὶ τὸ σπεύδειν τοῦ ἀκούειν σπουδαιοτέρως τοὺς λόγους αὐτοῦ [πεποιηκυίας.][6] στὰς οὖν καὶ ἰδὼν μετὰ πάσης ἡσυχίας τὸν πάντα λαὸν εἰς αὐτὸν ἀτενίζοντα, Σίμωνα δὲ τὸν μάγον εἰς μέσον ἑστῶτα, τοῦ λέγειν ἤρξατο οὕτως.

XXXV. Εἰρήνη εἴη πᾶσιν ὑμῖν τοῖς ἑτοίμως ἔχουσι δεξιὰς διδόναι τῇ τοῦ θεοῦ ἀληθείᾳ, ἣν αὐτοῦ μεγάλην τε καὶ ἀσύγκριτον ἐν τῷ νῦν κόσμῳ ὑπάρχουσαν δωρεὰν ὁ ἀποστείλας ἡμᾶς κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ταύτην ἡμῖν ἐνετείλατο τὴν προσηγορίαν πρὸ τῶν τῆς διδασκαλίας λόγων ὑμῖν ἐπιφθέγγεσθαι, ἵνα ἐὰν ᾖ τις ἐν ὑμῖν εἰρήνης τέκνον, διὰ τῆς διδασκαλίας ἡμῶν καταλάβῃ αὐτὸν ἡ εἰρήνη· εἰ δὲ ταύτην λαβεῖν ὑμῶν τις μὴ θέλοι, τότε ἡμεῖς, ἀποτιναξάμενοι εἰς μαρτυρίαν[1] τῶν ποδῶν ἡμῶν τὸν κονιορτὸν, εἰς ἑτέρων ἀπίωμεν οἰκίας καὶ πόλεις. καὶ ἀληθῶς ὑμῖν λέγομεν· ἀνεκτότερον ἔσται[2] γῇ Σοδόμων καὶ Γομόῤῥας ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῷ τῆς ἀπειθείας τόπῳ ἐνδιατρίβειν.[3] πρῶτον μὲν, ὅτι τὸ εὔλογον ἀφ' ἑαυτῶν οὐκ ἐνενοήσατε·[4] δεύτερον, ὅτι ἀκούσαντες τὰ καθ' ἡμᾶς οὐκ ἤλθετε πρὸς ἡμᾶς· τρίτον, ὅτι καὶ ἐλθοῦσιν ἡμῖν ἠπειθήσατε. διὸ φειδόμενοι ὑμῶν προῖκα εὐχόμεθα τὴν εἰρήνην ἡμῶν ἐλθεῖν ἐφ' ὑμᾶς. εἰ οὖν ταύτην ἔχειν θέλετε, δεῖ ὑμᾶς προθύμως τοὺς λόγους μου ἀκοῦσαι, καὶ ὡς λογικοὶ ὄντες τὸ καλὸν νοήσαντες, τὴν τῷ θεῷ ἀρέσκουσαν ἀναδέξασθαι πολιτείαν, ἵνα εὐσεβῶς καὶ δικαίως ζήσαντες, θεὸν φιλοῦντες καὶ φιλούμενοι ὑπ' αὐτοῦ, τὰ αἰώνια ἀγαθὰ κληρονομήσητε. αὐτῷ γὰρ μόνῳ τὸ[5] παρασχεῖν δυνατόν ἐστι[6] τῷ[7] τὰ μὴ ὄντα εἰς τὸ εἶναι συστησαμένῳ, οὐρανὸν δημιουργήσαντι, γῆν ποιήσαντι, θάλασσαν περιορίσαντι, τὰ ἐν ᾅδῃ ταμιεύσαντι, καὶ τὰ πάντα ἐν ἀέρι πληρώσαντι· οὗτος[8] μόνος τὴν μίαν καὶ πρώτην οὐσίαν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν, τετραχῶς καὶ ἐναντίως ἔτρεψεν· εἶτα μίξας μυρίας κράσεις, ἐξ αὐτῶν ἐποίησεν, ἵνα εἰς ἐναντίας φύσεις τετραμμέναι καὶ

veniam accipiat, quia malo facinori adiuramentum praetulcrit. Quibus ille auditis, ira percitus mortem nobis minatus est, nisi quae gesserat taceremus.

XXXIII. Ubi Aquila haec dixit, ego Clemens interrogavi, quaenam essent miracula, quae faceret. Illi vero responderunt mihi: Facit ut statuae ambulent, in igne volutans se non uritur; interdum volat, ex lapidibus panes facit; serpens fit, in capram transformatur, duas facies ostendit, in aurum convertitur; portas occlusas aperit, ferrum solvit, in conviviis simulacra formarum omnigenum exhibet; facit ut in domo vasa sponte ferri ad ministerium videantur, nec cernantur qui ferunt. Ista memorantes audiens mirabar. Testabantur autem talia se vidisse ipsi, qui aderant.

XXXIV. His ita enarratis, venit Zacchaeus dicens: Iam nunc, Petre, tempus est, ut exeas ad disserendum. Multa enim turba in atrio congregata operitur te, in cuius medio tanquam belli dux ab eadem protectus ac stipatus constitit Simon. Quo audito Petrus orationis gratia secedere me iussit, qui nondum acceperam salutis baptisma, et iam perfectis dixit: Surgamus atque oremus, ut Deus pro suis perpetuis miserationibus opituletur mihi, qui prodeo ob salutem hominum quos creavit. Quibus dictis factaque oratione, exiit in atrii locum subdialem et magnum, quo multi convenerant audiendi causa; nam eius disputatio fecerat, ut diligentius festinarent ad audiendos eius sermones. Stans ergo cernensque universum populum summo cum silentio oculos in ipsum coniicere ac Simonem magum in medium collocatum, hunc in modum loqui coepit:

XXXV. Pax sit omnibus vobis, qui parati estis dexteras dare veritati Dei, quam, magnum nempe ac incomparabile eius munus in hoc mundo, ut salutationis causa vobis ante sermones doctrinae acclamemus, praecepit nobis qui misit nos dominus Iesus Christus, filius Dei vivi, quo si aliquis inter vos sit filius pacis, per doctrinam nostram pax eum complectatur; si quis autem vestrum eam accipere nolit, tunc nos excusso pedum nostrorum pulvere in testimonium ad aliorum domos ac civitates abeamus. Ac vere dicimus vobis: Tolerabilius erit in die iudicii manere in terra Sodomorum et Gomorrhae, quam in loco incredulitatis: primo quidem, quia quod rationi convenit, ex vobis non intellexistis; secundo, quoniam cum de nobis audissetis, non venistis ad nos; tertio, quia etiam cum venissemus, nobis non credidistis. Quare gratificantes vobis ultro oramus, ut pax nostra veniat super vos. Si ergo eam habere vultis, oportet vos alacri animo sermones meos auscultare et cum intelligentiae calleatis, bonum adamantes vitam Deo placentem amplecti, ut pia iustaque vita transacta, amantes Deum et ab ipso amati, aeternorum bonorum haeredes sitis. Illud enim ipse solus maxime potest praestare, qui non existentia ad existentiam adduxit, caelum creavit, terram compegit, mare conclusit, quae in inferis sunt recondidit, cunctaque replevit aëre. Hic solus unam ac primam substantiam non existentem in existentiam producens quadrupliciter et contrarie convertit: ac deinde commiscens mille inde produxit mixta, quo contrarias in naturas mutatae ac permixtae res vitam cum

---

Cap. XXXIII. 1) *τίνα* Hom. II, 32. — 2) *πέτεται* O. — 3) *παρίστησι* O.

Cap. XXXIV. 1) *οὕτω* O. — 2) *ἧκε* O. — 3) *ὡς μήπω εἰληφότι* Hom. III, 29. — 4) *τὸ* des. in. O. — 5) *καὶ* des. in V. — 6) Sic locus in utroque Ms. mancus reficiendus ex Hom. III, 29, ubi est: *τῆς διακρίσεως αὐτοῦ ἐπὶ τὸ σπεύδειν τοῦ ἀκούειν σπουδαιοτέρους πεποιηκυίας.*

Cap. XXXV. 1) *μαρτύριον* O. Matth. 10, 12 sqq. Marc. 6, 11. Luc. 10, 5. — 2) *ἐστὶν* V. — 3) In loco voc. *ἐνδιατρίβειν* est lacuna in O. — 4) *ἐνοήσατε* V. — 5) *τὸ* deest in O. — 6) *ἐστιν* O. — 7) *τὸ* V. — 8) *ἴσως αὐ-*

μεμιγμέναι, τὸ ζῆν μεθ' ἡδονῆς ἐκ[9] συζυγίας ἐργάσωνται. ὅμως αὐτός ἐστι μόνος δημιουργὸς πάντων τῶν αἰσθητῶν τε καὶ νοητῶν.

XXXVI. Καὶ τοῦ Πέτρου ταῦτα εἰπόντος καὶ περὶ τῶν ἔργων τοῦ θεοῦ διδάξαντος, καὶ πόσα παρὰ τοῦ θεοῦ τῷ ἀνθρώπῳ ἐδόθη,[1] καὶ παραινέσαντος πολλὰ περὶ μοναρχίας, ὁ Σίμων ἔξω τοῦ ὄχλου βοῇ μεγάλῃ ἔφη· τί[2] ψευδόμενος ἀπατᾶν θέλεις τὸν παρεστῶτά σοι ἰδιώτην ὄχλον, πείθων αὐτὸν θεοὺς μήτε ὀνομάζειν, μήτε λέγειν ἐξὸν εἶναι, τῶν παρὰ Ἰουδαίοις δημοσίων βίβλων πολλοὺς θεοὺς εἶναι λεγουσῶν; καὶ νῦν δὲ μετὰ πάντων ἀπ' αὐτῶν σοι τῶν βιβλίων περὶ τοῦ δεῖν θεοὺς νομίζειν συζητῆσαι θέλω· πρότερον περὶ οὗ ἔφης θεοῦ, δείξας μὴ αὐτὸν εἶναι τὴν ἀνωτάτω καὶ πάντα δυναμένην πρόνοιαν, καθ' ὃ ἀπρόγνωστός ἐστιν, ἀτελής, ἐνδεής, οὐκ ἀγαθὸς, καὶ πολλοῖς καὶ μυρίοις χαλεποῖς ὑποκείμενος πάθεσιν. ὅθεν τούτου δειχθέντος ἀπὸ τῶν γραφῶν, ὡς ἐγὼ λέγω, ἕτερος ἀγράφως περιλείπεται[3] εἶναι, προγνωστικὸς, τέλειος, ἀνενδεὴς, ἀγαθὸς, πάντων χαλεπῶν ἀπηλλαγμένος παθῶν· ὃν δὲ σὺ φῇς δημιουργὸν, τοῖς ἐναντίοις ἀντικείμενος[4] τυγχάνει.

XXXVII. Αὐτίκα γοῦν ὁ καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ γεγονὼς Ἀδὰμ καὶ τυφλὸς κτίζεται,[1] καὶ γνῶσιν ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ οὐκ ἔχων παραδέδοται, καὶ παραβάτης εὑρίσκεται, καὶ τοῦ παραδείσου ἐκβάλλεται καὶ θανάτῳ τιμωρεῖται. ὁμοίως τε καὶ ὁ πλάσας αὐτὸν, ἐπεὶ μὴ πανταχόθεν βλέπει, ἐπὶ τῇ Σοδόμων καταστροφῇ λέγει· δεῦτε καὶ καταβάντες ἴδωμεν, εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν τὴν γενομένην[2] πρός με συντελοῦνται· εἰ δὲ μὴ, ἵνα γνῶ· καὶ ἀγνοοῦντα ἑαυτὸν δείκνυσιν.[3] τῷ[4] δὲ εἰπεῖν περὶ τοῦ Ἀδάμ· ἐκβάλωμεν αὐτὸν, μήπως ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἅψηται τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ φάγῃ, καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα·[5] τῷ[6] εἰπεῖν μήπως, ἀγνοεῖ· τῷ[7] δὲ ἐπαγαγεῖν, μήπως φαγὼν ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ φθονεῖ. καὶ τῷ[8] γεγράφθαι, ὅτι ἐνεθυμήθη ὁ θεὸς, ὅτι ἐποίησεν τὸν ἄνθρωπον,[9] καὶ μετανοεῖ καὶ ἀγνοεῖ· τὸ γὰρ ἐνεθυμήθη, σκέψις ἐστὶν, ἤ τις δι' ἄγνοιαν ὧν βούλεται τὸ τέλος ἀκριβῶσαι θέλει, ἢ ἐπὶ τῷ μὴ κατὰ γνώμην ἀποβάντι μεταμελομένῳ.[10] καὶ τὸ γεγράφθαι· καὶ ὠσφράνθη κύριος[11] ὀσμὴν εὐωδίας,[12] ἐνδεοῦς ἐστιν,[13] καὶ ἐπὶ κνίσῃ[14] σαρκῶν ἡσθῆναι, οὐκ ἀγαθοῦ. τὸ δὲ πειράζειν ὡς γέγραπται· καὶ ἐπείρασεν κύριος τὸν Ἀβραὰμ[15] κακοῦ, καὶ τὸ τέλος τῆς ὑπομονῆς ἀγνοοῦντος.

XXXVIII. Ὅμως ὁ Σίμων πολλὰ ἀπὸ τῶν γραφῶν ἐδόκει δεικνύειν τὸν θεὸν παντὶ πάθει ὑποκείμενον. καὶ ὁ Πέτρος πρὸς ταῦτα ἔφη· εἰ μηδὲν ἀγαπᾷ ὁ κακὸς καὶ πάνυ μοχθηρὸς, ἐφ' οἷς ἁμαρτάνει, ἑαυτὸν πῶς ἐλέγχειν,[1] ἀπόκριναί μοι. καὶ ὁ Σίμων ἔφη· οὐκ ἀγαπᾷ. καὶ ὁ Πέτρος ἔφη· πῶς οὖν κακὸς καὶ μοχθηρὸς εἶναι δύναται ὁ θεὸς, εἴπερ αὐτοῦ θελήματι τὰ κατ' αὐτοῦ κακὰ δημοσίᾳ γραφέντα προετέθη;[2] καὶ ὁ Σίμων· ἐνδέχεται [μὴ][3] κατὰ προαίρεσιν αὐτοῦ ὑφ' ἑτέρας δυνάμεως τὸν κατ' αὐτοῦ γραφῆναι ἔλεγχον. καὶ ὁ Πέτρος ἔφη· πρῶτον οὖν τοῦτο ζητήσωμεν. εἰ μὴ ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ βουλῆς ἑαυτὸν ἤλεγξεν, ὡς φθάσας σὺ ὡμολόγησας, μοχθηρὸς οὐκ ἔστιν· εἰ

τοῦ pr. man. in marg. O. — 9) Ita legendum pro καὶ, quod exh. O V.

Cap. XXXVI. 1) τὰ ἀγαθὰ ἐδωρήθη plenius Epit. c. 36. — 2) Pro τί lacuna in O. — 3) περίληπται O. — 4) ὑποκείμενος O.

Cap. XXXVII. 1) Meminit Philastrius haereticorum quorundam, qui Adamum et Evam dicebant caecos fuisse, antequam gustassent de arbore; posteaque aperuisse oculos, et vidisse nuditatem suam. *Cotelerius.* — 2) ἐρχο-

voluptate ex coniugio procurarent. Ipse etiam solus est creator omnium sensibilium atque intelligibilium.

XXXVI. Quae cum Petrus dixisset ac de operibus Dei docuisset, quantaque a Deo homini sint donata, cumque multa monuisset de monarchia, Simon extra turbam voce magna infit: Quid adstantem tibi imperitam multitudinem vis mentiendo decipere, dum persuades ei, Deos nec arbitrari licitum esse, nec dicere, cum publici Iudaeorum libri multos esse Deos asseverent? At vero nunc coram omnibus ex iis libris tecum disputare volo de eo, quod Deos existere sit existimandum: et prius de eo Deo, quem protulisti, ostendens eum non esse supremam ac omnipotentem providentiam, quia improvidus futurorum est, imperfectus, indigens, non bonus, multis millibus gravibusque subiectus affectibus. Unde hac re demonstrata ex Scripturis, quemadmodum ego assero, restat ut sit alius in Scriptura non commemoratus, praescius futurorum, perfectus, non indigens, bonus, ab omnibus malis affectibus liber; ille autem, quem loqueris, mundi opifex contrariis oppositus est.

XXXVII. Statim ergo qui ad eius similitudinem factus est Adamus, etiam caecus creatur et cognitionem boni vel mali non habuisse traditur, et transgressor invenitur, et eiicitur e paradiso morteque mulctatur. Simili quoque modo, qui finxit illum, quandoquidem undique non videt, in Sodomorum exitio ait: *Venite et descendentes videamus, an secundum clamorem ipsorum, qui ad me venit, perficiant; sin minus ut sciam*, et ignarum se ostendit. Et cum dicit de Adamo: *Eiiciamus eum, ne forte extensa manu sua attingat lignum vitae et comedat, et vivet in aeternum;* dicendo *ne forte*, ignorat; addendo autem, *ne forte comedens vivat in aeternum*, invidet quoque. Cum scriptum est: *Secum reputavit Deus, quod fecisset hominem*, et poenitentia ducitur et ignorat: nam illud, *secum reputavit*, consideratio est, qua aliquis ob eorum quae cupit ignorationem finem diligenter explorare vult, aut convenit eam ob rem poenitenti, quae non secundum sententiam contigit. Quod etiam scriptum est: *et odoratus est Dominus odorem suavitatis* indigentis est, et nidore carnium delectari, non est boni. Tentare autem, sicut scriptum est, *et tentavit Dominus Abrahamum*, mali est ac eius, qui ignoret exitum patientiae.

XXXVIII. Sicque Simon multis ex Scriptura locis assumptis videbatur probare, Deum omni perpessioni esse obnoxium. Et Petrus ad haec dixit: Responde mihi, an qui malus ac plane improbus est, nullatenus velit se ipse arguere in iis quae peccat. Respondit Simon: Minime velit. Excepit Petrus: Quomodo igitur malus ac improbus esse potest Deus, cum ipsius voluntate opprobria in illum conscripta publice apposita sint? Ac Simon: Fieri potest, ut illius reprehensio contra ipsius sententiam ab alia virtute sit scripta. Dixit Petrus: Primum ergo hoc quaeramus. Si suo quidem consilio se reprehendit, ut tu prius ultro confessus es, improbus non est; sin vero alia virtute, inquirendum est ac omnibus viribus

---

μένην O, ut Gen. 18, 21, Hom. III, 39. Epit. c. 37. — 3) *δείκνυσι* O. — 4) *τὸ* V. — 5) Gen. 3, 22. — 6) *τὸ* V. — 7) *τὸ* V. — 8) *τὸ δὲ* pr. *καὶ τῷ* O, *καὶ τὸ* V. — 9) Gen. 6, 6. — 10) *μεταμελωμένῳ* V, *μεταμελομένου*, quod pendet a voce *σκέψις*, in Hom. coniecit Davisius. — 11) *κύριος* des. in O. — 12) Gen. 8, 21. — 13) *ἔστι* O. — 14) Lev. 3, 17. *ἐπὶ κνίσῃ* scriptura est Codicum O V. — 15) Gen. 22, 1.

Cap. XXXVIII. 1) Sic corrigo lect. Codicis O *πῶς ἐλέγχει*, in V, Hom., Epit. *ἐλέγχειν* p. *πῶς ἐλέγχει*. — 2) *δημοσίᾳ γραφέντα προετέθη κακὰ* ordo vocc. in Ord. — 3) [*μὴ*], quod deest in O V, addo ex Epit. c. 38. Nec tamen omnes nostri epitomes Codd. par-

δὲ ὑφ' ἑτέρας δυνάμεως, ζητητέον καὶ παντὶ σθένει ἐξεταστέον, μή τις αὐτὸν μόνον ἀγαθὸν ὄντα, κακὸν[4] ἐπὶ πᾶσι τοῖς κακοῖς ὑπέλαβεν.[5]

XXXIX. Καὶ ὁ Σίμων· πρόδηλος εἶ φεύγων ἀπὸ τῶν γραφῶν τὸν κατὰ τοῦ θεοῦ σου ἀκοῦσαι ἔλεγχον. καὶ ὁ Πέτρος· αὐτός μοι φαίνῃ τοῦτο ποιῶν. ὁ γὰρ τάξιν ζητήσεως φεύγων[1] ἐξέτασιν ἀληθῆ γενέσθαι οὐ βούλεται. ὅθεν ἐγὼ τῇ τάξει χρώμενος καὶ βουλόμενος πρῶτον τὸν συγγραφέα νοηθῆναι πρόδηλός εἰμι τὴν εὐθεῖαν ὁδεύειν θέλων. καὶ ὁ Σίμων· ὁμολόγησον πρῶτον, εἴγε τὰ κατὰ τοῦ δημιουργοῦ γεγραμμένα ἀληθῆ ἐστιν,[2] καὶ οὐκ ἔστιν ὁ τῶν ὅλων ἀνώτερος κατὰ τὰς γραφὰς πάσῃ ὑποκείμενος μοχθηρίᾳ, καὶ ὕστερον ζητήσομεν τὸν συγγράψαντα. καὶ ὁ Πέτρος· ἵνα μὴ δόξω ἀντιλέγειν σου τῇ ἀταξίᾳ μηδὲ θέλειν ζητεῖν, ἀποκρίνομαι. ἐγώ φημι, ὅτι τὰ κατὰ τοῦ θεοῦ γεγραμμένα ἀληθῆ ἂν[3] εἴη, καὶ οὔπω τὸν θεὸν δείκνυσι μοχθηρόν. καὶ ὁ Σίμων ἔφη· πῶς τοῦτο συστῆσαι δύνασαι;

XL. Καὶ ὁ Πέτρος ἔφη· τὸν Ἀδὰμ τυφλὸν λέγεις γεγενῆσθαι, ὅπερ οὐκ ἦν. οὐ γὰρ ἂν τυφλῷ ἐντελλόμενος ἐδείκνυε λέγων· ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν μὴ γεύσησθε.[1] καὶ ὁ Σίμων· τυφλὸν ἔλεγεν[2] τὸν νοῦν αὐτοῦ. καὶ ὁ Πέτρος· πῶς καὶ τὸν νοῦν τυφλὸς εἶναι ἐδύνατο, ὁ πρὸ τοῦ γεύσασθαι τοῦ φυτοῦ σύμφωνος τῷ κτίσαντι αὐτὸν οἰκεῖα πᾶσι τοῖς ζώοις ἐπιθεὶς τὰ[3] ὀνόματα; καὶ ὁ Σίμων· εἰ πρόγνωσιν εἶχεν ὁ Ἀδὰμ, διατί οὐ προέγνω τὸν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἀπατήσοντα[4] ὄφιν; καὶ ὁ Πέτρος· εἰ πρόγνωσιν μὴ εἶχεν ὁ Ἀδὰμ, πῶς τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ πρὸς τὰς ἐσομένας πράξεις ἅμα τῷ γεννηθῆναι τὰ ὀνόματα ἐπέθηκεν,[5] τὸν μὲν πρῶτον καλέσας Κάϊν, ὃ ἑρμηνεύεται ζῆλος, ὃς καὶ[6] ζηλώσας ἀνεῖλεν[7] τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Ἄβελ, ὃ ἑρμηνεύεται πένθος; ἐπ' αὐτῷ γὰρ πρώτῳ τῷ[8] φονευθέντι ἐπένθησαν οἱ γονεῖς· εἰ δὲ Ἀδὰμ ἔργον θεοῦ ὑπάρχων πρόγνωσιν εἶχεν,[9] πολὺ[10] μᾶλλον ὁ δημιουργήσας αὐτὸν θεός. σὺ δὲ ὦ Σίμων, κακῶς νοῶν τὰς θείας γραφὰς φιμώθητι.

XLI. Τὸ δὲ γεγράφθαι· ἐνεθυμήθη ὁ θεὸς, ὡς λογισμῷ χρησάμενος[1] διὰ τὴν ἄγνοιαν· ἔτι μὴν καὶ εἰ[2] ἐπείραζεν κύριος τὸν Ἀβραὰμ, ἵνα γνῷ, εἰ ὑπενέγκῃ, καὶ τὸ γεγραμμένον· καταβάντες ἴδωμεν, εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν τὴν γενομένην[3] πρός με συντελοῦνται· εἰ δὲ μὴ ἵνα γνῶ. καὶ ἵνα μὴ εἰς πολὺ μηκύνω τὸν λόγον, σαφῆ τὴν διάγνωσιν αἱ ῥήσεις ἔχουσιν,[4] μὴ καταγινώσκουσαι τοῦ θεοῦ ἄγνοιαν, κἂν τὴν σὴν διαφεύγῃ διάνοιαν. ὅτι δὲ ὄντως προγινώσκει, λέγει τῷ Ἀβραάμ· γινώσκων γνώσῃ, ὅτι πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῇ οὐκ ἰδίᾳ· καὶ δουλώσουσιν αὐτὸ, καὶ κακώσουσιν,[5] καὶ ταπεινώσουσιν αὐτοὺς τετρακόσια ἔτη·[6] τὸ δὲ ἔθνος, ᾧ ἂν δουλεύσωσιν,[7] κρινῶ ἐγώ. μετὰ δὲ ταῦτα ἐξελεύσονται ὧδε μετὰ ἀποσκευῆς πολλῆς· σὺ δὲ ἀπελεύσῃ πρὸς τοὺς πατέρας σου μετ' εἰρήνης, τραφεὶς ἐν γήρει καλῷ· τετάρτῃ δὲ γενεᾷ ἀποστραφήσονται ὧδε· οὔπω γὰρ ἀναπεπλήρωνται αἱ ἁμαρτίαι τῶν Ἀμοῤῥαίων.[8]

XLII. Πλὴν ἡ ζήτησις μέχρι τριῶν ἡμερῶν ἐγένετο. ἐπιφωσκούσης δὲ τῆς τετάρτης, φυγὰς ὁ Σίμων εἰς Τύρον ᾤχετο. καὶ οὐ μετὰ πολλὰς ἡμέρας ἦλθόν τινες πρὸς τὸν[1] ἀπόστολον Πέτρον λέγοντες· ὅτι Σίμων μεγάλα θαυμάσια ἐν Τύρῳ ποιῶν, πολλοὺς τῶν ἐκεῖ κατέπληξεν,[2] καὶ σὲ πολλαῖς διαβολαῖς μισητὸν ἐποίησεν. ταῦτα ἀκούσας ὁ ἀπόστολος Πέτρος, τῇ ἐπιούσῃ νυκτὶ πάντα τὸν λαὸν συνελθεῖν ἐποίησεν, συναχθέντων δὲ αὐτῶν ἔφη·

examinandum, num quis eum, qui solus bonus existat, malum omnibus malis subiecerit.

XXXIX. Et Simon: Manifestum est, te reprehensionem Dei tui ex Scripturis nolle audire. Ac Petrus: Tu ipse id facere mihi videris. Qui enim ordinem quaestionis fugit, examen verum fieri non vult. Unde ego, qui ordine utor et volo primum considerari scriptorem, manifeste cupio recta via incedere. Tum Simon: Primo fatere, an vera sint, quae scripta sunt in mundi opificem, nec sit omnium supremus, cum iuxta Scripturas omni nequitiae subiaceat, et postea scriptorem quaeramus. Petrus autem: Ne videar, confusioni tuae nolle contradicere, nec inquirere, respondeo. Ego aio etiamsi, quae adversus Deum scripta sunt, essent vera, non tamen etiam sic Deum ea ostendere esse improbum. Et Simon dixit: Quo modo potes hoc adstruere?

XL. Respondit Petrus: Adamum dicis caecum formatum fuisse, quod tamen ille non erat. Non enim caeco praecipiens ostendisset ac dixisset: *de ligno autem scientiae boni et mali ne gustetis.* Et Simon: Caecam dixit mentem ipsius. Ac Petrus: Qua ratione mente caecus esse poterat, qui, antequam gustasset fructum, convenienter creatori ipsius propria omnibus animalibus imposuit nomina? Simon vero: Si Adamus praenotionem habuit, quare non praenovit serpentem uxorem eius decepturum? Rursum Pe rus: Si praenotionem non habuit Adamus, quo modo filiis suis, simul ac nati sunt, nomina imposuit secundum futuras actiones, primum quidem vocans *Cain*, quod exponitur *aemulatio*, qui etiam aemulatione ductus interfecit fratrem suum *Abel*, quod nomen vertitur *luctus*? Super eo siquidem primo hominum occiso parentes luxerunt. Quod si Adamus, qui Dei opus erat, praenotionem habuit, multo magis qui condidit eum Deus. Tu autem, o Simon, cum male intelligas divinas Scripturas, obturato ore tace.

XLI. Porro quod scriptum est: *secum reputavit Deus*, quasi utatur ratiocinatione propter ignorantiam; et adhuc si *tentavit Dominus Abrahamum*, ut cognosceret, an is ferret patienter; illud etiam: *Descendentes videamus, an secundum clamorem ipsorum, qui venit ad me, perficiant: sin minus, ut sciam.* Ac ne sermonem longius protraham, clarum intellectum habent ea testimonia, nec Deum de ignorantia arguunt, licet id tuam fugiat intelligentiam. Quod autem revera praescit, ideo dicit Abrahamo: *Sciendo scies, quod peregrinum erit semen tuum in terra non sua; et in servitutem redigent illud et affligent et depriment eos quadringentis annis: gentem autem, cui servient, ego iudicabo: post haec vero exibunt huc cum multo apparatu: tu autem abibis ad patres tuos cum pace, nutritus in senectute bona: quarta vero generatione revertentur huc: necdum enim completa sunt peccata Amorrhaeorum.*

XLII. Caeterum disputatio per tres dies duravit. Quarto autem illucescente, Simon Tyrum fuga se abripuit. Nec multis post diebus venerunt quidam ad Petrum apostolum, qui dixerunt: Simon magnas praestigias Tyri edendo multos incolarum perculit, teque multis calumniis odiosum reddidit. Haec ubi audivit Petrus apostolus, insequenti nocte omnem populum convenire fecit, et congregatis dixit: Quandoquidem

---

ticulam illic agnoscunt. — 4) *κακὸν* des. in V et Or. item, Hom., Epit. — 5) Ita etiam Epit. c. 38, *ὑπέβαλεν* Hom. III, 40.

Cap. XXXIX. 1) *λέγων φεύγων* O. — 2) *ἔστι* O. — 3) *ἂν* om. V.

Cap. XL. 1) Gen. 2, 17. — 2) *ἔλεγε* O. Infra *ἐδύνατο* etiam Or. — 3) *τὰ* om. V. — 4) Ita corrigo Codd. O V lectionem *ἀπατήσαντα*. — 5) *ἐπέθηκε* O. — 6) *καὶ* des. in O. — 7) *ἀνεῖλε* O. — 8) *τῷ* om. V. — 9) *εἶχε* O. — 10) *πολλῷ* O.

Cap. XLI. 1) *χρησαμένου* V. — 2) *εἰ* om. O, ubi subinde *ἐπείραζε*. — 3) *ἐρχομένην* O. — 4) *ἔχουσι* O. — 5) *κακώσουσι* O. — 6) *αὐτοὺς ἔτη τε τετρακόσια* O. — 7) *δουλεύσωσι*. O. — 8) Gen. 15, 13 sqq.

Cap. XLII. 1) *τὸν* om. V. —

ἐπειδὴ ὁρμῶντός μου εἰς τὰ ἔθνη τὰ πολλοὺς θεοὺς λέγοντα κηρύξαι καὶ διδάξαι, ὅτι εἷς ἐστιν ὁ θεὸς ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, ὃς οὐρανὸν ἔκτισεν καὶ γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς πάντα, ὅπως ἀγαπήσαντες αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι σωθῆναι δυνηθῶσιν, προλαβὼν ὁ διάβολος, προαπέστειλεν Σίμωνα, ἵνα πείσῃ πάντα ἄνθρωπον λατρεύειν τοῖς μὴ οὖσι θεοῖς, καὶ ἀρνήσωνται πιστεύειν εἰς ἕνα θεὸν τὸν ποιήσαντα πάντα τάτε ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, χρή [οὖν][3] με ταχέως αὐτὸν καταλαβεῖν, ἵνα μὴ ἡ διδασκαλία τοῦ Σίμωνος ἐγχρονίσασα παντελῶς πάντων ἐπικρατήσῃ.

XLIII. *Δεῖ οὖν τινα ἀντ' ἐμοῦ τὸν ἐμὸν ἀναπληρῶσαι τόπον. καὶ πάντες ἐκτενῶς τοῦ θεοῦ*[1] *δεηθῶμεν, ὅπως τὸν ὄντα ἄξιον ὁ θεὸς ἀναδείξῃ. καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐπέθηκεν χεῖρα τῷ Ζακχαίῳ λέγων· δέσποτα κύριε, ὁ πατὴρ τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ πνεύματός σου τοῦ ἁγίου καὶ προσκυνητοῦ, σὺ*[2] *διαφύλαξον τοῦτον ποιμαίνειν τὸν λαόν σου, ὃν ἐξελέξω.*[3] *καὶ ταῦτα εἰπὼν πρὸς τὸν λαὸν ἔφη· ὅσοι βαπτισθῆναι θέλετε, ἀπὸ τῆς αὔριον νηστεύειν ἄρξασθε. μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας βαπτίζειν ἀρξάμενος, ἐμὲ Κλήμεντα φωνήσας καὶ Ἀκύλαν καὶ Νικήτην ἔφη.*

XLIV. *Μέλλοντά με*[1] *ἐπὶ τὴν Τύρον ὁρμᾶν μεθ' ἡμέρας ἑπτὰ βούλομαι ἐξαυτῆς ὑμᾶς ἀπελθόντας παρὰ τῇ Χανανίτιδι Βερνίκῃ Ἰούστης θυγατρί, λανθανόντως ἐπιξενωθέντας παρ' αὐτῆς, τὰ κατὰ τὸν Σίμωνα ἀκριβῶς μαθόντας, γράψαι μοι. διὸ ἐξαυτῆς πορεύεσθε μετ' εἰρήνης. καὶ δὴ βαπτίζοντα αὐτὸν ἐάσαντες, καθὼς ἐκέλευσεν εἰς Τύρον αὐτὸν προήγομεν τῆς Φοινίκης. Καισαρείας*[2] *δὲ τῆς Στράτωνος ἐξιὼν ἐγὼ Κλήμης ἅμα Νικήτῃ καὶ Ἀκύλᾳ, εἰς Τύρον τῆς Φοινίκης ἐπορευόμεθα, καὶ κατ' ἐντολὴν Πέτρου τοῦ ἀποστείλαντος ἡμᾶς ἐξενίσθημεν παρὰ Βερνίκῃ θυγατρὶ τῆς Χανανίτιδος Ἰούστης, ἥτις ἀσμενέστατα ἡμᾶς ἀπεδέξατο.*[3] *εἴπομεν δὲ πρὸς αὐτήν, ὅτι Σίμων ὁ μάγος ἐπὶ τῆς ἐν Καισαρείᾳ πρὸς τὸν κύριον ἡμῶν Πέτρον ζητήσεως ἡττηθεὶς, παραχρῆμα ἀποδρὰς ἐνταῦθα πολλὰ κακὰ διαπράσσεται. καὶ λοιδορῶν τὸν Πέτρον,*[4] *πολλῶν συναρπάζει ψυχάς. καὶ μάγος ὤν, μάγον τὸν Πέτρον ἀποκαλεῖ. καὶ πλάνος αὐτὸς*[5] *ὤν, πλάνον ἐκεῖνον ἀποκηρύσσει*[6] *καὶ ἐν ταῖς ζητήσεσιν ἐπὶ πάντων αὐτὸς ἡττηθεὶς καὶ φυγών, φάσκει νενικηκέναι.*

XLV. *Ἡ δὲ Βερνίκη εἶπεν· ταῦτα οὕτως ἔχει, τὰ δὲ ἄλλα τὰ κατὰ τὸν Σίμωνα ἀκούσατε· φαντάσματα καὶ ἰνδάλματα ἐν μέσῃ τῇ ἀγορᾷ ποιῶν καθ' ἡμέραν πᾶσαν ἐκπλήττει τὴν πόλιν· διερχομένου γὰρ αὐτοῦ ἀνδριάντες κινοῦνται καὶ σκιαὶ πολλαὶ προηγοῦνται, ἅσπερ αὐτὰς*[1] *ψυχὰς τῶν τεθνηκότων λέγει. πολλοὺς δὲ αὐτὸν γόητα λέγοντας ὕστερον προφάσει εὐωχίας προσκαλεσάμενος, βοῦν θύσας καὶ ἑστιάσας αὐτοὺς διαφόροις νόσοις περιέλαβεν,*[2] *καὶ δαίμοσιν ὑπέβαλεν,*[3] *καὶ πολλοὺς κακώσας, θεὸς εἶναι προτετίμηται.*[4] *ὅθεν οὐκ οἴομαι δυνήσεσθαί τινα τοσοῦτον ἀναφθὲν πῦρ σβέσαι. διὸ τοῦ μὴ κινδυνεύειν ὑμᾶς χάριν παρακαλῶ μηδὲν ἐγχειρήσητε πρὸς αὐτὸν πρὶν ἂν ὁ ἀπόστολος Πέτρος ἔλθῃ, ὃς μόνος δυνήσεται πρὸς τοσαύτην δυναστείαν, τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος*[5] *ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δοκιμώτατος ὑπάρχων μαθητής, ἀνταγωνίσασθαι.*

---

2) *κατέπληξε* O. — 3) *οὖν* interposui ex Hom. III, 59.

Cap. XLIII. 1) *τῷ θεῷ* V. — 2) *σὺ* om. O. — 3) Quae de Zacchaei

cum ego properarem ad gentes, quae multos Deos asserunt, ut praedicarem ac docerem unum esse Deum in tribus personis creatorem coeli et terrae omniumque, quae in iis continentur, quo homines dilecto eo possent salutem consequi, praeveniens diabolus Simonem praemisit, ut persuaderet hominibus cunctis colere deos, qui non sunt, utque recusarent credere in unum Deum, qui universa condidit tum visibilia, tum invisibilia. Idcirco oportet me cito assequi eum, ne doctrina Simonis diutius immorata omnes penitus invadat.

XLIII. Quare necesse est, aliquis pro me locum meum suppleat. Atque cuncti Deum intente oremus, ut eum qui dignus sit Deus designet. Quibus dictis imposuit manum Zacchaeo et ait: Here domine pater domini Deique ac Salvatoris nostri Iesu Christi per spiritum tuum sanctum ac adorabilem tu hunc tuere, qui pastor sit populi tui, quem elegisti. Haec ubi dixisset ad populum infit: Quicunque baptizari vultis, ex crastino die ieiunare incipite. Post tres autem dies cum baptizare coepisset, vocavit me Clementem, Aquilam et Nicetam ac dixit:

XLIV. Tyrum profecturus post septem dies volo vos statim abire, et apud Chananaeam Berenicem Iustae filiam clam hospitari, atque diligenter eam percontati mihi perscribere, quae ad Simonem pertinebunt. Quapropter iamiam cum pace pergite. Itaque deserentes eum baptizantem, quemadmodum iusserat, in Tyrum Phoeniciae praecessimus eum. Caesarea ergo Stratonis egressus ego Clemens simulque Nicetas et Aquila Tyrum Phoeniciae profecti sumus, et iuxta Petri mandatum, qui miserat nos, hospitati sumus apud Berenicem Iustae Chananaeae filiam, quae lubentissime nos suscepit. Ei autem diximus, quod Simon magus in disputatione, quam cum domino nostro Petro Caesareae habuit, superatus statimque aufugiens hic multa perpetrat mala. Et Petrum calumnians multorum abripit animas. Nam cum ipse sit magus, Petrum magum appellat; et cum ipse sit impostor, impostorem illum proclamat; cumque in disputatione per omnia ipse victus cesserit ac fugerit, vicisse se profitetur.

XLV. Et dixit Berenice: Ea quidem ita se habent, sed reliqua de Simone audite: phantasmata quippe ac simulacra in medio foro quotidie ostendens totam obstupefacit civitatem; eo enim pertranseunte statuae moventur et multae umbrae educuntur, quas ipsas dicit esse animas defunctorum. Multos porro, qui eum praestigiatorem dicebant, cum postea convivii praetextu invitasset et bovem mactasset ipsisque in escam dedisset, variis morbis implicuit, daemonibusque subiecit, ac multos affligendo deus esse creditur. Quocirca non puto, a quoquam ignem tantum accensum posse exstingui. Quare ea gratia, ut vos in periculum non veniatis, hortor ne quidquam tentetis adversus eum, antequam Petrus apostolus venerit, qui cum sit domini et Dei et Salvatoris nostri Iesu Christi probatissimus discipulus, poterit solus contra tantam potentiam dimicare.

---

electione atque inauguratione episcopali Caesareae Hom. III, 63 sqq. fusius referunt, ea eodem fere sententiarum nexu iisdemque passim verbis infra (c. 146 sqq.) de Clemente narrata habes, cum Petrus eum coram fidelibus Romae episcopum eligeret.

Cap. XLIV. 1) *μέλλων* Hom. III, 73; *μέλλοντί μοι* Epit. c. 44. — 2) In marg. Codicis O nota *καθολικὴ ά*, ad oram V *καθ. ά*. — 3) *ὑπεδέξατο* O. — 4) Vocc. *ζητήσεως ἡττηθεὶς, παραχρῆμα ἀποδρὰς ἐνταῦθα πολλὰ κακὰ διαπράσσεται· καὶ λοιδορῶν τὸν Πέτρον* exciderunt exemplari O. — 5) *αὐτὸς* om. O. — 6) *κηρύσσει* O.

Cap. XLV. 1) Ita etiam uterque Hom. Cod., *αὐτὸς* Reg. ap. Cot. et Epit. — 2) *περιέλαβε* O. — 3) *ὑπέβαλε* O. — 4) *νενόμισται* O. — 5) *καὶ σωτῆρος* om. O.

XLVI. Ἡμεῖς δὲ τὰ κατὰ τὸν Σίμωνα ἕωθεν ἅπαντα γράψαντες,[1] εἰς περίπατον ἀπετραπόμεθα. καὶ Ἀππίων ἀπαντᾷ ἡμῖν μετὰ ἀνδρῶν τριάκοντα· καὶ ἅμα τῷ ἰδεῖν με προσαγορεύσας καὶ καταφιλήσας ἔφη τοῖς μετ᾽ αὐτοῦ· οὗτός ἐστιν[2] Κλήμης, περὶ οὗ ὑμῖν[3] τῆς τε[4] εὐγενείας καὶ τῆς ἐλευθεροπρεπείας πολὺν ἐποιούμην λόγον, ὅτι ἀνὴρ πρὸς γένους Τιβερίου Καίσαρος ὢν καὶ πάσης ἑλληνικῆς παιδίας[5] ἐξησκημένος ὑπὸ βαρβάρου τινὸς τὴν προσηγορίαν Πέτρου τὰ Χριστιανῶν[6] ποιεῖν καὶ λέγειν ἠπάτηται. ὅθεν ἀξιῶ συναγωνίσασθέ μοι πρὸς τὴν διόρθωσιν αὐτοῦ. καὶ ἐφ᾽ ὑμῶν αὐτοῦ[7] πυνθάνομαι. λεγέτω μοι, ἐπειδὴ πρὸς τὸ εὐσεβεῖν ἑαυτὸν ἀποδεδωκέναι νομίζει, πῶς οὐχὶ τὰ μέγιστα ἀσεβεῖ καταλιπὼν μὲν τὰ πάτρια, ἀποκλίνας δὲ εἰς ἔθνη βάρβαρα.

XLVII. Κἀγὼ ἀπεκρινάμην· τὴν μὲν πρὸς ἐμέ σου ἀγαθὴν προαίρεσιν ἀποδέχομαι, τὴν δὲ ἀγνωσίαν ἀποσείομαι·[1] ἡ μὲν γὰρ προαίρεσις ἀγαθή, ὅτι ἐν οἷς δοκεῖς καλοῖς, ἐν τούτοις εἶναί με θέλεις· ἡ δὲ γνῶσις οὐκ ὀρθῶς ἔχουσα φιλίας προφάσει ἐνεδρεύειν ἀγωνίζεται. καὶ ὁ Ἀππίων ἔφη· ἀγνωσία σοι εἶναι δοκεῖ, τὰ πάτρια ἔθη φυλάττοντα τὰ Ἑλλήνων φρονεῖν; κἀγὼ ἀπεκρινάμην· τὸν εὐσεβεῖν προαιρούμενον[2] οὐ πάντως φυλάσσειν δεῖ τὰ πάτρια, ἀλλὰ φυλάσσειν μὲν ἐὰν ᾖ εὐσεβῆ, ἀποσείεσθαι δὲ ἐὰν ἀσεβῆ τυγχάνῃ· ἐνδέχεται γάρ τινα πατρὸς ἀσεβοῦς ὄντα εὐσεβεῖν βουλόμενον μὴ θέλειν τοῖς τοῦ πατρὸς ἀκολουθεῖν. καὶ ὁ Ἀππίων ἀπεκρίνατο· τί οὖν; τὸν σὸν πατέρα φῄς κακοῦ βίου γεγονέναι; κἀγὼ ἔφην· κακοῦ μὲν οὐκ ἦν βίου, κακῆς δὲ ὑπολήψεως· καὶ ὁ Ἀππίων· τίς ἦν ἡ κακὴ αὐτοῦ ὑπόνοια ἀκοῦσαι θέλω. κἀγὼ ἔφην· ὅτι τοῖς[3] τῶν Ἑλλήνων ψευδέσι καὶ[4] κακοῖς ἐπίστευεν[5] μύθοις. καὶ ὁ Ἀππίων ἐπύθετο· τίνες εἰσὶν οὗτοι τῶν Ἑλλήνων οἱ ψευδεῖς τε[6] καὶ κακοὶ μύθοι; κἀγὼ ἔφην· ἡ περὶ θεῶν οὐκ ὀρθὴ δόκησις, ἣν ἐὰν μακροθυμῇς, ἀκούσῃ μετὰ τῶν φιλομαθῶν.

XLVIII. Διὸ πρὸ τῶν διαλόγων εἴς τινα ἡσυχότερον ὑποχωρήσωμεν ἤδη τόπον. καὶ δὴ προϊόντες ἐκαθέζοντο, ἔνθα ἦν καθαρὰ ψυχρῶν ναμάτων ῥεύματα καὶ δένδρων παντοίων χλοερὰ σκέπη· ἔνθα κἀγὼ ἄσμενος μετ᾽ αὐτῶν ἐκαθεζόμην,[1] καὶ ὡς ἠτένιζον[2] εἰς ἐμέ, ἠρξάμην πρὸς αὐτοὺς λέγειν·

XLIX. Πολλή τις, ὦ ἄνδρες, διαφορὰ τυγχάνει ἀληθείας τε καὶ συνηθείας. οἱ μὲν γὰρ τῶν Ἑλλήνων πολλοὺς θεοὺς κακοὺς[1] καὶ παντοπαθεῖς ἡγήσαντο,[2] ἵνα οἱ τὰ ὅμοια πράττειν θέλοντες μὴ δεδίωσιν· ἄλλοι δὲ εἱμαρμένην εἰσηγήσαντο,[3] τὴν λεγομένην γένεσιν, παρ᾽ ἣν μηδὲν πάσχειν τινὰ[4] ἢ ποιεῖν δύνασθαι. νομίσας γάρ τις, ὅτι παρὰ γένεσιν οὐδεὶς[5] οὔτε ποιεῖν οὔτε πάσχειν ἔχει, ῥαδίως ἐπὶ τὸ ἁμαρτάνειν ἔρχεται καὶ ἁμαρτὼν οὐ μεταμελεῖται, ἐφ᾽ οἷς ἠσέβηκεν· ἄλλοι δὲ ἀπρονόητον φορὰν εἰσηγοῦνται, ὡς αὐτομάτως τῶν παντων περιφερομένων οὐδενὸς ἐφεστηκότος δεσπότου. ταῦτα δὲ οὕτω νομίζειν ὡς εἰρήκαμεν, πασῶν δοξῶν τυγχάνει οὖσα χαλεπωτάτη. ὡς γὰρ οὐκ ὄντος τοῦ ἐφεστῶτος καὶ προνοουμένου καὶ ἑκάστῳ[6] τὸ κατ᾽ ἀξίαν ἀπονέμοντος, πᾶν ὅ,τι δύνανται διὰ τὴν ἀφοβίαν εὐκόλως δρῶσιν. ὅθεν οὐ ῥαδίως οἱ τὰ τοιαῦτα φρονοῦντες σωφρονίζονται· τὸν γὰρ ἐπερχόμενον κίνδυνον οὐ προορῶνται.

L. Ὁ δὲ τῶν, ὡς ὑμεῖς φατὲ, βαρβάρων λόγος, εὐσεβέστατός ἐστιν,[1] ἕνα θεὸν καὶ[2] δημιουργὸν τοῦδε τοῦ παντὸς εἰσηγούμενος, τῇ φύσει ἀγαθὸν καὶ δίκαιον· ἀγαθὸν μέν, ὡς μεταμελομένοις χαριζόμενον τὰ ἁμαρτήματα,

XLVI. Nos autem de Simone mane cuncta cum scripsissemus, ad ambulationem convertimus gradum. Et occurrit nobis Appion cum triginta viris. Ac simul atque me vidit, salutans et osculatus ait sociis: Hic est Clemens, de quo multum ad vos sermonem habui, deque illius nobilitate ac moribus liberalibus; quod vir ex genere Tiberii Caesaris, et in omni graeca disciplina exercitatus, a barbaro quodam, qui vocatur Petrus, fraude compulsus esset ad peragendos ac praedicandos Christianorum ritus. Quare rogo, ut me in illo corrigendo adiuvetis. Et coram vobis cum interrogo. Respondeat mihi, quandoquidem pietati colendae se dedisse arbitratur, quo modo non maxime impius sit, qui patrios dereliquerit, declinaverit vero ad barbaros mores.

XLVII. Et ego respondi: Tuam quidem in me praeclaram voluntatem habeo acceptam; at ignorationem amolior. Scilicet praeclara quidem voluntas est, quod in iis, quae tibi bona videntur, me versari cupis: verum cognitio non recte se habens praetextu amicitiae insidiari nititur. Dixit Appion: Num ignoratio tibi videtur, patrios ritus servando sentire cum Graecis? Et ego respondi: Qui vitam pie agere statuit, non omnino debet servare patria instituta, sed servare quidem, si pia sint, abiicere vero, si sint impia. Usu enim venire solet, ut aliquis patre impio natus velit vivere pie, patris mores sequi nolens. Excepit Appion: Quid ergo? patrem tuum ais malae vitae exstitisse? Respondi ego: Non quidem erat malae vitae, sed malae opinionis. Et Appion: Quae illius fuerit mala sententia, cupio audire. Et ego dixi: Quod falsis ac pravis Graecorum fabulis habuit fidem. Atque Appion sciscitatus est: Quaenam sunt hae Graecorum falsae ac pravae fabulae? Respondi: Non recta de diis opinatio; quam, si aequo animo fers, cum discendi cupidis audies.

XLVIII. Quare ante dissertationem iam secedamus in quietiorem aliquem locum, ubi vobiscum disseram. Et progressi consederunt, ubi pura erant gelidorum laticum fluenta et arborum tegmen viride. Ibi ego lubens sedi cum iis, et cum oculos in me fixissent, ita ad eos loqui coepi:

XLIX. Multa est, o viri, differentia inter veritatem atque consuetudinem. Ex Graecis enim alii multos deos malos omnibusque perturbationibus obnoxios induxerunt, ut qui similia patrare velint, ne pertimescant. Alii vero fatum seu Genesin invexerunt, praeter quam nemo quidquam vel facere vel pati potest. Existimans enim aliquis, neminem praeter Genesin quidquam vel pati vel facere posse, facile ad peccandum accedit, et post peccatum non ducitur poenitentia impie gestorum. Alii vero introducunt providentiae expertem casum, ac si omnia sponte sua circumferantur, domino nullo praesidente. Haec autem ita censere, ut diximus, omnium sententiarum est perniciosissima. Tanquam enim nullus sit praeses ac provisor singulisque pro merito distributor, omne quod fieri potest, facile ob metus vacuitatem perpetrant. Quare vix qui ista opinantur, honestam ducunt vitam: quia ingruens periculum non praevident.

L. At vero doctrina eorum, quos barbaros vocatis, maxime est pia, quae unum Deum et opificem totius huius mundi inducit, natura bonum ac iustum: bonum quidem, ut qui poenitentibus veniam delictorum concedat,

---

Cap. XLVI. 1) *καὶ Πέτρῳ διαπέμψαντες* inser. Hom. IV, 6. — 2) *ἔστι* O. — 3) *ἡμῖν* V. — 4) *τε* om. O. — 5) *πάσῃ ἑλληνικῇ παιδείᾳ* O. — 6) Ita et Epit., *Ἰουδαίων* Hom. IV, 7. — 7) *αὐτῶν* scripserat pr. manus in V.

Cap. XLVII. 1) Vocc. *τὴν δὲ ἀγνωσίαν ἀποσείομαι* non extant in V. — 2) *αἱρούμενον* O; subinde *δεῖ πάντος* p. *οὐ πάντως φυλάσσειν δεῖ τὰ πάτρια, ἀλλὰ*. — 3) *τῆς* scr. O, neutrum in V. — 4) *καὶ* om. V. — 5) *ἐπίστευε* O. — 6) *τε* om. O.

Cap. XLVIII. 1) *ἐκαθεζόμην μετ᾽ αὐτῶν* ordo vocc. in O. — 2) *ἀτενίζοντες* O.

Cap. XLIX. 1) *κακοὺς* om. O. — 2) *εἰσηγήσαντο* O. — 3) *εἰσηγάγοντα* O. — 4) Six ex Epit., *τι* OV cum utroque Hom. Cod. — 5) *οὐδεὶς* om. O. — 6) *ἑκάστου* V.

Cap. L. 1) *ἔστι* O. — 2) *καὶ* deest in O.

δίκαιον δὲ, ὡς ἑκάστῳ μὴ μετανοοῦντι κατ' ἀξίαν τῶν πεπραγμένων ἐπεξιόντα. ἕκαστος γὰρ προσδοκίᾳ τοῦ κριθήσεσθαι ὑπὸ τοῦ παντεπόπτου θεοῦ πρὸς τὸ σωφρονεῖν μᾶλλον τὴν ὁρμὴν λαμβάνει, καὶ ὁ σωφρόνως βεβιωκὼς τῆς αἰωνίου κωλάσεως λυτροῦται.

LI. Περὶ δὲ ἑκάστου τῶν λεγομένων θεῶν ὑμῶν τὰς ἀσεβεῖς πράξεις εἰσηγούμενος, τοῦ Διὸς καὶ Ποσειδῶνος, Πλούτωνός τε καὶ Ἀπόλλωνος, Διονύσου τε καὶ Ἡρακλέους, καὶ τῶν καθ' ἕνα ἕκαστον, ὧν οὐδὲ αὐτοὶ ἀγνοιεῖτε ἐκ παιδείας Ἑλληνικῆς ὁρμώμενοι, οὓς ἐπαιδεύθητε βίους, ἵνα ὡς ζηλωταὶ τῶν θεῶν τὰ ὅμοια πράττητε, ἀπ' αὐτοῦ δὲ τοῦ βασιλικωτάτου Διὸς ἄρξομαι. οὗ ὁ μὲν πατὴρ Κρόνος τὰ ἴδια τέκνα ὡς λέγετε καταπιὼν, τῇ ἐξ ἀδάμαντος ἅρπῃ τοῦ πατρὸς Οὐρανοῦ τὰ μόρια θερίσας, τῆς πρὸς γονεῖς εὐσεβείας καὶ τῆς πρὸς τέκνα φιλίας τοῖς τὰ μυστικὰ τῶν θεῶν ζηλοῦσιν[1] τὸν ὑπογραμμὸν ἔδειξεν. αὐτὸς δὲ ὁ Ζεὺς τὸν αὐτοῦ πατέρα δήσας κατέῤῥαξεν εἰς Τάρταρον, καὶ τοὺς ἄλλους κολάζει θεούς. τοῖς δὲ ἀῤῥητουργεῖν θέλουσιν τὴν Μῆτιν γεννήσας κατέπιεν. ἦν δὲ ἡ Μῆτις γονή· βρέφος γὰρ καταπιεῖν ἀδύνατον. ὑπὲρ δὲ ἀπολογίας παιδεραστῶν Γανυμήδην ἁρπάζει. μοιχοῖς δὲ ὑπὲρ μοιχείας βοηθῶν αὐτὸς πολλάκις μοιχὸς εὑρίσκεται. ἀδελφοκτονεῖν[2] δὲ προτρέπει ἀδελφαῖς συνεισελθὼν Ἥρᾳ καὶ Δήμητρι, καὶ τῇ οὐρανίᾳ Ἀφροδίτῃ, ἥν τινες Δωδώνην[3] λέγουσιν.[4] τοῖς δὲ θυγατράσι μίγνυσθαι βουλομένοις Περσεφόνῃ συνεληλυθὼς παράδειγμα πονηρὸν[5] ἐκ τῶν μύθων γίνεται. ἄλλα τε μυρία ἠσέβηκεν, ἵνα ὑπὸ τῶν δυσσεβῶν διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀκρασίαν θεὸς εἶναι ὁ μῦθος[6] δογματισθῇ. ἰδιώταις[7] περὶ τῶν τοιούτων ὑπολήψεων ἀγανακτεῖν μετρίως εὔλογον. τοῖς δὲ ἐκ παιδείας ὁρμωμένοις τί δεῖ καὶ λέγειν; ὧν τινες γραμματικοὶ καὶ σοφισταὶ ἀξιοῦντες εἶναι τὰς τοιαύτας πράξεις [θεῶν][8] ἀξίας εἶναι βεβαιοῦσιν. αὐτοὶ γὰρ ἀκρατεῖς ὄντες, ταύτης τῆς μυθικῆς προφάσεως λαβόμενοι ὡς δὴ μιμηταὶ τῶν κρειττόνων ἄσεμνα διαπραττόμενοι παῤῥησιάζονται. διὰ τοῦτο αὐτῶν πολλῷ ἔλαττον οἱ κατ' ἀγρὸν βιοῦντες ἐξαμαρτάνουσιν, οὐκ εἰσηγμένοι πονηρῶς δι' ὧν εἰσήχθησαν οἱ ταῦτα τολμῶντες, ἐκ παιδείας κακῆς ἀσεβεῖν μεμαθηκότες.[9] οἱ γὰρ ἐκ παιδὸς διὰ τῶν τοιούτων μύθων[10] μανθάνοντες γράμματα, ἔτι ἁπαλῆς οὔσης τῆς ψυχῆς, τὰς τῶν λεγομένων θεῶν ἀσεβεῖς πράξεις εἰς τὸν αὐτῶν συμφωροῦσι νοῦν·[11] ὅθεν ἐπ' αὐξηθείσης τῆς ἡλικίας ὡς κακὰ σπέρματα καταβληθέντα τῇ ψυχῇ τελεσφοροῦσιν· καὶ τὸ πάντων χαλεπώτατον, ὅτι οὐδὲ[12] ἐκκοπῆναι ῥᾳδίως ἐστὶν τὰ ἐῤῥιζωμένα ἀσεβήματα. διὸ χρὴ καὶ τοὺς νέους μὴ τοῖς διαφθείρουσιν ἀρκεῖσθαι μαθήμασιν καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς ἀκμῆς ὄντας ἐπιμελῶς ὑποστέλλεσθαι τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐπακούειν μυθολογίας· πολὺ γὰρ ἀμαθίας χείρονά ἐστι τὰ παρ' αὐτοῖς μαθήματα· τινὲς δὲ τῶν παρ' αὐτοῖς πάντα τὰ ἁμαρτήματα ἀδιάφορα λέγουσιν, γελοῖον δὲ οὕτως ὑπολαμβάνειν τοὺς τὰ τοιαῦτα λέγοντας. ἢ γὰρ οὐκ ἐκ μοιχείας ἀνακύπτουσιν βίων περιγραφαὶ, οἴκων καταλύσεις, μαγεῖαι, δόλοι, ἀπορίαι καὶ ἄλλα πλείω κακά; ἐνδέχεται γὰρ συνηθείᾳ τῇ πρὸς τὸν μοιχὸν ἢ τὸν ἄνδρα ἀπολιπεῖν, ἢ καὶ συνοικοῦσαν ἐπιβουλεῦσαι, ἢ τὰ τοῦ ἀνδρὸς κόπῳ πεπορισμένα τῷ μοιχῷ παρασχεῖν, καὶ ἀποδραμοῦσαν ἐκ τοῦ ἀνδρὸς συλλαβοῦσαν ἐκ τοῦ μοιχοῦ καὶ[13] διὰ τὸ αἰδεῖσθαι τὸν ἔλεγχον τὸ κατὰ γαστρὸς φθεῖραι θέλειν καὶ γενέσθαι τεκνοκτόνον, ἢ καὶ φθείρουσαν συνφθαρῆναι. εἰ δὲ συνόντος τοῦ ἀνδρὸς ἐκ μοιχοῦ συλλαβοῦσα τέκοι, ἀνατραφεὶς ὁ παῖς τὸν μὲν πατέρα ἀγνοεῖ, τὸν δὲ οὐκ ὄντα νομίζει, καὶ οὕτως ὁ μὴ πατὴρ τελευτῶν

iustum autem, ut qui unicuiqne non poenitenti pro factorum meritis irroget. Singuli namque dum exspectant futurum erga se Dei cuncta intuentis iudicium, ad temperate vivendum maiorem impetum capiunt, et qui vitam moderatam traduxit, aeterno supplicio liberatur.

LI. Sed uniuscuiusque vestrorum, qui dicuntur, deorum impios actus dum recenseo, Iovis, Neptuni, Plutonis, Apollinis, Bacchi, Herculis ac singulorum, quos neque ipsi ignoratis, utpote in Graecorum litteris instituti, quas vitas edocti estis, ut tanquam deorum aemulatores similia peragatis: ab ipso maximo Iove ordiar. Illius quidem pater Saturnus, liberis suis ut soletis referre devoratis, et adamantina falce demessis patri Caelo genitalibus, pietatis erga parentes et amoris in liberos iis, qui deorum mysteria aemulantur ostendit exemplum. Ipse vero Iupiter patrem suum vinctum in Tartarum praecipitavit, et alios deos punit. Pro iis autem, qui nefandam patrare volunt obscenitatem, Metin cum genuisset absorpsit. Sed Metis erat semen: infantem enim absorberi impossibile. In defensionem vero eorum, qui puerorum indulgent amoribus, rapit Ganymedem Adulteris autem in adulterio opem ferens, ipse saepe moechus invenitur. Ad sorores etiam stuprandas invitat congrediens cum sororibus Iunone, Cerere, Venere caelesti, quam nonnulli Dodonam vocant. Iis vero, qui cum filiabus commisceri cupiunt, cum Proserpina congressus exemplum improbum ex fabulis efficitur. Alia quoque innumera impie gessit, ut ab impiis hominibus propter exsuperantem intemperantiam fabulosum dogma de illius divinitate persuasum fuerit. Homines quidem indoctos aequum videatur circa has opiniones haud multum indignari. Iis autem, qui in litteris instituti fuerunt, quidnam dicere oportet? ex quibus aliquot grammatici et sophistae esse gestientes has actiones diis dignas esse affirmant. Cum enim ipsi incontinentes sint, fabularum accepto praetextu, quasi numinum imitatores libere perpetrant turpia. Quocirca multo minus iis aberrant illi, qui ruri degunt, non prave instituti in iis, quibus imbuti sunt, qui ista audent, quique a mala eruditione impietatem didicerunt. Nam qui a puero per has fabulas edocti sunt litteras, cum adhuc tener est animus, impias putatorum deorum actiones menti suae inserunt: quare adulta aetate instar malorum seminum in animam deiectorum, fructum ferunt: et quod est omnium gravissimum, facile non exscinduntur radicatae impietates. Quare oportet, ut pueri corruptricibus non exerceantur disciplinis, et qui in flore aetatis sunt, diligenter cohibeantur Graecorum audire fabulas; multo enim, quam inscitia, peior est eorum scientia; quidam autem inter eos omnia peccata dicunt indifferentia et ita ridiculos esse eos, qui illo nomine nuncuparent. Nonne enim ex adulterio oriuntur festinae mortes, familiarum dissolutiones, magiae, fraudes, angustiae et pluria alia mala? Nam ex consuetudine cum adultero fit, ut vel maritus deseratur, vel et uxor insidias struat, vel labore viri parta moecho praebeat, et profuga cum ex adultero conceperit, metu reprehensionis uteri foetum nitatur labefacere, fiatque infanticida, vel dum perdit, ipsa simul pereat. Quod si cum ea manente viro ex moecho concipiens parit, educatus puer patrem nescit, eum vero, qui non est, esse putat; sicque moriens, qui pater non est, alieno filio bona sua dereliquit. Quanta autem

---

Cap. LI. 1) *τελοῦσιν* O. — 2) Legas *ἀδελφοφθορεῖν* cum Homiliarum Codice Ottob., *ἀδελφοκτονεῖν* OV et Cotelerii Cod. Hom., *ἀδελφογαμεῖν* Epit. — 3) *Διδώνην* legi vult Fr. Wieseler. Auctore Zonara s. v. *Διώνη* isto nomine Chrysippus nuncupabat *Ἀφροδίτην* pro *Διώνην*, id quidem *παρὰ τὸ ἐπιδιδόναι τὰς τῆς γενέσεως ἡδονάς*. Cfr. Uhlhorn l. c. p. 406 not. 55. — 4) *καλοῦσι* O. — 5) *πονηρῶν* O. — 6) *ὁ μῦθος* om. O. — 7) *ἰδιώταις ἔχοις* V. — 8) [*θεῶν*] insero ex Hom. IV, 17. — 9) Vocc. *ἐκ παιδείας κακῆς ἀσεβεῖν μεμαθηκρότες* non leguntur in V. — 10) *μύθων* om. O. — 11) *εἰς τὸν αὐτὸν συμφωνοῦσι νοῦν* V. — 12) *οὔτε* V. — 13) *καὶ* om. O. —

ἀλλοτρίῳ παιδὶ τὸν ἑαυτοῦ κατέλιπεν[14] βίον. πόσα δὲ καὶ ἄλλα κακὰ ἐκ τῆς μοιχείας φυσικῶς ἀνακύπτειν φιλεῖ; καὶ οὐκ ἴσμεν τὰ κρύφια τῶν κακῶν. ὥσπερ γὰρ ὁ λυσσῶν κύων τούτους ἀναιρεῖ, ὧνπερ ἂν ψαύσῃ τῆς ἀφανεστάτης λύσσης[15] μεταδιδούς, οὕτως[16] καὶ τῆς μοιχείας τὸ κρύφιον κακόν. ἐκεῖνο δὲ πάντες ἴσμεν, ὡς ἐπίπαν ἐπὶ τοῦτο[17] τοὺς ἄνδρας ἀνεπισχέτως δυσχεραίνοντας, πολέμους τε ἐπὶ τούτων[18] ἐγηγερμένους, καὶ οἴκων γενομένας ἀνατροπάς, καὶ πόλεων ἁλώσεις, καὶ ἄλλα μύρια. διὰ τοῦτο ἐγὼ τῷ μόνῳ ἀγαθῷ θεῷ προσέφυγον ἀποδεδωκὼς τὴν πίστιν ἀσφαλεῖ τῇ κρίσει, ὅτι ἐκ τῆς τοῦ θεοῦ δικαίας κρίσεως καὶ νόμος ὥρισται, καὶ ἡ ψυχὴ πάντως τὸ κατ' ἀξίαν ὧν ἔπραξεν ὅπου δήποτε ἀπολαμβάνει.

LII. Ταῦτά μου εἰπόντος ὁ Ἀππίων ἐπήνεγκεν τῷ λόγῳ· τί γάρ; οὐχὶ καὶ οἱ Ἑλλήνων νόμοι ταῦτα ἀπαγορεύουσιν, καὶ τοὺς μοιχοὺς κολάζουσι; κἀγὼ ἔφην· οὐκοῦν οἱ Ἑλλήνων θεοὶ τὰ ἐναντία τοῖς νόμοις πράξαντες κόλασιν ὀφείλουσιν. πῶς δὲ σωφρονίζειν ἐμαυτὸν δυνήσομαι ὑπολαμβάνων, ὅτι οἱ θεοὶ αὐτοὶ πρῶτοι ἅμα τῇ μοιχείᾳ τὰ χαλεπὰ πάντα διεπράξαντο, καὶ δίκην οὐ δεδώκασι, ταύτῃ μᾶλλον ὀφείλοντες διδόναι, ὡς μὴ δουλεύοντες ἐπιθυμίᾳ; εἰ δὲ ὑπέκειντο, πῶς[1] ἦσαν θεοί; καὶ ὁ Ἀππίων· ἔστωσαν ἡμῖν σκοποὶ μηκέτι θεοί, ἀλλ' ἢ[2] δικασταί, εἰς οὓς ἀφορῶντες φοβηθησόμεθα ἁμαρτάνειν. κἀγὼ ἔφην· οὐκ ἔστιν ὅμοιον, ὦ Ἀππίων. ὁ μὲν γὰρ πρὸς ἄνθρωπον ἔχων τὸν σκοπὸν ἐλπίδι τοῦ λαθεῖν τολμήσει ἁμαρτάνειν· ὁ δὲ θεὸν παντεπόπτην τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ ὁρισάμενος, εἰδὼς αὐτὸν λαθεῖν μὴ δύνασθαι, καὶ τὸ λάθρα ἁμαρτεῖν παραιτήσεται.[3]

LIII. Ταῦτα ὁ Ἀππίων ἀκούσας ἔφη· ᾔδειν ἐξ ὅτε[1] ἤκουσα Χριστιανοῖς[2] σε προσομιλοῦντα ἠλλοιῶσθαι τὴν γνώμην. καλῶς γὰρ εἴρηταί τινι· φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί.[3] κἀγὼ ἔφην· οὐκοῦν ἐπανορθοῦσιν ἤθη μὴ χρηστὰ ὁμιλίαι καλαί. ταῦτά μου εἰπόντος οἱ παρόντες φανεροὶ ἦσαν ἀρχὴν λαμβάνοντες τῆς πρὸς τοὺς ὑπ' ἐμοῦ λεχθέντας λόγους ἀγάπης. καὶ γὰρ[4] συνεχῶς καὶ ἐσπουδασμένως ἀξιοῦντές με πάντως τῇ ὑστεραίᾳ ἐλθεῖν ἀπηλλάγησαν. τῇ δὲ ἐπαύριον προεληλυθότι τῷ Πέτρῳ ἀπήντων πλησιόχωροί τε οὐκ ὀλίγοι καὶ αὐτῆς Τύρου πάμπολλοι, καὶ ἐπεφώνουν λέγοντες· ὁ θεὸς διὰ σοῦ ἡμᾶς ἐλεείτω,[5] διά σοῦ θεραπευέτω· ὁ δὲ Πέτρος ἔστη ἐπὶ λίθου τινὸς ὑψηλοῦ πρὸς τὸ δύνασθαι πᾶσιν ὁρᾶσθαι, καὶ προσαγορεύσας θεοσεβεῖ νόμῳ οὕτως ἤρξατο.

LIV. Θεῷ τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν οὐ λείπει πρόφασις πρὸς σωτηρίαν τῶν σῴζεσθαι θελόντων· δυνατὸς γάρ ἐστιν καὶ τὰς ψυχὰς ἡμῶν καὶ τὰ σώματα σῶσαι. μανθάνω οὖν, ὡς βουθυτήσας Σίμων ὁ μάγος εἱστίασεν ὑμᾶς ἐν μέσῃ τῇ ἀγορᾷ καὶ οἴνῳ πολλῷ κορέσας ὀλεθρίοις πάθεσι καὶ δαίμοσι παραδέδωκεν. ἀλλ' ὥσπερ οὖν τῶν δαίμοσιν ἀποδεδομένων θυμάτων μεταλαβόντες τῷ τῆς κακίας ἡγεμόνι κατεδουλώθητε, οὕτως ἂν τούτων παυσάμενοι τῷ θεῷ διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προσαχθῆτε, εὖ ἴστε ὅτι σὺν τῇ τοῦ σώματος ἰάσει καὶ τὰς ψυχὰς ὑγιαινούσας ἕξετε τὰ τῷ[1] θεῷ ἀρέσκοντα ἀναδεξάμενοι. ἔστι δὲ τὰ ἀρέσκοντα τῷ θεῷ, τὸ αὐτῷ προσεύχεσθαι, τραπέζης δαιμονίων ἀπέχεσθαι, μὴ ψαύειν αἵματος, ἐκ παντὸς μολυσμοῦ ἀσπίλους ἑαυτοὺς διατηρεῖν ἐν πολλοῖς σώμασιν μίαν γνώμην ἀναλαβόντας.[2] ἅπερ ἕκαστος ἑαυτῷ θέλει, τὰ αὐτὰ βουλευέσθω καὶ τῷ πλησίον.[3] οὐ θέλεις φονευθῆναι; ἕτερον μὴ φονεύσῃς· οὐ θέλεις τὴν σὴν ὑφ' ἑτέρου μοιχευθῆναι γυναῖκα; τὴν ἑτέρου μὴ μοί-

et alia mala ex adulterii natura oriri solent! Nescimus tamen malorum occulta. Quemadmodum enim rabiosus canis, quos tangit, interimit occultissimam rabiem communicans, ita et adulterii absconditum malum. Illud certe scimus omnes: plerumque eam ob causam homines effraenate irasci, propterea bella exorta, factas domorum eversiones, ac urbium expugnationes, aliaque innumera. Propter hoc equidem ad Deum, qui solus bonus est confugi, cum fidem certo iudicio habuissem, quod ex Dei iusto iudicio et lex fixa sit ac definita et anima omnino pro dignitate eorum quae gessit aliquando receptura sit.

LII. Haec cum dixissem, Appion orationi subiecit: Quid enim? nonne et Graecorum leges haec prohibent, et adulteros puniunt? Ego respondi: Ergo Graecorum dii, quod contraria legibus faciunt, supplicium merentur. Quo modo autem coercere me potero, dum existimo deos ipsos primos una cum adulterio cuncta flagitia perfecisse, nec poenas dedisse, quas ideo magis dare debebant, quia non serviunt cupiditati? Quod si cupiditati obnoxii fuerunt, quo pacto dii erant? Et Appion: Sint nobis pro scopo non iam dii, sed iudices, in quos respiciendo peccare metuemus. At ego excepi: Non simile est, o Appion. Qui enim ad hominem respicit, spe latendi audebit peccare: qui vero Deum omnium inspectorem metae loco animae suae proposuit, gnarus quod eum latere non possit, clam quoque peccare supersedebit.

LIII. Quae cum audisset Appion, dixit: Intellexeram, ex quo accepi tibi cum Christianis esse consuetudinem, te mutavisse sententiam. Praeclare enim a quodam dictum est: *Mores bonos colloquia corrumpunt mala.* Excepi ego: Igitur mores malos colloquia bona corrigunt. Haec me dicente, qui aderant non obscure videbantur incipere dictos a me sermones amore prosequi. Etenim frequenter et studiose rogantes, ut omnino postridie venirem, digressi sunt. Postero autem die Petro egresso processerunt obviam non pauci finitimi ac ex ipsa Tyro quamplurimi, et acclamabant dicentes: Deus per te nostri misereatur, per te nos curet. Petrus vero stetit in excelso lapide, ut ab omnibus posset conspici, cumque religioso more salutasset, ita exorsus est:

LIV. Deo conditori caeli, terrae ac maris non deest occasio ad salutem eorum, qui servari cupiunt; potest enim et animas nostras et corpora servare. Audio utique, Simonem magum bove mactato convivium vobis in medio foro dedisse ac vino multo expletos perniciosis morbis ac daemonibus tradidisse. At certe sicut perceptis sacrificiis, quae daemonibus oblata fuerant, malitiae duci servire coacti estis, ita si iis relictis ad Deum per dominum nostrum Iesum Christum accesseritis, profecto scitote vos cum corporis sanitate etiam animas sanas habituros esse Deo placita consectando. Caeterum Deo placita sunt eum praecari, daemoniorum mensa abstinere, sanguinem non attingere seu gustare, ab omni inquinamento immaculatos se conservare in multis corporibus eandem opinionem adeptos: quae unusquisque sibi desiderat, eadem et de proximo statuat. Non vis interfici? alterum non interficias; non vis uxorem tuam ab alio constuprari? alterius nuptam ne constupra; non vis quid-

---

14) *καταλείπει* Hom. IV, 21. — 15) Ita etiam Or., *λύττης* O. — 16) Ita etiam Or., *οὕτω* O. — 17) *τούτῳ* Or. et Hom. IV, 22. — 18) *τούτῳ* Hom. ibid., non item Or.

Cap. LII. 1) *πῶς εἰ* V. — 2) Scribendum puto *οἱ* cum Hom. IV, 23. — 3) *παραιτήσηται* V.

Cap. LIII. 1) *ἐξότου* p. *ἐξ ὅτε* O. — 2) Ita it Epit., *Ἰουδαίοις* Hom. IV, 24. — 3) I. Cor. 15, 33. — 4) *γὰρ* om. O. — 5) *ἐλεάτω* V et Or.

Cap. LIV. 1) *τῷ* om. V. — 2) *ἀναλαβόντες* O ut Hom. VII, 4; *μιᾷ γνώμῃ στοιχοῦντας* Epit. — 3) Matth. 7, 12. — 4) *ἐπιτεύξεσθε* O.

χευε γαμετήν· οὐ θέλεις τι τῶν σῶν κλαπῆναι; ἑτέρου μὴ κλέπτε μηδέν. καὶ οὕτως ἀφ᾽ ὑμῶν αὐτῶν τὸ εὔλογον συννοοῦντες καὶ ποιοῦντες, θεῷ προσφιλεῖς γενόμενοι ἐπιτεύξησθε[4] τῆς ἰάσεως.

LV. *Τοιαῦτα ὑπὸ τοῦ Πέτρου ἐν ὀλίγαις ἡμέραις κατηχηθέντες καὶ ἰαθέντες, ἅπαντες ἐβαπτίσθησαν. οἱ δὲ Σιδώνιοι ταῦτα ἀκούσαντες ἱκέτας πρὸς τὸν Πέτρον ἀπέστελλον ἐλθεῖν πρὸς αὐτούς· αὐτοὶ γὰρ διὰ τὰς νόσους πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν οὐκ ἴσχυον. ὁ Πέτρος δὲ ἡμερῶν οὐ πολλῶν ἐνδιατρίψας τῇ Τύρῳ καὶ παντοδαπῶν αὐτοὺς ἀπαλλάξας παθῶν ἐκκλησίαν τε συστησάμενος καὶ ἀπὸ τῶν ἑπομένων αὐτῷ πρεσβυτέρων ἐπίσκοπον αὐτοῖς καταστήσας ὥρμησεν εἰς Σιδῶνα. Σίμων δὲ ὁ μάγος μαθὼν ἥκοντα τὸν Πέτρον εὐθὺς ἀπέδρα εἰς Βηρυτὸν μετὰ Ἀππίωνος καὶ τῶν ἑαυτοῦ ἑταίρων.*

LVI. *Τοῦ δὲ Πέτρου εἰσιόντος εἰς τὴν Σιδῶνα πολλοὺς ἐν κλίναις φέροντες πρὸ αὐτοῦ ἐτίθεσαν. ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔφη· μὴ τοίνυν[1] νομίσητέ μέ[2] τι δύνασθαι πρὸς ὑμετέραν ἴασιν, ἄνδρα θνητὸν καὶ αὐτὸν πολλοῖς πάθεσιν ὑποπεσεῖν δυνάμενον· ὑφηγήσασθαι δὲ ὑμῖν τὸν τρόπον, δι᾽ οὗ σωθῆναι δυνήσεσθε οὐ φθονῶ, καὶ αὐτὸς παρὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μαθὼν τοὺς προωρισμένους τοῦ θεοῦ πρὸ καταβολῆς κόσμου ὁρισμούς. τοιαῦτα[3] καὶ ἐν τῇ Σιδῶνι τοῦ Πέτρου παραινοῦντος ἐν ἡμέραις ὀλίγαις πολλῶν κἀκεῖ μετανοησάντων καὶ πιστευσάντων καὶ θεραπευθέντων ἐκκλησίαν συνέστησεν,[4] καὶ τῶν συνεπομένων αὐτῷ πρεσβυτέρων τινὰ καταστήσας αὐτοῖς ἐπίσκοπον ἐξῄει τῆς Σιδῶνος.*

LVII. *Ὡς δὲ εὐθὺς ἐπέβη τῆς Βηρυτοῦ, σεισμὸς ἐγένετο. καὶ οἱ ὄχλοι προσιόντες τῷ Πέτρῳ, βοήθει, ἔλεγον· πεφοβήμεθα γάρ, ἔφασαν, μὴ ἄρα[1] ἄρδην πάντες[2] ἀπολώμεθα. τότε ὁ Σίμων τολμήσας ἅμα τῷ Ἀππίωνι καὶ Ἀνουβίωνι καὶ Ἀθηνοδώρῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ἑταίροις αὐτοῦ δημοσίᾳ τοῖς ὄχλοις κατὰ τοῦ Πέτρου ἐβόα· φεύγετε, ἄνδρες, τὸν ἄνδρα τοῦτον· μάγος ἐστίν, πιστεύσατε, καὶ τὸν σεισμὸν αὐτὸς ἐποίησεν ἐν ὑμῖν καὶ τὰς νόσους ἐκίνησεν αὐτός, ἵνα ὑμᾶς καταπλήξηται, ὡς[3] νομισθῆναι θεός. ἡσυχίαν δὲ παρασχόντος τοῦ λαοῦ ὁ Πέτρος βραχὺ ὑπομειδιάσας καταπληκτικῇ τῇ παῤῥησίᾳ εἶπεν· ἄνδρες, ἅπερ οὗτοι λέγουσιν, θεοῦ θέλοντος ποιεῖν δυνατὸς εἶναι ὁμολογῶ· πρὸς δὲ τούτοις ἕτοιμός εἰμι, ἐὰν μὴ πείθησθέ μοι[4] περὶ ὧν λέγω, τὴν πᾶσαν ὑμῶν ἐκβαθρεῦσαι πόλιν.*

LVIII. *Τῶν δὲ ὄχλων φοβηθέντων καὶ προθύμως ἐπαγγελλομένων τὰ ὑπ᾽ αὐτοῦ κελευόμενα πράττειν, ὁ Πέτρος ἔφη· μηδεὶς ὑμῶν ὁμιλείτω τοῖς μάγοις, μήτε ἀναμιγνύσθω. οἱ δὲ ὄχλοι ἅμα τῷ[1] ἀκοῦσαι τοῦ κελεύματος συντόμως ξύλα[2] λαβόντες καὶ τύψαντες τοὺς περὶ τὸν Σίμωνα ἐδίωκον αὐτοὺς ἕως παντελῶς τῆς πόλεως ἐξήλασαν. καὶ εἰσελθόντες οἱ νοσοῦντες αὐτῶν καὶ δαιμονῶντες καὶ πᾶς ὁ ὄχλος γονυπετὴς[3] πρὸ τῶν αὐτοῦ ἔκειντο ποδῶν. ὁ δὲ εἰς οὐρανὸν ἄρας τὰς χεῖρας καὶ τῷ θεῷ προσευξάμενος ἰάσατο τοὺς πάντας ἐκ μόνης εὐχῆς. οὐκ ὀλίγας δὲ ἡμέρας παραμείνας τοῖς Βηρυτίοις καὶ πολλοὺς τῇ εἰς τὸν πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα πίστει κατορθώσας καὶ βαπτίσας, ἀπὸ τῶν ἑπομένων αὐτῷ πρεσβυτέρων ἕνα ἐπίσκοπον αὐτοῖς καταστήσας εἰς τὴν Βύβλον[4] ἐξῄει.*

LIX. *Καὶ γενόμενος ἐκεῖ καὶ[1] μαθὼν ὅτι Σίμων εἰς Τρίπολιν ὥρμησεν, δι᾽ ὀλίγων ἡμερῶν αὐτοῖς ἐπιμείνας καὶ θεραπεύσας πολλοὺς καὶ ταῖς βίβλοις αὐτοὺς ἐνασκήσας κατ᾽ ἴχνος τοῦ Σίμωνος εἰς τὴν Τρίπολιν ἐπορεύετο, μεταδιώκειν αὐτὸν μᾶλλον, οὐχ ὑποφεύγειν προῃρημένος. εἰς δὲ τὴν[2] Τρί-*

piam rerum tuarum furto auferri? nihil alterius furare. Atque ita ex vobis ipsis, quod rationi consentaneum est intelligentes atque facientes, Deo cari effecti consequemini sanitatem.

LV. Haec a Petro paucis diebus edocti et sanati, omnes baptizati sunt. Ac Sidonii cum haec audissent, ad Petrum supplicaturos miserunt, ut veniret; nam ipsi propter morbos non poterant ad eum proficisci. Itaque cum Petrus per paucos dies Tyri commoratus esset et liberasset eos omnigenis morbis ac instituisset ecclesiam atque ex presbyteris, qui eum sequebantur, ipsis episcopum constituisset, Sidonem appulit. At Simon magus audiens, adventare Petrum, confestim Berytum aufugit cum Appione et sociis.

LVI. Caeterum cum Petrus Sidonem ingressus esset, multos in lectis allatos coram ipso posuerunt. Ille autem dixit ad eos: Ne vero existimetis, me aliquid posse ad curationem vestram, qui sim et ipse homo mortalis, et in multa possim incidere adversa: docere autem vos modum, quo salvi esse possitis, non gravabor, qui et ipse a domino nostro Iesu Christo didici praefixos a Deo ante mundi constitutionem terminos. Haec et Sidone Petro suadente cum paucis diebus multi ibi quoque poenitentiam egissent ac credidissent atque sanati essent, ecclesiam instituit, et postquam aliquem ex presbyteris, qui eum consectabantur, constituerat illis episcopum, Sidone egressus est.

LVII. Statim autem cum Berytum perveniret, terrae motus factus est. Atque plebs accedens ad Petrum Fer opem, inquiebat: timuimus enim, dixerunt, ne omnes omnino periremus. Tunc Simon commento excogitato una cum Appione, Anubione, Athenodoro caeterisque sodalibus publice multitudini adversus Petrum acclamabat: Fugite, o viri, hunc hominem; magus est, [mihi] credite, et terrae motum is in vobis fecit, ipse morbos excitavit, quo vos perterreat, ut ipse vocaretur deus. Cumque plebs se in silentio tenuisset, Petrus breviter subridens cum libertate terrorem incutiente dixit: Viri, quae ab istis dicuntur, fateor me posse Deo volente efficere; ad haec paratus sum, nisi mihi habueritis fidem in his, quae loquor, universam vestram funditus evertere civitatem.

LVIII. Cumque turba timore esset commota promptoque animo se ab ipso imperata facturam promisisset, Petrus ait: Nemo vestrum posthac cum magis commercium habeat, neque cum iis iungatur. Plebs autem simul ac mandatum audivit, fustibus sine mora sumptis sociisque Simonis percussis, persecuta est eos, donec penitus urbe pepulisset. Et ingressi quicunque ex iis aegrotabant et a daemonibus vexabantur, cum tota turba ad genua accedentes iacebant ante pedes illius. At ille, sublatis in caelum manibus Deumque comprecatus cunctos precatione sola curavit. Non paucos autem dies apud Berytios commoratus cum multos religioni erga patrem et filium et spiritum sanctum consuefecisset, nec non baptizasset, uno ex presbyteris, qui eum sequebantur, ipsis in episcopum constituto, Byblum abiit.

LIX. Quo cum pervenisset comperissetque, Simonem Tripolim evasisse, paucos dies apud eos moratus curatisque multis ac in Scriptura exercitis, Tripolim per vestigia Simonis processit, certus eum insequi, non subterfugere. Cum autem Petrus Tripolim ingrederetur, qui discendi

---

Cap. LVI. 1) *τοίνυν* om. V. — 2) *με* post *δύνασθαι* ponitur in O. — 3) *ταῦτα* V. — 4) *συνεστήσατο* O.

Cap. LVII. 1) *ἄρα* om. O. — 2) Ita O, *παντελῶς* V. — 3) Ita ex nostro Hom. Codice Ottob., *καταπλήξη τέως* OV. — 4) *πεισθῆτέ μοι* O.

Cap. LVIII. 1) *τοῦ* V. — 2) *ξύλα συντόμως* ordo in O. — 3) *γονυπετεῖς* O. — 4) Ita etiam Or., *Βίβλον* V.

Cap. LIX. 1) *καὶ* om. O. — 2) *τὴν*

πολιν εἰσιόντι τῷ Πέτρῳ οἱ φιλομαθέστεροι ἔκ τε τῆς Τύρου καὶ Σιδῶνος καὶ Βηρυτοῦ καὶ Βύβλου[3] πολλοὶ[4] συνεισῆλθον. οὐχ ἥκιστα δὲ τῶν ἐπ' αὐτῆς[5] τῆς πόλεως ὄχλων συνδρομαὶ ἐγίνοντο ἱστορεῖν βουλομένων αὐτόν. συνετύγχανον οὖν[6] ὑπ' αὐτοῦ ἐκπεμφθέντες ἀδελφοὶ διηγούμενοι[7] τάτε κατὰ τὴν πόλιν καὶ τὰ πραττόμενα παρὰ Σίμωνι ἀκριβῶς· ἀποδεξάμενοί τε ἡμᾶς ἐπὶ τὴν Μαρώνου[8] ἦγον οἰκίαν.

LX. Ὁ δὲ Πέτρος ἐπ' αὐτῷ τῷ τῆς ξενίας πυλῶνι ἤδη γεγονὼς, ἐπιστραφεὶς τοῖς ὄχλοις ὑπέσχετο αὔριον περὶ θεοσεβείας αὐτοῖς διαλεχθῆναι. εἰσελθόντος δὲ αὐτοῦ ἔφη πρὸς ἡμᾶς μὴ μεταλήψεσθαι πρότερον αὐτὸς τροφῆς πρὶν ἢ τοὺς συνεληλυθότας αὐτῷ διαναπαύσῃ.[1] ἀποκρινομένων δὲ ἡμῶν, ὅτι σπουδῇ πάντας αὐτοὺς διαναπαύσομεν, ὁ Πέτρος ἀκούσας καὶ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐξῆλθεν· καὶ θαλάσσῃ λουσάμενος εἰσελθὼν καὶ σιτίων σὺν τοῖς προόδοις μεταλαβὼν ἑσπέρας καταλαβούσης ὕπνωσεν.

LXI. Ὑπὸ δὲ τὰς δευτεραίας τῶν ἀλεκτρυόνων φωνὰς διϋπνισθεὶς ὁ Πέτρος εὗρεν ἡμᾶς ἐγρηγορότας· ἦμεν δὲ σὺν αὐτῷ οἱ πάντες ἑξκαίδεκα· αὐτὸς ὁ Πέτρος κἀγὼ Κλήμης, Νικήτης τε καὶ Ἀκύλας, καὶ οἱ προοδεύσαντες δώδεκα. προσαγορεύσαντες οὖν ἀλλήλους εἰσήει τις τῶν συνήθων ἀπαγγέλλων Πέτρῳ· ὅτι Σίμων ὁ μάγος μαθών σε ἐπιδημήσαντα, τὴν ἐπὶ Συρίαν ὥρμησεν ὁδόν· οἱ δὲ ὄχλοι τὴν μίαν ταύτην νύκτα ὡς ἐνιαυτοῦ χρόνον ἡγησάμενοι, καὶ ἀναμένειν τὴν δοθεῖσαν ὑπό σου προθεσμίαν μὴ δυνάμενοι πρὸ τῶν θυρῶν ἑστήκασιν κατὰ συστάσεις καὶ συλλόγους ἀλλήλοις περὶ τῆς τοῦ Σίμωνος διαβολῆς διαλαλοῦντες, ὅτι μετεωρίσας αὐτοὺς καὶ ἐπὶ πολλοῖς κακοῖς σε ἐλέγξειν ἐλθόντα[1] ὑποσχόμενος, ἐπιδημήσαντα[2] γνοὺς νύκτωρ ἔφυγεν· πλὴν ἐπιθυμοῦσιν αὐτοὶ ἀκοῦσαί σου.

LXII. Καὶ ὁ Πέτρος θαυμάσας τῶν ὄχλων τὴν σπουδὴν ἀπεκρίνατο· ὁρᾶτε, ἀδελφοὶ, πῶς οἱ τοῦ Κυρίου ἡμῶν λόγοι ἐμφανῶς τελοῦνται; μέμνημαι γὰρ αὐτοῦ εἰπόντος· πολλοὶ ἐλεύσονται ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, καὶ βοῤῥᾶ καὶ θαλάσσης, καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ.[1] ἀλλὰ καὶ[2] πολλοὶ, φησὶ, κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί. καὶ[3] τὸ μὲν οὖν ἐλθεῖν οὐκ αὐτῶν ἐστιν ἴδιον, ἀλλὰ τοῦ καλέσαντος αὐτοὺς θεοῦ. ἐὰν δὲ μετὰ τὸ κληθῆναι καλὰ πράξωσιν, ὅπερ αὐτῶν ἔστιν ἴδιον, τότε ἐπὶ τούτῳ μισθὸν ἕξουσιν. ὁ δὲ τὸν πολὺν ὄχλον ἰδὼν ὥσπερ ποταμοῦ ἥσυχον ῥεῦμα πρᾴως προσρέοντα, ἔφη τῷ Μαροώνῃ·[4] ποῦ σοι τόπος ἐνταῦθα τοὺς ὄχλους χωρεῖν[5] δυνάμενος; τοῦ δὲ Μαροώνου εἰς τὸν ὕπαιθρον καὶ[6] κεκηπευμένον τόπον προάγοντος, εἵποντο οἱ ὄχλοι.

LXIII. Ὁ δὲ Πέτρος ἐπί τινος βάσεως ἀνδριάντος οὐ πάνυ ὑψηλῆς ἐπιστὰς ἅμα τῷ τὸν ὄχλον θεοσεβεῖ ἔθει προσαγορεῦσαι, ἰδὼν πολλοὺς ἐκ τῶν παρεστώτων ὄχλων ὑπὸ δαιμόνων τε καὶ παντοίων[1] παθῶν ἐκ πολλῶν χρόνων ἐνοχλουμένους, βρύχοντάς τε μετὰ οἰμωγῆς καὶ πίπτοντας μετὰ ἱκεσίας, ἐπιτιμήσας αὐτοῖς καὶ ἡσυχίαν ἔχειν προστάξας καὶ τὴν ἴασιν μετὰ τὸ διαλεχθῆναι ὑποσχόμενος τοῦ λέγειν ἤρξατο οὕτως.

LXIV. Ὁ μόνος ἀγαθὸς θεὸς τὰ πάντα καλῶς πεποιηκὼς ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἐξαπέστειλε τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὰ ἐκείνῳ[1] δοκοῦντα ἐκφάναι, καὶ νόμον αἰώνιον δοῦναι, ἵνα φυλάσσοντες αὐτὸν διαπαντὸς καὶ βαπτισθέντες εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τῆς αἰωνίου ζωῆς καταξιωθῶμεν. σπουδάσατε οὖν πρῶτον καὶ ἐκδύσασθε τὸ ῥυπαρὸν ὑμῶν ἔνδυμα, ὅπερ ἐστὶν ἀκάθαρτον πνεῦμα. τοῦτο δὲ

erant cupidiores Tyro et Sydone et Beryto ac Byblo multi simul intrarunt. Multi etiam ex ipsa civitate hominum concursus fiebant illum videre desiderantium. Obviam igitur iverunt, qui ab eo missi fuerant fratres, qui tum urbis alias res, tum Simonis gesta accurate narrarunt; et excipientes nos in domum Maroonis duxerunt.

LX. Petrus vero iam fores hospitii tenens conversus promisit multitudini, cras se de Dei cultu verba facturum. Ingressus autem nobis dixit, non prius se quidquam cibi esse percepturum, quam eos, qui convenerant, refecerit: nobis autem respondentibus, quod eos omnes studiose essemus refecturi, Petrus audita re et laudatis ac benedictis nobis exivit, cumque lotus esset in mari ingressus est, et postquam cibum cum praecursoribus sumpserat, nocte adveniente somno se dedit.

LXI. Sub secundum vero gallorum cantum Petrus expergefactus nos invenit vigilantes. Eramus autem omnes cum eo sedecim: ipse Petrus et ego Clemens, Nicetas et Aquila, atque duodecim, qui praegressi fuerant. Cum nos invicem salutassemus, ingressus est ex familiaribus quidam Petro nuntians: Simon magus ubi didicit te advenisse, versus Syriam profectus est; turbae autem, quae unam hanc noctem velut annum tempus opinantur, nec possunt praestitutum a te diem exspectare, pro foribus stant, et per coetus ac circulos de Simonis calumniis inter se invicem colloquuntur, qui cum eas in spem adduxisset, atque pollicitus esset, quod te multis de criminibus praesentem esset convicturus, cognito adventu tuo se noctu in fugam coniecerit: sed et te audire desiderant.

LXII. Et Petrus admiratus vulgi studium respondit: Videtis, fratres, quo pacto domini nostri verba manifesto impleantur? Memini enim eum dicere: *Multi venient ab Oriente et Occidente, a Septemtrione et Meridie, et recumbent cum Abrahamo et Isaaco et Iacobo.* Sed et *Multi*, inquit, *vocati, pauci vero electi.* Itaque quod veniant, non est eorum proprium, sed est Dei, qui eos vocavit. Quod si post vocationem bona opera faciant, quod eorum est proprium, tunc pro eo recipient mercedem. Ut autem ille vidit turbas, velut amnis placidum fluentum leniter commeantes, dixit Marooni: Ubi heic tibi locus est, qui possit capere hanc multitudinem? Et Maroone deducente eum in subdialem et horto excultum locum, secutae sunt turbae.

LXIII. Petrus autem super basim statuae non admodum excelsam consistens simul atque populum more religioso salutavit, videns multos adstantis plebis a daemonibus et pluribus morbis iam diu molestatos ac stridere cum ululatu et procidere cum supplicatione, increpitis iis silentiumque tenere iussis, necnon pollicitus curationem post habitum sermonem ita loqui coepit:

LXIV. Deus, qui solus bonus est cunctaque praeclare fecit, propter salutem generis humani misit unigenitum filium suum dominum nostrum Iesum Christum, qui ei placita vulgaret legemque daret aeternam, ut illam perpetuo custodientes et baptizati in remissionem peccatorum vita sempiterna donemur. Enitimini igitur, ut sordidum vestimentum vestrum exuatis, quod est immundus spiritus. Hoc autem non potestis alia ratione

---

om. O. — 3) *Βύβλου* V. — 4) *πολλοῖς* O. — 5) *ἀπ' αὐτῆς* Hom. VIII, 1. Epit. — 6) *συνετύγχομεν οὖν καὶ οἱ* O. — 7) *διηγούμενοι* om. V. — 8) *Μαροόνου* Hom. ibid. *Μαροώνου* Epit. Cfr. infra c. 62.

Cap. LX. 1) *διαναπαύσει* O.

Cap. LXI. 1) *ἐθέλοντα* O. — 2) *ἐπιδημήσαντι* V.

Cap. LXII. 1) Matth. 8, 11. Luc. 13, 29. — 2) *καὶ* om. O. Matth. 22, 14. — 3) *καὶ* om. O. — 4) Cfr. supra c. 59 fin. — 5) *κρατεῖν* (subnotatum) *χωρεῖν* O. — 6) *καὶ* om. O et Or. Idem Or. *εἰς τὴν ὕπ.*

Cap. LXIII. 1) *πολλῶν* V.

Cap. LXIV. 1) *ἐκείνων* V. —

οὐκ ἄλλως ἀποδοῦσθαι δύνασθε, ἐὰν μὴ πρότερον ἐπὶ καλαῖς πράξεσιν βαπτισθῆτε. καὶ οὕτω καθαροὶ σώματί τε καὶ ψυχῇ γενόμενοι τῆς ἐσομένης αἰδίου[2] βασιλείας ἀπολαύσετε. μήτε οὖν εἰδώλοις πιστεύετε, μήτε τραπέζης αὐτῶν κοινωνεῖτε μιαρᾶς, μὴ φονεύετε,[4] μὴ μοιχεύετε, μὴ μισεῖτε[5] ἀλλήλους, μηδὲ κλέπτετε, μηδὲ κακαῖς ταῖς τοιαύταις πράξεσιν ἐπιβάλλεσθε.

LXV. Ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ καὶ παραιτουμένου πολλὰ ἀπὸ τῶν γραφῶν οἱ πάντες παρέμειναν, οἱ μὲν τοῦ θεραπευθῆναι χάριν, οἱ δὲ τοῦ ἱστορῆσαι τοὺς τῆς θεραπείας ἐπιτυχόντας. ὁ δὲ Πέτρος τὰς χεῖρας αὐτοῖς ἐπιθεὶς μόνον καὶ εὐξάμενος, πάντας[1] ἰάσατο, ὡς τοὺς μὲν παραχρῆμα θεραπευθέντας γενέσθαι περιχαρεῖς, τοὺς δὲ ἱστορήσαντας ὑπερθαυμάσαι τε καὶ εὐφημῆσαι τὸν Θεόν· βεβαίως οὖν πιστεύσαντες ἅμα τοῖς θεραπευθεῖσιν ἐπὶ τὰ ἑαυτῶν ἀπῄεσαν ἐντολὴν ἔχοντες πρωϊαίτερον συνελθεῖν.

LXVI. Τῇ οὖν ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ ὁ Πέτρος ἅμα τοῖς ἑταίροις[1] ἐξιὼν καὶ ἐπὶ τὸν τόπον[2] ἐλθὼν ἤρξατο λέγειν· ὁ Θεὸς πάντα δύναται, ἐκεῖνος γάρ ἐστιν μόνος[3] ἀγαθὸς καὶ δίκαιος, νῦν πᾶσι μακροθυμῶν, ἵνα οἱ βουλόμενοι ἐφ' οἷς ἔπραξαν κακοῖς μεταμεληθέντες καὶ πολιτευσάμενοι καλῶς[4] ἐν ἡμέρᾳ, ᾗ τὰ πάντα κρίνεται, τῶν κατ' ἀξίαν ἀπολαύσωσι. διὸ νῦν ἄρξασθε ἀγαθῆς γνώσεως[5] θεῷ πειθόμενοι, ἀντιλέγειν ὑμῶν ταῖς κακαῖς ἐπιθυμίαις καὶ ἐννοίαις, ἵνα δυνηθῆτε ἀνακαλέσασθαι τὴν πρώτην τῇ ἀνθρωπότητι παραδοθεῖσαν ἐντολήν· οὕτω γὰρ ὑμῖν ἐξ αὐτῆς ἀνατελεῖ τὰ ἀγαθά. καὶ τῷ δεδωκότι εὐχαριστήσετε[6] εἰς ἀεὶ τῶν ἀπορρήτων ἀπολαύοντες[7] ἀγαθῶν ἀπολουσάμενοι ἐπὶ τῇ τρισμακαρίᾳ ἐπονομασίᾳ καὶ οὐ μόνον τὰ ἐνδομυχοῦντα[8] ὑμῖν πνεύματα ἀπελάσαι δυνήσεσθε,[9] ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλων δαιμόνια χαλεπὰ σὺν τοῖς δεινοῖς πάθεσιν ἀπελάσετε.[10] ταῦτα εἰπὼν τοῖς ὑπὸ παθῶν ὀχλουμένοις προσιέναι ἐκέλευσε.[11] ὁ δὲ τὰς χεῖρας αὐτοῖς ἐπιθεὶς καὶ εὐξάμενος καὶ[12] ἐξ αὐτῆς ἰασάμενος ἐνετείλατο αὐτοῖς ὀρθριώτερον συνελθεῖν.

LXVII. Τῇ δὲ τρίτῃ ἡμέρᾳ ὀρθριώτερον ἐξ ὕπνου ἐγερθεὶς ὁ Πέτρος καὶ προσευξάμενος ἐκαθέσθη·[1] ἡμᾶς δὲ περικαθεζομένους καὶ εἰς αὐτὸν ἀτενίζοντας ὥσπερ ἀκοῦσαί τι βουλομένους συνεὶς ἔφη· πρὸ πάντων, ὦ φίλοι, ὁ θεὸν σέβειν αἱρούμενος εἰδέναι ὀφείλει, ὅτι ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν ὁ εἷς θεὸς γνωρίζεται. ἔστιν[2] δὲ ἴδιον αὐτοῦ καὶ ἐξαίρετον τὸ πάντων κτισμάτων εἶναι δημιουργός,[3] πάντα περιέχων, πάντα περιορίζων, ὡς ὑπὲρ πάντα ὢν καὶ πάντα δημιουργήσας. καὶ ταῦτα εἰπὼν καὶ πολλὰ περὶ θεοσεβείας διδάξας ἐκέλευσε τοὺς δαιμονῶντας καὶ νόσοις κατειλημμένους αὐτῷ προσφέρεσθαι. προσενεχθεῖσιν[4] δὲ τὰς χεῖρας ἐπιθεὶς καὶ προσευξάμενος ἀπέλυσεν αὐτοὺς ὑγιαίνοντας.

LXVIII. Τῇ μὲν οὖν τετάρτῃ ἡμέρᾳ ἐν Τριπόλει ὁ Πέτρος ἐγερθεὶς καὶ προσευξάμενος συνεκαθέσθη ἡμῖν καὶ ἤρξατο λέγειν· ὁ μέλλων προσιέναι τῷ θεῷ χρὴ νήφειν, σωφρονεῖν, ὀργῆς κρατεῖν, ἀλλότρια μὴ νοσφίζεσθαι, δικαίως βιοῦν, ἐπιεικῶς, εὐσταθῶς, πρᾴως, κολάζειν ἑαυτὸν μᾶλλον ἐν ταῖς ἐνδείαις ἢ μὴ ἔχοντα τὰ[1] ἑτέρου ἀφελόμενον κορεσθῆναι, καθαρὸς εἶναι τῇ καρδίᾳ καὶ ἁγνὸς τῷ σώματι, καὶ μὴ ὁμοιοῦσθαι τοῖς φαρισαίοις, πρὸς οὓς λέγει ὁ κύριος καὶ θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι καθαρίζετε τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος τὸ ἔξωθεν, ἔσωθεν δὲ γέμει ῥύπου. φαρισαῖε τυφλέ, καθάρισον πρῶτον τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος τὸ ἔσωθεν, ἵνα γένηται καὶ τὸ ἔξω αὐτοῦ καθαρόν.[2] καὶ ἀληθῶς. φωτισθέντος γὰρ τοῦ νοῦ τῇ γνώσει, ὁ μαθὼν δύναται

deponere, nisi prius in bonis actionibus baptizemini; atque ita puri corpore et anima effecti futuro perpetuo regno fruemini. Neque igitur idolis credite, nec mensae eorum impurae participes estote, non occidite, non adulterate, non odio prosequimini vos invicem, neque furtum facite, neque omnino capessite ulla prava facinora.

LXV. Haec cum dixisset atque ex Scripturis monuisset multa, omnes permanserunt alii, ut curarentur, alii ut viderent eos, qui sanitatem reciperent. Petrus autem dumtaxat imponens illis manus et precatus sanavit omnes, adeo ut qui subito curati fuerant laetarentur, qui autem viderant magnopere mirarentur, simulque laudarent Deum. Cum ergo firmiter credidissent, una cum iis, qui sanati fuerant, ad sua abierunt accepto mandato, ut maturius convenirent.

LXVI. Sequenti igitur die Petrus una cum sodalibus egressus et ad locum veniens coepit dicere: Deus omnia potest. Is enim est solus bonus ac iustus, nunc in cunctos patiens, ut, qui voluerint, poenitentia de malis a se commissis acta, et vita pie transacta, eo die, quo universa iudicabuntur, pro merito percipiant. Quapropter nunc incipite bonae cognitionis persuasi a Deo, resistere vestris pravis cupiditatibus et cogitationibus, quo possitis primam, quae humano generi tradita fuit, salutarem observantiam revocare. Sic enim vobis continuo orientur bona et ei, qui dedit, agetis gratias perpetuo ineffabilia bona possidentes. Abluti prius in beata Trinitatis invocatione non solum latitantes in vobis spiritus poteritis expellere, sed etiam aliorum mala daemoniaca gravesque morbos abigetis. Quae cum dixisset eos, qui aegritudinibus vexabantur, iussit accedere. Ille vero impositis super eos manibus et precatus cum confestim sanasset eis praecepit, ut maiori mane venirent.

LXVII. Tertio autem die Petrus e somno maturius suscitatus factaque prece sedit, et animadvertens nos circumsedere oculisque intentis eum aspicere quasi aliquid audire cupientes dixit: Ante omnia, o amici, is qui Deum colere vult, scire debet, quod unus Deus in tribus personis cognoscitur; proprium autem illius ac praecipuum est, omnium creaturarum esse opificem, omnia continere, omnia terminare, ut qui super omnia sit cuncta effecerit. Quibus dictis, multisque de pietate erga Deum expositis iussit daemoniacos et morbis occupatos ad se adduci, quibus oblatis manus imponens ac precatus incolumes eos dimisit.

LXVIII. Quarto ergo die Petrus Tripoli surgens et comprecatus, cum deinde nobiscum sedisset, hunc in modum coepit loqui: Qui ad Deum accedere desiderat, sobrius esse debet, sibi temperare, iram tenere, aliena non surripere, iuste vivere, cum bono iure, tranquille, leniter, se in indigentia potius continere ac reprimere quam cum non habeat alterius bonis ablatis expleri, corde mundus esse et purus corpore nec assimilari Pharisaeis, ad quos dominus et Deus noster Jesus Christus dicit: *Vae vobis Scribae et Pharisaei hypocritae, quia mundatis calicis et paropsidis quod exterius est, intus autem ea plena sint squaloris. Pharisaee caece, munda prius calicis et paropsidis interius, ut et illius exterius mundum fiat.* Et vere. Num mente per scientiam illustrata, qui didicit potest esse bonus, quam rem

---

2) ἀιδίως O. — 3) τε om. O. — 4) φονεύσητε V. — 5) μισῆτε V.

Cap. LXV. 1) πάντας om. V.

Cap. LXVI. 1) ἑτέροις O. — 2) τὸν πρὸ μιᾶς τόπον Hom. IX, 1 = ad locum praecedentis diei. — 3) μόνος non est in V. — 4) καλῶς deest in V. — 5) αἰτία add. Hom. IX, 19. — 6) Consentit Or., εὐχαριστήσητε V., εὐχαριστήσατε Hom. IX, 19. — 7) Ita et Epit., βασι-λέγοντες Hom. ibid. — 8) Consentit Or., ἐνδοχοῦντα O. — 9) δυνήσησθε V. — 10) ἀπελάσητε V. — 11) ἐκέλευσεν O. — 12) καὶ om. V.

Cap. LXVII. 1) ἐκαλέσθη O. — 2) ἔστι O. — 3) δημιουργὸν OV et c. alii apud Cot. in Epit. noster Cod. D. — 4) προσενεχθεῖσι O.

Cap. LXVIII. 1) τὰ om. V. — 2) Matth. 23, 25. 26. Or. τὸ ἔξωθεν.

ἀγαθὸς εἶναι, ᾧ παρέπεται τὸ καθαρὸν γενέσθαι· ἐκ τῆς ἔσω γὰρ διανοίας ἡ τοῦ ἔξω σώματος ἀγαθὴ γίνεται πρόνοια. ὡς ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ σῶμα ἀναισθησίας τῆς διανοίας πρόνοια γενέσθαι οὐ δύναται, οὕτως ὁ καθαρὸς τὸ ἔσω καὶ τὸ ἔξω καθάραι δύναται· ὁ δὲ τὰ ἔξω καθαίρων πρὸς ἀνθρώπων ἔπαινον ἀφορῶν τοῦτο ποιεῖ, καὶ ἔπαινον τῶν ἱστορούντων, παρὰ δὲ τῷ θεῷ μισθὸν οὐκ ἔχει.

LXIX. Καὶ ταῦτα εἰπὼν καὶ ἕτερα πλείονα περὶ ἁγνισμοῦ ἐπαύσατο.[1] τριῶν οὖν[2] ἤδη μηνῶν πληρωθέντων, ὧν νηστεῦσαί με ἐκέλευσεν ἡμερῶν ὁ Πέτρος, ἀγαγών με εἰς τὰς ἐν τῇ θαλάσσῃ πλησίον οὔσας πηγάς, ὡς εἰς ἀέναον ἐβάπτισεν ὕδωρ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. καὶ λαβὼν ἄρτον ὁ Πέτρος εὐχαριστήσας καὶ κλάσας μετέδωκεν ἡμῖν τῶν ἀχράντων καὶ ζωοποιῶν μυστηρίων. οὕτως οὖν εὐωχηθέντων τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν ἐπὶ τῇ θεοδωρήτῳ μου ἀναγεννήσει δόξαν καὶ εὐχαριστίαν τῷ θεῷ ἀποδεδώκαμεν. πολλοῦ δὲ ὄχλου συναθροισθέντος νόσους, πάθη, δαίμονας ἀπελάσας ὁ Πέτρος καὶ βαπτίσας πολλοὺς Μαροώνην τὸν ἀποδεξάμενον αὐτόν, ἤδη λοιπὸν τέλειον ὄντα, ἐπίσκοπον καταστήσας καὶ πρεσβυτέρους δώδεκα ὁρίσας καὶ διακόνους δείξας ὑπέρ τε τοῦ κοινοῦ καὶ συμφέροντος τῆς ἐκκλησίας καὶ ὑπὲρ τῆς τάξεως προσομιλήσας αὐτῷ[3] τοῖς ἐν Τριπόλει τῆς Φοινίκης ἀποταξάμενος τὴν ἐπὶ Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας ἐπορεύετο ὁδόν.

LXX. Ἐκβάντες οὖν τὴν Τρίπολιν τῆς Φοινίκης, ὡς ἐπὶ Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας ἐλθεῖν, αὐτῆς ἡμέρας ἐν Ὀρθωσίᾳ ἐμείναμεν ἐλθόντες. καὶ διὰ τὸ πλησίον εἶναι ἧς ἐξήλθομεν πόλεως, πάντων σχεδὸν προακηκοότων τοῦ κηρύγματος, μιᾶς ἡμέρας ἐκεῖ μείναντες ἀπήραμεν εἰς Ἀντάραδον. πολλῶν δὲ τῶν συνοδοιπορούντων ἡμῖν ὄντων ὁ Πέτρος Νικήτῃ καὶ Ἀκύλᾳ προσωμίλει[1] λέγων· ἐπειδὴ ὁ πολὺς ὄχλος τῶν συνοδοιπορούντων ἡμῖν οὐ μικρὸν φθόνον εἰσιοῦσιν[2] κατὰ πόλιν ἐπισπᾶται, ἀναγκαίως ἐσκεψάμην φροντίσαι, πῶς[3] μήτε οὗτοι λυπηθῶσιν[4] κωλυθέντες συνεῖναι ἡμῖν, μή ποτε[5] ἡμεῖς περίβλεπτοι γενόμενοι φθόνῳ τῷ[6] τῆς κακίας ὑποπέσωμεν. τούτου ἕνεκεν βούλομαί σε τὸν Νικήτην καὶ Ἀκύλαν προοδεύειν μου κατὰ συστήματα δύο σποράδην.

LXXI. Ταῦτα τοῦ Πέτρου εἰπόντος ἀπεκρίθησαν Νικήτης καὶ Ἀκύλας εἰπόντες αὐτῷ· οὐ πάνυ ἡμᾶς, κύριε, λυπεῖ τοῦτο πράττειν διὰ τὸ ὑπὸ σοῦ κελεύεσθαι· πρῶτον μὲν ὅτι πάντα καλῶς νοεῖν τε καὶ συμβουλεύειν ἄξιος ὤν, ὑπὸ τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας ἐξελέγεις.[1] πρὸς τούτοις δὲ ὡς ἐπὶ πολὺ ἡμερῶν δύο ἀνάγκη τοῦ πράττειν τοῦτο ἀπολιμπανόμεθά σου· καὶ αὗται δὲ πολλαὶ πρὸς τὸ μὴ σὲ τὸν κύριον ἡμῶν ὁρᾶν, πλὴν ὡς κελεύεις διὰ τὸ συμφέρον ποιεῖν οὐκ ἀντιλέγομεν. ὅμως ταῦτα εἰπόντες προῇξαν.

LXXII. Πορευθέντων οὖν αὐτῶν ἐγὼ Κλήμης μεγάλως ἔχαιρον, ὅτι σὺν αὐτῷ με ἐκέλευσεν εἶναι. καὶ ἀποκριθεὶς εἶπον· εὐχαριστῶ τῷ θεῷ, ὅτι με οὐκ ἐξαπέστειλας, ὡς τοὺς ἑταίρους, ἐπεὶ ὀδυνώμενος ἂν διεπεφωνήκειν.[1] ὁ δὲ ἔφη· τί δαί,[2] εἰ καὶ χρεία τις ἔσται πεμφθῆναί σέ που, σὺ δὲ διὰ τὸ πρὸς ὀλίγον ἀπολιμπάνεσθαί μου συμφερόντως, διὰ τοῦτο τεθνήξῃ; οὐχὶ δὲ προσομιλήσας σεαυτῷ φέρειν τὰ διὰ τὴν ἀνάγκην σοι προσαγέντα εὐθύμως ὑποσταίης; ἢ οὐκ οἶσθα, ὅτι σύνεισιν οἱ φίλοι ταῖς μνήμαις κἂν τοῖς σώμασιν ἀπολιμπάνωνται;[3] ὡς ἔνιοι συνόντες τοῖς σώμασιν ἀμνημοσύνης αἰτίᾳ ταῖς ψυχαῖς ἀποδημοῦσι τοῖς φίλοις.

consequitur puritas, quia ex interiori intellectu fit exterioris corporis bona provisio. Quemadmodum ex corporis neglectu mentis provisio fieri nequit, ita qui interiora purgaverit, exteriora quoque purgare potest: qui vero exteriora purgat, ad hominum laudes aspiciens id agit, laudem certe cernentium, sed apud Deum mercedem non recipit.

LXIX. His aliisque pluribus de castimonia dictis desiit. Itaque cum iam tres menses, quorum diebus Petrus me ieiunare praeceperat, completi essent, ducens me ad fontes maris vicinos perenni aqua baptizavit in nomine patris et filii et spiritus sancti. Ac Petrus cum panem sumpsisset, benedixisset ac fregisset, communicavit nos intemeratis ac vitalibus sacramentis. Ita ergo feriati ac laeti fratres nostri pro mihi a Deo concessa secunda nativitate gloriam et gratiarum actionem Deo detulimus. Et multa turba congregata Petrus depulsis morbis, afflictionibus ac daemonibus, nec non baptizatis compluribus cum Maroonem hospitem suum iam omnibus numeris absolutum in episcopum constituisset, duodecim presbyteros designasset, diaconos fecisset, et de communi ac utili ecclesiae eiusque disciplina ei locutus esset, valedixit Tripolitanis Phoenices, et iter versus Antiochiam Syriae ingressus est.

LXX. Egressi ergo Tripoli Phoenices, ut Antiochiam Syriae veniremus, eo die Orthosiam profecti ibi mansimus. Et quia est prope urbem, e qua egressi fueramus, cum omnes fere praedicationem evangelicam prius audiissent, unum diem illic commorati Antaradum abivimus. Quia vero multi erant nobiscum iter facientes, Petrus Nicetam et Aquilam allocutus est dicens: Quandoquidem magna comitantium multitudo non parvam invidiam nobis per urbes intrantibus conflat, necessario curandum esse iudicavi, ut neque ipsi contristentur, dum prohibentur esse nobiscum, neque nos, dum sumus spectabiles, forte incidamus in malitiae invidiam. Quocirca volo te Nicetam atque Aquilam ante me iter habere per duos globos sparsim.

LXXI. Quae cum Petrus locutus esset, Nicetas et Aquila responderunt ei dicentes: Non valde nos, domine, contristat hoc agere, quoniam a te iubetur: primo quidem, quia Dei providentia delectus es, dignus qui cuncta praeclare cogites atque consulas. Praeter vero ea, quod ut plurimum biduo nos hoc facere necesse sit, a te aberimus; illud autem spatium quamvis longum sit, dum te non videmus dominum nostrum, tamen ut iubes, quia utile est, non contradicimus facere. Quibus dictis simul recessere.

LXXII. His igitur profectis ego Clemens valde gavisus sum, quod me secum esse voluisset. Atque haec ad eum verba profero: Gratias ago Deo, quod me non emiseris, ut socios; nam prae dolore enectus fuissem. Ille vero Quid autem, inquit, si quae necessitas exegerit mitti te aliquo, tu, quia aliquamdiu a me utiliter eris separatus, ideo morieris? Nonne potius tecum reputans ferenda esse, quae propter necessitatem tibi imposita sunt, aequo animo sustinebis? Aut ignoras, amicos una esse recordatione, licet corporibus separentur? Sicut nonnulli corpore praesentes, quod eorum non recordentur, animo peregrinantur ab amicis.

Cap. LXIX. 1) *ἐπαύσατο* deest in V. — 2) *οὖν* om. V. — 3) *ὑπέρ τε τοῦ κοινοῦ καὶ συμφέροντος τῆς ἐκκλησίας τὴν τάξιν προσομιλήσας αὐτῷ* OV. — 5) *ποτε* om. O, *μήτε* p. *μή ποτε* Hom. Epit. — 6) *τῷ* om. O.

Cap. LXX. 1) *προσομίλει* V. — 2) *εἰσιοῦσι* O. — 3) Ita et Hom. XII, 1, *ὅπως* Epit. — 4) *λυπηθῶσι* O. —

Cap. LXXI. 1) *ἐξελέγης* V, et O in marg.

Cap. LXXII. 1) *διαπεφονίκειν* O, *διαπεφωνίκην* V. — 2) *δὲ* V. — 3) *ἀπολειμπάνωνται* V.

LXXIII. Κἀγὼ ἀπεκρινάμην· μὴ τοίνυν νομίσῃς, κύριέ μου, ὅτι τὰ λύπης πάσχειν ἔμελλον ἀνοήτως, ἀλλὰ καὶ πάνυ ὀρθῷ τινι λογισμῷ. ἐπεὶ γάρ, κύριέ μου, ἀντὶ πάντων σὲ ἔχω, πατρός τε καὶ μητρὸς καὶ ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν, αἴτιόν μοι γενόμενον διὰ τὸν θεὸν τῆς σωζούσης ἀληθείας, κατὰ πάντων ἔχων τε παραμυθίας τῆς μεγίστης τυγχάνω. πρὸς τούτοις δὲ δεδιὼς μου καὶ τῆς ἀκμῆς τὴν ἐκ φύσεως ἐπιθυμίαν, ἡλικιώτου μή ποτε ἀπολειφθείς σου ἄνθρωπος ὢν νεώτερος ἥττων ἐπιθυμίας ἔσομαι, ὥσπερ[1] τὸν οὕτως ἐν στάσεως ἔχω ἀποστῆναί σου ἀδύνατον εἶναι, εἰ μὴ κατά τινα χόλον θεοῦ τοῦτο γένηται. καὶ γὰρ μέμνημαί σου ἐν Καισαρείᾳ εἰπόντος· εἴ τις βούλεται μοι συνοδεύειν, εὐσεβῶς συνοδευέτω. εὐσεβῶς δὲ ἔφης τὸ μηδένα λυπεῖν κατὰ θεὸν, οἷον ἀπολείποντα[2] γονεῖς, γυναῖκα ὁμόφρονα ἢ ἑτέρους τινὰς τῇ θεοσεβείᾳ προσκειμένους. ὅθεν ἐγὼ κατὰ πάντα ἐπιτήδειός εἰμί σοι συνοδοιπόρος, ᾧ καὶ τὰ μέγιστα χαρίζει,[3] εἰ τὰς δούλων μοι ὑπηρεσίας ἐπιτρέποις ποιεῖν.

LXXIV. Καὶ ὁ Πέτρος ἀκούσας γελοιάζων ἔφη· τί οὖν οἴει,[1] Κλήμη, μὴ ὑπ' αὐτῆς ἀνάγκης σε εἰς δούλων μοι[2] ταγῆναι τόπον; ἐπεὶ τίς τὰς καλὰς καὶ πολλὰς σινδόνας μετὰ τῶν ἐπομένων δακτυλίων[3] καὶ ὑποδήσεων φυλάξει; τίς δὲ καὶ τὰ ἡδέα καὶ πολυτελῆ ὄψα[4] προετοιμάσει, ἅτινα ποικίλα ὄντα πολλῶν καὶ τεχνιτῶν δεῖται μαγείρων, καὶ πάντα ἐκεῖνα, ὅσα ἐκτεθηλυμμένων ἀνθρώπων ὡς θηρίῳ[5] μεγάλῳ τῇ ἐπιθυμίᾳ ἐκ πάσης πλεονεξίας πορισθέντα ἑτοιμάζεται; πλὴν ἢ[6] τοιαύτη σε προαίρεσις ἐπεισῆλθεν, ἴσως μὴ συνιέντα καὶ τὸν ἐμὸν ἀγνοοῦντα βίον, ὅτι ἄρτῳ μόνῳ καὶ ἐλαίαις χρῶμαι καὶ σπανίως λαχάνοις, καὶ ὅτι ἱμάτιόν μοι καὶ τριβώνιον ὑπάρχει τοῦτο αὐτό, ὃ περιβέβλημαι, καὶ ἑτέρου χρείαν οὐκ ἔχω, οὐδὲ ἄλλων τινῶν· ἐν γὰρ τούτοις καὶ περισσεύομαι. ὁ νοῦς γάρ μου τὰ ἐκεῖ πάντα ὁρῶν αἰώνια ἀγαθὰ οὐδὲν τῶν ἐνταῦθα περιβλέπεται. ὅμως σου μὲν τὴν ἀγαθὴν προαίρεσιν ἀποδέχομαι καὶ θαυμάζων ἐπαινῶ, πῶς ἀνὴρ ἐκ πολυτελῶν ἐθῶν ὑπάρχων ῥᾳδίως τοῖς ἀναγκαίοις τὸν σεαυτοῦ ὑπήλλαξας βίον. ἡμεῖς γὰρ ἐκ παίδων, ἐγώ τε καὶ Ἀνδρέας ὁ σύναιμος καὶ κατὰ θεὸν ἀδελφὸς ὢν ἐμός, οὐ μόνον ἐν ὀρφανίᾳ ἀνατραφέντες, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πενίας καὶ κακουχίας εἰς ἐργατείαν[8] ἐθισθέντες εὐμαρῶς νῦν τὰς τῶν ὁδῶν φέρομεν σκύλσεις.[9] ὅθεν εἰ ἐπείθου μοι, ἐμοὶ ἂν συγκεχωρήκεις τὰ δούλων ἀποπληροῦν σοι μέρη.

LXXV. Ἐγὼ δὲ ἀκούσας σύντρομος γενόμενος καὶ ἐπιδάκρυς, οἷον λόγον εἶπεν ἀνήρ, οὗ πάντες οἱ τῆς νῦν γενεᾶς ἄνθρωποι τῷ τῆς γνώσεως καὶ εὐσεβείας λόγῳ ἥττονες[1] τυγχάνουσιν. ὁ δὲ ἰδών με δακρύοντα τῶν δακρύων ἐπύθετο τὴν αἰτίαν. κἀγὼ ἔφην· τί τοιοῦτον ἥμαρτον, ἵνα μοι τοιοῦτον εἴπῃς λόγον; καὶ ὁ Πέτρος ἀπεκρίνατο· εἰ μὴ καλῶς εἴρηκα τὸ[2] δουλεῦσαί σοι, σὺ πρῶτος ἥμαρτες, τοῦτο ἐμοὶ[3] ποιῆσαι ἀξιώσας. κἀγὼ ἔφην· οὐχ ὅμοιόν ἐστιν· ἐμοὶ μὲν γὰρ τοῦτο ποιεῖν πρέπει πάνυ, σοὶ δὲ τῷ τοῦ θεοῦ κήρυκι τὰς ἡμετέρας σώζοντι ψυχὰς χαλεπὸν τοῦτο ποιεῖν ἐμοί. καὶ ὁ Πέτρος ἀπεκρίνατο· ὁ κύριος ἡμῶν ὁ[4] ἐπὶ σωτηρίᾳ παντὸς τοῦ κόσμου ἐληλυθώς, μόνος ὑπὲρ πάντας εὐγενὴς ὤν, δουλείαν ὑπέμεινεν, ἵνα ἡμᾶς πείσῃ μὴ αἰδεῖσθαι[5] τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν τὰς δούλων ποιεῖν ὑπηρεσίας, κἂν πάνυ εὐγενεῖς τυγχάνωμεν. κἀγὼ ἔφην· εἰ μὲν νομίζω σε νικῆσαι λόγῳ, ἀνόητός εἰμι· πλὴν χάριν ἔχω τῇ τοῦ θεοῦ προνοίᾳ, ὅτι σε εἰς γονέων τόπον ἔχειν κατηξιώθην.

LXXVI. Καὶ ὁ Πέτρος ἐπυνθάνετο· οὐδεὶς δέ σου ἀληθῶς πρὸς γένους ὑπάρχει; κἀγὼ ἀπεκρινάμην· εἰσὶν[1] μὲν πολλοὶ καὶ μεγάλοι ἄνδρες

LXXIII. Et ego respondi: Noli autem putare, mi domine, quod istum maerorem insipienter sim perpessurus, quin imo admodum recta ratione. Quoniam enim te, domine mi, pro omnibus habeo, pro patre, matre, fratribus et cognatis, qui per Deum auctor mihi fuisti agnoscendae servatricis veritatis, in locum omnium habens te maxima fruor consolatione. Praeterea autem veritus iuventutis meae naturalem concupiscentiam anxius eram, ne forte, qui homo iuvenis sum, disiunctus a te cupiditate vincerer, qui nunc ita animum induxi, ut absque divina quadam ira non possim a te divelli. Etenim memini te apud Caesaream dixisse: Si quis vult me comitari, pie comitetur. Pie autem dicebas, neminem tristitia secundum Deum afficere, velut relinquendo parentes, uxorem unanimem, aut alios verae religioni addictos. Unde ego prorsus tibi sum aptus itineris comes, a quo si maximam vis inire gratiam, ministeria servorum obire mihi permiseris.

LXXIV. Hoc audito Petrus subridens ait: Quid ergo putas, Clemens, quod non ipsa necessitate tu in servorum locum mihi redigeris? Nam quis elegantes ac multas sindones cum adiunctis annulis et calceis custodiet? Quis vero et suavia exquisitaque opsonia praeparabit, quae cum varia sint, multos ac peritos postulant coquos, et omnia illa, quae apud effeminatos homines cupiditatis tanquam immani bestiae, per omnem quaesita luxum ac fraudem parantur? Sed forsan haec tibi venit cogitatio, quia non intellexeris atque ignores vitae meae rationem, qui pane solo et olivis utor, rareque oleribus, quique vestimentum ac pallium habeo hoc ipsum, quo amictus sum, et alia opus non habeo, neque ulla re. Nam in his etiam abunde mihi est. Mea quippe mens cernens illic omnia bona aeterna nihil eorum, quae hic sunt, aspicit. Attamen tuum egregium approbo institutum, mirorque ac laudo, quo modo cum sis vir in vita sumptuosa educatus, facile vivendi rationem immutaveris et ad sola necessaria traduxeris. Nos enim a puero, ego et Andreas, qui eiusdem mecum sanguinis est meusque secundum Deum frater, non solum in pupillatu educati, verum etiam propter inopiam et aerumnas ad laborem assuefacti, expedite nunc itinerum vexationes ferimus. Quare si crederes mihi, servorum officia me, hominem operarium, tibi impendere concederes.

LXXV. At ego haec audiens contremui et collacrimavi, quod talem habuisset orationem vir, quo cuncti huius aetatis homines ratione scientiae ac pietatis minores sunt. Tum ille lacrimantem me videns causam lacrimarum percontabatur. Et ego respondi: Quid tantum peccavi, ut mihi huiusmodi proferres sermonem? Et Petrus excepit: Si malum est, quod dixi, ut serviam tibi, tu prior peccasti, hoc mihi postulans facere. Et ego: Non est, inquam, simile; me enim hoc agere decet omnino, te autem, qui es Dei praeco et nostras servas animas, id mihi facere grave est. Et Petrus respondit: Dominus noster, qui ad salutem totius mundi venit, unusque omnium est nobilissimus, servitutem sustinuit, ut nos suaderet non erubescere fratribus nostris servorum exhibere ministeria, quamvis admodum nobiles simus. Tum ego dixi: Si putem, quod te sim superaturus oratione, stultus sim; verumtamen ago gratias providentiae Dei, quia parentum loco habere te merui.

LXXVI. Et Petrus interrogavit: Nemone vere ex genere tibi superest? Respondi: Sunt quidem multi et potentes viri atque ex prosapia Cae-

Cap. LXXIII. 1) ὅσπερ conficit Davisius ad Hom. XII, 5, ubi uterque Hom. Codex exhibet ὅπερ. In O.V heic habes ὥσπερ. — 2) Ita Epit., Hom. Cod. ἀπολιπὼν O.V cum utroque Hom. Codice. — 3) χαρίζῃ (sine iota subscr.) O.

4) Ita noster Hom. Cod. et Epit. c. 74, ὄψῃ ed. Cot. Hom. XII, 6, ὄψει O.V. — 5) θηρίων V. — 6) εἰ O.V cum nostro Hom. Cod. — 7) καὶ om. O. — 8) ἐργασίαν O. — 9) φερομένας κυλσεις V.

Cap. LXXIV. 1) εἴη O. — 2) μου V. — 3) μοι add. Hom., et ante Epit.

Cap. LXXV. 1) ἧττον V. — 2) τοῦ O. — 3) ὡραί O. — 4) ὁ om. O. — 5) δεῖσθαι V.

καίσαρος πρὸς γένους[2] ὄντες. ὅθεν τῷ ἐμῷ πατρὶ ὡς καὶ συντρόφῳ αὐτὸς καῖσαρ συγγενίδα συνηρμόσατο γυναῖκα, ἀφ' ἧς τρεῖς ἐγενόμεθα υἱοὶ, δύο μὲν πρὸ ἐμοῦ, οἳ καὶ δίδυμοι ὄντες πάνυ ὅμοιοι ἀλλήλοις ἐτύγχανον, ὡς αὐτὸς ὁ πατὴρ ἔλεγέν μοι.[3] ἐγὼ γὰρ οὔτε αὐτοὺς, οὔτε τὴν τεκοῦσαν πάνυ ἐπίσταμαι, ἀλλ' ὥσπερ δι' ὀνείρων ἀμυδρὸν αὐτῶν τὸ εἶδος ἀναφέρω. ἡ μὲν οὖν μήτηρ μου Ματτιδία ἐλέγετο, ὁ δὲ πατὴρ Φαῦστος, τῶν δὲ ἀδελφῶν καὶ αὐτῶν ὁ μὲν Φαυστῖνος ἐκαλεῖτο, ὁ δὲ Φαυστινιανὸς ἐλέγετο.[4] ἐμοῦ οὖν τρίτου ἐπιγεννηθέντος αὐτοῖς ἡ μήτηρ ὄνειρον ἑωράκει, ὥσπερ[5] ὁ πατήρ μου ὑφηγεῖτο, ὅτι ἐὰν μὴ τοὺς διδύμους υἱοὺς αὐτῆς ἐξαυτῆς παραλαβοῦσα τὴν Ῥωμαίων πρὸς ἀποδημίαν ἐξέλθοι[6] πόλιν ἐπὶ ἔτη δέκα, πανολεθρίῳ[7] μόρῳ ἅμα αὐτοῖς ἀποθανεῖν ἔχοι.[8]

LXXVII. Ὁ μὲν οὖν πατὴρ φιλότεκνος ὢν σύν τε δούλοις καὶ δούλαις ἐφοδιάσας ἱκανῶς καὶ εἰς πλοῖον ἐμβαλόμενος εἰς τὰς Ἀθήνας ἅμα παιδευθησομένους ἐξέπεμψεν, ἐμὲ δὲ μόνον εἰς παραμυθίαν ἔσχεν μεθ' ἑαυτοῦ. καὶ ἐπὶ τούτῳ εὐχαριστῶ πολλὰ, ὅτι κἀμὲ ὁ ὄνειρος μὴ κεκελεύκει[1] ἅμα τῇ μητρὶ τὴν Ῥωμαίων ἐκβῆναι πόλιν. περαιωθέντος οὖν ἐνιαυτοῦ ὁ πατὴρ ἔπεμψεν εἰς Ἀθήνας χρήματα τοῖς αὐτοῦ, ἅμα τε καὶ μαθεῖν τὸ πῶς διάγουσιν. οἱ δὲ ἀπελθόντες οὐχ ὑπέστρεψαν. τρίτῳ δὲ ἐνιαυτῷ ὁ πατὴρ ἀθυμῶν ἑτέρους ἔπεμψεν ὁμοίως μετὰ ἐφοδίων, οἵτινες τετάρτῳ ἐνιαυτῷ ἦλθον ἀναγγέλλοντες, μήτε μου τὴν τεκοῦσαν ἢ τοὺς ἀδελφοὺς ἑωρακέναι, μήτε μὴν αὐτοὺς ταῖς Ἀθήναις ἐπιδεδημηκέναι, μηδὲ[2] ἄλλου τινὸς τῶν σὺν αὐτοῖς ἀπεληλυθότων κἂν ἴχνος εὑρηκέναι.

LXXVIII. Ὁ μὲν οὖν πατὴρ ταῦτα ἀκούσας καὶ ὑπὸ πολλῆς λύπης ἔκθαμβος γενόμενος καὶ οὐκ εἰδὼς ποῦ ὁρμήσας ἐπὶ ζήτησιν αὐτῶν γένηται, ἐμὲ παραλαβὼν καὶ εἰς Πόρτον καταβὰς πολλῶν πυκνότερον ἐπυνθάνετο, ποῦ ἕκαστος αὐτῶν εἶδεν ἢ ἤκουσεν ἀπὸ τεσσάρων ἐτῶν γενόμενον ναυάγιον. καὶ ἄλλος ἀλλαχῇ ἔλεγεν. ὁ δὲ ἀντεπυνθάνετο, εἰ ἑωράκασιν[1] σῶμα γυναικὸς μετὰ βρεφῶν ἐκβεβρασμένων.[2] ὧν οὖν[3] πολλὰ λεγόντων ἑωρακέναι πτώματα κατὰ πολλοὺς τόπους, ὁ πατὴρ ἀκούων ἐστέναζεν. πλὴν ὑπὸ σπλάγχνων θορυβούμενος ἀλόγιστα ἐδόκει πυνθάνεσθαι,[4] ὅτι τοσοῦτον μέγεθος θαλάττης[5] ἐρευνᾶν ἐπειρᾶτο. ὅμως συγγνωστὸς ἦν, ὅτι τῇ πρὸς τοὺς ζητουμένους στοργῇ ἐλπίσιν ἐβουκολεῖτο κεναῖς. καὶ δήποτε ὑπὸ φροντισταῖς ποιήσας με καὶ εἰς Ῥώμην καταλείψας δωδεκαετῆ αὐτὸς δακρύων εἰς Πόρτον κατελθὼν καὶ εἰς πλοῖον ἐμβὰς, ἀναχθεὶς ἐπὶ τὴν ζήτησιν ἐπορεύθη. καὶ ἐκ τότε εἰς τὴν σήμερον ἡμέραν οὔτε γράμματα ἐδεξάμην παρ' αὐτοῦ, οὔτε εἰ ζῇ ἢ τέθνηκεν σαφῶς ἐπίσταμαι. μᾶλλον δὲ ὑπονοῶ, ὅτι καὶ αὐτὸς τέθνηκέν που ἢ ὑπὸ λύπης νικηθεὶς ἢ ναυαγίῳ περιπεσών. τοῦτο δὲ δεῖγμα, ὅτι ἤδη λοιπὸν ἐκ τότε εἰκοστὸν ἔτος ἐστὶν, ἀφ' ἧς[6] οὐδεμίαν τινὰ περὶ αὐτοῦ ἀλήθειαν ἤκουσα.

LXXIX. Ὁ δὲ Πέτρος ἀκούων ταῦτα ὑπὸ συμπαθείας ἐδάκρυεν καὶ εὐθέως τοῖς συνοῦσι γνησίοις ἔφη· ταῦτα εἴ τις πέπονθεν ἐν θεοσεβείᾳ, οἷα ὁ τούτου πατὴρ, εὐθέως τῷ τῆς θεοσεβείας λόγῳ τὴν αἰτίαν προσῆπτεν[1] ἐπιγράφων ἢ[2] τῷ πονηρῷ. οὕτω καὶ τοῖς ταλαιπώροις ἔθνεσι συμβαίνει πάσχειν, καὶ ἀγνοοῦμεν οἱ θεοσεβεῖς. ταλαιπώρους δὲ αὐτοὺς εὐλόγως εἴρηκα, ὅτι ἐνταῦθα ἁλῶνται, καὶ τῆς ἐκεῖ ἐλπίδος οὐ τυγχάνουσιν. οἱ γὰρ ἐν θεοσεβείᾳ πάσχοντες τὰ θλιβερὰ εἰς ἔκπραξιν παραπτωμάτων πάσχουσιν.

LXXX. Ταῦτα τοῦ Πέτρου εἰπόντος εἴς τις τῶν ἐν ὑμῖν τολμήσας ἀντὶ πάντων παρεκάλεσεν αὐτὸν, αὔριον ὀρθριώτερον εἰς Ἄραδον[1] τὴν κατέ-

saris. Nam patri meo, utpote una educato, cognatam Caesar ipse iunxit uxorem, de qua tres liberi orti sumus, duo quidem ante me, qui cum essent gemini, admodum sibi invicem similes erant, ut ipse pater aiebat mihi. Ego enim neque illos neque genitricem valde novi, sed quasi per somnium obscuram eorum formam recolo. Mater ergo mea Mattidia dicebatur, pater autem Faustus, fratrum vero alter Faustinus vocabatur, alter dicebatur Faustinianus. Cum igitur tertius ego post eos natus essem, mater (quemadmodum pater meus referebat) somnium vidit, quod nisi confestim duobus filiis suis geminis assumptis urbe Roma fuisset egressa et abfuisset annos decem, ipsa cum iis leto pessimo esset interitura.

LXXVII. Pater igitur, qui liberorum amans erat, cum servis et ancillis ac dato sufficienti viatico in navem coniectos Athenas etiam erudiendos misit; me vero solum filium ad consolationem secum retinuit. Atque eam ob rem ingentes gratias ago, quod me quoque somnium non iusserit una cum matre urbe Roma excedere. Anno igitur completo pater ad suos Athenas misit pecuniam, simulque sciscitatum, quo modo agerent. Qui vero abierunt, non reversi sunt. Tertio autem anno maestus pater alios ablegavit similiter cum rebus ad victum necessariis, qui quarto anno regressi nunciant, neque meam matrem se, neque fratres vidisse, sed neque ipsos Athenas pervenisse, neque usquam alicuius, qui cum ipsis fuerant, vel vestigium a se repertum.

LXXVIII. Pater ergo haec audiens et multa tristitia obstupefactus, nesciensque quo tenderet ac illos quaereret, assumpto me ac in Portum descendens multos frequentius percontabatur, ubi quisque eorum vidisset vel audiisset a quattuor annis naufragium contigisse. Atque varii vario in loco accidisse referebant. Ille vero iterum rogabat, num vidissent corpus mulieris cum pueris a mari eiectis. Cumque illi multa se multis locis cadavera vidisse dicerent, pater audiens ingemiscebat. Verum naturali affectu perturbatus praeter rationem videbatur sciscitari, qui tantam maris vastitatem scrutari conaretur. Attamen venia dignus erat, quod caritate ergo eos, quos quaerebat, spe laetaretur inani. Denique me sub magistris positum, annos natum duodecim, Romae reliquit et ipse flens descendit ad Portum, navique conscensa subvectus ad inquisitionem profectus est. Atque ex eo tempore usque in hodiernum diem neque litteras eius accepi, neque si vivat aut defunctus sit certo novi. Sed magis suspicor illum quoque obiisse, aut tristitia victum, aut naufragio involutum. Cui rei argumento est, iam ab eo tempore vigesimum annum esse, ex quo nihil de eo veri audiverim.

LXXIX. Petrus vero haec audiens commiserationis affectu lacrimas fudit statimque ad familiares qui aderant ait: Haec si quis in Dei cultu positus pertulisset, quae huius pater, confestim religioni attribuisset causam vel diabolo adscripsisset. Ita etiam miseris gentilibus contingit pati et ignoramus, qui pii erga Deum sumus. Miseros autem eos dixi merito, quia et hic vagantur in erroribus et ab spe futura fraudantur. Dei enim cultores cum incommoda patiuntur, ad expiationem delictorum perferunt.

LXXX. Ista postquam dixisset Petrus, unus ex nostris audacia sumpta pro omnibus rogavit eum, ut die crastina maturius in Aradum,

---

Cap. LXXVI. 1) *εἰσὶ* O. — 2) *γένος* O. — 3) *ἔλεγέ μοι* O. — 4) *ἐλέγετο* om. O. — 5) *ὡς* O. — 6) *ἐξέλθῃ* noster Hom. Cod., idem *ἔτη δώδεκα* contra Cot., Rec., Epit. et OV. — 7) *πανωλέθρῳ* O. — 8) *ἔχει* Hom.

Cap. LXXVII. 1) *κεκελεύκῃ* V. — 2) Sic et Epit., *μήτε* rectius Hom.

Cap. LXXVIII. 1) *ἑωράκασι* O. — 2) *ἐκβεβρασμένον* Hom. Epit., alterum fuit in nostro Epitomes Cod. B, estque in C. — 3) *τῶν δὲ* O. — 4) *ἐπυνθάνετο* p. *ἐδόκει πυνθάνεσθαι* V. — 5) *θαλάσσης* O. — 6) Ita OV cum ed. Cot. Hom. XII, 10, *ἀφ' ὧν* noster Hom. Cod., *ἀφ' οὗ* Epit. c. 78.

Cap. LXXIX. 1) *προσῆπεν* V. — 2) *ἢ* om. V.

γαντι νῆσον εἰσπλεῦσαι, τριάκοντα οἶμαι οὐδὲ ὅλους ἀπέχουσαν σταδίους, ὡς ἐπὶ ἱστορίᾳ τῶν ἐκεῖ ἀμπελίνων δύο στύλων μέγιστα ἐχόντων πάχη. ὁ οὖν πειθήνιος Πέτρος συνεχώρησεν εἰπών· ἐπὰν τοῦ πλοίου ἐκβῆτε, μὴ ἅμα οἱ πάντες εἰσέρχησθε εἰς τὴν θεωρίαν ὧν ἐπιθυμεῖτε· οὐ γὰρ βούλομαι ἀθροίσματα γίνεσθαι εἰς ὑμᾶς τῶν πολιτῶν. καὶ οὕτως[2] πλεύσαντες ῥοπῇ ὥρας κατήχθημεν εἰς τὴν νῆσον. ἐκβάντες δὲ τοῦ σκάφους εἰσῄειμεν ἔνθα οἱ ἀμπέλινοι στῦλοι ἦσαν· ὅμως ἅμα αὐτοῖς ἄλλος ἄλλο τι τῶν Φειδίου ἔργων ἐθεώρει.

LXXXI. Πέτρος δὲ μόνος οὐκ ἀναγκαῖον ἡγήσατο ἐπὶ τὴν τῶν ἐκεῖ [1] ἱστορίαν γενέσθαι, γυναικὶ δέ τινι ἔξω πρὸ τῶν θυρῶν καθεζομένῃ καὶ τροφῆς χάριν μεταιτούσῃ πυκνὰ παρανοήσας ἔφη· γύναι, τί σοι τῶν μελῶν λείπει, ὅτι τοσαύτην ὕβριν ἀνεδέξω, λέγω δὴ τὸ προσαιτεῖν, καὶ μὴ μᾶλλον ταῖς ὑπὸ τοῦ θεοῦ σοι δεδωρημέναις χερσὶν ἐργαζομένη τὰς ἐφημέρους πορίζῃ τροφάς; ἡ δὲ στενάξασα ἀπεκρίνατο· εἴθε γὰρ ἦσαν μοι χεῖρες ὑπουργεῖν δυνάμεναι· νῦν δέ μοι σχῆμα μόνον χειρῶν φυλάσσουσαι νεκραὶ τυγχάνουσαι. καὶ ὁ Πέτρος ἐπύθετο· τίς ἡ αἰτία τοῦτό σε τὸ χαλεπώτατον πεπονθέναι; ἡ δὲ ἀπεκρίνατο· ψυχῆς ἀσθένεια, καὶ πλέον οὐθέν· εἰ γὰρ ἀνδρεῖον εἶχον φρόνημα, ἦν κρημνὸς ἢ[2] βυθὸς, ὅθεν ἐμαυτὴν ῥίψασα τῶν ὀδυνώντων με[3] παύσασθαι ἠδυνάμην κακῶν.

LXXXII. Καὶ ὁ Πέτρος ἔφη· τί οὖν; οἴει, γύναι, ὅτι πάντως [1] οἱ ἀναιροῦντες ἑαυτοὺς κολάσεως ἀπαλλάσσονται, ἢ μὴ τῇ χείρονι κολάσει ἐν ᾅδῃ[2] αἱ τῶν οὕτως[3] θνησκόντων ψυχαὶ περὶ τῆς αὐτοκτονίας κολάζονται; ἡ δὲ ἔφη· εἴθε ἐπεπείσμην, ὅτι ὄντως ἐν ᾅδῃ ψυχαὶ εὑρίσκονται ζῶσαι, καὶ ἠγάπων τῆς κολάσεως καταφρονήσασα θανεῖν, ὅπως τοὺς ἐμοὺς περιποθήτους ἴδω κἂν μίαν ἡμέραν.[4] καὶ ὁ Πέτρος ἔφη· τί ἄρα ἐστὶν τὸ λυποῦν σε, μαθεῖν ἤθελον, γύναι· ἐὰν γάρ με διδάξῃς, ἀντὶ ταύτης τῆς χάριτος πληροφορήσω σε ὅτι ἐν ᾅδῃ[5] ζῶσιν αἱ ψυχαί, καὶ ἀντὶ κρημνοῦ ἢ βυθοῦ φάρμακον δῶ,[6] ὅπως ἀβασανίστως τοῦ ζῆν τὸν βίον μεταλλάξαι δυνηθῇς.

LXXXIII. Καὶ ἡ γυνὴ τὸ ἀμφιβόλως ῥηθὲν μὴ συνιεῖσα, ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει πεισθεῖσα τοῦ[1] λέγειν ἤρξατο οὕτως·[2] γένος μὲν καὶ πατρίδα εἰπεῖν, οὐκ οἶμαι πεῖσαί ποτε δυνηθῆναί τινα. πλὴν καὶ σοί τι διαφέρει τοῦτο [3] μαθεῖν, ἢ μόνην τὴν αἰτίαν, ἧς ἕνεκεν ὀδυνωμένη δήγμασιν τὰς ἐμὰς ἐνέκρωσα χεῖρας; πλὴν τὰ κατ' ἐμαυτήν, ὡς δυνατὸν ἀκοῦσαί σε, διηγήσομαι. ἐγὼ πάνυ εὐγενὴς ὑπάρχουσα δυνατοῦ τινος προσαγῇ ἀνδρὶ πρὸς γένους[4] αὐτῷ ὑπάρχοντι ἐγενόμην γυνή, καὶ μετὰ δίδυμα τέκνα ἔσχον ἕτερον υἱόν. ὁ δὲ τοῦ ἐμοῦ ἀνδρὸς ἀδελφὸς μανεὶς οὐκ ἔλαττον ἠράσθη μου, τῆς ταλαιπώρου σφόδρα σωφρονεῖν ἀγαπώσης· καὶ μὴ βουλομένης μου[5] τῷ ἐραστῇ συνθέσθαι, μήτε τῷ ἐμῷ ἀνδρὶ ἀναθέσθαι τὸν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ πρὸς ἐμὲ ἔρωτα, ἐλογισάμην, ἵνα μήτε μοιχευσαμένη ἐμαυτὴν μιάνω, μήτε τοῦ ἐμοῦ ἀνδρὸς τὴν κοίτην ὑβρίσω, μήτε τῷ ἀδελφῷ τὸν ἀδελφὸν πολέμιον καταστήσω, μήτε ὅλον τὸ γένος μέγα ὂν εἰς ὀνειδισμὸν πᾶσιν ὑποβάλω· ὡς οὖν ἔφην, ἐλογισάμην τὴν πόλιν μετὰ τῶν ἐμῶν διδύμων παίδων[6] ἐκβῆναι ἐπὶ χρόνον τινά, ἕως ἂν καὶ ὁ μιαρὸς ἔρως παύσηται τοῦ ἐπὶ τῇ ἐμῇ ὕβρει κολακεύοντός με· τὸν μέντοι ἕτερον υἱὸν παρὰ τῷ πατρὶ μεῖναι εἰς παραμυθίαν κατέλιπον.

LXXXIV. Πλὴν ἵνα οὕτως[1] ταῦτα γένηται, ἐπενόησα ὄνειρον πλάσασθαι, ὡς δή τινος νύκτωρ ἐπιστάντος μοι καὶ εἰρηκότος· γύναι, ἐξαυτῆς

oppositam insulam, quae triginta, opinor, nec totis statiis distat, navigaremus ad videndas ibi duas columnas viteas maximam molem habentes. Petrus ergo, ut erat clementissimus, concessit dicens: Cum e navi egressi fueritis, ne una omnes procedatis ad spectationem earum quae cupitis; nolo enim civium concursus ad vos fieri. Atque sic navigantes momento horae in insulam delati sumus. Et descendentes ex scapha eo progressi sumus, ubi erant columnae viteae: simulque cum columnis alius aliud ex Phidiae operibus spectabat.

LXXXI. Unus autem Petrus necesse non putavit, quae ibi erant invisere, sed attentius considerans mulierem quandam extra pro foribus sedentem et victus gratia mendicantem Mulier, inquit, quod tibi membrum deest, ut tantam contumeliam susceperis, petendi, inquam, stipem, et non potius manibus tuis, quas a Deo accepisti, operans quotidianum cibum quaeris? At illa suspirans respondit: Utinam mihi quidem essent manus, quae possent laborare! Nunc autem mihi solam manuum speciem servant, cum sint emortuae. Et Petrus interrogavit: Quae vero fuit causa, ut gravissimum hoc malum sustineres? Tum illa respondit: Animi imbecillitas, nec aliud quidquam. Si enim forti animo fuissem praedita, erat praecipitium aut pelagus, unde me deiciens poteram malis dolorem mihi afferentibus finem imponere.

LXXXII. Tum Petrus infit: Et quid? Putasne, mulier, quod qui semet ipsos perimunt, omnino a suppliciis liberantur, an non potius animae eorum, qui ita moriuntur, maioribus puniuntur apud inferos poenis propter sui homicidium? At illa: Utinam, inquit, persuasum mihi esset, revera in inferis animas vivas reperiri; utique contemptis poenis mori eligerem, ut diem saltem unum viderem mihi exoptatissimos. Et Petrus dixit: Quidnam sit, quod te excruciet, scire velim, mulier. Si enim me docueris, pro ea gratia certam te faciam de animae vita apud inferos, et pro praecipitio vel profundo medicamentum tradam, ut sine cruciatu valeas vitam commutare.

LXXXIII. Tunc mulier, utpote quae ambiguum sermonem non intelligeret, promissione persuasa coepit dicere hunc in modum: Genus quidem et patriam si proferrem, non arbitror me posse alicui persuadere. Sed et quid ad te attinet id cognoscere, nisi solam causam, ob quam dolore affecta morsibus manus meas mortuas reddidi? Tamen mea, quoad audire potes, referam. Ego admodum nobilis, principis cuiusdam viri imperio, nupsi viro, qui erat illius propinquus, et post duos geminos liberos alium suscepi filium. Sed frater mariti mei magna correptus insania adamavit me miseram, quae caste vivere cupiebam admodum. Cumque nec vellem amatori consentire, nec viro meo amorem fratris eius erga me exponere, statui, ut neque adulterans polluerem me, nec viri mei torum contumelia afficerem, neque fratrem fratri redderem inimicum, neque totam familiam, quae magna erat, in opprobrium cunctis darem; statui igitur, inquam, urbe cum meis geminis pueris ad quoddam tempus discedere, donec et impurus amor illius, qui mihi ad dedecus meum assentabatur, finem accepisset; at alterum filium, ut apud patrem in solatium maneret, reliqui.

LXXXIV. Verum quo haec ita fierent, in animum induxi, somnium fingere, quasi aliquis mihi noctu adstitisset ac dixisset: Mulier, confestim

Cap. LXXX. 1) *ἀντιαραδον* O. — 2) *οὕτω* O.

Cap. LXXXI. 1) *ἐκείνων* O. — 2) Ita OV cum Epit., *ἦν* Hom. Cod. Ottob. et nostri Epitomes Cdd. BD. — 3) *μοι* om. O.

Cap. LXXXII. 1) *πάντες* O. — 2) *ὧδαι* O. — 3) *οὕτω* O. — 4) *μίαν* *ὥραν* Hom. — 5) *ᾅδου* O. — 6) *δώσω* noster Hom. Codex, quod praestat.

Cap. LXXXIII. 1) *τοῦτο* O. — 2) *οὕτω* O. — 3) *τοῦτο διαφέρει* ordo in O. — 4) *γένος* O. — 5) Ita in Homiliis XII, 15 quoque legendum censeo pro coniectura Schwegleri *βουλομένη*. — 6) *τέκνων* O.

Cap. LXXXIV. 1) *οὕτω* O. —

ἅμα τοῖς διδύμοις σου τέκνοις ἐπὶ χρόνον τινὰ μέχρις ὅτε μηνύσω ἐπανελθεῖν σε ἐνταῦθα, ἔκβηθι τὴν πόλιν· ἐπεὶ ἅμα ἀνδρὶ καὶ πᾶσί σου τοῖς τέκνοις αἰφνιδίως κακῶς τελευτήσεις. ὅμως οὕτως ἐποίησα. ἅμα γὰρ τῷ τὸν ὄνειρον ψεύσασθαί με τῷ ἀνδρὶ αὐτὸς περίφοβος γενόμενος μετὰ τῶν δύο υἱῶν δούλων τε καὶ παιδισκῶν, καὶ χρημάτων συχνῶν κατὰ πλοῦν εἰς Ἀθήνας με ἐξέπεμψεν ἐκπαιδεῦσαι τοὺς υἱοὺς μέχρις ἄν, ἔφη, τῷ χρηματίσαντι δόξῃ ἐπανιέναι σε πρός με. ὅμως ἅμα τέκνοις ἡ τάλαινα πλεύσασα[2] ὑπὸ ἀνέμων ἀταξίας εἰς τούτους ἀποῤῥιφεῖσα τοὺς τόπους νυκτὸς τῆς νηὸς διαλυθείσης ναυαγίῳ περιέπεσα.[3] πάντων δὲ θανόντων ἡ ἀτυχὴς ἐγὼ μόνη ὑπὸ σφοδροῦ κύματος ῥιπισθεῖσα ἐπὶ πέτρας ἐῤῥίφην· ἐφ' ἧς καθεσθεῖσα ἡ ἀθλία ἐλπίδι τοῦ τὰ τέκνα με ζῶντα εὑρεῖν εἰς τὸν βυθὸν ἐμαυτὴν οὐκ ἔῤῥιψα τότε, ὅτε τὴν ψυχὴν μεμεθυσμένην τοῖς κύμασιν ἔχουσα τοῦτο ποιῆσαι ῥᾳδίως ἐδυνάμην.

LXXXV. Πλὴν ἐπειδὴ ὄρθρος ἐγένετο, μεγάλα βοῶσα καὶ γοερὰ κωκύουσα περιεβλεπόμην ζητοῦσα τῶν ἐμῶν ταλαιπώρων βρεφῶν τὰ νεκρὰ σώματα. ἐλεήσαντες οὖν με οἱ ἐπιχώριοι γυμνὴν ἰδόντες, ἐνδύσαντές με πρῶτον τὸν βυθὸν ἀνηρεύνων τὰ ἐμὰ ζητοῦντες τέκνα. καὶ ἐπεὶ[1] μηδὲν ηὕρισκον ὧν ἐζήτουν, παραμυθίας χάριν τινὲς τῶν φιλοξένων γυναικῶν προσελθοῦσαι διηγοῦντο ἑκάστη τὰ ἑαυτῆς κακά, ἵνα τῇ τῶν ὁμοίων συμφορᾷ παραμυθίας τύχω, ὃ δὴ μᾶλλόν με ἐλύπει. καὶ δὴ εἰς ξενίαν πολλῶν εἰσάγειν με[2] ἀξιουσῶν μία τις[3] τῶν ἐνταῦθα πενιχρὰ πολλὰ βιασαμένη εἰς τὸ ἑαυτῆς ἐλθεῖν ἠνάγκασεν οἴκημα εἰποῦσά μοι· θάρσει γύναι, καὶ γὰρ ὁ ἐμὸς ἀνὴρ ναύτης ὢν κατὰ θάλασσαν τέθνηκεν ἐν τῇ νεαζούσῃ τυγχάνων ἡλικίᾳ· καὶ ἔκτοτε πολλῶν με ἀξιούντων πρὸς γάμον ἐγὼ χηρεύειν εἱλόμην τὸν ἐμὸν ποθοῦσα ἄνδρα. ἔσται δὲ ἡμῖν κοινά, ἃ διὰ χειρῶν ἀμφότεραι πορίζειν δυνάμεθα.

LXXXVI. Καὶ ἵνα μή σοι μηκύνω τοὺς οὐκ ἀναγκαίους λόγους, συνῴκησα αὐτῇ διὰ τὴν φιλανδρίαν. καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐμοῦ τῆς ταλαιπώρου αἱ χεῖρες ὑπὸ τῶν δηγμάτων παρείθησαν, καὶ ἡ ὑποδεξαμένη με γυνὴ ὅλη ὑπὸ πάθους τινὸς συνδεθεῖσα ἐπὶ τῆς οἰκίας ἔῤῥιπται. ἐπεὶ οὖν ὁ τῶν πάλαι γυναικῶν ἔλεος παρήκμασεν, ἐγὼ δὲ καὶ ἡ κατ' οἶκον ἀμφότεραι ἐπισινεῖς τυγχάνομεν, ἐκ πολλῶν χρόνων ἐνταῦθα, ὡς ὁρᾷς, καθέζομαι προσαιτοῦσα, καὶ ὧν ἂν εὐπορήσω καὶ[1] τῇ συνταλαιπώρῳ εἰς τροφὰς κομίζω. καὶ τὰ μὲν ἐμὰ ἐπὶ τοσοῦτον αὐτάρκως[2] εἰρήσθω. λοιπὸν σὺ μὴ κωλύσῃς τὴν ὑπόσχεσιν πληρῶσαι τοῦ δοῦναί τὸ φάρμακον, ὅπως κἀκείνῃ ἐπιθυμούσῃ θανεῖν δῶ, καὶ οὕτως[3] κἀγὼ τοῦ ζῆν, ὡς ἔφης, μεταλλάξαι δυνηθῶ.

LXXXVII. Ταῦτα τῆς γυναικὸς εἰπούσης ὑπὸ λογισμῶν πολλῶν ὁ Πέτρος μετέωρος ἐδόκει ἵστασθαι. ἐγὼ δὲ ἐπελθὼν ἔφην· ἐκ πολλοῦ σε περιερχόμενος ζητῶ· καὶ τὰ νῦν τί ποιοῦμεν; ὁ δὲ Πέτρος προσέταξέν μοι[1] προάξαντι μένειν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ σκάφους. καὶ ἐπειδὴ ἀντειπεῖν οὐκ ἦν αὐτῷ κελεύσαντι, ἐποίησα τὸ προσταχθέν. ὁ δὲ Πέτρος μικρᾷ τινι ὑποψίᾳ, ὡς αὐτός μοι πάντα ὕστερον διηγήσατο, παλλόμενος τὴν καρδίαν ἐπυνθάνετο τῆς γυναικὸς λέγων· εἰπέ μοι, γύναι, τὸ γένος καὶ τὴν πόλιν καὶ τῶν τέκνων τὰ ὀνόματα, καὶ ἤδη δίδωμί σοι τὸ φάρμακον. ἡ δὲ βίαν πάσχουσα καὶ εἰπεῖν οὐ θέλουσα, τὸ δὲ φάρμακον λαβεῖν ἐπιθυμοῦσα, ἐσοφίσατο ἄλλα ἀντὶ ἄλλων εἰπεῖν καὶ ὅμως ἔφη, αὐτὴν μὲν Ἐφεσίαν εἶναι, τὸν δὲ ἄνδρα Σικελόν· ὡσαύτως καὶ τῶν τριῶν τέκνων ἤλλαξεν[2] τὰ ὀνόματα. καὶ ὁ Πέτρος νομίσας αὐτὴν ἀληθεύειν ἔφη· οἴμοι γύναι, ἐνόμιζον μεγάλην τινὰ χαρὰν, τῇ σήμερον ἄγειν ἡμέρᾳ ὑποπτεύσας σέ τινα εἶναι, ἣν ἐνόμιζον, ἧς τὰ πράγματα ἀκούσας

una cum geminis tuis pueris urbe discede ad aliquod tempus, donec rursus indicavero, ut redeas huc: alioqui cum marito cunctisque tuis liberis derepente peribis male. Atque ita feci. Statim enim ut somnium ementitum viro enarravi, extimuit et me cum duobus filiis cumque servis et ancillis atque multa pecunia Athenas per navem misit, ut natos erudirem quoad, inquit, visionis auctori placuerit te redire ad me. Caeterum ego misera una cum liberis navigans ventorum vi proiicior in haec loca et navi noctu dissoluta in naufragium incidi. Cumque omnes interissent, una ego infelix magnis agitata fluctibus in saxum eiecta sum: ubi cum infortunata sederem, spe reperiendi natos meos vivos in profundum me non praecipitavi tunc, quando animum habens doloris fluctibus ebrium hoc facere facile poteram.

LXXXV. Verum postquam dies exortus est, cum clamore magno et miserabili ululatu circumspiciebam quaerens infelicium natorum cadavera. Igitur miseratione commoti incolae nudam intuiti cum primo me induissent, scrutati sunt maris profundum quaerendo natos meos. Et quia nihil inveniebant eorum quae indagabam, nonnullae hospitales mulieres consolandi mei gratia accesserunt et suas singulae enarrabant miserias, ut simililium calamitate solatium caperem: quod me magis contristabat. Et cum me multae hospitio cuperent recipere, una quaedam paupercula hic habitans extorsit mihi domicilio eius succedere dicens: Confide mulier; etenim vir meus nauta in mari adhuc iuvenis obiit: atque ex eo die, quamvis multi me sollicitarint ad nuptias, ego desiderio viri mei malui in viduitate agere. Erunt ergo communia, quaecunque manibus quaerere poterimus.

LXXXVI. Et ne longa ac minus utili narratione utar, habitavi cum ea propter amorem eius erga maritum. Sed non multo post mihi infelici laceratae morsibus resolutae sunt manus; illa vero quae me susceperat, tota morbo quodam occupata et colligata domi iacet. Quoniam ergo prior mulierum misericordia elanguit, ac ego et illa clausa domi ambae debiles et calamitosae sumus, ex multo tempore hic, ut vides, sedeo stipem petens et, si quid forte accepero, etiam ad illam pariter miseram ad cibum defero. Atque hactenus meae quidem res sufficienter sunt dictae. Restat, ut te non inhibeas in complendo eo quod promisisti, te daturum medicamen, quo etiam illi obitum cupienti tradam, et sic ego quoque possim, ut ais, vitam commutare.

LXXXVII. Haec dicente muliere Petrus multa cogitatione stare suspensus videbatur. Et ego superveniens Dudum, inquam, per omnia loca discurrens quaerebam te: et nunc quid agimus? At Petrus praecepit mihi, ut ad naviculum praecederem, ibique illum opperirer. Et quia contradici ei imperanti non poterat, quod iussit feci. Petrus vero, sicut mihi cuncta posterius enarravit, suspicione quadam exigua corde pulsatus interrogabat mulierem dicens: Refer mihi, femina, genus et civitatem ac filiorum nomina, et iam medicamentum tibi do. At illa vim sustinens neque volens referre et medicamenti accipiendi cupida finxit alia pro aliis et ait, se quidem esse Ephesiam, virum autem Siculum; sed et filiorum nomina similiter immutavit. Tum Petrus existimans eam vero proferre ait: Heu mulier, putabam grande aliquod gaudium hodierno die me apportaturum; suspicabar enim te esse quandam mulierem, quam sentiebam cuiusque res

---

2) *πλέουσα* O. — 3) *περιέπεσον* O.

Cap. LXXXV. 1) *ἐπειδὴ* O. — 2) *ἄγειν* p. *εἰσάγειν με* V. — 3) *τις* om. V.

Cap. LXXXVI. 1) *καὶ* deest in O. — 2) *αὐτάρκως* om. V. — 3) *οὕτω* O.

Cap. LXXXVII. 1) *προσέταξέ μοι* O. — 2) *παίδων ἤλλαξε* O. — 3) *ἐξώρκιζε* O.

ἀκριβῶς ἐπίσταμαι. ἡ δὲ ἐξώρκιζεν[3] λέγουσα· δέομαι, εἰπέ μοι, ἵνα εἰδῶ εἴ ἐστί τις ἐν γυναιξὶν ἀθλιωτέρα ἐμοῦ.

LXXXVIII. Καὶ ὁ Πέτρος ψεύδεσθαι οὐκ εἰδὼς ὑπὸ ἐλέους τοῦ πρὸς αὐτὴν τὸ ἀληθὲς λέγειν ἤρξατο· μοί τις λοιπὸν ἤδη νεανίας ὢν παρέπεται, τῶν τῆς θεοσεβείας ὀρεγόμενος λόγων,[1] Ῥωμαίων ὑπάρχων πολίτης, ὅστις μοι[2] διηγεῖται, πῶς πατέρα ἔχων καὶ ἀδελφοὺς δύο διδύμους, οὐδένα τούτων ὁρᾷ. ἡ γὰρ μήτηρ, φησίν, ὡς ὁ[3] πατὴρ διηγεῖτό μοι, ὄνειρον ἰδοῦσα[4] τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἐπὶ χρόνον τινὰ ἐξῆλθε μετὰ τῶν διδύμων αὐτῆς τέκνων, ἵνα μὴ κακῷ μόρῳ τελευτήσῃ, καὶ σὺν αὐτοῖς ἐκβᾶσα οὐχ εὑρίσκεται. ὁ δὲ ταύτης μὲν ἀνήρ, αὐτοῦ δὲ πατὴρ καὶ αὐτὸς εἰς ἐπιζήτησιν αὐτῆς ἐκβὰς οὐχ εὑρίσκεται.

LXXXIX. Ταῦτα τοῦ Πέτρου εἰπόντος, ἐπιστήσασα τὸν νοῦν ἑαυτῆς[1] ὡς ὑπὸ ἐκπλήξεως ἀπεψύξεν ἡ γυνή. ὁ δὲ Πέτρος προσελθὼν καὶ ἐπισχὼν, νήφειν αὐτὴν παρεκελεύσατο καὶ ὁμολογεῖν, τί ποτέ ἐστιν, ὃ πάσχει. ἡ δὲ ὥσπερ ἐκ μέθης τὸ λοιπὸν τοῦ σώματος παρεθεῖσα ὑπέστρεψεν ἑαυτὴν, ὑποστῆναι δυνηθῆναι τὸ μέγεθος τῆς ἐλπιζομένης χαρᾶς, καὶ ψήσασα αὐτῆς τὸ πρόσωπον·[2] ποῦ ἐστιν, ἔφη, οὗτος ὁ νεανίας; ὁ δὲ ἤδη ὅλον συνιδὼν τὸ πρᾶγμα ἔφη· εἰπέ μοι σὺ πρῶτον, ἄλλως γὰρ τοῦτον[3] ἰδεῖν οὐκ ἔχεις. ἡ δὲ σπεύδουσα· ἐγώ, φησίν, εἰμὶ ἡ τοῦ νεανίσκου μήτηρ. καὶ ὁ Πέτρος ἔφη· τί τούτῳ ὄνομα; ἡ δ᾽ ἔφη·[4] Κλήμης. καὶ ὁ Πέτρος ἔφη·[5] οὗτός ἐστι καὶ[6] αὐτός ἐστιν, ὁ πρὸ μικροῦ μοι λαλήσας, ᾧ ἀναμένειν με ἐν τῷ πλοίῳ προσέταξα. ἡ δὲ προσπεσοῦσα[7] τῷ Πέτρῳ παρεκάλει σπεύδειν ἐπὶ τὸ πλοῖον ἐλθεῖν. καὶ ὁ Πέτρος· εἰ μοι τηρεῖς τὰς συνθήκας, καὶ τοῦτο ποιήσω. ἡ δὲ ἔφη· πάντα ποιῶ, μόνον μοι τὸ τέκνον τὸ μονογενὲς δεῖξον. δόξω γὰρ δι᾽ αὐτοῦ τὰ δύο μου τὰ ἐνταῦθα τεθνηκότα ὁρᾶν τέκνα. καὶ ὁ Πέτρος ἔφη· ὅταν αὐτὸν ἴδῃς, ἡσύχασον μέχρις ἂν[8] τῆς νήσου ἐκβῶμεν. ἡ δὲ ἔφη· οὕτως ποιήσω.

XC. Λαβόμενος οὖν τῆς χειρὸς αὐτῆς ὁ Πέτρος ἦγεν ἐπὶ τὸ πλοῖον, ἐγὼ δὲ ἰδὼν αὐτὸν χειραγωγοῦντα γυναῖκα ἐγέλασα· καὶ προσελθὼν εἰς τιμὴν αὐτοῦ ἀντ᾽ αὐτοῦ χειραγωγεῖν αὐτὴν[1] ἐπειρώμην. καὶ ἅμα τῷ[2] ἅψασθαί με τῆς χειρὸς αὐτῆς, ὀλολύξασα ὡς μήτηρ μέγα καὶ περιπλακεῖσα σφόδρα κατεφίλει με τὸν αὐτῆς υἱόν. ἐγὼ δὲ ἀγνοῶν ὅλον τὸ πρᾶγμα ὡς μαινομένην ἀπεσειόμην, αἰδούμενος δὲ καὶ τὸν Πέτρον πικρίας ἐπληρούμην.

XCI. Ὁ δὲ Πέτρος ἔφη· ἔα, τί ποιεῖς, τέκνον Κλήμη, ἀποσειόμενος τὴν σε οὕτως τεκοῦσαν;[1] ἐγὼ δὲ τοῦτο ἀκούσας περιδακρυς γενόμενος καὶ καταπεσοῦσῃ τῇ τεκούσῃ προσπεσὼν κατεφίλουν. καὶ γὰρ ἅμα τῷ ῥηθῆναί μοι τοῦτο ἀμυδρῶς πως τὸ εἶδος ἀνεκαλούμην. πολλοὶ μὲν οὖν ὄχλοι συνέτρεχον ἱστορῆσαι τὴν προσαιτήτριαν γυναῖκα λέγοντες ἀλλήλοις, ὅτι αὐτὴν ἐπέγνω ὁ υἱὸς, ἀνὴρ ἀξιόλογος. βουλομένοις οὖν ἡμῖν ἐξαυτῆς σὺν τῇ μητρὶ τῆς νήσου ἐκβαίνειν ἡ μήτηρ ἔφη· τέκνον μου ποθεινόν, εὔλογόν ἐστι συντάξασθαι τῇ ὑποδεξαμένῃ με γυναικὶ, ἥ τις πενιχρὰ οὖσα καὶ ὅλη παρειμένη ἐπὶ τῆς οἰκίας ἔῤῥιπται. ὁ δὲ Πέτρος ἀκούσας ἐθαύμασεν, καὶ πάντες οἱ περιεστῶτες ὄχλοι, τῆς γυναικὸς τὸ ἀγαθὸν φρόνημα. καὶ εὐθέως ἐκέλευσέν τισι πορευθῆναι καὶ τὴν γυναῖκα ἐπὶ κλίνης κομίσαι καὶ ἐνέγκαι.[2] καὶ ἐνεχθείσης καὶ τεθείσης τῆς κλίνης πάντων τῶν ὄχλων ἀκουόντων ἔφη ὁ Πέτρος·[3] εἰ ἀληθείας κήρυξ ἐγὼ τυγχάνω, εἰς τὴν τῶν παρεστώτων πίστιν, ἵνα γνῶσιν ὅτι εἷς ἐστιν ὁ θεὸς ὁ τὸν κόσμον

audivi et probe novi. At illa adiurabat dicens: Rogo mihi referas, ut sciam, an sit ulla inter mulieres me infelicior.

LXXXVIII. Tum Petrus mentiri nesciens prae miseratione erga illam verum coepit dicere: Est sane quidem adolescens, sectator meus, piorum religiosorumque sermonum cupidus et Romanus civis, qui mihi narravit, quod patrem habuerit et duos geminos fratres, ex quibus nullus ei compareat. Nam mater, inquit, sicut mihi edisseruit pater, somnio viso Romana urbe ad tempus excessit cum geminis suis natis, ne misera morte interiret, atque cum illis egressa non invenitur. Vir autem illius, huius vero pater, et ipse ad quaerendam eam profectus nequaquam reperitur.

LXXXIX. Haec cum dixisset Petrus mulier, quae animum suum [hisce] intenderat, stupore exanimata est. Tum Petrus accedens eamque tenens, ut ad se rediret hortatus est ac fateri, quidnam esset, quod ei contigerat. Illa vero velut ex ebrietate toto corpore resoluta, quo posset magnitudinem sperati gaudii sustinere, semet ipsam reparavit: simulque adfricans vultum Ubi est, inquit, ille adolescens? At Petrus iam intelligens rem totam Dic, inquit, mihi tu prior, aliter enim eum non videbis. Tum illa festinans ait: Ego sum adolescentis mater. Et Petrus: Quod ei nomen est? Illa vero: Clemens, ait. Et Petrus excepit: Ipse est et idem est qui paulo ante mecum loquebatur, quem iussi me in navi exspectare. Tunc illa procidens ad pedes Petri rogabat, ut ad navem festine procederet. Petrus autem Si mihi, inquit, servas fidem, hoc quoque agam. At illa respondit: Omnia faciam; tantum mihi ostende unicum meum natum. Putabo enim per ipsum geminos meos liberos, qui hic mortui sunt, videre. Ac Petrus dixit: Cum videris eum, quieta mane, usque quo egrediamur ab insula. Illa excepit: Sic faciam.

XC. Et accepta manu eius Petrus ducebat eam ad navem. Quem ego videns manu ducere mulierem risi: accedens tamen honoris erga eum gratia pro ipso manu illam ducere coepi. Simul autem ac manum eius contigi, ut mater ululatu ingenti reddito in amplexus meos irruit meque filium suum vehementer deosculata est. At ego ignorans omne negotium quasi insanientem repellebam: sed et reveritus Petrum plenus eram aegritudine.

XCI. Tum Petrus dixit: Eheu, quid agis fili Clemens sic repellens eam, quae te peperit? Ego vero ubi hoc audivi, lacrimis obortis concidi supra iacentem matrem et osculabar eam. Simul enim ac id mihi dictum fuit, subobscure [genetricis] formam revocabam. Multitudo interim concurrebat plurima ad videndam mendicam mulierem, dicebantque mutuo: Agnovit eam filius, vir eximius. Nobis igitur confestim cum matre ex insula exire volentibus illa ait: Fili mi exoptate, aequum est ut valedicam mulieri, quae me suscepit, quae egens et tota paralytica domi iacet. His auditis Petrus et omnes, qui plurimi aderant, admirati sunt bonum feminae consilium. Et continuo iussit abire quosdam ac deferre mulierem in lectulo locatam. Cumque fuisset allata positusque lectus, cuncta plebe audiente Petrus ait: Si veritatis ego sum praeco, ad fidem eorum, qui adsistunt, ut sciant unum esse Deum opificem mundi, surgat continuo sana. Et statim cum haec dixisset Petrus, mulier surrexit sana et procidit ad

---

Cap. LXXXVIII. 1) τὸν — λόγον O. — 5) εἶπεν O. — 6) οὗτός ἐστι καὶ
V. — 2) μοι om. O. — 3) φησὶν om. om. V. Subinde αὐτὸς ἦν p. αὐτός
V. — 4) εἰδοῦσα V. ἐστιν Hom. — 7) προσπεσοῦσα OV.
— 8) οὖν V. — 9) οὕτω O.

Cap. LXXXIX. 1) Sic etiam nostri Cap. XC. 1) αὐτὴν om. V. —
Epitomes Cdd. BCD, ἑαυτῆς et αὐτῆς 2) τοῦ O.
ibidem al. ap. Cot., αὐτοῖς Epit. vulg. Cap. XCI. 1) τὴν σὴν οὕτως τε-
Vocc. τὸν νοῦν ἑαυτῆς Homiliae non κοῦσαν Hom. Retineo οὕτως a librario
agnoscunt. — 2) τὸ πρόσωπον αὐτῆς male transpositum. — 2) καὶ ἐνέγκαι
sör. O. — 3) τοῦτο V. — 4) ἡ δέ φησι om. V. — 3) ὁ Πέτρος ἔφη ordo vocc.

ποιήσας, ἐξ αὐτῆς ἐγερθήτω ὑγιής. καὶ ἅμα τῷ[4] εἰπεῖν τὸν[5] Πέτρον ταῦτα, ἡ γυνὴ ἠγέρθη ὑγιὴς καὶ τῷ Πέτρῳ προσέπεσεν, καὶ τὴν συνήθη φίλην καταφιλήσασα ἐπυνθάνετο, τί εἴη τοῦτο. ἡ δὲ ὅλον αὐτῇ τὸ πρᾶγμα τοῦ ἀναγνωρισμοῦ συντόμως διηγήσατο, καὶ οἱ[6] ἀκούσαντες κατεπλάγησαν. τότε ἡ μήτηρ τὴν ξενοδόχον θεραπευθεῖσαν ἱστορήσασα παρεκάλει καὶ αὐτὴ ἰάσεως τυχεῖν. ὁ δὲ ἐπιθεὶς τὴν χεῖρα καὶ αὐτὴν ἐθεράπευσεν.

XCII. Καὶ εἶθ' οὕτως ὁ Πέτρος περὶ θεοῦ καὶ τῆς αὐτῷ διαφερούσης πίστεως ὡμίλησε[1] προσθεὶς ἐπὶ τῷ τέλει, ὅτι εἴ τις βούλεται ταῦτα ἀκριβῶς μαθεῖν εἰς Ἀντιόχειαν ἐλθὼν, ὅπου πλείους ἡμέρας περιμένειν ἔκρινα, τὰ πρὸς τὴν αὐτοῦ σωτηρίαν μανθανέτω. εἰ γὰρ δὴ ἐμπορίας ἕνεκα ἢ στρατείας πατρίδα[2] καταλιμπάνειν οἴδατε καὶ εἰς μακροὺς ἀπέρχεσθαι[3] τόπους, διὰ τὴν[4] αἰώνιον σωτηρίαν οὐδὲ τριῶν ἡμερῶν ὁδὸν πορευθῆναι θέλετε; μετὰ[5] μὲν οὖν τὴν προσομιλίαν Πέτρου ἐγὼ τῇ ὑγιασθείσῃ γυναικὶ ἐπὶ παντὸς τοῦ ὄχλου χιλίας δραχμὰς[6] εἰς τροφὰς ἐδωρησάμην, παραθέμενος αὐτὴν ἀγαθῷ τινι ἀνδρὶ, πρώτῳ τῆς πόλεως ὄντι, φύσει μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιεῖν προῃρημένῳ. ἔτι δὲ καὶ ἄλλαις πολλαῖς ἀργύρια διανείμας ταῖς ποτὲ τὴν μητέρα παραμυθησαμέναις, εὐχαριστήσας τῷ κυρίῳ, διέπλευσα εἰς Ἀντάραδον ἅμα τῇ μητρὶ καὶ τῷ[7] Πέτρῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ἑταίροις,[8] καὶ οὕτως εἰς τὴν ξενίαν ὡρμήσαμεν.

XCIII. Γενομένων[1] δὲ ἡμῶν ἐνταῦθα[2] καὶ τροφῆς μεταλαβόντων καὶ συνήθως εὐχαριστησάντων ἔτι ὥρας οὔσης ἔφην ἐγὼ τῷ Πέτρῳ· φιλανθρωπίας ἔργον, κύριέ μου Πέτρε, ἡ ἐμὴ ἐποίησε μήτηρ τῆς ξενοδόχου ὑπομνησθεῖσα γυναικός. καὶ ὁ Πέτρος ἀπεκρίνατο· ἆρά γε, ὦ Κλήμη, ἀληθῶς νενόμικας φιλανθρωπίας ἔργον πεποιηκέναι τήν τε τεκοῦσαν, καθ' ὃ τὴν ἀπὸ ναυαγίου αὐτὴν ὑποδεξαμένην ἠμείψατο· ἢ ὡς μητρὶ μεγάλα χαριζόμενος τοῦτον εἴρηκας τὸν λόγον; εἰ δὲ οὐχ ὡς χαριζόμενος, ἀλλ' ὡς ἀληθεύων ἔφης, ἔοικάς μοι ἀγνοεῖν τί ποτέ ἐστι φιλανθρωπίας μέγεθος, ἥτις ἐστὶν ἄνευ τοῦ φυσικῶς πείθοντος ἡ πρὸς οἷον δήποτε στοργὴ, καθ' ὃ ἄνθρωπός ἐστιν. ἀλλ' οὐδὲ τὴν ξενοδόχον τὴν ἀπὸ τοῦ[3] ναυαγίου ὑποδεξαμένην τὴν σὲ τεκοῦσαν, φιλάνθρωπον εἰπεῖν τολμῶ. ὑπὸ ἐλέου γὰρ κολακευθεῖσα ἐπέπειστο εὐεργέτις γενέσθαι γυναικὸς ναυαγίῳ περιπεσούσης, τέκνα πενθούσης, ξένης, γυμνῆς, μεμονωμένης καὶ σφόδρα ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς ὀλοφυρομένης. ἐν τοσαύταις οὖν αὐτῆς[4] συμφοραῖς οὔσης, τίς καὶ ἀσεβῶν ἰδὼν οὐκ ἂν ἠλέησεν; ὥστε οὔπω φιλανθρωπίας ἔργον πεποιηκυῖα φαίνεται οὐδὲ ἡ ξενοδόχος γυνὴ, ἀλλ' ὑπὸ ἐλέους τοῦ[5] ἐπὶ μυρίαις συμφοραῖς πρὸς εὐεργεσίαν κεκινημένη. καὶ γὰρ[6] ἡ σὲ τεκοῦσα, βίου εὐπορήσασα καὶ τὴν ξενοδόχον ἀμειψαμένη, φιλανθρωπίας ἔργον οὐκ ἐποίησεν, ἀλλὰ φιλίας; πολλὴ δὲ διαφορὰ μεταξὺ φιλίας καὶ φιλανθρωπίας, ὅτι ἡ μὲν φιλία ἐξ ἀμοιβῆς γίνεται, ἡ δὲ φιλανθρωπία[7] ἄνευ τοῦ φυσικῶς πείθοντος πάντα ἄνθρωπον, καθὸ ἄνθρωπός ἐστι, φιλοῦσα εὐεργετεῖ. εἰ μὲν οὖν ἡ ἐλεήσασα ξενοδόχος καὶ ἐχθροὺς ἀδικήσαντας ἐλεοῦσα[8] εὐεργετεῖ, φιλάνθρωπος ἂν εἴη· εἰ δὲ διάτι φίλη ἢ ἐχθρὰ,[9] καὶ διάτι ἐχθρὰ ἢ φίλη, ἡ τοιαύτη τοῦ τινὸς αἰτίου φίλη ἐστὶν ἢ ἐχθρὰ, οὐ τοῦ ἀνθρώπου.

XCIV. Κἀγὼ ἀπεκρινάμην· οὐ δοκεῖ σοι οὖν φιλάνθρωπος εἶναι κἂν ἡ ξενοδόχος ξένην, ἣν οὐκ ἠπίστατο εὐεργετήσασα;[1] καὶ ὁ Πέτρος· ἐλεήμονα μὲν αὐτὴν εἰπεῖν ἐπίσταμαι, φιλάνθρωπον δὲ οὐ τολμῶ λέγειν, ἅτε δὴ οὔτε τὴν τεκοῦσαν φιλότεκνον, ὑπὸ ὠδίνων γὰρ καὶ ἀνατροφῆς στέργειν πέπεισται. ὥσπερ γὰρ ὁ ἐρῶν ὑπὸ τῆς συνηθείας κολακεύεται, καὶ ὁ φίλος ἀπὸ τῆς

pedes Petri, atque amicam suam ac familiarem osculata percontabatur, quid istud esset. At illa breviter omne ei recognitionis negotium exposuit, et qui audierunt obstupefacti sunt. Tunc mater hospitem curatam videns rogavit, ut ipsa quoque sanitatem acciperet. Ille autem manu imposita ipsam etiam curavit.

XCII. Sicque postea Petrus de Deo ac de propria in eum fide sermonem habuit et in fine addidit: Si quis haec vult diligenter cognoscere Antiochiam, ubi per multos dies residere statui, veniens quae ad salutem suam pertinent discat. Si enim negotiandi aut militandi causa patriam relinquere soletis et ad loca remotissima abire, propter aeternam salutem ne trium quidem dierum iter suscipere noletis? Itaque post Petri concionem ego mulieri, quae sanata fuerat, coram omni populo mille drachmas ad victum dedi et commendavi eam cuidam bono viro, primario oppidi, qui sponte id cum gaudio facere proposuit. Sed et aliis multis pecuniam distribui, quae matri quondam solatium praebuerant, gratiisque Deo actis una cum matre, Petro, caeterisque sodalibus Antaradum enavigavi, atque ita ad hospitium processimus.

XCIII. Ubi cum essemus et sumpsissemus cibum ac de more gratias egissemus atque adhuc tempus superesset, ego dixi Petro: Humanitatis opus, domine mi Petre, exercuit mea mater, quae hospitae mulieris recordata fuerit. Respondit Petrus: Itane, o Clemens, vere existimasti, humanitatis opus factum a tua genetrice, quando ei, quae ipsam ex naufragio receperat, gratiam retulit; an ut matri plurimum gratificareris, hunc dixisti sermonem? Si enim non ut rem gratam faceres, sed ut veritatem loquereris, effatus es, videris mihi ignorare, quaenam sit magnitudo humanitatis, quae est amor in quemlibet quatenus hominem et absque ullo naturali affectu. Sed nec hospitem, quae matrem tuam e naufragio suscepit, ausim hominum amantem appellare. Misericordia enim commota, impulsa est ad bene faciendum mulieri naufragium passae, natos lugenti, peregrinae, nudae, destitutae, multumque calamitates suas lamentanti. In tantis ergo adversitatibus versantem quis videns, etiam ex impiis non miseratus fuisset? Quare nequaquam humanitatis opus nec mulier hospita videtur peregisse, sed ad benefaciendum mota fuisse misericordia ex plurimis adversis orta. Quanto magis parens tua, facultatibus abundans et hospitam remunerata, non humanitatis opus effecit, verum caritatis seu amicitiae? Multa autem intercedit differentia inter caritatem et humanitatem, quia caritas quidem ex remuneratione est, humanitas vero absque ulla naturali propensione hominem omnem, quia homo est, diligit ac beneficiis afficit. Itaque si hospes, quae miserta est, etiam hostes male de ea meritos miserata beneficio afficeret, humana esset: sin vero propter quid amica est vel inimica et propter quid inimica vel amica, haec alicuius rei, quae causa sit, amica est vel inimica, non autem hominis.

XCIV. Et ego respondi: Non ergo tibi videtur esse humana saltem hospes, quae in peregrinam, quam non noverat, beneficium contulit? Tum Petrus: Eam quidem misericordem appellare novi, hominum autem amantem non audeo dicere, quandoquidem nec matrem amantem liberorum, quippe quae a partus doloribus et ab educatione ad diligendum compulsa

---

in O. — 4) *τοῦ* O. — 5) *τὸν* om. V. — 6) *οἱ* deest in O.

Cap. XCII. 1) *ὁμιλήσας* V. — 2) *πατρίδας* V. — 3) *ἀπέρχεσθε* O. — 4) *δὲ* V, ubi dein *μὴ δὲ* p. *οὐδὲ*. — 5) Notula *Καθ. β'* ad oram O. — 6) *δραγμὰς* scr. V. — 7) *τῷ* om. V. — 8) *ἑτέροις* V.

Cap. XCIII. 1) Notula *ΚΑΘ.Β'* ad oram V. — 2) *ἐνταῦθα* deest in V. — 3) *τοῦ* om. V. — 4) *αὐτῆς* deest in V. — 5) *τῆς* O. — 6) *ὡμοίως καὶ* O. — 7) Vocc. *ἡ δὲ φιλανθρωπία* des. in V. — 8) *ἐλεῶσα* V. — 9) *ἐχθρὰ ἢ φίλη* inv. V, ubi dein des. *ἡ*.

Cap. XCIV. 1) *εὐεργετήσασθαι*

ἀμοιβῆς, οὕτω καὶ ὁ ἐλεῶν ὑπὸ τῆς συμφορᾶς. πλὴν ἐγγὺς ὁ ἐλεήμων τῷ φιλανθρώπῳ, ὅτι ἄνευ τοῦ τι θηρᾶσθαι λαβεῖν εὐεργετεῖν πείθεται. πλὴν οὔπω φιλάνθρωπός ἐστιν. κἀγὼ ἔφην· ἐπὶ ποίαις οὖν πράξεσιν φιλάνθρωπος εἶναί τις δύναται; καὶ ὁ Πέτρος ἀπεκρίνατο· ἐπεὶ ὁρῶ σε γλιχόμενον ἀκοῦσαι, τί ποτέ ἐστιν φιλανθρωπίας ἔργον, οὐκ ὀκνήσω λέγειν. φιλάνθρωπός ἐστιν ὁ καὶ ἐχθροὺς εὐεργετῶν. ὅτι δὲ οὕτως ἔχει, ἄκουσον. φιλανθρωπία ἐστὶν ἀῤῥενόθηλυς, ἧς τὸ θῆλυ μέρος ἐλεημοσύνη λέγεται, τὸ δὲ ἄῤῥεν αὐτῆς ἀγάπη ἡ πρὸς τὸν πλησίον ὠνόμασται, πλησίον δὲ ἀνθρώπῳ ἐστὶν ὁ πᾶς ἄνθρωπος, οὐχ ὅτι εἷς ἄνθρωπος·[2] ἄνθρωπος γάρ ἐστιν καὶ ὁ κακὸς καὶ ὁ ἀγαθὸς, καὶ ὁ ἐχθρὸς καὶ ὁ φίλος. χρὴ οὖν τὸν φιλανθρωπίαν ἀσκοῦντα μιμητὴν εἶναι θεοῦ εὐεργετοῦντα δικαίους καὶ ἀδίκους, ὡς αὐτὸς ὁ θεὸς πᾶσιν ἐν τῷ νῦν κόσμῳ τόν τε ἥλιον καὶ τοὺς ὑετοὺς αὐτοῦ παρέχων. εἰ δὲ θέλεις ἀγαθοὺς μὲν εὐεργετεῖν, κακοὺς δὲ μηκέτι, ἢ κολάζειν, κριτοῦ ἔργον ἐπιχειρεῖς πράττειν, οὐ τὸ τῆς φιλανθρωπίας σπουδάζεις ἔχειν.

XCV. Κἀγὼ ἔφην· ἆρά γε καὶ ὁ θεὸς μέλλων τότε κρίνειν, ὡς διδάσκεις ἡμᾶς, οὐ φιλάνθρωπός ἐστιν; καὶ ὁ Πέτρος· τοὐναντίον λέγεις. ἐπεὶ γὰρ κρίνει, διὰ τοῦτο φιλάνθρωπός ἐστιν. φιλῶν γὰρ καὶ ἐλεῶν τοὺς ἠδικημένους, τιμωρεῖ τοὺς ἠδικηκότας. κἀγὼ ἔφην· οὐκ οὖν, εἰ κἀγὼ ἀγαθοὺς μὲν εὐεργετῶ, τοὺς δὲ ἀδικοῦντας, καθ' ὃ ἀνθρώπους ἠδίκησαν, τιμωρῶ, φιλάνθρωπός εἰμι. καὶ ὁ Πέτρος ἀπεκρίνατο· εἰ μετὰ τοῦ πρόγνωσιν ἔχειν εἶχες καὶ τοῦ κρίνειν ἐξουσίαν, ὀρθῶς ἂν τοῦτο ἐποίεις, διὰ μὲν τοῦ εἰληφέναι τὴν ἐξουσίαν καταδικάζων, οὓς ὁ θεὸς ἐδημιούργησεν, διὰ δὲ τὴν πρόγνωσιν ἀπταίστως ἐν τῷ κρίνειν οὓς μὲν ὡς δικαίους δικαιῶν, οὓς δὲ ὡς ἀδίκους καταδικάζων. κἀγὼ ἔφην· ὀρθῶς ἔφης καὶ ἀληθῶς, ἀδύνατον γάρ τινα πρόγνωσιν οὐκ ἔχοντα ὀρθῶς κρῖναι. ἐνίοτε γὰρ φαίνονταί τινες ἀγαθοὶ ἀθέμιτα κρύφα διαπραττόμενοι, ἐνίοτε[1] δὲ ἀγαθοὶ ὑπὸ διαβολῆς ἐχθρῶν κακοὶ ὑπολαμβανόμενοι. ἀλλ' εἰ καὶ τοῦ βασανίζειν καὶ ἀνακρίνειν ἐξουσίαν τις[2] ἔχων δικάζει, οὐδὲ οὕτως[3] τὸ πάντως δικαίως αὐτῷ δικάσαι[4] ἐγίνετο. ἔνιοι γὰρ φονεῖς ὄντες, τὰς βασάνους ὑπομείναντες, ὡς ἀθῷοι ἀπελύθησαν, ἕτεροι δὲ ἀθῷοι ὄντες, τὰς βασάνους μὴ ὑπομείναντες, ἑαυτῶν καταψευσάμενοι ὡς αἴτιοι ἐκολάσθησαν.

XCVI. Καὶ ὁ Πέτρος λέγει·[1] μετρίως ἔχει καὶ ταῦτα, τὸ δὲ μεῖζον ἄκουσον. ἐνίων ἀνθρώπων ἁμαρτανόντων ἢ εὐπραττόντων, ὧν ποιοῦσιν ἃ μὲν ἴδια αὐτῶν ἐστὶν, ἃ δὲ ἀλλότρια· δίκαιον δὲ ἕκαστον ἐπὶ τοῖς ἰδίοις ἁμαρτήμασι τιμωρεῖσθαι, ἢ ἐπὶ τοῖς ἰδίοις κατορθώμασιν εὐεργετεῖσθαι. ἀδύνατον δέ τινι, πλὴν προφήτῃ μόνῳ πρόγνωσιν ἔχοντι τὰ ὑπό τινος γινόμενα εἰδέναι, ποῖά ἐστιν αὐτοῦ ἴδια, ποῖα δὲ οὐκ εἰσί· πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ γινόμενα βλέπεται. κἀγὼ ἔφην· ἐβουλόμην μαθεῖν, πῶς τῶν ἀδικημάτων ἢ κατορθωμάτων ἃ μὲν ἴδια, ἃ δὲ ἀλλότρια. καὶ ὁ Πέτρος ἀπεκρίνατο· ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἔφη· τὰ ἀγαθὰ ἐλθεῖν δεῖ· μακάριος δὲ, φησὶ, δι' οὗ ἔρχεται. ὁμοίως καὶ τὰ κακὰ ἀνάγκη ἐλθεῖν· οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ, δι' οὗ ἔρχεται.[2] εἰ δὲ διὰ κακῶν κακὰ ἔρχεται καὶ δι' ἀγαθῶν ἀγαθὰ φέρεται, προσεῖναι δεῖ ἑκάστῳ[3] τὸ ἴδιον, τὸ ἀγαθὸν εἶναι ἢ κακὸν, ἐξ[4] ὧν προέπραξεν, διὰ τοῦ ἐλθεῖν τὰ δεύτερα ἀγαθὰ ἢ κακὰ, ἅτινα ἴδια αὐτοῦ τῆς αἱρέσεως ὄντα ὑπὸ τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας διελθεῖν[5] ᾠκονόμηται. ἐπεὶ οὖν[6] κρίσις αὕτη θεῷ, ὥσπερ ἐπ' ἀγῶνος τὸν διὰ πάσης κακουχίας διεληλυθότα καὶ ἄμεμπτον εὑρεθέντα, ἐκεῖνον ζωῆς αἰωνίου

sit. Nam sicut qui cupidine inflammatur, a consuetudine mulcetur, et amicus a remuneratione, ita et qui miseretur, a calamitate. Attamen misericors humano vicinus est, quoniam absque muneris ullius captatione ad praestandum beneficium fertur. Nondum tamen humanus est. Et ego dixi: Ob quas igitur actiones humanus quis esse potest? Respondit Petrus: Quia video te cupidum audiendi, quodnam sit humanitatis officium, non pigebit dicere. Humanus est, qui etiam inimicis bene facit. Quod autem ita habeat, audi. Humanitas est masculofemina, cuius feminea pars misericordia dicitur, quod vero in illa est masculum, dilectio erga proximum nominatur, proximus autem homini est quilibet homo, et non quia unus homo: homo enim est etiam malus et bonus, hostis pariter ac amicus. Oportet ergo eum, qui humanitatem colit, imitatorem Dei esse, et de iustis atque iniustis bene mereri, sicut ipse Deus cunctis in hoc mundo solem imbresque suos praebet. Quodsi velis bonis quidem benefacere, non autem malis, vel hos punire, iudicis munus implere niteris, non vero habere humanitatem conaris.

XCV. Et ego dixi: Ergo Deus, qui aliquando iudicaturus est, ut nos doces, non est humanus? Ac Petrus: Pugnantia loqueris. Nam quia iudicabit, ideo humanus est. Diligens enim ac miseratus iniuria affectos plectit eos, qui iniuriam intulerunt. Et ego Itaque, inquam, si ipse bonis benefacio et iniuriosos quia iniurii erga homines fuerunt castigo, humanus sum. Et Petrus respondit: Si una cum praenotione haberes quoque iudicandi potestatem, recte id faceres, per acceptam quidem potestatem condemnans eos, quos Deus creavit, per praenotionem vero, inculpate in iudicando tum alios tanquam iustos absolvens, tum alios tanquam iniustos damnans. Et ego dixi: Recte locutus es ac vere; fieri enim nequit, ut qui praenotione caret, recte iudicet. Interdum quippe nonnulli videntur boni, qui illicita clam perpetrant, nonnulli vero boni hostium calumnia mali esse creduntur. Sed etsi quis potestate torquendi praeditus iudicet, neque sic iuste omnino habebit iudicare. Quidam enim homicidae quaestionis tormenta perferentes dimissi sunt velut innoxii, alii vero, qui erant innocentes, cum tormenta ferre non potuissent, contra se mentiti velut rei supplicio affecti sunt.

XCVI. Tum Petrus dixit: Atque haec modica sunt, audi vero maius. Cum aliqui homines peccant vel bene agunt, eorum quae operantur alia quidem ipsorum propria sunt, alia vero aliena; aequum autem est unumquemque pro delictis propriis dare poenas, aut pro meritis propriis mercedem ferre. Fieri autem nequit, ut quispiam, nisi solus propheta praenotionem habens, ab aliquo gesta sciat, quaenam eius propria sint et quaenam non sint; videt enim cuncta, quae fiunt. Et ego dixi: Vellem audire, quo modo ex criminibus aut bonis operibus alia quidem sunt propria, alia vero aliena. Respondit Petrus: Dominus noster Iesus Christus filius Dei dixit: *Oportet, ut veniant bona; beatus autem*, inquit, *per quem veniunt. Similiter necesse est, ut etiam veniant mala; vae autem homini, per quem veniunt.* Porro si per malos veniunt mala et per bonos bona inferuntur, proprium unicuique inesse debet bonum vel malum, ex iis quae prius operatus est; quod veniunt secunda bona vel mala, quae, cum a propria hominis sint voluntate, ut exoriantur, divina instituit providentia. Itaque hoc est Dei iudicium, ut qui per omnem vexationem, velut in agone, transierit et in-

---

V. — 2) Vocc. *οὐχ ὅτι εἷς ἄνθρωπος* om. in O. Melius noster Hom. Codex *οὐχ ὅτις ἄνθρωπος* = non hic vel iste homo.

Cap. XCV. 1) *ἔνιοι* V. — 2) *τις* des. in V. — 3) *οὕτω* O. — 4) *δικάζειν* O.

Cap. XCVI. 1) *ἔφη* O. — 2) Ita O, ubi tamen *ἔρχονται* scr., *οὐαὶ δὲ δι' οὗ ἔρχεται* Matth. 18, 7. Luc. 17, 1. — 3) *ἑκάστου* V. — 4) *καὶ ἐξ* Hom. — 5) *ἐλθεῖν* O, *δεῖ ἐλθεῖν* V. — 6) *οὖν*

καταξιοῦσθαι. οἱ γὰρ ἐν ἀγαθοῖς ἰδίᾳ βουλῇ προκόψαντες ὑπὸ τῶν ἰδίᾳ βουλῇ ἐν κακίᾳ παραμεινάντων πειράζονται,[7] διωκόμενοι, μισούμενοι, λοιδορούμενοι,[8] ἐπιβουλευόμενοι, τυπτόμενοι, πλεονεκτούμενοι, διαβαλλόμενοι, ἀγγαρευόμενοι, ἐπηρεαζόμενοι, πάντα ἐκεῖνα πάσχοντες, δι' ὧν εὐλόγως δοκεῖ τὸ ὀργίζεσθαι γίνεται καὶ πρὸς ἄμυναν ὁρμᾶν. ὁ δὲ διδάσκαλος εἰδώς, ὅτι οἱ ταῦτα ἀδίκως ποιοῦντες ἐκ προτέρων ἁμαρτημάτων κατάδικοί εἰσι, καὶ ὅτι διὰ καταδίκων τὸ τῆς κακίας πνεῦμα ταῦτα ἐνεργεῖ, τοὺς μὲν ἀνθρώπους, καθ' ὃ ἄνθρωποί εἰσι καὶ δι' ἁμαρτίας ὄργανα γινομένους κακίας, ἐλεεῖν συνεβούλευσεν, ὡς φιλανθρωπίαν ἀσκοῦσι, καὶ τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς ἐστὶ τοῖς ἀδικουμένοις,[9] ἀπολύειν τῆς καταδίκης τοὺς ἀδικοῦντας, ἵνα ὥσπερ οἱ νήφοντες τοῖς μεθύουσι βοηθῶσιν εὐχαῖς, νηστείαις, εὐλογίαις, μὴ ἀνθιστάμενοι, μὴ ἀμυνόμενοι, ἵνα μὴ ἐπὶ πλεῖον αὐτοὺς ἁμαρτάνειν ἀναγκάσωσι. τοῦ[10] γὰρ παθεῖν πάντως κεκριμένου τινί, οὐκ εὔλογον ἀγανακτεῖν ἐκείνῳ, δι' οὗ καὶ[11] τὸ παθεῖν γίνεται, λογισάμενον ὅτι εἰ καὶ ἐκεῖνος οὐκ ἐκακούχησεν αὐτόν, διὰ τὸ πάντως κακουχηθῆναι μέλλειν, δι' ἑτέρου τὸ παθεῖν ἦν. τί οὖν ἀγανακτῶ τῷ διαθεμένῳ, ἐμοῦ πάντως παθεῖν κεκριμένου; ἀλλ' ἔτι μήν,[12] εἰ τὰ αὐτὰ τοῖς κακοῖς προφάσει ἀμύνης ποιοῦμεν,[13] παρὰ τὸ πρῶτοι ἢ[14] δεύτεροι τὸ αὐτὸ τοῖς κακοῖς οἱ ἀγαθοὶ πράσσομεν. καὶ ὡς ἔφην, οὐ χρὴ ἀγανακτεῖν, ὡς εἰδότας,[15] ὅτι θεοῦ προνοίᾳ οἱ κακοὶ τοὺς ἀγαθοὺς τιμωροῦνται.[16] οἱ[17] οὖν τοῖς τιμωροῦσι χαλεπαίνοντες, ὡς τοὺς ἀποστόλους θεοῦ ὑβρίζοντες, ἁμαρτάνουσι, τιμῶντες δὲ καὶ τὰ ἐναντία τοῖς ἀδικεῖν νομιζομένοις, διατιθέμενοι αὐτοὺς εἰς τὸν θεὸν οὕτω κελεύσαντα εὐσεβοῦσι. κἀγὼ πρὸς ταῦτα ἀπεκρινάμην· οὐκοῦν οἱ ἀδικοῦντες οὐκ εἰσὶν αἴτιοι, ὅτι κρίσει θεοῦ ἀδικοῦσι τοὺς δικαίους. καὶ ὁ Πέτρος ἔφη· καὶ πάνυ ἁμαρτάνουσι πρὸς τὸ ἁμαρτάνειν ἑαυτοὺς ἀποδεδωκότες. ὅθεν εἰδὼς ἀπ' αὐτῶν ἐκλέγεται τιμωρεῖν τοὺς ἐπὶ τοῖς προτέροις ἁμαρτήμασι μεταμεληθέντας δικαίως, ἵνα τοῖς μὲν δικαίοις διὰ τῆς τοιαύτης τιμωρίας τὰ πρὸ τῆς μετανοίας πραχθέντα ἀφεθῇ κακά. τοῖς δὲ τιμωροῦσιν ἀσέβεσιν κακουχεῖν ἐπιθυμοῦσι καὶ μετανοεῖν οὐ[18] θέλουσιν εἰς ἀναπλήρωσιν ἰδίας κολάσεως δικαίους κακουχεῖν συνεχωρήθη. ἄνευ γὰρ τῆς τοῦ θεοῦ βουλῆς οὐδὲ στρουθὸς ἐν παγίδι ἐμπεσεῖν ἔχει.[19] οὕτως[20] δικαίων καὶ αἱ τρίχες τῷ θεῷ ἐναρίθμιοί[21] εἰσι. δίκαιος δέ ἐστιν ἐκεῖνος, ὁ τοῦ εὐλόγου ἕνεκα τῇ φύσει μαχόμενος. οἷον πᾶσι πρόσεστιν ἐκ φύσεως τοὺς[22] φιλοῦντας φιλεῖν· δίκαιος πειρᾶται καὶ ἐχθροὺς ἀγαπᾶν καὶ λοιδωροῦντας εὐλογεῖν, ἔτι μὴν καὶ ὑπὲρ ἐχθρῶν εὔχεσθαι, ἀδικοῦντας ἐλεεῖν. διὸ καὶ προσαδικεῖσθαι ἀνέχεται, καὶ ὅμως καταρωμένους εὐλογεῖ, τύπτουσι συγχωρεῖ, διώκουσιν ὑποχωρεῖ,[23] μὴ ἀσπαζομένους ἀσπάζεται, τοῖς οὐκ ἔχουσιν ὧν ἔχει κοινωνεῖ, ὀργιζόμενον[24] ποθεῖ, τὸν ἐχθρὸν διαλλάσσει, τὸν ἀπειθῆ παρακαλεῖ, τὸν ἄπιστον κατηχεῖ, τὸν πενθοῦντα παραμυθεῖται, ἐπηρεαζόμενος στέγει, ἀχαριστούμενος οὐκ ἀγανακτεῖ, εἰς δὲ τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν ἀποδεδωκὼς οὕτω διάκειται,[25] [ὅτι] πενίαν οὐ πεφόβηται, ἀλλὰ τὰ ἑαυτοῦ μερίζων τοῖς οὐκ ἔχουσι πένης γίνεται. ἀλλ' οὐδὲ μὴν ἁμαρτάνοντας τιμωρεῖ. ὁ γὰρ τὸν πλησίον ἀγαπῶν ὡς ἑαυτόν, ὡς αὐτὸς ἁμαρτήσας οἶδε τιμωρηθῆναι μὴ θέλειν, οὕτως οὐδὲ τοὺς ἁμαρτάνοντας τιμωρεῖ· καὶ ὡς θέλει κολακεύεσθαι καὶ εὐλογεῖσθαι καὶ τιμᾶσθαι καὶ πάντα τὰ ἁμαρτήματα αὐτῷ συγχωρεῖσθαι, τοῦτο αὐτὸς τῷ πλησίον ποιεῖ ὡς ἑαυτὸν ἐκεῖνον ἀγαπῶν. ἑνὶ δὲ[26] λόγῳ, ὃ θέλει ἑαυτῷ, θέλει καὶ τῷ πλησίον. οὗτος γάρ ἐστι θεοῦ νόμος καὶ προφητῶν, αὕτη τῆς ἀληθείας ἡ διδασκαλία. καὶ ταῦτα

ventus fuerit inculpatus, is donetur vita aeterna. Nam qui in bonis propria voluntate profecerunt, ab iis, qui sua quoque voluntate in mala tractatione perseverant, tentantur, exagitantur, odia, convicia, insidias, verbera, fraudes, calumnias, vim patiuntur, afficiuntur contumeliis, cunctaque illa perferunt, per quae iusta videtur esse ira et ultio. Magister vero sciens, quod qui haec iniuste faciunt, ex prioribus peccatis rei sunt, quodque per sontes spiritus malitiae ista efficit, hominum quatenus homines sunt, etsi propter peccata facti fuerint malitiae instrumenta, misereri suasit suis, tanquam misericordiae cultoribus, utque, quantum in se est, iniuria affecti iniuriam facientes a damnatione absolvant, quo velut sobrii ebriis succurrant per orationes, ieiunia, benedictiones, non resistendo, non vindicando, nec eos cogant amplius peccare. Cum enim aliquis omnino ad patiendum condemnatus est, non est aequum, ut illi irascatur per quem patitur, secum reputans, quod, etsi ille non afflixisset eum, tamen quia omnino affligi debet, per alium pati sibi contingeret. Cur ego indignor adversus auctorem, qui plane ad perpessionem sum destinatus? Sed et adhuc, si eadem cum improbis praetextu ultionis faciamus, praeterquam quod primi non sumus vel secundi idem facimus ac mali, nos qui boni dicimur. Et quemadmodum aiebam, indignari non oportet, cum sciamus a malis bonos per Dei providentiam castigari. Qui ergo ultores aegre ferunt, tanquam qui a Deo missos contumelia afficiant, delinquunt; qui vero in pretio habent, et contrarie sentiunt erga eos, qui ipsis iniuriam inferre putantur, in Deum, qui ita statuit, pii sunt. Et ego ad haec dixi: Itaque qui faciunt iniuriam, rei non sunt, quoniam Dei iudicio iniuria iustos afficiunt. Respondit Petrus: Valde peccant, quippe qui se ad peccandum dedant. Unde sciens [Deus] ex iis illos punire deligit, qui de prioribus peccatis iuste agunt poenitentiam, ut iustis quidem per has poenas dimittantur, quae ante poenitentiam fecerunt mala. Impiis vero, qui castigant et vexare cupiunt, nec poenitentiam volunt agere, ad implenda delicta permittitur iustos castigare et affligere. Nam absque Dei voluntate neque passer in laqueum incidere potest. Sic iustorum etiam capilli Deo numerati sunt. Ille autem iustus est, qui propter rectam rationem pugnat cum natura. Verbi gratia: cunctis a natura insitum est, diligentes diligere; iustus conatur etiam diligere inimicos et conviciantibus benedicere, ac praeterea orare pro hostibus, iniuriam inferentes miserari. Quocirca se priorem iniuria affici patitur, item maledicentibus benedicit, verberantibus condonat, cedit persequentibus, salutat eos qui non salutant, cum non habentibus communicat quae habet, irascentem flectit, inimicum conciliat, contumacem hortatur, incredulum instituit, lugentem consolatur, exagitatus sustinet, ingrate acceptus non indigne fert, propensus autem ad diligendum proximum tanquam se ita disponitur, ut paupertatem non timeat, verum sua non habentibus dividens fiat pauper. Sed nec peccantes ulciscitur. Qui enim proximum velut se diligit, quemadmodum ipse, cum peccavit, scit nolle in se animadverti, ita nec peccatores castigat; et sicut vult demulceri, benedici, honorari, omnium delictorum veniam accipere, hoc ipse proximo facit, quem velut se amat. Uno autem verbo, quod sibi cupit, cupit et proximo. Haec enim est Dei ac prophetarum lex, haec

---

om. O. — 7) *κολάζονται* O. — 8) *λοιδορούμενοι* in O ponitur post *διαβαλλόμενοι*. — 9) Ita hic et subinde legendum et Hom. XII, 30, ubi textus videtur corruptus. — 10) *τοῦτο* O. — 11) *καὶ* om. O. — 12) *μέν* O. — 13) *ποιῶμεν* Hom. — 14) *ἢ* des in V et Hom. — 15) Ita et Cod. Reg. 804, *εἰδότα* Hom. — 16) *τιμωροῦσιν* O. — 17) *εἰ* O, ubi deest proximum *τοῖς*. — 18) *μὴ* O. — 19) Luc. 12, 6. 7. — 20) *οὕτω* O. — 21) *ἐναρίθμητοί* O. — 22) *τοὺς* om. O. — 23) Vocc. *διώκουσιν ὑποχωρεῖ* non sunt in O. — 24) *ὀργιζομένους* O. — 25) Vocc. *οὕτω διάκειται* des. in V. Hom. Subsequens [*ὅτι*] addidi ex coniectura. — 26) *δὲ* om. V. — 27) *καὶ* om.

μὲν ἀγάπη ἡ πρὸς πάντα ἄνθρωπον τελεία τὸ ἄῤῥεν μέρος ἐστὶν οὖσα τῆς φιλανθρωπίας, τὸ δὲ ἐλεεῖν θῆλυ μέρος ἐστὶν αὐτῆς. ὅπερ ἐστὶ πεινῶντα θρέψαι, καὶ ποτὸν διψῶντι παρασχεῖν, καὶ γυμνὸν ἐνδύσαι, καὶ[27] νοσοῦντα ἐπισκέψασθαι, καὶ ξένον δέξασθαι, τῷ[28] ἐν εἱρκτῇ κατὰ τὸ δυνατὸν ἐπιφαινόμενον βοηθεῖν, καὶ ἁπαξαπλῶς τὸν ἐν συμφοραῖς ἐλεῆσαι.

XCVII. Ἐγὼ δὲ ἀκούσας ἔφην· ταῦτα μὲν δυνατὸν πράττειν, ἐχθροὺς δὲ εὐεργετεῖν, πᾶσαν αὐτῶν ὑποφέροντα ἐπήρειαν, οὐκ οἴομαι δυνατὸν ἀνθρωπείᾳ προσεῖναι φύσει. καὶ ὁ Πέτρος ἀπεκρίνατο· ὀρθῶς ἔφης. ἀθανασίας γὰρ αἰτία οὖσα ἡ φιλανθρωπία πολλοῦ δίδοται. κἀγὼ ἔφην· πῶς οὖν[1] σύνεστιν ἐν νῷ λαβεῖν; καὶ ὁ Πέτρος ἀπεκρίνατο· ταύτην, ὦ φίλε Κλήμη, λαβεῖν ἔστιν, ἐὰν πληροφορηθῇ τις, ὅτι οἱ ἐχθροὶ πρὸς καιρὸν κακουχοῦντες, οὓς μισοῦσιν, αἰωνίου κολάσεως ἀπαλλαγῆς αὐτοῖς αἴτιοι γίνονται· προσέτι δὲ αὐτοὺς ὡς εὐεργέτας σφόδρα ἀγαπήσουσιν. εἰ δὲ ὅλως τοῦ ταύτην λαβεῖν, ὦ φίλε Κλήμη, μήτις ἐστιν, οὐ πάρεστι φόβος θεοῦ.[2] ὁ γὰρ θεὸν φοβούμενος τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν ἀγαπᾷ· τῷ μέν τοι πρὸς θεοῦ φόβῳ τὰ ἀγαπώντων ποιεῖν δύναται, καὶ εἶθ᾽ οὕτως πράξαντι τὰ ἀγάπης τὸ ἀγαπᾶν[3] ὡς νύμφη οὖσα προσφέρεται ὡς νυμφίῳ τῷ φόβῳ. καὶ οὕτως[4] τοὺς φιλανθρώπους τίκτουσα λογισμοὺς ἀθάνατον τίθησι τὸν κεκτημένον ὡς εἰκόνα θεοῦ ὁμοίαν ὑπὸ φθορᾶς ὑβρισθῆναι μὴ δυναμένην τὴν αὐτοῦ φύσιν. ὁμῶς[5] τὸν τῆς φιλανθρωπίας ἐκθέμενος ἡμῖν λόγον ἑσπέρας ἐπικαταλαβούσης εἰς ὕπνον ἐτράπημεν.

XCVIII. Ὄρθρου δὲ γινομένου[1] εἰσιὼν ὁ Πέτρος ἔφη· ὁ μὲν Κλήμης μετὰ τῆς αὐτοῦ μητρὸς Ματθιδίας[2] καὶ τῆς ἐμῆς γυναικὸς ἅμα ἐπὶ τοῦ ὀχήματος καθεζέσθωσαν. ὁρμώντων δὲ ἡμῶν ἐπὶ τὴν Βαλαναίας ὁδὸν ἐπύθετό μου ἡ μήτηρ, πῶς ὁ πατὴρ διάγει. κἀγὼ ἔφην· ἐπὶ ζήτησίν σου καὶ τῶν διδύμων ἀδελφῶν μου Φαυστίνου τε καὶ Φαυστινιανοῦ ἐκβὰς ἀνεύρετός ἐστιν. οἶμαι δὲ ἐκ τοῦ πλείστου τελευτῆσαι αὐτὸν χρόνου[3] ἢ ναυαγίῳ περιπεσόντα, ἢ ἐν ὁδῷ σφαλέντα,[4] ἢ ὑπὸ λύπης μαρανθέντα. ἡ δὲ ἀκούσασα καὶ ἐπίδακρυς γενομένη ἐστέναξεν λυπηθεῖσα, τῇ δὲ πρὸς ἐμὲ εὑρέσει χαίρουσα τὴν ἐκ τῆς ὑπομνήσεως λύπην μετρίως ἀπήμβλυνεν.[5] κατηντήσαμεν οὖν εἰς Βαλαναίας. τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ εἰς Πάλταν ἤλθομεν, κἀκεῖθεν εἰς Γάβαλαν,[6] τῇ δὲ ἑτέρᾳ κατηντήσαμεν εἰς Λαοδίκειαν. καὶ ἰδοὺ πρὸ τῶν θυρῶν Νικήτης καὶ Ἀκύλας ἀπήντων[7] ἡμῖν, καὶ καταφιλήσαντες ἦγον ἐπὶ[8] τὴν ξενίαν. ὁ δὲ Πέτρος καλὴν καὶ μεγάλην πόλιν ἰδὼν ἄξιον, ἔφη, ἐνταῦθα ἡμερῶν ἐπιμεῖναι. ὡς γὰρ ἐπίπαν τὸ πλῆθος δυνατώτερόν ἐστι τίκτειν τοὺς ζητουμένους.[9] ὁ μὲν οὖν Νικήτης καὶ Ἀκύλας ἐπυνθάνοντό μου, τίς εἴη αὕτη ἡ ξένη[10] γυνή. κἀγὼ ἔφην· ἐμὴ μήτηρ, ἣν ἐπιγνῶναί μοι ὁ θεὸς διὰ Πέτρου τοῦ κυρίου μου ἐδωρήσατο.

XCIX. Ταῦτά μου εἰπόντος ὁ Πέτρος πάντα αὐτοῖς ἐπὶ κεφαλαίων ἐξέθετο, ὡς ἅμα αὐτοὺς προοδεῦσαι ἐγὼ Κλήμης τὸ ἐμὸν γένος αὐτῷ ἐξεθέμην, καὶ τῆς μητρὸς τὴν ἐκ τῆς τοῦ ὀνείρου πλαστῆς προφάσεως μετὰ τῶν διδύμων αὐτῆς τέκνων γενομένην ἀποδημίαν, ἔτι τε καὶ τοῦ πατρὸς τὴν ἐπὶ ζήτησιν αὐτῆς ἀποδημίαν, ἔπειτα ὅτι μετὰ τὸ ἀκοῦσαι ταῦτα εἰσελθὼν εἰς τὴν νῆσον καὶ τῇ γυναικὶ συντυχὼν καὶ προσαιτοῦσαν ἰδὼν καὶ τοῦ προσαιτεῖν τὴν αἰτίαν πυθόμενος ἔγνω αὐτῆς τὸ γένος, ἀνατροφήν, τὸν πλαστὸν ὄνειρον καὶ τῶν τέκνων τὰ ὀνόματα, ἐμοῦ τε τοῦ καταλειφθέντος παρὰ τῷ πατρὶ καὶ τῶν αὐτῆς συμπορευομένων διδύμων τέκνων, οὓς ἐν τῷ βυθῷ ὑπενοεῖτο τεθνηκέναι.

veritatis doctrina. Itaque caritas erga omnem hominem perfecta pars est mascula humanitatis; at misericordia pars est illius feminea. Quae est, esurientem alere, potum sitienti dare, nudum vestire, visitare languentem, hospitem recipere, carcere conclusum pro viribus iuvare, omnino denique calamitosi misereri.

XCVII. Ego vero audito hoc dixi: Haec quidem facere possumus, at inimicis benefacere omnesque eorum iniurias tolerare, ut insit in humana natura, impossibile puto. Tum Petrus respondit: Recte locutus es. Cum enim humanitas causa sit immortalitatis, multo constat. Dixi ego: Quo modo igitur mente potest concipi? Respondit Petrus: Humanitas, dilecte Clemens, acquiri potest, si quis plene sibi persuadeat inimicos, dum, quos oderunt, vexant ad tempus, aeterni supplicii liberationem illis producere: sicque ii etiam ut benefici admodum diligentur. Sin eam aliquis non omnino induerit amice Clemens, timor Dei ei non inest. Nam qui timet Deum, proximum ut semet ipsum diligit; at timore erga Deum amantium opera potest peragere, sicque postea, ubi opera dilectionis fecerit, caritas velut sponsa timori velut sponso adiungitur: atque ita humanitatis gignens cogitationes immortalem reddit possessorem, velut imaginem Deo similem, cuiusque natura nequeat a corruptione ludibrio haberi. Caeterum postquam humanitatis doctrinam nobis exposuit, vespera succedente ad somnum nos contulimus.

XCVIII. Exorto autem mane ingressus Petrus ait: Clemens cum matre sua Mattidia et mea uxore simul in curru consideant. Cumque per viam, quae Balanaeas ducit, pergeremus, interrogavit me mater, quo modo pater ageret. Et ego respondi: Ad requirendum te ac geminos fratres meos Faustinum et Faustinianum profectus non amplius comparuit: puto autem eum a longo tempore obiisse, vel incidentem in naufragium, vel in via circumventum, vel e dolore tabem passum. At illa audiens lacrimis obortis suspiravit prae tristitia, verum ob me inventum gaudens de maerore ex commemoratione orto paullulum remisit. Itaque venimus Balanaeas. Sequenti vero die Paltum profecti sumus, et inde Gabalam, aliaque die Laodiceam devenimus. Et ecce ante portas occurrunt nobis Nicetas et Aquila, et osculati ducunt ad hospitium. Petrus autem videns pulcram magnamque civitatem Aequum est, inquit, hic aliquot dies commorari. Nam fere semper multitudo efficacior est ad producendos, quos quaerimus. Tum Nicetas et Aquila requirebant a me, quaenam esset peregrina ignotaque ea mulier. Et ego respondi: Mater mea est, quam agnoscere donavit mihi Deus per dominum meum Petrum.

XCIX. Haec cum ego dixissem, cuncta eis Petrus summatim exposuit: quod postquam illi praecessissent, ego Clemens genus meum ipsi enarraverim, et matris cum geminis suis filiis praetextu ficto somnii profectionem, praeterea patris ad quaerendam matrem iter, deinde quomodo ubi haec audiisset, insulam ingressus mulierem invenerit, quam mendicare videns, et causam mendicationis postulans cognoverit illius genus, educationem, fictum somnium, liberorum nomina, meum scilicet, qui relictus fueram apud patrem, et geminorum natorum, qui cum ea iter susceperant, quos in mari obiisse suspicio erat.

V. — 28) *τῷ* O cum Hom., *τὸν* V.

Cap. XCVII. 1) Ita noster Hom. Cod. (XII, 33), *οὐ* ed. Cot. Hom., et heic OV. — 2) *ἡ δὲ ὁδὸς τοῦ ταύτην λαβεῖν, ὦ φίλε Κλήμης, μία τίς ἐστιν, ἥπερ ἐστὶ φόβος Θεοῦ* clarius Hom. XII, 33. — 3) *οὕτω πράξαντα τὰ ἀγάπης τῷ ἀγαπᾶν* O. — 4) *οὕτω* O. — 5) *ὅμως* scr. OV.

Cap. XCVIII. 1) *γενομένου* O. — 2) *Ματτιδίας* O. — 3) *χρόνου* om. O. — 4) Ita OV cum utroque Cod. Hom. (XIII, 1) et Epit. — 5) *ἀπήμβλησεν* V. — 6) *Γάβαλα* O. — 7) *ἀπήντισαν* O. — 8) *εἰς* O. — 9) *δυνατὸν γὰρ ἐν τῷ πλήθει καί τινας εὑρέσθαι τῆς* (*καὶ τῆς* noster Epitomes Cod. D) *τοῦ Χριστοῦ μερίδος ἀξίους* Epit. locum subobscurum explanans. — 10) *ξένη* deest in V.

C. Τούτων οὖν κεφαλαιωδῶς ῥηθέντων ὑπὸ Πέτρου ὁ Νικήτης καὶ ὁ Ἀκύλας ἐκπλαγέντες ἔλεγον· ἆρά γε δέσποτα καὶ κύριε τῶν ἁπάντων[1] τοῦτο ἀληθὲς ἢ ὄνειρός ἐστι; καὶ ὁ Πέτρος ἔφη· εἰ μὴ κοιμώμεθα, ἀληθὲς τυγχάνει. οἱ δὲ βραχὺ μείναντες καὶ σύννοες[2] γενόμενοι ἔφασαν· ἡμεῖς ἐσμὲν Φαυστῖνος καὶ Φαυστινιανὸς, καὶ ἀπαρχῆς σου διαλεγομένου ἀλλήλοις ἐμβλέποντες πολλὰ περὶ ἑαυτῶν κατεστοχαζόμεθα, μὴ ἄρα οὐχ ἡμῖν διαφέρει τὰ λαλούμενα·[3] λογιζόμενοι [δὲ,][4] ὅτι πολλὰ παρόμοια γίνονται[5] ἐν τῷ βίῳ, διὸ ἐσιωπῶμεν παλλόμενοι τὰς καρδίας. πρὸς δὲ τὸ τέλος τοῦ λεγομένου ἀποβλέψαντες, ὅτι ἡμῖν διαφέρει τὰ λεγόμενα, τότε ἑαυτοὺς ὡμολογήσαμεν. καὶ τοῦτο εἰπόντες μετὰ δακρύων ἐπεισῆλθον τῇ μητρὶ, καὶ κοιμωμένην εὑρόντες ἤδη περιπλέκεσθαι ἐβούλοντο. ὁ δὲ Πέτρος ἐκώλυσεν αὐτοὺς εἰπών· ἐάσατέ με προσαγαγεῖν[6] ὑμᾶς καὶ παραστῆσαι τῇ μητρὶ, μή πως ὑπὸ τῆς πολλῆς αἰφνιδίου χαρᾶς εἰς ἔκστασιν ἔλθοι φρενῶν, ἅ τε δὴ κοιμωμένη καὶ τὸ πνεῦμα ὑπὸ τοῦ ὕπνου ἀπησχολημένον ἔχουσα.

CI. Ὅμως ἐπεὶ κόρον ἔσχεν ὕπνου, διεγερθείσῃ τῇ μητρὶ ὁ Πέτρος ἤρξατο προσαγαγὼν[1] λέγειν· γινώσκειν σε θέλω, γύναι, τῆς ἡμετέρας πίστεως τὴν πολιτείαν. ἡμεῖς ἕνα θεὸν σέβομεν τὸν πεποιηκότα ὃν ὁρᾷς κόσμον, καὶ τούτου φυλάσσομεν τὸν νόμον, περιέχοντα ἐν πρώτοις, αὐτὸν σέβειν μόνον, καὶ τὸ αὐτοῦ ἁγιάζειν ὄνομα, τιμᾶν τε γονεῖς, καὶ σωφρονεῖν, βιοῦν τε ἡδέως. πρὸς τούτοις δὲ[2] ἀδιαφόρως βιοῦντες τραπέζης ἐθνῶν οὐκ ἀπολαύομεν, ἅτε δὴ οὐ συνεστιᾶσθαι αὐτοῖς δυνάμενοι διὰ τὸ ἀκαθάρτως αὐτοὺς βιοῦν. πλὴν ὁπόταν αὐτοὺς πείσωμεν[3] τὰ τῆς ἀληθείας φρονεῖν τε καὶ ποιεῖν, βαπτίσαντες αὐτοὺς τρισμακαρίᾳ τινὶ ἐπονομασίᾳ, τότε αὐτοῖς συναυλιζόμεθα. ἐπεὶ οὐδ᾽ ἂν πατὴρ ἢ μήτηρ τυγχάνῃ, ἢ γυνὴ, ἢ τέκνον, ἢ ἀδελφὸς, ἢ ἄλλος τις ἐκ φύσεως στοργὴν ἔχων συνεστιᾶσθαι αὐτῷ τολμᾶν δυνάμεθα. πίστει γὰρ διαφερόντως τοῦτο ποιοῦμεν. μὴ οὖν[4] ὕβριν ἡγήσῃ τὸ μὴ συνεστιᾶσθαί σοι τὸν υἱὸν, μέχρις ἂν μὴ[5] τὰ [αὐτὰ] αὐτῷ φρονῇς καὶ ποιῇς.

CII. Ἡ δὲ ἀκούσασα ἔφη· τί οὖν κωλύει σήμερόν με βαπτισθῆναι; ἥτις πρὸ τοῦ ἰδεῖν σε τοὺς λεγομένους θεοὺς ἀπεστράφην λογισμῷ τοιούτῳ, ὅτι πολλὰ σχεδὸν καθ᾽ ἡμέραν θυούσης αὐτοῖς ἐν ταῖς ἀνάγκαις οὐ παρεστάθησάν μοι. περὶ δὲ μοιχείας τί δεῖ καὶ λέγειν; ὁπότε οὐδὲ ὅτε ἐπλούτουν, τρυφή με τοῦτο ἠπάτησεν, οὐδὲ ἡ μετὰ ταύτην πενία ἐπὶ τοῦτο ἐλθεῖν ἀναγκάσαι δεδύνηται, ἀντιποιουμένης μου τῆς σωφροσύνης ὡς μεγίστου κάλλους,[1] ἧς ἕνεκα εἰς τοσαύτην ἦλθον περίστασιν. ἀλλ᾽ οὐδὲ οἶμαί σε, κύριέ μου Πέτρε, ἀγνοεῖν, ὅτι ἡ πλείων ἐπιθυμία ἐξ εὐθυμιῶν γίνεται. ὅθεν ἐγὼ ἐν εὐθυμίᾳ σωφρονήσασα ἐν δυσθυμίᾳ[2] πρὸς ἡδονὰς ἑαυτὴν οὐκ ἀποδίδωμι. ἀλλὰ μηδὲ νῦν μου κακουχίας ἀπηλλάχθαι νομίσῃς τὴν ψυχὴν τὴν[3] ποσῶς παραμυθίας τυχοῦσαν διὰ τὴν τοῦ[4] Κλήμεντος ἐπίγνωσιν. ἀντεισερχομένη γὰρ ἡ ἐκ τῶν δύο τέκνων μου ἀπόλεια καὶ τὴν ποσῶς ἀμαυροῖ χαράν. παραμυθήσομαι γὰρ ἐμαυτὴν περὶ αὐτῶν, ὅτι ἐν τῇ[5] θαλάσσῃ διεφώνησαν· ἀλλ᾽ ὅτι πρὸς τούτοις ἐκτὸς τυχὸν θρησκείας θεοῦ[6] φθαρέντες τὰ σώματα καὶ τὰς ψυχὰς ἀπώλοντο.[7] ὁ δὲ τούτων πατὴρ, ἐμὸς δὲ σύμβιος, ὡς παρὰ Κλήμεντος ἔμαθον, ἐπί τε τὴν ἐμὴν καὶ τῶν υἱῶν ἐκβὰς ζήτησιν[8] τοσούτοις ἔτεσιν ἀφανής ἐστι·

Cap. C. 1) πάντων O. — 2) Sic OV cum utroque Hom. Codice, quam formam Schweglerus ad Hom. XIII, 3 librariis deberi putat, σύννοι ibidem coniiciens: esse enim aetatis infimae, quae Lob. Phryn. p. 453 huius vitii

C. His ergo summatim a Petro relatis Nicetas et Aquila stupefacti dixerunt: Here ac Domine omnium, verumne est hoc, an est somnium? Tum Petrus ait: Nisi dormimus, verum est. At illi paullulum remorati et cogitabundi dixerunt: Nos sumus Faustinus et Faustinianus et ab initio, cum narrare coepisti, alter alterum inspicientes plurimum circa nos considerabamus, num ad nos pertinerent quae dicebantur; reputantes vero, multa similia accidere in vita hominum, idcirco tacuimus, licet cor nostrum palpitaret. Intuiti autem in fine sermonis, dicta pertinere ad nos, tunc nos declaravimus. Et postquam hoc dixerant lacrimantes ad matrem accedebant, eamque dormientem nacti protinus complecti volebant. Petrus vero prohibuit dicens: Sinite me adducam vos et exhibebo matri, ne forte multo et subito gaudio in animi stuporem incidat, utpote quae etiam dormiat spiritumque somno habeat occupatum.

CI. Ubi igitur somnum ad satietatem cepit ac experrecta est mater, Petrus adductis illis coepit ei dicere: Scire te volo, mulier, fidei nostrae disciplinam. Nos unum colimus Deum, qui fecit quem cernis mundum: illius et legem servamus, quae in primis continet, ipsum solum colendum esse, sanctificandum nomen eius, parentes honorandos, colendam temperantiam, et bene vivendum. Praeter ea absque discrimine in vita e gentilium mensa cibum non sumimus, quandoquidem cum iis non possumus comedere, quod impuram vitam agunt. Verum cum eis persuaserimus sentire ac facere ea, quae ad veritatem spectant, et baptizaverimus eos inter beata quadam nominis invocatione, tunc una cum eisvescimur. Alioquin etiam si pater sit, aut mater, aut uxor, aut proles, aut frater, aut quivis alius naturali amore carus, nusquam audemus ac possumus cum ipso cibum sumere. Hoc quippe fidei causa praecipue facimus. Ne ergo tibi iniuriosum videatur, si tecum filius cibum non capiat, usque quo non eadem cum illo sentias et agas.

CII. Quibus illa auditis Et quid, inquit, vetat hodie me baptizari? quae priusquam te viderem, illos quos vocant deos aversata sim per hanc ratiocinationem, quia mihi multa fere quotidie ipsis immolanti in adversis rebus non adfuerunt. De adulterio autem quid verbis opus est? cum neque quando dives eram, deliciae me in hoc deceperint, neque subsecuta paupertas potuerit ad eo veniendum cogere, quod pudicitiam meam velut maximum decus capesserem, cuius gratia in tantam calamitatem deveni. Sed nec te arbitror, domine mi Petre, ignorare, maiorem cupiditatem ex laeta fortuna oriri. Unde ego quae in secundis rebus temperate vixi, in afflictione me voluptatibus non tradam. Neque vero nunc animum meum existimes aegritudine esse liberum, qui nonnihil consolationis per Clementis agnitionem nactus fuerit. Succedens namque tristitia ex duorum liberorum interitu nata etiam hoc aliquantum gaudium obscurat. Etenim me consolabor de iis, quod in mari obierint; attamen extra divinam religionem mortui, perierunt corpore et anima. Pater autem eorum meusque vir, quemadmodum per Clementem comperi, ad quaerendum me ac liberos

---

attulerit exempla. — 3) *λεγόμενα* O. — 4) [*δέ*,] inserui ex Rec. VII, 28. Sic legendum etiam Hom. XIII, 3 et Epit. c. 100. — 5) *γίνεται* Hom. Epit. — 6) *προσαγάγω* O seq. *καὶ* omisso, *προσαγάγαι* V.

Cap. CI. 1) *προσαγαγὼν* O et Cot. in Hom., *προαγαγὼν* V, *πρότερον λέγων* Codex Hom. Ottobonianus, ubi omnia accuratius sic: *ἤρξατο περὶ τῆς θεοσεβείας αὐτῇ διαλέγεσθαι πρότερον λέγων*. — 2) *δὲ* om. O. Subinde *διαφόρως* V. — 3) *ποιήσωμεν* V. — 4) *οὖν* om. O. — 5) *μὴ* des. in V, ubi mox est *φρονεῖς καὶ ποιεῖς*. Ex Hom. Codice Ottob. inserui [*αὐτὰ*].

Cap. CII. 1) *κλέους* O. — 2) *δυσφημία* V. — 3) *τὴν* om. O. — 4) *τοῦ* om. O. — 5) *τῇ* om. O. — 6) *θρησκείας θεοῦ τυχὸν* ord. O. — 7) *ἀπώλλοντο* V. — 8) *ζήτησιν ἐκβὰς* ordo in O. — 9) *ἐφόνησε* O.

πάντως δὲ ἐτελεύτησε. καὶ γὰρ ὁ ταλαίπωρος ὑπὸ σωφροσύνης με ἀγαπῶν φιλότεκνος ἦν. ὅθεν πάντων ἡμῶν τῶν ὑπὲρ πάντα αὐτῷ ἠγαπημένων στερηθεὶς ὁ γέρων ὑπὸ μεγίστης ἀθυμίας διεφόνησεν.[9]

CIII. *Τῆς μητρὸς οὖν ταῦτα λεγούσης κατὰ τὴν τοῦ*[1] *Πέτρου παραίνεσιν ἀκούοντες*[2] *οὐκέτι στέγειν ἠδύναντο οἱ παῖδες, ἀλλ' ἐγερθέντες περιεπλέκοντο αὐτῇ πολλὰ δακρύοντες καὶ καταφιλοῦντες. ἡ δὲ ἔφη· τί θέλει τοῦτο εἶναι; καὶ ὁ Πέτρος ἀπεκρίνατο· παράστησον, ὦ γύναι, γενναίως τὸν νοῦν σου, ὅπως τῶν σῶν ἀπολαύσῃς τέκνων. οὗτοι γάρ εἰσι Φαυστῖνος καὶ Φαυστινιανὸς, οἱ υἱοί σου, οὓς ἐν βυθῷ τεθνᾶναι ἔλεγες ἐν τῇ χαλεπωτάτῃ ἐκείνῃ νυκτί. καὶ πῶς ὁ μὲν αὐτῶν Νικήτης λέγεται, ὁ δὲ Ἀκύλας, αὐτοί σοι εἰπεῖν δυνήσονται, σὺν σοὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς μαθεῖν ἔχομεν. ταῦτα τοῦ Πέτρου εἰπόντος ἡ μήτηρ χαρεῖσα σφόδρα ὑπὸ ἐκλύσεως ὀλίγου διεφώνει. ὅτε δὲ αὐτὴν ἀνεκτησάμεθα, ἐκαθέσθη καὶ ἐν ἑαυτῇ*[3] *γενομένη ἔφη· παρακαλῶ, τέκνα μου ποθεινὰ, εἴπατέ μοι*[4] *τὰ μετὰ τὴν χαλεπὴν νύκτα ἐκείνην συμβάντα ὑμῖν.*

CIV. *Καὶ ὁ Νικήτης ἤρξατο λέγειν· τῆς αὐτῆς ἐκείνης νυκτὸς τοῦ πλοίου, ὡς οἶσθα, διαλυομένου ἡμᾶς ἄνδρες τινὲς ἐν τῷ βυθῷ λῃστεύειν μὴ φοβούμενοι ἀνείλοντο, καὶ ἐν σκάφει θέντες καὶ κώπαις ἐλαύνοντες ποτὲ μὲν παρὰ γῆν ἔφερον, ποτὲ*[1] *δὲ καὶ τροφὰς μεταπεμπόμενοι εἰς τὴν Στράτωνος ἦγον Καισάρειαν. κἀκεῖ δακρύοντας ἡμᾶς λιμῷ, φόβῳ τε καὶ πληγαῖς ἐδειμάτουν,*[2] *ὅπως μή τι προπετὲς λαλήσωμεν τῶν αὐτοῖς μὴ δοκούντων, ἔτι τε καὶ τὰ ὀνόματα ἡμῶν ἀλλάξαντες πωλῆσαι ἠδυνήθησαν. γυνὴ δέ τις Ἰουδαίοις προσήλυτος, ἀξιόλογος πάνυ, ὀνόματι Ἰούστα, ὠνησαμένη, ἡμᾶς*[3] *τέκνων ἐφύλαττε τόπον καὶ πάσῃ ἑλληνικῇ παιδείᾳ μετὰ σπουδῆς ἐξεπαίδευσε. ἡμεῖς δὲ ἐφ' ἡλικίας ἔμφρονες γενόμενοι καὶ τὴν θρησκείαν ἠγαπήσαμεν, καὶ τὰ τῆς παιδείας ἐφιλοπονήσαμεν, ὅπως πρὸς τὰ λοιπὰ ἔθνη διαλεγόμενοι ἐλέγχειν αὐτὰ περὶ πλάνης δυνώμεθα. ἀλλὰ καὶ τὰ φιλοσόφων ἠκριβώσαμεν, ἐξαιρέτως δὲ*[4] *τὰ ἀθεώτατα, λέγω δὴ τὰ Ἐπικούρου καὶ Πυῤῥωνος, ἵνα μᾶλλον ἀνασκευάζειν δυνώμεθα.*

CV. *Σίμωνι δέ τινι μάγῳ σχεδὸν σύντροφοι γενόμενοι φιλίας ὁδῷ ἀπατηθῆναι ἐκινδυνεύσαμεν. ὅμως ταῦτα, μῆτερ, ἐπὶ καιροῦ ἀκριβέστερον ἐκτεθήσεται. πλὴν μέλλουσιν ἡμῖν ἀπατᾶσθαι ὑπὸ τοῦ Σίμωνος ἑταῖρός τις τοῦ κυρίου ἡμῶν Πέτρου, Ζακχαῖος λεγόμενος, προσηκάμενος ἐνουθέτησεν μὴ ἀπατηθῆναι τῷ μάγῳ, ἐπελθόντι δὲ τῷ Πέτρῳ προσήγαγεν, ὅπως ἡμᾶς πληροφορήσας πείσῃ περὶ τῶν τῇ θεοσεβείᾳ διαφερόντων. διὸ καὶ σὲ, μῆτερ, εὐχόμεθα, ἵνα ὧν ἡμεῖς καταξιώθημεν ἀγαθῶν, τούτων καὶ σὺ μεταλάβῃς, ὅπως κοινῇ ἁλῶν καὶ τραπέζης μεταλαβεῖν δυνηθῶμεν. αὕτη οὖν ἐστιν ἡ αἰτία, δι' ἣν ἐνόμιζες ἡμᾶς τεθνάναι, τὸ*[1] *ἐν ἐκείνῃ τῇ χαλεπωτάτῃ νυκτὶ ὑπὸ πειρατῶν ἀρθῆναι ἐν πελάγει.*

CVI. *Ταῦτα τοῦ Φαυστίνου εἰπόντος ἡ μήτηρ ἡμῶν προσέπεσε τῷ Πέτρῳ δεομένη καὶ ἀξιοῦσα, ὅπως αὐτήν τε καὶ τὴν ξενοδόχον αὐτῆς μεταπεμψάμενος βαπτίσῃ, ἵνα, φησὶ, μηδεμία τις ἡμέρα ἄμοιρος γένηται, ἀφ' ἧς τὰ ἐμαυτῆς ἀπέλαβον τέκνα, μὴ συνεστιαθεῖσα*[1] *αὐτοῖς. ταῦτα οὖν καὶ ἡμῶν τῇ μητρὶ συμπαρακαλεσάντων ὁ Πέτρος ἔφη· τί νομίζετε, ἐγὼ μόνος ἄσπλαγχνός εἰμι, ὅτι μὴ βούλομαι ὑμᾶς συνεστιασθῆναι τῇ μητρὶ, βαπτίσας αὐτὴν σήμερον; ἀλλὰ κἂν μίαν ἡμέραν πρὸ τοῦ βαπτισθῆναι νηστεῦσαι αὐτὴν δεῖ, ἐπειδὴ ἁπλῶς τινὰ ὑπὲρ ἑαυτῆς ἐφθέγξατο ἡ μήτηρ,*[2] *ἐπεὶ πολλῶν ἡμερῶν αὐτὴν ἀφελληνισθῆναι ἔδει.*

progressus, tot annis non comparet: prorsus vero interiit. Etenim infelix ob continentiam diligebat me et erat amans liberorum. Quare cunctis nobis a se super omnia delictis orbatus senex prae maximo dolore occubuit.

CIII. Matrem igitur haec locutam liberi audientes non amplius secundum Petri admonitionem se continere potuerunt: sed surgentes complexi sunt eam et cum multis lacrimis osculati. At illa dixit: Quid hoc sibi vult? Respondit Petrus: Advoca fortiter, o femina, animum tuum, ut natis tuis fruaris. Isti enim sunt Faustinus et Faustinianus filii tui, quos in profundo periisse dicebas illa horribili nocte. Et quo modo alius ipsorum Nicetas et alius Aquila nominetur, ipsi tibi exponere poterunt, et una tecum etiam nos audiemus. Ubi haec Petrus dixit, mater vehementer gavisa deliquio propemodum exanimata est. Postquam vero illam refocillavimus, sedit atque in semet ipsam regressa ait: Obsecro vos, dulcissimi filii, dicite mihi, quae acciderint vobis post illam perniciosam noctem.

CIV. Tum Nicetas coepit dicere: Illa ipsa nocte cum navis, quemadmodum nosti, fuisset resoluta, viri quidam, qui in mari latrocinari verentur, ceperunt nos et naviculae imposuerunt, et remigando aliquando ad terram deferebant, aliquando et cibos accersebant, sicque Caesaream Stratonis perduxerunt. Ibique nos in lacrimas effusos fame, metu, verberibus terrebant, ne quid temere contra suam sententiam loqueremur, et mutatis nostris nominibus vendere potuerunt. Porro mulier quaedam apud Iudaeos proselyta, honesta admodum, Iusta nomine, cum nos emisset, habuit loco filiorum atque omnibus Graecis disciplinis studiose erudivit. Nos vero per aetatem prudentes facti et religionem amavimus, et litteris gnaviter operam dedimus, ut cum reliquis gentibus disputantes eas de errore possemus arguere. Sed et perdidicimus philosophorum decreta, maxime quae a pietate in Deum alienissima sunt, Epicuri inquam et Pyrrhonis, quo magis possemus confutare.

CV. Caeterum una cum Simone quodam mago educati, ratione amicitiae in fraude fere inducti fuimus. Verum ista tibi mater in tempore diligentius exponentur. Nos interim cum paene iam deciperemur a Simone, quidam collega domini nostri Petri Zacchaeus nomine accedens monuit, ne falleremur a mago, et Petro advenienti nos obtulit, ut ab ipso perfecte, quae spectant ad cultum Dei, doceremur. Quare etiam te oramus, mater, ut quae nos consecuti sumus bona, illa et tu percipias, quo possimus cibum et mensam habere communem. Ea igitur causa fuit, propter quam existimasti nos obiisse, quod ea difficillima nocte a piratis in pelago rapti sumus.

CVI. Cum haec dixisset Faustinus, mater nostra procidit ad pedes Petri rogans et obsecrans, ut et ipsam et hospitam suam evocatam baptizaret, uti ne una, inquit, dies excludatur, ex quo natos meos recepi, qua cum iis non sumpserim cibum. Cumque nos eadem quae mater comprecaremur, Petrus ait: Quid putatis, me immisericordem esse solum, quod nolim vos matris convivio sociari, hodie illam baptizans? Sed necesse est eam vel una die ante baptismum ieiunare, quandoquidem simpliciter nonnulla pro se locuta est mater, alioqui multis ipsam diebus oportebat lustrari.

Cap. CIII. 1) *τοῦ* om. O. — 2) *ἀκούοντες* des. in V. — 3) *αὐτῇ* O. — 4) *ἡμῖν* O, qui mox invertit *ἐκείνην νύκτα*.

Cap. CIV. 1) *ὅτε — ὅτε* O. — 2) *ἐδειμάτουν* male om. V et Hom. XIII, 7. — 3) Inserendum *εἷς* ex Hom. — 4) *δὲ* om. V.

Cap. CV. 1) *τῷ* Hom.

Cap. CVI. 1) *συνεστιαθῆναι* V. — 2) *ἔφη ὁ Πέτρος* addit V.

CVII. *Κἀγὼ ἔφην·*[1] *εἰπὲ ἡμῖν, τίνα ἐφθέγξατο λόγον, ὃς τὴν πίστιν αὐτῆς ἐξέφανεν; καὶ ὁ Πέτρος ἔφη· ἡ ἀξίωσις αὐτῆς τοῦ συμβαπτισθῆναι αὐτὴν τῇ ξενοδόχῳ ἐνεργέτῃ.*[2] *οὐκ ἂν δὲ τοῦτο τῇ ὑπ' αὐτῆς ποθουμένῃ δοθῆναι παρεκάλει, εἰ μὴ πρότερον αὐτὴ διετέθη ὡς ἐπὶ μεγάλῃ τῇ βαπτίσματος δωρεᾷ.*[3] *ὅθεν ἐγὼ πολλῶν καταγινώσκω, ὁπόταν βαπτισθέντες καὶ πιστεύειν λέγοντες μηδὲν ἄξιον πίστεως ποιῶσι, μηδὲ οὓς ἀγαπῶσι, λέγω δὴ γυναῖκας ἑαυτῶν, υἱούς, φίλους πρὸς τοῦτο προτρέπωνται.*[4] *εἰ γὰρ πεπιστεύκασι ζωὴν αἰώνιον σὺν ἔργοις καλοῖς δωρεῖσθαι τὸν θεόν,*[5] *ἀνυπερθέτως, οὓς ἠγάπων, προετρέποντο βαπτισθῆναι. ἀλλ' ἐρεῖ τις ὑμῶν· ἀγαπῶσιν αὐτοὺς καὶ φροντίζουσιν αὐτῶν. τοῦτο εὐηθές ἐστι. ἐπεὶ τί δήποτε νοσοῦντας ὁρῶντες ἢ ἀπαγομένους τὴν ἐπὶ θάνατον,*[6] *ἢ ἄλλα τινὰ χαλεπὰ πάσχοντας, ὀδύρονται καὶ ἐλεοῦσι;*[7] *οὕτως εἰ πεπιστεύκεισαν, αἰώνιον πῦρ μένειν ἐπὶ τοὺς τὸν θεὸν μὴ σέβοντας, οὐκ ἂν ἐπαύσαντο νουθετοῦντες ἢ καὶ ἀπειθοῦντας ὁρῶντες, ὡς περὶ ἀπίστων ὀδυνώμενοι, τὴν κατ' αὐτῶν κόλασιν πεπληροφορημένοι. καὶ τὰ νῦν τὴν ξενοδόχον πέμψας ἀνακρινῶ, εἰ τὸν νόμον ἡμῶν ἀγαπᾶν αἱρεῖται, καὶ οὕτως ἀκολούθως ἃ δεῖ πράξομεν.*[8] *ἡ δὲ μήτηρ ὑμῶν ἐπειδὴ πιστῶς διάκειται περὶ τοῦ βαπτίσματος, κἂν μίαν πρὸ τοῦ βαπτίσματος νηστευσάτω ἡμέραν.*

CVIII. *Ἡ δὲ ὤμνυεν· δύο*[1] *τῶν διελθουσῶν ἡμερῶν τῇ γυναικὶ Πέτρου*[2] *τὰ κατὰ τὸν ἀναγνωρισμὸν διηγουμένη ὑπὸ τῆς πολλῆς χαρᾶς τροφῆς μεταλαβεῖν οὐκ ἠδυνήθην, ἢ ἐχθὲς*[3] *μόνον βραχέος ὕδατος. ἐμαρτύρει*[4] *τε τῷ ὅρκῳ ἡ γυνὴ Πέτρου λέγουσα, ὡς*[5] *ἀληθῶς οὐκ ἐγεύσατο. καὶ ὁ Ἀκύλας ἔφη· οὐκοῦν οὐδὲν κωλύει αὐτὴν βαπτισθῆναι. καὶ ὁ Πέτρος· ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο νηστεία βαπτίσματος, ὁ μὴ δι' αὐτὸ γέγονε. καὶ ὁ Φαυστινιανὸς 'πεκρίνατο· ἴσως οὖν ὁ θεὸς βουλόμενος ἡμῶν τὴν μητέρα μηδεμίαν ἡμέραν τῆς ἡμῶν ἐπιγνώσεως χωρίσαι τῆς τραπέζης, προῳκονόμησε τὴν νηστείαν. ὡς γὰρ ἐσωφρόνησεν ἐν ἀγνοίᾳ τὸ πρέπον τῆς ἀληθείας ποιήσασα, οὕτως*[6] *καὶ νῦν ὁ θεὸς ἴσως ᾠκονόμησεν αὐτὴν πρὸ μιᾶς ἡμέρας*[7] *νηστεῦσαι ἐν ἀγνοίᾳ ὑπὲρ τοῦ ἀληθοῦς βαπτίσματος, ἵνα ἀπὸ πρώτης ἡμέρας τοῦ γνωρίσαι ἡμᾶς σὺν ἡμῖν ἁλῶν μεταλαβεῖν δυνηθῇ.*

CIX. *Καὶ ὁ Πέτρος ἔφη· μὴ ἡμᾶς νικάτω ἡ κακία πρόφασιν εὑροῦσα τὴν πρόνοιαν καὶ ἡ*[1] *τεκούσης στοργή. ἀλλὰ μᾶλλον ὑμεῖς κἀγὼ σὺν ὑμῖν τὴν σήμερον διαμείνωμεν νηστεύοντες, καὶ αὔριον βαπτισθήσεται. οὐδὲ ἡ ὥρα τῆς σήμερον ἡμέρας ἐπιτήδειός ἐστιν εἰς τὸ βάπτισμα. καὶ ὅμως οὕτως*[2] *γενέσθαι οἱ πάντες συνευδοκήσαμεν. ὀρθριώτερον δὲ πολλῷ τοῦ καθ' ἡμέραν διυπνισθεὶς ὁ Πέτρος*[3] *εἰσῄει πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἐξυπνίσας ἔφη· Φαυστῖνος καὶ Φαυστινιανὸς ἅμα Κλήμεντι μετὰ τῶν οἰκείων ἀκολουθησάτωσάν μοι,*[4] *ὅπως ἐν σκεπεινῷ τῆς θαλάσσης τόπῳ ἐλθόντες βαπτίσαι αὐτὴν δυνηθῶμεν.*

CX. *Πλὴν ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν γενομένων ἡμῶν μεταξὺ πέτρων τινῶν γαληνὸν καὶ καθαρὸν τόπον*[1] *εὐπορησάντων ἐβάπτισεν αὐτὴν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἡμεῖς δὲ οἱ ἀδελφοὶ τῶν γυναικῶν χάριν καὶ ἄλλοι τινὲς ὑπεχωρήσαμεν. ἔπειτα ὁ Πέτρος τὰς γυναῖκας διὰ τὸν ὄχλον*[2] *προέπεμψεν δι' ἄλλης ὁδοῦ ἐπὶ τὴν ξενίαν ἐλθεῖν κελεύσας, ἀνδρῶν τε μόνοις ἡμῖν συνεῖναι τῇ μητρὶ καὶ ταῖς αὐταῖς γυναιξὶν [ἐπέτρε-*

Cap. CVII. 1) *εἶπον* O. — 2) *εὐεργέτιδι* O. — 3) *εἰ μὴ πρότερον αὐτὴ τῇ βαπτίσματος προσῆλθε δωρεᾷ* O. — 4) *τρέπονται* O, *προτρέπονται* V. —

CVII. Et ego Dic nobis, inquam, qualem protulerit sermonem, qui fidem illius patefecerit? Respondit Petrus: Ille sermo est, quo rogavit, ut ipsa cum hospita benefica simul baptizaretur. Non autem rogaret, ut illi quam diligit praestaretur haec gratia, nisi prius erga baptismum tanquam erga magnum munus esset affecta. Unde et ego reprehendo plurimos, qui cum baptizati fuerint et credere se dicant, nihil tamen dignum fide agant, neque eos quos diligunt (uxores, inquam, filios, amicos) ad hoc hortentur. Nam si crederent, vitam aeternam cum bonis operibus a Deo donari, absque dilatione, quos diligerent, ad eum suscipiendum exhortarentur. Sed dicet vestrum quis: Diligunt eos ac de iis sunt solliciti. Id stultum est. Nam cur tandem eos aegrotare videntes, aut in mortis viam abduci, aut quaedam alia molesta sustinere, gemunt atque miserantur? Ita si credidissent, ignem aeternum manere eos qui Deum non colunt, non cessarent monere vel tanquam de infidelibus dolere, dum eos cernunt incredulos, certi futurae illorum poenae. Nunc ergo hospitam accersitam interrogabo, num legem nostram velit amplecti, et prout consequens fuerit agemus. At vestra mater quoniam, ut decet fidelem, in baptismum animata est, vel uno die ante baptismum ieiunet.

CVIII. Illa vero iurabat dicens: Duobus superioribus diebus, dum narro mulieri Petri recognitionis eventum, prae multo gaudio cibum capere nequivi, nisi quod hesterna die paullum aquae sumpsi. Cui iuramento uxor Petri testimonium praebuit dicens, vere eam nihil gustasse. Et Aquila ait: Nihil ergo impedit, quin baptizetur. Tum Petrus: At hoc non est baptismi ieiunium, quod non propter id factum est. Et Faustinianus respondit: Sed fortasse Deus volens matrem nostram ne uno quidem post recognitionem die a nostra mensa separari, hoc ieiunium praestruxit. Sicut enim in ignoratione servavit pudicitiam id quod veritatem decet faciens, ita et nunc Deus forte providit, eam ante unum diem in ignorantia ieiunare pro vero baptismo, ut a primo die quo nos agnovit nobiscum posset etiam salem seu cibum percipere.

CIX. Tum Petrus Non nos, inquit, vincat malitia praetextum nacta providentiam et matris affectum: sed magis vos et ego vobiscum hodie in ieiunio permaneamus, et cras baptizabitur. Neque enim hodiernae diei hora ad baptismum apta est. Itaque sic fieri omnes consensimus. Multo autem maturius quam quotidie solebat Petrus experrectus ad nos ingressus est, quos somno excitavit, at dixit: Faustinus et Faustinianus unaque Clemens cum suis me sequantur, ut venientes ad obtectum maris locum baptizare eam possimus.

CX. Cum igitur essemus in littore inter saxa quaedam, quae tranquillum et mundum locum praebebant baptizavit eam in nomine patris et filii et spiritus sancti. Nos autem fratres et alii quidam secessimus mulierum gratia. Postea Petrus mulieres ob multitudinem praemisit iubens, ut per alteram viam irent ad hospitium, solisque virorum nobis permisit matrem ac mulieres comitari. Venientes ergo ad diversorium, et praestolantes adventum illius colloquebamur invicem. Post sat multas vero horas

---

5) *ἐπὶ τῷ βαπτίσματι* add. Codex Hom. Ottob. et Epit. — 6) *θανάτῳ* O. — 7) *ἐλεοῦσιν* O. — 8) *πράξωμεν* O.

Cap. CVIII. 1) *ὅτι δύο* O. — 2) *Πέτρου* om. V, qui subinde *τὰ κατὰ τῶν ἀναγνωρισμῶν*. — 3) *χθὲς* O. — 4) *μαρτυρήσει* V. — 5) *ὡς* om. V. — 6) *οὕτω* O. — 7) *ἡμέρας* des. in O.

Cap. CIX. 1) *ἡ* des. in V. — 2) *οὕτω* O. — 3) *ὁ Πέτρος διυπνευσθεὶς* ordo in O. — 4) *ἀκολουθήτωσάν μοι* V.

Cap. CX. 1) *γαληνοῦ καὶ καθαροῦ τόπου* leg. O. — 2) *διὰ τὸν ὄχλον* om. O, *διὰ τῶν ὄχλων* scr. V, ubi dein deest

ψεν.][3] ἐλθόντες οὖν εἰς τὴν ξενίαν καὶ ἀναμένοντες αὐτὸν ἐλθεῖν ἀλλήλοις διελεγόμεθα. μετὰ ἱκανὰς δὲ ὥρας ὁ Πέτρος ἐλθὼν καὶ ἄρτον λαβὼν, εὐχαριστήσας, εὐλογήσας,[4] ἁγιάσας, κλάσας, τῇ μητρὶ πρῶτον ἐπέδωκεν, μετὰ ταύτην ἡμῖν τοῖς υἱοῖς αὐτῆς. καὶ οὕτως αὐτῇ συνεστιάθημεν, καὶ τὸν θεὸν εὐλογήσαμεν.

CXI. Τότε λοιπὸν ὁ Πέτρος, τὸν ὄχλον εἰσεληλυθότα ἰδὼν, καθεσθεὶς καὶ παρακαθεσθῆναι ἡμᾶς κελεύσας ὑφηγεῖται,[1] τίνι λόγῳ προπέμψας ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος αὐτὸς βραδύνας ἐπῆλθεν. τὴν δὲ αἰτίαν ἔλεγεν τοιαύτην· ἅμα τῷ ὑμᾶς, φησὶν, ἀποστῆναι γέρων συνεισῄει ἐργάτης, περίεργος[2] κλέπτων ἑαυτὸν, προκατασκοπήσας ἡμᾶς, ὡς αὐτὸς ὕστερον ὡμολόγησεν, πρὸς τὸ ἰδεῖν τί ἂν πράττοιμεν εἰς τὸν σκεπανὸν[3] τόπον εἰσελθόντες· εἶτα λάθρα ἐκβὰς ἠκολούθησεν ἐν[4] εὐκαίρῳ τόπῳ προσελθὼν καὶ προσαγορεύσας ἔφη· ἐκ πολλοῦ σοι ἀκολουθῶν καὶ συντυχεῖν θέλων ᾐδούμην, μήπως ὡς περιέργῳ μοι χαλεπαίνῃς· νῦν δὲ[5] τὰ ἐμοὶ δοκοῦντα ἀληθῆ εἰ βούλει λέγω. κἀγὼ ἀπεκρινάμην· λέγε ἡμῖν ὅπερ σοι δοκεῖ καλὸν εἶναι, καὶ ἀποδεξόμεθά σε, κἂν τῷ ὄντι μὴ καλὸν ᾖ[6] τὸ λεγόμενον, ἐπείπερ ἀγαθῇ προαιρέσει τὸ δοκοῦν σοι καλὸν εἰπεῖν ἠθέλησας.

CXII. Καὶ ὁ γέρων τοῦ λέγειν ἤρξατο οὕτως·[1] θαλάσσῃ ὑμᾶς λελουμένους εἰς τὸν ἀπόκρυφον τόπον ὑποχωρήσαντας ἰδὼν, προσελθὼν λάθρα κατεσκόπουν τὸ τί ἂν ἐν κρυφαίῳ εἰσιόντες πράττοιτε, καὶ ἐπειδὴ εὐχομένους εἶδον, ὑπεχώρησα· ἐλεήσας δὲ ὑμᾶς ἀνέμεινα, ὅπως ἐξιοῦσιν[2] προσομιλήσας πείσω μὴ ἀπατᾶσθαι. οὔτε γὰρ θεός ἐστιν, οὔτε πρόνοια, ἀλλὰ γενέσει τὰ πάντα ὑπόκειται, ὡς ἐγὼ ἐφ᾿ οἷς πέπονθα πεπληροφόρημαι ἐκ πολλοῦ ἀκριβῶν τὸ μάθημα. μὴ οὖν ἀπατῶ. εἴτε γὰρ εὔχῃ, εἴτε μὴ, τὰ ἐκ τῆς γενέσεως παθεῖν ἀνάγκην ἔχεις. αἱ γὰρ εὐχαὶ εἰ ἐδύναντό τι ἢ τὸ εὐποιεῖν, αὐτὸς ἂν ἐν τοῖς κρείττοσιν ἤμην· καὶ νῦν, εἰ μή σε ἀπατᾷ ἡ πενιχρά μου[3] αὕτη ἐσθὴς, οὐκ ἀπιστήσεις οἷς λέγω. ἐν πολλῇ βίου ποτὲ ὢν περιουσίᾳ πολλὰ καὶ θεοῖς ἔθυον, καὶ δεομένοις παρεῖχον, καὶ ὅμως εὐχόμενός τε καὶ εὐσεβῶν τὴν πεπρωμένην ἐκφυγεῖν οὐκ ἠδυνήθην. κἀγὼ ἔφην· τίνα ἐστιν, ἃ πέπονθας; ὁ δὲ ἀπεκρίνατο· οὐκ ἀνάγκη λέγειν νῦν, ἴσως δὲ ἐπὶ τέλει ἀκούσῃ, τίς τε ὢν ἐγὼ καὶ τίνων καὶ[4] ἐν ποίαις βίου περιστάσεσι γέγονα. νῦν δὲ, ὅτι γενέσει τὰ πάντα ὑπόκειται, πληροφορηθῆναί σε θέλω.

CXIII. Κἀγὼ ἔφην· εἰ γενέσει τὰ πάντα ὑπόκειται, καὶ τοῦτο οὕτως ἔχον πεπληροφόρησαι, σεαυτῷ ἐναντία νοῶν συμβουλεύεις. εἰ μὲν γὰρ παρὰ γένεσιν οὐ δυνατὸν οὐδὲ τὸ φρονεῖν, τί ματαιοπονεῖς, συμβουλεύων γενέσθαι ὃ γενήσεσθαι[1] ἀδύνατόν ἐστιν; ἀλλ᾿ ἔτι μὴν εἰ γένεσις ὑφέστηκεν,[2] μὴ σπεῦδε πείθειν ἐμὲ μὴ σέβειν[3] τὸν καὶ τῶν ἄστρων δεσπότην, οὗ θέλοντος μὴ γενέσθαι τι, γενέσθαι ἀδύνατον. ἀεὶ γὰρ τὸ ὑποκείμενον τῷ ἡγουμένῳ πείθεσθαι ἀνάγκην ἔχοι. τὸ μέντοι τοὺς νομιζομένους θεοὺς σέβειν, γενέσεως ἐπικρατούσης, περιττόν ἐστιν. οὔτε γὰρ παρὰ τὸ δοκοῦν τῇ πεπρωμένῃ [τι][4] γίνεται, οὔτε αὐτοί τι ποιεῖν δύνανται, τῇ καθόλου αὐτῶν ὑποκείμενοι γενέσει. εἰ γένεσις ἔστιν, ἀντίκειται τὸ[5] μὴ πρῶτον ἄρχειν· ἢ ὑποκεῖσθαι οὐ δύναται τὸ ἀγέννητον ὡς ἀγέννητον ἑαυτοῦ[6] πρεσβύτερον μηδὲν ἔχον.

CXIV. Τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους λεγόντων ἡμῶν πολὺς παρέστη ὄχλος. καὶ τότε ἐγὼ εἰς τὸν ὄχλον ἀποβλέπων ἔφην· ἐγὼ καὶ τὸ ἐμὸν φῦλον ἐκ προγόνων θεὸν σέβειν παρειληφὼς καὶ παράγγελμα ἔχων γενέσει μὴ προσανέχειν, λέγω δὴ τῷ τῆς ἀστρολογίας μαθήματι· διὰ τοῦτο οὐ προσέσχον. ὅθεν ἀστρο-

Petrus regressus accepit panem, gratias egit, benedixit, consecravit, fregit et matri primum dedit ac post eam nobis eius filiis. Atque ita cum ea comedimus, Deumque laudibus prosecuti sumus.

CXI. Tum deinde Petrus ingressum populum videns cum sedisset nosque iussisset assidere, enarravit qua ratione nobis post baptismum praemissis ipse tarde rediisset. Causam vero hanc dicebat: Simul atque vos, inquit, discessistis, senex operarius advenit, qui curiose se occultaverat, nobis prius observatis (sicut ipse postea fassus est), ut videret, quidnam ingressi locum obtectum ageremus; postea clam exiit et secutus est, atque in opportuno loco conveniens me ac salutans ait: Iam diu te sequens et alloqui cupiens verebar, ne mihi tanquam curioso irascereris; nunc autem quae mihi videntur vera, si vis profero. Et ego respondi: Dic nobis quod tibi videtur esse bonum, et laudabimus te, licet re vera, quod dixeris, bonum non fuerit, quoniam prudenti consilio id, quod tibi visum est bonum, volueris proloqui.

CXII. Tum senex ita coepit dicere: In mari vos lavisse vidi et post hoc ad secretum secessisse locum: accedens ergo et observans de occulto, quid in secretum ingressi ageretis, cum orantes inspexissem, secessi: et vos miseratus opperiri coepi, usquequo egressos alloquerer ac docerem, ne erretis. Quia neque Deus est, neque Providentia, sed Genesi omnia subiacent, sicut ego ex iis, quae mihi accederunt, manifestissime comperi, in disciplina matheseos iam pridem diligenter eruditus. Noli ergo errare. Sive enim ores, sive non, quae Genesis tua continet, haec tibi accident necessario. Nam si preces possent aliquid vel bona opera, ipse inter feliciores essem. Ac nunc, nisi te decipit haec paupercula mea vestis, dictis meis non diffidas. Cum olim in magna bonorum abundantia versarer, multa tum diis immolabam, tum egenis largiebar: attamen dum oro ac pie vivo, fatum non potui effugere. Et ego dixi: Quaenam sunt, quae tibi contigerunt? Ille vero respondit. Non necesse est nunc dicere: forte autem in fine audies, quisnam ego cum essem et ex quibus ortus et in quales incurrerim vitae calamitates. Sed nunc, omnia subiici Geniturae, volo tibi esse persuasissimum.

CXIII. Ego dixi: Si Genesi cuncta subsunt, hocque ita esse persuasum habes, tecum pugnantia cogitas et consulis. Etenim si contra Natale ne sentire quidem possumus, cur frustra laboras id fieri consulendo, quod esse nequit? Quinetiam si Nativitas subsistit, noli in eo navare operam, ut persuadeas mihi, ne colam astrorum etiam Dominum, quia etsi velim non fieri aliquid, fieri nequit. Semper enim, quod subest, ei, quod praeest ac ducit, pareat necesse habet. Certe venerari eos, qui dii putantur, Genesi dominante superfluum est. Neque enim praeter id, quod fato placet, quidquam fit, neque ipsi quidpiam facere possunt, qui universali Genesi suae sint subiecti. Si Genesis existit, repugnat, id quod non est primum, imperare: aut subiectum esse non potest, cum ingenitum, utpote ingenitum, nihil habeat se antiquius.

CXIV. Haec cum inter nos loqueremur, ingens adstitit hominum multitudo. Tuncque ad eos respiciens dixi: Ego cum genere meo accepi a maioribus cultum Dei, et praeceptum habeo, ne ortui adhaeream, astrologicae inquam disciplinae: idcirco ad eam animum non applicui. Unde

---

δι᾽. — 3) [ἐπέτρειψεν adiunxi ex Hom. XIV, 1. — 4) εὐλογήσας om. O.

Cap. CXI. 1) ὑφηγεῖτο O. — 2) περιέργως Hom., quod praestat. Subinde κλεπῶν (sic) O. — 3) σκεπεινὸν O. — 4) ἐν om. O. — 5) ὡς νῦν p. νῦν δὲ O. — 6) ἦν O.

Cap. CXII. 1) οὕτω O. — 2) ἀξιοῦσιν V. — 3) πενηχρά μου scr. O. — 4) καὶ des. in V.

Cap. CXIII. 1) γενήσασθαι O. — 2) ὑφέστηκε O. — 3) μὴ σέβειν om. O. — 4) [τι] inserui ex Hom., Epit. — 5) τῷ V. — 6) ἑαυτῷ O.

λογίας μὲν οὐκ εἰμὶ ἔμπειρος· ὧν δέ εἰμι, ὑφηγήσομαι. ἐπειδὴ γένεσιν ἀπ' αὐτῆς τῆς κατὰ γένεσιν ἐπιστήμης ἀνασκευάζειν οὐ δύναμαι, βούλομαι ἄλλῳ τρόπῳ ἀποδεῖξαι, ὅτι κατὰ πρόνοιαν διοικεῖται τὰ πράγματα, καὶ ἕκαστος πρὸς ἃ πράττει, τιμῆς ἢ κολάσεως τεύξεται· εἴτε δὲ νῦν, εἴτε αὖθις, οὐθέν μοι διαφέρει, πλὴν ὅτι πάντως ἀπολαύσει ἕκαστος ὧν ἔπραξεν. ἡ δὲ ἀπόδειξις τοῦ μὴ εἶναι γένεσιν ἔστιν αὕτη.[1] τῶν παρεστότων εἴ τις ὀφθαλμῶν[2] ἐστέρηται, ἢ κυλλὴν τὴν χεῖρα ἔχει, ἢ χωλὸν τὸν πόδα, ἢ ἕτερόν τι περὶ τὸ σῶμα, ὃ ὑποστροφὴν πρὸς ἴασιν πάλιν οὐκ ἔχει, καὶ παντὸς ἰαματικοῦ ἐπαγγέλματος ἐκτός ἐστιν· ὃν οὐδὲ ἀστρολόγοι ἰάσεσθαι ἐπαγγέλλονται, ὅτι μὴ ἀπὸ τοῦ μακροῦ αἰῶνος τοιοῦτόν τι γέγονεν· ἐγὼ δὲ[3] θεοῦ δεηθεὶς τὴν ἴασιν παρέξω, ὁπότε[4] ἐκ γενέσεως κατόρθωσιν τὸ τοιοῦτον οὐδέποτε λαβεῖν ἠδυνήθη. τούτου οὕτως[5] γενομένου, οὐχ ἁμαρτάνουσιν οἱ τὸν πάντα δημιουργήσαντα θεὸν βλασφημοῦντες; καὶ ὁ γέρων ἀπεκρίνατο· βλασφημεῖν γάρ ἐστι τὸ λέγειν γενέσει ὑποκεῖσθαι τὰ πάντα; κἀγὼ ἀπεκρινάμην· καὶ πάνυ. εἰ γὰρ πᾶσαι αἱ τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτίαι καὶ ἀσέβειαι καὶ ἀσέλγειαι ἐξ ἀστέρων γίνονται, οἱ δὲ ἀστέρες ταῦτα ποιεῖν ὑπὸ θεοῦ ἐτάγησαν, ἵνα πάντων χαλεπῶν ἀποτελεστικοὶ γένωνται, αἱ πάντων ἁμαρτίαι εἰς αὐτὸν ἀναφέρονται τὸν τὴν γένεσιν θέντα ἐν τοῖς ἄστροις.

CXV. *Καὶ ὁ γέρων ἀπεκρίνατο· ἀληθῶς μεγάλα[1] ἔφης, ἀλλὰ πάσῃ σου τῇ ἀπαραβλήτῳ ἀποδείξει ἡ ἐμὴ ἐμποδίζει συνείδησις. ἐγὼ γὰρ ἀστρολόγος ὢν καὶ Ῥώμην πρῶτον οἰκήσας φιλωθεὶς τινὶ πρὸς γένους ὄντι Καίσαρος αὐτοῦ τε καὶ τῆς συμβίου τὴν γένεσιν ἠπιστάμην· καὶ ἱστορήσας ἀκολούθως τῇ γενέσει αὐτῶν τὰς πράξεις ἀποτελεσθείσας ἔργῳ, σοὶ λόγῳ πείθεσθαι οὐ δύναμαι. ἦν γὰρ τῆς γενέσεως αὐτῆς τὸ διάθεμα ποιοῦν μοιχάδας, ἰδίων δούλων ἐρώσας, καὶ ἐπὶ ξένης ἐν ὕδασι θνησκούσας· ὃ καὶ οὕτως[2] γέγονεν. ἐρασθεῖσα[3] γὰρ τοῦ ἰδίου δούλου, καὶ μὴ φέρουσα τὸν ψόγον, φυγοῦσα σὺν αὐτῷ, ἐν ἀλλοδαπῇ ὁρμήσασα καὶ κοινωνήσασα αὐτῷ θαλάσσῃ διεφθάρη.*

CXVI. *Κἀγὼ ἀπεκρινάμην· πῶς γινώσκεις, ὅτι ἡ φυγοῦσα ἐπ' ἀλλοδαπῇ[1] γενομένη τὸν δοῦλον ἔγημεν καὶ γήμασα ἐτελεύτησεν; καὶ ὁ γέρων· ἀσφαλῶς οἶδα τὰ ἀληθῆ, οὐχ ὅτι ἔγημεν, ὁπότε οὐδὲ ὅτι ἤρα ἐγίνωσκον. ἀλλὰ μετὰ τὴν αὐτῆς ἀπαλλαγὴν ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐμοὶ διηγήσατο πάντα τὰ κατὰ τὸν αὐτῆς ἔρωτα, καὶ ὡς σεμνὸς ὤν, ἅτε δὴ καὶ ἀδελφός, οὐκ ἠβουλήθη μιᾶναι τὴν κοίτην, καὶ πῶς βουλομένη καὶ αἰδουμένη αὐτὸν καὶ τὸν ψόγον ἡ τάλαινα (οὐκ ἔστιν γὰρ αὐτὴν μέμψασθαι, ὅτι ἐκ γενέσεως ταῦτα ποιεῖν καὶ πάσχειν ἠναγκάζετο) ὄνειρον εἴτε ἀληθῆ, εἴτε ψευδῆ[2] ἐπλάσατο, οὐκ ἔχω λέγειν. ἔλεγεν[3] γὰρ αὐτὴν εἰρηκέναι, ὡς ὅτι ἐν ὁράματι ἐπιστάς τις ἐκέλευσέν μοι, ἅμα τέκνοις ἐξαυτῆς τὴν Ῥωμαίων ἐκβῆναι πόλιν. ὁ δὲ ἀνὴρ σῴζεσθαι αὐτὴν σὺν τοῖς υἱοῖς σπεύδων αὐτίκα αὐτοὺς παιδευθησομένους εἰς τὰς Ἀθήνας ἐξέπεμψεν σὺν τῇ μητρὶ καὶ δούλοις, τρίτον δὲ υἱὸν ἔχων ἔσχεν παρ' ἑαυτῷ,[4] ὡς δὴ τοῦ χρηματίσαντος κατ' ὄναρ συνεῖναι αὐτὸν αὐτῷ ἐπιτρέψαντος. πολλοῦ δὲ χρόνου διελθόντος ὡς οὐκ ἔλαβε γράμματα παρ' αὐτῆς αὐτοῦ πολλάκις πέμψαντος εἰς Ἀθήνας, ἐμὲ παραλαβὼν ὡς πάντων αὐτῷ γνησιώτερον ὄντα, ἐπὶ τὴν ζήτησιν αὐτῆς ἐπορεύθη. πολλὰ μὲν οὖν αὐτῷ καὶ κατὰ τὴν ἀποδημίαν συνέκαμον προθύμως μεμνημένος, ὅτι τῆς πάλαι αὐτοῦ εὐδαιμονίας κοινωνόν με πάντων εἶχεν ὑπὲρ πάντας αὐτοῦ με τοὺς φίλους ἀγαπῶν. καὶ δὴ ἀπεπλεύσαμεν αὐτῆς τῆς[5] Ῥώμης, καὶ οὕτως*

astrologiae quidem non sum peritus: quorum autem peritiam habeo, illa exponam. Quia Genesin ex ipsa Geneseos scientia confutare nequeo, volo alia ratione ostendere, per Dei providentiam res administrari, et unumquemque secundum ea quae faciat, praemium vel poenas esse nacturum: sive autem nunc, sive posthac, nihil mea interest, nisi quod omnino unusquisque fructum eorum quae gesserit percipiet. Demonstratio autem, non esse Genesin, haec est. Ex adstantibus si quis oculis sit orbatus, aut mutilam habeat manum, vel pedem claudum, vel in corpore aliquid aliud, quod et redire ad integritatem non valeat, et sit supra omnem magicam artem: quem neque astrologi se profiteantur sanaturos, quoniam ab omni seculo nihil tale contigit: ego vero Deum precatus sanitatem praebuero, quandoquidem id nullatenus potuit per Genesin corrigi. Hoc ita facto, nonne errant, qui in cunctorum opificem Deum maledicta et blasphemias coniiciunt? Respondit senex: Scilicet id est maledicta conferre, dicere Geniturae subiici universa? Excepi ego: Omnino est. Nam si omnes hominum errores et impietates et impudicitiae ex stellis oriuntur, stellae autem ad ea facienda a Deo constitutae sunt, quo cunctorum flagitiorum sint effectrices, omnium peccata ad eum referuntur, qui in astris posuerit Genesin.

CXV. Et senex respondit: Reapse praeclara locutus es: sed omni tuae incomparabili probationi mea obstat conscientia. Ego enim, qui astrologus sum, et Romae primum habitavi, amicus factus cuiusdam qui erat ex genere Caesaris, viri illius uxorisque eius Genituram notam habui; cumque viderim res, prout ferebat eorum Genesis, revera evenisse, sermone a te nequeo persuaderi. Habebat enim mulier talem constellationem, quae adulteras facit, et servos proprios amare, in peregrinatione et in aquis defungi: quod et ita factum est. Incidit namque in amorem servi sui, et opprobrium non ferens fugit cum ipso; ac peregre profecta, illique commista, periit in mari.

CXVI. Et ego respondi: Unde scis, quod illa fugiens, in alieno solo posita servo nupserit et post nuptias fuerit defuncta? Et senex Certissime, inquit, scio, revera non quod nupserit servo, quandoquidem neque quod eum amaret, agnoveram. Sed postquam profecta est, frater viri eius mihi enarravit omnem illius amorem: quod ipse, qui honestus erat, utpote frater, noluerit torum maculare, et quo modo volens, ac ipsum atque opprobrium verita illa infelix (neque enim imputandum ei est, quia eam Genesis facere illa et perpeti compulit) finxerit somnium, verumne an falsum, non habeo dicere. Aiebat siquidem ipsam dixisse: Adstitit mihi quidam per visum, qui iussit me cum liberis sine mora urbe Roma egredi. At vir pro salute eius filiorumque sollicitus confestim eos erudiendos Athenas misit cum matre et servis: habens vero tertium filium sibi eum retinuit; is enim, qui responsa in somnis dederat, cum eo manere illum permiserat. Caeterum multo elapso tempore quia ab ea litteras non accepit, cumque saepe Athenas misisset, assumpto me, qui ei omnium essem coniunctissimus ac fidissimus, ad eam quaerendam profectus est. Multos equidem cum ipso in peregrinatione labores alacriter tuli, memor quod in prisca sua felicitate me omnium habuisset socium ac supra omnes amicos dilexisset. Itaque Roma solvimus, sicque in has

---

Cap. CXIV. 1) *αὕτη ἔστιν* inv. O.— 2) *ὀφθαλμὸν* O. — 3) *δὲ* om. O. — 4) *ὁπότε δὲ* O. — 5) *οὕτω* O.

Cap. CXV. 1) *μεγάλως* V. — 2) *οὕτω* O. — 3) *ἐρασθεὶς* O.

Cap. CXVI. 1) *ἐπ' ἀλλοδαπῆς* O. — 2) *ψευδὴ εἴτε ἀληθῆ* ord. inv. O. — 3) *ἔλεγε* O. — 4) *αὐτῷ* V. — 5) *τῆς* om. O.

εἰς τὰ ἐνταῦθα τῆς Συρίας μέρη ἐγενόμεθα, καὶ οὐ μετὰ πολλὰς ἡμέρας ἀθυμῶν ἐτελεύτησεν. ἐγὼ δὲ ἐνταῦθα ἐλθὼν τὰς διὰ τῶν χειρῶν ἔκτοτε μέχρι τοῦ δεῦρο πορίζομαι τροφάς.

CXVII. Ταῦτα τοῦ γέροντος εἰπόντος συνιδὼν[1] ὅτι ὃν ἔλεγεν τεθνάναι γέροντα, αὐτὸς ἦν ἐξ ὧν ἔλεγεν ὁ ὑμέτερος πατὴρ, οὐκ ἐβουλήθην[2] τὸ καθ' ὑμᾶς αὐτῷ συναντιλαβεῖν, μέχρις ἂν ὑμῖν προσανάθωμαι. πλὴν τὰ κατὰ τὴν ξενίαν αὐτοῦ καταμαθὼν καὶ τὴν ἐμὴν μηνύσας ἀκριβείας ἕνεκα, τοῦτο μόνον ἐπυθόμην, τί ὄνομα τῷ γέροντι; ὁ δὲ ἔφη· Φαῦστος. τί δὲ τοῖς διδύμοις υἱοῖς; ὁ δὲ ἀπεκρίνατο· Φαυστῖνος καὶ Φαυστινιανός. τί δὲ τῷ τρίτῳ υἱῷ; ὁ δὲ εἶπεν· Κλήμης. τί δὲ τῇ τούτων μητρί; ὁ δὲ ἔφη· Ματθιδία.[3] ὑπὸ συμπαθείας οὖν ἐγὼ σύνδακρυς γενόμενος, ἀπολύσας τοὺς ὄχλους ἦλθον πρὸς ὑμᾶς, ἵνα μετὰ τὴν ἁλῶν κοινωνίαν ταῦτα προσανάθωμαι ὑμῖν. πρὸ δὲ τοῦ ἁλῶν μεταλαβεῖν εἰπεῖν ὑμῖν οὐκ ἠβουλήθην, μήπως ὑπὸ λύπης νικηθέντες ἐν τῇ τοῦ βαπτίσματος ἡμέρᾳ πενθοῦντες διατελέσητε, ὁπότε καὶ ἄγγελοι χαίρουσιν. ταῦτα τοῦ Πέτρου εἰπόντος[4] ἐδακρύομεν οἱ πάντες μετὰ τῆς μητρός. ὁ δὲ δακρύοντας ἡμᾶς ἰδὼν ἔφη· νῦν ἕκαστος ὑμῶν φόβῳ τῷ πρὸς θεὸν γενναίως φερέτω τὰ λεχθέντα. οὐ γὰρ δὴ σήμερον ὑμῖν ἐτελεύτησεν ὁ πατὴρ, ἀλλὰ καὶ ἔκπαλαι, ὡς ὑμεῖς στοχαζόμενοι εἰρήκατε.

CXVIII. Ταῦτα τοῦ Πέτρου εἰπόντος ἡ μήτηρ μὴ φέρουσα βοῶσα ἔφη· οἴ μοι, ἄνερ, ἡμᾶς ἀγαπῶν, κρίσει ἐτελεύτησας, ἡμεῖς δὲ ζῶντες φῶς ὁρῶμεν καὶ τροφῆς μεταλαμβάνομεν. οὔπω δὲ τῆς μιᾶς ταύτης ὀλολυγῆς παυσαμένης ἰδοὺ ὁ γέρων εἰσῄει, καὶ ἅμα τῷ βούλεσθαι αὐτὸν τῆς κραυγῆς τὴν αἰτίαν πυνθάνεσθαι, εἰς τὴν γυναῖκα ἐμβλέψας ἔφη· οἴ μοι, τί θέλει τοῦτο εἶναι; τίνα ὁρῶ; προσελθὼν δὲ καὶ ἀκριβέστερον ἐνιδὼν[1] καὶ ὁραθεὶς περιεπλέκετο. οἱ δὲ ὑπὸ χαρᾶς αἰφνιδίου διεφώνουν ἀμφότεροι, καὶ λαλεῖν ἀλλήλοις βουλόμενοι, ἀφασίᾳ συσχεθέντες ἐκ τῆς ἀπλήστου χαρᾶς οὐκ ἠδύναντο κρατεῖν. καὶ μετ' οὐ πολὺ ἡ μήτηρ ἔφη· ἔχω σε, Φαῦστε, τὸν κατὰ πάντα μοι γλυκύτατον. πῶς ἄρα ζῇς, ὃν ὡς τεθνεῶτα μικρῷ τάχιον ἠκούσαμεν; πλὴν οὗτοι εἰσὶν ἡμῶν οἱ[2] υἱοὶ Φαυστῖνος καὶ Φαυστινιανὸς καὶ Κλήμης. ταῦτα εἰπούσης ἡμεῖς οἱ τρεῖς προσπεσόντες αὐτῷ καὶ καταφιλοῦντες ἀμυδρῶς πως τὴν μορφὴν αὐτοῦ κατεμανθάνομεν.

CXIX. Ταῦτα βλέπων ὁ Πέτρος ἔφη· σὺ εἶ Φαῦστος ὁ ταύτης ἀνὴρ καὶ τῶν αὐτῆς παίδων πατήρ; ὁ δὲ ἔφη· ἐγώ εἰμι. καὶ ὁ Πέτρος· πῶς οὖν μοι τοὺς[1] σεαυτοῦ ὡς περὶ ἄλλου διηγήσω πόνους εἰπὼν καὶ λύπην καὶ τάφον; καὶ ὁ πατὴρ ἀπεκρίνατο· προσγενὴς ὑπάρχων Καίσαρος καὶ περίφωρος[2] μὴ θέλων γενέσθαι εἰς ἄλλου τινὸς[3] τὴν ἐξήγησιν ἀνετυπωσάμην, ἵνα αὐτὸς ὅστις εἰμὶ μὴ ἐπιγνωσθῶ. ᾔδειν γὰρ ὅτι, εἰ ἀναγνώριμος γένωμαι,[4] οἱ κατὰ τόπον ἡγούμενοι ἀκούσαντες, Καίσαρι κεχαρισμένα ποιοῦντες ἀνακαλέσαντες, τὴν τοῦ βίου μοι εὐδαιμονίαν περιθήσουσιν, ᾧπερ[5] ἀπεταξάμην. οὐ γὰρ ἠδυνάμην περὶ τῶν ἐμοὶ ἠγαπημένων τὰ μέγιστα ὡς περὶ θανόντων κρίνας πρὸς τὴν τοῦ βίου ἑαυτὸν[6] ἀποδοῦναι δόξαν.

CXX. Καὶ ὁ Πέτρος ἔφη· ταῦτα μὲν ἐποίησας, ὡς ἐβουλεύσω. περὶ δὲ γενέσεως ἄρα ψευδόμενος διϊσχυρίζου, ἢ ὡς ἀληθεύων ἐβεβαίους; καὶ ὁ πατὴρ ἔφη· οὐ ψεύσομαι πρὸς σέ. ἀληθῶς ὡς[1] οὔσης γενέσεως ἐβεβαίουν. εἰμὶ γὰρ οὐκ ἀμύητος τοῦ θεωρήματος· πλὴν συνῆν μοί τις ἀστρολόγων ἄριστος ἀνὴρ Αἰγύπτιος Ἀννουβίων ὀνόματι, ὅστις ἐν ταῖς ἀποδημίαις κατ' ἀρχάς μοι φιληθεὶς τὸν τῆς ἐμῆς συμβίου μετὰ τῶν τέκνων θάνατον ἐδήλου.

Syriae partes devenimus, et ille non multos post dies prae animi dolore obiit. Ego autem huc veniens victum ab eo tempore ad hunc usque diem manibus comparo.

CXVII. His a sene dictis intelligens ex oratione eius, senem quem dixerat ipsum esse patrem vestrum, nolui cum eo conferre sermonem ea de re, donec communicassem vobiscum. Nisi quod ubi hospitium eius didicissem, meumque indicassem explorandi causa, hoc tantum percontatus sum, quod esset seni nomen. Ille autem *Faustus* inquit; item quod nomen geminis filiis? ille vero respondit *Faustinus* et *Faustinianus;* et quodnam tertio filio? at ille dixit *Clemens;* denique quo nomine vocaretur eorum mater? et ait *Matthidia.* Ego igitur ex miseratione collacrimans dimissa turba veni ad vos, ut post cibi communem perceptionem haec vobiscum communicarem. Porro ante cibum sumptum nolui narrare, ne forte victi dolore baptismi diem in luctu duceretis, quando etiam Angeli efferuntur laetitia. Haec Petrus cum diceret, omnes una cum matre lacrimis nos dedidimus. Quos ille lacrimantes videns ait: Nunc unusquisque vestrum pro timore erga Deum fortiter quae memorata sunt ferat. Neque enim hodie vobis interiit pater, sed iam olim, sicut vos coniectura recte facta dixistis.

CXVIII. Ista Petro loquente mater ferre non valens clamavit et dixit: Hei mihi, o vir; tu nos diligens mori voluisti; nos vero vivimus et lucem aspicimus et capimus cibum. Nondum autem hoc uno eiulatu finito ecce senex ingreditur, et simul atque clamoris causam sciscitari volebat, respiciens ad uxorem Hei, inquit, quidnam hoc est? Quam video? Accedens vero et diligentius aspiciens ac visus complexus est. Ambo autem prae gaudio repentino defecerunt exclamare nisi, et alter alteri loqui cupientes vocem non potuerunt emittere, nec continere inexpletam laetitiam. Verum non multo post mater dixit: Habeo te, Fauste, omni modo mihi suavissimum. Et qua ratione vivis, de cuius morte paullo ante audivimus? Caeterum hi sunt filii nostri Faustinus et Faustinianus et Clemens. Quae cum dixisset, nos tres in ipsum incumbentes eumque deosculati formam illius obscure recognovimus.

CXIX. Haec videns Petrus ait: Tu es Faustus, huius vir eiusque liberorum pater? Ille vero: Ego sum, inquit. Et Petrus: Quare ergo tua mihi tanquam de alio enarrasti labores referens et dolorem et exsequias? Tum pater respondit: Cum sim cognatus Caesaris cumque nollem deprehendi, de alio quodam narrationem effinxi, ut ipse quis essem non cognoscerer. Sciebam enim quod, si fuissem recognitus, loci praesides audientes, ut Caesari rem gratam facerent, me revocatum prioris vitae felicitate essent circumdaturi, cui renunciaveram. Qui enim me ob mortem carorum creditam ad maxima damnaveram, non poteram vitae splendori indulgere.

CXX. Et Petrus dixit: Haec quidem fecisti, quemadmodum placuit. Sed de Genitura mentiensne affirmabas, an veluti verum dicens asserebas? Respondit pater: Non mentiar apud te. Tanquam vere sit Genesis, confirmabam. Non enim rudis sum in mysteriis huius disciplinae: sed mecum versatus est quidam Aegyptius, astrologorum praestantissimus, nomine Annubion, qui in peregrinationibus ab initio mihi amicus effectus uxoris

---

Cap. CXVII. 1) *συνεῖδον μὲν* O, *συνειδὼν* V. — 2) *ἐβουλήθην δὲ* O. — 3) *Ματτιδία* O. — 4) *λέγοντος* O.

Cap. CXVIII. 1) *ἰδὼν* O. — 2) *οἱ* om. V.

Cap. CXIX. 1) Sic et noster Hom. Codex cum Epit., *τὰ* ed. Hom. Cotelerii. — 2) *περίφορος* scr. V. — 3) Ita et Hom. Cotel.; corrige *ἐπ᾽ ἄλλῳ τινὶ* cum nostro Hom. Cod. et Epit. — 4) *γένομαι* V. — 5) *ὅπερ* V. — 6) *ἐμαυτὸν* O.

Cap. CXX. 1) *ὡς* om. O. — 2) *τούς*

καὶ ὁ Πέτρος ἔφη· οὐκοῦν ἔργῳ πέπεισαι, ὅτι οὐ συνέστηκεν τὰ κατὰ τὴν γένεσιν; καὶ ὁ πατὴρ ἀπεκρίνατο· ἀνάγκη με πάντα τὰ ὑποτρέχοντά μοι εἰς τὸν νοῦν ἐκτίθεσθαί σοι, ἵνα πρὸς αὐτὰ ἀκούων μανθάνειν ἔχω.[2] πολλὰ πταίειν οἶδα τοὺς ἀστρολόγους, πολλὰ δὲ καὶ ἀληθεύειν. καὶ[3] ὑποπτεύω οὖν, μήπως ἃ μὲν ἀκριβοῦσιν, ἀληθεύωσι,[4] ἃ δὲ πταίουσιν, ἀμαθίᾳ πάσχουσιν, ὡς ὑπονοεῖν με, τὸ μὲν μάθημα συνεστάναι, τοὺς δὲ δι' ἀμαθίαν ψεύδεσθαι διὰ τὸ μὴ πάντως περὶ πάντων ἀκριβοῦν δύνασθαι. καὶ ὁ Πέτρος ἀπεκρίνατο· ἄπεχε, μή πως περὶ ὧν ἀληθεύουσιν, ἐπιτυγχάνουσιν, καὶ οὐχὶ ἀκριβοῦντες λέγουσιν. ἀνάγκη γὰρ πᾶσα ἐκ πολλῶν τῶν λεγομένων ἀποβαίνειν τινά. καὶ ὁ γέρων ἔφη· πῶς οὖν ἐστιν περὶ τούτου πληροφορηθῆναι, τὸ εἴτε συνέστηκεν τὸ κατὰ τὴν γένεσιν ἢ οὔ;

CXXI. Ἀμφοτέρων οὖν σιωπώντων ἔφην ἐγώ· ἐπειδὴ τὸ μάθημα ἀκριβῶς ἐπίσταμαι, ὁ δὲ κύριος καὶ ὁ πατὴρ οὐχ οὕτως, ἤθελον εἰ αὐτὸς Ἀννουβίων παρῆν[1] ἐπὶ τοῦ πατρὸς ἐποιησάμην λόγον. οὕτω γὰρ ἂν τὸ πρᾶγμα εἰς φανερὸν ἐλθεῖν ἠδύνατο, τεχνίτου πρὸς ὁμότεχνον τὴν ζήτησιν ἐσχηκότος. καὶ ὁ πατὴρ ἀπεκρίνατο· ποῦ οὖν δυνατόν ἐστιν Ἀννουβίωνι συντυχεῖν; καὶ ὁ Πέτρος ἔφη· ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐκεῖ γὰρ μανθάνω Σίμωνα τὸν μάγον ὄντα, ᾧ Ἀννουβίων παρεπόμενος ἀχώριστός ἐστιν. ὡς ἂν οὖν ἐκεῖ ἐγενώμεθα, ἐάν γε καταλάβωμεν αὐτούς, ἡ ζήτησις γενέσθαι δύναται. καὶ ὁμῶς πολλὰ διαλεχθέντες καὶ[2] ἐπὶ τῷ ἀναγνωρισμῷ χαρᾶς πλησθέντες καὶ θεῷ εὐχαριστήσαντες ἑσπέρας ἐπικαταλαβούσης εἰς ὕπνον ἐτράπημεν.

CXXII. Ὄρθρου[1] δὲ γενομένου ὁ πατὴρ μετὰ τῆς μητρὸς ἡμῶν καὶ τῶν τριῶν υἱῶν εἰσελθὼν ἔνθα ὁ Πέτρος ἦν, προσαγορεύσας ἐκαθέσθη, ἔπειτα καὶ ἡμεῖς αὐτοῦ κελεύσαντος. καὶ ὁ Πέτρος τῷ πατρὶ προσβλέψας ἔφη· σπεύδω ὁμόφρονά σε γενέσθαι γυναικὶ καὶ τέκνοις, ὅπως αὐτοῖς καὶ ἐνταῦθα ὁμοδίαιτος ᾖς, κἀκεῖ μετὰ τὸν χωρισμὸν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος συνόντα ἄλυπον ἔσεσθαι. ἢ γὰρ οὐ τὰ μέγιστά σε λυπεῖ καὶ αὐτοὺς τὸ μὴ ἀλλήλοις συνεῖναι; καὶ ὁ πατήρ· καὶ πάνυ γε. καὶ ὁ Πέτρος· εἰ οὖν ἐνταῦθα τὸ ἀλλήλων κεχωρίσθαι λυπεῖ, μετὰ θάνατον πάντως ὀφειλόμενον ὑμῖν μετ' ἀλλήλων μὴ εἶναι, πόσῳ γε μᾶλλον οὐ[2] λυπήσει σὲ μὲν ἄνδρα σοφὸν ὄντα τῷ τῆς γνώμης σου λόγῳ τῶν σῶν κεχωρίσθαι, αὐτοὺς δὲ πολὺ μᾶλλον ὀδυνᾶσθαι τῷ εἰδέναι, ὅτι σε ἄλλα φρονοῦντα αἰώνιος μένει κόλασις ῥητοῦ δόγματος ἀποφάσει;

CXXIII. Καὶ ὁ πατὴρ ἔφη· ἀλλ' οὐκ ἔστιν, ὦ φίλτατε, τὸ[1] ἐν ᾅδου ψυχὰς κολάζεσθαι, αὐτῆς ἅμα τῷ[2] ἀποστῆναι τοῦ σώματος εἰς ἀέρα λυομένης. καὶ ὁ Πέτρος ἔφη· μέχρις οὖν ὅτε περὶ τούτου πείσωμέν σε,[3] ἀπόκριναί μοι· οὐ δοκεῖ σοι, σὲ μὲν ἀπιστοῦντα τὴν κόλασιν[4] μὴ λυπεῖσθαι, ἐκείνους δὲ πεπεισμένους ἀνάγκην ἔχειν περὶ σοῦ ἀνιᾶσθαι; καὶ ὁ πατήρ· ἀκολούθως λέγεις. καὶ ὁ Πέτρος· διὰ τί δὲ αὐτοὺς οὐκ ἀπαλλάξεις μεγίστης περὶ σοῦ λύπης τῇ πίστει συνθέμενος, οὐ δυσωπίᾳ λέγω, ἀλλ' εὐγνωμοσύνῃ, περὶ τῶν λεγομένων σοι ὑπ' ἐμοῦ ἀκούων καὶ κρίνων, [εἰ][5] ταῦτα οὕτως ἔχει, ἢ οὔ; καὶ εἰ μὲν οὕτως ἔχει, ὡς λέγομεν, καὶ ὧδε συναπολαύσεις τοῖς φιλτάτοις, κἀκεῖ συναναπαύσῃ. εἰ δὲ ἐν τῇ τῶν λόγων[6] σκέψει δείξεις τὰ ὑφ' ἡμῶν λεγόμενα μῦθόν τινα καὶ[7] ψευδῆ εἶναι, καὶ οὕτως καλῶς ποιήσεις, αὐτοὺς γὰρ[8] ὁμογνώμονάς σου[9] εἰληφώς, καὶ τοῦ κεναῖς ἐλπίσιν ἐπερείδεσθαι παύσεις καὶ ψευδῶν φόβων ἀπαλλάξεις.

meae ac liberorum mortem indicavit. Dixit Petrus: Numquid iam re ipsa persuasum habes, Genesin non consistere? Pater respondit: Necesse est ut omnia, quae mentem mihi subeunt, tibi exponam, quo ad ea audiens possim discere. Animadverti errare in multis astrologos, in multis etiam vere loqui. Itaque suspicor eos forte in iis, quae explorata habent, vere dicere, in iis autem, in quibus errant, id ignorantia pati, quare coniecto constare quidem disciplinam, illos autem per inscitiam falsa praedicare, eo quod non omnino possint de omnibus habere scientiam. Et Petrus dixit: Cave ne, cum verum proferunt, casu assequantur et non tanquam certo scientes dicant. Omnino enim necesse est, ex multis dictis evenire nonnulla. Tum senex ait: Qua ergo ratione certitudo hac in re esse potest, an constet Genesis, nec ne?

CXXI. Cum igitur uterque taceret, ego dixi: Quia mathematicas disciplinas penitus novi, dominus autem et pater non item, si ipse Annubion adesset, coram patre disputationem haberem. Ita quippe res palam venire posset, dum artis peritus adversus eiusdem artis hominem quaestionem agitaret. Respondit pater: Ubi ergo potest cum Annubione congressus et colloquium haberi? Et Petrus ait: Antiochiae; ibi enim audio esse Simonem magum, quem Annubion assectatus non deserit. Quando ergo illic fuerimus, si eos nanciscamur, disceptatio fieri poterit. Et postquam de multis disseruimus, propter recognitionem gaudio repleti et Deo gratias agentes nocte superveniente ad somnum nos contulimus.

CXXII. Exorto autem mane pater cum matre nostra tribusque filiis ingressus in locum ubi erat Petrus, cum salutasset, sedit, deinde nos quoque illo iubente. Ac Petrus patrem intuitus ait: Percupio te idem sentire, quod uxor ac liberi, ut et hic cum eis convivas, et illic post animae a corpore disiunctionen simul cum eisdem sis omni molestia liber. An non enim te atque illos maxime contristaret, si una non essetis? Et pater: Omnino sane. Tum Petrus: Si ergo heic invicem separatos esse, molestia afficit, nonne, quando post mortem erit omnino necesse vos non esse simul, multo magis te contristabit, te quidem, qui vir sapiens es, ratione tuae opinionis disiungi a tuis, illos vero multo magis dolere, quod sciant te alia sentientem aeternum supplicium ob veri dogmatis negationem manere.

CXXIII. Et pater dixit: At non ita est, o amice, ut apud inferos puniantur animae, quoniam anima simul atque a corpore discesserit, in aërem dissolvitur. Excepit Petrus: Itaque, usque dum hac de re tibi persuadeamus, responde mihi: nonne tibi videtur, te quidem, qui futuras poenas non credis, nequaquam dolere, illos vero, qui credunt, de te necessario angi? Tum pater: Recte dicis. Petrus autem: Et quare maximo de te maerore non eos liberabis fidei assentiens, non pudore inquam, sed aequitate, de iis quae tibi a me dicuntur audiendo et iudicando, utrum ea ita habeant, nec ne? Ac si quidem ita est, ut dicimus, et hic una cum carissimis delectaberis et illic cum eisdem requiem consequeris. Quodsi in sermonem tuorum disceptatione ostenderis, quae a nobis asseruntur fabulam esse eamque falsam, etiam sic praeclare facies, illos nimirum idem tecum sentientes accipiens, efficiensque ut desistant vana spe inniti, et liberabis falsis terroribus.

σου τούτων ἐλέγχους addunt Hom.; Epit. *ἵνα παρὰ σοῦ πάλιν τἀληθῆ μάθω καὶ βέβαια.* — 3) *καὶ* om. V. — 4) *ἀληθεύουσι* V.

Cap. CXXI. 1) *ἦν* O. — 2) *καὶ* om. O.

Cap. CXXII. 1) Notula *κάθ. γ'.* ad oram O. — 2) *οὐ* non agnoscit noster Hom. XV, 1 Cod., nec vulg. Epit.

Cap. CXXIII. 1) *τὸν* O. — 2) *τοῦ* O. — 3) *πείσομέν σε* O. — 4) *τῇ κολάσει* O. — 5) [*εἰ*] accessit ex Hom., Epit. — 6) *σου* inserunt Hom. et Epit., ubi *δείξῃς*. — 7) *καὶ* des. in V, Hom., Epit. — 8) *γὰρ* om V. — 9) Idem Epit., *σοι* Hom. et in Epit. al. ap. Cot.

CXXIV. *Καὶ ὁ πατήρ· πολλὰ φαίνῃ μοι εὔλογα λέγων. καὶ ὁ Πέτρος ἔφη· τί οὖν ἐστι τὸ κρατοῦν σε, μὴ εἰς τὴν ἡμετέραν πίστιν ἐλθεῖν; οἶδα γάρ, ὅτι πολλά ἐστι τὰ κρατοῦντα· τοὺς μὲν πεπεισμένους ἀσχολίαι*[1] *ἀγορασμῶν, πράξεων, γεωργιῶν, φροντίδων καὶ ὅσα τοιαῦτα· ἀπιστοῦσι δὲ πολλοί, ὡς καὶ σὺ ὑπολαμβάνεις, ἤ θεοὺς τοὺς οὐκ ὄντας εἶναι λέγοντες, ἢ τὸ γενέσει τὰ πάντα ὑποκεῖσθαι ἢ αὐτοματισμῷ,*[2] *ἢ τὰς ψυχὰς θνητὰς, ἢ τὸν ἡμέτερον λόγον ψευδῆ, ὡς οὐκ οὔσης προνοίας. ἐγὼ δὲ προνοίᾳ θεοῦ τὰ πάντα διοικεῖσθαι ἐκ τῶν περί σε γινομένων καὶ προνοίας εἶναι λέγω τὸ τοσούτοις ἔτεσι τὴν διάστασίν σού τε καὶ τῶν σῶν γενέσθαι. εἰ γὰρ σὺν σοὶ ἐτύγχανον ὄντες, ἴσως τὸν τῆς θεοσεβείας λόγον οὐκ ἂν ἐπήκουσαν. διὰ τοῦτο ᾠκονομήθη σὺν τῇ*[3] *μητρὶ τῶν τέκνων*[4] *ἡ ἀποδημία καὶ ναυαγία καὶ θανάτου ὑπόνοια· ἔτι τε καὶ ἐκπαιδευθῆναι αὐτοὺς τὰ Ἑλλήνων*[5] *δόγματα, ἵνα μᾶλλον ὡς εἰδότες ταῦτα ἀνασκευάζειν δυνατοὶ ὦσιν ἐπὶ τούτοις τὸ φιλῆσαι τὸν τῆς θεοσεβείας λόγον, καὶ ἐμοὶ ἑνωθῆναι πρὸς τὸ συλλαμβάνεσθαί μου τῷ κηρύγματι· ἔτι μὴν συνελθεῖν καὶ τὸν ἀδελφὸν Κλήμεντα καὶ οὕτως*[6] *τὴν μητέρα ἐπιγνωσθῆναι καὶ ὑπὸ θεραπείας*[7] *πληροφορηθῆναι, καὶ μετ' οὐ πολὺ εὐθὺ τὰ δίδυμα τέκνα ἐπιγνωσθέντα καὶ ἐπιγνόντα, καὶ*[8] *τῇ ἄλλῃ ἡμέρᾳ σοὶ συντυχεῖν καὶ τοὺς σοὺς ἀπολαβεῖν. τοσαύτην οὖν ταχεῖαν ἁρμονίαν πανταχόθεν συνδραμοῦσαν εἰς ἕνα γνώμης σκοπὸν οὐκ οἶμαι ἀπρονόητον εἶναι.*

CXXV. *Καὶ ὁ πατὴρ τῷ Πέτρῳ ἤρξατο λέγειν· μὴ νόμιζε, φίλτατέ μοι Πέτρε, ἐν ἐννοίᾳ μὴ ἔχειν περὶ τοῦ ὑπὸ σοῦ κηρυσσομένου λόγου. πέρας γοῦν ταύτης τῆς παρῳχηκυίας νυκτὸς πολλὰ τοῦ Κλήμεντος προτρεπομένου με τῇ ὑπό σου κηρυσσομένῃ ἀληθείᾳ συνθέσθαι,*[1] *ἀπεκρινάμην· τί γὰρ καινότερον ἐντέλλεσθαι δύναταί τις παρ' ὃ οἱ ἀρχαῖοι παρῄνεσαν; ὁ δὲ ἠρέμα γελάσας ἔφη· πολλὴ διαφορά, πάτερ, μεταξὺ τῶν θεοσεβείας λόγων καὶ τῶν τῆς*[2] *φιλοσοφίας. ὁ γὰρ τῆς ἀληθείας ἀπόδειξιν ἔχει τὴν ἐκ προφητείας, ὁ δὲ τῆς φιλοσοφίας καλλιλογίας παρέχων ἐκ στοχασμῶν δοκεῖ παριστᾶν τὰς ἀποδείξεις. καὶ ὅμως ταῦτα εἰπὼν δείγματος χάριν τὸν περὶ φιλανθρωπίας μοι ἐξέθετο λόγον, ὅνπερ αὐτῷ ὑφηγήσω, ὃς ἀδικώτατός μοι μᾶλλον ἐφαίνετο. καὶ τὸ πῶς ἐρῶ. δίκαιον ἔφασκεν εἶναι καὶ τῷ τύπτοντι αὐτοῦ τὴν σιαγόνα παρατιθέναι καὶ τὴν ἄλλην, καὶ τῷ αἴροντι*[3] *αὐτοῦ τὸ ἱμάτιον, προσδιδόναι καὶ τὸ μαφώριον,*[4] *ἀγγαρεύοντι δὲ*[5] *μίλιον ἓν*[6] *συναπέρχεσθαι δύο,*[7] *καὶ ὅσα τοιαῦτα.*

CXXVI. *Καὶ ὁ Πέτρος ἀπεκρίνατο· ἀλλ' ἐνόμισας ἄδικον, ὅ,τι δικαιότατόν ἐστιν. ἃ*[1] *εἴ σοι φίλον ἐστὶν ἄκουσον. καὶ ὃς*[2] *ἔφη· πάνυ μοι φίλον. καὶ ὁ Πέτρος· οὐ δοκεῖ σοι, δύο ἐχθρῶν βασιλέων ὄντων καὶ διῃρημένας τὰς χώρας ἐχόντων, εἴ τις ἐκ τῶν τοῦ ἑνὸς ὑπηκόων ἐν τῇ τοῦ ἑτέρου χώρᾳ φωραθείη, καὶ διὰ τοῦτο θάνατον ὀφείλοι,*[3] *ἐὰν ῥαπίσματι καὶ μὴ θανάτῳ τῆς τιμωρίας ἀπολυθῇ, οὐ φαίνεται ὁ ἀπολύσας φιλάνθρωπος εἶναι; καὶ ὁ πατὴρ ἔφη· καὶ πάνυ. καὶ ὁ Πέτρος ἔφη· τί δαί,*[4] *εἰ καὶ ἴδιόν τι τινος αὐτὸς οὗτος ἀφέληται*[5] *ἢ καὶ ἀλλότριον, καὶ ἐπὶ τούτῳ*[6] *συλληφθεὶς ἐὰν*[7] *διπλάσιον δῷ τετραπλάσιον ὀφείλων, καὶ τὸ θανεῖν ὡς ἐν τοῖς τοῦ ἐναντίου ἁλοὺς ὅροις, οὐ δοκεῖ σοι, ὅτι ὁ λαβὼν τὸ διπλάσιον καὶ θανάτου αὐτὸν ἀπολύσας φιλάνθρωπος τυγχάνει; καὶ ὁ πατὴρ πρὸς ταῦτα ἀπεκρίνατο· νῦν με πέπεικας,*

Cap. CXXIV. 1) Ita reponas Hom. XV, 3 p. Codicis Ottob. lectione *ἀσχολίαν*. — 2) *αὐτοματισμῷ* scribo cum utroque Hom. Codice, *αὐτοματισμὸν*

CXXIV. Et pater: Multa mihi videris dicere rationi consentanea. Tum Petrus dixit: Quid ergo est, quod te impedit, quominus venias ad nostram fidem? Scio quidem multa esse, quae retineant: fideles quidem occupationes mercaturae, rerum gerendarum, agriculturae, sollicitudinum et similia; multi autem increduli, id quod tibi quoque persuasum est, vel deos qui reapse non sunt, dicunt existere, vel cuncta Genesi aut casui temerario subiacere, vel animas mortales esse, vel et doctrinam nostram esse falsam, nulla nimirum existente providentia. Ego vero cuncta per Dei providentiam gubernari affirmo ex iis, quae tibi acciderunt, opusque esse providentiae, quod tot annos tu ac tui fuistis separati. Etenim si tecum mansissent, forte non audiissent sermonem verae religionis. Propter hoc provisa est peregrinatio liberorum cum matre, item naufragium et mortis suspicio; praeterea illos erudiri in graecis dogmatibus, ut melius tanquam periti possent ea evertere, ad haec dilexisse pietatis doctrinam et mihi potuisse adunari, ad adiuvandam praedicationem meam, sed et adhuc convenire fratrem Clementem, sicque agnosci matrem, et recuperata sanitate plene persuaderi de cultu divinitatis, nec multo post statim geminos filios, agnitos et agnoscentes, sequenti quoque die tibi occurrere, teque tuos recipere. Tantam igitur adeoque celerem cohaerentiam undique concurrentem ad unam consilii metam non puto absque providentia contigisse

CXXV. Et pater coepit dicere Petro: Ne arbitreris, carissime Petre, me praedicatam a te doctrinam in mente non habere. Denique hac praeterita nocte cum Clemens multis hortaretur me ad amplectendam veritatem quam praedicas, respondi: quid enim novi praecipere quis potest praeter id, quod antiqui monuerunt? At ille, postquam leniter risit, ait: Magnum discrimen est, pater, inter religionis ac philosophiae sermones. Nam sermo veritatis ex prophetia demonstratur, philosophiae autem sermo, elegantiam exhibens orationis, ex coniecturis videtur afferre demonstrationes. Hisque dictis exempli gratia doctrinam de humanitate mihi exposuit, quam ei enarraveras, quae mihi profecto maxime iniqua videbatur. Et quo modo, dicam. Aequum aiebat esse, et ei qui maxillam tuam percutit, alteram quoque opponere, et ei qui aufert tuum pallium, tradere et maforte, et cum eo, qui ad unum milliare adigit, per duo proficisci, atque alia similia.

CXXVI. Respondit Petrus: Atqui hoc existimasti iniquum, quod aequissimum est. Ac si lubet audi. Et pater dixit: Prorsus lubet. Tum Petrus: Num tibi videtur, cum duo reges inimici sunt et divisas regiones tenent, si quispiam ex iis, qui subiecti sunt alteri, in alterius regione deprehendatur, ideoque mereatur mortem, at colapho, non autem capite punitus poenam evadat, num videtur humanus, qui veniam dedit? Et pater ait: Admodum. Dixit Petrus: Quid vero, si is ipse etiam alicui proprium vel aliud quid auferat, et in furto comprehensus si duplum det, cum quadrupli sit debitor, insuperque mortis, qui nempe in adversarii finibus captus sit, nonne tibi videtur, humanum esse eum, qui duplum accepit et mortem illi remisit? Et pater ad haec respondit: Nunc persuasisti mihi eos, qui iniuriam faciunt, potius iniuriam pati, eos autem, qui

---

OV. — 3) τῇ om. V. — 4) Vocc. τῶν τέκνων, dein καὶ ναυαγία desunt in V. — 5) ἄθεα inserit O. — 6) οὕτω O. — 7) τῆς θεότητος (τὴν θεότητα Ottob.) add. Hom. — 8) καὶ om. O.

Cap. CXXV. 1) συνθέσθαι des. in V. — 2) τῆς om. O. — 3) αἰτοῦντι O. — 4) Ita scr. OV. — 5) τε O. — 6) ἓν om. V. — 7) Luc. 6, 29. Matth. 5, 39.

Cap. CXXVI. 1) ἐστιν. ἃ om. O. — 2) Ita OV cum nostro Hom. Cod. et Epit. Rectius ὁ πατὴρ substituitur ex Cotelerii ed. Hom. XV, 6. — 3) ὀφείλων O. Etiam Hom. XV, 6 cum Cod. nostro reponendum ὀφείλοι pro typothetae errore ὀφείλον. — 4) δὲ V. — 5) Ita O c. Hom., Epit., ἀφελεῖται V. — 6) τοῦτο V. — 7) ἕνα V. — 8) μᾶλλον

ὅτι οἱ ἀδικοῦντες αὐτοὶ μᾶλλον[8] ἀδικοῦνται, οἱ δὲ ἀδικούμενοι μᾶλλον πλεονεκτοῦσιν, ἔτι μᾶλλον ἀδικώτατον ὅλον[9] μοι φαίνεται τὸ πρᾶγμα, ὅτι οἱ μὲν δοκοῦντες ἀδικεῖν πολλὰ τοῖς [τὰ ἐσόμενα][10] ἑλομένοις συγχωροῦσιν, οἱ δὲ δοκοῦντες ἀδικεῖσθαι αὐτοὶ ἀδικοῦσιν, ὅτι τὰ ὅμοια οὐ παρέχουσιν ἐκεῖ, τοῖς ἐνταῦθα αὐτοῖς συγκεχωρηκόσιν, ἃ αὐτοὶ αὐτοῖς συνεχώρησαν. καὶ ὁ Πέτρος· οὐδὲ τοῦτο ἄδικον διὰ[11] τὸ ἐξουσίαν ἔχειν ἕκαστον τὰ παρόντα αἱρεῖσθαι ἢ τὰ μέλλοντα, καὶ τὰ[12] εἴτε μικρὰ[13] εἴη εἴτε μεγάλα. ἰδίᾳ κρίσει καὶ βουλῇ ὁ ἑλόμενος οὐκ ἀδικεῖται, λέγω δὲ οὐδ᾽ ἂν τὰ μικρὰ ἕληται, ἐπεὶ καὶ προέκειτο τὰ μεγάλα. προέκειτο γὰρ[14] αὐτῷ καὶ τὰ μικρά.

CXXVII. Καὶ ὁ πατὴρ ἔφη· ὀρθῶς ἔφης. καὶ γὰρ εἴρηταί τινι Ἑλλήνων σοφῷ· αἰτία ἑλομένων, θεὸς ἀναίτιος.[1] ἀλλ᾽ ἔτι μὴν καὶ τοῦτόν μοι δίελθε τὸν λόγον. μέμνημαι τὸν Κλήμεντα εἰπόντα μοι, ὅτι τὰ ἀδικήματα καὶ τὰ πάθη εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν πάσχομεν. καὶ ὁ Πέτρος· ὀρθῶς ἔχει καὶ οὕτως. ἡμεῖς γὰρ οἱ ἑλόμενοι [τὰ ἐσόμενα],[2] ἃ κεκτήμεθα πλείονα, εἴτε ἐσθῆτα, εἴτε βρώματα, εἴτε ποτά, εἴτε ἄλλα τινά, ἁμαρτίας κεκτήμεθα, διὰ τὸ δεῖν μηδὲν ἔχειν, ὡς μικρῷ τάχιον διεῖλον τὸν λόγον.[3] πᾶσι τὰ κτήματα ἁμαρτήματα. ἡ τούτων δὲ ὅπως ποτὲ[4] στέρησις ἁμαρτιῶν ἐστιν ἀφαίρεσις. καὶ ὁ πατὴρ[5] ἔφη· ἀκολούθως ἔχει. καὶ ὁ Πέτρος· δικαιότατα. ἐπεὶ γὰρ τῶν σωζομένων ἐστίν, ὡς ἔφην, τοῦ[6] μηδενὶ μηδὲν ὑπάρχειν, ὑπάρχει δὲ πολλὰ πολλοῖς κτήματα, ταύτου χάριν ἐξ ὑπερβαλλούσης θεοῦ φιλανθρωπίας ἐπάγονται παιδεῖαι τοῖς μὴ εἰλικρινῶς πολιτευομένοις, ἵνα διὰ τὸ ποσῶς φιλόθεον διὰ προσκαίρων τιμωριῶν αἰωνίων σωθῶσι κολάσεων. καὶ ὁ πατήρ· οὐ πολλοὺς ἀσεβεῖς ὁρῶμεν πένητας; παρὰ τοῦτο οὖν[7] καὶ οὗτοι τῶν σωζομένων εἰσίν; καὶ ὁ Πέτρος· οὐ πάντως. οὐ γὰρ ἀποδεκτὴ ἡ τοῦ πένητος πενία, ἐὰν ὀρέγηται, ὧν οὐ χρή. ὥστε τινὲς τῇ προαιρέσει πλουτοῦσιν χρήμασι, καὶ ὡς πλεονεκτεῖν ἐπιθυμοῦντες τιμωροῦνται. ἀλλ᾽ οὐδὲ ἐν τῷ πένητα εἶναί τινα πάντως δίκαιός ἐστιν. δύναται γὰρ πτωχὸς μὲν τοῖς χρήμασιν εἶναι, ἐπιθυμεῖν δὲ ἢ καὶ πράττειν, ὃ[8] προηγουμένως οὐ χρή. ἢ γὰρ εἴδωλα σέβει,[9] ἢ βλασφημεῖ, ἢ πορνεύει, ἢ ἀδιαφόρως ζῇ, ἢ ἐπιορκῶν, ἢ ψευδόμενος, ἢ ἀπίστως βιούς. πλὴν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἔφη· μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.[10] καὶ ὁ πατήρ· ἀληθῶς πάνυ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ὀρθῶς ἔχειν τὰ πράγματα φαίνεται· διὸ καὶ προαιρέσεως ἐγενόμην, τῇ τάξει παντὸς ἐπακοῦσαι τοῦ λόγου.

CXXVIII. Καὶ ὁ Πέτρος· οὐκοῦν τοῦ λοιποῦ σπεύδοντί σοι καὶ[1] τὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν πίστιν μαθεῖν, ὀφείλοντι τῇ τάξει τὸν λόγον ἐκθήσομαι,[2] ἀπ᾽ αὐτοῦ ἀρχόμενος τοῦ θεοῦ καὶ δεικνὺς, ὅτι αὐτὸν μόνον δεῖ λέγειν θεόν, ἑτέρους δὲ μήτε λέγειν, μήτε νομίζειν, καὶ ὅτι ὁ παρὰ τοῦτο ποιῶν αἰωνίως[3] ἔχει κολασθῆναι, ὡς εἰς αὐτὸν τὸν τῶν ὅλων δεσπότην ἀσεβήσας τὰ μέγιστα. καὶ τοῦτο εἰπὼν καὶ τοῖς ὑπὸ παθῶν ὀχλουμένοις καὶ νοσοῦσι καὶ δαιμονῶσι τὰς χεῖρας ἐπιθεὶς, καὶ εὐξάμενος καὶ ἰασάμενος ἀπέλυσε τοὺς ὄχλους. καὶ εἶθ᾽ οὕτως εἰσιὼν τῶν συνήθων ἀλῶν μεταλαβὼν ὕπνωσεν.

CXXIX. Ὄρθρου[1] δὲ ἐξιὼν ὁ Πέτρος καὶ ἐπιστὰς ἐπὶ τὸν συνήθη τοῦ διαλέγεσθαι τόπον ὄχλον πολὺν συνεστῶτα εἶδεν. καὶ ἅμα τῷ μέλλειν

---

des. in V, Hom., Epit. — 9) ὅλων noster Hom. Cod. — 10) [τὰ ἐσόμενα] inserui ex Hom. XV, 8. — 11) καὶ διὰ O. — 12) τὰ des. in V. — 13) μικρὰ καὶ O. — 14) δὲ O.

iniuria afficiuntur, potius iniuriam facere, adhuc amplius res tota iniquissima mihi videtur, quoniam ii quidem, qui videntur conferre iniuriam, multa iis concedunt, qui futura elegerunt, qui vero videntur iniuriam sustinere, ipsi eam inferunt, quia hominibus, qui hic ipsis concessere, non praebent illic eadem, quibus illi ipsos donarunt. Et Petrus: Neque hoc iniquum est, quandoquidem unusquisque potestate praeditus est anteponendi vel praesentia vel futura, sive parva sint, sive magna. Qui proprio iudicio et consilio deligit, non afficitur iniuria, neque, inquam, licet parva praeferat, quando et magna prostabant. Nam ei proposita etiam erant, quae exigua sunt.

CXXVII. Et pater ait: Recte locutus es. Etenim dictum est a quodam inter Graecos sapiente: *Culpa deligentium est, Deus culpa caret.* Sed et adhuc hanc mihi enarra rationem. Memini Clementem mihi dicere, nos iniurias et afflictiones ad peccatorum remissionem pati. Et Petrus: Recte ita habet. Nos enim, qui futura maluimus, quae plura possidemus, seu vestes, seu cibos, seu potiones, seu alia quaepiam, peccata possidemus, quia nihil debemus habere, uti paullo ante sermone declaravi. Omnibus possessiones peccata sunt. Earum autem qualitercunque privatio ademptio est delictorum. Dixit pater: Recte habet. Et Petrus: Iustissime. Quandoquidem enim eorum qui salvantur est, sicut dixi, ut nemo aliquid habeat, multis autem multae suppetunt possessiones, ideo per eximiam Dei humanitatem castigationes inducuntur iis, qui non pure vivunt, ut propter aliquantam erga Deum caritatem per temporaria supplicia aeternis poenis liberentur. Tum pater: Nonne multos impios videmus pauperes? An propterea et illi inter eos, qui salutem consequentur, numerandi sunt? Et Petrus: Nequaquam omnino. Non enim probanda est pauperis inopia, si, quae non oportet, appetat. Si quoque nonnulli voluntate divites opum sunt pauperes, et tanquam facultatum cupidi puniuntur. Sed nec quod aliquis sit pauper, statim iustus est. Potest quippe pauper esse pecunia, at eam cupere aut id facere, quod praecipue non oportebat. Nam vel idola colit, vel blasphemat, vel fornicatur, vel indifferenter vivit, periurus, mendax aut infidelis. Porro dominus noster Iesus Christus, filius Dei vivi, dixit: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum.* Tum pater: Vere prorsus secundum propositam quaestionem res videntur recte habere; quare statui, totam ordine audire doctrinam.

CXXVIII. Et Petrus: Itaque deinceps studenti tibi discere etiam quae ad nostram fidem pertinent ut desideras ordine exponam doctrinam, ab ipso incipiens Deo et ostendens, ipsum solum dici debere Deum, alios vero nec dici, nec existimari, hominem autem, qui secus fecerit, perpetuo supplicio multandum, ut qui in ipsum universorum Dominum maxime impius exstiterit. Atque hoc dicto, cumque aliqua perpessione infestatis, aegrotantibus, et daemoniacis imposuisset manus, item precatus esset ac eos curasset, dimisit populum. Et postea ita ingressus solito admodum cibo percepto se somno dedit.

CXXIX. Mane vero egressus Petrus cum venisset ad locum, in quo disserere solebat, ingentem hominum multitudinem convenisse vidit. Et

---

Cap. CXXVII. 1) Cfr. Plat. de Rep. X. 617, E. Sententia illa quantopere a scriptoribus posterioris aetatis celebrata fuerit, docent Astius ad h. l. et Elmenhorst ad Arnob. contra gentes II. p. 60. Alia affert Cotelerius ad nostrum locum [Hom. XV, 8]. Schwegler. — 2) [*τὰ ἐσόμενα*] adscripsi ex Hom. XV, 9. — 3) Ab his verbis incipit fragmentum Parisinum Tischendorfii. — 4) Par. *ὁπωσδήποτε*. — 5) Par. *ὁ γέρων* et om. postea *ἔχω*. — 6) Ita OV et Par. cum utroque Hom. Cod. Repone *τὸ* ex Epit. — 7) *οὖν* om. V et Par. — 8) *ὁ καὶ* O. — 9) Par. *σέβειν ἢ βλασφημεῖν ἢ πορνεύειν*. — 10) Matth. 5, 3.

Cap. CXXVIII. 1) *καὶ* des. in V. et Par. — 2) *ὀφθήσομαι* cod. Par. ap. Tisch. (ipse corrigendum duxit *ἐκθήσομαι*). — 3) *αἰωνίως* om. O.

διαλέγεσθαι αὐτὸν εἰσήει τις τῶν αὐτοῦ διακόνων λέγων· Σίμων ἀπὸ Ἀντιοχείας εἰσεληλυθὼς ἐπ' αὐτῆς ἑσπέρας,[2] *μαθὼν ὑποσχόμενόν σε τὸν περὶ μοναρχίας ποιεῖσθαι λόγον, ἕτοιμός ἐστιν μετὰ Ἀθηνοδώρου τοῦ Ἐπικουρείου διαλεγομένῳ*[3] *σοι ἐπελθεῖν πρὸς τὸ ἀντιλέγειν δημοσίᾳ πᾶσι*[4] *τοῖς ὑπὸ σοῦ ὑπὲρ μοναρχίας λεγομένοις λόγοις.*

CXXX. *Ταῦτα τοῦ διακόνου λέγοντος, ἰδοὺ αὐτὸς εἰσήει Σίμων μετὰ Ἀθηνοδώρου καὶ ἄλλων τινῶν ἑταίρων. καὶ πρὸ τοῦ τι τὸν Πέτρον φθέγξασθαι, αὐτὸς προλαβὼν ἔφη· ἔμαθον ὡς ὑπέσχου χθὲς τῷ Φαύστῳ, εἰς τὴν σήμερον δεῖξαι τῇ τάξει τὸν λόγον ποιούμενος καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἀρχόμενος τοῦ τῶν ὅλων δεσπότου, ὅτι αὐτὸν δεῖ μόνον λέγειν θεὸν, ἄλλους δὲ μήτε λέγειν, μήτε νομίζειν, ὅτι ὁ παρὰ τοῦτο ποιῶν αἰωνίως κολασθῆναι ἔχει. πρὸ πάντων δὴ ἀληθῶς καταπέπληγμαί σου τὴν ἀπόνοιαν, ὅτι ἤλπισας εἰς τὴν σὴν βούλησιν μεταπεῖσαι ἄνδρα σοφὸν, καὶ ταῦτα πρεσβύτην. ἀλλ' οὐκ ἐπιτεύξῃ τῶν σῶν βουλευμάτων, ταύτῃ μᾶλλον παρόντος ἐμοῦ καὶ τοὺς ψευδεῖς σου διελέγχοντος*[1] *λόγους. ἴσως γὰρ ἐμοῦ μὴ παρόντος ἠπατήθη ἂν ὁ σοφὸς γέρων, ἰδιώτης ὢν τῶν παρὰ Ἰουδαίοις δημοσίᾳ πεπιστευμένων βίβλων. καὶ τὸ νῦν τοὺς πολλοὺς ὑπερθήσομαι λόγους, ἵνα τῆς ὑποσχέσεώς σου τάχιον τὸν ἔλεγχον ποιήσωμαι. διὸ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν τῶν*[2] *τὰς γραφὰς εἰδότων ὃ ὑπέσχου λέγειν ἄρξαι. εἰ δὲ τὸν ἔλεγχον αἰδούμενος ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν τὴν ὑπόσχεσιν παραλιπεῖν θέλεις, αὐτάρκης καὶ οὕτως ἡ ἀπόδειξις ὅτι ψευδὴς,*[3] *καθ' ὅτι ἐπὶ τῶν τὰς γραφὰς εἰδότων εἰπεῖν οὐκ ἐτόλμησας. καὶ νῦν δὲ τί σε ἀναμένω λέγειν μέγιστον ἔχων μάρτυρα τῆς ὑποσχέσεώς σου*[4] *τὸν παρεστῶτα γέροντα; καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐμβλέψας τῷ πατρὶ ἔφη· εἰπέ μοι, ἀνδρῶν ἁπάντων τιμιώτατε, οὐχὶ οὗτος ὁ ἀνὴρ ὑπέσχετό σοι δεῖξαι σήμερον, ὅτι εἷς ἐστὶ θεὸς καὶ οὐ χρὴ ἕτερόν τινα λέγειν ἢ νομίζειν θεὸν, ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν αἰωνίως κολασθῆναι ἔχει;*

CXXXI. *Καὶ ὁ πατὴρ ἔφη· καλῶς ἂν τὴν μαρτυρίαν παρ' ἐμοῦ ἀπῄτεις, Σίμων, εἰ πρότερον ἠρνεῖτο Πέτρος. νῦν δὲ οὐκ αἰδεσθήσομαι λέγειν, ἃ δεῖ λέγειν. οἶμαί σε ὀργῇ πεπρησμένον διαλεχθῆναι θέλειν, ὅπερ ἀνοίκειόν σοί ἐστιν*[1] *τοῦτο ποιεῖν, καὶ ἡμῖν τοιούτων*[2] *ἐπακούειν, ὅτι μάχην ἐστὶν ἱστορῆσαι, καὶ οὐ πρὸς ἀλήθειαν ὠφελεῖσθαι. καὶ νῦν ἐξ ἑλληνικῆς παιδείας, ὡς χρὴ τοὺς ζητοῦντας ποιεῖν, εἰδὼς ὑπομνήσω. ἑκάτερος ὑμῶν τὸ ἑαυτοῦ δόγμα ἐκθέσθω, καὶ εἰς ἕτερον οἱ λόγοι γενέσθωσαν. ἐὰν δὲ μόνος Πέτρος*[3] *ἐκθῆται τὸ ἑαυτοῦ φρόνημα, σὺ δὲ τὸ σὸν σιωπᾷς, ἐνδέχεταί τινα λόγον ὑπό σου ῥηθέντα θλίβειν τὸ αὐτοῦ καὶ τὸ σὸν φρόνημα, καὶ ἀμφοτέρους ὑμᾶς ὑπὸ τοῦ λόγου ἡττηθέντας μὴ φαίνεσθαι ἡττημένους, ἀλλὰ τὸν ἐκθέμενον τὸ φρόνημα, τὸν δὲ μὴ ἐκθέμενον ὁμοίως ἡττημένον μὴ πρόδηλον εἶναι, ἀλλὰ καὶ νενικηκέναι νομίζεσθαι. καὶ ὁ Σίμων ἀπεκρίνατο· ποιήσω ὡς λέγεις, ἀθυμῶ δὲ, μήπως ἤδη προειλημμένος αὐτοῦ τοῖς λόγοις οὐ φιλαλήθης ἔσῃ κριτής.*

CXXXII. *Καὶ ὁ πατὴρ ἀπεκρίνατο· μή με βιάζου ἀκρίτως συνθέσθαι σοι, ἵνα δόξω φιλαλήθης εἶναι κριτής. εἰ δὲ τἀληθῆ ἀκοῦσαι θέλεις, τῷ σῷ φρονήματι μᾶλλον προείλημμαι. καὶ ὁ Σίμων· πῶς προείληψαι οὐκ εἰδὼς, ὃ φρονῶ; καὶ ὁ πατήρ· τοῦτο ῥᾴδιόν ἐστιν εἰδέναι, καὶ πῶς ἄκουσον. ἐλέγξειν ὑπέσχου Πέτρον ἕνα θεὸν λέγοντα εἶναι, ὅτι ψεύδεται. ὁ δὲ ἕνα λέγοντα*

Cap. CXXIX. 1) Notula *ΚΑΘ.* (?δ') ad oram V. — 2) Ita coni. Davisius ad Hom. XVI, 1. *ἀπ' αὐτῆς ἑσπέρας* OV cum utroque Hom. Cod. et

simul ac ipse iam erat locuturus, introivit quidam ex eius diaconis dicens: Simon, qui Antiochia venit ipsa vespera, audiens te promisisse de principatu unius verba esse facturum, paratus est una cum Athenodoro Epicureo tibi disserenti intervenire, ut palam impugnet omnia quaecunque pro monarchia a te proferentur verba.

CXXX. Haec dicente diacono ecce ingressus est Simon cum Athenodoro aliisque nonnullis sodalibus. Et antequam Petrus aliquid proferret, ipse anticipans ait: Comperi, te heri Fausto pollicitum esse, quod hodie habito sermone ordine esses ostensurus et incipiendo ab ipso universorum Domino, eum solum dicendum esse Deum, alios vero neque dicendos, neque existimandos, quoniam, qui secus fecerit, perpetuo supplicio multabitur. Ante omnia autem vere vecordiam tuam demiratus sum, quod speraveris te posse in tuam sententiam adducere virum sapientem, ad haec senem. At quae vis non obtinebis, me potissimum praesente tuosque redarguente falsos sermones. Forte enim absente me deceptus fuisset sapiens senex, cum imperitus sit librorum, quibus apud Iudaeos publice fides habita est. Et nunc multis verbis supersedebo, ut citius promissionem tuam confutem. Quocirca coram nobis Scripturam peritis quod pollicitus es incipe dicere. Sin autem reprehensionem veritus coram nobis vis promissum omittere, etiam sic sufficiens erit probatio, quod fallas, quandoquidem coram hominibus Scripturas callentibus non ausus sis loqui. Et vero iam cur exspecto ut dicas, qui maximum habeo testem pollicitationis tuae adstantem senem? Et post haec verba patrem intuitus ait: Dic mihi, virorum omnium praestantissime: nonne iste homo tibi pollicitus est ostensurum se hodie, unum Deum esse, nec alium dicendum aut habendum Deum, illum autem, qui secus fecerit, supplicio multandum esse?

CXXXI. Respondit pater: Recte a me testimonium postulares, Simon, si antea Petrus negasset. Nunc autem non verebor dicere, quae dicenda sunt. Arbitror te ira constrictum ac inflammatum velle disputationem suscipere, id quod neque convenit te facere, neque nos tali praebere aurem, quoniam id pugnam videre est, et non ad veritatem iuvari. Atque nunc, ex Graeca eruditione sciens, quo modo gerere se debeant disceptantes, commonebo. Uterque vestrum dogma suum exponat, et alternis verba fiant. Quod si solus Petrus explicet suam sententiam, tu vero tuam reticeas, fieri potest, ut aliquis a te prolatus sermo et tuam et illius opinionem premat, atque ut uterque vestrum, licet revera sit illo sermone victus, non videatur tamen superatus, sed is solus, qui suam opinionem exposuit, ille vero, qui non exposuit, non videatur pariter esse superatus, immo superasse existimetur. Et Simon respondit: Faciam quemadmodum dicis: verum valde timeo, ne iam ipsius verbis occupatus non sis iudex veri studiosus.

CXXXII. Et pater respondit: Ne me cogas temere ac indicta causa tibi assentiri, ut iudex videar veritatis amans. Quod si vera audire cupis, tua potius sententia praeoccupatus sum. Ac Simon: Quomodo es praeoccupatus, qui nescis, quid sentiam? At pater: Facile est illud cognoscere, et quonam pacto, audi. Pollicitus es, a te falsi convictum iri Petrum, qui

---

Epit. — 3) *διαλεγομένου* V et Par. — 4) *πᾶσι* om. O.

Cap. CXXX. 1) *ἐλέγχοντος* O. — 2) *τῶν* in nostra Hom. editione (XVI, 2) typothetae iniuria excidit. — 3) Ita OV Par. et Hom. ed. Coteleriana. Scribe aut *Ψεύδεις*, aut cum nostro Hom. Cod. *ψεύδῃ*. — 4) *σου* des. in O.

Cap. CXXXI. 1) *τε* O et Par. — 2) Ita et noster Cod. Hom., *τοιοῦτον* cod. Par. et ed. Hom. Cotelerii Hom. XVI, 3. — 3) *Πέτρος μόνος* ord. vocc. in O.

ἐλέγξαι ἐπαγγελλόμενος, ὡς ἀληθεύων τὸ αὐτὸ οὐ λέγει. εἰ γὰρ τῷ καταψευδομένῳ τὸ αὐτὸ λέγει, καὶ αὐτὸς ψεύδεται, εἰ δὲ τὰ ἐναντία λέγων ἀποδείκνυσιν, τότε ἀληθεύει. οὐ καλῶς[1] οὖν τὸν ἕνα θεὸν εἶναι λέγοντα[2] ψεύστην λέγεις, εἰ μή τι ἂν ὅτι πολλοὺς δοξάζεις θεούς. θεοὺς δὲ πολλοὺς εἶναι καὶ ἐγὼ λέγω. τὸ αὐτὸ οὖν σοι πρὸ τῆς ζητήσεως λέγων[3] σοὶ μᾶλλον προείλημμαι. καὶ κατὰ τοῦτο ἀγωνιᾶν περὶ ἐμοῦ οὐκ ὀφείλεις, ἀλλὰ Πέτρος, ὅτι ἀκμὴν αὐτῷ τὰ ἐναντία φρονῶ. ὅπερ[4] μετὰ τὴν ὑμετέραν ζήτησιν ἐλπίζω φιλαλήθης ὢν κριτής, πρόληψιν ἀποδυσάμενος τῷ ἐπικρατοῦντι συνθέσθαι λόγῳ. ταῦτα τοῦ πατρὸς εἰπόντος ἠρέμα βοή τις ἐπαίνου ἐκ τῶν ὄχλων ἐγένετο ἐπὶ τῷ οὕτως[5] τὸν πατέρα διαλεχθῆναι.

CXXXIII. Καὶ ὅμως ὁ Πέτρος τὸ ἑαυτοῦ περὶ θεοῦ ἐξέθετο φρόνημα, καὶ πολλὰ περὶ μοναρχίας διαλεχθεὶς μετὰ δακρύων τῇ χειρὶ προσεκαλεῖτο τοὺς ὄχλους, οἷς προσελθοῦσι τὰς χεῖρας ἐπιτιθεὶς καὶ εὐχόμενος παρεκάλει πάντας, καὶ εὐλογήσαμεν ἅπαντες τὸν θεόν. ὑπεισέδραμεν[1] δέ τις λέγων πρὸς Σίμωνα· Ἀππίων ὁ Πλειστονίκης σὺν Ἀννουβίωνι ἧκεν ἀρτίως πρὸς Ἀντιοχείας. καὶ[2] ταῦτα ἀκούσας Σίμων ἐξῆλθεν τοῦ ὑποδέξασθαι αὐτούς. ὁ δὲ[3] πατὴρ ἀκούσας καὶ χαρεὶς ἔφη τῷ Πέτρῳ· εἴ μοι ἐπιτρέπεις, πορεύσομαι[4] κἀγὼ προσαγορεύσων Ἀππίωνα καὶ Ἀννουβίωνα ἐκ πρώτης ἡλικίας φίλους μοι γεγενημένους. τυχὸν γὰρ Ἀννουβίωνα πείσω Κλήμεντι διαλεχθῆναι περὶ γενέσεως. καὶ ὁ Πέτρος ἐπιτρέπω ἔφη, καὶ ἐπαινῶ τὰ φίλων σε[5] πληροῦντα μέρη. πλὴν ἐννόει μοι, ὡς κατὰ πρόνοιαν θεοῦ πανταχόθεν συντρέχει τὰ πρὸς τὴν σὴν πληροφορίαν, οἰκείαν ἀποτελοῦντα τὴν ἁρμονίαν. τοῦτο δὲ εἶπον διὰ τὴν Ἀννουβίωνος χρησίμως σοι γενομένην ἐπιδημίαν. καὶ ὁ πατὴρ ἔφη· ἀληθῶς συνορῶ τοῦτο οὕτως[6] ἔχον.

CXXXIV. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐπορεύθη πρὸς Σίμωνα. καὶ εὑρὼν Ἀππίωνα καὶ Ἀννουβίωνα προσαγορεύσας αὐτοὺς ἐκαθέσθη. ὁ δὲ Σίμων ἀκούσας ἐπιδημήσειν τινὰς[1] ἐκ προσταγῆς βασιλικῆς ἐπιζητοῦντας αὐτόν, καὶ φάσκοντας καθότι Καῖσαρ πολλοὺς μάγους ἀνελὼν καὶ τὰ κατὰ τὸν Σίμωνα μαθὼν εἰς ἐπιζήτησιν αὐτοῦ ἔπεμψεν, ὅπως καὶ αὐτὸν ὡς καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ μάγους κολάσῃ, πρὸς Ἀππίωνα καὶ Ἀννουβίωνα ἔφη· Φαύστου πρὸς ἡμᾶς ἐλθόντος[2] ἀλῶν αὐτὸν συμμετασχεῖν ἡμῖν ποιήσατε· ἐγὼ δὲ μύρον τι σκευάσω, ἵνα δειπνήσας καὶ ἀναλαβών, τὸ[3] ἴδιον χρίσας πρόσωπον τὴν ἐμὴν πᾶσιν ἔχειν δόξῃ μορφήν.

CXXXV. Καὶ τοῦ Σίμωνος ταῦτα εἰπόντος Ἀππίων καὶ Ἀννουβίων ἔφη·[1] τί νῦν[2] σοι ἐκ τῆς μηχανῆς ταύτης ἔσται[3] κέδρος; καὶ ὁ Σίμων ἔφη· πρῶτον μὲν συλλαβόντες αὐτὸν οἱ ἐμὲ ζητοῦντες παύσονται τῆς κατ' ἐμοῦ ζητήσεως. εἰ δὲ καὶ ὑπὸ βασιλικῆς χειρὸς ἀναιρεθείη, μέγιστον πένθος ἕξουσιν οἱ τούτου παῖδες, οἵτινες ἐμὲ καταλιπόντες προσφυγόντες[4] τῷ Πέτρῳ συνεργοῦσιν. Ἀννουβίων δὲ καὶ Ἀππίων κατ' ἰδίαν τὸν Φαῦστον εὑρόντες τὴν ἐπιβουλὴν ἐξέφηναν. ὁ δὲ Φαῦστος οὐκ ἐπίστευσεν ἀληθῆ εἶναι τὰ λεγόμενα. συνδειπνήσας δὲ ὁ πατὴρ μετὰ Σίμωνος καὶ Ἀππίωνος καὶ Ἀννουβίωνος ἔλαβεν ἐκ χειρὸς τοῦ Σίμωνος τὸ μύρον, καὶ τὸ ἴδιον χρίσας πρόσωπον, τὴν

Cap. CXXXII. 1) Ita etiam Par. οὐκ ἄλλως p. οὐ καλῶς Hom., Epit. — 2) λέγοντα excidit ap. Tischendorfium. — 3) λέγω V et Par. — 4) ὥσπερ noster Hom. Cod. — 5) οὔτω O.

Cap. CXXXIII. 1) ὑπεισέδραμε O et Par. — 2) καὶ om. O, ubi dein ὁ

unum esse Deum asserat. Caeterum qui promittit reprehensionem asserentis unum Deum, is vera loquens non idem affirmat. Si enim idem diceret cum eo, qui ementita loquitur, ipse quoque esset mendax: si vero contraria dicere se ostendit, tunc verus est. Non ergo recte praedicatorem unius Dei esse mendacem pronuncias, nisi forte multos deos esse censes. Atqui multos deos esse ego quoque aio. Idem igitur, quod tu, ante disceptationem dico, et pro te potius sum occupatus. Quare non debes de me esse anxius, sed Petrus, quia adhuc contra atque ille sentio. Propterea post disputationem vestram spero, quod veri studiosus iudex deposita anticipatione praevalenti consensurus sim orationi. Haec cum pater dixisset, sensim clamor quidam laudationis a populo exortus est, quoniam ita pater esset locutus.

CXXXIII. Porro Petrus suam de Deo sententiam exposuit, pluraque de monarchia prolocutus cum lacrimis manu advocavit multitudinem; quae cum accessisset, manibus impositis et precibus factis cunctos admonuit, omnesque Deo benediximus. Intro autem irruit aliquis Simoni dicens: Appion Plistonices cum Annubione modo venit Antiochia. Quibus auditis Simon exiit, ut eos exciperet. Quibus auditis pater gavisus Petro dixit: Si mihi permittis, ego quoque ibo salutatum Appionem et Annubionem, quippe qui a prima aetate fuerint mihi amici. Fortasse etiam Annubioni persuadebo, ut de Genesi cum Clemente disputet. Et Petrus Permitto, inquit, et laudo, amici officio te velle satisfacere. Verumtamen mihi cogita, quo modo secundum Dei providentiam undique concurrant, quae ad plene faciendam tibi fidem pertinent aptum perficientia concentum. Hoc autem dixi propter Annubionis adventum tibi cum usus fuit obtingentem. Et pater dixit: Rem ita sese habere et ego profecto video.

CXXXIV. Quibus dictis ad Simonem profectus est. Inventis autem Appione et Annubione ac salutatis consedit. Simon vero audiens quosdam iussu regio adventaturos qui ipsum quaererent quique dicerent Caesarem multis magis interfectis, et de Simone certiorem factum ad investigationem illius misisse, ut etiam in illum sicuti in priores praestigiatores animadverteret, ad Appionem et Annubionem infit: Faustum, qui ad nos venit, facite cibum nobiscum sumere; ego autem unguentum quoddam conficiam, ut coenatus et perungens se, cunctis habere formam meam videatur.

CXXXV. Cumque haec Simon dixisset, Appion et Annubion responderunt: Quodnam tibi lucrum veniet ex huiuscemodi machinatione? Ac Simon respondit: Primum quidem illo capto qui me quaerunt, investigatione contra me innita desistent. Si vero etiam manu regia sublatus fuerit, magnopere lugebunt filii eius, qui me derelicto ad Petrum sese contulerunt, eique collaborant. Annubion vero et Appion Fausto seorsim reperto insidias significarunt. Sed Faustus non vera esse dicta putavit. Pater enim coenatus cum Simone et Appione et Annubione unguentum ex

---

Σίμων εὐθέως ἐξῆλθεν. Etiam Par. *εὐθέως.* — 3) *καὶ ὁ* p. *ὁ δὲ* O. — 4) *ἐπιτρέπης πορεύομαι* V, *ἐπιτρέπεις πορεύομαι* Par. item Hom. XX, 11, Epit. — 5) Ita etiam noster Hom. Codex (XX, 11), non *τε*, ut impressum fuit. Cum Codice illic vertimus *te*. Inde recte Tischendorfius (p. 89. not. 21) errorem in impressis suspicatus est. — 6) Ita leg. Hom. XX, 11.

Cap. CXXXIV. 1) Sic etiam Hom. XX, 16 et Epit. c. 134, *ἐπιδημήσαντάς τινας* Par. — 2) *Φαῦστος — ἐλθὼν* O. — 3) Ita reponendum in Hom. XX, 16 pro *ἀναλαβών τι.* Noster Hom. Codex *ἀναλαβὼν τί* (sic) exhibet.

Cap. CXXXV. 1) Scr. *φασὶ* c. Epit., *ἔφην* Hom. XX, 17, ubi solus Annubion narrat. — 2) Ita et Hom. XX, 17. *ἄρα* Epit., *οὖν* Par. — 3) *ἐστὶ* Hom. ibid., quod bene quadrat ad antecedens *νῦν*. Nihil certe in Hom. textu corrigendum. — 4) *προσφυγόντες* opportune om. O.

τοῦ Σίμωνος προσελάβετο μορφήν. πλὴν ἐν μέσῃ γε νυκτὶ ἀναστὰς ὁ Σίμων τὴν ἐπὶ Ἰουδαίαν ἐποιεῖτο φυγήν.

CXXXVI. Ἡμεῖς δὲ οἱ συνόντες τῷ Πέτρῳ δι' ὅλης νυκτὸς ἐπαλλήλως πυνθανόμενοι ὑπό τε ἡδονῆς καὶ χαρᾶς τῶν λεγομένων νήφοντες ἐνυκτερεύσαμεν. ἤδη δέ πως νυκτὸς ὑπαυγαζομένης Πέτρος ἐμβλέψας ἐμοί τε καὶ τοῖς ἀδελφοῖς μου ἔφη· διαπορῶ, τί ἔδοξεν τῷ ὑμετέρῳ πατρί. καὶ λέγοντος τοῦτο ἧκεν ὁ πατὴρ αὐτόθι τὸν Πέτρον ἡμῖν περὶ αὐτοῦ διαλεγόμενον καταλαβών· καὶ ἀθυμοῦντα ἰδών, προσαγορεύσας ἀπελογήσατο,[1] δι' ἣν αἰτίαν ἔξω κεκοίμηται. ἡμεῖς δὲ ἐμβλέποντες αὐτῷ ἐξεστήκειμεν[2] τὸ εἶδος Σίμωνος ὁρῶντες, φωνῆς δὲ τοῦ πατρὸς ἡμῶν ἀκούοντες Φαύστου. καὶ δὴ φευγόντων ἡμῶν αὐτὸν ἐξεπέπληκτο ὁ πατὴρ ἐπὶ τῷ[3] οὕτως ἀπηνῶς καὶ ἐχθρωδῶς αὐτῷ χρῆσθαι. μόνος δὲ Πέτρος τὴν κατὰ φύσιν αὐτοῦ ὁρῶν μορφὴν πρὸς ἡμᾶς ἔφη· τίνος ἕνεκα βδελυσσόμενοι ἀπωθεῖσθε τὸν ὑμέτερον πατέρα; ἡμεῖς δὲ καὶ ἡ μήτηρ ἔφαμεν· Σίμων ἡμῖν οὗτος φαίνεται φωνὴν ἔχων τοῦ ἡμετέρου πατρός. καὶ ὁ Πέτρος ἔφη· ὑμῖν μὲν ἡ ἀμάγευτος αὐτοῦ φωνὴ μόνη[4] γνώριμός ἐστιν, ἐμοῦ δὲ τοῖς ἀμαγεύτοις ὀφθαλμοῖς καὶ τὸ εἶδος αὐτοῦ ὡς ἔστιν ὁρᾶται, ὅτι μή ἐστιν Σίμων, ἀλλὰ Φαῦστος ὁ ὑμέτερος πατήρ. τότε δὴ προσεμβλέψας καὶ τῷ πατρὶ ἔφη· τὸ γνήσιόν σου εἶδος αὐτοῖς οὐ φαίνεται, ἀλλὰ Σίμωνος τοῦ ἀσεβεστάτου καὶ ἡμῖν ἐχθίστου.

CXXXVII. Ταῦτα τοῦ Πέτρου διαλεγομένου ἐπεισήει τις τῶν προόδων ἀπὸ τῆς Ἀντιοχείας ἐληλυθὼς λέγων Πέτρῳ· εἰδέναι σε θέλω, κύριέ μου, ὅτι Σίμων ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ ὅτε ὑπῆρχεν,[1] δημοσίᾳ πολλὰ τεράστια ποιῶν οὐδὲν ἄλλο προσδιελέγετο ἤ σε πρὸς αὐτοὺς πρὸς μῖσος[2] ποιῶν, μάγον τε ὀνομάζων καὶ γόητα καὶ μιαιφόνον, καὶ πρὸς τοσοῦτον αὐτοὺς μῖσος παρεσκεύασεν, ὡς γλίχεσθαι πάντα ἄνθρωπον τῶν ἐκεῖ ἐπιδημησάντων[3] τῶν σαρκῶν αὐτῶν ἀπογεύσασθαί σου. ἡμεῖς δὲ πολὺ κατὰ σοῦ βρύχουσαν τὴν πόλιν ἑωρακότες ἤλθομεν τοῦ ἀπαγγεῖλαί σοι, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ Καίσαρος πεμφθεὶς[4] βασιλικὸς πρὸς τὸν τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενον εἰς ἀναζήτησιν Σίμωνος μαθών, ὅτι φυγὰς εἰς Ἰουδαίαν ἐπορεύθη, καὶ αὐτὸς εἰς ἀναζήτησιν αὐτοῦ ἀπῆλθεν, ἵνα κατὰ τὴν πρόσταξιν Καίσαρος[5] τιμωρήσηται αὐτόν.

CXXXVIII. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Πέτρος ἔφη πρὸς τὸν πατέρα· αὐτὸς ἰδίοις ὠσὶν ἀκήκοας τῶν προόδων ἀπὸ Ἀντιοχείας ἐληλυθότων καὶ εἰπόντων, ὡς ἐκεῖ γεγονὼς Σίμων[1] ἰσχύρως τοὺς ὄχλους κατ' ἐμοῦ παρώξυνε, μάγον καὶ μιαιφόνον, πλάνον τε καὶ γόητα ἀποκαλῶν.[2] ποίησον οὖν ὡς ἐγώ σοι λέγω, καταλιπὼν Κλήμεντα παρ' ἐμοί, καὶ προλαβὼν ἡμᾶς εἰς Ἀντιόχειαν[3] μετὰ τῆς συμβίου σου, ἔτι δὲ καὶ Φαυστίνου καὶ Φαυστινιανοῦ τῶν υἱῶν σου. συνέσονται δέ σοι καὶ ἄλλοι τινές, οὓς ἐγὼ κρινῶ δυνατοὺς ὑπουργῆσαι τῷ ἐμῷ θελήματι. μετὰ τούτων ἐν Ἀντιοχείᾳ γενόμενος, ἐν ὅσῳ ὡς Σίμων φαίνῃ, δημοσίᾳ κήρυξον τὴν σεαυτοῦ μετάνοιαν.

CXXXIX. Ταῦτα τοῦ Πέτρου εἰπόντος οἶδα, ἔφη ὁ πατήρ, ὅτι βούλῃ,[1] διὸ μὴ κάμνε. ἐμοὶ γὰρ οὐχ ἧττον μελήσει ἐκεῖσε ἐλθόντι διαλεχθῆναι, ἃ χρὴ περὶ σοῦ διαλέγεσθαι. καὶ δὴ τοῦ πατρὸς ὑπὸ νύκτα μεθ' ὧν ἐκέλευσεν Πέτρος σὺν τῷ Ἀννουβίωνι ὁρμήσαντος ἐπὶ τὴν πλησίον Ἀντιόχειαν ἦλθεν. καὶ στὰς ἐν μέσῳ τῆς ἀγορᾶς εἶπεν πρὸς τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ· ἐγὼ Σίμων ταῦτα ὑμῖν κηρύσσω· ὁμολογῶ ἀδίκως καταψεύσασθαι Πέτρου· οὐκ ἔστι πλάνος, οὐ μιαιφόνος, οὐ γόης, οὐδε ὅσα περὶ αὐτοῦ ποτὲ φαῦλα ἔλεγον.[2]

Simonis manu accepit, ac propria facie uncta, induit formam Simonis. At media nocte exsurgens Simon in Iudaeam fuga se subtraxit.

CXXXVI. Nos autem, qui cum Petro eramus, continuo interrogando ob voluptatem atque suavitatem dictorum totam noctem vigiles permansimus. Et cum iam auroresceret, Petrus me ac fratres meos intuens dixit: Haesito, quid patri vestro visum sit. Hoc Petro dicenti pater intervenit, repperitque eum nobis de se loquentem. Quem cum maerentem videret, post salutationem ad se ipsum excusandum exposuit, quam ob causam foris dormisset. Nos vero eum intuentes expavimus, vultum quidem Simonis videntes, vocem autem Fausti patris nostri audientes. Et cum eum fugeremus, obstupuit pater, quod tam austere ac inimice cum eo ageremus. Solus autem Petrus formam eius naturalem vidit nobisque dixit: Cur execrantes refugitis a patre vestro? Cui nos una cum matre respondimus: Simon iste nobis esse videtur vocem habens patris nostri. Et Petrus dixit: Vobis quidem vox eius praestigiis non mutata sola cognoscitur; verum oculis meis non fascinatis vultus quoque, qualis est, apparet, quia non est Simon, sed Faustus pater vester. Tum iam patrem respexit eique dixit: Propria facies illis in te non apparet, sed Simonis protervissimi nobisque inimicissimi.

CXXXVII. Haec Petro loquente advenit quidam ex iis, qui Antiochiam praemissi fuerant, eique dixit: Scire te volo, mi domine, Simonem, cum Antiochiae esset, publice multa portentosa facientem, nihil aliud operam dedisse, quam ut te odiosum illis redderet, quem magum nominabat, et praestigiatorem et caede multa pollutum, ut quivis eorum desiderio anhelet vel carnibus tuis vescendi. At nos multum contra te fremere civitatem intuiti venimus, ut nunciaremus tibi. Sed et homo regius a Caesare quaerendi Simonis gratia ad provinciae praesidem missus, audiens illum fuga in Iudaeam petivisse ipse quoque ad eum quaerendum abiit, ut ex Caesaris praecepto poenas de eo capiat.

CXXXVIII. Quibus auditis Petrus ad patrem dixit: Ipse auribus tuis audisti ex iis qui cum praecessissent venerunt Antiochia et narrarunt, quomodo Simon illic versatus multitudinem adversus me vehementer concitarit, magum et caede pollutum, planumque ac praestigiatorem nuncupans. Fac ergo quae tibi praecipiam, et Clemente apud me relicto, cum uxore tua et Faustino ac Faustiniano, filiis tuis, praecede nos Antiochiam. Erunt autem tecum et alii quidam, quos ad adiuvandum meum consilium idoneos credidero. Quando igitur simul cum iis Antiochiae versaris et Simon quidem esse videris, palam praedica poenitentiam tuam.

CXXXIX. Quae cum Petrus dixisset: Scio, inquit pater, quid velis, quare ne labores. Nam curae mihi erit, cum illic venero, ut de te loquar, quae annuntiare me oportet. Et cum pater sub noctem cum iis, quos Petrus ordinaverat, simul cum Annubione perrexisset, ad vicinam Antiochiam venit. Et stans in medio foro ad populi multitudinem dixit: Ego Simon haec vobis annuncio: atque fateor, me inique de Petro mentitum esse: non est ille deceptor, nec caede pollutus, nec praestigiator, nec quae alia

---

Cap. CXXXVI. 1) Idem est in Hom. XX, 12. In Epit. nostri Cdd. BCD et Par. (pergens *τὸ δι'*) *απελογησατο*. — 2) *ἐξειστήκειμεν* O et Par. — 3) *τὸ* V et Par. — 4) *μόνη* om. O.

Cap. CXXXVII. 1) Hinc compleas eandem periodum in Hom. XX, 13 mancam, ut etiam Tisch. notavit, qui idem statuit verba: *οὐδὲν ἄλλο* usque *ποιῶν* propter *ὁμοιοτέλευτον* male in Hom. excidisse. — 2) *μῖσους* O. — 3) *τῶν ἐκεῖ ἐπιδημήσαντά σε* OV. Coniecturae nostrae favent Hom. XX, 13. Contra Tischendorfius edidit *τὸν ἐκεῖ ἐπιδημήσαντα,* abiecto *σε*, quod in cod. Par. sequitur pariter atque in nostris. — 4) *τις* inserit Epit. — 5) *τοῦ καίσαρος* O, non item Par.

Cap. CXXXVIII. 1) *ὁ Σίμων* O. — 2) *με* adiungit O. — 3) *τὴν Ἀντιόχειαν* O et Par.

Cap. CXXXIX. 1) *βούλει* O et Par. — 2) Ord. inv. *ποτὲ φαῦλα περὶ*

δέομαι ὑμῶν αὐτὸς ἐγώ, ὁ τοῦ πρὸς ὑμᾶς μίσους αἴτιος αὐτῷ γεγονως, παύσασθε[3] μισοῦντες αὐτόν. τοῦ γὰρ πρὸς σωτηρίαν κόσμου ἐπιφανέντος υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἀψευδής ἐστιν ἀπόστολος. διὸ καὶ αὐτὸς συμβουλεύω αὐτῷ ὑμᾶς πείθεσθαι περὶ ὧν κηρύσσει,[4] ἐπεὶ πᾶσα ὑμῶν ἡ πόλις ἄρδην ἀπολεῖται. δι' ἣν δὲ αἰτίαν ὑμῖν ταῦτα ὡμολόγησα, εἰδέναι ὑμᾶς[5] θέλω. ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἄγγελοί με τοῦ θεοῦ τὸν ἀσεβῆ, ὡς ἐχθρὸν ὄντα τῷ τῆς ἀληθείας κήρυκι, δεινῶς ἐμαστίγουν. παρακαλῶ οὖν μηδ' ἂν αὐτὸς ἐγὼ ἄλλοτε ἐλθὼν κατὰ Πέτρου ἐπιχειρῶ λέγειν ἀποδέξησθέ με. ἐξομολογοῦμαι γὰρ ὑμῖν· ἐγὼ μάγος, ἐγὼ πλάνος, ἐγὼ γόης, ἀλλὰ μετανοῶ.[6] ἔξεστι γὰρ ἴσως μετανοίᾳ ἀπολοῦσαι τὰ προπεπραγμένα μοι[7] ἁμαρτήματα.

CXL. Ταῦτα εἰπὼν ὁ πατὴρ δημοσίᾳ ὡς ἐκ προσώπου Σίμωνος καὶ Πέτρον εὐλογήσας τὴν πᾶσαν Ἀντιοχέων πόλιν εἰς πόθον[1] μετέθηκεν. καὶ ἐκ τούτου πάντας[2] ἐπιθυμεῖν ἰδεῖν[3] αὐτὸν ἀπήγγελλον· ἐνίους καὶ χαλεπαίνοντας αὐτῷ ὡς Σίμωνι, δι' ἣν πρὸς Πέτρον εἶχον ὑπερβάλλουσαν στοργήν, καὶ χεῖρας θέλειν ἐπιβαλεῖν Φαύστῳ[4] ὡς Σίμωνι. διὸ μήπως ἀναιρεθῇ δεδοικώς, ἐξαυτῆς ἐλθεῖν πέμψας ἠξίου τὸν Πέτρον, ὅπως αὐτὸν ζῶντα ἐπικαταλάβῃ, καὶ τῇ πόλει ἀκμαζούσῃ πόθῳ τῷ πρὸς αὐτὸν εὐκαίρως ἐπιφανῇ. Πέτρος δὲ ταῦτα ἀκούσας, πρὸς τὸ ἐκκλησι'ζειν πλείστους συναγαγών, καὶ ἐπίσκοπον καταστήσας βαπτίσας τε καὶ ἰασάμενος, ἡμερῶν ἐπιμείνας τριῶν τῇ Λαοδικείᾳ, ἐπὶ τὴν πλησίον ὁρμήσειν[5] Ἀντιόχειαν ἔσπευσεν.

CXLI. Καὶ δὴ τὴν πόλιν καταλαβών, ἅπαν τὸ πλῆθος προσδραμὸν μετὰ χαρᾶς ὑπεδέξατο αὐτὸν ὡς ὄντα τῆς ἀληθείας κήρυκα καὶ ἀπόστολον. προσευξάμενος δὲ καὶ ἐπιθεὶς αὐτοῖς τὰς χεῖρας,[1] πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσε, καὶ ἕνα θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν εὐαγγελισάμενος καὶ πολλὰ διδάξας αὐτοὺς περὶ μοναρχίας πρὸς τὴν ξενίαν ἀπῄειμεν. γνοὺς δὲ ὁ πατὴρ ἡμῶν τὴν παρουσίαν τοῦ ἀποστόλου, προσδραμὼν κατεφίλησε τὰ ἴχνη αὐτοῦ, παρακαλῶν αὐτὸν λαβεῖν τὸ ἅγιον βάπτισμα, ὅπως τὸ ἀρχαῖον κάλλος τῆς ψυχῆς καὶ τὴν μορφὴν τοῦ σώματος ὁμοῦ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἀπολαβών, κοινωνὸς τῶν ἀχράντων καὶ ζωοποιῶν[2] μυστηρίων γένηται. καὶ ὁ Πέτρος πρὸς αὐτὸν ἔφη· ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ[3] Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, εἶπεν· ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται.[4] καὶ[5] κατὰ τὴν πίστιν σου γενηθήτω σοι ὡς θέλεις. πολλὰ δὲ καὶ ἕτερα ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν τοῦτον κατήχησεν. ἑσπέρας δὲ γενομένης μεταλαβόντες τροφῆς ὑπνώσαμεν αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν θεόν.

CXLII. Τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ ἀναστὰς ὁ Πέτρος ὀρθριώτερον καὶ προσευξάμενος μετεκαλέσατο τὸν πατέρα ἡμῶν ἅμα[1] καὶ ἡμᾶς λέγων· σήμερον, ὦ ἀδελφοί, μεγάλη χαρὰ γίνεται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπὶ τῇ θεοδωρήτῳ ἀναγεννήσει τοῦ καλοῦ γέροντος Φαύστου. καὶ παραλαβὼν ἡμᾶς ἐξῄειμεν κατὰ ἀνατολὰς τῆς πόλεως, ἔνθα ὑπάρχουσιν ὕδατα καθαρά·[2] καὶ μόνον τὸν πατέρα ἡμῶν λαβὼν ἰδίᾳ κατηχήσας τε πολλὰ καὶ διδάξας αὐτὸν τὰ περὶ θεοῦ[3] καὶ τῆς διὰ σαρκὸς αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημίας ἐβάπτισεν αὐτὸν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ[4] λαβὼν ἄρτον, εὐχαριστήσας καὶ[5] εὐλογήσας μετέδωκεν αὐτῷ τῶν ἁγίων καὶ ἀχράντων καὶ ζωοποιῶν μυστηρίων.[6] καὶ ἦμεν ὁμοῦ[7] οὖν οἱ πάντες ἀγαλλιώμενοι[8]

αὐτοῦ ἔλεγον O et Par. — 3) παύσασθαι V. — 4) κηρύσσω Hom. XX, 19. — 5) ὑμᾶς des. in V. — 6) Vocc. ἀλλὰ μετανοῶ desiderantur

cuncta de eo mala protuli. Obsecro ego vos ipse, qui odii vestri contra eum noxius sum auctor, ut id deponatis. Nam Dei filii qui propter mundi salutem apparuit, iste est verus apostolus. Quapropter et ipse suadeo, ut ei credatis in iis, de quibus praedicat, alioquin oppidum vestrum funditus peribit. Verum enim vero scire vos volo, cur haec confitear. Dei Angeli me impium, quod inimicus essem nuntio veritatis, hac nocte vehementer flagellarunt. Hortor ergo ne recipiatis me, etiamsi alias veniens Petrum calumnier. Confiteor enim vobis: egomet ipse sum magus, ego deceptor, ego praestigiator, sed poenitet me. Sic forsan licet, peccata prius a me commissa poenitentia delere.

CXL. Haec cum pater publice quasi ex persona Simonis dixisset et Petrum laudasset, universam Antiochiensium civitatem ad illius desiderium convertit. Et ex eo tempore cunctos optare nuntiarunt eum videre; nonnullos etiam ob nimium in Petrum amorem in eum saevientes ut in Simonem, adeo manus iniicere velle Fausto ut Simoni. Qua propter timens, ne perimeretur, per legatum a Petro petiit, ut eum nancisceretur vivum et in urbem desiderio illius flagrantem opportune adventaret. Quibus cognitis Petrus ad deliberandum in concione multitudinem coegit, et episcopo ordinato postquam per tres dies Laodiceae baptizaverat atque sanaverat, ad vicinam Antiochiam pergere properavit.

CXLI. Et quidem cum ad urbem pervenisset universus populus accurrens cum gaudio ipsum excepit tanquam veritatis praeconem et apostolum. Precibus autem fusis et manibus super eos positis universis male habentibus attulit medicinam, cumque unum Deum in tribus personis annunciasset pluribusque eos de unius numinis principatu docuisset, ad hospitium abivimus. Intelligens autem pater noster apostolum adesse, accurrit ac vestigia eius osculatus est rogans, ut sancto baptismo consummaretur, quo antiquam animae pulcritudinem et formam corporis simul reciperet sancto baptismo, fieretque particeps intemeratorum et vivificorum Christi mysteriorum. Ac Petrus ad eum dixit: Dominus noster Iesus Christus Dei filius dixit: *Qui crediderit et baptizatus fuerit salvus erit et secundum fidem tuam fiat tibi sicut vis.* Ac multa alia ex divinis scriptis eum docuit. Ac vesper cum adesset cibo sumpto Deum laudantes atque orantes somno nos dedimus.

CXLII. Sequente vero die Petrus iterum maturius surgens cum orasset, patre una nobiscum accersito dixit: Hodie, fratres, magnum gaudium orietur in caelo propter divinum munus renascentiae boni senis Fausti. Cumque nos assumpsisset egressi sumus ad loca orientalia civitatis ubi sunt aquae purae; solumque patrem nostrum seorsim sumens multisque instituens tradensque illi doctrinam de Deo eiusque in carne ad nos adventu baptizavit eum in nomine patris et filii et spiritus sancti, cumque panem accepisset, gratias egisset ac benedixisset sacra, intemerata atque vivifica mysteria ei impertivit. Et pariter cuncti noctu ac interdiu exultabamus in Domino de patris nostri regeneratione sacro baptismate instau-

---

in Hom. XX, 19. — 7) *μοι* om. O.

Cap. CXL. 1) *τὸν ἐκείνου πόθον* Epit. — 2) Ita corrigo lectionem Codd. *πάντες*. — 3) *ἰδεῖν* deest in O. Tum Par. *ἐπήγγελλον*, sed *ἀπήγγ.* etiam Mon. — 4) *τῷ Φαύστῳ* O Mon. et Par. — 5) *ὁρμήσειν* om. O, sed habet etiam Par.

Cap. CXLI. 1) *τὰς χεῖρας αὐτοῖς* ord. O et Mon. — 2) *τοῦ Χριστοῦ* O cum Par. et Mon. — 3) *ὁ* om. O et Mon. — 4) Marc. 16, 16. Matth. 9 et 15. — 5) *καὶ* om. O et Mon.

Cap. CXLII. 1) *ἅμα δὲ* O et Par. et Mon. — 2) *ὕδατα πολλὰ καὶ καθαρὰ* O et Par. et Mon., *ὕδατα πολλά τε καὶ καθαρὰ* Epit. c. 142. — 3) *τοῦ θεοῦ* O et Par. et Mon. — 4) *καὶ* om. O — 5) *καὶ* des. in O. — 6) *τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων* O et Mon. et Par. — 7) *ὁμοῦ* om. V., Par. et Mon. om. *οὖν*. — 8) *ἀγαλλόμενοι* O et Mon. —

ἐν κυρίῳ ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐπὶ τῇ τοῦ πατρὸς ἡμῶν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἀναγεννήσει, ἔτι τε καὶ τὸν θεῖον λόγον παρὰ Πέτρου ἀκροώμενοι. καὶ ποιήσαντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ χρόνον τινὰ πᾶσι κατάδηλα γέγονε τὰ καθ' ἡμᾶς καὶ ἐν τοῖς ἁπάντων ἦμεν στόμασιν διαπαντός· καὶ ἐθαύμαζον πάντες ἐπὶ πᾶσι τοῖς συμβεβηκόσιν ἡμῖν, καὶ τὴν τοῦ θεοῦ εἰς ἡμᾶς βοήθειαν ἐπὶ τῷ ἀναγνωρισμῷ ἡμῶν [ἐμεγάλυνον][9] τῶν μακρῷ χρόνῳ ἀπ' ἀλλήλων χωρισθέντων καὶ τεθνάναι νομισθέντων.

CXLIII. Καὶ τούτου βοωμένου κατὰ πᾶσαν τὴν πόλιν, μαθὼν τὰ καθ' ἡμᾶς ὁ τῆς Ἀντιοχέων ἡγεμὼν καὶ[1] πάντα τὰ συμβεβηκότα τῷ τε πατρὶ ἡμῶν καὶ τῇ μητρὶ καὶ ὅτι βασιλικοῦ γένους ὑπάρχουσιν, ἀνήγαγεν ταῦτα πάντα ἀκριβῶς τῷ βασιλεῖ Τιβερίῳ. ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεύς, οἷα συνέβη Φαύστῳ τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ συγγενεῖ, ἐκέλευσε τῷ ἡγεμόνι τῆς Ἀντιοχείας τὸ τάχος ἀποστεῖλαι αὐτὸν ἅμα καὶ τῆς μητρὸς ἡμῶν. δεξάμενος δὲ ὁ ἡγεμὼν τὴν τοῦ βασιλέως κέλευσιν, προσκαλεσάμενος τὸν πατέρα ἡμῶν καὶ τὴν μητέρα μετὰ πολλῆς τιμῆς[2] καὶ δορυφορίας πρὸς τὸν Καίσαρα Τιβέριον τούτους ἀπέστειλε. θεασάμενος δὲ ὁ Καῖσαρ τόν τε[3] πατέρα ἡμῶν καὶ τὴν μητέρα καὶ ἐπιγνοὺς αὐτούς, μαθὼν δὲ καὶ τὰ συμβεβηκότα αὐτοῖς ἐξέστη ἐπὶ τοῦτο,[4] καὶ ἐπιπεσὼν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ ἔκλαυσεν σφόδρα. ἐπισχὼν δὲ τοῦ πένθους ἔφη πρὸς τὴν σύγκλητον· συγχαρητέ μοι πάντες καὶ κοινὴν ἑορτὴν κροτήσωμεν ἐπὶ τῇ ἀνευρέσει Φαύστου καὶ Ματθιδίας,[5] ὅτι νεκροὶ νομιζόμενοι ἀνέστησαν, καὶ ἀπολωλότες εὑρέθησαν. καὶ ποιήσας εὐωχίαν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ὁ Καῖσαρ μεγάλως αὐτοὺς ἐφιλοφρόνησεν. καὶ τῇ ἐπιούσῃ προσκαλεσάμενος τὸν πατέρα ἡμῶν καὶ τὴν μητέρα δέδωκεν αὐτοῖς χρήματα πολλὰ καὶ ἱματισμὸν παῖδάς τε καὶ παιδίσκας καὶ περιουσίαν ἄφατον. ὑπῆρχον δὲ ἐν μεγάλῃ δόξῃ τιμώμενοι παρὰ πάντων, εὐσεβῶς βιοῦντες, καὶ πολλὰ τοὺς πτωχοὺς εὐεργετοῦντες καθ' ἑκάστην. ζήσαντες δὲ χρόνον οὐκ ὀλίγον, πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῖς τοῖς δεομένοις διανείμαντες ἐν γήρει[6] καλῷ πρὸς τὸν θεὸν ἐξεδήμησαν μνημόσυνον καλὸν τὸν ἑαυτῶν βίον καταλιπόντες τῇ πολιτείᾳ Ῥωμαίων.

CXLIV. Ἐγὼ μέν τοι Κλήμης καὶ Ἀκύλας καὶ Νικήτης ἐμείναμεν μετὰ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, ἐν τῷ θείῳ κηρύγματι πλείσταις κώμαις καὶ πόλεσιν[1] εὐαγγελιζόμενοι τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. Πέτρος δὲ ὁ τοῦ Χριστοῦ ἀπόστολος πολλοὺς ἀσθενεῖς θεραπεύσας καὶ δαιμονιῶντας[2] ἰασάμενος, νεκρούς τε[3] πολλοὺς ἀναστήσας τῇ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δυνάμει, κατὰ πόλεις καὶ χώρας παραλαβών με μέχρι Ῥώμης αὐτῆς κατῆλθεν κἀκεῖ κηρύξαι τὸν τῆς ἀληθείας λόγον. παραγενόμενος δὲ καὶ εἰσελθὼν ἐν τῇ πόλει καθ' ἑκάστην ἐδίδασκεν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν τοῖς οἴκοις τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, καὶ πολλοὺς προσήγαγεν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος τῷ Χριστῷ μεγάλους τε καὶ μικρούς, ἔπειτα καὶ τῶν εὐγενίδων γυναικῶν τὰς περιφανεῖς, ὥστε ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ μικροῦ δεῖν προσδραμεῖν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι καὶ πιστεῦσαι πάντας τῷ θεῷ διὰ τῆς τοῦ ἀποστόλου διδασκαλίας.

CXLV. Ἀλλὰ Πέτρος[1] ὁ μακάριος τοῦ κυρίου[2] ἀπόστολος, ὁ[3] διὰ τὴν ἀληθινὴν[4] πίστιν καὶ τὴν ἀσφαλεστάτην αὐτοῦ τῆς διδασκαλίας ὑπόθεσιν τῆς ἐκκλησίας θεμέλιος εἶναι ὁρισθεὶς καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο ὑπ' αὐτοῦ[5] τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἀψευδεῖ στόματι μετονομασθεὶς Πέτρος· ἡ ἀπαρχὴ τοῦ κυρίου ἡμῶν· ὁ τῶν ἀποστόλων πρῶτος, ᾧ

rata, sed etiam quod Petri divinum sermonem auscultabamus. Cum igitur per aliquod tempus una ageremus, omnibus patuerunt res nostrae et in omnium ore versabamur; cunctique admirabantur universa, quae nobis contigerant, Deique erga nos patrocinium in nostra recognitione celebrabant, quippe qui per multum tempus ab altero alter fuissemus separati ac perisse putaremur.

CXLIII. Quod cum in tota urbe esset pervulgatum, Antiochiae praesul de nobis audiens et quae patri ac matri acciderant esseque eos regiae stirpis, cuncta ad Tiberium Imperatorem accurate rettulit. Imperator vero iis cognitis, quae Fausto proprio ipsius affini evenerant, Antiochiae praesuli mandavit, ut eum simul cum matre nostra quam celerrime mitteret. Et regio iussu accepto praeses patrem nostrum et matrem arcessivit magnoque cum honore ac satellitio eos ad Tiberium Caesarem misit. Intuitus autem Caesar patrem nostrum et matrem agnitis eis cum quae ipsis acciderant audiisset, de re obstupuit, ac cervicem eius complexus acriter flevit. Cohibito autem luctu ad senatum ait: Gaudete mecum omnes et commune festum agamus propter inventionem Fausti et Matthidiae quod cum mortui putarentur revixerunt cumque periissent reperti sunt. Ac Caesar epulo illa die facto vel benignissime eos tractavit. Ac sequente die cum patrem nostrum et matrem accersisset, multam eis dedit pecuniam et vestimenta et servos ancillasque et luxum ineffabilem. Erant autem cum magna gloria ab omnibus honorati pie viventes multumque pauperibus quotidie beneficia erogantes. Cumque non exiguum tempus vixissent, omnibus quae supererant inter egenos partitis, in bona senectute ad Deum emigrarunt, reipublicae Romanae vita sua pulcrae recordationi relicta.

CXLIV. Caeteroquin ego Clemens et Aquila et Nicetas cum Petro apostolo mansimus plurimis pagis ac oppidis divina praedicatione veritatis sermonem evangelizantes. Petrus autem Christi apostolus multos aegros curans daemoniacosque sanans ac complures mortuos domini Iesu Christi potestate in vitam revocans, per oppida et regiones secum me ducens usque ad ipsam Romam devenit, ut illic quoque veritatis sermonem praedicaret. Et cum in Urbem venisset, in synagogis et domibus quotidie docuit sermonem veritatis, multosque sacro baptismo ad Christum perduxit divites pauperesque, deinde etiam mulierum claras, ut non ita multo post paucum abesset, quin omnes ad sacrum baptismum accederent et Deo crederent per apostoli doctrinam.

CXLV. At Petrus sanctus Domini apostolus, qui propter veram fidem et firmissimam doctrinae suae basim Ecclesiae fundamentum esse definitus est, atque ob id ab ipso domino nostro Iesu Christo vero Deo ore non fallaci transnominatus est Petrus; primitiae Domini nostri; apostolorum primus, cui primo Pater filium revelavit: quem Christus merito

---

9) [ἐμεγάλυνον] transcripsi ex Epit. c. 142, reformavique subinde lectionem Codd. O V. τοὺς μακρῷ χρόνῳ ἀπ᾽ ἀλλήλων (ἐπ᾽ ἀλλήλων V) χωρισθέντας καὶ τεθνάναι νομισθέντας. Tisch. verbis, quae etiam in Par. et Mon. reperit, τοὺς-χωρισθέντας et νομισθέντας non mutatis in fine periodi supplevit ἐμεγάλυνον.

Cap. CXLIII. 1) Par. κατὰ. — 2) πολλῆς τιμῆς καὶ δόξης: his verbis exit fragmentum Tischendorfii Parisinum. — 3) τε om. O et Mon. — 4) Mon. ἐπὶ τούτῳ. — 5) Ματτιδίας O et Mon. — 6) γήρᾳ O et Mon.

Cap. CXLIV. 1) χώρεσιν O in textu, ἴσως πόλεσιν ad oram. Habet πόλεσιν etiam Mon. — 2) δαιμονῶντας O et Mon. sec. manu. — 3) Mon. δὲ.

Cap. CXLV. 1) Ἀλλὰ Πέτρος O, Πέτρος τε V. Manus recentior in Cod. Ottoboniani margine scripsit: Ἡ ἐπιστολὴ Κλήμεντος πρὸς Ἰάκωβον. Nulla textus sectio. — 2) Χριστοῦ O et Mon. — 3) ὁ om. O et Mon. — 4) ἀληθῆ O et Mon. — 5) ὑπὸ p. ὑπ᾽

πρώτῳ[6] ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν ἀπεκάλυψεν· ὃν ὁ Χριστὸς εὐλόγως ἐμακάρισεν· ὁ κλητὸς καὶ ἐκλεκτὸς καὶ συνέστιος καὶ συνοδοιπόρος· ὁ καλὸς καὶ δόκιμος μαθητής· ὁ τῆς δύσεως τὸ σκοτεινότερον τοῦ κόσμου μέρος ὡς πάντων ἱκανώτερος φωτίσαι κελευσθεὶς[7] — καὶ δὴ μέχρι ποῦ μηκύνω τὸν λόγον, μὴ βουλόμενος σημῆναι τὸ λυποῦν,[8] ὃ ἐξ ἀνάγκης κἂν βραδὺ πάντως εἰπεῖν με δεῖ; οὗτος αὐτὸς διὰ τὴν ἄμετρον πρὸς ἀνθρώπους στοργὴν σαφῶς δημοσίᾳ, ἐπὶ τοῦ ἐνεστῶτος πονηροῦ αἰῶνος,[9] τὸν ἐσόμενον ἀγαθὸν ὅλῳ τῷ κόσμῳ μηνύσας βασιλέα, μέχρις ἐνταῦθα τῇ Ῥώμῃ γενόμενος, θεοβουλήτῳ διδασκαλίᾳ σώζων ἀνθρώπους, πρὸς αὐταῖς ταῖς ἡμέραις, αἷς ἤμελλε βιαίῳ τελευτᾶν θανάτῳ, συνηθροισμένων τῶν ἀδελφῶν αἰφνιδίως λαβόμενός μου τῆς χειρὸς ἐγερθεὶς[10] ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ἔφη·

CXLVI. Ἀκούσατέ μου, ἀδελφοὶ καὶ σύνδουλοι· ἐπεί, ὡς ἐδιδάχθην ἀπὸ τοῦ ἀποστείλαντός με κυρίου τε καὶ διδασκάλου Ἰησοῦ Χριστοῦ, αἱ τοῦ θανάτου μου ἠγγίκασιν ἡμέραι, Κλήμεντα τοῦτον ἐπίσκοπον ὑμῖν χειροτονῶ, ᾧ τὴν ἐμὴν τῶν λόγων πιστεύω καθέδραν, τῷ ἀπ' ἀρχῆς μοι μέχρι τέλους[1] συνοδεύσαντι καὶ οὕτως[2] πασῶν μου τῶν ὁμιλιῶν ἐπακούσαντι, ὃς[3] ἐν πᾶσι πειρασμοῖς μου[4] κοινωνήσας τῇ πίστει προσκαρτερῶν εὑρέθη, ὃν πλεῖον πάντων πεπείραμαι θεοσεβῆ, σώφρονα, φιλάνθρωπον, ἀγαθόν, πολυμαθῆ, ἁγνόν,[5] δίκαιον, μακρόθυμον, καὶ γενναίως εἰδότα φέρειν τὰς ἐνίων τῶν κατηχουμένων ἀχαριστίας. διὸ αὐτῷ μεταδίδωμι τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεύειν καὶ λύειν, ἵνα περὶ παντὸς οὗ ἂν[6] χειροτονήσῃ ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδογματισμένον ἐν οὐρανοῖς. δήσει γὰρ ὃ δεῖ δεθῆναι, καὶ λύσει ὃ δεῖ λυθῆναι, ὡς τὸν τῆς ἐκκλησίας εἰδὼς κανόνα. αὐτοῦ οὖν ἀκούσατε ὡς γνόντες, ὅτι ὁ τὸν ἀληθείας προκαθεζόμενον λυπῶν, εἰς Χριστὸν ἁμαρτάνει, καὶ τὸν πατέρα τῶν ὅλων παροργίζει· οὗ εἵνεκεν οὐ ζήσεται. καὶ αὐτὸν οὖν δεῖ τὸν προκαθεζόμενον ἰατροῦ τόπον ἐπέχειν, οὐ θηρίου ἀλόγου θυμὸν ἔχειν.

CXLVII. Αὐτοῦ ταῦτα λέγοντος ἐγὼ προσπεσὼν ἐδεόμην αὐτοῦ, παραιτούμενος τὴν τῆς καθέδρας τιμήν τε καὶ ἐξουσίαν.[1] ὁ δὲ ἀπεκρίνατο· περὶ τούτου μή με[2] ἀξίου· τοῦτο γὰρ γενέσθαι δέδοκταί μοι,[3] ὅτι ἡ τοιαύτη καθέδρα οὐ φιλακαθεδροῦντος τολμηροῦ χρείαν ἔχει, ἀλλ' εὐλαβοῦς τὸν τρόπον καὶ φιλομαθοῦς τὸν λόγον. δὸς δὲ τὸν κρείττονα, ὃς ἐμοί σου πλέον συνώδευσε καὶ τῶν λόγων[4] ἐπήκουσε καὶ τὴν διοίκησιν τῆς ἐκκλησίας ἐκμεμάθηκε, καὶ οὐκ ἀναγκάσω σε καλῶς ποιεῖν οὐ θέλοντα. ἀλλ' οὐ δυνήσῃ νῦν τὸν[5] σοῦ κρείττονα παρασχεῖν. σὺ γὰρ δι' ἐμοῦ τῶν σωζομένων ἐθνῶν ἡ κρείττων ἀπαρχή. πλὴν καὶ τὸ ἕτερον λόγισαι, ὅτι εἰ κίνδυνον τῆς ἁμαρτίας φοβούμενος οὐκ ἀναδέχει τῆς ἐκκλησίας τὴν διοίκησιν εὖ ἴσθι εἰδὼς ὅτι πλεῖον ἁμαρτάνεις, ὃς[6] τοῖς θεοσεβέσιν ὥσπερ πλέουσι καὶ κινδυνεύουσι βοηθεῖν δυνάμενος οὐ θέλεις διασκοπῶν μόνον τὸ ἴδιον καὶ οὐ τὸ κοινῇ πᾶσι συμφέρον. ὅτι δὲ τὸν κίνδυνον πάντως[7] ἀναδέξασθαί σε δεῖ, ἐμοῦ τοῦτο ἀξιοῦντος καὶ μὴ πανομένου[8] εἰς τὴν τῶν πάντων βοήθειαν, ὀρθῶς ἐπίστασαι.[9] ὅσῳ[10] οὖν μοι ταχύτερον συνευδοκήσεις, τοσοῦτόν με τῆς ἀθυμίας κουφίσεις.

CXLVIII. Οἶδα δὲ καὶ αὐτός, ὦ Κλῆμη, λύπας καὶ ἀθυμίας καὶ κινδύνους καὶ ψόγους τοὺς ἐξ ἀπαιδεύτων ὄχλων σοι συμβησομένους, οὓς

αὐτοῦ O et Mon. — 6) πρῶτος O et Mon. — 7) καὶ κατορθῶσαι συνηθεὶς add. Ep. Clem. Hom. c. 1. — 8) Sic OV et Mon.; at fortasse λοιπὸν scribendum.

beatum praedicavit; vocatus et electus et convictor et comes; bonus ac probatus discipulus; qui occidentis obscuriorem mundi plagam, ut omnium magis idoneus, illustrare praeceptus est — sed quousque sermonem protraho, nolens significare quod triste est, quod necessario, licet tarde, omnino dicere me oportet? — hic ipse ob immensam erga homines caritatem clare et palam, repugnante licet malo seculo futurum bonum toti mundo indicans Regem, hucusque Romam veniens, et Deo placita doctrina salvans homines, ipsis diebus, quibus violentam subire debebat mortem, congregatis fratribus subito apprehensa manu mea consurgens coram Ecclesia dixit:

CXLVI. Audite me, fratres et conservi: Quoniam, sicut edoctus sum ab eo, qui misit me, domino et magistro Iesu Christo, dies mortis meae appropinquant, Clementem hunc episcopum vobis ordino, cui meam sermonum cathedram credo, qui mihi ab initio usque ad finem comes exstitit, sicque omnes sermones meos audivit, qui in omnibus tentationibus meis particeps in fide perseverans inventus est, quem plus caeteris expertus sum religiosum, temperantem, humanum, bonum, eruditum, castum, iustum, patientem et scientem fortiter ferre nonnullorum catechumenorum ingratum animum. Quocirca ipsi trado ligandi et solvendi potestatem, ut quodcunque in terris ordinaverit, sit decretum in caelis. Ligabit enim quod ligari oportet, et solvet quod oportet solvi, tanquam qui Ecclesiae regulam noverit. Ipsum ergo audite, ut scientes quod, qui contristaverit veritatis praesidem, peccat in Christum, et universorum Patrem irritat: quapropter non vivet. Caeterum ipsum praesidem oportet medici locum tenere, non autem ferae bestiae furorem habere.

CXLVII. Haec illo dicente ego procidens rogabam eum, cathedrae honorem et potestatem deprecans. At ille respondit: Hac de re noli me orare: hoc enim fieri mihi statutum est, quia haec cathedra non opus habet temerario sedendi in ea, sed viro moribus sancto et doctrinam discendi cupido. Ast da mihi praestantiorem, qui plus te mecum peregrinatus fuerit et sermones meos audierit ac Ecclesiae administrationem didicerit, et non cogam te nolentem bene agere. Sed non poteris nunc meliorem quam tu es exhibere. Tu namque inter eos, qui per me ex gentibus servati sunt, locum optimarum primitiarum obtines. Sed et aliud reputa: quod si peccati periculum metuens Ecclesiae gubernationem non suscipis, certus esto te amplius peccare, qui cum possis Dei cultoribus velut navigantibus et periclitantibus succurrere, id facere recusas, quod tuum est dumtaxat considerans, et non quod in commune omnibus expedit. Quod autem periculum omnino suscipere te oportet me id incessanter rogante in cunctorum subsidium, optime novisti. Quanto ergo citius mihi assensus fueris, tanto me tristitia levabis.

CXLVIII. Novi autem etiam ipse, o Clemens, molestias et maerores et pericula et probra ab inerudita plebe tibi ventura; quae fortiter poteris

9) Ita et Ruf., Cod. Reg. 804 om. *αἰῶνος* cum Ep. Clem. Hom. — 10) Consentit Mon., *εὐεργεθεὶς* O.

Cap. CXLVI. 1) *τοῦ τέλους* O et Mon. — 2) *οὕτω* O. et Mon. — 3) *ὡς* V. — 4) *μου* deest in O; Mon. *μοι*. — 5) Ord. inv. *φιλάνθρωπον, ἁγνὸν, πολυμαθῆ, σώφρονα, ἀγαθὸν* O et Mon. — 6) *ἐὰν* V.

Cap. CXLVII. 1) *ἀξίαν* V. — 2) *με μὴ* inv. et Mon. — 3) *καὶ ταύτῃ μᾶλλον εἰ παραιτῇ* adiungit Ep. Clem. Hom. c. 3. — 4) *τὸν λόγον* V. — 5) *τοῦ* O. — 6) *ὡς* V. — 7) *πάντως* deest in O. — 8) *ἐμοῦ τοῦτο ἀξιοῦν μὴ παυομένου* Ep. Clem. Hom. — 9) *ἐπίστασαι* concinnius Ruf., qui vertit *certus esto* (Ep. Clem. ad Iacobum c. 3); *ἐπίσταμαι* OV cum utroque Hom. Cod. — 10) *ὅσον* O.

δυνήσῃ γενναίως φέρειν ἐνορῶν[1] *τῆς ὑπομονῆς τὸν ἐκ θεοῦ σοι μέγαν ἀποδιδόμενον μισθόν. ἀλλὰ καὶ*[2] *δικαίως ἐνθυμήθητι· πότε σου τῆς ξυμμαχίας χρείαν ἔχει ὁ Χριστὸς, νῦν ὅτε ὁ πονηρὸς κατὰ τῆς αὐτοῦ νύμφης πόλεμον ἤρατο, ἢ εἰς τὸν ἐπιόντα χρόνον, ὅτε νικήσας βασιλεύει,*[3] *μηδεμίας τοῦ λοιποῦ χρείαν ἔχων βοηθείας; οὐχὶ καὶ τῷ βραχὺν νοῦν ἔχοντι δῆλον, ὅτι νῦν; πάσῃ οὖν τῇ*[4] *προαιρέσει ἐν τῷ τῆς παρούσης ἀνάγκης χρόνῳ τάχυνον ξυμμαχῆσαι βασιλεῖ ἀγαθῷ μισθοὺς μεγάλους μετὰ νίκην*[5] *ἀποδιδόναι πεφυκότι. χαίρων οὖν ἐπισκόπησον, εὐκαίρως ταύτῃ*[6] *μᾶλλον, ὡς διοίκησιν ἐκκλησίας παρ' ἐμοῦ μεμαθηκὼς εἰς τὴν τῶν ἡμῖν προσφευγόντων ἀδελφῶν σωτηρίαν.*

CXLIX. *Πλὴν καὶ βραχεῖα*[1] *ἐπὶ πάντων διὰ πάντας τὰ τῆς διοικήσεως ὑπομνῆσαι θέλω. σὲ μὲν χρὴ ἀνεπιλήπτως βιοῦντα σπουδῇ μεγίστῃ πάσας τὰς τοῦ βίου ἀσχολίας ἀποσείεσθαι, μήτε ἐγγυητὴν γινόμενον, μήτε συνήγορον, μηδὲ ἑτέρῳ τινὶ βιωτικῷ παραπεπλεγμένον*[2] *πράγματι. οὐ γὰρ κριτὴν καὶ δικαστὴν χρημάτων ἢ ἀσχολημάτων*[3] *καθεστάναι σε θέλει τῶν νῦν βιωτικῶν πραγμάτων ὁ Χριστὸς, ἵνα συνεχόμενος εἰς τὰς νῦν τῶν ἀνθρώπων φροντίδας μὴ εὐσχολῇς χωρίζειν λόγῳ ἀληθείας ἀνθρώπων τοὺς κρείττονας ἀπὸ τῶν χειρόνων. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἱ μανθάνοντες ἀλλήλοις παρεχέτωσαν, καὶ ἀπὸ τῶν σώζειν δυναμένων λόγων μὴ ἀσχολείτωσαν. ὡς γάρ σοὶ ἀσεβές ἐστιν τὰς βιωτικὰς φροντίδας ἀναδέξασθαι, καταλείψαντι ποιεῖν ὃ ἐκελεύσθης, οὕτως ἑκάστῳ λαϊκῷ ἁμαρτία ἐστὶν, εἰ*[4] *μὴ ἀλλήλοις καὶ ἐν ταῖς βιωτικαῖς χρείαις παρίστανται. καὶ σὲ δὲ περὶ τούτων χρὴ ἀμέριμνον εἶναι,*[5] *ἵνα μόνης τῆς ἐκκλησίας τὴν φροντίδα ἔχῃς, πρός τε τὸ διοικεῖν αὐτὴν καλῶς καὶ τὸ τοὺς ἀληθείας λόγους παρέχειν.*

CL. *Ἐπεὶ ἐὰν βιωτικαῖς μερίμναις ἀσχοληθῇς, καὶ σεαυτὸν καὶ τοὺς ἀκροατὰς ἐνεδρεύσεις· τὰ γὰρ συμφέροντα ἐφοδιάζειν διὰ τὴν ἀσχολίαν οὐ δυνηθεὶς, καὶ σὺ*[1] *ὡς μὴ διδάξας τὸ συμφέρον κολασθήσῃ, οἱ δὲ μὴ μαθόντες ἀγνοίας αἰτίᾳ ἀπολοῦνται. διὸ σὺ μὲν αὐτοῖς εὐσχολῶν*[2] *προκαθέσθητι πρὸς τὸ εὐκαίρως παρέχειν τοὺς*[3] *σώζειν αὐτοὺς δυναμένους λόγους· καὶ οὗτοι*[4] *ἐπακουέτωσάν σοι, εἰδότες ὅτι ὁ τῆς ἀληθείας πρεσβευτὴς ὃ ἐὰν δήσῃ ἐπὶ γῆς, δέδεται καὶ*[5] *ἐν οὐρανῷ, ὃ δ' ἂν λύσῃ, λέλυται. σὺ δὲ δήσεις ἃ δεῖ δεθῆναι, καὶ λύσεις ἃ δεῖ λυθῆναι. καὶ τὰ μὲν κατὰ σὲ τὸν παρεστῶτα*[6] *καὶ ταῦτά ἐστιν καὶ τὰ τούτοις ὅμοια.*

CLI. *Τὰ δὲ κατὰ τοὺς πρεσβυτέρους ἔστω τάδε. πρὸ πάντων τοὺς νέους πρὸς γάμον ζευγνύτωσαν ἐν τάχει προλαμβάνοντες τῆς νεαζούσης ἐπιθυμίας τὰ παγιδεύματα. ἀλλὰ μηδὲ τῶν ἤδη γερόντων*[1] *περὶ γάμου ἀμελείτωσαν· ἐνίοις γὰρ καὶ γηράσασιν ἀκμαία ἐστὶν ἡ*[2] *ἐπιθυμία. ἵνα οὖν μὴ ἡ πορνεία νομὴν*[3] *λαβοῦσα καθ' ὑμῶν εἰς ὑμᾶς τὸν αὐτῆς*[4] *ἐμβάλλῃ λοιμὸν προασφαλίζεσθε, καὶ ἐρευνᾶτε, μήπως τὸ τῆς μοιχείας λανθανόντως ἐν ὑμῖν ἀναφθῇ πῦρ. πολὺ γὰρ δεινὸν ἡ μοιχεία καὶ*[5] *τοσοῦτον, ὅσον τὰ δευτερεῖα ἔχειν αὐτὴν τῆς κολάσεως, ἐπεὶ τὰ πρωτεῖα τοῖς ἐν πλάνῃ οὖσιν ἀποδίδοται, κἂν σωφρονῶσιν. διὸ ὑμεῖς ὡς ἐκκλησίας πρεσβύτεροι ἐξασκήσατε τῇ Χριστοῦ νύμφῃ εἰς*

Cap. CXLVIII. 1) *ἐννοῶν* V. — 2) *καὶ* om. O. — 3) Ita et noster Hom. Cod.; rectius *βασιλεύσει* Cot. — 4) *τῇ* om. V. — 5) *τὴν νίκην* O. — 6) *ταύτην* O.

ferre respiciens ad patientiae magnam mercedem tibi a Deo reddendam. Sed et illud iuste considera: quando tuo auxilio opus est Christo, nunc cum malus adversus sponsam illius bellum suscepit, an insequenti tempore, quando victoria parta regnabit, nullo amplius subsidio indigens? Nonne etiam exigui ingenii viro claret, quod praesenti tempore? Omnibus ergo animi viribus hoc praesentis necessitatis tempore festina opem ferre bono Regi, magnas remunerationes post victoriam reddere solito. Laeto igitur animo episcopatum suscipe, opportune eo magis quod Ecclesiae dispositionem a me didicisti ad fratrum qui ad nos confugerunt salutem.

CXLIX. Verumtamen et breviter coram omnibus et propter omnes, quae ad eam dispositionem pertinent, volo commemorare. Te quidem oportet irreprehensibiliter vivere, et maximo studio omnes vitae occupationes abiicere, ut non sis fideiussor, neque advocatus, neque ullo alio implicitus seculari negotio. Non enim iudicem et cognitorem pecuniarum vel negotiorum rerumque ad hanc vitam pertinentium constituere te vult Christus, ut praesentibus hominum curis detentus tempus non habeas ad separandos iuxta veritatis modum homines bonos a malis. Verum illa quidem ii sibi invicem exhibeant qui discunt, et te a sermonibus salvos facere valentibus non avocent. Quemadmodum enim tibi impium est, seculares curas suscipere, relicto eo quod facere iussus es: ita singulis laicis peccatum est, si sibi invicem etiam in mundanis necessitatibus praesto non sint. Ac de his secure atque tranquille te vivere oportet, quo solius Ecclesiae sollicitudinem geras, tum ad scite eam administrandam, tum ad tradendos sermones veritatis.

CL. Nam si curis secularibus occupatus fueris, et te ipsum et auditores decipies. Conducibilia enim praebere per occupationem non valens, et tu quasi qui utilia non docueris punieris, et qui non edocti erunt ignorantiae causa peribunt. Quocirca tu quidem fac, ut absque occupatione illis praesideas, quo tempestive sermones quibus salvari possint praebeas: iique te audiant, scientes legatus veritatis quodcunque ligaverit super terram, ligatum esse et in caelo, et quodcunque solverit, solutum esse. Tu autem ligabis quae ligari oportet, et solves quae solvenda sunt. Atque ad te quidem, qui praees, quae pertinent, ista sunt et his similia.

CLI. Quae vero ad presbyteros spectant, ista sint. Ante omnia iuvenes nuptiis cito iungant, laqueos ferventis in iuventa cupiditatis praeveniendo. Sed nec de coniugio iam senum curam abiiciant: nam in nonnullis, etiam cum senuerint, valida inest cupiditas. Ne igitur fornicatio adversum vos grassandi occasione accepta pestem suam in vos invehat praecavete et conquirite, ne forte in vobis occulte adulterii ignis fuerit accensus. Multum quippe grave peccatum est adulterium in tantum, ut secundum in poenis obtineat locum, quandoquidem primus debetur iis qui in errore degunt, quamvis temperanter vivant. Quare vos velut Ecclesiae presbyteri Christi sponsam ad castitatem exercete. Sponsam autem dico

---

Cap. CXLIX. 1) *σε* inserit noster Hom. Cod. — 2) *παραπεπλεγμένῳ* V, *παρεμπεπλεγμένον* Ep. Clem. Hom. c. 5. — 3) *ἢ ἀσχολημάτων* om. V. — 4) *ἐὰν* V, Ep. Clem. Hom. — 5) Cfr. Ep. Clem. Hom. c. 5, ubi textus prolixior.

Cap CL. 1) *σὲ* O. — 2) Ita O, *εὐσχολεῖν* V cum utroque Hom. Cod. — 3) *τοῦ* V. — 4) *οὕτως* Ep. Clem. Hom. — 5) *καὶ* om. O, qui subinde *ἐν τῷ οὐρανῷ*. — 6) *προεστῶτα* Ep. Clem. Hom. Subinde *καὶ ταῦτα* V.

Cap. CLI. 1) *γεγηρακότων* O. — 2) *ἡ* om. V, Ep. Clem. Hom., ubi quidem *ἔνεστιν*. — 3) *νομεῖν* V. — 4) *αὐτὸν* V, Ep. Clem. Hom. c. 7, subinde *ἐμβάλλῃ* cum Cotelerio p. *ἐμβάλη* OV et nostri Hom. Cod. — 5) *καὶ* om. V. —

σωφροσύνην. νύμφην δὲ λέγω τῆς ἐκκλησίας τὸ σύστημα. ἐὰν γὰρ σώφρων καταληφθῇ ὑπὸ νυμφίου[6] βασιλέως, τιμῆς μεγίστης τεύξεται, καὶ ὑμεῖς μεγάλης εὐφρασίας ὡς κλητοὶ γάμων ἀπολαύσετε.[7] ἐὰν δὲ ἡμαρτηκυῖα φωραθῇ, αὐτὴ μὲν ἔκβλητός ἐστιν, ὑμεῖς δὲ δίκην δώσετε, εἴ πως[8] παρὰ τὴν ὑμετέραν ἀμέλειαν γέγονεν ἡ ἁμαρτία.

CLII. Διὸ πρὸ πάντων περὶ σωφροσύνης φροντίζετε. λίαν γὰρ παρὰ τῷ θεῷ χαλεπὴ ὥρισται ἡ πορνεία. πορνείας δὲ εἴδη πολλά, ὡς καὶ αὐτὸς Κλήμης ὑμῖν διηγήσεται. πλὴν πρώτη μοιχεία ἐστὶν τὸ ἄνδρα μὴ ἰδίᾳ μόνῃ χρήσασθαι γυναικί, καὶ γυναῖκα μὴ ἰδίῳ μόνῳ χρήσασθαι ἀνδρί. ἐὰν σωφρονῇ τις, καὶ φιλάνθρωπος γενέσθαι δύναται, οὗ εἵνεκεν ἐλέους αἰωνίου τεύξεται. ὡς δὲ ἡ μοιχεία μέγα κακόν, οὕτως ἡ φιλανθρωπία μέγιστον ἀγαθόν. διὸ ἀγαπᾶτε πάντας ὑμῶν τοὺς ἀδελφοὺς σεμνοῖς καὶ ἐλεήμοσιν ὀφθαλμοῖς, τοῖς μὲν ὀρφανοῖς ποιοῦντες τὰ γονέων, ταῖς δὲ χήραις τὰ ἀνδρῶν, παρέχοντες μετὰ πάσης εὐφροσύνης τὰς τροφάς, τοῖς ἀκμαίοις τοὺς γάμους, καὶ τοῖς αὐτῶν ἀτέχνοις[1] διὰ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἐννοούμενοι τὰς προφάσεις τῆς ἀναγκαίας τροφῆς, τεχνίτῃ ἔργον, ἀδρανεῖ ἔλεος.

CLIII. Οἶδα δὲ ταῦτα ποιήσειν ὑμᾶς, ἐὰν ἀγάπην εἰς τὸν ὑμέτερον ἱδρύσητε νοῦν. πρὸς δὲ τὴν αὐτῆς εἴσοδον μία τίς ἐστιν ἱκανὴ πρόφασις, ἡ κοινὴ τῶν ἁλῶν μετάληψις. διὸ σπουδάζετε πυκνότερον συνέστιοι ἀλλήλων γίνεσθαι ὡς δύνασθε,[1] ὅπως αὐτὴν μὴ ἀπεμπολήσητε· αἰτία γάρ ἐστιν τῆς εὐποιΐας, ἡ δὲ εὐποιΐα τῆς σωτηρίας. κοινοὺς[2] οὖν πάντες πᾶσιν τοῖς κατὰ θεὸν ἀδελφοῖς τοὺς ἑαυτῶν παρέχετε βίους, εἰδότες ὅτι πρόσκαιρα δωρούμενοι αἰώνια λήψεσθε. πολλῷ μᾶλλον πεινῶντας τρέφετε, καὶ[3] διψῶσι παρέχετε ποτόν, γυμνοῖς ἔνδυμα, τοὺς νοσοῦντας ἐπισκέπτεσθε, τοῖς ἐν φυλακαῖς ἐπιφαινόμενοι ὡς δύνασθε βοηθῆτε, τοὺς ξένους μετὰ πάσης προθυμίας εἰς τοὺς ἑαυτῶν οἴκους λαμβάνετε. πλὴν ἵνα μὴ τὸ κατ' εἶδος λέγω, πᾶν καλὸν ἡ φιλανθρωπία ὑμᾶς ποιεῖν διδάξει, ὥσπερ ἡ μισανθρωπία τοῖς μὴ βουλομένοις σώζεσθαι τὴν κακοπραξίαν ὑποδείκνυσιν.

CLIV. Οἱ πράγματα ἔχοντες ἀδελφοὶ ἐπὶ τῶν ἐξουσιῶν κοσμικῶν[1] μὴ κρινέσθωσαν, ἀλλ' ὑπὸ τῶν τῆς ἐκκλησίας πρεσβυτέρων συμβιβαζέσθωσαν παντὶ τρόπῳ, ἑτοίμως αὐτοῖς πειθόμενοι. πλὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν οὕτως φεύγετε, ὡς προφάσει προσκαίρου κέρδους ἀπὸ[2] τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ζημιοῦν δυναμένην. ζυγά, μέτρα, στάθμια, τὰ τῶν τόπων[3] δίκαια ἐπιμελῶς φυλάσσετε, πρὸς τὰς παραθήκας εὐγνωμονεῖτε. πλὴν ταῦτα καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια μέχρι τέλους ποιεῖν ὑπομονεῖτε, ἐὰν ἀχώριστον μνήμην περὶ τῆς ἐκ θεοῦ γινομένης κρίσεως ἐν ταῖς καρδίαις ἔχητε. τίς γὰρ ἂν ἁμαρτήσῃ πεπληροφορημένος, ὅτι ἐκ θεοῦ δικαίου τοῦ νῦν μόνου μακροθύμου καὶ ἀγαθοῦ ἐπὶ τῇ τοῦ βίου συντελείᾳ γενέσθαι ὡρισθῇ κρίσις, ἵνα οἱ μὲν[4] ἀγαθοὶ τοῦ λοιποῦ τῶν ἀποῤῥήτων ἀγαθῶν ἀϊδίως ἀπολαύσωσιν, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ εὑρεθέντες ὡς κακοὶ ἀποῤῥήτου[5] κολάσεως τεύξωνται τῆς αἰωνίου;

CLV. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτων ἔχει. διό, ὦ Κλήμη, ἑκάστῳ κατὰ τὸ δυνατὸν προκαθέσθητι βοηθὸς τὰς πάντων φορτισθεὶς φροντίδας. ὅθεν τό σε οἰκονομεῖν ἀναδέξασθαι χάριν οἶδα εἰληφώς, οὐ δεδωκώς· ἀλλὰ θάῤῥει καὶ γενναίως φέρε, ὡς εἰδὼς ὅτι ἀποδώσει σοι ὁ θεὸς εἰς τὸν λιμένα τῆς ἀναπαύσεως καταντήσαντι τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν, ἀναφαίρετον μισθόν, κα-

Ecclesiae congregationem. Si enim pudica inventa fuerit a sponso Rege, maximum honorem consequetur, vosque grandi laetitia velut invitati ad nuptias fruemini. Si vero in peccato deprehensa fuerit, ipsa quidem eiicietur, vos autem poenas dabitis, si forte per vestram negligentiam peccatum commissum fuerit.

CLII. Quocirca ante omnia de pudicitia solliciti estote. Quippe apud Deum admodum grave quid censetur fornicatio. Caeterum species fornicationis multae sunt, ut et ipse Clemens vobis enarrabit. Attamen primum adulterium est, virum non sola sua uti uxore, et uxorem non solo suo uti viro. Si quis castus exstiterit, humanus etiam fieri potest, propter quod aeternam consequetur misericordiam. Quemadmodum autem adulterium magnum malum est, ita humanitas maximum bonum. Idcirco diligite omnes fratres vestros sanctis et misericordibus oculis, orphanis quidem parentum, viduis autem virorum curam exhibentes, praebentes alimoniam cum omni liberalitate, aetate vigentibus coniugium providentes, atque inter illos iis qui artem nesciunt, commenti per vitae instituta occasiones ad vivendi necessitatem, artifici operam, debili misericordiam.

CLIII. Scio autem vos haec facturos, modo caritatem vestra in mente statueritis. Ad quam introducendam unus est modus accommodatus, mensae et salis in commune perceptio. Quare studete inter vos frequentius convivia agitare, quantum potestis, ne caritatem amittatis: causa enim est beneficentiae, beneficentia vero salutis. Cuncti ergo cunctis in Deo fratribus communem vestrum praebete victum, scientes quod temporalia dando aeterna consequemini. Multo magis nutrite esurientes, et sitientibus potum date, nudis indumentum, aegrotos visitate, iis qui in carcere sunt intervenientes pro viribus succurrite, peregrinos omni alacritate in domibus vestris suscipite. Verum ne singulatim dicam, omne bonum ut faciatis docebit vos caritas erga homines, quemadmodum apud eos, qui salvi esse nolunt, odium erga homines male agere suggerit.

CLIV. Fratres, qui lites habent, apud potestates seculi non iudicentur, sed ab Ecclesiae presbyteris concilientur quocunque modo, quibus prompte obediant. Ad haec avaritiam ita fugite, ut quae occasione temporalis lucri possit aeternis bonis privare. Stateras, mensuras, libras, pondera iusta sedulo custodite, in depositis bene vos gerite ac fideliter. Atque haec et his similia usque ad finem facere sustinebitis, si de futuro per Deum iudicio memoriam perpetuam corde retineatis. Quis enim peccet certo persuasus, quod a Deo iusto, qui nunc solus patiens et bonus est, in consummatione seculi iudicium fore definitum est, ut boni quidem deinceps ineffabilibus bonis perpetuo fruantur, qui vero peccatores inventi fuerint, tanquam mali inenarrabili supplicio afficiantur sempiterno?

CLV. Et ista quidem ita se habent. Quocirca, o Clemens, ita praeside, ut unicuique pro viribus sis adiutor, qui omnium sollicitudinibus onustus es. Unde quod hanc dispensationem suscipis, scio me gratiam accipere, non dare: sed confide et fortem te praesta, tanquam quia scias quod tibi Deus in requietis portum appellenti retribuet summum bonorum,

---

6) *τοῦ νυμφίου* O. — 7) *ἀπελαύσητε* V. — 8) *μή πως* p. *εἴ πως* V.

Cap. CLII. 1) Leg. *ἀτέχνοις* cum Ruf. et ed. Cotelerii; *τέκνοις* noster Hom. Cod. et Cod. Reg. 804 cum Turriani libro exhibent, et O V.

Cap. CLIII. 1) *ὡς δύνασθε* om. V. — 2) *κοινωνοὺς* O. — 3) *καὶ* om. O.

Cap. CLIV. 1) *κοσμικῶν* inserui ex marg. Codicis Hom. Ottob. Cfr. Ep. Clem. c. 10 not. 3 nostrae Hom. editionis. — 2) *ἀπὸ* om. O. — 3) Substituas *ῥοπῶν* ex Cotelerio; *τόπων* est quoque in nostro Hom. Cod. Ottob., Cod. Reg. 804 et apud Ruf. — 4) *μὲν* des. in V et utroque Hom. Cod. — 5) *κατ᾽ ἀξίαν* O.

θότι ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων σωτηρίας τὸν μείζονα ἀνεδέξω κάματον. ὥστε ἐάν σε πολλοὶ τῶν ἀδελφῶν διὰ τὴν ἐπ' ἄκρον δικαιοσύνην μισήσωσι, τὸ αὐτῶν μὲν μῖσος οὐδέν σε βλάψει, ἡ δὲ τοῦ δικαίου θεοῦ φιλία πολύ σε ὀνήσει. ὥστε πειρῶ τὸν ἐξ ἀδικίας γινόμενον ἔπαινον ἀποσείεσθαι, διὰ δὲ δικαίαν διοίκησιν τὸν ἐκ θεοῦ[1] ἐπωφελῆ θηρεύειν ἔπαινον.

CLVI. Ταῦτα εἰπὼν καὶ τὰ τούτων πλείονα πάλιν τῷ πλήθει προσβλέψας εἶπεν· καὶ ὑμεῖς δὲ, ἀγαπητοί μου ἀδελφοὶ καὶ σύνδουλοι, τῷ προκαθεζομένῳ τῆς ἀληθείας κατὰ πάντα ὑπείξατε τοῦτο εἰδότες, ὅτι ὁ τοῦτον λυπήσας Χριστὸν, οὗ τὴν καθέδραν πεπίστευται, οὐκ ἐδέξατο, καὶ ὁ Χριστὸν μὴ δεξάμενος ὡς ἀθετήσας τὸν πατέρα λογισθήσεται· διὸ τῆς ἀγαθῆς βασιλείας ἀποβληθήσεται. οὗ εἵνεκεν πειρᾶσθε ἐν πάσαις συνόδοις συνέρχεσθαι, ἵνα μὴ ὡς λειποτάκται ὑπὸ τῆς τοῦ ταξιάρχου ἀθυμίας ἁμαρτίας ἔγκλημα λάβητε. διὸ πρὸ πάντων οἱ πάντες τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ φρονεῖτε τοῦτο εἰδότες, ὅτι δι' ἕκαστον[1] ὑμῶν ὁ πονηρὸς αὐτῷ μόνῳ τὸ πλεῖον ἐχθραίνων προσπολεμεῖ. ὑμεῖς οὖν πειρᾶσθε τῇ πρὸς αὐτὸν στοργῇ καὶ τῇ πρὸς ἀλλήλους εὐνοίᾳ διατελεῖν καὶ αὐτῷ[2] ἐπακούειν, ἵνα καὶ αὐτὸς κουφίζηται καὶ ὑμεῖς σωθῆναι δυνηθῆτε.

CLVII. Ἔνια δὲ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν νοεῖν ὀφείλετε, διὰ τὸ αὐτὸν μὴ δύνασθαι ἐν φανερῷ λέγειν διὰ τὰς ἐπιβουλάς· οἷον ἐὰν ἐχθραίνῃ τινὶ, μὴ ἀναμένετε αὐτὸν εἰπεῖν, τῷ δὲ μὴ προσομίλλασθε, ἀλλὰ φρονίμως ἕπεσθε αὐτοῦ τῷ βουλήματι, ἐχθροὶ γινόμενοι οἷς ἐχθραίνει, καὶ μὴ ὁμιλοῦντες οἷς μὴ ὁμιλεῖ, ἵνα ἕκαστος ἐπιδικαζόμενος τῷ[1] πάντας φίλους ἔχειν αὐτὸν διαλλάττων σώζηται τῆς αὐτοῦ ἐπακούων ὁμιλίας. εἰ δέ τις φίλος μὲν ᾖ[2] οἷς αὐτὸς ἐχθραίνει, καὶ λαλεῖ οἷς αὐτὸς οὐχ ὁμιλεῖ, εἷς ἐστιν καὶ αὐτὸς τῶν ὀλοθρεύειν θελόντων τὴν ἐκκλησίαν· ὁ γὰρ τῷ[3] σώματι συνὼν ὑμῖν καὶ[4] τῇ γνώμῃ[5] μὴ ὢν μεθ' ὑμῶν, καθ' ὑμῶν ἐστιν, πολλῷ χείρων τῶν ἔξωθεν φαινομένων ἐχθρῶν, μετὰ δοκούσης φιλίας σκορπίζων τοὺς ἔσω.

CLVIII. Καὶ ταῦτα[1] εἰπὼν ἐν μέσῳ ἐπὶ πάντων μοι τὰς χεῖρας ἐπιθεὶς εἰς τὴν αὐτοῦ καθέδραν καθεσθῆναί με ἐδυσώπησεν. καθεσθέντι δὲ τοῦτό μοι εὐθέως ἔφη· ἀξιῶ σε ἐπὶ πάντων μου τῶν συμπαρόντων ἀδελφῶν, ὅπως ὁπόταν τοῦ ἐνταῦθα, ὡς ἐμοὶ ὀφείλεται, ἀπαλλάξω βίου, σὲ[2] Ἰακώβῳ τῷ ἀδελφῷ τοῦ κυρίου διαπέμψαι ἐν ἐπιτομῇ ἀναγραψάμενον μέχρι καὶ τῶν ἐκ παιδός σου λογισμῶν, καὶ ὡς ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦ νῦν συνώδευσάς μοι, ἐπακούων τῶν κατὰ πόλιν ὑπ' ἐμοῦ κηρυχθέντων λόγων τε καὶ πράξεων· ἔπειτα πρὸς τῷ τέλει καὶ τὴν τοῦ θανάτου μου πρόφασιν, ὡς προεῖπον, δηλῶσαι μὴ ὀκνήσῃς. οὐ γὰρ αὐτὸν λυπήσει τοῦτο εἰδότα, ὅτι ὃ πάντως ἔδει με παθεῖν εὐσεβῶς ἀπεδόμην· μεγίστης δὲ παραμυθίας τεύξεται μαθὼν, ὅτι μετ' ἐμὲ οὐκ ἀμαθὴς ἀνὴρ καὶ ζωοποιοὺς λόγους ἀγνοῶν καὶ ἐκκλησίας κανόνα οὐκ εἰδὼς τὴν τοῦ διδάσκοντος ἐπιστεύθη καθέδραν. πλάνος[3] γὰρ ὁμιλία τῶν ἀκουόντων ὄχλων ἀναιρεῖ τὰς ψυχάς.

CLIX. Ὅθεν ἐγὼ, κύριέ μου Ἰάκωβε, αὐτοῦ ταῦτα εἰπόντος ὑποσχόμενος οὐκ ὤκνησα, ὡς ἐκελεύθην, τὸ πολὺ τῶν κατὰ πόλιν λόγων τῶν ἤδη σοι προγραφέντων καὶ ὑπ' αὐτοῦ διαπεμφθέντων ἐν βίβλοις ἐπὶ κεφαλαίων ποιῆσαι, ὥσπερ σημείου χάριν, καὶ οὕτως[1] διαπέμψαι σοι ἐπιγράψας Κλήμεντος τῶν Πέτρου ἐπιδημιῶν κηρυγμάτων ἐπιτομή.[2]

mercedem stabilem, quandoquidem pro universorum salute maiorem suscepisti laborem. Adeo ut si multi ex fratribus te ob supremam iustitiam odio habuerint, eorum quidem odium nullatenus te laedet, iusti autem Dei amicitia multum tibi conducet. Itaque nitere laudem iniustitia partam depellere, per iustam vero administrationem sectari utilem laudem ex Deo provenientem.

CLVI. Haec et alia plura cum protulisset, rursus multitudinem intuens dixit: Et vero vos, dilecti mei fratres et conservi, praesidi veritatis in omnibus obsecundate illud scientes, quod qui hunc contristaverit, Christum, cuius cathedram tenet, non recepit; et qui Christum non receperit, quasi qui Patrem reiecerit reputabitur; ideo a bono regno eiicietur. Qua de causa in omnibus conventibus convenire satagite, ne velut desertores per imperatoris anxietatem peccati probrum accipiatis. Idcirco ante omnia cuncti quae pro ipso faciunt sentite id cognoscentes, quod propter unumquemque vestrum diabolus ipsi soli magis inimicus bellum infert. Vos ergo contendite, in amore erga ipsum et in mutua benevolentia perseverare eique obedire, ut et ipse sublevetur, et vos possitis salutem consequi.

CLVII. Quin etiam nonnulla ex vobis ipsis debetis intelligere, quae ipse manifesto dicere propter insidias non possit: verbi gratia si alicui sit infensus, ne exspectetis ipse dicat: illi vero nolite in contentione assistere, sed prudenter huius voluntatem sequimini, odio habentes quos odio prosequitur, nec loquentes cum iis cum quibus non loquitur, ut quilibet, dum studet universorum amicitiam habere, reconciliatus ei salvus fiat, eius obediens sermoni. Quod si quis amicus permaneat his quos ipse odit, et loquatur cum quibus ipse non disserit, unus etiam ipse eorum est qui Ecclesiam exterminare cupiunt; corpore enim vobiscum manens, sententia autem vobiscum non existens, contra vos est, multo peior iis qui extra inimici apparent, quippe qui cum apparente amicitia eos qui intra sunt dispergat.

CLVIII. Atque his dictis in medio coram omnibus manus mihi imponens in sua cathedra sedere me erubescentem compulit. Cumque sedissem, hoc statim mihi dixit: Rogo te coram omnibus adstantibus fratribus meis, ut postquam ex hac, quemadmodum mihi necesse est, vita migravero, Iacobo fratri Domini mittas in epitome, describasque etiam usque ad cogitationes pueritiae tuae, et quo modo ab initio usque nunc me comitatus es, sermonibus a me per civitates praedicatis et actibus meis intendens: deinde in fine mortis quoque meae occasionem, sicut dixi, declarare non pigeat. Non enim ea res ipsum contristabit gnarum, me pie id persolvisse, quod omnino perpeti necesse erat: maxima vero afficietur consolatione, cum didicerit, non virum ineruditum nec vivificorum ignarum sermonum Ecclesiaeque regulam nescientem docentis accepisse cathedram. Vagus enim sermo audientis vulgi animas interimit.

CLIX. Unde ego, domine mi Iacobe, his ab eo dictis pollicitus non tardavi, sicut iussus sum, magnam partem sermonum per civitates habitorum, qui iam tibi descripti sunt ac per ipsum missi, in libris breviter comprehendere, quasi indicandi gratia, sicque ad te destinare *Clementis Epitome praedicationum Petri in peregrinationibus* inscribens.

Cap. CLV. 1) *Χριστοῦ* Ep. Clem. Hom. c. 16.

Cap. CLVI. 1) Ita lego cum Ep. Clem. Hom. c. 17, *δι᾽ ἑκάστου* OV. — 2) *αὐτοῦ* O.

Cap. CLVII. 1) *τὸ* V. — 2) Ita et Cot. Sed scr. *μένει* cum Cod. Hom. Ottob. In nostra Hom. edit. male impressum fuit *μενεῖ*. — 3) *τῷ γὰρ* p. *ὁ γὰρ τῷ* V. — 4) *καὶ* des. in V. — 5) In O prius fuit *μνήμῃ*.

Cap. CLVIII. 1) *ταῦτα μὲν* O. — 2) *σὲ* des. in O. — 3) *πλάνος* uterque Hom. Cod. et OV, *πλάνου* coniecit Cot.

Cap. CLIX. 1) *οὕτω* O. — 2) Subsequitur epigraphe *τέλος* in Codd. OV.

CXL. *Ἀλλ᾽ αὕτη μὲν ἡ πλήρης οὐρανίου καὶ πνευματικῆς σοφίας διήγησις τῶν τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου ἐπιδημιῶν, διδαγμάτων ἐπιτομὴν περιέχουσα, τοῦ πανὰοιδίμου τὸν βίον Κλήμεντος ὡς ἐν πίνακι διαζωγραφοῦσα τῷ λόγῳ πᾶσιν προτίθησιν,*[1] *τό τε ἄπλαστον ἦθος αὐτοῦ καὶ τὸ τῆς γνώμης ἀκέραιον καὶ*[2] *τὸν πρὸς πάντας συμπαθῆ τρόπον τοῦ ἀληθῶς ἀγαθοῦ ποιμένος ἐπισημαίνεται. δείκνυσιν δὲ τὸν διάπυρον πρὸς θεὸν ἔρωτα καὶ τὸν ζῆλον τῆς εὐσεβείας τὸ διὰ μαρτυρίου τέλος.*

Dum Ep. Clem. Homiliis praefixa c. 20 ad ipsa *Κλημέντια* hisce verbis transit: *πλὴν τοῦ ἐκτιθέναι ὡς ἐκελεύσθην ἄρξομαι.*

CLX. At haec quidem caelestis et spiritualis sapientiae plena Petri apostolorum principis peregrinationum narratio, doctrinarum Epitomen continens, celebris Clementis vitam velut in tabula anxie depingens omnibus proponit morumque eius candorem atque mentis puritatem et cum omnibus benignam consuetudinem vere boni pastoris manifestat. Ardentem autem versus Deum amorem zelumque pietatis per martyrium finis ostendit.

Cap. CLX. 1) προτιθεῖσα δὲ p. πᾶσιν προτίθησιν O. — 2) καὶ om. O.

CLXI. *Τρίτος*[1] *γὰρ ἀπὸ Πέτρου τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἀριθμούμεμος πρόεδρος, τὴν τοῦ διδασκάλου ἐπιστήμην ἀκριβωσάμενος, καὶ τοῖς αὐτοῦ ἴχνεσιν ἀπαρατρέπτως ἑπόμενος, πεπληρωμένος τε θείας σοφίας καὶ χάριτος οὕτω τοῖς τρόποις ἐκεκόσμητο καὶ διέλαμπεν, ὥστε πᾶσι πάντα γενόμενος τοῦ σώζεσθαι πάντας ἕνεκα, Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι, καὶ τοῖς Χριστιανῶν λαοῖς πᾶσιν εὐαρεστεῖν, ὑπὸ πάντων τε ἀγαπώμενος πάντας τῇ εἰς Χριστὸν ἀγάπῃ συνδεῖν ἐποιεῖτο σπουδήν. ἠγάπων μὲν γὰρ αὐτὸν οἱ Ἕλληνες, ἐπειδὴ οὐδὲ λυττόμενος, ἀλλ᾿ ἀπολογούμενος ἐκ τῶν παρ᾿ αὐτοῖς βίβλων τε καὶ τελετῶν ἀπεδείκνυεν, ποῦ τε γεγένηνται καὶ πόθεν ὥρμηντο οἱ παρ᾿ αὐτοῖς νομιζόμενοι καὶ λατρευόμενοι*[2] *θεοί, ἅ τε πεπράχασιν, πῶς τε αὖθις κατέληξαν, φανωτάταις ἀποδείξεσιν παρίστη· αὐτούς τε τοὺς Ἕλληνας ἐδίδασκεν συγχωρήσεως παρὰ τοῦ θεοῦ τυχεῖν, εἴπερ τῆς ἐκείνων λατρείας ἀπόσχοιντο.*

CLXII. *Παρὰ δὲ Ἰουδαίοις τοιούτῳ τρόπῳ χάριν ἐπορίζετο, ἐπειδὴ τοὺς πατέρας αὐτῶν φίλους τοῦ θεοῦ ἀπεδείκνυεν, τόν τε νόμον ἅγιον καὶ ἱερώτατον ἀπέφαινεν, καὶ πρῶτον τὸν τόπον τούτους*[1] *παρὰ τῷ θεῷ κληροῦσθαι, εἴπερ τοῦ ἰδίου νόμου τὰ μυστήρια τηρήσαιεν τῷ τε*[2] *τὴν ἐπαγγελίαν πρὸς Ἀβραὰμ μὴ ἀρνεῖσθαι εἰς τὸν Χριστὸν πεπληρῶσθαι· διότι ἐν τῷ σπέρματι Ἀβραὰμ κληροδοτεῖν ὁ θεὸς καθυπέσχετο πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ὅπερ εἶπεν πρὸς*[3] *Δαβίδ· ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσομαι ἐπὶ τοῦ θρόνου*[4] *σου· καὶ αὖθις διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, ὅτι ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται καὶ τέξεται υἱὸν καὶ κληθήσεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ.*[5]

CLXIII. *Παρὰ δὲ Χριστιανοῖς διὰ τοῦτο καὶ μᾶλλον ἠγαπᾶτο, ἐπειδὴ τοὺς καθ᾿ ἕκαστον ῥεγεῶνα πένητας κατ᾿ ὄνομα εἶχεν γεγραμμένους, καὶ οὓς τῷ τοῦ βαπτίσματος ἁγιασμῷ ἐφώτιζεν, οὐ συνεχώρει δημοσίαν ἀπαίτησιν ὑπελθεῖν. τῷ δὲ καθ᾿ ἡμέραν κηρύγματι τούς τε μετρίους καὶ πλουσίους ἐνουτέθει τοῦ μὴ ἀνέχεσθαι τοὺς πεφωτισμένους*[1] *πένητας παρὰ Ἰουδαίων ἢ Ἑλλήνων δημοσίᾳ ὄψα λαμβάνειν καὶ βίον τῇ τοῦ βαπτίσματος καθιερώσει κεκαθαρμένον χαρίσμασιν Ἑλλήνων χραίνεσθαι.*

CLXIV. *Τούτοις καὶ τούτων πλείοσιν ἀνδραγαθίας ἄνθεσιν τῷ τε θεῷ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐχέφροσιν εὐηρέστει· τοῖς γὰρ ἀλογίστοις ἀρέσκειν ἀδύνατον, ὅπερ τῷ θεῷ εὐάρεστον ἀποδείκνυται. τούτου οὖν ἕνεκεν οὐκ ἐφόβησαν*[1] *τὰς ὕβρεις τῶν ἀλογίστων ἀνθρώπων ἐκεῖνοι, οἷς ἡ γνώμη ἐτύγχανεν τοὺς ἀπαρεσκομένους πλείστους ὄντας μὴ δειλιᾶν. ὅτου χάριν περιῆν τῷ*

CLXI. Etenim post Petrum apostolorum principem ecclesiae Romanorum praesul numero tertius magistri doctrina accurate imbutus eiusque vestigiis incessanter sequens ac divina sapientia atque gratia plenus ita moribus ornatus effulgebat, ut omnibus omnia factus propter omnium salutem Iudaeis et gentilibus et toti Christianorum plebi placeret, et ab omnibus amatus cunctos amore versus Christum connectere studebat. Nam diligebant quidem eum gentiles, quia non exsecrans sed rationem reddens ex eorum libris, mysteriis et caeremoniis ostendebat, ubi nati essent undeque prodiissent ii, quos deos putarent et colerent, quaenam etiam egissent utque postea desiissent, evidentissimis documentis adstruebat ipsosque gentiles veniam a Deo consecutum iri docebat, si ab illorum cultu abstinerent.

CLXII. Apud Iudaeos autem hoc modo sibi gratiam comparabat, quandoquidem patres eorum demonstrabat amicos Dei exstitisse declarabatque legem eorum sanctam esse et sacratissimam, ad haec illos primum locum apud Deum accepturos, si legis suae sacramenta servarent, minimeque negando factam Abrahae promissionem completam fuisse in Christo, quod in semine Abrahae promisisset Deus cunctas gentes haereditate donare, completum quoque illud quod ad Davidem dixit: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam;* iterumque per Esaiam Prophetam quod *Virgo in utero concipiet et pariet filium et vocabitur nomen eius Emmanuel.*

CLXIII. A Christianis vero ideo et magis diligebatur quia singularum regionum pauperes nominatim habebat scriptos et eos, quos baptismatis sanctimonia illustraverat, non sinebat publicam mendicitatem subire. Quotidiana autem praedicatione mediocres ac divites admonebat, ne paterentur baptismo illuminatos pauperes a Iudaeis aut gentilibus publicos cibos accipere et vitam baptismatis consecratione mundatam donis gentilium inquinari.

CLXIV. His eorumque pluribus virtutum floribus cum Deo tum cunctis mente praeditis hominibus placebat; nam mente carentibus placere non potest id, quod Deo placere probatur. Atque ideo hominum rationis expertium contumelias veriti non sunt ii, quibus animo sedit nequaquam timere illos, qui aegre ferunt, suntque numero plures. Quo

---

Cap. CLXI. 1) δεύτερος O. — 2) καὶ λατρευόμενοι om. O.

Cap. CLXII. 1) Ita martyrium Clementis apud Cot., τῆς Παλαιστίνης OV et alii ap. Cot. — 2) τηρήσοιεν, ἐν τῷ V. — 3) πρὸς des. in O. — 4) τὸν θρόνον O. Ps. 131, 11. — 5) Is. 7, 14.

Cap. CLXIII. 1) πεφωτισμένους om. O.

Cap. CLXIV. 1) Ita vulg., ἐφοβήθησαν OV et alii ap. Cot.

μακαριωτάτῳ Κλήμεντι τῷ τοῦ θρόνου Ῥωμαίων ἐπισκόπῳ Σισίννιον τὸν φίλον τοῦ βασιλέως Νέρουα μὴ φοβεῖσθαι.

CLXV. Ἐπειδὴ τοίνυν τῇ αὐτοῦ διδασκαλίᾳ ἡ γυνὴ Σισιννίου Θεοδῶρα πιστεύσασα πρὸς θεὸν σπουδαίαν ἐτέλει τὴν λειτουργίαν, ταύτην ὁ ἀνὴρ ζηλοτυπήσας παγιδεῦσαι κατηγωνίζετο πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἀπιοῦσαν. καὶ δὴ εἰσελθούσης ἐκεῖνος δι' ἑτέρας εἰσόδου καταφθάσας ἤρξατο πολυπραγμονεῖν· ἡνίκα δὲ παρὰ τοῦ ἁγίου Κλήμεντος εὐχὴ γέγονεν, τοῦ λαοῦ εἰρηκότος τὸ ἀμήν, ὁ Σισίννιος τυφλός τε καὶ κωφὸς ἀπετελέσθη τοῦ μήτε ὁρᾶν, μήτε ἀκούειν δύνασθαι. τότε λέγει τοῖς δούλοις αὐτοῦ· λάβετέ με καὶ ἐξαγάγετε ἔξω, ὅτι οἱ ὀφθαλμοί μου τυφλοὶ γεγόνασιν καὶ αἱ ἀκοαί μου εἰς τοσοῦτον ἐκωφώθησαν, ὅτι οὐδὲ[1] τὸ σύνολον ἀκούειν δύναμαι.

CLXVI. Τότε οἱ παῖδες αὐτοῦ λαβόντες αὐτὸν περιῆγον δι' ὅλης τῆς ἐκκλησίας ἐν μέσῳ τοῦ εὐχομένου λαοῦ ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, καὶ τὰς θύρας, ὅθεν εἰσῆλθον, εὑρεῖν οὐκ ἠδύνατο. ὅθεν[1] ἐν τῷ περιέρχεσθαι αὐτοὺς πλανωμένους καὶ κυκλεύειν πρὸς Θεοδώραν τὴν κυρίαν αὐτῶν, ἔνθα τῷ θεῷ προσηύχετο, σὺν τῷ δεσπότῃ αὐτῶν παρεγένοντο. ἥτις ἑωρακυῖα τοὺς παῖδας μετὰ τοῦ κυρίου αὐτῶν τυφλωθέντα αὐτὸν περιάγοντας πρῶτον μὲν ἐξέκλινεν τὴν θέαν αὐτοῦ νομίζουσα, ὅτι περ ἠνεῳγμένοις[2] ὄμμασιν θεάσηται αὐτήν. καὶ μεταπεμψαμένη ἕνα τῶν παίδων αὐτῆς πρὸς τὸ γνῶναι, τί ἄρα θέλοιεν μετὰ τοῦ κυρίου αὐτῶν περιερχόμενοι, εἶπεν· ὁ κύριος ἡμῶν θέλων ὁρᾶν, ἅπερ αὐτῷ οὐκ ἔξεστιν, καὶ ἀκούειν ἀλλοτρίου μυστηρίου, ἀποτετύφλωται καὶ κωφὸς ἀπειργάσθη.[3] ἡμῖν τε ἐκέλευσεν, ἵνα τοῦτον ἐντεῦθεν[4] ἐξαγάγωμεν. καὶ οὐ συγκεχώρηται ἡμῖν αὐτὸν ἐντεῦθεν ὅπως οὖν ἐκβαλεῖν.

CLXVII. Ἡνίκα δὲ τοῦτο ἡ Θεοδῶρα ἤκουσεν παρὰ τοῦ παιδός, ἔστησεν ἑαυτὴν εἰς εὐχὴν καὶ μετὰ δακρύων ἐδέετο τοῦ θεοῦ, ἵνα ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἐκεῖθεν ἐξελθεῖν[1] δυνηθῇ. καὶ στραφεῖσα πρὸς τοὺς παῖδας τοὺς συνόντας αὐτῷ εἶπεν· ἀπέλθετε καὶ χειραγωγήσαντες τὸν κύριον ὑμῶν ἀπαγάγετε[2] εἰς τὸν οἶκον· ἐγὼ γὰρ τὴν εὐχήν, ἣν ἠρξάμην, οὐ μὴ καταλείπω, ἀλλὰ προσφέρω τὴν θυσίαν μου τῷ κυρίῳ καὶ πληρωθέντων τῶν μυστηρίων καταφθάνω ὑμᾶς. τότε τοίνυν ἀπῆλθον οἱ παῖδες χειραγωγοῦντες αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον, καὶ ὑποστρέψαντες πρὸς τὴν κυρίαν αὐτῶν ἀπήγγειλαν, τυφλὸν καὶ κωφὸν αὐτὸν εἰστέτι διαμένειν. ἡ δὲ Θεοδῶρα ἐπὶ πλεῖον τῷ θεῷ δεήσεις καὶ δάκρυα ἐξέχεεν, ὅπως τὸν ἄνδρα αὐτῆς τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἀντιλήψηται.[3] καὶ δὴ τῆς ἀπολύσεως γενομένης προσέπεσεν τῷ μακαρίῳ Κλήμεντι Θεοδῶρα λέγουσα πάντα τὰ συμβάντα τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς, καὶ ὅτι τυφλός ἐστιν τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ κωφὸς τοῖς ὠσίν.

CLXVIII. Ταῦτα ἀκούσας ὁ μακάριος Κλήμης, δάκρυα προχέας προετρέψατο τοὺς συμπαρόντας, ἵνα ὁμοθυμαδὸν παρὰ κυρίου αἰτήσωνται, τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς τήν τε ἀκοὴν καὶ τὴν ὅρασιν χαρισθῆναι. θαρσαλέως τοίνυν ὁ μακάριος Κλήμης μετὰ τὴν εὐχὴν συνεπορεύθη τῇ γυναικὶ πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς, καὶ εὗρεν αὐτὸν ἀνεῳγμένων αὐτῷ τῶν ὀφθαλμῶν[1] μηδένα ὁρῶντα, οὔτε μὴν λόγου τὸ παράπαν, οὔτε τινὸς ἤχου ἀκούοντα· ἔνθα καὶ συμμιγῆ ὀλοφυρμὸν ἅπαντες περιήχουν, οὗ τινος ὁ Σισίννιος παντάπασιν οὐκ ἠκροᾶτο.

CLXIX. Τότε οὖν ὁ μακάριος Κλήμης τὰ γόνατα πρὸς τὸν[1] θεὸν κλίνας ἔφη· κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν δεδωκὼς τῷ ἀποστόλῳ σου Πέτρῳ, διδασκάλῳ δὲ ἐμῷ, καὶ εἰπών· ἅπερ ἂν ἀνοίξῃς[2] ἠνέῳκται, καὶ ἅπερ κλείσῃς[3] κέκλεισται, σὺ κέλευσον, ἵνα διανοι-

factum est ut Sisinnium Imperatoris Nervae amicum non timuerit beatissimus Clemens sedis Romanae episcopus.

CLXV. Itaque cum ipsius doctrina Sisinnii uxor Theodora conversa sedulum Deo exhiberet ministerium, eam zelotypia ductus maritus laqueis involvere nitebatur abeuntem ad ecclesiam. Et quidem illa ingrediente ipse per alium introitum adveniens coepit curiose inspicere; sed quando a sancto Clemente facta fuit oratio dixitque populus Amen, Sisinnius caecus et surdus effectus est, ut neque videre, neque audire posset. Tunc dixit servis suis: Prehendite me et extra educite, quoniam oculi mei caeci facti sunt et aures meae in tantum obsurduerunt, ut nihil penitus audire valeam.

CLXVI. Tunc servi eius circuibant per totam ecclesiam in medio orantis populi virorum pariter et mulierum, nec portas per quas ingressi fuerant poterant reperire. Unde dum ipsi vagabundi oberrant per gyros ad Theodoram dominam suam, ubi Deo preces fundebat, pervenerunt cum domino suo. Quae cum vidisset servos una cum domino eorum excaecatum ipsum circumagentes, primo quidem declinavit aspectum eius putans, se apertis oculis eum aspicere. Cum unum servorum accersisset ut sciret, quid sibi vellent cum domino circumeuntes, dixit ille: Dominus noster dum vult videre quod ei licitum non est et alienum mysterium audire, excaecatus est et surdus effectus. Nobis autem imperavit, ut illum hinc educeremus, sed non licuit nobis eum hinc ullo pacto emittere.

CLXVII. Quod cum Theodora a puero audisset, stetit se in orationem et cum lacrimis Deum rogabat, ut inde vir eius posset exire. Conversaque ad servos qui cum eo erant, Abite, inquit, et manu ducentes dominum vestrum domum reducite; ego enim preces quas inchoavi non relinquam, sed offeram Domino sacrificium meum; completis vero mysteriis vos assequar. Tunc igitur discesserunt famuli manu deducentes eum domum, reversique ad dominam suam illum nunciaverunt caecum et surdum adhuc permansisse. At Theodora magis magisque Deo deprecationes et lacrimas effudit, ut suo viro misericordia eius subveniret. Atque facta dimissione accidit beato Clementi Theodora dicens omnia, quae marito suo acciderant: eum quippe esse oculis caecum surdumque auribus.

CLXVIII. Quae cum audisset beatus Clemens, effusis lacrimis hortabatur eos qui aderant, ut a Domino unanimiter postularent, viro eius auditum redderet ac visum. Audacter itaque beatus Clemens post orationem perrexit cum muliere ad virum eius et invenit eum apertis oculis neminem videre, neque etiam sermonem ullatenus aut ullum sonum audire, ubi et commixto eiulatu omnes perstrepebant, nec Sisinnius ullo modo audiebat.

CLXIX. Tunc igitur genibus flexis ad Deum dixit beatus Clemens: Domine Iesu Christe, qui claves regni caelorum dedisti apostolo tuo, magistro autem meo Petro, et dixisti: Quaecunque aperueris, aperta sunt, et quaecunque clauseris, clausa sunt, tu praecipe, ut aperiantur huius

---

Cap. CLXV. 1) *οὐδὲν* V.

Cap. CLXVI. 1) *ὅθεν* om. O. — 2) *ὅτι παρ ἠνεωγμένοις* (sic) O. Fortasse *ὅτι παρηνεωγμένοις*. Idem subinde *θεάσηται αὐτὴν ὄμμασιν*. — 3) *ἀπηργάσθη* O. — 4) *ἐντεῦθεν* om. O.

Cap. CLXVII. 1) *ἐξελθεῖν ἐκεῖθεν* inv. O. — 2) *ἀγάγετε* O. — 3) *καταλήψηται* O.

Cap. CLXVIII. 1) *ὀμμάτων* O.

Cap. CLXIX. 1) *τὸν* om. O. — 2) *ἀνοίξεις* V. — 3) *κλήσης* O, *κλείσεις*

χθῶσιν τοῦ ἀνθρώπου τούτου αἱ ἀκοαὶ καὶ οἱ ὀφθαλμοί, ὅτι σὺ εἶπας· ἅπερ ἂν αἰτήσητε πιστεύοντες λήψεσθε,[4] καὶ αὕτη σου ἡ ἐπαγγελία διαμένει εἰς αἰῶνα[5] αἰῶνος. καὶ ἡνίκα πάντες εἶπον τὸ ἀμήν, διηνοίχθησαν εὐθέως οἱ ὀφθαλμοὶ Σισιννίου καὶ αἱ ἀκοαί. ἰδὼν δὲ τὸν ἅγιον Κλήμεντα ὁ Σισίννιος ἱστάμενον σὺν τῇ ἑαυτοῦ γυναικὶ ἐξέστη τῇ διανοίᾳ λογιζόμενος, τί ἄρα εἴη τοῦτο, καὶ ὑπονοῶν ὅτι γοητικαῖς τέχναις ἐμπέπαικται, ἤρξατο κελεύειν τοῖς δούλοις αὐτοῦ καὶ λέγειν· κρατήσατε Κλήμεντα τὸν ἐπίσκοπον, διὰ γὰρ τοῦ εἰσελθεῖν πρὸς τὴν γυναῖκά μου τῇ μαγικῇ αὐτοῦ τέχνῃ τὴν πήρωσίν μοι ἐπήγαγεν.

CLXX. Ἐκεῖνοι δὲ οἱ κελευθέντες τὸν Κλήμεντα κατασχεῖν τε καὶ σύρειν τοὺς κειμένους στύλους δεσμοῦντες εἷλκον, ποτὲ μὲν ἔνδοθεν εἰς τὰ ἔξω, ποτὲ δὲ ἐκ τῶν ἔξω εἰς τὰ ἔσω· τοῦτο δὲ καὶ αὐτῷ τῷ Σισιννίῳ ἐδόκει, ὅτι περ τὸν ἅγιον Κλήμεντα δεδεμένον κατέχουσιν καὶ ἕλκουσιν. πρὸς ὃν ὁ ἅγιος Κλήμης ἰδὼν[1] ἔφη· ἡ σκληρότης τῆς καρδίας σου εἰς λίθους ἐτράπη· ἐπειδὴ γὰρ τοὺς λίθους δοξάζεις εἶναι θεούς, λίθους σύρειν κεκλήρωσαι.

CLXXI. Ἐκεῖνος δὲ ὡς δῆθεν δεδεμένου τοῦ ἁγίου καυχώμενος ἔλεγεν· ἐγώ σε ποιῶ εἰς ὑπόδειγμα πάντων τῶν γοητῶν ἀναιρεθῆναι. τηνικαῦτα οὖν ὁ ἅγιος Κλήμης δεδωκὼς εὐχὴν καὶ εὐλογήσας τὴν ἐκείνου σύμβιον ἀπῴχετο τοῦτο ἐντειλάμενος αὐτῇ, μὴ παύσασθαι τὸ παράπαν τῆς προσευχῆς, μέχρις ἂν τὴν παρ' αὐτοῦ ἐπίσκεψιν ὁ Κύριος εἰς τὸν ἄνδρα αὐτῆς καταξιώσῃ ἀναδεῖξαι. κλαιούσῃ τοίνυν καὶ εὐχομένῃ τῇ Θεοδώρᾳ πρὸς ἑσπέραν ἐφάνη τις ἀνὴρ τῇ πολιᾷ αἰδέσιμος καὶ εἶπεν· διά σε ὑγιὴς ἔσται ὁ Σισίννιος, ὅπως πληρωθῇ ὅπερ ἔφη ὁ ἀδελφός μου Παῦλος ὁ ἀπόστολος· ἁγιασθήσεται ὁ ἀνὴρ ὁ ἄπιστος διὰ τὴν γυναῖκα τὴν πιστήν.[1] καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐξ ὄψεως αὐτῆς ἀνεχώρησεν. ὅθεν ἀναμφίβολον ὑπάρχει καὶ κατάδηλον, τὸν μακάριον ἐκεῖσε Πέτρον τὸν ἀπόστολον φανῆναι.

CLXXII. Καὶ δὴ ἐξαυτῆς ἐκάλεσεν ὁ Σισίννιος τὴν Θεοδώραν καὶ λέγει αὐτῇ· δέομαί σου, ἵνα ἱκετεύσῃς τὸν θεόν σου τοῦ μὴ ὀργισθῆναί μοι. σὲ γὰρ ζηλοτυπήσας παρεγενόμην καὶ εἰσῆλθον κατόπιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ διὰ τὸ θέλειν με ὁρᾶν τὰ τελούμενα μυστήρια καὶ ἀκροατὴν εἶναι τῶν λεγομένων, τήν τε ὅρασιν καὶ ἀκοὴν ἀπώλεσα. νυνὶ δὲ ἐπειδὴ ταῦτά με ἀνακτήσασθαι ἡ τοῦ Κλήμεντος ἀπειργάσατο παρουσία, δεήθητι αὐτοῦ, ὅπως ἔλθῃ πρός με καὶ ποιήσῃ με τὴν ἀλήθειαν ἐπιγνῶναι. ἐπεὶ καὶ ἐμοὶ καὶ τοῖς παισίν μου ἀσφαλῶς ἐνομίζετο, τὸν Κλήμεντα δεσμεύειν σὺν τοῖς αὐτοῦ κληρικοῖς καὶ τοῦτον περισύρειν· ἀλλ' οὗτοι λίθους τε καὶ στύλους[1] δεσμοῦντες ἕλκειν τε καὶ ἀνθέλκειν κατεφαίνοντο.

CLXXIII. Τηνικαῦτα οὖν ἡ Θεοδώρα πορευθεῖσα διηγήσατο πάντα, ἅπερ εἶδε καὶ ἅπερ ἐδηλώθη ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς τῷ ἁγίῳ Κλήμεντι. παραγενόμενος οὖν ὁ ἅγιος πρὸς τὸν Σισίννιον μετὰ πολλῆς τιμῆς ὑπεδέχθη. παρ' οὗ ἀκηκοὼς ὅσαπερ πρὸς οἰκοδομὴν ψυχῆς αὐτοῦ συνέτεινεν, ἐπίστευσεν τῷ θεῷ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ ἤρξατο τοῖς ποσὶν τοῦ ἁγίου Κλήμεντος προκυλινδεῖσθαι καὶ βοᾶν·

CLXXIV. Εὐχαριστῶ τῷ θεῷ ἀληθινῷ καὶ παντοκράτορι, ὃς διὰ τοῦτό με τετύφλωκεν, ἵνα ὄψωμαι αὐτόν, καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἀκοὴν ἀφείλετό[1] μου, ἵνα ἐν ᾧ τὴν ἀλήθειάν ποτε δι' ἄγνοιαν κατεγέλων, ἐν αὐτῇ ἀκούσας δέξωμαι· καὶ τοῦτο μὲν ἐνόμιζον ψευδὲς ὑπάρχειν, ὅπερ ἦν ἀληθές. ἐδόκουν δὲ τὸ ἔμπαλιν ἀληθές, ὃ[2] ψευδὲς ἐτύγχανεν· τὸ σκότος ἐνόμιζον φῶς, καὶ τὸ φῶς σκότος ὑπελάμβανον. ἀλλ' ἐκαθαρίσθη ὁ νοῦς μου ἐκ τοῦ μολυσμοῦ τῆς εἰδωλομανίας. ἀληθῶς γὰρ ἐπέγνων τοὺς δαίμονας ἐξαπατῶντας τοὺς

hominis aures atque oculi, quoniam tu dixisti: *Quaecunque petieritis credentes accipietis*, et haec tua promissio permanet in seculum seculi. Cumque omnes dixerunt Amen, subito aperti sunt oculi Sisinnii itemque aures. At Sisinnius videns sanctum Clementem stantem cum coniuge sua mente excidit reputans, quidnam hoc esset, ac existimans id praestigiosis artibus et illusionibus effectum fuisse, coepit servit suis mandare atque dicere: Tenete Clementem episcopum; nam ut ingrederetur ad uxorem meam, magica sua arte mihi caecitatem induxit.

CLXX. Illi vero, quos iusserat Clementem constringere ac trahere, columnas adiacentes ligabant et trahebant aliquando quidem ex interioribus ad exteriora, aliquando vero ab exterioribus ad interiora; hoc autem ipsi etiam Sisinnio videbatur, quod sanctum Clementem ligatum tenerent ac traherent. Quem intuens sanctus Clemens dixit: Duritia cordis tui in lapides conversa est; quia enim lapides putas esse deos, lapides trahere sortitus es.

CLXXI. Ille vero quasi beato vincto insultans dicebat: Ego te faciam in exemplum omnium praestigiatorum interimi. Tunc sanctus Clemens cum dedisset orationem et uxori eius benedixisset, abiit hoc eidem mandans, ne ab oratione ullo modo cessaret, donec visitationem suam Dominus in virum eius dignaretur ostendere. Flenti igitur et oranti Theodorae ad vesperam apparuit quidam vir canicie venerandus dixitque: Propter te sanus erit Sisinnius, ut impleatur quod dixit frater meus Paulus apostolus: Sanctificabitur vir infidelis per mulierem fidelem. Hisque dictis discessit ab eius aspectu. Unde indubium et perspicuum est, beatum Petrum apostolum illic apparuisse.

CLXXII. Et vero statim Sisinnius vocavit Theodoram aitque illi: Obsecro te, ut roges Deum tuum, ne irascatur mihi. Zelotypia enim tui ductus adveni et ingressus sum postea in ecclesiam, et quia volui videre quae celebrabantur mysteria auditorque esse eorum quae dicebantur, et visum et auditum amisi. Nunc vero quandoquidem haec me recuperare fecit Clementis adventus ora eum, ut veniat ad me meque faciat veritatem agnoscere. Etenim mihi servisque meis pro certo putabatur, quod Clementem cum eius clericis ligarent eumque distraherent; sed illi lapides et columnas ligasse et huc illucque traxisse noscebantur.

CLXXIII. Tunc ergo Theodora profecta narravit sancto Clementi omnia, quae viderat et quae a marito suo dicta fuerant. Veniens itaque sanctus ad Sisinnium multo cum honore susceptus est. A quo audivit, quaecunque ad aedificationem animae suae pertinebant, et credidit Deo ex toto animo et coepit ad pedes beati Clementis advolvi et clamare:

CLXXIV. Gratias ago vero Deo et omnipotenti, qui me ideo excaecavit, ut videam eum, et ideo auditum abstulit mihi, ut in quo veritatem aliquando ob ignorantiam deridebam, eodem auditu eam acciperem: et hoc quidem putabam falsum esse, quod verum erat, existimabam autem rursus verum quod falsum erat, tenebras putabam lucem et lucem tenebras arbitrabar. Sed purgatus est animus meus a sordibus insani idolorum cultus. Vere siquidem agnovi decipi a daemonibus homines ut in eos, qui

---

V. — 4) Matth. 21, 22. — 5) *αἰῶνας* O.

Cap. CLXX. 1) *ἀπιδὼν* O.

Cap. CLXXI. 1) I Cor. 7, 14.

Cap. CLXXII. 1) *ξύλα* O.

Cap. CLXXIV. 1) *ἀφείλατο* V, pronomine *μου* omisso. — 2) *ὅπερ* O.

ἀνθρώπους, ὅπως τῶν μὴ πιστευόντων τὸν Χριστὸν εἶναι θεὸν κυριεύσωσιν πέτραι καὶ λίθοι κωφοὶ καὶ ἄλαλοι, ὥσπερ κἀμοῦ ἐπεκράτησαν μέχρι τῆς δεῦρο. ταῦτα καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις τοῦ Σισιννίου εἰπόντος χαρὰ μεγάλη γέγονεν. ἐπίστευσεν γὰρ σὺν πάσῃ τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἐπιδεδωκὼς τὸ οἰκεῖον ὄνομα προσεγγίσαντος τοῦ πάσχα ἐβαπτίσθη αὐτὸς καὶ πάντες οἱ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. ἠριθμήθησαν δὲ οἱ βαπτισθέντες ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες σὺν τοῖς νηπίοις τετρακόσιοι εἴκοσι τρεῖς· διὰ τοῦτον δὲ τὸν Σισίννιον πολλοὶ τῶν περιφανῶν καὶ φίλων Νέρουα τοῦ βασιλέως ἐπίστευσαν καὶ πρὸς τὸν θεὸν ἐπεστράφησαν.

CLXXV. Κατ' ἐκείνου δὲ καιροῦ ὁ κόμης τῶν ὀφφικίων Πούβλιος Τορκουτιανὸς[1] ἑωρακὼς ἀναρίθμητον πλῆθυν τῷ Χριστῷ πιστεύσασαν προσεκαλέσατο τοὺς προστάτας τῶν ῥεγεώνων, καὶ δεδωκὼς αὐτοῖς χρήματα ἔπεισεν αὐτούς, ἵνα τάραχον κινήσωσιν τῷ χριστιανικῷ ὀνόματι.

CLXXVI. Διοικοῦντος τοίνυν Μαμερτίνου τοῦ ἐπάρχου τὸν πολιτικὸν θρόνον στάσις γέγονεν τοῦ Ῥωμαίων δήμου ἐπ' ὀνόματι τοῦ Κλήμεντος. καὶ πρὸς ἀλλήλους συγχυθέντες ἄλλος ἄλλο κατ' αὐτοῦ ἔλεγον, τινὲς δὲ ἀντέλεγον· τί γὰρ κακὸν ἔπραξεν, ἢ τί τῶν καλῶν οὐ κατώρθωσεν; ὅστις γὰρ ἄῤῥωστος παρ' αὐτοῦ ἐπεσκέφθη, ἰάσεως ἔτυχεν· ὅστις πρὸς αὐτὸν λυπούμενος ἀπῆλθεν, χαίρων ἀνεχώρησεν· οὐδένα ποτὲ ἔβλαψεν, πάντας δὲ ὠφέλησεν. ἄλλοι δὲ πνεύματι διαβολικῷ ἐκκαυθέντες ἔκραζον· γοητικαῖς τέχναις ταῦτα ποιῶν τῶν θεῶν ἡμῶν τὴν λατρείαν ἀνατρέπει· τὸν Δία λέγει μὴ εἶναι θεόν, Ἡρακλέα δὲ τὸν ἡμέτερον φύλακα, ἀκάθαρτον εἶναι λέγει πνεῦμα· Ἀφροδίτην τὴν ὁσίαν, πόρνην γεγονέναι ὑποτίθεται· Ἑστίαν δὲ τὴν μεγάλην θεὰν πυρὶ καταναλῶσθαι βλασφημεῖ. ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν εὐαγεστάτην Ἀθηνᾶν, Ἄρτεμίν τε καὶ Ἑρμῆν, ἅμα[1] τε τὸν Κρόνον, καὶ τὸν Ἄρεα διαβάλλει. πάντα τε τὰ ὀνόματα τῶν ἡμετέρων θεῶν καὶ τοὺς ναοὺς καθυβρίζει. ἢ θύσει τοῖς θεοῖς ἡμῶν, ἢ αὐτὸς ἐξαλειφθείη.

CLXXVII. Τότε Μαμερτῖνος ὁ τῆς πόλεως ἔπαρχος μὴ φέρων τὴν στάσιν τοῦ δήμου[1] ἐκέλευσεν πρὸς ἑαυτὸν[2] ἀχθῆναι τὸν μακαριώτατον Κλήμεντα, ὅνπερ θεασάμενος ἤρξατο λέγειν· ἐξ εὐγενοῦς μὲν ῥίζης προελήλυθας, ὅπερ ἡμῖν ἡ τῶν Ῥωμαίων πληθὺς μαρτυρεῖ· ἀλλὰ πλάνην ὑπέστης, καὶ διὰ τοῦτο οὐ φέρουσιν σιωπᾶν, ἐπειδὴ οὐκ οἶδα τίνα Χριστὸν σέβῃ καὶ ἐναντία τῶν θεῶν ἀποδέχῃ. διὸ ἀποθέσθαι σε δεῖ πᾶσαν τὴν περιττὴν δεισιδαιμονίαν, καὶ τοῖς ἐξ ἔθους ἡμῖν θεοῖς λατρεύειν. τότε ὁ μακάριος Κλήμης ἔφη· ηὐχόμην τὴν τῆς σῆς ὑπεροχῆς φρόνησιν προσανέχειν μου τῇ ἀπολογίᾳ, καὶ μὴ διὰ τὴν στάσιν[3] τῶν ἀπαιδεύτων, ἀλλὰ διὰ τὸν ἐμὸν λόγον γράψασθαί με. ἐπεὶ ἐὰν κύνες ἡμᾶς πολλοὶ περιυλάξωσιν, μὴ δύνανται ἀφελέσθαι καὶ τὸ εἶναι ἡμᾶς μὲν λογικοὺς ἀνθρώπους, ἐκείνους δὲ κύνας καθυλακτοῦντας· καὶ γὰρ ἡ στάσις ἀεὶ παρὰ ἀπαιδεύτων προερχομένη διαδείκνυται, ὥστε μηδὲν ἀσφαλὲς ἔχειν, μήτε μὴν ἀληθές. ὅθεν σιγῆς ζητείσθω πρόφασις, ἐν ᾗ ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας ὁ λογικὸς ἄνθρωπος καὶ[4] καθ' ἑαυτὸν βουλεύεσθαι καὶ διαλέγεσθαι ἀπάρξηται,[5] ἵνα τὸν ἀληθῆ θεὸν εὕροι, ᾧ τὴν ἑαυτοῦ πίστιν σεμνοπρεπῶς παράθοι.

CLXXVIII. Τότε Μαμερτῖνος ὁ ἔπαρχος[1] ἀποστείλας ἀναφορὰν Τραϊανῷ τῷ αὐτοκράτορι ἀνήγαγεν περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ μακαρίου[2] Κλήμεντος φάσκων· τοῦτον τὸν Κλήμεντα στασιώδεσι κραυγαῖς ζητῶν ὁ δῆμος οὐ παύεται, καὶ ἀξιόπιστος ἀπόδειξις εἰς τὰ κατ' αὐτοῦ[3] εὑρεθῆναι οὐ

non credunt Christum esse Deum, dominentur petrae ac lapides auditu carentes et voce, quemadmodum et mihi imperarunt usque in hunc diem. Haec et his similia Sisinnio proferente gaudium magnum ortum est. Credidit enim cum omni domo sua, traditoque suo nomine appropinquante paschate baptizatus est ipse et omnes, qui in eius domo erant. Numerati autem sunt qui baptizati fuerunt viri et mulieres cum infantibus quadringenti viginti tres. Caeterum propter hunc Sisinnium multi illustrium et amicorum Nervae Imperatoris crediderunt et ad Deum conversi sunt.

CLXXV. Illo tempore comes sacrorum officiorum Publius Tarquitianus cum innumeram multitudinem Christo videret credidisse, arcessivit praefectos regionum et data eis pecunia persuasit, ut tumultum commoverent adversus nomen Christianum.

CLXXVI. Administrante igitur Urbis praefecturam Mamertino seditio facta est populi Romani de nomine Clementis atque inter se confusi alius aliud adversus eum dicebat contradicentibus autem nonnullis: Quid enim mali fecit aut quid non bonae rei gessit? Quicunque enim aegrotus ab eo visitatus est, sanitatem est consecutus; quicunque ad eum tristitia affectus abiit, gaudens reversus est; nullum unquam laesit, imo profuit omnibus. Alii autem diabolico accensi spiritu clamabant: Magicis artibus ista faciens deorum nostrorum cultum evertit: Iovem negat esse deum, Herculem vero custodem nostrum dicit esse immundum spiritum, Venerem sanctam meretricem fuisse docet, Vestam autem magnam deam igne fuisse consumptam calumniatur. Simili quoque modo sanctissimam Minervam, item Dianam, Mercurium simulque Saturnum et Martem infamat. Atque omnia deorum nostrorum nomina et templa contumeliis afficit. Aut sacrificabit diis nostris, aut ipse deleatur.

CLXXVII. Tunc Mamertinus Urbis praefectus non ferens populi seditionem iussit ad se duci beatissimum Clementem, quem intuitus coepit dicere: E nobili quidem radice prodiisti, quod nobis Romana plebs testatur; sed errorem subiisti, et ideo non ferunt silentium, quia nescio quem Christum colis et diis contraria suscipis. Quocirca oportet, ut deponas omnem superfluam superstitionem colasque ex nostro more deos. Tunc beatus Clemens Optarem, inquit, tuae excellentiae prudentiam ad meam defensionem attendere et non propter imperitorum seditionem, sed propter meam doctrinam accusasse me. Nam si canes multi allatraverint, non possunt etiam auferre quod homines rationales sumus, ipsique remanent canes oblatrantes. Etenim seditio semper ab imperitis proficisci ostenditur, adeo ut nihil habeat tutum, nec etiam verum rectumque. Quamobrem quaeratur silentii occasio, in quo pro salute sua homo rationis particeps apud se consultare ac disserere incipiat, quo verum Deum inveniat, cui fidem suam digne commendet.

CLXXVIII. Tunc Mamertinus praefectus missa relatione ad Traianum Imperatorem de nomine beati Clementis detulit dicens: Hunc Clementem seditiosis clamoribus populus non cessat quaerere, et fide digna probatio adversus illius gesta inveniri non potest. Tunc Traianus Impe-

Cap. CLXXV. 1) *Τουρκουτιανὸς* O.

Cap. CLXXVI. 1) *ὁμοῦ* O.

Cap. CLXXVII. 1) *τοῦ δήμου τὴν στάσιν* ord. V. — 2) *αὐτὸν* O. — 3) *σύστασιν* O in textu, *στάσιν* ad oram. — 4) *καὶ* om. O. — 5) *ἀπάρξεται* O.

CLXXVIII. 1) *Τότε Πούβλιος ὁ Τορκουτιανὸς* vulg. — 2) *ἁγίου* O. —

δύναται. τηνικαῦτα Τραϊανὸς ὁ αὐτοκράτωρ ἀντέγραψεν, δέον αὐτὸν ἢ συναινεῖν θύοντα, ἢ πέραν τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ Πόντου ἐν ἐρήμῳ[4] *πόλει παρακειμένῃ τῇ Χερσῶνι ἐξορισθῆναι.*

CLXXIX. *Καὶ ὁπότε τὸ τοῦ Τραϊανοῦ κέλευσμα ἐπεκυρώθη, ἐσκέπτετο ὁ Μαμερτῖνος, ὅπως ὁ Κλήμης ἑκούσιον ὑπερορίαν μὴ αἰτήσηται, ἀλλὰ μᾶλλον τοῖς θεοῖς σπονδὰς προσάξῃ. ἀλλ' ὁ μακάριος Κλήμης ἠγωνίζετο καὶ αὐτοῦ τοῦ δικαστοῦ τὸν λογισμὸν εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ μεταγαγεῖν, καὶ ἑαυτὸν ἀποδεῖξαι προαιρεῖσθαι μᾶλλον τὴν ὑπερορίαν, ἢ δεδίττεσθαι. τοσαύτην τοίνυν ὁ κύριος χάριν τῷ Κλήμεντι παρέσχετο, ὥστε κατοδύρεσθαι Μαμερτῖνον τὸν ἔπαρχον καὶ λέγειν· ὁ θεός, ᾧ σὺ εἰλικρινῶς λατρεύεις, αὐτός σοι βοηθήσει ἐν ταύτῃ τῇ γραφῇ τῆς ὑπερορίας. καὶ ἀφώρισεν ναῦν, καὶ πάντα τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἀναγκαῖα ἐπιβαλὼν ἀπέλυσεν.*[1] *οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ λαοῦ εὐλαβεῖς ἄνδρες πολλοὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ.*

CLXXX. *Ἡνίκα δὲ κατέλαβεν τὸν τόπον τῆς ὑπερορίας, ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῆς τῶν μαρμάρων λατομίας περαιτέρω δύο χιλιάδων χριστιανοὺς εὗρεν αὐτόθι μακροχρονίῳ γραφῇ καταδικασθέντας. οἵτινες ἑωρακότες τὸν ἅγιον*[1] *καὶ ἀοίδιμον Κλήμεντα ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν μετὰ στεναγμῶν*[2] *καὶ ὀδυρμῶν προσελθόντες ἔλεγον· εὖξαι ὑπὲρ ἡμῶν, ὅσιε ἱεράρχα, ἵνα ἄξιοι ἀποδειχθῶμεν τῆς παρὰ τοῦ Χριστοῦ ἐπαγγελίας. οὓς ἐγνωκὼς ὁ ἅγιος Κλήμης διὰ τὸν θεὸν ὑπερορισθέντας ἔφη· οὐκ ἀπροσφόρως ὁ κύριός με ἐνταῦθα ἀπεκατέστησεν, ἀλλ' ἵνα συμμέτοχος γενόμενος τῶν παθημάτων ὑμῶν ἔτι παρηγορίας ὑποτύπωσιν καὶ ὑπομονῆς ἐμπαρέξω.*

CLXXXI. *Ἔμαθεν δὲ παρ' αὐτῶν, ὅτι ἀπὸ μιλίων ἓξ τὸ ὕδωρ ἐπὶ τῶν ἰδίων ὤμων ἐκόμιζον. αὐτίκα οὖν ὁ ἅγιος Κλήμης προετρέψατο αὐτοὺς λέγων· εὐξώμεθα πρὸς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἵνα τοῖς ὁμολογηταῖς τῆς πίστεως αὐτοῦ νομὴν ὕδατος διανοίξῃ·*[1] *καὶ ὁ πατάξας τὴν πέτραν ἐν γῇ ἐρήμῳ τοῦ Σινᾶ, καὶ ἐρρύησαν ὕδατα εἰς πλησμονήν, αὐτὸς ἡμῖν τὸ ἄφθονον νᾶμα παράσχοι, ὅπως τῇ αὐτοῦ χορηγίᾳ εὐφρανθῶμεν. καὶ δὴ τῆς ἱκεσίας πληρωθείσης ἔνθεν κἀκεῖθεν περιεβλέψατο καὶ εἶδεν ἀμνὸν ἑστῶτα, ὃς τὸν δεξιὸν πόδα ἐκούφισεν, οἷα τὸν τόπον τῷ ἁγίῳ Κλήμεντι ὑποδεικνύς. τότε ὁ ἅγιος Κλήμης ἐννοήσας τὸν κύριον εἶναι, ὃν μόνος*[2] *αὐτὸς τεθέατο καὶ ἕτερος παντελῶς οὐδείς, ἐπορεύθη πρὸς τὸν τόπον καὶ εἶπεν· ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος κρούσατε ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ. καὶ ἐπειδὴ πάντες ἐν κύκλῳ τοῖς σκαπανίοις ἔσκαψαν καὶ οὐκ αὐτὸν τὸν τόπον, ἐν ᾧ ὁ ἀμνὸς ἔστη, λαβὼν μικρὸν σκαλίδιον ὁ ἅγιος ἐλαφρῷ κρούματι τὸν τόπον τὸν ὑπὸ τὸν πόδα τοῦ ἀμνοῦ ἔκρουσεν, ὅθεν παραχρῆμα πηγὴ ὑπερβλυζούσαις ταῖς φλεψὶν εὐπρεπεστάτη ἀνεφάνη, ἥ τις σὺν ὁρμῇ ἐκχυθεῖσα ποταμὸν ἀπετέλεσεν. τηνικαῦτα ὁ ἅγιος Κλήμης πάντων ἀγαλλιωμένων εἶπεν· τοῦ ποταμοῦ τὰ ὁρμήματα εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ θεοῦ.*[3]

CLXXXII. *Διὰ ταύτην οὖν τὴν φήμην προσέδραμεν πᾶσα ἡ ἐπαρχία, καὶ οἱ ἐληλυθότες ἅπαντες πρὸς τὴν διδαχὴν τοῦ ἁγίου Κλήμεντος ἐπέστρεφον*[1] *πρὸς τὸν κύριον, ὥστε καθ' ἡμέραν πεντακόσιοι καὶ περαιτέρω βαπτιζόμενοι ἀνεχώρουν. ἐντὸς δὲ ἑνὸς ἔτους γεγόνασιν ἐκεῖσε παρὰ τῶν πιστῶν ἑβδομήκοντα πέντε ἐκκλησίαι, καὶ πάντα τὰ εἴδωλα κατεθρύβησαν, πάντες οἱ ναοὶ τῆς περιχώρου καθῃρέθησαν, πάντα τὰ ἄλση ἐπὶ τριακόσια μίλια δι' ὅλου ἐν κύκλῳ κατεκόπησαν καὶ κατεστρώθησαν.*

CLXXXIII. *Τηνικαῦτα οὖν ἐπίφθονον διήγημα διέδραμε πρὸς τὸν βασιλέα Τραϊανόν, ὡς αὐτόθι πρὸς ἀναρίθμητον πλῆθος ὁ τῶν Χριστιανῶν*

rator rescripsit, oportere eum vel consentire sacrificando, aut ultra mare et Pontum in desertum Chersoni adiacens oppidum relegari.

CLXXIX. Cumque Traiani iussum fuit confirmatum, cogitabat Mamertinus, quonam modo Clemens voluntarium non peteret exilium, sed potius diis libamina exhiberet. Verum beatus Clemens contendebat, ut ipsius quoque iudicis animum ad fidem Christi adduceret ipseque ostenderet, se eligere exilium magis quam timere. Tantam itaque gratiam Dominus Clementi praebuit, ut Mamertinus praefectus lugeret ac diceret: Deus, quem tu sincere colis, ipse tibi opem feret in hoc exilii iudicio. Et constituit navem cunctisque ad usum necessariis impositis, dimisit. Quin etiam e populo homines religiosi quidem multi secuti sunt eum.

CLXXX. Ubi autem pervenerunt ad exilii locum, in opere caedendi marmoris ultra duo millia Christianos illic invenit iam diu iudicii sententia condemnatos. Qui sanctum et celebrem Clementem intuiti omnes concorditer cum gemitu ac fletu accedentes dixerunt: Ora pro nobis sancte pontifex, ut digni efficiamur promissione Christi. Quos cum cognovisset sanctus Clemens propter Deum fuisse deportatos ait: Non abs re Dominus me huc perduxit, sed ut particeps factus perpessionum vestrarum etiam consolationis et patientiae exemplum praeberem.

CLXXXI. Didicit autem ab eis, quod de sexto miliario aquam suis humeris deportarent. Confestim ergo sanctus Clemens cohortatus est illos dicens: Oremus ad dominum nostrum Iesum Christum, ut fidei suae confessoribus venam aquae aperiat, et qui percussit petram in deserto Sinae et fluxerunt aquae in abundantiam, ipse nobis copiosum laticem praebeat, quo ipsius suppeditatione laetemur. Et vero completa supplicatione hinc illincque circumspexit et vidit agnum stantem, qui dexterum pedem levavit tanquam sancto Clementi locum ostendens. Tunc sanctus Clemens reputans Dominum esse, quem solus ipse conspexit et nullus omnino alius, ad locum profectus est ac dixit: In nomine patris et filii et spiritus sancti pulsate in hoc loco. Cumque omnes ligonibus in orbem fodissent, non autem locum ipsum in quo agnus steterat, sanctus accepto parvo sarculo locum qui erat sub pede agni percussit levi ictu, unde repente fons venis redundantibus pulcerrimus emersit, qui cum impetu effusus effecit fluvium. Tunc sanctus Clemens cunctis exsultantibus dixit: *Fluminis impetus laetificant civitatem Dei.*

CLXXXII. Ob hanc igitur famam concurrit tota provincia, quique veniebant ad sancti Clementis doctrinam, omnes convertebantur ad Dominum, adeo ut quotidie quingenti et amplius recederent baptizati. Intra unum autem annum factae sunt illic a fidelibus septuaginta quinque ecclesiae, et omnia idola confracta sunt, omnia templa circumiacentis regionis diruta sunt, omnes luci usque ad trecenta milliaria in circuitu concisi sunt et solo aequati.

CLXXXIII. Tum igitur invidiosa narratio pervenit ad Imperatorem Traianum, quod illic ad innumerabilem multitudinem adauctus esset

---

3) *αὐτὸν* V. — 4) *ἐρερήμῳ* p. *ἐν ἐρήμῳ* O.

Cap. CLXXIX. 1) *ἐφορτώθη δὲ ἡ ναῦς* interponit vulg.

Cap. CLXXX. 1) *μακάριον* O. — 2) *μετὰ στεναγμῶν ὁμοθυμαδὸν* inv. O, ubi subinde om. *καὶ ὀδυρμῶν*.

Cap. CLXXXI. 1) *ἀνοίξῃ* O. — 2) Ita vulg., *μόνον* OV. — 3) Ps. 45, 5.

Cap. CLXXXII. 1) *καὶ ἐπέστρεφον* V.

ἐπηυξήθη λαός. καὶ ἀπεστάλη παρʼ αὐτοῦ Αὐφιδιανὸς[1] *ὁ ἡγεμών, ὅστις πλείστους τῶν Χριστιανῶν διαφόροις βασάνοις ἀνεῖλεν. ὁρῶν δὲ τοὺς πάντας τῷ μαρτυρίῳ μετὰ χαρᾶς προσερχομένους παρεχώρησεν τῷ πλήθει, μόνον δὲ τὸν ἅγιον Κλήμεντα ἐπιθύειν βιαζόμενος. καὶ ἰδὼν οὕτως ἱδρυμένον ἐν κυρίῳ καὶ καθόλου μετατεθῆναι μὴ βουλόμενον λέγει τοῖς δημίοις· λαβόντες ἀπαγάγετε αὐτὸν μέσον τῆς θαλάσσης καὶ δήσατε*[2] *πρὸς τὸν αὐχένα αὐτοῦ ἄγκυραν σιδηρᾶν καὶ ῥίψατε αὐτὸν ἐν τῷ βυθῷ κάτω, ὅπως μὴ δυνηθεῖεν οἱ Χριστιανοὶ ἀνελέσθαι τὸ σῶμα αὐτοῦ καὶ ἀντὶ θεοῦ σέβεσθαι αὐτόν.*

CLXXXIV. *Τούτου οὖν γενομένου ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν Χριστιανῶν ἐν τῷ αἰγιαλῷ παρεστὸς ὠδύρετο. καὶ ἐπὶ τούτοις εἶπον Κορνήλιος καὶ Φοῖβος οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· πάντες ὁμοθυμαδὸν εὐξώμεθα, ἵνα δείξῃ ἡμῖν ὁ κύριος τοῦ μάρτυρος αὐτοῦ τὸ λείψανον. εὐχομένου τοίνυν τοῦ λαοῦ ἐπεχώρησεν ἡ θάλασσα εἰς τὸν ἴδιον κόλπον ἐπὶ τρία σχεδὸν μίλια· καὶ εἰσελθόντες διὰ ξηρᾶς οἱ λαοὶ εὗρον ἐν σχήματι ναοῦ μαρμαρίνου οἴκημα παρὰ θεοῦ ἠυτρεπισμένον, καὶ αὐτόθι κείμενον τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου Κλήμεντος καὶ τὴν ἄγκυραν, μεθʼ ἧς ἐῤῥίφη, πλησίον αὐτοῦ κειμένην.*

CLXXXV. *Ἀπεκαλύφθη τοιγαροῦν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ τοῦ μὴ ἐκβαλεῖν*[1] *τὸ λείψανον ἐκ τοῦ τόπου· οἷς καὶ τοῦτο ἐχρηματίσθη, ὡς ὅτι ἑκάστῳ χρόνῳ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀθλήσεως αὐτοῦ ὑποχωρήσει ἡ θάλασσα ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας τοῖς ἐρχομένοις ξηρὰν πορείαν παρασχομένη. ὅπερ εἰς ἔπαινον τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ εὐδόκησεν ὁ κύριος γενέσθαι μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας.*[2] *τούτου δὲ γεγονότος πάντα τὰ κυκλόθεν ἔθνη ἐπίστευσαν τῷ Χριστῷ. ἔνθα οὐδεὶς Ἕλλην, οὐδεὶς Ἑβραῖος, οὐδεὶς τὸ παράπαν εὑρίσκεται αἱρετικός. γίνονται γὰρ ἐκεῖσε πλεῖσται εὐεργεσίαι· τυφλοὶ φωτίζονται ἐν τῇ ἑορτῇ αὐτοῦ, δαίμονες ἀπελαύνονται, ῥιγῶντες ὑγιαίνουσιν, οἱ τοῖς νεφροῖς ἐταζόμενοι καὶ λιθιῶντες μόνῃ τῇ τοῦ λειψάνου αὐτοῦ προσψαύσει καὶ ὕδατος ἁγιασθέντος ῥαντισμῷ καὶ πόσει τοῦ νοσήματος ἀπολύονται, ἀλγυνόμενοί τε νόσῳ οἱαδήποτε πρὸς τὴν τοῦ ἱερομάρτυρος καταφεύγοντες βοήθειαν ἰάσεως ἀπολαύουσιν. καὶ διαμένει ἡ δόξα αὐτοῦ καὶ ὁ ἔπαινος εἰς ἀεὶ διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διʼ οὗ καὶ μεθʼ οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.*

---

populus Christianorum. Et missus ab eo est Aufidianus praeses, qui multos Christianos diversis suppliciis interemit. Sed cum videret omnes ad martyrium cum gaudio accedere, cessit multitudini solum tamen sanctum Clementem cogens ad sacrificandum. Et videns adeo stabilem in Domino, nec omnino posse a sententia dimoveri, dixit ad suos: Prehendite eum et abducite in medium mare, et ligate ad collum eius ancoram ferream, et in profundum deiiciatur, ne possint Christiani corpus eius auferre et pro Deo colere.

CLXXXIV. Hoc igitur peracto universa Christianorum multitudo ad littus adstans lamentabatur. Atque ad haec dixerunt Cornelius et Phoebus eius discipuli: Omnes unanimi consensu precemur ut nobis Dominus ostendat martyris sui reliquias. Orante igitur populo recessit mare in sinum suum ad tria fere millia, et ingressi per aridam populi repererunt in figura templi marmorei paratum a Deo habitaculum atque ibi positum corpus sancti Clementis et ancoram, cum qua deiectus fuerat, haud procul ab eo iacentem.

CLXXXV. Revelatum ergo fuit discipulis eius, ne reliquias illo loco tollerent, quibus et hoc oraculum redditum est, fore ut singulis annis die certaminis eius recessurum sit mare per septem dies et venientibus siccam profectionem praebiturum. Quod quidem nominis sui laudem Domino placuit fieri usque in hodiernum diem. Hoc autem facto omnes quae in ambitu sunt gentes crediderunt Christo. Ibi nullus gentilis, nullus Iudaeus, nullus omnino invenitur haereticus. Nam illic multa conceduntur beneficia: caeci illuminantur in illius festo, daemones expelluntur, febrientes sanantur, renibus et calculo laborantes per solum corporis ipsius contactum et sanctificatae aquae aspersionem, ac potum a morbo liberantur, tum qui qualicunque affliguntur languore ad sacri martyris confugientes auxilium consequuntur medelam. Atque permanet gloria eius et laus in perpetuum per dominum nostrum Iesum Christum, per quem et cum quo patri gloria cum sanctissimo et vivifico ipsius spiritu nunc et semper et in secula seculorum. Amen.

Cap. CLXXXIII. 1) Ita vulg., *Ἀὐφηδιανὸς* scr. OV. — 2) *δήσαντες* O, qui om. *καὶ* ante *ῥίψατε*.

Cap. CLXXXV. 1) *ἐκβάλαι* V. — 2) In O doxologia sequitur: *αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν*. Quae eam excipiunt, in eodem Cod. Ottoboniano non leguntur.

CORRIGENDA

CUM ALIQUOT EMENDATIONIBUS E. E. SEILERI.

Pag. 3 notula 1 scr. Adr. Turnebus — 4, 20 ἡ ψυχή, — 6, 5 ἄρα εἰ, alterutra particula delenda quippe ex dittographia orta; si ἄρα serves scribendum est ἆρα; in altera epit. est εἰ. E. S. — 7, 24 tegere non valens — Cap. V not. 13 mutavit in παντάπασι δ' — 10, 27 διεθερμαινόμην — 12, 24 ἐγώ σοι σήμερον — 14, 11 ἐξήλατό τε E. S. — 20, 10 πᾶσα — 38 ἀνωτάτη E. S. — 22, 5 hic et in altera epit. repone e libris προλήψει, E. S. — 24, 14 hic et in altera epit. repone e libris κελευσθὲν E. S. — 26, Cap. XXXIII not. 2 finis. Cfr. — 30, 22 πένθος — 32, 38 ὑμᾶς [6] χάριν — 33, 22 Simon iste magus — 36, 15 κατέπιεν — 28 τοιαῦτα, καὶ — 37, 39 possit, — 39, Cap. LVI not. 4 εὖ φρονῶ — 40, 38 διαναπαύσεις E. S. — Cap. LVII not. 2 Hom. VII, 9, — 41, 22 Quo postquam — 43, Cap. LXIV not. 1 Perionius — 44, 29 ὑγιαίνοντας — 45, 30 ablatis — 41 sancti — 48, 20 ῥαδίως — 23 ὅθεν — 49, 9 ignores vitae — 23 Et — 49, Cap. LXXIV not. 11 Ἀνδρέας inv. D. — 51, 11 vitam — 39 ignoramus, qui — 53, 6 volo, ut — 54, 1 repone e codd. παύσηται, ut est etiam in epit. altera. E. S. — 56, 43 αὐτῆς υἱόν, ut recte habet epit. altera. E. S. — 58, 14 ὑγιὴς εἰς τὴν τῶν — 33 ἐπὶ τὸ αὐτὸ — 59, 27 etiam — 61, Cap. XCV not. 2 vocum Graecarum — 63, 29 diligere; — Cap. XCVI not. 12 B, quod — 65, Cap. C not. 2 et nostra Epit. Probo. — 67, 6 in ter — 69, Cap. CVI not. 5 συμπαρακαλεσάντων — 71, 25 amorem; sed — 72, 17 ἠκολούθησεν. — 26 ἀνέμεινα — 29 εὐχῇ — Cap. CX not. 9 ed. Hom. — 73, Cap. CXII not. 7 ἐδύναντο — 72, 24 γάρ ἐστι — Cap. CXIV not. 3 παρειληφὼς — 75, Cap. CXIV not. 14 ἐκ γενέσεως — 76, 12 τἀληθῆ — 15 μιᾶναι — 35 προσανάθωμαι, πλὴν — 37 ὄνομα· ὁ — 77, Cap. CXVII not. 2 man. pr., ἠβουλήθην — 78, 3 ἵνα μετὰ τὴν ἄλλων [9] κοινωνίαν — 7 ἰδὼν ἔφη· — 10 ἀνέκραγεν — 25 ἐγώ — 79, 24 Petrus Tu — 80, 10 τἀληθῆ — 13 διὰ τὸ μὴ — 81, 4 disciplinae. Sed — 24 pater: Ubi — Cap. CXXI not. 10 B C D et — 82, 32 προὐβάλλοντο — 34 μεταξὺ σοφῶς ἡ πρόνοια — 83, 5 manere. — 15 delectaberis — 84, 24 τυγχάνει — 85, 25 Quocirca — Cap. CXXVI not. 6 ἀφελεῖται D — 86, 37 πρεσβύτην. ἀλλ' οὐκ — 87, 12 Beati, inquit, pauperes — 88, Cap. CXXXI not. 1 ὦ σίμον D. — 90, 18 τί ἄρα — 27 μορφήν. — 91, 31 respicientes — 92, 21 γυναικὸς — 28 ὁ πατὴρ — 29 Ἀντιόχειαν — 93, 20 tibi. Et — ad Antiochenorum urbem — 26 inquit, domine — 39 angeli — 94, 6 ἀναιρεθῇ — 8 ἀκούσας — 22 υἱὸς — 23 καί· κατὰ — 42 συμβεβηκότα [2] — 95, 34 panem accepisset et — CXLI not. 3 Matth. 9, 29 et 15, 28. — 96, 8 χαρισάμενος [5], ἔτι — 23 ἀπολιπεῖν καὶ — 27 ἀκούσατέ μου, — 28 ἐγγύς· — 29 μοι — Cap. CXLIV not. 4 διήγγελλε B D — not. 5, ut discere est — 98, 17 γὰρ ἐντολὴ — 23 ἀπίστων E. S. — 99, 21 reconcilientur; neve — 100, 20 γεγένηνται, ἅ, τε — 101, 22 excidisse; sed — 102, 6 καλέσουσι — 9 οὕτω καὶ — 24, ὅ, τι — Cap. CLII not 5 τοῦ om. C. — 104, 3 ἀνεῳγμένης, ἀλλὰ — 8 αὐτὴν E. S. — 29 καὶ τὴν — 36 ἀνεῳγμένους — Cap. CLV not. 3 ἀναστέψαι αὐτὸν — 106, 1 ἀνέῳκται — 20 θεοὺς — 37 τῆς — 107, 4 Ista postquam — 12 exequi in illum, — 36 omnis — 108, 25 ἀλήθειαν· διὰ — 27 ὅλως — 40 αὐτὸν et συγκαλεσάμενος — 109, 9 in manibus; id — 17 nunc eum excipit. — Cap. CLXII not. 4 (ὑ supra, ut iam sit ὑπιτείνει) — 110, 36 τῇ — 111, 18 Urbi — 24 religionem, et — 112, 45 ἡ μανία — 47 ἀκοὰς — 114, 16 ἔρριπτο et 17 ἐλεεινῶς E. S. — 115, 32 haeresis — Cap. CLXXII not. 4 Cfr. Exod. 14. — Cap. CLXXIII not. 1 Graeci ad 24 Novemb. ἐν τῇ τοῦ — 117, 25 statimque — 118, 25 τῶν οἰκετῶν καὶ τοσοῦτον κίνδυνον — 119, 24 tantumque periculum — 25 susceperunt, tali — Cap. CLXXVII not. 6 Transponunt παρὰ τῷ ναῷ καὶ — Cap. CLXXVIII not. 1 περιεσώθη D — Cap. CLXXIX not. 5 ἀμήν. — 122, 10 ἄρα E. S. — 27 διατριβάς· καὶ — Cap. I not. 4 ἄρα ποτε O, — 124, 10 ἰλιγγίων repone e quibusdam libris, ut est etiam in priori epitome. E. S. — 21 πυριφλεγέθοντι — Cap.

III not. 3 (ex V Or. Ital.) — not. 4 et Ital., ὁπότερον τι O et Mon. — not. 5 in V Or. Ital. Mon. sunt — 125, 5 tristabar; magis autem — 6 menti meae fidem — 126, 8 διέτρεχε — 21 σκέψεως, — 34 τυγχάνει. ἐγὼ μὲν — Cap. V not. 7 deest subseq. τῶν. — 127, 17 nec quicquam — Cap. VII, not. 9 et Mon., ῥιφθείσας — Cap. VIII. not. 2 οὕτω O. — 128, 2 ὄντων. πέρας — ibid. repone ὡδίποτε e Mon. E. S. — 33 aut θαυμασίους ut est in altera epit., aut θαυμαστοὺς E. S. — 36 μαρτυρίας. λοιπὸν — 39 τὰς ἀποδείξεις — 130, 31 κύνες — 36 λέγοντος[7] τὴν ἀγαθὴν — 131, 17 occurri. Quia — 132, 8 ἐπιστῇς — 23 ἐπέστην. οἱ — 29 χειρῶν. καὶ — 43 ποιεῖσθαι μέλλω — 134, 18 ἀνοῖξαι — ibid. δυνηθῇ, ὥστε — 24 ἀΐδιον, — 28 καὶ κριτὴν, καὶ — 35 ἧς — 36 ποτέ. ταύτῃ γὰρ — 44 θεὸς λόγος — 136, 1 διὰ τὸ — 27 καὶ Ἐλισσαῖος καὶ — 28 Ῥούβιλος[3] καὶ — 137, 45 tempori concedat; scio — Cap. XX not. 4 Ἰαμνινοὶ O, Ἰαμνηνοὶ Hom. II. 1, ubi Coteler. — 138, 3 παραστὰν — 34 Σίμωνα — 139, 15 immortales esse — 16 iustitia eius, quando — Cap. XXIII not. 9 Waitz. ad Arist. Org. 67, b, 12. — not. 13 ἔστι O. — Cap. XXIV not. 2 om. O. — 140, 2 κτίσαντος θεοῦ.[2] ἐνίοτε δὲ — 3 αἰνισσόμενος — 11 οὕτως. Ἰωάννης — 20 ἐκπεριέρχεται — 32 ἔφη· ἀναγκαῖον — 35 ἐτερπόμεθα· ὅτε δὲ — 141, 16 trecenarii — 142, 3 τῆς τοιαύτης τόλμης· θεὸς — 5 ἢ — 19 λέγε· εἰ δὲ μὴ — 39 τοὺς — 143, 2 utilia consulimus: cessa ab eiuscemodi audacia; deus esse — 33 assessiones, — 36 custodiuntur, difficulter — 144, 9 παρίστησιν·[3] τὰ ἐν οἰκίᾳ — 25 ἤρξατο οὕτως· — 144, 42 aut δυνατόν aut δυνατώτατον et 44 γῆν E. S. — 146, 26 ὅτι ἐποίησεν — 147, 6 deos — 8 deos — 9 deos — 147, Cap. XXXVIII not. 2 ordo vocc. in O. — 148, 11 τῇ ἀταξίᾳ, μηδὲ — 29 ἐπείραζεν κύριος — Cap. XXXVIII not. 4 κακὸν des. in V et Or., item Hom. Epit. — 150, 6 τά τε — 29 ἀποκαλεῖ· καὶ — 30 ἀποκηρύσσει·[6] καὶ — 40 ἐγχειρήσητε E. S. — 151, 1 deos — 152, 4 τῆς ἐλευθεροπρεπείας — 6 παιδείας — 19 ἀσεβοῦς — 21 φῄς — 22 ὑπολήψεως. καὶ — 153, 28 aliquem locum. Et progressi — 29 et arborum omnigenarum — Cap. XLIX not. 3 εἰσηγάγοντο O. — 154, 4 κολάσεως — 30 ἔτι — 44 φθεῖραι et 45 συμφθαρῆναι E. S. — 155, 16 Ganymedam. Adulteris — Cap. LI not. 9 μεμαθηκότες — 156, 27 ὑπ᾽ ἐμοῦ — 31 θεραπευέτω. ὁ δὲ — 33 οὕτως ἤρξατο· — 42 ψυχὰς — 157, 44 adeptos. Quae — Cap. LIII not. 2 Ita et Epit., — 158, 21 ἐξῇει — 160, 10 διαναπαύσεις, quo ducit lectio cod. O. E. S. — 15 ἐγρηγορότας. ἡμεν δὲ — 26 κυρίου — 41 ἤρξατο οὕτως· — 161, 8 quicquam cibi — 162, 4 μιαρᾶς — 11 τὸν θεόν. — 14 ὁ θεὸς — 42 οὓς — 45 γέμει ῥύπου. φαρισαῖε — 164, 4 καθᾶραι — 24 ἀπήραμεν — 34 repone ἐξελέγῃς e libris E. S. — 40 διεπεφωνήκειν E. S. — 166, 37 οὐχ ὅμοιόν ἐστιν· — 167, 15 Quid ergo — Cap. LXXV not. 3 ἐμὲ O. — 168, 44 τυγχάνουσιν. — 169, 42 contigit pati, et — 170, 17 οὐθέν. εἰ γὰρ — 34 προσταγῇ — 172, 24 ἀμφότεραι — 46 τινὰ χαρὰν τῇ — 174, 4 ἐμοὶ E. S. — 176, 10 σωτηρίαν — 23 σε τεκοῦσαν, — 45 οὐδὲ τὴν E. S. — 178, 33 εὖ πραττόντων E. S. — 27 διεληλυθότα .... ζωῆς — 180, 28 ἀσεβέσιν — 42 ἑαυτὸν — Cap. XCVI not. 12 μὲν O. — 183, 14 induerit, amice — Cap. XCVIII not. 4 et Epit., σφαγέντα rectius coni. Cot. — 184 μὴ ἄρα ut est in altera epit. E. S. — 39 ἀπώλεια — 185, 23 cum eis vescimur. — Cap. C not. 4 [δέ,] inserui — 186, 9 τεθνάναι — 12 διεφόνει E. S. — 18 γῆν — 187, 17 latrocinari non verentur, — 31 in fraudem — Cap. CV not. 1 τῷ Hom. XIII, 8. — 188, 24 ὃ μὴ ...... ἀπεκρίνατο· — 25 ἡμῶν — 28 νηστεῦσαι — 36 διυπνισθεὶς — 39 πετρῶν τινων 159, 5 Unde ego — 194, 46 ἀνὴρ Αἰγύπτιος, — 196, 18 γενώμεθα E. S. — 198, 5 ἢ θεοὺς — 22 παρῳχηκυίας — 200, 19 ὑπάρχει δὲ — 201, 27 Sic quoque — 203, 4 omnia, quaecunque — 18 Scripturae peritis — Cap. CXXX not. 2 typothetae incuria — 204, 35 ταύτης — Cap. CXXXII not. 1 Ita etiam Par., οὐκ ἄλλως etc. — 205, 40 inita — Cap. CXXXV not. 2 Ita et Hom. XX, 17, ἄρα Epit., — 206, 33 ἰσχυρῶς — 34 ἀποκαλῶν — 207, 28 fuga Iudaeam petivisse — Cap. XXXVI not. 1 ἀπελογίσατο — 208, 1 γεγονὼς παύσασθε[3] — 210, 2 ἔτι δὲ E. S. — 19 συγχάρητέ — 212, 30 φιλοκαθεδροῦντος — 214, 27 δυνηθεὶς — 216, 32 φεύγετε, — 42 οὕτως — 217, 27 omni cum alacritate — 46 tanquam qui — 220, 5 τῆς — 222, 2 ἀριθμούμενος — 20 Δαβίδ. — 27 ἐνουθέτει — 32 θεῷ — 32 repone ἐφοβήθησαν e libris E. S. — 224, 4. 24. 32. 34 Θεοδώρα — 23 ὁπωσοῦν — 32 εἰσέτι — 41 ἀνεῳγμένων — 47 ἀνέῳκται E. S. — 226, 9 κελευσθέντες E. S. — 228, 43 παραθείη E. S. — 232, 12 ὑπεχώρησεν (in priori epit. est ὑποφεύγει) E. S.

INDEX GRAECITATIS.

(Numerus paginam indicat.)

A.

B.

Γ.

Δ.

E.

Z.

H.

Θ.

M.

N.

Ξ.

O.

Ρ.

Σ.

T.

Υ.

Φ.

X.

Ψ.

Ω.

FRIDERICI WIESELERI

ADNOTATIONES CRITICAE

AD CLEMENTIS ROMANI QUAE FERUNTUR HOMILIAS

AB ALBERTO DRESSEL MDCCCLIII EDITAS.

PRAEFATIO

FRIDERICI WIESELERI.

Albertus Dresselius quum in eo esset ut Clementis Romani, quae feruntur, Homilias ederet, sentiens vel post ipsius curas plurimos inesse locos, qui non essent persanati, gratum sibi fore mihi significavit, si ego laborem susciperem, quem ipse propter caussas, de quibus in praefatione illius operis exposuit, exanclare non potuisset. Neque ego deesse volui viro optimo, olim condiscipulo meo. Conscripsi igitur seriem adnotationum criticarum in Homilias, quae simul cum harum editione a Dresselio curata ederetur. Unde factum est ut ego in ea Homiliarum parte, quae ex codice Ottoboniano nova accessit, apoagrphum manu Dresselii vel potius amanuensis Dresselii scriptum — quod ad me transmissum erat, ut typis exprimendum curarem, atque etiamnunc penes me asservatur, ita ut in hac scriptione ex ipso aliqua addere vel certius definire potuerim — nonnullis locis corrigerem non statim monito lectore. At enim praeter exspectationem prohibebar, quominus jam tum publici juris facerem quae adnotaveram. Anno MDCCCLVII demum in programmate academiae nostrae Georgiae Augustae edere mihi licuit „Exercitationum criticarum in Clementis Romani quae feruntur Homilias" partem primam. Nunc Dresselius hortatus, ut observationes meas integras tanquam corollarium adderem Epitomis ab ipso editis, eo facilius a me impetravit, ut ipsi morem gererem, quod in illis etiam habebam disputata, quae ad Epitomarum textum emendandum pertinerent. Quamquam non me fugit, quam difficile sit, in hoc argumento elaborare. Est enim Homiliarum textus, quem vocant, saepius et gravius corruptus

quam adhuc visum est hominibus doctis. Ea quae jam olim publicavi, aut in brevius contraxi aut auxi, omnino novis curis pertractavi. Neque vero in eo acquievi, ut verba corrupta emendare studerem, sed etiam operam dedi ut res quasdam ad antiquitatem pertinentes et imprimis usum dicendi huic scriptori, vel, si mavis, his scriptoribus proprium illustrarem.

Dabam Gottingae mense Julio a. MDCCCLIX.

Pag. 3, vers. 3 punctum majus locandum erat ante verba: *εἰρήνη εἴη πάντοτε*, aeque atque p. 10, v. 5. Ceterum adstipulor Dresselio illa ipsa verba genuinam scriptoris manum exhibere judicanti. Neque enim audiendus foret, si quis propter codd. mscr. lectiones: *ἐν εἰρήνῃ*, et: *ἐν εἰρήνη*, potius esse scribendum contendere vellet: *ἐν εἰρήνῃ εἴης πάντοτε*. — V. 12 scribendum opinor: *κατὰ μηδένα τρόπον πρὸς τὸ ἄλλως φρονεῖν ὑπὸ τῶν πολλὰ νευουσῶν γραφῶν ἐξοδευθῆναι δυνηθέντες*. Conjecturam librarii in margine cod. O. adscriptam, quam Dresselius verborum in perpetuitatem recepit, veram non esse, sequens sententia ostendit. Notandus est usus verbi *ἐξοδευθῆναι*, quod jam Cotelerius interpretatus est „abripi extra viam.“ Hujus usus quamquam aliud non novi exemplum, persuasum tamen habeo, mutandum esse nihil. Proxime accedit is verbi usus, qui reperitur apud Diodorum in Exc. Phot. p. 521, 71, ubi *ἐξωδεύοντο* est „vendebantur.“

P. 4, 9 sq. quum cod. C. vocem *ἵνα* omittat et uterque codex praebeat: *ἐφοδιάζειν, ἐφοδιάζωσι*, censeo equidem, duplicem exstitisse scripturam hancce: *ἵνα καὶ τοὺς βουλομένους ἐφοδιάζωσιν*, et: *καὶ τοὺς β. ἐφοδιάζειν*, vel: *πρὸς τὸ καὶ τοὺς β. ἐφοδιάζειν* (cfr. p. 69, v. 9).

P. 6, 3 scribendum erat aut: *TO BIBΛION*, aut: *ΛΑΓΧΑΝΟΝΤΩΝ*. — In enuntiato, quod est v. 11 sqq., deest verbum finitum tale, quale *δεῖ* vel *χρή*, quod posterius facile intercidere potuit post vocabulum *ἀγωγήν*.

P. 7, 5 quanquam vocabulum *τιθῶν* aperte corruptum est, quid scriptum fuerit, non facile dictu. Probabilissimum tamen videtur: *ἤ τι δρῶν ἢ νεύων*, „vel aliquid faciens vel permittens.“ — Locum, qui sequitur v. 6 sqq., sic restituendum arbitror: *πλὴν ἐὰν δοκιμάσω τινὰ ἄξιον, ὡς αὐτὸς ἐκρίθην, ἢ καὶ πλεῖον δοκιμάσας, πλὴν οὐκ ἔλαττον ἔτεσιν ἕξ, τότε τῷ* (Cod. C.: *τότε*, cod. O: *τῷ τε*) *εὐλαβεῖ — παραδώσω*. Cfr. p. 3, 7. — Quae v. 10 sq. leguntur verba, plura, quam adhuc arbitrati sunt editores, menda continent. Videntur autem ita esse corrigenda: *Ἄλλῳ* (codd.: *Ἄλλως*) *δὲ, οὐδ᾽ ἂν τέκνον ᾖ ἢ ἀδελφὸς ἢ φίλος ἢ ἄλλως πώς ποτε γένους μοι ἀνήκων, ἐάνπερ ἀνάξιος ᾖ τοῦδε, μὴ μεταδοῦναι χρεών* (codd.: *χάριν*), *ὡς οὐ προσῆκεν*. Verbum *ᾖ* post vocabulum *τέκνον* inserendum esse, vidit jam Schweglerus. Vox *τοῦδε* non cum *μεταδοῦναι*, sed cum *ἀνάξιος* construenda est. *Χρεών* significat: „oportet“; *προσῆκεν*: „aptum est, decet“. In verbo *προσῆκεν* sine idonea causa offendebat Schweglerus. Id ipsum reperitur p. 27, l. 9, eodem fere significatu adhibitum, quo *προσήκει*. Cfr. Thom. Magistr. p. 287, 15 ed. Ritschl. — V. 15 sq. nollem Dresselius obsecutus esset Schweglero, qui codicum scripturam *μεθ᾽ ἑαυτοῦ* mutavit in *μετ᾽ ἐμαυτοῦ*. Simili mutatione Schweglerus corrupit potius quam emendavit locum, qui est p. 139, 12. Contra plurimos locos, in quibus eadem dicendi ratio invenitur, intactos reliquerunt duumviri docti. P. 17, 1 et 5 et 23, 4 forma *ἑαυτῶν* usurpata reperitur pro *ὑμῶν αὐτῶν*, p. 63, 14 *ἑαυτὸν* pro *σεαυτόν*, p. 74, 3 *ἑαυτῶν* pro *ἡμῶν αὐτῶν*, p. 84, 8 *ἑαυτοὺς* pro *ἡμᾶς αὐτούς*, p. 94

12, 95, 1, 116, 8, 117, 12, 118, 10 *ἑαυτῶν* pro *ὑμῶν αὐτῶν*, p. 211, 18, et 282, 14 *ἑαυτῶν* pro *ἡμῶν αὐτῶν*, p. 282, 17 *ἑαυτοὺς* pro *ἡμᾶς αὐτούς*, p. 305, 2 *ἑαυτὸν* pro *ἐμαυτὸν*, p. 350, 2 *ἑαυτοῦ* pro *ἐμαυτοῦ*, p. 359, 9 *ἑαυτὸν* pro *σεαυτόν*. P. 373, 17 cod. C. praebet: *σεαυτόν*, cod. O.: *ἑαυτόν*. Dresselius illud in textum recepit, quod non debebat facere is, qui se textum ad cod. O. constituturum in ipsa editionis inscriptione professus esset.

P. 8, 5 aut scribendum est: *γενόμενον ἄξιον*, aut statuendum, intercidisse: *ὁ υἱὸς*, vel: *ὁ παῖς*. — V. 9 scribendum: *πρὸς τούτοις δ'* vel *δέ*, cfr. p. 6, 17 et p. 8, 17. — V. 14 crediderit fere, scriptum fuisse: *ἀήρ*, pro: *αἰθήρ*, qui comparaverit p. 6, 17, p. 8, 10, p. 95, 6 et 15.

P. 10, 3 scribendum: *τὴν ἐν Ἱερουσαλὴμ ἁγίαν ἐκκλησίαν*. Cfr. supra p. 3 adn. 3 et p. 123.

P. 11, 18 videtur pro *οὗ* scribendum esse: *ὅ*.

P. 12, 1 etiam mihi, ut Schweglero, in archetypo videtur scriptum fuisse: *ὁ τὸν τῆς ἀληθείας προκαθεζόμενον*. — L. 5 mireris non receptam esse cod. O. scripturam: *ἐδεόμην*. — V. 7 recipienda erat cod. C. scriptura: *μή με*.

P. 13, 4 et aliis locis cur Dresselius non receperit scripturam cod. O.: *ὦ Κλήμη*, prorsus non intelligo. — V. 14 aut scribendum: *μεμάθηκας*, aut — id quod verisimilius videtur — post *μεμαθηκὼς* addendum verbum *εἶ*, quod propter sequentem vocem *εἰς* facillime intercidere potuit.

P. 15, 1 verbum *πρεσβύτης* corruptum est ex: *πρεσβευτής*. Ipsa dictio: *ὁ τῆς ἀληθείας πρεσβευτής*, reperitur infra p. 39, 5. — V. 4 scribendum erat: *ἀμελείτωσαν*, et recipienda cod. O. scriptura *ἀκμαία* (cfr. p. 16, 10, p. 257, 15).

P. 17, 12 quae reperiuntur verba: *ζυγά, μέτρα, σταθμία, τὰ τῶν ῥοπῶν δίκαια φυλάσσετε*, ea quis non videat sana esse non posse? Inepta scriptura *ῥοπῶν* in solo invenitur cod. C. Cod. O aeque atque cod. Reg. 804 porrigit: *τόπων*. Eam ipsam lectionem prae oculis habuit Rufinus, qui locum sic interpretatus est: „pondera, mensuras, stateras pro locis quibusque aequissima custodite". Atqui ex verbis „pro locis quibusque" elucet, Rufinum scriptum repperisse: *κατὰ τὰ τῶν τόπων*. Et haec videtur genuina Homiliarum scriptoris esse manus. Ceterum Rufinus, ut solet, non omnino recte interpretatus est. Construenda enim sunt verba: *κατὰ τὰ τῶν τόπων δίκαια*, „secundum locorum jura", h. e.: sic uti res, de quibus sermo est, quoque loco constitutae sunt.

P. 18, 1 non est dubium, quin vocabulum *μόνου* emendatione egeat. Schweglerus proposuit: *μόνον*. Et profecto aut ita scribendum est, aut: *μὲν*. — V. 9 scribendum erat: *ὁμολογείτω*. — V. 11 servandam fuisse cod. C scripturam: *ἀγαθὴν*, animadvertunt L. Dunckerus et G. Uhlhornius (qui viri docti aliquot bonae notae observationes mecum communicaverunt), quum dictione *ἀγαθὴ βασιλεία* constanter utatur Homiliarum scriptor. Recte. Reperitur illa dictio in hac ipsa sectione p. 20, 1, p. 22, 14. — V. 16 vocem *τοὺς* non delendam censeo, ut Schweglerus, sed mutandam in: *αὐτούς*.

P. 20, 1 vera videtur cod. C. scriptura: *τινά*. — V. 5 quum cod. O pro *πειρασμοῖς* praebeat: *περισπαγμοῖς*, vide an scribendum sit: *περισπασμοῖς*. — V. 6 procul dubio mendosa sunt verba: *τὰ ἀπόγεια τῶν χειμάρρων καὶ τὰ φυσήματα*. Quis enim non persentiscat, „ex continenti venientes torrentes" — sic autem interpretantur verba *τὰ ἀπόγεια τῶν χειμάρρων* — hoc loco commemorari non potuisse? Desideratur sola ventorum, procellarum significatio. Conjicio igitur, verba sic esse corrigenda: *τὰ ἀπόγεια τῶν χειμερίων καρτερὰ φυσήματα*. *Τὰ χειμέρια* significat „tempus hiemale." — V. 8 sq. *διθάλασσοι καὶ θηριώδεις τόποι* comparantur *τοῖς ἀλογίστοις καὶ ἐνδοιάζουσι περὶ τῶν τῆς ἀληθείας ἐπαγγελμάτων*. Vellem editores significassent, quomodo explicanda essent verba *διθάλασσοι καὶ θηριώδεις τόποι*. Apud Strabonem II, c. 124 fin. et Dionys. Perieg. 156 *διθάλασσος* appellatur *πόντος*, quatenus bina maria continet. Contra apud

Dionem Chrysost. V, 83, ubi *βραχέα καὶ διθάλαττα καὶ ταινίαι μακραὶ μέχρι πολλοῦ διήκουσαι* commemorantur, *διθάλαττα*, ut jam Casaubonus Vol. II, p. 457 adnotavit, sunt „arenae cumuli ingentes e fundo maris super ejus superficiem se attollentes". Similiter in Actis Apostolorum XXVII, 41 *διθάλασσος τόπος* est locus in mari eminens, ad littus situs. Fac dictionem *διθάλασσος τόπος* a scriptore Homiliarum hoc eodem significatu adhibitam esse, quid fiet de dictione *θηριώδεις τόποι*? Interpretantur: „fera loca". At enim vero quis non videat, hanc interpretationem non quadrare ad sententiam universi enuntiati, si „fera loca" alia esse statuas quam „loca vadosa", frigere autem maximopere, si eadem velis esse. Jam equidem dubium non esse opinor, quin scriptor de una eademque re loquatur. Ut brevi dicam, quod sentio: pro *θηριώδεις* scribendum est: *θινώδεις*. Haec autem huius loci interpretatio atque emendatio quam sit apta ad sententiam, sponte, opinor, apparet. — V. 11 Schweglerus jure offenderat in voce *μόνας*. Jam, quum cod. O post *ἁμαρτίας* praebeat: *αἰτίας*, scribendum esse existimo: *γνώμας τὰς ἁμαρτίας αἰτίας*, „sentiendi rationes, quae peccatorum caussae sunt". — V. 13 aeque atque paullo infra p. 21, 5 recipienda erat cod. O. scriptura: *οὔρια*.

P. 21, 10 non minus quam v. 12 praeferenda erat cod. O scriptura ei, quam praebet cod. C.

P. 22, 9 in verbis: *καὶ τὰ*, mendum inesse existimo, eo magis, quod cod. O pro *τὰ* praebet: *τήν*. Videtur autem scriptum fuisse: *καί τινα*.

P. 23, 10 scripserim: *μένει*. — V. 16 sqq. scribendum videtur: *ἀξιῶ σε ἐπὶ πάντων μου τῶν συμπαρόντων ἀδελφῶν, ὁπόταν τοῦ ἐνταῦθα — ἀπαλλάξω βίου, πάντα τὰ περὶ σὲ Ἰακώβῳ — διαπέμψαι ἐν ἐπιτομῇ ἀναγραψάμενον* cett. Vocabulum *ὅπως*, quod in libris mscr. est ante *ὁπόταν*, e primis hujus verbi syllabis errore bis scriptis videtur ortum esse. Vocem *πάντα* sumpsi ex Epit. prioris C. CXLVII; sequentes: *τὰ περὶ*, flagitat pronomen *σὲ*.

P. 24, 8 ferri posse videtur adjectivum *πλάνος*, „in errorem impellens". — V. 13 tolerari omnino nequit codd. scriptura: *ἐπιγράψαντα*. Vel sic tamen dubium est, num genuinam scriptoris manum restituerit, si quis in eo acquieverit, ut lectionem *ἐπιγράψας* assumat e cod. Reg. 804 et Epit. prioris C. CXLVII, quum non facile sit ad intelligendum, quomodo illa scriptura ex hac oriri potuerit. Videtur igitur scriptum fuisse: *ἐπιγράψας τάδε*, vel, quod vero etiam similius: *ταῦτα*.

P. 25, 4 sq. scribendum opinor: *κατὰ* (pro *καὶ*) *τὴν πρώτην ἡλικίαν σωφρόνως ζῆσαι δεδύνημαι*, quamquam praeter Epit. priorem etiam codd. Tischendorf. et codd. Epit. Dr. pro verbo finito participium praebent; scilicet: *δυνηθείς*. — Subinde scribendum erat: *ἀπασχολούσης*, sicuti supra p. 14, 6 ex cod. O. recte receptum est: *ἀπασχολείτωσαν*. Illud, ut jam video, revera testatum reperitur, cfr. Epit. utriusque C. I cum adnot. — V. 9 recipienda erat, si quid video, Schwegleri conjectura: *πάντως*, in quam ego quoque incideram. — V. 12 admittenda non erat cod. O. scriptura *ἔτος*. — V. 13 scribendum: *ἢ καὶ*, quam ipsam scripturam porrigunt codd. Tischendorf. et codd. Epit. Dr. Posse ut haec verba in interrogatione posita essent, intellexerunt Dunckerus et Uhlhornius.

P. 26, 3 praestat cod. C. scriptura: *ἀγαθῆς*. — V. 12 sq. cod. Tischendorf. orient. habet: *καὶ ὁπότε γοῦν*, cod. Tisch. Ital.: *καὶ ὁπότε οὖν*, codd. Epit. Dr.: *ὁπότε οὖν*. Illa Tischendorfio praestare videntur lectioni vulgatae. Equidem haud secus statuo de vocabulo *ὁπότε*, sed vocem *καὶ* minus aptam esse censeo. — V. 13 sqq. etiam codd. Tischendorf. et codd. Epit. Dr. sistunt verba: *ἐλυπούμην· πλεῖον δὲ ἠθύμουν*, at sequentia sic scripta exhibent: *ὅτι οὐδ' ὁποτέρων τις τὸν ἐμὸν βεβαιῶσαι νοῦν ἠδύνατο* (nisi quod in cod. Tisch. orient. inest: *ὁπότερον*). Atque haec quin vera scriptoris manus sit, non videtur dubitari posse. — V. 15 codd. Tischendorf. et codd. Epit. Dr. praebent: *πλὴν ἐνενόουν*, quod etiam a Cotelerio in Epit. editum est. Tischendorfius, quum Rufinus interpretatus sit „sed

hoc tantum intelligebam", conjicit scribendum esse: πλὴν ἓν ἐνόουν. Ampliandum esse censeo. Mihi certe Rufinus potius prae oculis habuisse videtur: πλὴν ὧδέ ποτε vel ὡδίποτε συνενόουν vel ἐνενόουν, ut infra p. 31, 14 scriptum invenimus: συννοήσας ὧδέ ποτε vel ὡδίποτε τὴν τοῦ βίου φύσιν, ὅτι cett. Neque tamen ausim illud ὧδέ ποτε vel ὡδίποτε huic Homiliarum recensioni obtrudere; multo minus autem scripturam: ἐνενόουν, quamvis verbum ἐννοεῖν satis crebro in ipsa adhibitum reperiatur. Verbum συννοεῖν invenitur etiam p. 32, 14.

P. 27, 1 sq. reponendum erat: ἀποφαίνονται, quam scripturam, ut Epit. prior, sic etiam codd. Tischendorf. et codd. Epit. Dr. praebent (nisi quod in cod. O. Ep. Dr. scriptum reperitur: ὑποφαίνονται, ut in Mon.). — V. 5 ἐπιτάσσοντα scribere debebat Dresselius, quippe qui v. 6 cod. O. lectionem με probasset. An quis probabilius ducit, positum fuisse: ἐμοῦ ἐμαυτῷ — ἐπιτάσσοντος? — V. 15 cod. Ital. Tischendorf. et cod. V. Epit. Dr. porrigunt: πάλιν τε, ut cod. C.; cod. O. et cod. Mon. Epit. alterius: καὶ πάλιν. Apparet, id quod ego jam pridem intellexeram, cod. O. scripturam καὶ πάλιν τε diversas binorum codd. manuscriptorum lectiones exhibere. Ejusdem rei exemplum in hac pagina praebent cod. O. et cod. Mon. Epit. alterius, quum v. 5 exhibent: ὅτι ἐμαυτῷ δὲ, et v. 8: ὅτι εἰ μὲν γὰρ cett. — V. 17 verisimilitudinem habet scriptura cod. Ital. Tischendorf. et codd. Epit. Dr.: καὶ πάλιν· πῶς cett.

P. 28, 2 cod. Ital. Tischendorf. et codd. Epit. Dr. praebent: οὐδ' ὅτι sive ὅ, τι ποτέ ἐστι δίκαιον καὶ ἀρέσκον. Copulam καὶ Dresselius etiamsi in solo cod. C. repperisset, recipere debuisset. Cfr. adnot. ad p. 40, 2. — V. 4 verba: οὔτε τῶν τοιούτων λογισμῶν ἡσυχάζειν δύναμαι, non dubito quin corrupta sint. Videtur scribendum esse: οὔτε μετὰ τῶν cett. Cfr. p. 27, 4 sq. — V. 10 cod. O. et cod. Mon. Epit. alterius omittunt vocem καί. Fieri potest ut duplex exstiterit scriptura: λαλῆσαι ἢ ἀκοῦσαι, et: λαλ. καὶ ἀκ. Altera praestare videtur. Vulgatam scribendi rationem minus aptam esse existimo. — V. 14 recipienda erat codicis C scriptura ἀντέβαλλον, quam etiam cod. Ital. Tischendorf. et codd. Epit. alterius praebent. — V. 16 pro εἴτε scribendum videtur: εἴ ποτε.

P. 29, 8 codd. Tischendorf. et codd. Epit. Dr. porrigunt genuinam scripturam: διηγήσωμαι. — V. 12 cod. Ital. Tischendorf. et codd. Epit. Dr. habent: σιγᾶν στέγειν, ut cod. C. Tischendorfius tentat: σιγᾶν ἢ στέγειν. Si cui scriptura cod. O. et Epit. prioris σιγῇ στέγειν a correctore profecta esse visa fuerit, ei statuendum erit, σιγᾶν nihil esse nisi adnotamentum ad στέγειν adscriptum. — V. 13 etiam codd. Tischendorf. et codd. Epit. Dr. offerunt: ἐγίνετο, ut cod. O., quam scripturam mireris non receptam a Dresselio. — V. 13 sq. diversarum recensionum videntur esse verba: τις ἐν Ἰουδαίᾳ, et: Ἰουδαίοις, pro quo in cod. O. et cod. Mon. Epit. alterius scriptum invenitur: Ἰουδαῖος. — V. 15 pro αὐτῶν cod. O. Epit. alterius praebet: αὐτοῦ, cod. V. et cod. Mon. Epit. alterius: αὐτῷ. Quae variae lectiones non videntur omnino esse spernendae. Clarum est autem, scripturam αὐτῶν arcte cohaerere cum scriptura Ἰουδαίοις. — V. 16 pro corrupto πνέει cod. V. Epit. Dr. praebet: ποιεῖ. Ego conjeceram: πονεῖ, quam conjecturam ne nunc quidem abjecerim. — V. 17 Tischendorfius secundum cod. Ital. edidit: — διαπράττεται κελεύσει μόνῃ, ὡς ἔχων ἐξουσίαν· κωφοὺς ποιεῖ ἀκούειν cett. Nobis aptissimum videtur, secundum codd. Epit. alterius scribere: διαπράττεται· κελεύσει γὰρ μόνῃ, ὡς παρὰ Θεοῦ εἰληφὼς τὴν ἐξουσίαν, κωφοὺς ποιεῖ cett. — V. 18 cod. O. Epit. Dr. pro ἀναβλέπειν porrigit: βλέπειν. Videtur haec correctio esse alicujus, qui propter antegressum ἀκούειν desideraret verbum, quod non „visum recipere", sed „videre" significaret. Sed etiam ἀναβλέπειν significare potest: „videre, visu gaudere."

P. 30, 1 ποιεῖ deest in cod. O. et cod. Mon. Epit. alter. ut in Epit. priore; neque infitiandum est, importunum esse vocabulum. At validiore opus est medicamento. Quis non intelligat, verba: κυλλοὺς ποιεῖ περι-

πατεῖν et χωλοὺς ἀνορθοῖ, vel: ὀρθοῖ, juxta posita esse non posse, quum voces κυλλοὺς et χωλοὺς eundem significatum habeant? At non satis elucet, utrum praestet scribere: κυλλοὺς περιπατεῖν, an: χωλοὺς ἀνορθοῖ vel ὀρθοῖ, quum praesertim Epit. prior lectionem exhibeat e binis illis dictionibus conflatam: χωλοὺς περιπατεῖν. — V. 2 vocem ψωροί, quae in cod. C. et cod. O. reperitur post λεπροί, omittunt Epitomarum codices. Nec dubium esse potest, quin alterutrum vocabulum furca sit expellendum. Sed non affirmaverim pro certo, scripturam λεπροὶ antiquiorem esse altera. — V. 5 cod. O. et codd. Epit. alterius ostendunt, binas exstitisse lectiones: μείζων — καὶ βεβαιοτέρα, et: μᾶλλον βεβαιοτέρα. Alterutra recipienda erat in Epit. alterius C. VI; at illa, ut videtur, praeferenda. — V. 7 pro τὸ τίς, quod etiam in cod. V. Epit. Dr. reperitur, cod. O. et cod. Mon. Epit. alterius praebent: τις. Sententiae non minus quam linguae legibus satisfactum erit, si scripseris: — σκέψεως, τίς cett. Sed ego haud scio, an reponendum sit: — σκέψεως εἰς τό, τίς cett. Favet huic conjecturae quod in Epit. prioris C. VI. scriptum legitur: — σκέψεως ἕνεκα τὸ τίς cett. — nam hoc nihil aliud est quam: ἕνεκα τοῦ, τίς cett. —, nisi quis forte credere mavult, hoc ipsum a scriptore Homiliarum positum esse. — V. 12 in verbis: ἐὰν τὰ κατὰ γνώμην τοῦ πέμψαντος αὐτὸν πατρὸς βιώσωσιν, cod. O. Epit. Dr. omittit vocabulum τὰ, quod Davisius delendum esse censuerat. Quum Epit. prior praebeat: τὰ κατὰ γνώμην — πράξωσιν, aliquis conjiciat, pro βιώσωσιν scriptum fuisse: ποιήσωσιν. Quae scriptura ut exstiterit aliquando in uno ex archetypis, at praestat, opinor, recipere illam, etiam propterea, quod paullo infra, v. 16, in omnibus libris scriptum reperitur: ἐὰν — κατὰ τὴν αὐτοῦ βούλησιν βιώσητε. — V. 17 cum codd. Epit. Dr. scribendum est: γενόμενοι.

P. 31, 14 haec edita leguntur: πέρας γοῦν συννοήσας ὧδέ ποτε τὴν τοῦ βίου φύσιν, ὅτι ἐλπίδι ἐκπλοκῶν τοὺς σπεύδοντας ἐνεδρεύει, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅν ποτε εἰσεκλάπην χρόνον ἐλπίσι δονούμενος cett. Pro scriptura cod. C. et O: ὁ δή ποτε, ex qua a Davisio correctum: ὧδέ ποτε, cod. orient. Tischendorf. et codd. Epit. Dr. praebent: ὡδήποτε. Non male Tischendorfius: ὡδίποτε, quod ipsum est in cod. Mon. Deinde ἐκπλοκῶν, ut cod. O., habent etiam codd. Epit. Dr. Contra cod. orient. Tischendorf. praebet: ἐμπλοκῶν. Lectio ἐμπλοκῶν deberi correctori videtur, qui ἐκπλοκῶν cum ἐλπίδι construi non posse intelligeret; qua ipsa de caussa Cotelerius ἐκπλέκων, quae scriptura est cod. C., mutavit in ἐμπλέκων. Atqui equidem magnopere offendo in dictione: ἐλπίδι ἐμπλέκων, vel: ἐμπλοκῶν, ut taceam, ἐμπλοκῶν, ut ἐκπλοκῶν, formas esse, quod ego quidem sciam, omnino ignotas. Procul dubio scribendum est: ἐκκλέπτων. Altera scriptura nihil aliud est quam: ἐκκλοπῶν. Quae sequuntur verba: οὐ μὴν cett., nondum esse de mendo postulata, est quod mireris. Ut de reliquis taceam, quae vix possunt probabiliter emendari, verbo εἰσκλέπτειν qui usus sit, ego nullum novi. Praeterea significatio praepositionis εἰς non est apta Ergo scribendum videtur: ἐξεκλάπην. Quadrat hoc vocabulum optime ad verbum ἐκκλέπτων, quod paullo supra de conjectura restituimus. — V. 18 etiam codd. Epit. Dr. praebent τὸν ante λιμένα, ut Epit. prior. et cod. C., quem sequi debebat Dresselius.

P. 32, 5 uterque cod. Ep. alterius καὶ ante παρὰ non habet et pro κἀκεῖθεν porrigit: ἐκεῖθεν, quae variae lectiones non sane indignae sunt, ad quas animum attendas; multo minus etiam, quod v. 10 in iisdem libris aeque atque in Epit. priore pro vocabulo Ἑβραῖος, quod vix ac ne vix quidem ferri potest, scriptum invenitur: τίμιος. — V. 12 sane mendum inest in verbis: μάρτυρας τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων θαυμασίων τε καὶ λόγων, sed non satisfacit medicina, quam attulit Davisius, pro λεγομένων legendum esse: γενομένων, arbitratus. Mendi sedes inesse videtur in verbis ὑπ' αὐτοῦ, quae mutanda censeo in: ἐπ' αὐτοῦ. — V. 19 praestare videtur scriptura cod. C.: ἡδέως οἱ ὄχλοι, quae eadem reperitur in cod. V. Epit. Dr.

P. 33, 5 codd. Epit. Dr. pro ὧν ἔλεγεν exhibent: ὧν λέγειν. Qua scriptura, si pro ἀκαταπλήκτως reposueris: ἀκατάπληκτος, linguae quidem

legibus satisfactum erit, sed sententiae non aeque bene, atque ea, quae in codd. C. et O. reperitur. — V. 5 sqq. verba: διὰ τί κώνωψ ἐγένετο, καὶ βραχύτατον ὄν, ἓξ πόδας ἔχον, ἔχει καὶ πτερά, probabilissime sic restitutum iri censeo, postquam varietatem lectionis, quam praebet utriusque Epitomes Cap. X integram accuratius cognovi: διὰ τί κώνωψ ἐγένετο, καὶ βραχύτατον ὢν ζῶον, ἓξ πόδας ἔχων, καὶ πτερὰ φέρει. Participium ὂν nihil aliud esse quam secundam syllabam vocabuli ζῶον, odoratus est etiam Uhlhornius in libro elegantissimo: „Die Homilien und Recognitionen des Clemens Romanus nach ihrem Ursprung und Inhalt dargestellt.“ Gottingae 1854 edito, p. 158, adn. 8. — V. 7 sqq. haec edita reperiuntur: ὁ δὲ μετὰ τὴν πεῦσιν τὸν ἐμποδισθέντα ἀναλαβὼν λόγον, ὡς πρὸς τὴν πεῦσιν ἀποκρινάμενος, τὸν αὐτῷ ἀπ' ἀρχῆς προκείμενον ἀνελάμβανε λόγον. Mirum est, unum ex editoribus — Schweglerum dico — offendisse in verbo ἀποκρινάμενος, quod sanissimum est; nullum vero in abundante oratione, qua hic locus laborat. Opportune cod. O. Epit. Dr. pro ἀνελάμβανε praebet: συνεπέραινε. Videntur verba ex binis recensionibus in unum esse compacta. In una recensione erat: ὁ δὲ μετὰ τὴν πεῦσιν τὸν ἐμποδισθέντα ἀναλαβὼν λόγον, ὡς πρὸς τὴν πεῦσιν ἀποκρινάμενος, συνεπέραινε, in altera: ὁ δὲ, ὡς πρὸς τὴν πεῦσιν ἀποκρινάμενος, τὸν αὐτῷ ἀπ' ἀρχῆς προκείμενον ἀνελάμβανε λόγον. Fieri etiam potest, ut in recensione, quam priore loco posui, non fuerint verba: ὡς πρὸς τὴν πεῦσιν ἀποκρινάμενος. — V. 12 sq. in verbis: μάρτυρας παρέχομεν ὑμῖν τῶν ἐξ ὑμῶν παρεστώτων πολλούς, Schweglerus pro τῶν ἐξ ὑμῶν reponendum esse opinabatur: ἐξ ὑμῶν τῶν. Mea quidem sententia verba ἐξ ὑμῶν adnotata erant ad verba τῶν παρεστώτων a lectore aliquo, significaturo, non esse cogitandum de iis, qui orationibus et miraculis Christi interfuissent, sed de iis, qui inter auditores Barnabae essent.

P. 34, 3 in codd. Epit. Dr. C. X scriptum reperitur: εἰπεῖν οὐκ ἔστιν εὔκαιρον, ut in cod. C., aptiore, ut videtur, verborum ordine, et in cod. V. Epit. Dr.: τὸν τῶν, quae varia est lectio in Epit. prior. C. XI, neque ea verisimilitudinis specie destituta. — V. 9 pro ὡς ἐκ τῶν cod. orient. Tischendorf. et codd. Epit. Dr. C. XI porrigunt: ἐξ ὧν. Haec scriptura, cujus etiam in cod. O. vestigium aliquod reperitur, praeferenda videtur. — V. 10 loco vocabuli βουλήσεως in cod. O. Epit. Dr. scriptum reperitur θεότητος, quae scriptura maximopere placet, cfr. p. 36, 10. — V. 15 post βουλομένης commate, quod vocant, incidendum erat. In sequentibus verbis pro πρὸς τῷ cod. orient. Tischendorf. et codd. Epit. Dr. praebent: πρὸς τό. Nescio an scribendum sit: πάρεστε ὑμεῖς πρὸς τό, τῷ μὴ νοεῖν τὸ ὑμῖν συμφέρον, ἐπὶ τῇ ὑμετέρᾳ βλάβῃ γελᾶν cett. — V. 16 delendum est comma post βούλεσθε.

P. 35, 1 in utraque Epit. scriptum reperitur: εἰκῇ, et: οὐκ ἀληθεῖς, quae scriptura non minus placet quam vulgata. Cfr. p. 49, 4. — V. 2 sq. Dresselius secundum cod. O. scribere debebat: πολλὰ γὰρ παρ' (sic cod. O.) ὑμῶν ῥήματα. Praepositio παρ' invenitur etiam in codd. Epit. Dr. — V. 3 sq. cod. O. Epit. Dr. pro ὑμῶν offert: ὑμῖν, quae lectio aliquam habet veritatis speciem. — V. 7 in codd. Epit. Dr. aeque atque in Epit. prior. scriptum reperitur: κόσμου προαιρέσεις εἰδώς, ἑκάστῳ cett. Varietatem lectionis qui accurate perpenderit, concedet, opinor, non patrocinari correctioni a Davisio propositae.

P. 36, 9 cod. orient. Tischendorf. et codd. Epit. Dr. genuinam porrigunt scripturam: ἀπασχολοῦντες.

P, 37, 1 cod. O. Epit. Dr. praebet βίαν. Num librarius voluit: πρὸς βίαν? — V. 2 sqq. aut βραχέα aut ὀλίγον delendum erat. Sunt haec verba ex binis diversis recensionibus deprompta. Neuter cod. Epit. Dr. porrigit ὀλίγον. — Quae in Epit. alter. C. XII versus finem et C. XIII. ab initio sunt diversa ab illis, quae in Hom. p. c. v. 4 ex codd. C. et O. edidit Dresselius, ex iis nihil recipi posse videtur, nisi forsan particula μὲν in verbis ἐμοῦ μὲν γὰρ et particula ὡς ante verba καὶ — θέλων. Contra verba Epi-

tomes: φανερῶς δή μοι ἀποκαλύψας, secundum verba Homiliarum: φανερὸς δ' ἦν μοι ἀποναρκήσας, corrigenda et ad sequentia trahenda sunt. — V. 10 sq. cod. orient. Tischendorf. praebet: τῆς ζωῆς χρόνον, ita tamen ut in margine adscriptum sit: γρ. βίον. Illud flagitabat jam Davisius, in textum recepit Tischendorfius. Summa injuria; quamquam in Homil. II, 28, p. 63, 5, et alibi invenitur testata locutio: ζωῆς χρόνος. Dictio ζωῆς βίος saepius usurpata reperitur ad vitae tempus significandum. Exempla congessit G. Dindorfius in Thesauri Stephani ed. Paris. Vol. II, p. 253, s. v. Βίος. Subinde pro ὁ δὲ Epit. prior., cod. orient. Tischendorf., codd. Epit. Dr. praebent: αὐτὸς, quo vocabulo recepto sermo non jam ἀνακόλουθος erit. At videtur id correctori deberi. — V. 13 quod Dresselius ex cod. O. recepit: τὰ ἄλλα σημεῖα, ferri nullo pacto potest. At scribendum forsan: ἀλλὰ τὰ σημεῖα. — V. 16 sq. haec leguntur e codd. C. et O. edita: εἰ μὴ ὅτι αὔριόν τι ἀπαιτῶ ὀφειλόμενόν μοι, ἐξ αὐτῆς ἄν σοι συνέπλεον. Quae quin corrupta sint, quamvis nullum adhuc offenderint, non videtur dubitari posse. E codd. Epit. Dr. nullam lectionis varietatem enotatam reperio, qua quis in loco emendando uti possit, sed Epit. prior auxilium fert, C. XIII haec praebens verba: ὡς εἰ μὴ αὔριον ἔμελλον vel ὤφειλον ἀπαιτῆσαί τι τῶν ὀφειλομένων μοι. Clarum est enim, post εἰ μὴ intercidisse: ἔμελλον; porro scribendum esse aut: τι ἀπαιτεῖν ὀφειλόμενόν μοι, aut — id quod probabilius videtur —: τι ἀπαιτῆσαι τῶν ὀφειλομένων μοι. Ambigi potest, utrum ὅτι de sede sua motum et ante εἰ μὴ collocandum sit, ita ut respondeat voci ὡς, quae est in Epit. pr., an nihil aliud sit quam extrema syllaba verbi ἔμελλον.

P. 38, 3 codd. Epit. Dr. C. XIV praebent genuinam scripturam: καὶ διαδεκαπέντε, ut cod. Reg. 804 et Epit. prior. — V. 5 in iisdem libris mscr. recte scriptum: φανέντος, pro: εἰσφανέντος. Importuna praepositio εἰς orta est forsan ex syllaba -οις supra ultimam syllabam antecedentis vocabuli Ἰουδαίᾳ scripta. — Ad v. 9 cfr. adnot. 6 ad Epit. prioris C. XIV et quae infra observabuntur ad p. 57, v. 8. — Qui v. 13 sqq. legitur locus, in hanc fere speciem redintegrandus videtur: — ἐπηγγειλάμην σοι, ὦ ἀπαύστως, ὡς εἴσῃ ἐκ ταυτομάτου, τὰ κατὰ σὲ καλὰ ὄντα ἀψευδῶς ἀντέβαλλον cett. Verba ὡς εἴσῃ ἐκ τ. significant: „ut cognosces ultro". Certe verum existimo inventum: εἴσῃ. Quod apud Dresselium de conjectura pro cod. C scriptura ὡς εἰσοὶ editum reperitur, ὡς εἴσιθι, „igitur ingredere", ferri jam propterea non potest, quod, sicuti paullo ante expressis verbis narratum est, Barnabas Clementem jam „introduxit in locum ubi erat Petrus". Postrema enuntiati verba: ὡς αὐτὸν γλίχεσθαι καὶ ἰδεῖν σε, sine caussa a Schweglero esse in suspicionem vocata, vix opus esset monere, nisi Epitome prior revera scriptum praeberet: καὶ αὐτὸν. Dicit scriptor, Petrum non acquiescere in eo, quod de Clemente illa audiverit, sed ardenter cupere hunc etiam videre.

P. 39, 1 nescio an scribendum sit: Ὁ δὲ ἀγαθὸς Πέτρος προσπηδήσας cett. Cfr. adnot. ad p. 40, 8. — V. 2 codd. Epit. Dr. praebent καθεσθῆναι, ut cod. C. Non liquet, quo jure Schweglerus illam scripturam et Dresselius scripturam ἐγκαθεσθῆναι in καθισθῆναι et ἐγκαθισθῆναι mutaverint. — V. 5 iidem libri mscr. ita scriptum exhibent: ὡς γὰρ σὺ τὸν τῆς ἀληθείας πρεσβευτὴν ὄντα ἐξένισας cett. Recte, ut videtur. — V. 7 sq. in codd. Epit. Dr. invenitur: — ὅτι βραχεῖαν νῦν δανείσας χάριν, προαίρεσιν λόγων καλῶν, ἀϊδίων cett. Et sic scribendum est, assumpto tamen ex codd. O et C vocabulo λέγω. — Iidem libri v. 9, ut Epitome prior, pro ἀντιβάλλειν porrigunt: ἀντιβάλλων, et v. 10: ἀπήγγειλλε pro ἀντέβαλε, quae variae lectiones maxime placent. Sed ἀντέβαλε ego mutare non ausim. — V. 16 sq. in verbis ὡς ἵνα simul positis novum agnoscere est dissographiae exemplum. Alterutrum vocabulum hic et Epit. pr. C. XVI est delendum.

P. 40, 1 cod. V. Epit. Dr. porrigit: ἐγὼ δὲ ἔλεγον. Hanc scripturam haustam esse ex archetypo, quod non contineret praegressa verba: Κἀγὼ ἐξεθέμην — γράφω, liquet ex Epit. prior. C. XVI. Ergo in Epit. alter. C. XVI

praeferenda erat cod. O lectio: ἔλεγον δὲ, ut in Homiliis. — V. 5 in cod. orient. Tischendorf. recte scriptum est: δίκαιον καὶ ἀρέσκον, neque displicet ejusdem libri scriptura, jure nunc etiam in Epit. prioris C. XVI recepta: γέγονεν ὁ κόσμος. — V. 8 in eodem invenitur: ὁ δὲ Πέτρος πρὸς cett., quae scriptura, veri illa similior quam vulgata, est etiam in codd. Epit. Dr. — V. 11 quae sunt verba, in cod. orient. Tischendorf. et in codd. Epit. Dr. sic scripta inveniuntur ut in cod. O., nisi quod ille praebet συντροφίᾳ πονηρᾷ, ut Epit. pr., hi autem haec duo verba plane omittunt. Et profecto ea nihil aliud videntur esse quam varia lectio ad verba συνηθείᾳ δεινῇ adscripta. — V. 12—16 in Epit. alterius prorsus ita scripti reperiuntur ut in cod. O., nam scriptura ἐπιθολῶσαν aperte nihil aliud sibi vult quam: ἐπιθολώσαντα. Lectio cod. Angelici supra p. 16 in Epit. prioris C. XVII recepta, quatenus ei praestet, quam reliqui Epit. prioris libri mscr. praebent, equidem non intelligo. Et quis, illa ipsa verba in loco Homiliarum reponenda esse, persuadere sibi possit? At scripturae, quae reperiuntur in codicibus Epitomarum, favent ei, qui Homiliarum locum censeat ita refingendum esse: ὥσπερ καπνοῦ πλῆθος εἰς ἕνα οἶκον ἥκοντα τὸν κόσμον cett.

P. 41, 3 sq. oportet verbum ὢν ante τοῦ πυρὸς collocetur, aeque atque ὄντα in verbis, quae porrigit Epit. alter. C. XVII: τὸν δὲ ἔντος τοῦ πυρὸς ὄντα ἐκβληθῆναι καπνόν. — V. 16 articulus τὰ, quem Dresselius ex cod. O. recepit, ferri omnino nequit. Videtur is ex ultima antegressi verbi ἐπιγνόντα syllaba bis scripta ortus esse.

P. 42, 6 nescio an scriptum fuerit: τῇ περὶ τοῦ προφήτου ὁμιλίᾳ, similiter atque paullo infra v. 8 scriptum est: τὸν περὶ προφήτου λόγον, et p. 43, 10: τῶν περὶ προφήτου λόγων. — V. 8 sqq. quae leguntur, eum in modum corrupta esse persuasum habeo, ut ipsa scriptoris verba restitui nequeant. Scripturam κελεύσαντα propius accedere ad id, quod verum est, quam scripturam κελεύσαντος, mihi non videtur credibile, quamvis intelligam, vocem αὐτοῦ solam stare posse, si cum antegressis verbis construatur. Veri est simile, post αὐτοῦ κελεύσαντος, quae verba cum antecedentibus conjungenda videntur, plura excidisse verba, hanc fere sententiam continentia: „collaudabar ab ipso, quod mentem ipsius aeque bene reddidissem ac si ipse scriptionem composuisset; quo facto“ cett. Ceterum cfr. quae disputavit Uhlhornius l. c. p. 101 sq. — V. 11 pro ὅμως scribendum censeo: ὁμῶς.

P. 43, 6 vix opus est ut moneam, scripturam τὸ λοιπὸν, quam exhibent codd. Epit. utriusque C. XIX pro priore τοσοῦτον, genuinam esse habendam.

P. 44, 3 offendebat jam Davisius in verbis καὶ ταχέως λαβεῖν et καὶ βραδέως μὴ τυχεῖν simul positis. Is corrigenda esse verba: καὶ βραδέως μὴ τυχεῖν, censebat. Schweglero contra eadem transferenda videbantur in sequentem versum. Ego non dubito, quin illarum dictionum idem significantium una ex alio quo exemplari ad alteram adscripta atque sic temere verborum in ordinem illata sit. — De v. 2 cfr. adn. ad p. 231, 2.

P. 45, 8 codd. Epit. Dr. et cod. or. Tischendorf. offerunt formam Αἰνέας, ut cod. O., pro qua nollem scriptum esset: Αἰνείας. Cfr. etiam adnot. 6 ad Epit. prioris C. XX. — V. 10 scribendum est: μήν γε, et cum Epit. pr. et cod. O. omittenda copula καὶ, quae est ante ὁ τοῦ Σαφρᾶ, jam propterea, quod sic demum sedecim enumerantur personae. — V. 13 reponendum est: τὸν προκείμενον ἐγκόψας λόγον, aeque atque infra p. 163, 4 scriptum invenitur: τὸν λόγον ἐγκόψας. Etiam p. 371, 6 confusa sunt verba ἐκκόπτειν et ἐγκόπτειν, neque enim dubito, quin pro ἐκκόψας scribendum sit: ἐγκόψας. Vocabulo ἐγκοπὴ usus est hic scriptor p. 33, 10. His dudum scriptis cognovi, codd. Epit. alterius et binos codd. Epit. prioris hoc loco revera praebere ipsam scripturam: τὸν προκείμενον ἐγκόψας λόγον.

P. 46, 7 nescio an reponendum sit: εἰ μὲν ἀνύει τίς τι, vel: ἀνύει τι, et v. 19: τοῦτο χαρίζου — τὸ τὸν περὶ cett., cfr. p. 47, 17.

P. 47, 9 interpungendum est: δύναται — τοῦτο οὐκ cett. — V. 16 sq. Schweglero ἐνεδρευθῆναι, vel simile aliquid post νομίσαντας, mihi participium tale, quale ἐνεδρευθέντας, post εὑρήσεις intercidisse videtur.

P. 48, 14 sq. Dresselius minus recte ex cod. O. recepit: ἃς μὲν, et: ἃς δέ, non mutatis simul verbis: ποῖα μὲν, et: ποῖα δέ. Fieri potest, ut duplex exstiterit scriptura haecce: τῶν παρισταμένων αὐτοῖς ὑπολήψεων ἃς μὲν et ἃ μὲν ἀποδοκιμάζουσιν, ἃς δὲ et ἃ δὲ κρατύνουσιν, ὥσπερ εἰδότες, μὴ εἰδότες, ποία μέν ἐστιν ἀληθής, et ποῖα μέν ἐστιν ἀληθῆ, ποία δὲ ψευδὴς et ποῖα δὲ ψευδῆ.

P. 50, 7 scribendum: θέλῃ.

P. 51, 6 codd. Epit. alterius et plurimi codd. Epit. prioris habent: Ἀνάγκη γὰρ πᾶσα, φύσει cett., ut cod. C. Summa injuria Dresselius e cod. O. recepit scripturam πάσῃ φύσει. Non muto hanc sententiam, quamquam supra p. 20, adnot. 3 ad Epit. pr. C. XXIII secus statutum reperio. Illud ipsum reperitur etiam paullo infra p. 52, 2, et Epit. alter. C. XXIII. — V. 7 codd. Epit. praebent genuinam scripturam ποῦ τὸ, v. 8 apte omittunt ἐνίοτε, et v. 10 recte post ἐτελεύτησαν interpunctionis signum habent. — V. 11 cod. V. Epit. Dr. praebet: οὐκ ἄλλως δίκαιος, cod. O. Epit. Dr. pro particula δὲ, quae in codd. C. et O. et in Epit. pr. invenitur, praebet γε. Prior scriptura praeferenda videtur. Etenim quum appareat, quam facile vox δὲ e prima vocabuli δίκαιος syllaba bis scripta oriri potuerit, facile aliquis conjiciat, vocem γε deberi correctori alicui, qui particulam δὲ ineptam esse sensisset. Accedit quod hic scriptor alibi ad dictionem οὐκ ἄλλως non solet addere particulam γέ. — V. 15 codd. Epit. habent τῶν ἀγαθῶν, quod magis placet quam id, quod editum est. Facile alicui in mentem veniat, vocem ὧν, quae in cod. O. reperitur ante ἀγαθῶν, corruptam esse ex ipso illo τῶν. Sed fieri potest, ut novae lectionis indicium contineat. Conjicere enim licet, scriptum fuisse: ὧν ἄξιός ἐστιν ἀγαθῶν, vel similiter. — V. 16 sq. in cod. O. Epit. Dr. scriptum est: καὶ ὅτι κρίσις γίνεται καὶ ὅτι αἱ ψυχαί. Quae scriptura minime est probanda, nisi quod articulus αἱ, qui etiam in Epit. pr. reperitur, non displicet. Debetur ea alicui, qui vocabulum ὅτι in initio enuntiati positum non recte interpretaretur, id quod etiam Schweglero videtur accidisse Is enim haec adnotavit: „Tum ἐπεὶ, τοίνυν p. ὅτι τοίνυν Epit. c. 23, quod unice rectum; ἐπεὶ protasin resumit“. At quis non intelligat, delendum esse comma, quod est post ἐπεὶ, hanc autem vocem esse interpretationem vocis ὅτι, idem quod διότι, „quoniam“, significantis? — V. 18 codd. Epit. Dr. praebent: δίκαιον. Nollem Dresselius oblitus esset adnotare, utrum hanc scripturam in cod. O. repperisset, an eam, quam verborum in perpetuitatem recepit.

P. 52, 3 post ὅτι aut ἐν excidit (quod sine dubio factum esse nimis confidenter contendit Schweglerus, et post eum Dresselius adnot. 11 ad Epit alt. C. XXIII; nihil enim demonstrat quod mox subsequitur: ἐν ἀνθρώποις), aut ἐπί. — V. 5 scribendum erat ἔστιν. — V. 9 sq. commatis signum non post ἀλήθειαν, sed post ἀνθρώπους locandum erat. — V. 11 delenda esse existimo verba: ἀπαρχῆς αὐτὸς εἷς ὢν καὶ μόνος Θεός. Videntur enim ea, non verba εἷς ὢν αὐτὸς v. 10 posita, a seriore manu addita esse. Ambae autem dictiones in uno eodemque enuntiato tolerari nequeunt.

P. 53, 3 sqq. in verbis: διὰ τοῦτο — ἐπέρχονται, lacunam esse post ἑπομένως vel ἑπόμενοι statuendam persuasum habeo.

P. 54, 3 sane quam mirum est, in verbis: καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ — Ἀβραὰμ δύο πρῶτοι γεγόνασιν, πρῶτος Ἰσμαήλ, εἶτα Ἰσαὰκ ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εὐλογημένος, homines doctos patienter tulisse vocabulum πρῶτοι. Scribendum opinor: δύο διάφοροι. Ceterum post Ἰσμαὴλ aliqua verba videntur excidisse hujus viri fortunam indicantia. — V. 7 sqq. haec reperiuntur: Ὁμοίως ἡ γὰρ πρὸς Ἡλίαν (sic) συζυγία ὀφ εἴλουσα ἐλθεῖν ἑκοῦσα ἀπελείφθη εἰς ἕτερον καιρόν, ἄλλοτε εὐκαίρως αὐτὴν ἀπολαύειν βουλευσαμένη. In quibus bina inesse menda perspicuum est. Conjiciat aliquis, pro γὰρ scribendum esse: γε, et pro αὐτὴν aut: αὐτῆς, aut: αὐτῇ τι.

P. 55, 1 praestare censeo cod. C. scripturam: μετὰ τοῦτο. Quippe accurate locuturo dicendum erat: „post Christi adventum“, non: „post

Christum". — V. 5. Dresselio lectionem πιστεύεται lectioni πεπίστευται praeferendam esse judicanti ut adstipuler, tantum abest, ut etiam v. 8 perfectum ἤκουσται pro praesenti ἀκούεται reponendum esse censeam. — V. 16 Dunckerus monet pro διαφόροις scribendum esse: ἀδιαφόροις, comparans Pseudoorig. Ref. haeres. 7, 36, p. 258, 94 ed Miller.: ἀδιαφορίαν βίου τε καὶ γνώσεως, ubi postremum vocabulum corruptum esse arbitratur ex: βρώσεως. Cfr. adn. ad p. 283, 12. — V. 18 post συμμεταλαμβάνειν intercidisse: δεομένη, ut Davisio, sic etiam mihi in mentem venit.

P. 56, 3 corrupta esse verba: ὁ τὴν ἀρχὴν διὰ τὸ μὴ ἐξεῖναι θεραπεύειν ὡς ἐθνικὴν μείνασαν ἐθεράπευσεν, in promptu est; non item, quomodo emendanda sint. Scribendumne: μὴ ἀνύσας (sc. τὸ θεραπεύειν) pro: μείνασαν? — V. 5 recipienda erat cod. O. scriptura: Αὕτη. — V. 10 pro παῖδας reponendum: παιδία, vel: παιδάρια.

P. 57, 6 scribendum esse: Ὧν, pro: Ὡς, primo obtutu intellexi. Illud ipsum invenitur in cod. orient. Tischendorf. et in codd. Epit. Dr. — V. 8 codd. Epitomarum pro τίνα τε praebent: καί τίνα. Ante haec vocabula excidit verbum aliquod finitum ad antegressa pertinens. Forsan locus ita restituendus: τίνος τε ὢν καὶ τίς πόθεν ἥκει, τίνα τε ἐστὶν cett. Probatur haec conjectura, ut nunc ipsum video, simili loco qui est in utriusque Epit. C. XIV. Quippe in Epit. priore scriptum legitur: — ἀντιβάλλοντες ἦσαν, τίς τέ εἰμι καὶ πόθεν ἥκω, in altera: τίς τε ὢν καὶ πόθεν ἥκω, ita tamen, ut cod. O. particulam καὶ omittat. At potius scribendum erat: καὶ τίνος πόθεν ἥκω. — V. 13 propono scribendum: καὶ κρείσσων αὐτοῦ cett. Mira sunt quae edita leguntur in Epit. prioris C. XXV. — V. 15 sq. codd. Epit. Dr. habent: προσηγορίᾳ, ut C. et codd. Epit. pr., quae forma praeferenda videtur. In sequentibus Epit. alterius verbis supra p. 140, C. XXV editis pro ζῆν scribendum erit: ζῶν, et post φθορᾶς inserendum: ὥστε, quod praebet Epit. prior. Versus finem ejusdem cap. in utraque Epit. pro προσλήψει reponendum erat: προλήψει.

P. 58, 4 corrupta esse verba: μέχρι αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἀσεβεῖν, ego persuasum habeo. Scribendum videtur: μ. ἀ. τὸν Θεὸν ἀ. Dictio ἀσεβεῖν τινα nota est. Μέχρι αὐτοῦ significat: „usque eo, in tantum". — V. 8 codd. Epit. Dr. et plurimi Epit. prioris codices habent: Τὸ δὲ παρεισελθεῖν αὐτὸν εἰς τὸν τῆς θεοσεβείας λόγον. Scripturam θεοσεβείας, quae reperitur etiam in cod. C., veram esse, demonstrat tam v. 5, ubi Simon τῇ θεοσεβείᾳ κεχρημένος dicitur, quam usus verbi παρεισελθεῖν. Non obstant loci, qui sunt p. 60, 16 sq. et p. 62, 10. Aliter judicatum est in adnot. 2 ad Epit. prioris C. XXVI. — V. 16 speciose Dunckerus monet, pro τῆς σελήνης, ἧς ἡ legendum esse: τῆς σελήνης ἡ. Est ea Davisii conjectura, commemorata a Dresselio adnot. 3 ad Epit. alterius C. XXVI. Mihi in mentem venerat, scriptum fuisse: τὰ τῆς σελήνης, quae dictio idem significare potest atque ἡ σελήνη.

P. 61, 1 aeque atque in C. XXVII Epit. alterius Dresselius recipere debebat scripturam: πολὺ μανείς, etiam a quibusdam Epit. pr. codicibus oblatam, vid. adnot. 5 ad Epit. pr. C. XXVII. — V. 3 sqq. codd. Epit. Dr. habent idem, quod codd. C. et O: ὡς αὐτὸς ἔτι ὡς φίλος φίλοις ἐξέφανεν. Quae verba quum corrupta esse intelligeret Schweglerus, ὢν φίλος scribendum esse censebat ex Epit. pr. C. XXVII: ὡς αὐτὸς ἔτι φίλοις οὖσιν ὑμῖν οἷα φίλος ἐξέφανεν. Sed omnino non-liquet, quomodo illa conjectura capi possit ex his verbis. Potius duce Epit. pr. reponendum erit: ὡς αὐτὸς ἔτι φίλοις οὖσιν ὡς φίλος ἐξέφηνεν. — V. 6 in cod. O. Epit. Dr. reperitur ἐν ante ἐνδοτέρῳ οἴκῳ, quam ego genuinam esse scripturam arbitror. Videtur autem secundum Epit. priorem scribendum esse: ἔν τινι ἐνδ. οἴκ. — Subinde in utraque Epit. desunt verba, quae leguntur v. 7 sqq. inde a φάσκων usque ad διὸ ἀσεβείας, p. 62, 3. E quibus verbis hominibus doctis molestias creaverunt ea, quae sunt v. 9 sqq., nuper etiam ab Uhlhornio tractata, l. c., p. 282, adn. 1, qui, si non ea, quae vera sunt, at tamen similia veris videtur invenisse, quamquam non vidit, pro πῆξαν reponendum esse: πήξας.

P. 62, 9 codd. utriusque Epit. omittunt particulam *καὶ*, ut cod. O., quem sequi debebat Dresselius. — V. 15 neque *τὰ τούτοις νομιζόμενα* neque *τὰ τούτοις μείζονα νομιζόμενα* verum esse posse, clarum est. Variarum lectionum recensum praebet adnot. 1 ad Epit. prioris C. XXIX; cfr. etiam adn. 1 ad Epit. alterius C. XXIX. Quibus accurate perpensis censeo a principio scriptum fuisse: *τὰ τούτοις ὅμοια ἢ καὶ μείζονα.* —V. 17. pro *αὐτὸν* scriptum fuisse videtur: *αὐτοί.*

P. 63, 5 codd. utriusque Epit. habent: *πλουτήσῃς*, quam scripturam veram esse existimo. — V. 6. in cod. O. Epit. Dr. invenitur scriptum: *καὶ τὰ ἀσεβῶς.* Forsan recte.

P. 64, 2 scribendum est: *σὲ μέν.* — V. 13 legendum esse: *ἐξορκίζοντος*, olim censebam. Nunc video, hanc ipsam esse lectionem Epit. prioris.

P. 65, 7 pro *φῇς*, quod Schweglerus ex Epit. recepit, in cod. O. Epit. Dr. invenitur: *ὡς λέγεις*, in cod. V. Epit. Dr.: *λέγεις.* Ergo v. 6 sq. scribendum: *ὥστε ἐὰν* (vel *ὥστ᾽ ἄν*, quam ipsam scripturam praebet cod. C.) — *φῇς* vel *λέγῃς*, aut: *ὥστε εἰ — φῇς* vel *λέγεις.* Cfr. Epit. prioris C. XXXIII. — V. 12. reponendum est: *ἀπειλήσας*, quod, ut nunc ipsam sentio, revera praebet utraque Epitome.

P. 66, 4 valde mirum est, Davisium et Schweglerum offendisse in dictione: *αὐτοὶ παρόντες*, qua quam saepe usi sint scriptores graeci, notum est in vulgus; neque ullam caussam idoneam video, cur verba ita transponamus, ut placuit auctori adnotationis 7 ad Epit. prioris C. XXXIII.

P. 67, 4 scripserim: *Τὰ μὲν οὖν ἀνωφελῆ σημεῖά ἐστι.* — V. 9 verbum *προσαπατᾶν*, „insuper decipere", non est aptum ad sententiam. Quum praesertim cod. C. scriptum habeat: *πρὸς ἀπατᾶν*, reponendum esse censeo: — *μὴ γινόμενά πως, ἀπατᾶν* cett. — V. 10 sqq. quae leguntur verba, quamvis pro sanis habeantur, binis vitiis laborare certum est. Videntur mihi in hanc speciem refingenda esse: — *ἀληθείας σημεῖά ἐστι τὰ φιλάνθρωπα, ἅτινα ἠκούσατε τὸν κύριον πεποιηκότα, κἀμὲ μετ᾽ ἐκεῖνον εὐχαῖς κατορθοῦντα, ᾧ* (codd.: *ὧν*) *οἱ πλεῖστοι παρεστήκατε, οἱ μὲν — ἀκοάς, καὶ ἄλλα, ὅσα* cett.

P. 68, 1 sq. haec edita habentur verba aperte corrupta: *ἐπεὶ τελείως θέλεις, μετὰ τοῦ γινώσκειν, ὅτι σοι ἡμεῖς — ἑτοίμως ἔχομεν.* Cod. O. praebet: *ἐπιτελειὼς θέλεις.* Scribendum videtur: *ἐπιτελειώσας ἃ θέλεις, μετάδος τοῦ γινώσκειν* cett. — V. 14. interpungendum videtur: *διό* (sc. *ἴσως εἰς τὴν σὴν γέγονεν ὠφέλειαν*), *ὡς ἰδίῳ σοι ὄντι οὐκ ὀκνήσω λέγειν.*

P. 69, 4 verisimilius est, scripturam: *τῶν γὰρ μελλόντων*, e scriptura: *τῶν μελλόντων γάρ*, quam hanc ex illa natam esse.

P. 70, 4 nollem Dresselius recepisset vocem *αὐτοῦ* ab utroque cod. praebitam. — V. 18 credibile est, vocabulum *θεοῦ* primo locatum fuisse post *ἀγαθοῦ.*

P. 71, 3 nescio an praestet cod. C. scriptura: *παραλείποντες.* — V. 10. recipienda est cod. O. scriptura ad sententiam aptissima. — V. 11. pro *ὑπὸ* scribendum est aut: *ἐπί*, aut: *ὑπέρ.* Hoc alterum versimilius esse credat aliquis propterea, quod paullo ante, v. 2, positum invenitur: *τῶν ὑπὲρ Θεοῦ εἰρημένων.* — V. 14, post *πῶς* aut excidit verbum tale, quale est *γινώσκω*, aut delendum est vel mutandum, e. c. in *ποτε*, vocabulum *ὅτι.*

P. 72, 5 non adstipulor Dresselio, existimanti, si tribuendum sit aliquid scripturae cod. O.: *αὐτὸν τίς, οὐχ ὅσιος*, legendum esse: *αὐτόν, οὔτις ὅσιος.* Nulla omnino mutatione opus habebimus, modo scribatur: *αὐτόν τις οὐχ ὅσιος* cett., et in fine enuntiati pro signo interrogationis punctum collocetur. — V. 8. corruptae cod. O. scripturae: *εἰ μὲν*, nihil aliud videtur subesse quam: *ἡμῖν.* — Quae inde a v. 10 in cap. XLIII et quae in cap. XLIV leguntur, ea haud scio an probabilissimum sit e duabus diversis recensionibus petita esse statuere, ad quarum alteram pertinuerit ea verborum pars, quae inde a verbis: *εἰ ψεύδεται, καί τις ἀληθεύει;* v. 18 sqq., reperitur. Minus verisimile videtur, esse ea, quae verbis iisdem, vel

tantum non iisdem, vel sententia simillima repetuntur, omnino delenda. Quamquam vel sic uni saltem loco hanc medicinam facere oportebit. Nemo enim credibile esse censebit, unum eundemque scriptorem posuisse verba, quae v. 16 sq. leguntur: εἰ δὲ κακὰ κτίζει, καὶ τίς ἀγαθὰ πράξει; εἰ δὲ καὶ κακὰ ποιεῖ, καὶ τίς ἀγαθά; Immo vero luce clarius est, alterutram horum verborum partem ex alia qua recensione haustam esse. Praeterea posterius enuntiatum labeculam habet adspersam. Neque enim ferri potest particula καὶ, quae aut originem traxit e priori vocabuli κακὰ syllaba errore iterata, aut ex articulo τὰ corrupta est, quo de cfr. p. 73, 3: εἰ δὲ τὰ κακὰ αὐτὸς κτίζει, καὶ τίς ἀγαθὰ δημιουργεῖ; — Contra v. 10 excidisse aliquid videtur. Scribendum existimo: ἢ ὅτι πειράζει ὡς ἀγνοῶν· εἰ γὰρ ἀγνοεῖ, καὶ τίς cett. — Ridiculum in modum corruptus est v. 18: Εἰ δὲ τὸ πῖον ὄρος ἐπιθυμεῖ, καί τίνος τὰ πάντα; Quis non miretur, homines doctos talia de Deo dicta concoquere potuisse, etiam si linguae legibus satisfactum esset? Tu ocius corrige: εἰ δὲ τοῦ πλείονος ἐπ. cett.

P. 73, 3 sq. ferri possunt verba: εἰ ἐν γνόφῳ — σύνεστιν, si statuitur, σύνεστιν significare „conversatur", non „versatur", ut interpretati sunt. — V. 16 verba ἀχώρητος καὶ χωρούμενος, inepte interpretantur: „imperceptus et perceptus". Significat locutio χωρεῖν τὸν Θεὸν „deum recipere, capere"; cfr. e. gr. Jamblich. de Myster. p. 125, 6 et 233, 9 Parthey. Cohaerent autem illa verba arctissime cum antegressis: ταῖς τῶν ἀγαθῶν ψυχαῖς οἰκιζόμενος. Aliud quid est ἀχώρητος apud Theophil. ad Autol. I, 7. Nec tamen ideo probabile, positum fuisse: ἀχώριστος, ea vi qua praeditum est apud Xenophontem Rep. Lac. IX, 5. Cfr. Hom. XVII, 10.

P. 74, 11 propter cod. O. scripturam: τι τὸ λεγόμενον, facile adducor, ut credam positum fuisse: τι τῶν λεγομένων.

P. 75, 1 nihil mutandum videtur, modo commatis signum post Θεοῦ locatum tollatur. Construenda sunt verba πολλὰ et πρὸς: „multa respectu habito ad, multa pro". — V. 2 scribendum: οὐ μόνον ὅτι, nisi gravius quod mendum subest. — V 5 sq. in verbis: εὐκόπως ἐλεγχθῆναι δυνάμενον προέτεινας ἡμῖν, excidisse aliquid certum videtur. Fortassis sufficiet ante προέτεινας inseruisse: τι, quae vox propter sequentis literae π similitudinem facillime intercidere potuit.

P. 76, 5 quum codd. scriptura ἐξέφανε aperte corrupta sit, Schweglerus scripsit ἐξέφηνε, quem secutus est Dresselius. Et revera hae voces saepissime confusae reperiuntur apud hunc scriptorem. Sed quum aeque facile sit pro ἐξέφανε scribere: ἐξέφαινε, et scriptor paullo ante v. 2 usus sit imperfecto ἔλεγεν, haud scio an haec correctio sit praeferenda. — V. 12 error manifestus est in verbis οὔτε δὲ. Quamvis plures emendandi viae pateant, simplicissimum tamen videtur delere particulam δὲ.

P. 78, 1 sq. in verbis: μὴ τοῦτον εἶναι θεὸν ἀνώτατον, ὃς οὐρανὸν ἔκτισε καὶ γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, ἀλλὰ ἄλλον τινὰ ἄγνωστον καὶ ἀνώτατον, ὡς ἐν ἀπορρήτοις ὄντα θεὸν θεῶν, mendum inesse, facile est ad intelligendum. Sed quod in cod. O. verba ἄγνωστον καὶ omissa sunt, aut casu accidit aut, si correctori debetur, perperam factum est; nam vocabula καὶ ἀνώτατον si abessent nemo desideraret, at vocabulo ἄγνωστον omnino opus est. Conjicio equidem pro ἀνώτατον fuisse scriptum: ἀνόητον, quod vocabulum eadem fere vi, qua ἄγνωστον, praeditum esse posse constat.

P. 79, 3 sq. persuasum habeo, dissoluta sic, ut edita sunt, scripta non fuisse verba: πολὺ δυνήσεται· οὐ μόνον αὐτός cett. Videtur, puncto maximo post δυνήσεται locato, scribendum esse: καὶ οὐ μόνον cett. — V. 7 sq. male me habent verba: σπάνιοι δέ τινες οἱ μὲν αὐτῶν ἔσονται, ὡς ἐκ πλήθους ὀλίγοι, οἵτινες cett. Fieri potest, ut vocabulum ὀλίγοι nihil sit nisi vel interpretatio vel varia lectio ad vocem σπάνιοι spectans. At probabilius, opinor, conjiciat aliquis, scriptum fuisse: πλήθους οὐκ ὀλίγου.

P. 80, 1. delenda esse existimo verba τῶν ἀσεβούντων. Sunt enim superflua, quum verba τῶν ἀγνοίας αἰτίᾳ ἀσεβούντων, quae sunt p. 79, 17 sq. cum verbis τὸν ὄλεθρον construi oporteat. Porro recipienda videtur cod. O,

scriptura: οὐδὲ — προσφέρων. — V. 3 offendo equidem in verbo ἴαται. Exspectabam: σώζει. Fieri tamen potest, ut scriptum fuerit: τοὺς δὲ ἀγνοοῦντας οὔκ (sc. σώζει), atque librarius quis, cui aliquid deesse videretur, perperam addiderit verbum ἴαται. — V 11 scribendum est: κολασθῆναι ἐφ' ὧν ἔπραξε, cfr. v. 13. — V. 12 post ἔπειτα inserenda videtur particula δὲ. — V. 14 sqq. quae leguntur verba admodum corrupta si fas sit tentare, ego scripserim: ἴσως δὲ ἡ τῆς εὐσεβείας ὑπερβολῇ ἢ καὶ τῆς ἱκεσίας (sc. ὑπερβολῇ) καὶ τοῦ κολασθῆναι ἀπολυθήσεται, συγγνώμην τῆς ἁμαρτίας μετὰ τῆς μετανοίας δεδωκυίας τῆς ἀγνοίας. Postremos genitivos absolutos, quos vocant, esse statuo. Dunckero in mentem venit, pro ἁμαρτίας scribendum esse: τὴν αἰτίαν.

P. 81, 3 nescio an reponendum sit περιττὸν ex marg. cod. C. Certe πέμπτον nullo pacto videtur ferri neque alio quo modo probabiliore corrigi posse. — V. 13 scribendum videtur τῆς pro αὐτῆς. — V. 17: τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου θεοῦ. — V. 18 ego quidem haud aegre carebo voce ἀνθρώπων, quae quam facile ex v. 15 in hunc versum transferri potuerit, neminem latebit.

P. 82, 12 sq. secundum cod. O. scribendum est: — κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ μοναρχίας τολμᾶν θέλων, πολλὰς — φωνὰς ἐνεγκεῖν ἔχει, ὅτι cett. Verbo ἔχειν hic scriptor similiter usus est etiam v. 14 et v. 17.

P. 83, 2 reponendum est: εὕρῃ.

P. 84, 4 in verbis: πάθη, τόπους, ὅρους, post vocabulum τόπους excidisse: ἐμπροθέσμους, τρόπους, ostendit locus, qui est p. 85, 3 sq. — V. 9 recipienda est Davisii emendatio: πνευμάτων.

P. 85, 3 haec edita leguntur: ἐπιστάμενα τεθαρρηκὼς ἐξετίθετο, ὡς προέλεγον, σαφῶς, πάθη, τόπους. At primum quidem pro ἐπιστάμενα, quae cod. O. scriptura corrupta est, recipienda erat cod. C. lectio: ἐπιστάμενος. Deinde quod recentiores editores, Davisio obsecuti, pro utriusque codicis scriptura προέλεγεν scripserunt: προέλεγον, male est factum, id quod jam ex eo apparet, quod προλέγειν profecto non significat „antea dicere", sed: „futura praedicere", cfr. v. 4 sq. Jam, quum cod. O offerat: ὧν προέλεγεν, ei, qui comparaverit verba simillima paullo supra, p. 84, 3 posita: Διὸ τεθαρρηκότως ἐξετίθετο περὶ τῶν μελλόντων ἔσεσθαι, λέγω δὲ πάθη, τόπους cett., consentaneum videbitur esse, hoc loco scriptum fuisse: ἐξετίθετο περὶ ὧν προέλεγεν. Quae si recte sunt disputata, necesse est in postremis verbis inesse mendum sumamus. Sunt ea sic restituenda, ut aut pro σαφῶς scribatur: σαφηνίζων, aut post σαφῶς inseratur verbum tale, quale est δηλῶν. Sic verba: πάθη cett. habent, unde pendeant. — V. 9 scribendum esse: ὁμῶς, Dunckerus monet. Jam Cotelerius interpretatus erat: „pariter".

P. 86, 1 sqq. in verbis: Θεοῦ τοῦ τὰ πάντα πεποιηκότος τὸ μέγα καὶ ἅγιον τῆς προγνώσεως αὐτοῦ πνεῦμα εἰ μὴ τῷ ὑπὸ χειρῶν αὐτοῦ κυοφορηθέντι ἀνθρώπῳ δῴη τις ἐσχηκέναι, cett., ferri non posse vocabulum αὐτοῦ, quod est ante πνεῦμα, certum videtur. Posueratne scriptor: — τῆς προγνώσεως πνεῦμα εἰ μὴ αὐτῷ τῷ cett.? — V. 6 scribendum est: ἀπατηθῇ. — V. 16 variae lectiones τοὺς ἀληθείας et τῆς ἀλ. eo ducere videntur, ut scriptum fuisse existimemus: τοὺς τῆς ἀλ.

P. 88, 6 sqq. haec reperiuntur verba: ἐὰν τῷ ὑπὸ χειρῶν Θεοῦ κυοφορηθέντι ἀνθρώπῳ τὸ ἅγιον Χριστοῦ μὴ δῷ τις ἔχειν πνεῦμα. Nullumdum offendisse in vocabulo Χριστοῦ, est quod mireris. Reponendum est: κτίστου, h. e. Θεοῦ τοῦ κτίσαντος αὐτόν, ut ipsis utar hujus scriptoris verbis, p. 89, 3 positis. — V. 9 sqq. editum est: ἐὰν ἑτέρῳ μὲν μὴ δῴη ἔχειν, ἐκεῖνον δὲ μόνον ἔχειν λέγοι, ὃς ἀπ' ἀρχῆς αἰῶνος ἅμα τοῖς ὀνόμασι μορφὰς ἀλλάσσων τὸν αἰῶνα τρέχει, cett. Quum praesertim cod. O. pro δῴη praebeat: δῷ, mireris, Dresselium non scripsisse: δῷ — λέγῃ. Omnino forma δῴη corrigenda est ubicunque invenitur apud hunc scriptorem, e. gr. supra p. 44, 15 et p. 86, 3, quibus locis scribendum est: δοίη. Infra p. 238, 6, ubi Dresselius secundum cod. O. scripsit, vel potius scribere voluit: ἀποδῴη,

ambigere licet, utrum ἀποδοίη an ἀποδῷ, quae est cod. C. lectio, genuina habenda sit scriptoris manus. Cfr. Lobeck. ad Phrynich. p. 346 sq. — Gravius mendum inest in postremis verbis. Quid enim, quaeso, sibi vult dictio: τὸν αἰῶνα τρέχει, quam interpretantur: „percurrit saeculum"? Procul dubio reponendum est: τὸν ἀγῶνα τρέχει. Cfr. p. 276, 10 sq.

P. 89, 9 Dunckerus scriptum fuisse existimat: τὰ τῷ Θεῷ διαφέροντα, ut p. 50, 18. — V. 14 sqq. quae leguntur verba: ἡ μὲν οὖν ἐν γεννητοῖς γυναικῶν οὖσα, ὡς θήλεια τοῦ νῦν κόσμου ἐπαγγελλομένη, ἀρσενικὴ εἶναι πιστεύεσθαι θέλει, corrigenda esse videntur ex his paullo ante, v. 6 sqq., positis: αὕτη τοῦ νῦν κόσμου ὡς θήλεια ὁμοίου ἄρχουσα πρώτη προφῆτις εἶναι πεπίστευται, μετὰ πάντων τῶν ἐν γεννητοῖς γυναικῶν προφητείαν ἐπαγγελλομένη. Neque enim satisfacit conjectura Davisii, scribendum esse censentis: τῷ νῦν κόσμῳ. Videtur autem post ἐπαγγελλομένη intercidisse vocabulum aliquod, ex quo penderet genitivus τοῦ κόσμου. Opinor: ἄρχειν, quod verbum facillime excidere potuit propter sequens: ἀρσενικὴ.

P. 90, 5 in libris mscr. reperitur; ὡς θήλεια ἐμμηνίοις et ἐν μηνίοις. Scribendum esse: ἐν ἐμμηνίοις, praeter me vidit etiam Dunckerus. — V. 13 sq., manifestus error est in scriptura cod. O. a Dresselio exhibita.

P. 91, 3 Dunckerus verba ἐπὶ τῷ de mendo suspecta habet, secundum Genes. 4, 7 corrigenda esse censens.

V. 92, 5 praestat cod. O. scriptura ὅλος. — V. 15 Dunckerus animadvertit pro λόγος legendum esse: λόγῳ. Recte, cfr. p. 92, 11. — V. 17 post ὁπόταν intercidisse videtur: γάρ.

P. 93, 2 fieri potest, ut τά, quod praebet cod. O, corruptum sit ex: εἶτα.

P. 94, 8 ego formam βαστάξαντες (de qua cfr. G. Dindorfius in Thesaur. Stephan. ed Paris.) repudiaverim et βαστάσαντες, quod est in cod. O, in textum receperim. — V. 19 inter verba ὅτι et ἀδικουμένους excidisse videtur articulus: τούς.

P. 95, 14 certam existimo Davisii conjecturam, pro ἐν ἀνυδροβίοις scribendum esse censentis: ἐνυδροβίοις.

P. 96, 5 sqq. legendum propono: πόσα δὲ τῆς χέρσου ζῶα, καὶ τῶν ἐν ὕδασιν ὡς ἀδύνατον εἰπεῖν — ὄχλον! — V. 16 verbum κενοῦνται, quod Dresselius ex cod. O. recepit, ferri omnino non potest. Aut servanda codicis C scriptura κινοῦται, aut scribendum: κενοῦσιν.

P. 97, 3 pro πλάσσει scribendum est: πλάσσεται. — V. 17 reponendum erat εὐγνωμόνεις e cod. O.

P. 98, 2 in verbis: ἐὰν ἐπιγνῷς ὃν ἔλαθες, aperte mendum inest, cujus corrigendi ratio facillima haec est, ut pro ὃν ἔλαθες reponatur: ὅς ἔλαθέ σε. — V. 3 magis placet verborum collocatio, quam sistit cod. O. — V. 14 recipienda erat Epitomes prioris scriptura: τὴν ἀνωτάτω καὶ πάντα δυναμένην πρόνοιαν, cui etiam codd. C et O favent. Reperitur ea ipsa in Epit. alter. C. XXXVI. — V. 15 Dresselius exhibuit codicis C scripturam: καὶ πολλοῖς μυρίοις χαλεποῖς ὑποκείμενος πάθεσιν, non magis eam ferendam quam quod in cod. C et in codd. Epit. Dr. reperitur: καὶ πολλοῖς καὶ μυρίοις. Equidem non dubito, quin scripturae καὶ πολλοῖς et καὶ μυρίοις ex binis diversis libris manuscriptis sumtae et temere conjunctae sint. Ergo alterutra transmittenda erit. — V. 16 sq. quae leguntur verba: ὅθεν τούτου δειχθέντος ἀπὸ τῶν γραφῶν, ὡς ἐγὼ λέγω, ἕτερος ἀγράφως περιλείπεται εἶναι, προγνωστικὸς cett., non esse sana apparet. Dubito autem, num Schwegleri conjectura: ἄγραφος, admittenda sit. Sed quum cod. O. Epit. Dr. pro περιλείπεται porrigat: περίληπται, vide an scriptum fuerit: περιληπτός ἐστι, „percipi potest."

P. 99, 1 sq. quod editum est: τοῖς ἐναντίοις ἀντικείμενος, sententiam perversam praebet. Jam quum cod. O Homil. et cod. O Epit. alterius pro ἀντικείμενος habeant: ὑποκείμενος, ego conjicio binas exstitisse scripturas: ἀντικείμενος, et: τοῖς ἐναντίοις ὑποκείμενος.

P. 100, 9 recipienda esse videtur utriusque Epitomes scriptura: προετέθη. — V. 12 digna non est, quae spernatur omnino, varia lectio: σὺ ὡμο-

λόγησας, quam utraque Epit. praebet pro: συνωμολόγησας. — V. 14: verba: ἐπὶ πᾶσι τοῖς κακοῖς ὑπέβαλεν, significare non possunt: „omnibus malis subjecerit.“ Genuinam scripturam porrigit cod. O Epit. alterius hancce: κακὸν ἐπὶ πᾶσι τοῖς κακοῖς ὑπέλαβεν, quam etiam Dresselius in huius Epit. C. XXXVIII recepit. Sunt autem haec verba ita explicanda: „malum juxta omnes malos habuerit, existimaverit.“

P. 101, 5 sq. quum codd. Epit. Dr. pro μὴ θέλων vel θέλειν praebeant: μηδὲ θέλειν, ita videtur scribendum: ἵνα μὴ δόξω μὴ ἀντιλέγειν σου τῇ ἀταξίᾳ μηδὲ θέλειν ζητεῖν. Verbum θέλειν etiam cum ἀντιλέγειν construendum est. Non adstipulor iis, quae tentata sunt in adnot. 6 ad Epist. prioris C. XXXIX. — V. 18 pro ἔλεγε scribendum: ἐγὼ λέγω, aut: λέγω.

P. 103, 7 aeque atque p. 184, 7, 8, 10 secundum codicem O pro Μωϋσεῖ scribendum erat: Μωϋσῇ, quae forma p. 336, 1 et p. 350, 14 in utroque Homiliarum codice reperitur. — Similiter p. 104, 17 recipienda erat codicis O scriptura Μωϋσῆν, quam reliquis locis omnibus uterque codex porrigit. — 14 sq. mirum est, nullumdum offendisse in verbis: καὶ χωσθέντας ἐπὶ τῷ τάφῳ βουνὸν ἐπιθυμιῶν προσαγορευθῆναι. Scribendum videtur: καὶ χωσθέντων ἔπειτα τὸν τάφον cett. Χωσθέντων (αὐτῶν) significat: „postquam sepulti erant“. — V. 18 sq. recipienda erat cod. O scriptura: πῶς δὲ σκότος καὶ γνόφος καὶ θύελλα συνεῖναι ἐδύνατο. Verbi singularis idem usus est p. 249, 12, similis p. 108, 13 et locis in adn. ad p. 108, 13 citandis.

P. 106, 17 scribendum: τῷ δὲ καὶ εἰπεῖν.

P. 107, 9 codex O praebet: τὰ ἐμὰ πρόβατα ἀκούουσι τῆς ἐμῆς φωνῆς. Verbum plurale non solum non recepit, verum etiam ineptum judicavit Dresselius. Injuria quidem. Apud Ioannem X, 27 sane scriptum legitur: τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούει, at pergitur: καὶ ἀκολουθοῦσίν μοι, et paullo ante, v. 15, haec habentur: κἀκεῖνα (τὰ πρόβατα) δεῖ με ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσιν. Nec vero sibi constitit Dresselius, nisi quod etiam p. 171, 12 — et probabilius quidem — codicis O scripturam δύνανται posthabuit lectioni δύναται, quae est in cod. C, et p. 172, 1 non συνῆπτον ex codice O, sed συνῆπτε ex cod. C verborum in perpetuitatem recepit. P. 40, 13 sqq. editum legimus: μυρία κακὰ — ἐπεθόλωσαν — καὶ οὐκ εἴασαν, quamvis cod. O. praebeat: εἴασεν, p. 56, 11 sq: ἅτινα — ἐκμεμαθήκασιν, p. 130, 18 sq.: πῶς γὰρ οὐχ ἁμαρτήματά εἰσι τὰ θορύβων — αἴτια; p. 240, 16 sqq.: τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα, ἅτινα — ποιοῦσιν, καὶ — περιβάλλουσιν, καὶ — τιμωροῦσιν, p. 400, 16 sq.: τὰ σπέρματα ἀποκρίνονται. Cfr. etiam p. 329, 5.

P. 108, 13 utriusque codicis scriptura ἀπέθανεν ferri potest aeque bene atque p. 142, 5 utriusque libri mscr. lectio: ἐγένετο, et p. 143, 8 codicis O scriptura: ἐξέφυ.

P. 110, 1 scr. ὁμῶς pro: ὅμως. — V. 2 non erat audiendus Schweglerus. Codicum enim C et O lectio sanissima. — V. 5 nec vocabulum νύχιος ferri potest et opus est ut Simonis mentio injiciatur. Genuinam scripturam monstrant codd. Epit. Dr., in quibus pro: νύχιος ὡς ἐπὶ Τύρον τῆς Φοινίκης ἐξώρμησεν, scriptum reperitur: φυγὰς ὁ Σίμων εἰς Τύρον ᾤχετο. Reponendum igitur: φυγὰς aut φυγῇ ὁ Σίμων ἐπὶ cett.

P. 111, 12 sqq. quae leguntur verba: καὶ ἄρξηται — θήσει, maximam partem ex Evang. Matth. XXIV, 49 sqq. deprompta, ab alia manu ad marginem adscripta et subinde temere verborum in perpetuitatem illata sunt. Transmissa autem sunt verba, quae in Ev. Matth. XXIV, 48 et in Ev. Luc. XII, 45 ante illa reperiuntur posita. Certe necessarium erat ante καὶ ἄρξηται inserere: ἐὰν δὲ εἴπῃ. Praeterea inepta est particula καὶ ante ἥξει collocata.

P. 112, 7 sq. tentet aliquis: τὸ δὲ πάντας φιλαρχοῦντας ἑνὶ μόνῳ ὑπεῖξαι μὴ θέλειν, αἰτίαν καὶ διαιρέσεως πάντως καὶ τοῦ περιπεσεῖν ἔχουσιν.

P. 113, 16 sq. censebam scribendum: ὡς πατὴρ ἀποδεχόμενος (pro ἀδικουμένοις), jam antequam memineram loci, qui est Hom. II, 15, p. 53, 2 sq.: ὡς πατὴρ ἀποδεχόμενος τὰ αὐτοῦ τέκνα. — V. 18 reponendum videtur: ἤ τι οἴει cett.

P. 114, 7 post δανείζειν intercidit: σε, forsan etiam τάς. — V. 16 magis placet codicis C. scriptura: τοῦ κυρίου.

P. 116, 10 sq. sine ulla mendi suspicione edita sunt verba: συνεχέστερον συνέρχεσθε, εἴθε καθ' ὥραν, ἐπεί γε ἐν ταῖς νενομισμέναις τῆς συνόδου ἡμέραις. Cotelerius interpretabatur: „frequenter convenite, utinam singulis horis, alioquin conventus statis diebus. At enim vero neque ἐπεί γε significare potest „alioquin", neque sententiam aptam praestat haec interpretatio, quum mens scriptoris aperte haec sit, ut frequentius quam conventus statis diebus convenire jubeat. Videntur ergo post ἡμέραις nonnulla verba intercidisse, quae hanc fere efficerent sententiam: „quando quidem conventus statis diebus convenire non sufficit". — V. 13 scribendum: μή τι οὖν. — V. 15 sq. nollem Dresselius recepisset verba: ὡς τῶν κατὰ τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν ὑπάρξας κολασθήσεται, quippe quae nihil aliud videantur esse quam varia lectio ex alio quo exemplari temere in textum illata.

P. 117, 4 sqq. conjicio scribendum: εἰδότες ὅτι προφάνσει τῇ πρὸς αὐτὸν εἰς Χριστὸν φέρεται, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ εἰς Θεὸν ἀναφέρεται· καὶ τῷ προσενέγκαντι πολυπλασίως ἀνταποδίδοται. Verba προφάνσει τῇ πρὸς αὐτὸν interpretor: „eo quod erga ipsum conspicuus fit (honor)". Conjecturae ab Uhlhornio (l. c. p. 86, adn. 6) propositae, nullo possunt pacto ferri. — V. 12 vocabulum μόνος mutandum videtur in: μόνως, construenda autem verba μόνως ὅλως ἑαυτὸν ἀποδεδωκώς. Cfr. p. 250, 7 sq.: μόνον καὶ ὅλον.

P. 118, 7 quod in libris mscr. reperitur vocabulum: κατηχητάς, corruptum esse, probabiliter judicavit Uhlhornius l. c. p. 90, adn. 9, et p. 223, adn. 105. Legendum propono: πρεσβυτέρους οὐ καχέκτας. Constat autem, verbum καχεκτεῖν etiam de vitiis animi morumque usurpari.

P. 119, 1 sq. non intelligo, cur Dresselius spreverit scripturam cod. O: πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος. — V. 15 sq. scribendum aut: ἅμα Νικήτῃ καὶ Ἀκύλᾳ — εἰσέβαλλον, aut ἅμα Νικήτης καὶ Ἀκύλας — εἰσεβάλλομεν. Utraque scriptura olim revera in libris fuisse videtur.

P. 120, 6 scribendum aut: ἐπέτρεπεν ὁ Πέτρος, aut: ἐπέτρεπε Πέτρος. Petri enim, cuius nomen facillime intercidere potuit, ut expresso verbo mentio fiat, omnino est opus.

P. 121, 2 Dresselius pro ἐξελέγξῃ debebat scribere: ἐξελέγξαι.

P. 122, 10 scr.: ὁμῶς.

P. 124, 2 inepta est codicis O scriptura a Dresselio recepta. Propius ad id quod verum est accedit scriptura codicis C, in hanc speciem, ut videtur, refingenda: μὴ θέλειν τῷ τοῦ πατρὸς ἀκολουθεῖν ἔθει vel σεβάσματι. Verbum θέλειν sive ἐθέλειν praebet etiam utraque Epit. C. XLVII. Ἔθει, praeterquam quod facillime intercidere potuit post ἀκολουθεῖν, commendatur scriptura ἔθη, quae est in nonnullis Epitomes prioris codicibus. Singulari σέβασμα usus est hic scriptor etiam p. 209, 5 sq. — V. 14 non video cur Dresselius non receperit codicis O lectionem: μέγα φρονούντων.

P. 125, 1 pro corrupta voce παμμιούσων vel παμμούσων equidem reponendum arbitror: πάμμεστον.

P. 126, 6 sq. scribendum est: παρ' ἣν μηδένα πάσχειν τι (sic uterque Homil. et Epit. alterius cod.) ἢ ποιεῖν δύνασθαι (sic uterque cod.). Cfr. verba, quae proxime sequuntur v. 8 sq.: νομίσας γάρ τις ὅτι παρὰ γένεσιν οὐδεὶς οὔτε πάσχειν οὔτε ποιεῖν τι δύναται. Minus placet quod Dresselius de conjectura edidit Epit. alter. C. XLIX.

P. 127, 1 quae in codd. O et C reperiuntur lectiones eo ducunt, ut scriptum fuisse censeamus: πᾶν ὅτι δύναταί τις διὰ τὴν ἀφοβίαν εὐκόλως δράσει.

P. 128, 8 sq. secundum libros editum est: αὐτὸς δὲ ὁ Ζεὺς τὸν αὐτοῦ πατέρα δήσας καθεῖρξεν εἰς Τάρταρον, καὶ τοὺς ἄλλους κολάζει θεούς. Horum verborum quod postremum est dubito an non sit sanum. Scribendum videtur: θείους. Cfr. p. 156, 2 sq.: οὔδε γε — ὁ Ζεύς — τὸν πατέρα τῆς

βασιλείας καθεῖλεν. οὐ πατρὸς ἀδελφοὺς ἐκόλασεν, et imprimis p. 170, 1 sq.: — Ζεὺς — τὸν πατέρα σὺν τοῖς θείοις κολάζει, ubi codd. C et O praebent: θεοῖς. De noto vocabulorum τοὺς ἄλλους usu non est quod expressis verbis moneam. — V. 14 vocem Δωδώνην, quamvis etiam infra p. 142, 8 et in utriusque Epit. C. LI reperiatur, corruptam esse, certum est. Posuerat hic scriptor, vel, si mavis, ponere debebat: Διδώνην. Cfr. imprimis Io. Lydus de Mens. IV, 44, p. 78, 5 sqq. Bekker.: ὁ δὲ Χρύσιππος οὐ Διώνην ἀλλὰ Διδώνην αὐτὴν ὀνομάζεσθαι ἀξιοῖ παρὰ τὸ ἐπιδιδόναι τὰς τῆς γενέσεως ἡδονάς. Vid. etiam Zonarae Lex. s. v. Διώνη, ubi haec hujus vocis originatio profertur: ἢ ἀπὸ τοῦ διδῶ Διδώνη, καὶ Διώνη, ἡ διδοῦσα τὰς τῆς γεννήσεως ἡδονάς. Dodonen unam ex Oceanidibus fuisse tradunt Stephanus Byzant. s. v. Δωδώνη et Eudocia Violar. p. 127. Meminit hujus conjecturae jam Dresselius adnot. 3 ad Epit. alterius C. LI.

P. 129, 1 sq. scribendum existimo: ἄλλα τε μυρία ἠσέβηκεν, ἵνα ὑπὸ τῶν δυσσεβῶν διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀκρασίαν θεὸς εἶναι, ὁ μυθικός (sc. ὤν), δογματισθῇ. Libri: ὁ μῦθος, excepto cod. O. Epit. Dr., in quo haec verba desunt. Cfr. p. 150, 5: τοῦ ἀσελγοῦς Διός, τοῦ μυθικοῦ, ubi cod. O.: μυθοῦ, et V. 12: Ζεὺς λέγω ὁ μυθικός. — V. 129, 12 sq. scribendum videtur: ἔτι ἀπάλης οὔσης τῆς ψυχῆς (sic codd. Epit. Dr.) — εἰς τὸν αὐτῶν συμφοροῦσι (cod. C. et O: συμφύουσι, cod. O. Epit. Dr., συμφωνοῦσι, cod. V Epit. Dr.: συμφωροῦσι) νοῦν.

P. 130, 7 sq. quae leguntur verba: κακῶν γὰρ μαθημάτων γέμοντες καὶ πνέοντες τοῖς συναμιλλωμένοις ὥσπερ λύσσαν τοῖς πλησίον μεταδιδόασιν ὧν πεπόνθασιν αὐτοί, difficile est restituere in integrum. Non videtur dubitandum esse, quin post vocabulum λύσσαν canum facta sit mentio; cfr. p. 131, 16 sqq. Quod ad dictiones fere idem significantes: τοῖς συναμιλλωμένοις et τοῖς πλησίον, attinet, fieri potest, ut ex diversis recensionibus petitae sint; qua sententia probata, alterutra eliminanda erit. — Sequentia verba sic emendanda censeo: τὸ δὲ χαλεπώτατον, ὅστις παρ' αὐτοῖς πλεῖον πεπαίδευται, πολλῷ μᾶλλον τοῦ κατὰ φύσιν οὗτος τοῦ φρονεῖν ἐκτέτραπται.

P. 132, 18 verba: ὁ μὲν γὰρ πρὸς ἄνθρωπον ἔχων τὸν σκοπόν, procul dubio corrupta sunt. Num scriptum erat: πρὸς ἄνθρωπον ἔχων τὴν σκοπὴν vel σκοπιάν? Non dubitamus, quin ἔχων τ. σκ. πρός τινα eodem sensu dici potuerit quo σκοπῶν πρός τινα.

P. 135, 10 scribendum: προσέμενον, quod etiam propius accedit ad codd. C et O scripturam προσέμενεν. — V. 12 reponendum erat: προσῳκειώσατο, aeque atque p. 208, 2 recipienda cod. O scriptura: προσῳκειωμένα. Magis dubium est, sitne supra p. 127 forma προσευηργέτηκε, quam hic idem liber mscr. praebet, praeferenda formae προσευεργέτηκε, quae est in cod. C.

P. 136, 4 scribendum: ὑφεστάναι, quod ipsum cod. O p. 137, 16 praebet; cfr. Godofr. Hermann. adnot. ad Aeschyl. Agam. v. 517.

P. 138, 10 sq. legendum existimo: — κρίνεται, καὶ τὸ τί γέγονεν, οὐ τὸ πῶς γέγονε δοκιμάζεται.

P. 139, 17 pro παιδὸς χάριν, quorum vocabulorum posterius Schweglerus non male in χαίρειν mutari iussit, ego scribendum censeo: παιδείας χάριν.

P. 140, 7 verba: Ἔρως δέ ἐστιν ὁ πάντων θεῶν πρεσβύτατος, num genuina sint, dubitandum videtur. Neque enim aptum est, deos solos commemorari. Potest autem ut vocabulum θεῶν ex altera antegressae vocis πάντων syllaba casu iterata ortum sit, aut fieri potest ut post illud vocabulum aliquid interciderit. — V. 13 sqq. scribendum opinor: εἰ δὲ ἐκείνου βουλῇ ἐπιθυμοῦντες — ἐπιχειρήσομεν (sic cod. O), πῶς — οὐ τὰ μέγιστα ἀσεβήσομεν;

P. 141, 7 sq. ex mea sententia scriptum erat: εὐεργέτης πρὸς τεκνοποιΐαν νενόηται (pro ἐνίοτε), τὴν αὐτοῦ cett. — V. 8 sq. interpungendum est ita: παρ' οἷς δὲ ἐπὶ τῇ χάριτι ἠπίστατο ἀγνοούμενος, μετεμορφοῦτο cett.

In universo, qui jam sequitur, loco de Jovis concubitibus maxime turbatum est. Ex verbis, quae Hom. V, 12, p. 141, 16 sqq. posita sunt, hisce: *ἄκουε τοίνυν αὐτοῦ τοῦ μεγάλου Διὸς διὰ τὴν τῶν ἀνοήτων ἀνδρῶν ζηλοτυπίαν τὰς διὰ τῆς μεταμορφώσεως λανθανούσας κοινωνίας*, ne exspectaveris quidem, de Jovis cum Junone concubitu sermonem futurum esse; multo autem minus, mentionem Veneris vitiatae injectum iri, quacum Juppiter omnino non concubuerit mutata forma. Jam compara quae leguntur in Recognit. X, 20 sqq. C. 20 haec scripta reperiuntur: „Hactenus anilis gentilium fabula et genealogia processerit; sine fine enim est, si velim omnes generationes eorum, quos deos appellant, et impia gesta proferre. Sed exempli gratia omissis caeteris, unius quem maximum et praecipuum habent, quemque Jovem nominant, flagitiosa gesta replicabo. Hunc enim coelum dicunt tenere tanquam caeteris meliorem, qui statim ut adolevit, sororem propriam, quam Junonem dicunt, duxit uxorem, in quo utique statim fit similis pecudi. Juno Vulcanum parit, sed, ut tradunt, non ex Jove conceptum. Ex ipso autem Jovis*) Medeam**) genuit, quam responso accepto, quod qui ex ea nasceretur fortior ipso esset et regno eum depelleret, assumens etiam ipse devorat; et rursum genuit de cerebro quidem Minervam, de femore vero Liberum. Post haec Thetidem cum adamasset, ajunt Prometheum pronunciasse ei, quod si concubuisset cum ea, qui ex ea nasceretur fortior esset patre, et ob hoc veritus Peleo cuidam dat eam in matrimonium; dehinc Persephonae, quae ei ex Cerere fuerat suscepta, miscetur, ex qua Dionysium***) genuit qui a Titanis discerptus est. Sed recordatus, inquit, ne forte pater suus Saturnus alium filium generaret, qui etiam se fortior nasceretur regnoque depelleret, oppugnare adgreditur patrem una cum fratribus ejus Titanis; quibus oppressis, ad ultimum etiam patrem in vincula conjecit, desectaque eius genitalia in mare projecit. Sed cruor qui defluxit ex vulnere, susceptus fluctibus et frequenti collisione in spumam versus, procreavit eam quam dicunt Aphroditen, quamque apud nos Venerem appellant. Ex hujus concubitu quae erat utique soror, hunc ipsum Jovem ferunt genuisse Cyprin, ex qua ajunt et Cupidinem natum." Post haec C. 21 ita pergitur: „Haec quidem de incestis eius; audi nunc et de adulteriis," atque proferuntur plurima exempla, diversa ab iis, quae Hom. V, 13 habentur, excepto uno hocce: „Callisto Lycaonis (vitiat), ex quo nascitur Orcas (sic)". Denique C. 22 haec scripta reperiuntur: „Sed et alia sunt plurima ejus adulteria, ex quibus nec progeniem suscepit, quae enumerare satis longum est. Verum ex his omnibus quas enumeravimus, nonnullas transformatus, utpote magus vitiavit. Denique Antiopen Myctei (sic) versus in Satyrum corrupit," et subinde reliqua recensentur exempla, quae Hom. V, 13 et 14 commemorantur, nisi quod unum novum additur his verbis, post ea, quibus de Aegina agitur, positis: „Sed et Ganymedam Dardani, mutatus nihilominus in aquilam, stuprat",†) Callistonis autem nulla fit

---

*) Sic scribendum pro: „Jove". Nominativi forma „Jovis" non solum apud vetustiores scriptores et poetas, sed etiam apud rerum mythicarum scriptores reperitur, cfr. Hygin. Fab. LIV et Scriptor. Rer. mythic. lat. tr. Romae nuper repert., p. 152, 25 et p. 164, 34 ed. Bod.

**) Vix opus est monere, Rufinum nominare debuisse Metin; nisi forte revera ipse scripserat: Metidem.

***) Sic Rufino audit etiam Semeles filius C. 22 commemoratus.

†) Non dubium, quin haec verba serius demum addita sint. Videntur ea primitus ad marginem fuisse adnotata. Rufinum autem hoc loco posita adeo duxerunt in errorem, ut *Γανυμήδην* feminam esse putaret. Certe toto coelo erraret, si quis ex his verbis speciem aliquam conciliari posse censeret conjecturae a viro docto Panofka propositae in dissertatione de Jove et Aegina Actis Acad. Boruss. anno MDCCCXXXVI editis inserta, qua Ganymedam a Phliasiis cultam secundum

mentio*). Saepissime interpres latinus eadem ipsa verba prae oculis habuit, quae in Homiliis inveniuntur; nonnumquam in exemplari graece scripto, quo utebatur, aliquid aut exciderat aut alio positum loco aut verbis paullo diversis expressum erat. Fuisse autem saltem partem eorum, quae leguntur in Recognit. X, 21, etiam Homiliarum in archetypo, elucet ex verbis Hom. V, 14 positis hisce: *καὶ ἄλλαις πολλαῖς καὶ δίχα μεταμορφώσεως μίγνυται, ζῆλον τῶν ἀνδρῶν οὐκ ἐχόντων ὡς ἐφ' ἁμαρτίᾳ, ἀλλ' εὖ εἰδότων ὅτι ἀφθόνως ταῖς γυναιξὶν αὐτῶν κοινωνῶν γεννᾷ, χαριζόμενος αὐτοῖς Ἑρμεῖς, Ἀπόλλωνας, Διονύσους, Ἐνδυμίωνας καὶ ὅσους ἄλλους εἰρήκαμεν, ἐκ μίξεως αὐτοῦ κάλλει διαπρεπεστάτους.* Matres Mercurii, Apollinis, Endymionis a Jove vitiatae dum in Homiliis non commemorantur, haec legere est in Rec. C. c.: „Phoenissam Alphionis**) [Juppiter vitiat], ex qua nascitur Endymion" et „Latonam, ex qua nascitur Apollo et Diana" et „Taygeten, Electram, Majam, Plutiden, Atlantis filias, ex quibus genuit ex Taygete quidem Lacedaemonem, ex Electra Dardanum, ex Maja Mercurium, ex Plutide Tantalum". Contra ea, quae Recognit. C. 21 et 22 continentur, ex alia vel ex aliis recensionibus hausta videntur atque ea, quae sunt C. 20 et 23. Haec capita primitus fuisse in uno eodemque exemplo censeo, in quo postrema capitis 20 verba excipiebantur his, quae sunt C. 23: „Sed et Europam patrui sui Oceani uxorem et sororem ejus Eurynomen adulterat, et patrem punit, et Pluten Atlantis filii sui adulterat filiam, ex qua natum sibi filium Tantalum damnat". Hac conjectura probata non jam mirum erit, quod Pluten vel potius Plutiden***) etiam C. 21 commemoratam videmus, porro quod de Europa eodem capite sermo est his verbis: „Europam Oceani conjugem†) vitiat, ex qua nascitur Dodonaeus", denique quod, quamquam jam C. 20 mentio facta est „Persephonae, quae ei (Jovi) ex Cerere fuerat suscepta," tamen C. 22 de eodem Jove scriptum legitur: „Ex filia autem sua Cerere genuit Persephonen, quam et ipsam corrupit, mutatus in draconem." Verba in initio capitis 21 posita: „Haec quidem de incestis eius; audi nunc et de adulteriis", si quid video, debentur ei homini, qui diversos personarum recensus composuit, parum illi intelligenti. Ut enim taceam de Europa Oceani uxore a Jove vitiata, at Jovis cum Themide sorore concubitus incestis adnumerandus erat. Haec de Recognitionibus. Redeamus iam ad Homilias. Ea quae sunt in Recognit. C. 20 in universum respondent iis quae habentur Hom. IV, 16. Transmittenda ergo erant, ne bis proferrentur, aut mutanda ita, ut apta essent vel esse videri possent ad locum, quo scriptor „clancularios per transformationem coitus" Jovis se tractaturum professus erat. Hoc posterius factum videmus in verbis ad Jovem cum Junone concumbentem spectan-

---

Strabon. VIII, p. 382 et Pausan. II, 13, 3 eandem Aeginam esse demonstrare studuit. Ceterum etiam is, cui debentur graeca de Ganymede verba, lapsus esse videtur Jovis amasium appellans Dardani filium, nisi forte scripserat: *Δαρδανίδην*.

*) Contra „Callisto Lycaonis, ex qua nascitur Orcas (sic)" commemoratur in Cap. 21, ubi aut ejus mentio transmittenda erat, aut illius, quae paullo ante recensetur his verbis: „Themisto Inachi, ex qua nascitur Arcas". Est enim idem Arcas intelligendus, ut etiam Themistonem sive Megistonem pariter atque Callistonem in stellam, quae Ursa appellabatur, mutatam esse fabulae ferebant, cfr. Hygin. Poët. astron. II, 1, Stephan. Byzant. s. v. *Ἀρκάς*, Eustath. ad Homer. p. 300, 30.

**) Hanc Endymionis matrem nisi ex hoc loco non cognovimus. Neque Alphionis ulla apud veteres scriptores reperitur mentio; dubitare licet, num genuina sit scriptura.

***) Ceterum utraque haec nominis forma apud Rufinum solum, quod ego quidem sciam, reperitur. Vulgo Tantali mater appellatur *Πλουτώ*.

†) Europam patrui Jovis Oceani uxorem scriptor Recognitionum appellat etiam X, 23. Constat autem, potius filiam habitam esse Oceani. Jovem et Europam Dodonis, non Dodonaei, parentes agnoscit etiam Stephanus Byzant. s. v. *Δωδώνη*.

tibus, quibus addita transformationis significatio; nam verba in Recognit. C. 20 posita: „in quo utique statim fit similis pecudi", nihil tale sibi velle, certum est. Ex reliquis, quae omissa sunt, nonnulla forsan non inerant in eo exemplari, quo utebatur is, cui debetur hujus loci constitutio, alia vero ipsi videbantur aut superflua, ut Proserpinae a Jove compressae commemoratio, quippe cujus infra simul cum transformationis significatione mentio esset facta, aut inepta omnino; qua eadem de caussa quod non etiam ea transmisit, quae sunt de Metide et de Venere, homo minime peritus aut circumspectus, non subit mirari. Pariter ea sprevit, quae in Recognit. C. 21 reperiuntur, utpote ad Jovem transformatum non spectantia, exceptis iis, quae sunt de Callistone; quam quum a Jove sub specie leonis vitiatam esse sciret, hoc exemplum addidit iis, quae in Recognit. C. 22 recensentur; at non cavit ut etiam Homil. V, 14 versus finem Mercurius, Apollo, Endymion tacerentur.

His praemissis ad singulos quosdam locos tractandos transeamus.

P. 142, 4 ut sententiae et linguae legibus satisfieret, scribendum erat: *ὁμοιωθεὶς κόκκυγι πτερῷ*. Vocem *πτερῷ* (h. e. „avi", cfr. Schaefer. adnot. ad Long. Pastor. p. 376) ne quis plane superfluam esse opinetur, moneo, etiam piscem marinum *κόκκυγα* esse appellatum. An quis existimat, huic loco medicinam afferri posse e schol. in Gregor. Naz. p. 35 Gaisf., ubi Juppiter dicitur factus esse *κεραυνὸς διὰ τὴν ἥραν* (sic), ita ut haec fere verba fuisse sumamus: *ὁμοιωθεὶς κεραυνῷ ἢ καλυφθεὶς κόκκυγος πτερῷ*? Video quidem, Robertum Ungerum, Theban. Paradox. p. 422 sq., illa Scholiastae verba lacunosa esse opinari. Sed non plane mihi persuasit vir doctissimus. — Magis etiam corrupta sunt verba v. 7 sqq. posita. Videbantur autem mihi aliquando et videntur ex parte etiamnunc in hanc fere speciem refingenda esse: *Ἔτι δὲ μίγνυται ἀδελφῇ τῇ ἐξ Οὐρανοῦ καὶ Θαλάσσης αὐτῷ γενομένῃ, ἢ ἀπὸ τῆς Κρόνου ἐκτομῆς, Ἀφροδίτῃ, ἣν καὶ Δωδώνην λέγουσιν, ἐξ ἧς Ἔρως καὶ Κύπρις γεγόνασιν* vel *ἐγένοντο* vel *ἐξέφυσαν* cett. Verba *ἡ Κρόνου ἐκτομὴ* non esse intelligenda de exsectione, quam fecit, sed de ea, quam passus est Saturnus, certum est. Rufinus eandem dixit abscissionem Saturni, Recognit. X, 37. Ergo addideram particulam *ἢ*, quae facillime intercidere potuit. Post vidi, jam Cotelerium in eadem fuisse sententia, qui verba graeca sic esset interpretatus: „Adhuc vero cum sorore miscetur, progenita ex Coelo et Mari, v e l ex Saturni virilibus exsectis." Scilicet ex vulgari sententia, quam etiam Homiliarum scriptor secutus est VI, 2, orta erat Venus ex Coeli virilitate a Saturno demessa et in mare projecta. Secundum illam sententiam Venus Jovis non soror, sed amita habenda erat. Jovis autem soror haberi poterat secundum eos, qui Jovem Saturni genitalia desecuisse et in mare projecisse statuerent, quam sententiam, juxta alteram illam, a Timaeo prolatam esse Scholiastes ad Apollon. Rhod. Arg. IV, 985 memoriae prodidit. Praeterea apud Mythogr. Vatic. I, 105 scriptum exstat: „Juppiter adultus, quum Saturnus quodam die ad usum corporis exiret, illato cultro amputavit naturalia ejus, quae in mare projecit, ex quibus Venus nata est", et apud Mythogr. Vat. I, 204, p. 64, 25 sq. ed. Bod.: „Venus de naturalibus Saturni, a Jove de regno expulsi." Hanc ipsam fabulam tradunt Recognitiones X, 20, cfr. etiam X, 34 et 37. Jam quum ultro appareat, quanta similitudo intercedat inter verba graeca, quae latine reddita sunt a Rufino in primo illo Recognitionum loco, supra plene exscripto, et inter ea quae posita sunt Homil. V, 12 versus finem et V, 13 initio, veri videri simile possit, etiam hic solius exsectionis, quam passus est Saturnus, mentionem esse factam. Et revera jam Davisius scribendum esse censuit: *τῇ ἐκ Κρόνου καὶ Θαλάσσης αὐτῷ γενομένῃ ἀπὸ τῆς Κρόνου ἐκτόμης*. At enim vero, quanquam et ipse persuasum habeo, eum, a quo profectus est hic locus, haudquaquam injecisse Caeli mentionem, illi Davisii conjecturae adstipulari non possum. Ut enim taceam, non magnopere placere illud *ἐκ Κρόνου*, quum jam sufficiat locutio: *ἀπὸ τῆς Κρόνου ἐκτομῆς*, — ei, qui animadverterit,

tam Homil. IV, 16 quam Hom. VI, 2 Caelum a Saturno, non Saturnum a Jove castratum commemorari atque altero loco etiam Venerem Caeli e sanguine ortam, quin priore loco Venerem, quamvis Jovis soror esse et Didone vocata feratur, aeque atque hoc, de quo jam agitur loco, tamen caelestem, *οὐρανίαν* appellari, non placebit, opinor, mutare verba *ἐξ Οὐρανοῦ.* Potius sic judicandum erit, aliquem, quum in ea, quam sequebatur, recensione scriptum repperisset: *ἔτι δὲ μίγνυται ἀδελφῇ τῇ αὐτῷ γενομένῃ ἀπὸ τῆς Κρόνου ἐκτομῆς,* illorum aliorum locorum memorem, adnotasse: *ἐξ Οὐρανοῦ καὶ Θαλάσσης,* atque ita haec verba in textum, quem appellant, esse illata. Is vero fieri potest ut idem fuerit qui Hom. IV, 16 addidit verba: *καὶ τῇ οὐρανίᾳ Ἀφροδίτῃ, ἥν τινες Δωδώνην λέγουσι,* illis simillima. Esse autem haec verba serius addita ab alia manu, luce, opinor, clarius est. Neque enim audiendus foret, si quis id, quod Venus Hom. IV, 16 soror Jovis appellatur, inde explicandum censeret, quod Juppiter secundum quosdam mythologos Caeli filius erat (cfr. Cicer. de Nat. Deor. III, 21). Nam Homiliarum scriptor nullum praeter Saturnum Jovis patrem novit. Potius homo, quem dicimus, quum *τὴν οὐρανίαν Ἀφροδίτην* Jovis sororem esse velit, Venerem simul ex Coelo et Saturno originem duxisse statuerit necesse est, quae eadem sententia extricari potest ex verbis in Homil. V, 13 positis, si locutio *ἡ Κρόνου ἐκτομὴ* intelligitur de castratione, quam fecit Saturnus. Saturnus enim castrans Caelum atque ita efficiens ut Venus nasceretur, quodammodo et ipse pro patre Veneris haberi potest. — Denique etiam hoc dignum, ad quod attendatur, hunc locum et eum, qui huic respondet in Recognit. X, 20, unicos esse videri, in quibus Jovem ex Venere Cyprin sustulisse cognoscamus. Amorem Jovis et Veneris filium agnoscit etiam Rufinus in Recogn. X, 34: „Nam de Venere hoc modo allegoriam tradunt: ubi, ajunt, aetheri subjectum est pelagus, cum repercussus aquis splendor coeli gratior refulsisset, venustas rerum, quae ex aquis pulcrior apparuerat, Venus nominata est, quae aetheri tanquam fratri suo sociata, quod concupiscibile decus effecerit, Cupidinem genuisse memorata est.“ Eandem genealogiam sequitur personatus Vergilius Cir. v. 134, ita tamen, ut Venerem secundum Homerum filiam esse Jovis statuat. Dubium esse nequit, quin iis, quae in Homiliis et priore Recognitionum loco de Cypride proferuntur, error subsit. Qui unde natus sit, non difficile dictu. *Κούραν Διώνης Κύπριν* appellat Euripides Helen. v. 1098, sed procul dubio Dionen intelligens eandem, quam primus Homerus et plurimi post Homerum Veneris matrem vocant; is vero, cui debetur Cypridis mentio in Homil. et in Recogn. facta, perperam cogitavit de Venere ipsa. Ceterum ista de Cypride verba serius demum esse addita, nobis quidem ex eo videtur apparere, quod Cypris in altero Recognit. loco modo exscripto omnino non commemoratur.

P. 143, 4 sqq. haec edita reperiuntur: *Ἀμαλθείᾳ δὲ τῇ Φώκου ὁμοιωθεὶς ἄρκτῳ συνευνάζεται. καὶ Δανάῃ τῇ Ἀκρισίου χρυσὸς ἐπερρύη, ἐξ ἧς Περσεὺς ἀνέπτη. Καλλιστοῖ τῇ Λυκάονος ἠγριώθη λέων, καὶ ἄλλον τίκτει Ἀρκάδα.* Post *συνευνάζεται* excidisse verba, quibus de filio significatum erat, jam ex eo elucet, quod Homiliarum scriptor commemorare solet, qui ex Jove atque feminis, quibuscum concubuit, orti sint. Revera in Recognit. X, 22 legere est: „Mantheam (sic) Phoci (stuprat), mutatus in ursum, ex qua nascitur Arctos.“ Ergo lacuna ita explenda: *ἐξ ἧς Ἄρκτος γίγνεται.* — Verbum *ἀνέπτη* si a scriptore Homiliarum profectum esset, hanc sententiam haberemus: „ex qua Perseus sursum volavit.“ Quasi vero Perseus, a principio alatus, tanquam alter Pegasus e corpore Danaës evolasset! Scribendum aut: *ἀνεδόθη,* aut: *ἀνεῖται,* quod posterius vocabulum etiam propius accedit ad codicis C scripturam *ἀνείπη.* Praeterea facile alicui in mentem veniat, inter *ἀνείπη* vel *ἀνέπτη* et *Καλλιστοῖ* excidisse: *ἐπί τε.* Et revera, ut nunc ipsum video, Schweglerus conjecit: — *Περσεύς. καὶ ἐπὶ* cett. Sed ea conjectura non videtur opus. — Etiam in postremis verbis non dubito quin aliquid turbatum sit. Sunt ea sic fere

redintegranda: καὶ ἄλλον τίκτει Ἄρκτον τὸν καὶ Ἀρκάδα. Vocabulum ἄλλον referendum est ad Ἄρκτον, Amaltheae filium, et novo argumento probat hujus mentionem antea esse factam. Arctos nominatur Callistus filius, qui vulgo audit Arcas, etiam a Mythogr. Vat. II, 58. Dubito autem num hoc loco sufficiat solum vocabulum Ἀρκάδα, quamvis probe sciam, veteres Ἀρκάδα ab eo quod est ἄρκτος dictum statuisse, cfr. Eratosthenis qui feruntur Catasterism. I, p. 239, 6 sqq. Westermann: ἐφ' ᾧ ὀργισθεῖσαν τὴν θεὸν (Ἀρτέμιδα) ἀποθηριῶσαι αὐτὴν (Ἄρκτον τὴν μεγάλην), καὶ οὕτως τεκεῖν ἄρκτον γενομένην τὸν κληθέντα Ἀρκάδα. — Ceterum verbis, quae modo tractavimus, plures res aliunde non notae continentur. Jovem se in ursum mutavisse, etiam alii prodiderunt memoriae, cfr. R. Ungeri Theb. Paradox. p. 422, sed ideo eum hoc fecisse, ut cum Amalthea Phoci filia concumberet, praeter scriptores Homiliarnm et Recognitionum, nemo, quod ego quidem sciam. Fieri tamen potest, ut ii, qui Jovem in ursum mutatum noverunt, de hoc ipso concubitu cogitaverint. Jovis propter Callistonem in leonem mutati nullus alius mentionem fecit. Immo Nonnus Semelen Jovem leonem expertam esse scit, cfr. Unger. l. c. p. 426. Vel sic tamen nulla est caussa, cur etiam illud in fabulis fuisse praefracte negemus. — V. 8 quam cod. O. praebet variam lectionem ἐξέφυ, jam supra attigimus ad p. 108, 13. Cum cod. O. consentiebat exemplar Graecum, quo utebatur Rufinus: is enim sic est interpretatus: „ex qua nascitur Minos et Rhadamantus (sic) Sarpedonque.“ — V. 9 sq. haec habentur: Ἑρσαίου νύμφῃ, γενόμενος γύψ, ἐξ ἧς οἱ ἐν Σικελίᾳ πάλαι σοφοί. Recognitiones praebent X, 22: „Thaliam et (sic recte Ungerus l. c. p. 247) Aetnam Nympham, mutatus in vulturem, ex qua nascuntur apud Siciliam Palisci“. Jam Cotelerius vocabulum Ἑρσαίου mutari voluit in Αἴτνῃ. Contra Valckenaerius ad Callimach. Eleg. Fragm. p. 110 maluit: Αἰτναίᾳ. At haec nominis forma admittenda non est. Omnino probabilius videtur, in corrupta voce Ἑρσαίου latere patris Palicorum nomen. Tentamus igitur: Θαλείᾳ τῇ καὶ Αἴτνῃ, τῇ Ἡφαίστου, νύμφῃ (vel οὔσῃ νύμφῃ), γεν. cett. Exstant quidem loci, in quibus aliis Palicorum pater commemoratur, cfr. Stephan. Byzant. s. v. Παλικὴ et Hesych. atque Favorin. s. v. Παλικοί (quamquam hic talem in modum corruptus est, ut vix in censum venire possit, cfr. Welckeri librum de veteribus Monumentis — „Alte Denkmäler“ — P. III, p. 224); sed Vulcanum patrem longe plurimi nuncupant scriptores et vocabulum Ἡφαίστου omnium proxime accedit ad Ἑρσαίου. Praeterea Cotelerius adnotaverat, pro πάλαι σοφοί scribendum esse: Παλικοί. Est haec sane justa nominis forma. Sed tam ex illa librorum scriptura quam ex eo quod in Recognitionibus est Palisci, elucet Homiliarum scriptorem posuisse: Παλισκοί. — P. 10 sq. obtemperandum erat Schweglero et Ungero (cfr. l. c. p. 365) secundum Diodor. Bibl. V, 55, corrigentibus: Ἰμαλίᾳ τῇ γηγενεῖ ἐν Ῥόδῳ διὰ ὄμβρου συνῆλθεν, ἐξ ἧς Σπαρταῖος, Κρόνιος, Κύτος. — V. 12 sine haesitatione ex Schwegleri sententia corrigendum erat: Ἀτύμνιος, nisi quis mavult: Ἄτυμνος. Illa forma usus est Apollodorus Bibl. III, 1, 2, hac Schol. Apollon. Rhod. Argon. II, 178, quam quod Salmasius ad Solin. p. 121 unice probandam censet, error est. Invenitur forma Ἀτύμνιος etiam apud Nonnum Dionys. XIX, 181, porro apud Homerum Il. V, 581 et XVI, 317, atque apud Quintum Smyrnaeum III, 300, estque etiam his locis idem nomen agnoscendum. Neque vero opinor, quidquam tribuendum esse ei, quod in Recognit. X, 22 scriptum reperitur: Anchinos, non: Anchinios. De Atymnio sive Atymno ex recentioribus hominibus doctis consulendi sunt inprimis Welckerus in commentatione, cui titulum fecit „Ueber eine Kretische Colonie in Theben“, p. 8 et 93, Moversius in libro de Phoenicibus II, 2, p. 80, H. D. Muellerus in Mythologia gentium graecarum (Mythologie der Griech. Stämme) I, p. 310

P. 144, 1 quod articulum τοῦ e cod. O recepit, minus bene fecit Dresselius. Valckenaerii conjecturam: ὀνομασθείσῃ, merito respuit Ungerus

l. c. p. 424. Aliquando mihi in mentem venit, post vocabulum *νομισθείση* excidisse: *μιχθείς*. At non repugnabo, si quis in eo, quod in libris mscr. est, acquieverit. Ceterum adnotatu haud indignum, in Recogn. X, 22 scriptum inveniri: „Ledam Thestii mutatus in cygnum, ex qua nascitur Helena; et iterum eandem mutatus in stellam, ex qua nascuntur Castor et Pollux“ et paucis verbis interjectis: „Nemesin mutatus in anserem“; quamquam notum est, anserem in fabula de Leda habitum esse Jovem tam a scriptoribus quam ab artificibus, cfr. O. Jahnii Symbol. archaeol. p. 3, atque etiam aliunde constat, Ledam eandem Nemesin visam esse veteribus, cfr. Spanhemii adnot. ad Callimach. Hymn. in Dian. Vs. 232. et Heynii adnot. ad Apollodor. Bibl. III, 13, 7. — V. 3 post verba: *Λαμίᾳ ἐπεμορφώθη ἔποψ*, exspectabas prolis mentionem. Nec tamen facile dictu, de qua prole sermo fuerit. Lamiam a Jove vitiatam memoriae prodiderunt Pausanias Gr. Descr. X, 12, 1, Plutarchus de Pyth. Orac. 9, Ptolemaeus Hephaest. Nov. Hist. l. VI, p. 196, 21 sqq. ed. Westermann., Heraclitus de Incredib. XXXIV, p. 319 sqq. ed. Westerm. Pausanias et Plutarchus Lamiam Neptuni filiam et Herophiles, Sibyllae Delphicae, matrem tradunt. Ptolemaeus Heph. ex Jove et Lamia prognatum esse scribit Achillem, diversum quidem a celeberrimo illo, quem Pelei et Thetidis filium perhibebant, at tamen *τὸ κάλλος ἀμήχανον, ὃν καὶ ἐρίσαντα περὶ κάλλους νικῆσαι τοῦ Πανὸς κρίναντος*. An talem hominem a Jove in upupam mutato genitum esse credebant veteres? Ceterum etiam in eo offendas, quod nulla aut mariti aut patris Lamiae facta est mentio. Ergone haec verba serius ab alia manu addita censenda sunt? Ut ita sit — parvi enim refert, quod etiam in Recognit. X, 22 nihil scriptum legitur nisi: „Lamiam mutatus in upupam“*) —, at manet quaestio, quam veteres prolem Iovis in upupam mutati et Lamiae statuerint; nam neque Herophile Sibylla satis apta ad talem patrem videtur. — V. 4 quum offendat *αὐτὸς*, conjicere aliquis possit reponendum esse: *ὁ αὐτὸς*. Sed facilius crediderim, post *Μνημοσύνην* excidisse pauca verba, significantia Mnemosynen fuisse ipsam Jovis amitam. Cfr. verba paullo infra v. 6 de Proserpina posita. — Difficilia ad emendandum sunt verba V. 5 posita: *Σεμέλην τὴν Κάδμου πυρσαίνων γαμεῖ*: nam vocabulum *πυρσαίνων* genuinum non esse, vix est quod moneamus. Debetur illud Dresselio. Codices porrigunt, C: *πυρσέων*, O: *πυρσένων*. Recognitiones praebent X, 22: „Semelen Cadmiam mutatus in ignem“. Fuisse qui Jovem Semeles amore captum in igni delituisse censerent, ex Appuleji Metamorph. VI, p. 424 conjicere licet. Ignem autem procul dubio intellexerunt fulmen. In fulmen summum deum mutatum esse, refert Apollinaris Sidonius Carm. XV, 173 sqq., quem locum non in censum vocatum ab Ungero, qui l. c. p. 422 sqq. doctissime tractavit ea, quae de Jovis falso habitu occultati nuptiis variaverunt scriptores, hic integrum apponam: „Jamque Jovem in formas mutat, quibus ille tenere Mnemosynem, Europam, Semelen, Ledam, Cynosuram Serpens, bos, fulmen, cygnus, Dictynna solebat.“ Codicum et Recognitionum scripturas qui probe pensitaverit, is aut *πῦρ γενόμενος* aut *πυρσὸς ὢν* scriptum fuisse conjiciet. Equidem non dubito praeferre id, quod posteriore posui loco, quum praesertim persuasum habeam, ipsi adeo Rufino, quamvis interpretanti „in ignem“, vocabulum *πυρσὸς* prae oculis esse potuisse. *Πρηστήρ, ὁ καὶ πυρσὸς καλούμενος*, secundum schol. ad Aesch. Prometh. vinct. Vs. 359 est *εἶδος κεραυνοῦ*. Alii viri speciem induisse Jovem fabulati sunt; cfr. schol. in Gregor. Naz. p. 35 et p. 45 Gaisf. Nonnus denique deum Semeles amatorem modo tauri modo serpentis, tum pardi vel leonis aut

---

*) Immo in Recognitionibus etiam magis offendit transmissa prolis significatio tam hoc loco quam eo, quo sermo est de Nemesi, quod scriptor in initio ejusdem capitis declarat, adulteria, ex quibus Juppiter progeniem non susceperit, enumerare satis longum esse.

aquilae speciem sumpsisse tradit, ut monuit jam Unger l. c. p. 426. Sed harum fabularum nullam commemoratam fuisse hoc loco, tantum non certum est, quamvis ad tractus literarum, quae sunt in libris manuscr., satis prope accessurum esset hoc: *Σεμέλην τὴν Κάδμου πάρδος ὢν γαμεῖ.* — V. 5 sqq. libri manuscr. habent: *Περσεφόνην αὐτὸς ἐκνυμφεύει τὴν θυγατέρα, αὐτὸς ὁμοιωθεὶς δράκοντι, καὶ τῇ γυναικὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Πλούτωνος εἶναι νομισθείσῃ.* Fugit Schweglerum et Dresselium, hunc locum ab Ungero l. c. p. 424 sq. sic esse tentatum: *τὴν καὶ γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Πλούτωνος εἶναι νομισθεῖσαν.* Equidem in illis verbis plus turbatum esse existimo, quae sic fere constituenda arbitror: *Περσεφόνην αὐτὸς ἐκνυμφεύει ὁμοιωθεὶς δράκοντι, τὴν θυγατέρα αὐτοῦ κἄτι (καὶ ἔτι) γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Πλούτωνος εἶναι νομισθεῖσαν.* Dativus *γυναικὶ — νομισθείσῃ* ortus est eo, quod *κἄτι* in *καὶ τῇ* transiit. Praeterea desideratur mentio pueri a Jove ex Proserpina suscepti, Iacchi vel Zagrei vel Sabazii; quare quum mihi jam pridem probabile esset visum, post *νομισθεῖσαν* aliquid intercidisse, nunc ipsum reperio in Recognit. X, 20 scriptum: „dehinc Persephonae quae ei ex Cerere fuerat suscepta, miscetur, ex qua Dionysium genuit qui a Titanis discerptus est". Contra in Recognit. X, 22, ubi scriptum exstat: „Ex filia (sic) autem sua Cerere genuit Persephonen, quam et ipsam corrupit mutatus in draconem", aeque atque in Homiliis prolis mentio transmissa est, forsan ideo quod „Dionysius a Titanis discerptus" plane idem videretur atque is, qui paullo ante tanquam filius Semeles commemoratus erat.

Capite XV continetur recensus puerorum a diis amatorum, qui accuratius cognoscatur dignissimus. Dolendum tamen, quod multifariam corruptus est. Nonnulla menda certo corrigi posse videntur. P. 145, 2 mentio facta est *Βράγχου Τυμναίου* tanquam amasii Apollinis. Scriptura *Τυμναίου* Dresselio debetur. In cod. C reperitur *Τυμναίο*, in cod. O.: *τιμναίου.* Tentaverit aliquis: *Διδυμαίου.* Significare enim potuit Homiliarum scriptor *Βράγχον τὸν προστατήσαντα τοῦ ἐν Διδυμοῖς ἱεροῦ*, ut utamur verbis, quae posuit Strabo IX, p. 421. At mihi quidem veri videtur similius, scriptum fuisse: *Βράγχου, Ἀτυμνίου.* Atymnii Apollinem amatorem perhibitum esse, colligi potest e loco Nonni supra in adn. ad p. 143, 12 citato. Hinc taxanda, quae de Brancho secundum hunc locum nuper commenti sunt Moversius l. c. p. 80 sq., adnot. 91, et, qui totus ex hujus hominis docti decretis pendere videtur, H. D. Muellerus l. c. p. 310. — Ibidem legitur: *Διόνυσος δὲ Λαόνιδος (ἐρᾷ).* Pro *Λαόνιδος* scribendum: *Ἀδώνιδος.* Adonidem raptum esse a Baccho Phanocles tradiderat; ut e Plutarchi Sympos. IV, 5, 3, notum est. Cfr. quae disputavit Prellerus in Mus. Rhenan. nov. T. IV, 1846, p. 401 sqq., imprimis p. 403. — V. 6 Hercules exstitisse perhibetur amator *Χώνου* et *Εὐρυσθέως.* Prius nomen, plane illud incognitum, in utroque Homiliarum codice nulla scripturae discrepantia exaratum reperitur; pro altero e codice C affertur: *Εὐρυστέως*, e cod. O. *εὐρυθέως.* *Εὐρυσθέως* inventum est Schwegleri, praeterquam quod prope accedit ad tractus literarum, quae in libris mscr. reperiuntur, omni verisimilitudine carens. Rectam emendandi viam monstrant, quae habet Eudoc. Violar. in Villoison. Anecd. T. I, p. 409 sq.: *πολλοὶ δὲ ἐρώμενοι γενέσθαι λέγονται Ἡρακλέους, Ὕλας, Φιλοκτήτης, Δίομος, Πειριθόας* (sic), *καὶ Φρύξ· ἀφ' οὗ πόλις κατὰ Λιβύην.* Scribendum nimirum: *Διόμου, Πειριθόου.* — Alia puerorum nomina corruptelae suspicione premuntur quidem, sed certa conjectura restitui nequeunt. Quod p. 145, 1 *Ὕλα* mentio fit inter amasios Apollinis, ferri nequit, quia notissimum est, illum Herculi fuisse in amoribus, et hunc ipsum scriptorem ita statuere ex v. 6 apparet. *Πάρου Ποτνιέως*, qui v. 2 pueris ab Apolline adamatis accensetur, nullam omnino notitiam habemus. V. 5 *Χρύσου* et *Θέρσου* inter amasios Mercurii numeratorum nomina suspecta sunt, posterius nullo alio loco reperitur.

P. 145, 18 facile aliquis offendat in eo, quod Homiliarum scriptor *Καλλιστὼ* appellat *τὴν λεγομένην ἄρκτον μικράν*, quam potius *ἄρκτον τὴν μεγάλην* habitam esse constet. Mutandum tamen nihil, ut apparet ex eo, quod verbis *ἄρκτον μικρὰν* subiecta sunt haec, *ἣν καὶ κυνόσουραν προσαγορεύουσί τινες*.

P. 146, 9 sq. in verbis: *ὅσους διὰ πολλὰς ἐρωμένας εὐεργετήκασιν οἱ θεοί*, pro *πολλὰς* scribendum opinor: *πα λλακάς*.

P. 147, 7 sq. delendum sane est *ἵνα* altero loco positum, sed Schwegleri, pro *ἵνα* scribendum esse censentis: *ὅτι*, conjectura neque verisimilis neque necessaria, quum *ὡς*, quod sequitur, idem valere possit atque *ὅτι*. — V. 9 sqq. quae Argis asservata esse narratur pictura, eandem Origenes contra Celsum IV, 48, 150, et ipse ad Chrysippum provocans, in insula Samo fuisse tradit. Discrepantiam narrationis ita componit Lobeckius Aglaoph. p. 606, ut illam picturam utroque loco exstitisse censeat; quod judicium eo est verosimilius, quod, ut ipse conjecit Lobeckius, scriptor Homiliarum et Origenes diversis Chrysippi scriptis usi videntur.

P. 148, 1 quum uterque liber mscr. praebeat: *θεοῖς καὶ ἐρῶσιν τὰ ἐνάντια πράξασα*, ego non receperim Davisii conjecturam: *θεοῖς καὶ ἥρωσιν* — hic enim scriptor in iis, quae antegrediuntur, diis adnumerat eos quoque, qui ab aliis heroes appellantur, cfr. p. 144, 13 et 145, 7 —, sed *θεοῖς καὶ φιλοσόφοις ἐρῶσι*. Pari modo scriptum legimus p. 147, 13. *θεοῖς καὶ φιλοσόφοις*, p. 147, 16: *θεῶν μὲν Ζεύς, ἀνδρῶν δὲ φιλοσόφων Σωκράτης*. — V. 10 recipienda erat ex mea sententia scriptura codicis O: *ἐπιστολή*. Praeterea notatu dignum, quod, quum scriptor paullo ante usus sit voce *ἀντιγραφή* (ut etiam p. 152, 16) hic habemus: *ἀντίγραφον*, quae vox vulgo non significat responsum scriptum. Non crediderim, scribendum esse: *ἀντίγραφος ἐπιστολή*, sed elucere arbitror, illum titulum a seriore manu esse adjectum. — V. 14 sq. quae leguntur verba: *Ἔρωτα τὸν πάντων πρεσβύτατον, ὡς ἔφης, ἐπὶ πάντων θεῶν καὶ ἀνθρώπων*, ferri non posse, planum est. Pro *ἐπὶ* codex C. porrigit: *ἐπὶ τῆς*. An igitur scribendum: *ἐπίσης*? Loci epistolae Appionis, qui significantur, sunt ii, qui leguntur p. 139, 17 et p. 140, 14 sq.

P. 151, 5 crediderim tamen scribendum fuisse: *ὑποσταίης*.

P. 154, 4 verba: *ἔχειν τι εἰπεῖν ὑπέσχετο*, mendum continere, cum Davisio judicans scripserim: *ἐχέγγυόν τι εἰπ*. cett.

P. 155, 11 sq. conjicio scriptum fuisse: *ἀλλ' οὐδ' ἐκ τῆς ἀποτομῆς τοῦ Οὐρανοῦ, σταγονίου ῥυέντος αἵματος, ἡ Ἀφροδίτη ἐγίνετο*. Certe librorum scriptura *σταγόνων* ferri nequit. — V. 14 scr.: *μήποτε τὸ γεννηθέν* cett. — V. 18 meo judicio recipienda erat codicis O scriptura *ἐξῶσεν*, quamquam paullo infra p. 156, 9 scriptum reperitur *ἀπεώσατο*.

P. 156, 6 post *κατέπιεν* excidisse videntur nonnulla verba, quibus Semeles *βρέφος ἐξαμβλωθὲν* et Jovis *τῷ μηρῷ ἐνραφθὲν* commemorabatur. — An quis censet, potius verba: *ἐκ δὲ τοῦ μηροῦ τὸν Διόνυσον τέκῃ, ὃν ὑπὸ Τιτάνων ἐσπαράχθαι λέγουσιν*, serius ab homine parum accurato addita et subinde particulam *μὲν* post *ἐγκεφάλου* insertam esse? Certe postrema verba errorem continent, nam Bacchus ille, quem Juppiter ex femore genuisse ferebatur, non erat is, quem a Titanibus discerptum esse fabulabantur. Vide quae adnotavimus supra p. 260. — V. 9 recipiendum erat ex codice O: *οὐχ αὕτη*, ad quam scripturam etiam ea, quae est in cod. C propius accedit, quam ad id, quod de conjectura reposuit Dresselius. — V. 15 reponendum videtur: *αἱ θεαί*. — V. 17 codicis O scriptura est: *τῇ τῆς θεᾶς, τὴν* typothetae errori debetur.

P. 157, 5 scribendum videtur: *Ἦν ποτε ὅτε οὐδὲν ἦν πλὴν χάος* cett. — Porro *συμπεφορημένων* mutandum censeo in: *συμπεφυρμένων*. Fieri autem potest, ut verba *ἀτάκτων* et *συμπεφυρμένων* ex binis diversis recensionibus petita sint.

P. 158, 7 ego dico scriptorem posuisse: *καὶ οὕτως ἐξακοντιστὸν πάντων τὸ νοστιμώτατον*, pro eo, quod in libris est: *καὶ οὕτως ἐξ ἀκουστοῦ*

πάντων vel *τῶν πάντων τὸ νοστ.* — V. 13 non, ut Lobeckius, *κατειληφότος*, sed *περιειληφότος* pro *παρειληφότος* scriptum fuisse censeo. Paullo ante, v. 10, appellatum est *τὸ περικείμενον πνεῦμα.* — V. 16 legendum est: *τῷ ᾠῷ.*

P. 159, 17 quum cod. O. praebeat: *μορφωθὴς*, scribendum putaverim: *μορφωθεὶς προέρχεται ὁποῖόν τινα καὶ Ὀρφεὺς λέγει.* Sermo est de Phanete paullo supra, v. 11, commemorato. Cfr. p. 163, 14. Animadvertendum etiam, paullo infra, p. 160, 2, scriptum exstare: *αὐτὸς δὲ* cett. — V. 18 quae leguntur verba ad Orpheum poëtam relata tentavit etiam Duentzerus in libro, quem inscripsit „Fragmente der epischen Poesie der Griechen", p. 73, qui reponendum esse censet: *Ἀρχαίου σχισθέντος ὑπὲκ πολυχανδέος ᾠοῦ.* Quid sibi voluerit Dresselius quum codicis O scripturam *κραναίου* in textum, quem vocant, recepit, difficile est ad intelligendum. Si fas est, hominum doctorum conjecturis novam addere, scripserim: *Ἀργεννοῦ σχ.* cett. *Ὠεὸν ἀργύφεον* audit apud Damascium, Quaest. 147; v. Orphic. Fragm. III in Duentzeri libro citato.

P. 160, 7 et 10 codicis C lectiones *ὑπεχώρησεν* et *πολλὴν* non erant postferendae codicis O scripturis *ὑποκεχώρηκεν* et *πολύ.* Scripturam *πολλὴν* genuinam esse, etiam ex verbis proxime antegressis v. 8 elucet.

P. 161, in codicum scripturis *ὃν ἰμᾷ τι* et *ὀνόματι* ego arbitror latere: *ἀνιμᾷ τι.* Vocula *τι* construenda cum antegresso *θεῖον.* — V. 11 Dresselio, qui codicis C scripturam *διὸ* servasset, pro *ὑποβεβηκυῖα* scribendum erat: *ὑποβέβηκεν.* Videtur hic locus in libris duplici modo scriptus fuisse: *διὸ — ὑποβέβηκεν*, et: *ὡς — ὑποβεβηκυῖα.*

P. 162, 6 pro *διεῖρον* scribendum censeo: *διαρρέον.* — V. 7 legendum: *λαμβάνουσι δὲ καὶ Ἄδωνιν εἰς ὡραίους καρπούς* (libri mscr.: *καιρούς*). Cfr. Cornut. de Nat. Deor. C. XXVIII, p. 163 sq. Osann., Etym. magn. s. v. *Ἄδωνις*, p. 19, 4, Sallust. de Diis C. IV, Jo. Lyd. de Mens. IV, 44, et quae praeterea congessit G. Engelius in libro de Cypro P. II, p. 581, qui, ut nunc ipsum video, locum personati Clementis in adn. 103 tacite correxit. — V. 8 reponendum erat: *Δήμητραν*, nam etiam codicis C scriptura: *Δήμητρα καὶ τὴν*, ad illam formam ducit. Non obstat, quod supra p. 147, 14 diversas genitivi formas praebent codices C et O, ille: *Δημήτρας*, hic: *Δήμητρος.* Cfr. Lobeck. Paralip. Gramm. gr. p. 142.

P. 163, 17 recipienda erat codicis O scriptura: *ἐπὶ κεφαλαίων.* Gravior enim mutatio esset, si quis scribere vellet: *ἐπεκεφαλαιούμενος.* *Ἐπικεφαλαιῶν* autem ferri nullo pacto potest. Locutio *ἐπὶ κεφαλαίων* reperitur etiam p. 281, 17. — V. 19 Dresselius procul dubio volebat: *δευτέρα.* At enim vero ipsius conjectura: *ἡμίσεια*, admitti nequit. Non sane dubium est, quin codicis O scriptura: *Ποσειδῶν ὃς ἧμις* (sic) propius accedat ad id, quod verum est, quam ea, quae est in codice C: *Ποσειδῶν, ὃς ἤ τις.* Sed reponendum: *δεύτερα δὲ Ποσειδῶν, ὃς ἡ μέση ὑγρὰ οὐσία* cett. Similiter Proclus Theol. Plat. VI, 22, p. 403: *Ὁ δὲ Ποσειδῶν συμπληροῖ κἀνταῦθα τὰ μέσα τῆς δημιουργικῆς* cett.

P. 165, 1 notandum nomen *περιστήριγμα*, vel Thesauri Stephaniani editoribus ignotum, qui adeo verbum *περιστηρίζειν* ex uno solo loco enotatum dubiae esse fidei existimant. — V. 3 forsan ita corrigendus: *Πηλεύς, πηλὸς ὁ ἀπὸ γῆς εἰς ἀνθρώπου γένεσιν περινηθεὶς* (codd.: *περινοηθεὶς*), h. e. „circumcirca accumulatus, in acervum congestus." — V. 4 sq. legendum videtur: *ὁ πρῶτος, οὐ γεννηθείς, ἀλλὰ πλασθεὶς ἐτελειώθη καὶ* cett. — V. 10 sq. scribendum: *Ἥρα ἡ σεμνότης.*

P. 166, 4 recipienda erat codicis O scriptura: *παράγειν ἐπίσταται.*

P. 167, 11 sqq. ego scribendum duco: *λέγω δὲ πατροφονίας, τεκνοκτονίας, μίξεις ἀσεβεῖς μητέρων, θυγατέρων, ἀδελφῶν, μοιχείας τε ἀπρεπεῖς καὶ ἀρρενομιξίας καὶ μιαρὰς ἀρρητουργίας, πρὸς ἄλλοις μυρίοις τοιούτοις ἀθεμίτοις μύσεσιν*, pro: *ἄλλαις μυρίαις τοιαύταις ἀθ. μίξεσιν.* *Μύσος* significat „piaculum, scelus abominandum".

P. 168, 5 aut scribendum erat: *ἐξὸν δὴ*, aut omittenda particula *δὲ* secundum cod. O. — V. 7 scripturam codicis O: *αὐτὸς*, quae ipsa ferri nequit, aliquis dicat favere conjecturae a Schweglero propositae: *αὐτὰ*. Verum enim vero quum cod. C praebeat: *αὐτοὺς*, haud scio an sit probabilius reponere: *αὐτὸς* h. e. *ἐγὼ αὐτός*. — V. 15 secundum cod. O omittendae erant voces *οἱ μὲν* ex praegressis syllabis *ἀποφηνάμενοι μὲν* ortae.

P. 169, 16 non esset ferendum vocabulum *μόροι*, si nihil aliud quam „interitus" significare posset, ut praeeunte Cotelerio existimaverunt editores. At significat „cadavera". Cfr. Jacobs adnot. ad Anthol. Palat. VII, 404, 4.

P. 171, 3 Valckenaerio corrupta visa sunt verba: *ὃν πολλοὶ Δία ἀναγράψαντες ἐν πίνακι δημοσίᾳ ἀνατιθέασιν*. Conjiciat aliquis, lectionem: *Δία ἀναγράψαντες*, ortam esse ex eo, quod scriptum erat: *ὃν πολλοὶ* ^ἀνα^ *δια-γράψαντες* cett. Cfr. Hom. II, 26, p. 61, 5 sq.: *τὸν δὲ παῖδα διαγράψας ἐπὶ εἰκόνος* cett. At enim quum *ἀναγράφειν* sit „inscribere", videndum an *Δία ἀναγράψαντες* ferri possit sic acceptum: „Jovis nomine inscripto". Non multum tribuendum censeo ei, quod in verbis, quibus illa excipiuntur in Homiliis, de inscriptione sermo non est. Contra dignissimum adnotatu, quod in Recognit. X, 36 haec scripta inveniuntur: „Denique regem temporis sui depingant in bovis forma, vel anseris, vel formicae, vel vulturis, et scribant super regis sui nomen, atque huiuscemodi vel statuam vel imaginem collocent" cett. — V. 16 pro *εἴτε* scribendum: *εἴγε*. Praeterea legendum videtur: *τά τε γὰρ στοιχεῖα τὰ τέσσερα*, quod ipsum inesse videtur in cod. O, secundum Dresselium porrigente: *τά τε γὰρ στοιχεῖα τὰ δ'* (h. e. *δ'*) cett.

P. 172, 1 corrigendum: *εἰ δὲ ἀεὶ* cett. — V. 8 mireris non receptam a Dresselio codicis O scripturam *νοῦν*, quae unice vera est, cfr. ejusdem paginae v. 1, 5 et 11.

P. 173, 3 spretam a Dresselio nollem formam *Ἀννουβίωνος*, quam praebet cod. O. Ceterum sibi non constitit Dresselius, sed formam *Ἀνουβίων* non recepit nisi p. 154, 9 et 14, et p. 179, 11, reliquis locis plurimis numero alteram illam. Utram cod. O praeberet, praeter hunc locum non adnotavit. Erat autem omnibus locis reponenda forma *Ἀννουβίων*; cfr. Koppii Palaeogr. crit. P. III, p. 584. — V. 10 dubito num jure recepta sit codicis O scriptura *αὐτόθεν*. — Etiam v. 10 et 12 praeferendum erat quod est in cod. C.

P. 174, 17 cur non recepta est lectio utriusque Epitomes *εἱστίασεν*?

P. 175, 5 codicis O scriptura, quae fere etiam in cod. C reperitur, non postferenda erat conjecturae Davisianae; cfr. v. 3: *τῷ ἄρχοντι αὐτῶν*.

P. 176, 13 sq. scribendum conjicio: *ἐπί τε* (codd. *ἔπειτα*) *τοῖς λοιποῖς αὐτοῦ θαύμασιν Ἕλληνοι* (codd.: *οἱ λοιποὶ*) *πάντες ἐν μέσαις ταῖς ἀγοραῖς πανδημεὶ ἐπί σποδοῦ καὶ σάκκου ἐκαθέζοντο*.

P. 180, 4 tentaverit aliquis: *κελεύσματος τοῦ συντόνου*. At quum in cod. Reg. 804 et in Epit. alter. C. LVIII pro *τοῦ συντόμου* scriptum reperiatur: *συντόμως*, equidem non dubito reponere: *ἀπὸ τοῦ συντόμου*, quae dictio idem valet atque *συντόμως*. Accedit, quod in Epit. pr. C. LVIII scriptum reperitur: *εὐθὺς ἐπετίθεντο*.

P. 181, 1 aut scribendum erat: *ἐάν γε*, aut, quod praestat, omittenda particula *τε* secundum cod. O. — V. 3 reponendum aut: *ἂν σωθῆναι*, aut: *ἂν ἀνασωθῆναι*. — V. 7 non crediderim scripturae *συνεθίσας* praeferendam esse Cotelerii conjecturam: *συνετίσας*, quamvis videam esse in Epit. pr. C. LVIII: *καταρτίσας*, atque in cod. or. Tischendorf. et in Epit. alter. C. LVIII: *κατορθώσας*. Potest autem aeque bene dici: *συνεθίζειν τινά τινι*, atque: *συνεθίζειν τί τινι*. — V. 10 et 16 scribendum: *Βύβλον*, et: *Βύβλου*. Id ipsum Dresselius edidit in Epit. utriusque C. LVIII et LIX.

P. 182, 5 et reliquis locis, quibus de eodem homine sermo est, praeferenda erat scriptura nominis: *Μαρρώνης*, quum praesertim, ut p. 254,

adnot. 4 scriptum legimus, cod. O constanter praebeat: μαροώνην. P. 186, 8 etiam cod. Tischendorf. porrigit: Μαροώνου. Praeterea libri mscr. utriusque Epitomes faciunt pro forma Μαροώνης, C. LIX, LXII et LXIX, nisi quod in Epit. alt. C. LIX scriptum reperitur Μαρώνου, quod nollem receptum a Dresselio. — V. 17 pro πάντας reponendum esse: πάντων, perverse judicat Schweglerus. Scripturam πάντας αὐτοὺς confirmat tam Epit. pr. C. LX (ubi pro διαναπαύσει scribendum erat: διαναπαύσῃ) quam Epit. alt. C. LX. Neque opus videtur ut statuamus, intercidisse verba: τῶν πολιτῶν, ad ὑποδεξαμένων pertinentia (ut in Recognit. IV, 2 „cives" commemorantur expresso verbo). — Sanius est judicium Schwegleri v. 15 pro τῆς ὀξείας φιλανθρωπίας commendantis: τῇ ὀξείᾳ φιλανθρωπίᾳ. Certum est enim, illa verba construenda esse cum ἡσθεὶς, quia civium intelligenda est humanitas. At ἥδεσθαι, ut alia affectuum verba, etiam genitivum regere potest et regit apud Sophoclem Philoct. V. 715. — V. 19 jure Dresselius recepit codicis O. scripturam: ἑξκαίδεκα, licet a Thoma Mag. p. 135, 1 et Schol. ad Arist. Plut. 195 improbatam. Cfr. Lobeck. ad Phrynich. p. 413.

P. 184, 4 pro ἴδιον ego scripserim: ἴδιος.

P. 187, 17 mireris scripturam codicis O: μήτε πολέμῳ, ad quam proxime accedit μήτε πολέμων, quod est in cod. C., posthabitam conjecturae Davisianae: μήθ' ὑπὸ πολεμίων.

P. 188, 1 num genuinum sit ἐτῶν, dubito. Forsan: ζώων. — V. 3 praeferenda erat codicis C scriptura: τὴν. — V. 7 sqq. quae leguntur verba: ἅτε μηδενὸς αὐτῶν ἢ πάθει τινὶ ἢ νόσῳ ἢ ἄλλῃ τινὶ ἀνάγκῃ ὑποπεσόντος· ἵνα, ὡς ἀνθρώποις φίλον ἐστὶν ὑπὸ τῆς κακῆς διαμαρτίας κακωθεῖσιν, ἑαυτοῖς τὸν ἰᾶσθαι δυνάμενον περιβλέψωνται Θεόν, quod multifariam corrupta esse censet Schweglerus, haud dubie errat. Dativus ἑαυτοῖς construendus est cum dictione περιβλέπεσθαι Θεόν, „in suum commodum, auxilium, circumspicere Deum". Verbum ἰᾶσθαι tantum abest ut offendat, ut a sententia omnino flagitetur. Nimirum enuntiatio illa, quae incipit a voce ἵνα, arctissime cohaeret cum ea, quae proxime antegreditur. Qua de re ante ἵνα potius virgula incidendum erat. Contra fieri potest, ut in verbis ὑπὸ τῆς κακῆς διαμαρτίας, quae nullum Schweglero scrupulum injecerunt, aliquid sit turbatum. Etenim quum codex O praebeat: δι' ἁμαρτίας, facile aliquis eo inclinet, ut suspicetur, diversarum recensionum scripturas: ὑπὸ τῆς κάκης, et: δι' ἁμαρτίας, perperam in unum esse compactas. — Etiam v. 12 fieri potest ut particula: γάρ, quam Dresselius omittere debebat secundum codicem O, variae lectionis aliuscujus libri indicium contineat pro participiis ἀπωθοῦσα et ἀντεισφέρουσα verba finita porrigentis.

P. 189, 1 et 11 non intelligo cur Dresselius scripturam codicis C μετέβαλον posthabuerit lectioni μετέβαλλον, quam praebet cod. O. — V. 19 scribendum: — ὑποβάλωσιν. ἐπεὶ δέ, pro: — ὑποβάλωσιν, ἐπειδή. Praeterea ἐγίνοντο mutandum videtur in ἐγένοντο.

P. 190, 16 haereo in verbis: πολλῷ γε τῶν ἀνθρώπων κατὰ κορυφὴν μείζους. An: κατὰ μορφήν? Paullo infra, v. 19, scriptum legitur: καὶ μείζους μὲν ἀνθρώπων τὰ μεγέθη.

P. 191, 6 sq. post ἐπώμβρισεν (vel ἐπώμβρησεν, nam hoc potius latere videtur in codicis O scriptura: ἐπώνβρησεν) excidisse aliquid videtur et pro οἴθ', quod in utroque reperitur codice, non οἱ scriptum fuisse, sed: εἶθ'. — V. 13 sqq. plus tribuendum erat codici C, quamquam ne is quidem genuinam scriptoris manum exhibet. Nullo enim pacto ferri potest vocabulum αὐτῆς. Scribendum censeo: οὐκέτι γὰρ αὐτοῖς ἦν μακράν, τὴν ἰδίαν διαφθεῖραι σάρκα, πρότερον ἐν ἑτέραις μορφαῖς αἵματος γευσαμένοις.

P. 192, 7 υἱοῖς, quod Dresselius ex codice O recepit, ferri iam propterea non potest, quod ex Genes. X, 1 constat, a filiis Noës demum post diluvium liberos genitos esse. Non sane apta est ipsa codicis C scriptura: ἅμα τοῖς λοιποῖς — nam nisi de uxore Noës sermo esse non posset, ea autem neque infra p. 197, 8 in censum vocatur —, sed, ni fallor, propius accedit ad id, quod verum est. Videtur enim scriptum fuisse: ἀλλ' οὐ

τοῖς λοιποῖς. — V. 13 praeferenda erat, si quid video, codicis O scriptura ἐπηλύτοις.

P. 193, 7 scr.: προσκειμένων.

P. 194, 1 nescio an legendum sit: καὶ παντὶ τρόπῳ ὑβριζόμενοι τὰ σώματα ἀγωνιᾶτε (pro: ἀγνοεῖτε). — V. 4. mireris non receptam codicis O scripturam: κείμενον. — V. 9 vocula καὶ a Dresselio secundum codicem O verborum in perpetuitatem illata non est apta. Fieri tamen potest ut non prorsus spernenda sit, sed mutanda in κακίας, ita ut ὁ πρόσκαιρος βασιλεὺς κακίας opponatur τῷ τῆς εὐσεβείας βασιλεῖ Paullo infra, p. 195, 11, idem appellatur ὁ τῆς κακίας ἡγεμών. — V. 15 ego probaverim codicis O scripturam: μετὰ τοῦ προσκυνῆσαι, „simul cum adoratione, cum ipsa adoratione". — V. 16 tolerari potest utriusque codicis lectio ἑαυτὸν, si statuitur, subjectum verbi ἀφήρει esse: ὁ τῆς εὐσεβείας βασιλεύς. Atque hoc eo speciosius sumi potest, quod etiam verba proxime sequentia de pietatis rege praedicantur. An quis censet, inter verba καὶ et πάντα excidisse: ἐκεῖνος, vel simile quid? Illud ipsum facilius etiam excidere potuit, si inter verba καὶ et οὕτω positum erat.

P. 195, 1 ego pro ἔτι non scripserim: ἔτι τι, ut Schweglerus, sed: τι. Voce ἔτι non est opus, quia in eadem enuntiatione jam antegressa est dictio τοῦ λοιποῦ.

P. 196, 2 sqq. verba: σπουδάσατε πρῶτον ἐκδύσασθαι τὸ ῥυπαρὸν ὑμῶν πρόλημμα, ὅπερ ἐστὶν ἀκάθαρτον πνεῦμα, καὶ μιαρὸν περίβλημα, binis vitiis laborare persuasum habeo. Neque enim sanum est vocabulum πρόλημμα neque justum locum tenent verba: καὶ μιαρὸν περίβλημα. Pro πρόλημμα scriptum erat aut: περιείλημμα, aut — id quod probabilius —: προκάλυμμα, qua voce hic scriptor usus est Hom. II, 22, p. 58, 5. Porro aut delenda sunt verba: ὅπερ ἐστὶν ἀκάθαρτον πνεῦμα, quippe quae nihil aliud esse possint quam adnotatio ad marginem scripta et post temere in textum, quem vocant, illata, aut universus locus ita constituendus: — τὸ ῥυπαρὸν ὑμῶν περιείλημμα vel προκάλυμμα καὶ μιαρὸν περίβλημα, ὅπερ ἐστὶν ἀκάθαρτον πνεῦμα.

P. 199, 1 sq. verba: τοῦ νῦν βασιλεύοντος κακοῦ τὸν ὡροσκοποῦντα κόσμον ἀστέρα, quamquam aperte corrupta sunt, non satisfacit tamen Schwegleri conjectura ὡρονομοῦντα. Certe scribendum: ὡρονομοῦντα κατὰ κόσμον. — V. 4 corrigendum videtur: προέχεε. Vix enim ad προσέχεε aliquis mente suppleverit: τῷ βιαζομένῳ.

P. 201, 3 nescio an reponendum sit: ἱδρύματα. — V. 11 delenda est virgula ante τὴν πλάνην, pro quibus verbis cur Schweglerus legendum censuerit: τῆς πλάνης, difficile est ad divinandum. — V. 16 sq. idem homo doctus citra necessitatem dubitavit de scriptura: παραδοθείσης καὶ φυλαχθείσης θρησκείας. Pendent haec verba ex σπέρματα φυτῶν, ita ut virgula, quae est post θρησκείας, tollenda sit et post φυτῶν collocanda.

P. 202, 8 pro γὰρ scribendum: δὲ. Notum est autem, has voces frequentissime confundi.

P. 203, 15 praeferenda erat codicis O. scriptura: διαμαρτύρεσθαι.

P. 204, 3 vestigiis scripturae, quae est in cod. O., insistens scripserim: τὴν τοῦ ἐν αὐτῷ δαίμονος φυγήν. — V. 10 in verbis καὶ αὐτοὺς ὑπ' αὐτῶν τῶν ἐνεδρευόντων δαιμόνων ἀναλισκόμενοι ἀγνοοῦσιν, neque αὐτούς, quod Dresselius de sententia Schwegleri reposuit, neque τούτους, quod Cotelerius commendaverat, pro corrupta librorum scriptura τους vel τοὺς restituendum arbitror, sed aut: τέως, „interea", aut: οὕτως. Vocem τέως ex codice O huic scriptori reddidit etiam Dresselius p. 222, 8. Participium ἀναλισκόμενοι arctissime construendum cum verbo ἀγνοοῦσιν, „ignorant se confici".

P. 205, 4 vox ὅτι haudquaquam est mutanda. Locutio οὐδὲ ὅτι sive ὅ, τι significat: „nihil omnino". At non male Schweglerus offendebat in articulo ἡ. Fieri tamen potest, ut non prorsus delenda sit vocula, sed corrupta habenda ex ἡμῖν. Cfr. v. 9 et 12. — V. 7 quid sibi voluerit Dres-

selius, quum vocabulum καθεστῶσι e codice O recepit, difficile est ad intelligendum. Etenim aperte corruptum est ex: καθιστῶσι. Cod. O habet: καθεστᾶσιν, quod a Schweglero recte mutatum in: καθιστᾶσιν. Supra, p. 200, 3 Dresselius codicis C scripturam ἱστᾶσιν praetulit lectioni ἱστῶσιν, quam praebet cod. O. Infra p. 359, 9 pro ἀνθεστὼς, quod est in cod. C, ex codice O recepit: ἀνθιστῶν. Ergo sibi non constitit homo doctus. Equidem, quanquam apud hunc scriptorem ferri posse formam ἱστάω haud nego, tamen, ubi optio datur, alteri esse posthabendam existimo. In Epit. pr. C. XI est: παριστῶσιν.

P. 206, 1 ineptum vocabulum οὗτοι vix dubitare licet quin ortum sit ex: οὓς οἱ. Ergo in codice C vocula οἱ perperam bis exarata. Legendum: εἰσὶν δέ, οὓς οἱ δαίμονες cett. — V. 4 Dresselius scripsit: καὶ τοὺς δαίμονας εἶναι τοὺς πολλοὺς λανθάνουσιν, pro eo, quod est in libris mscr.: καὶ τοῦ δαίμονος vel τοῦ δαίμονας. At articulus τοὺς nullo pacto est ferendus. Praeterea miretur aliquis, nullumdum offendisse in verbo λανθάνουσιν. Exspectabas: λανθάνει. Suspicor: καὶ αὐτοὺς δαίμονας εἶναι vel τὸ δαίμονας εἶναι (sc. ἐκείνους, οἳ τοῖς νοσοῦσι θεραπείας συντάσσουσιν) τοὺς πολλοὺς λάνθανόν ἐστιν (h. e. λανθάνει). — V. 15 sq. editum legitur: πόσοι κατ' ὄναρ ὁμοίως ἄλλοις ὤφθησαν, καὶ ὕπαρ συναντήσαντες ἀλλήλοις πρὸς τὸ κατ' ὄναρ ἀντιβάλλοντες οὐ συνεφώνησαν. Sed haec verba neque sententiae neque linguae legibus satisfaciunt. Equidem censeo, pro ὁμοίως scribendum esse: ὅμοιοι, et ἀλλήλους pro: ἀλλήλοις. Pendet autem ἀλλήλους ex ἀντιβάλλοντες. — Quae sequuntur verba, sic videntur esse restituenda: ὥστε οὐ κατ' ὄναρ (pro: οὐκ ἔτι ὄναρ) ἐπιφάνεια ἐκεῖνό ἐστιν, ἀλλ' ἢ δαίμονός ἐστιν ἢ ψυχῆς τινα (pro: τὰ) ἐπιγεννήματα.

P. 207, 11 σαφής typothetae errore exaratum est pro: σαφές. — V. 14 ne quis obtemperandum esse opinetur Schweglero, conferat modo p. 209, 8.

P. 208, 17 nollem intacta relicta esset forma: συγκρύβουσιν. P. 365, 11 sq., ubi cod. C porrigit: ἀπέκρυβον, Dresselius e codice O recte reposuit: ἀπέκρυπτον. Cfr. Lobeck. ad Phrynich. p. 317 sq.

P. 209, 3 in locutione: δι' ἐνιῶν ἐπινοιῶν, vocabulum ἐνιῶν an sanum non sit dubito. Conjicio: ἐνεῶν. Cfr. voc. ἐνεόφρων.

P. 210, 2 sq. parum apta mihi videntur verba: ἐπεί γε, corrupta illa, ut opinor, ex: ἐπὶ δὲ. — V. 4 sqq. mireris nullumdum de mendo postulavisse verba haecce: — ἀλλ' αὐτοὶ μηκέτι ἁμαρτάνοντες καὶ Θεῷ ἀνενδοιάστως πιστεύοντες τὰ ἄλλων κακὰ πνεύματα καὶ δαιμόνια χαλεπὰ σὺν τοῖς δεινοῖς πάθεσιν ἀπελάσετε. ἐνίοτε δὲ μόνον ἐνιδόντων ὑμῶν φεύξονται. ἴσασι γὰρ τοὺς ἀποδεδωκότας ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ. διὸ τιμῶντες αὐτοὺς πεφοβημένοι φεύγουσιν, ὥσπερ ἐχθὲς ἑωράκατε, πῶς ἐμοῦ ἀναθεμένου μετὰ τὴν προσομιλίαν εὔξασθαι ὑπὲρ τῶν πασχόντων αὐτὰ τὰ πάθη, τῇ πρὸς τὴν θρησκείαν τιμῇ ἀνέκραγεν, βραχεῖαν ὥραν στέξαι μὴ δυνηθέντα. In enuntiato, quod incipit a vocabulo ἐνίοτε, excidisse videtur subjectum masculini generis ejusdemque significationis atque praegressa verba: τὰ κακὰ πνεύματα καὶ δαιμόνια χαλεπά. Ergo scribendum dicas: ἐνίοτε δὲ δαίμονες μόνον cett. Porro clarum est, postrema verba flagitare subjectum neutrius generis simili praeditum notione. Praeterea minus aptum verbum αὐτά, quod est ante τὰ πάθη. Itaque sic fere scriptum fuisse arbitror: πῶς, ἐμοῦ ἀναθεμένου — πασχόντων, τὰ πνεύματα τὰ ποιήσαντα τὰ πάθη τῇ πρὸς cett. Paullo infra p. 211, 10 appellantur: τὰ παθοποιὰ πνεύματα. Atque posterior haec mutatio quin idoneam habeat rationem, me quidem judice dubitari nequit. At priore illa non esse omnino opus, contendat aliquis, qui meminerit locorum, quales sunt p. 226, 11 sqq.: πλὴν εἰ ὄντως ἔμπνοα ἦν τὰ σεβάσματα ὑμῶν, ἀφ' ἑαυτῶν ἂν ἐκινεῖτο, φωνὴν ἂν εἶχεν, τὴν ἐπ' αὐτοῖς ἀράχνην ἀπεσείετο cett. νῦν δὲ τούτων οὐδὲν ποιοῦσιν, ἀλλ' κατάδικοι, καὶ μάλιστα οἱ τιμιώτεροι αὐτῶν, φρουροῦνται cett., et p. 227, 18 sqq.: αὐτὰ (sc. ὑμῶν τὰ ἱδρύματα) γὰρ οὐδὲν δυνάμενα οὐδὲν ποιεῖ. ἐπεὶ εἴπατε ἡμῖν, τί διοικοῦσιν, τί ποιοῦσι τοιοῦτον, ὁποῖόν τι οἱ κατὰ τόπον ἡγούμενοι; τί δὲ ἐνεργοῦσι τοιοῦτον, ὁποῖον οἱ τοῦ Θεοῦ ἀστέρες; εἰ μή τι

φαίνουσιν, ὡς ὁ ἥλιος, οἷς λύχνους ὑμεῖς ἅπτετε; μή, ὥσπερ τὰ νέφη ὑετοὺς φέρει, καὶ αὐτοὶ φέρειν ὄμβρους δύνανται, οἱ μηδὲ ἑαυτοὺς κινεῖν δυνάμενοι cett. An his locis excidisse putabimus: *οἱ θεοὶ ὑμῶν* (cfr. p. 227, 14), et priore quidem loco post *ποιοῦσιν*, altero vero post *διοικοῦσιν*? Profecto inde, quod scriptum reperitur: *διοικοῦσιν*, non: *διοικοῦσι*, conjecturam capere quis possit, proxime secutum esse vocabulum a vocali litera incipiens. At vereor, ne illud parum firmum sit argumentum. Ut brevi dicam quod sentio, videtur utroque loco statuenda esse constructio, quae vocatur ad sensum. Similiter judicare licet de loco, unde orsi sumus, quamquam ego ampliandum esse censeo, quum praesertim appareat, quam facile *δαίμονες* inter vicina vocabula *δὲ* et *μόνον* excidere potuerit. — Ceterum prorsus superfluae sunt conjecturae Schwegleri, pro *ἐνιδόντων* legendum esse censentis: *ἐπόντων*, et *ἐπιθεμένου* pro *ἀναθεμένου*, nam *ἀνατίθεσθαι* non sane significat „differre", ut interpretatus est Cotelerius, sed „suscipere in se", cfr. Toup. Emend. in Suid. I p. 242. Denique, ut etiam de hoc moneam, non video, cur Dresselius tam hic quam in sequentibus spreverit formam *χθὲς*, quam cod. O praebet pro *ἐχθὲς*, quod semper exaratum est in cod. C, excepto, si recte memini, uno loco, qui est p. 154, 15, si fides habenda est Cotelerio. Neque vero sibi constitit Dresselius, qui non solum hoc loco sed etiam in universa Homiliarum parte ea, quae nova accessit ex cod. O, intactam reliquerit formam *χθές*.

P. 211, 7 nihil mutandum. Imperator dicitur mundi imaginem referre. — V. 15 sqq. sic scriptum: *οὕτω καὶ τὸ θεῖον ἅγιον πνεῦμα χαίρει, ὅτι τὸν θάνατον νενίκηκεν ἄνθρωπος· τὸ γὰρ δαίμονας φυγαδεύειν εἰς τὴν ἄλλου ἴασιν γίνεται. ταῦτα δὲ λέγομεν, οὐχ ὡς ἀρνούμενοι τὸ μὴ δεῖν ἄλλοις βοηθεῖν* cett. Nonne pro *ἄλλου* positum erat: *ἀνθρώπου*? Notum est autem, vocem *ἄνθρωπος* concipi solitam esse hoc signo: *ανος*.

P. 212, 7 verba *τοὺς μὴ Θεῷ προσκειμένους ὅρκους* mire interpretantur: „qui ad Deum non referunt adjurationes". Videtur corrigendum esse: *δι' ὅρκους*, „eos, qui Deo se non dediderunt fugere simulant propter exorcismos". Exorcismis fugari daemones credebantur, vid. e. g. Tertullian. Cor. mil. 11. Cfr. verba paullo supra p. 211, 18 et p. 212, 1 posita: *ἔσθ' ὅτε δέ τινας ἀνόμους ἄνδρας δαίμονες φεύγουσι δι' ὄνομα τίμιον*. — V. 14 codicis O scriptura: *ἐπιδιδόντες*, recepta nulla opus esset mutatione verborum: *τὸ ὅσον δύνασθε*, si genuina esse posset locutio: *τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς ἐστιν*, quae reperitur infra p. 277, 5, adhuc ea intacta relicta. Quo de equidem quum dubitem, hoc, de quo jam agitur, loco scribendum propono: *τόσον, ὅσον δύνασθε, ἐπὶ τὸ τέλειον τῆς ἁγνείας ἑαυτοὺς ἐπιδιδόντες*, quamvis intelligens, etiam aliter corrigi posse.

P. 215, 10 minime necessarium erat mutare codicum scripturam: *ὑπ'*. — V. 17 nudum dativum *ἁμαρτίᾳ* ferri non posse, recte judicabat Schweglerus.

P. 216, 6 sq. editum est: *ἀλόγοις ζώοις ἐοικότα πράξαντες ἐκ τῆς ψυχῆς* [*ὑμῶν*] *τὴν ἀνθρώπου ψυχὴν ἀπωλέσατε*. Praepositio *ἐκ* Schweglero debetur, pronomen *ὑμῶν* Dresselio. Reperitur autem in cod. O lacuna post vocabulum *ψυχῆς*. At quis non videat, illa medela sententiae haudquaquam esse consultum? Si verum est *ἐοικότα* a Cotelerio propositum pro *ἐοίκατε*, quod etiam in cod. O reperitur — estque ea conjectura sane quam probabilis —, post *ψυχῆς* videtur potius excidisse verbum tale, quale: *πλάνη*.

P. 217, 1 pro *εἰ γὰρ* scribendum erat aut: *ἦ γάρ*, aut *ἢ γάρ*. Prius illud, non alterum hoc, ut rettulit Dresselius, commendavit Schweglerus. Nobis magis placet *ἢ γάρ*, quod habetur etiam p. 245, 19. — V. 13 in verbis *καὶ ταῦτα ἐὰν χρύσεα ἢ ἀργύρεα* cett. ante *ἢ* intercidit: *ᾖ*.

P. 218, 1 sq. haec recepit Dresselius: *οὐδὲ γὰρ νεκρὰ αὐτὰ λέγειν δύναμαι, τὰ μηδέποτε ζήσαντα, ἐκτὸς εἰ μὴ τάφοι ἀρχαίων ἀνθρώπων εἰσίν*. At sermo est de simulacris, qualia coli solebant a paganis. Praeterea, quomodo sepulcra ipsa dici possunt non mortua? Jam, quum libri mscr. por-

rigant: εἰ μὴ ἐκτὸς τάφοι cett., genuina scriptoris manus fuisse videtur haec: εἰ μὴ ἔκ τινος τάφου ἀρχαίων ἀνθρώπων εἰσίν, h. e. nisi simulacra mortuorum sunt. Verbi εἰσὶν mutatione in: ἐστὶν, per se satis facili ne opus quidem videtur; cfr. adnot. ad p. 107, 9. — V. 5 num Dresselius jure receperit codicis O scripturam μεμαθήκοι, dubito. — V. 6 sq. nollem secundum Cotelerium scriptum esset: οὐ χρή με πρὸς τῆς τοιαύτης δεισιδαιμονίας πολλὴν παρέχειν ἀπόδειξιν. Quum uterque codex habeat: πρὸς τὴν τῆς, non videtur dubitari posse, quin post τὴν vel post δεισιδαιμονίας interciderit verbum aliquod substantivum „refutationem" significans, quale est: ἔλεγξιν. — V. 14 recipienda erat Cotelerii emendatio: ἄστρα, γῆν, haud ea verae similis tantum, sed procul dubio vera. — V. 15 conjectura Davisii, pro μηδὲ scribendum esse judicantis: μὴ δεῖν, mihi quidem satis probabilis videtur esse.

P. 219, 2 non erat negligenda codicis O scriptura: ὅτι. — V. 5 num participium εἰδὼς idonea ratione defenderit Schweglerus, dubito. At ferri illud potest, si in sequentibus anacoluthiam, quam vocant, inesse statuitur. Videntur autem ea, quae capite XI continentur, unum efficere enuntiatum. Quippe ea, quae inde a verbis λόγῳ δὲ leguntur, in parenthesi dicta sunt; apodosis vero incipit a verbis: ἵνα οὖν ταῦτα πάθητε. Praeterea dubitare licet, num recte habeant verba v. 5 sq. posita: ἐὰν ὑμᾶς εἰς ὑπόνοιαν τῶν δήποτε λεγομένων θεῶν ἐνέγκῃ. Libri mscr.: ὧν δήποτε. Illud Schweglero debetur. At videtur legendum esse: εἰς ὑπόνοιαν ὡς vel ἥν δήποτε τῶν λεγομένων θ. — V. 15 de sententia Cotelerii scriptum est: Ἀπ' αὐτοῦ γὰρ πᾶσαι αἱ κατὰ τῆς μοναρχίας ἀπατηλοὶ (sic) τῷ νῷ ὑμῶν ἐπὶ βλάβῃ ἐνσπείρονται ὑπολήψεις. Libri mscr.: Αὐτοῦ. Si locus in hunc modum esset mutandus, equidem praeferrem: Ὑπ' αὐτοῦ, vel, quod etiam facilius: Αὐτῷ. De dativo cfr. p. 232, 10. Mutandus autem est; neque enim defendi potest eo, qui habetur p. 220, 13 sq.: διὸ φεύγετε τοῦ ὄφεως τὴν πανοῦργον ὑποβαλλομένην ὑμῶν τῷ νῷ ἐνθύμησιν, ubi nudum genitivum τοῦ ὄφεως jure non tentaverunt homines docti. At enim scribendum: Αὐτοῦ γὰρ πᾶσαι, αἳ — ἐνσπείρονται, ὑπολήψεις. Cfr. Recognit. V, 17: „Ex ipso ergo sunt omnes errores et ambiguitates, quibus ab unius dei fide et credulitate deturbamini."

P. 220, 1, quae sunt, verbis: προφάσει γνώσεως ἐνεδρεύει, δοὺς τὰ μὲν πρῶτα μιᾷ τῇ κατὰ πάντων προλήψει χρώμενος, haec respondent in Recognit. V, 18: „Et hoc facit quasi occasione alterius scientiae, adseverans eis illam opinionem qua utuntur plurimi". Unde Clericus conjecit, pro voce δούς, quae aperte corrupta est, scribendum esse: ἄλλης. Mihi veri videtur similius: ἑτέρας, quum Rufinus habeat: „alterius", et prior illius vocabuli pars propter antegressum ἐνεδρεύει facilius potuerit intercidere. Locutionem κατὰ πάντων rectius interpretatus est Rufinus, quam Cotelerius, qui verba sic fecit latina: „una in omnes utens praesumtione." V. 2 inepta est particula καὶ a Schweglero addita. Verba: νομίζειν κακῶς βεβουλεῦσθαι significant: „probare ipsis male consultum esse." De hoc verbi νομίζειν usu cfr. Xenoph. Oecon. XVII, 9 et Lobeck. ad Phrynich. p. 753. — V. 14 non debebat Dresselius ex codice O recipere particulam δή. Porro equidem non dubitarem adstipulari Schweglero, pro ἵνα legendum esse: ἐάν, existimanti, nisi in Recognit. V, 18 versus finem haec invenirentur scripta: „Ut autem scias quia ignorantia per semet ipsam generat interitum, anima cum discesserit a corpore" cett.; unde facile oritur suspicio, intercidisse aliquid post ἵνα δέ.

P. 221, 1 a verbo ὅτι, quamquam, ut nunc in libris mscr. exhibetur locus, haudquaquam est aptum, ego tamen manum abstinendam esse censeo, si quidem antegressa vere sunt lacunosa. — V. 8 non opus erat conjectura Schwegleri, pro αὐτοὶ legendum proponentis: οὗτοι, quod nec video quo jure prae oculis fuisse opinentur Rufino, V, 19 interpretanti „isti". — V. 10 sq. vix dubitandum, quin genuina scriptoris manus sit: οἱ ταύτῃ τῇ ὑπονοίᾳ ὡς δεινῷ ὑπαλειφθέντες ἰῷ. Cfr. dictiones ὑπαλεί-

φεσθαι πίστει, λόγοις apud Ignatium Ep. p. 19 et Leonem Diacon. p. 20, 9. — V. 14 nihili est ὡσεὶ a Schweglero commendatum. Proba videtur librorum scriptura: ὡς εἰς τὸν τοῦ Καίσαρος λόγον, „tanquam ad similitudinem Caesaris“.

P. 222, 3 recipienda erat codicis O lectio: πεισθεὶς εἴτε λαβεῖν εἴτε. — V. 13 sqq. editum est: αὐτὸ (sc. τὸ ὄνομα Θεὸς) ἀτιμίᾳ ὅσον τὸ κατ' αὐτοὺς ὑπέβαλον. οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν παρέδοσαν βοῦν τὸν λεγόμενον Ἆπιν σέβειν, οἱ δὲ τράγον, οἱ δὲ αἴλουρον, οἱ δὲ ὄφιν, ἀλλὰ καὶ ἰχθὺν καὶ κρόμμυα καὶ γαστρῶν πνεύματα καὶ ὀχετοὺς καὶ ἀλόγων ζώων μέλη. καὶ ἄλλοις μυρίοις πάνυ αἰσχροῖς ἀτοπήμασιν. Mirum est, nullumdum offendisse in postremis verbis, quippe quae non habeant, unde pendeant. Possit quidem aliquis cogitare construenda esse cum ὑπέβαλον, at equidem vereor, ut apte. Accedit, quod Rufinus in Recognit. V, 20 ita est interpretatus: „omnibus nihilominus contumeliis nomen incommunicabile subjecerunt. Nam alii eorum bovem, qui Apis dicitur, colendum tradidere, alii hircum, alii cattas, nonnulli ibim, quidam serpentem, piscem quoque, et caepas, et cloacas, crepitus ventris, pro numinibus habendos esse docuerunt, et alia innumerabilia quae pudet etiam nominare.“ Facile apparet librum, quo utebatur Rufinus, in hac parte emendatiorem fuisse. In eo enim non solum ante οἱ δὲ ὄφιν servata erant verba: οἱ δὲ ἶβιν, sed etiam postrema verba, de quibus potissimum agitur, aliter et aptius quidem tradita, sic opinor: — μέλη, καὶ ἄλλα μύρια, πάνυ αἰσχρὰ καὶ ὀνομάσαι.

P. 223, 6 sq. scriptum reperitur: πῶς δὲ κἀκεῖνοι ὑμῶν καταγελῶντες λέγουσιν, ἀκούσατε· ἡμεῖς, φασίν, εἰ καὶ θνήσκοντα προσκυνοῦμεν cett. Φασίν reposuit Schweglerus. Libri mscr.: φησίν. At enim, quamquam proxime sequitur: πρὸς τούτοις φασίν, nescio equidem an ferri possit illud, quippe quod saepius plane respondeat germanicae dictioni „heisst es“. De verbo φησὶν nude posito cfr. quae disputaverunt Davisius ad Maxim. Tyr. p. 536 et ad Ciceron. Tusculan. I, 39, Bentlejus et Heindorfius ad Horat. Serm. I, 4, 79, Heindorfius ad Platon. Georg. S. 166, Heinrichius ad Juvenal. Sat. III, 153, Creuzerus ad Plotin. ed. Oxoniens. T. III, p. 3, Boissonadius ad Marini Vit. Procli p. 142. Usus dictionis neque in Homiliis ita rarus, cfr. e. gr. p. 184, 1, 207, 18, 227, 4 et 9, 233, 12, p. 234, 8 et 16, 235, 16. — V. 8 forsan scribendum: ἀλλ' οὖν γε, quibus particulis conjunctis saepius utitur hic scriptor, cfr. e. gr. p. 234, 14, 235, 5, 242, 16. Ἀλλ' οὖν γε κἂν est etiam p. 290, 9. — V. 10 scribendum: ὁμῶς. — V. 12 nullam video rationem, cur Schweglerus scripturam utriusque codicis: ἀποκρίνασθε, mutaverit in: ἀποκρίνεσθε. Idem homo doctus p. 239, 5 pari injuria pro γένεσθε, quod est in libris mscr., reposuit: γίνεσθε. Contra p. 248, 17 intactos reliquerat aoristi imperativos καθάρατε et πλύνατε, quorum posteriorem Dresselius, codicem O secutus, parum apte commutavit cum praesentis imperativo πλύνετε. — V. 14 sqq. in verbis: οἱ μὲν γὰρ ὑμῶν κρόμμυον ὑπονοήσαντες εἶναι τὸ θεῖον καὶ γαστρὸς πνεύματα σέβοντες πολεμοῦσιν· καὶ οὕτως ὁμοίως οἱ πάντες ἕν τι προτιμήσαντες τὰ ἄλλων ψέγετε, lacunam esse post πολεμοῦσι persuasum habeo. Erat autem post hoc ipsum vocabulum mentio injecta eorum, quibuscum pugnarent caepam suum numen existimantes et ventris crepitus colentes; deinde sequebatur altera enuntiati pars ab οἱ δὲ incipiens, in qua rursus bini diversorum cultores inter se dissidentes commemorabantur; tum demum subjiciebantur verba καὶ οὕτως ὁμοίως sqq.

P. 224, 1 equidem ante ἔτι excidisse opinor: ἔνιοι, nisi quis mavult, in ipso vocabulo ἔτι latere: ἔνιοι. — V. 3 quum cod. O pro ἀπονοίας, quod est in cod. C, praebeat: ἐπινοίας, illud vero propter verba: τὰ τοῦ ὀρθοῦ λογισμοῦ πνέοντες minus aptum videatur, legendum proponimus: ὑπονοίας, quae vox, meram opinionem significans, satis quadrat ad verba τῷ τῆς ἀπάτης. Cfr. etiam locus, qui est p. 226, 8, ubi dictionem: τῆς λυσσώδους ὑπονοίας, injuria tentavit Schweglerus. — Porro offendo in verbis

ὅμως καὶ. Scriptura codicis O: ὁ μὲν nihil aliud videtur sibi velle quam: ὧν μὲν. — V. 4 vellem Dresselius ex cod. O recepisset: διηλέγξαμεν, et secundum hunc eundem librum transmisisset τὸ, quod est ante τοσοῦτον, neque enim audiendus est, quum legi posse existimat: τοσοῦτον μωρὸν ἐπεκράτησε τὸ πάθος. — V. 15 nollem Dresselius verborum perpetuitati intulisset ipsius conjecturam: ποιουμένου, probatam quidem etiam Uhlhornio l. c. p. 171, adn. 26, qui in eo errat, quod illud in codice O esse existimat. Reponendum potius, quod jam a Davisio commendatum video: ποιητοῦ, „ejus, quod factum est".

P. 225, 6 malim: μηδὲν τῶν ὑπ' αὐτοῦ γεγονότων. — V. 7 codicis O scriptura: αὐτὸς, haudquaquam praeferenda erat codicis C lectioni: θεὸς. Haec vocabula etiam aliis Homiliarum locis inter se permutata videre est. Dubito autem vehementer, num αὐτὸς defendere liceat eo, quod haec vox „dominum" significat cum apud alios scriptores, quo de cfr. Casaubon. adn. ad Theophr. Char. Eth. C. II, interpr. ad Theocrit. Id. XXIV, 50, Hemsterhus. ad Aristoph. Plut. 959, tum, nisi fallor, in Homiliarum loco, qui est p. 108, 14 sq.: ὁ πονηρός ἐστι ὁ πειράζων, ὁ καὶ αὐτὸν πειράσας, ubi Christus est intelligendus. — Quae sequuntur verba ad sententiam inepta sanari possunt sola interpungendi ratione mutata in hunc modum: εἰ δὲ ὁ πᾶς κόσμος τοῦτο εἶναι οὐ δύναται —, πόσῳ γε μᾶλλον τὰ μόρια αὐτοῦ; οὐκ ἂν εὐλόγως κληθείη θεός. Ita non opus, εὐλόγως mutare in: ἀλόγως. — Porro v. 9 sqq. scribendum: μόρια δὲ λέγω τοὺς ὑφ' ὑμῶν λεγομένους θεούς, ἐκ χρυσοῦ — καὶ ἐξ ἄλλης ὕλης ἡστινοσοῦν γεγονότας, καὶ ταῦτα ὑπὸ θνητῆς χειρὸς δεδημιουργημένους, nullo enim pacto tolerandae utriusque codicis scripturae: γεγονότα et δεδημιουργημένα. — Denique mendum est in verbis v. 12 sq. positis hisce: οἷα δι' ἀνθρώπων στόματος ὁ δεινὸς ὄφις φαρμάσσει τοῖς ἐπειγμοῖς τοὺς ἐξαπατωμένους. Nam ἐπειγμοῖς, quod Dresselius e codice O reposuit, non magis graecum vocabulum est quam ὑπειγμοῖς, codicis C scriptura, et, si esset, utpote cohaerens cum verbo ἐπείγω, non satis quadraret ad sententiam. Tentaverit aliquis: ἐπᾳσμοῖς, „incantamentis". At equidem non dubito, quin scriptum fuerit: ἐμπαιγμοῖς, „illusionibus", de qua serioris aevi voce cfr. Lobeck. ad Phrynich. p. 241.

P. 226, 4 recipi poterat codicis O scriptura αὐτοῖς. — V. 5 pro ἐστίν et ἐστιν scr. ἔστιν. — V. 9 sq. pro καὶ αἰωνίων ἀρχαίων τάφους προσκυνεῖτε scribendum erat: τί ἀνθρώπων ἀ. τ. π. Vocabulum αἰωνίων in ἀνθρώπων mutandum esse, quum primo obtutu intellexissem, postea vidi jam Cotelerium sensisse. Scilicet ortum mendum est, ut etiam Schweglerus adnotavit, ex compendio ἀνος, de quo jam supra in adn. ad p. 211, 15 sqq. dictum est. Emendationem eximie suffulcit locus, qui est p. 218, 2. — V. 17 sq. scr. τί δέ; οὐ φόρους cett., et: τί δέ; οὐ πολλάκις cett.

P. 227, 18 praeferenda erat codicis C scriptura: ὑμῶν. — De sequentibus cfr. quae supra ad p. 210, 4 sqq. adnotavimus. Praeterea monendum, verba: τί ποιοῦσι τοιοῦτον, ὁποῖόν τι vitiosa esse. Corrige sodes: ὁποῖον καὶ.

P. 228, 3 sq. quae e codice O transcripta sunt verba: ἢ καρποὺς παρέχοντας τοὺς αὐτοὺς τῇ γῇ τοῖς πόνοις ὑμῶν, οἷς θυσίας χορηγεῖτε, quamvis aperte ad id, quod verum est, propius accedant quam ea, quae codex C exhibet, non sunt tamen prorsus sana. Verba τοὺς αὐτοὺς τῇ γῇ probet aliquis, interpretans: τοὺς αὐτούς, οὓς ἡ γῆ. Sed sequentia sic scribenda videntur: — τῇ γῇ, οἷς τοῖς πόνοις ὑμῶν (vel melius: ὑμεῖς, quod est in codice C) θυσίας χορηγεῖτε; h. e. „quibus ope fructuum, quos labore vobis comparastis, vos sacra facitis"? Cfr. verba, quae leguntur p. 228, 1. — Praeterea nescio an praestet, interrogationis signum, quod est post ἐπιλάβωνται, in comma, quod vocant, mutare (modo interrogationis signum ponatur post χορηγεῖτε), ut indicetur, ad sequens ἢ supplendum esse: εἰ μή.

P. 229, 10 scribendum: ὁμῶς.

P. 230, 18 scr.: ἀρούρᾳ.

P. 231, 2 num verba: μάθετε ἀπὸ ποίων καλῶν ἐνηδρεύθητε, significare possint: „animadvertite a qualibus bonis per insidias abstracti fueritis", dubito. Neque tamen adstipulari possum Davisio, corrigenti: ὑπὸ ποίων κακῶν ἐνηδρεύθητε, quia sententia, quam ita lucramur, jam inest in sequentibus verbis: ὑπὸ τίνος ἠπατήθητε. Videntur haec verba eodem laborare mendo atque verba: μὴ δυναμένῳ ἀπατηθῆναι ἀπὸ τοῦ δοθέντος ἀγαθοῦ, quae sunt p. 44, 2. Utroque loco pro ἀπὸ scribendum ajo: ἐπί. Nam ἀπατᾶσθαι sive ἐνεδρεύεσθαι ἐπί τινος, non ἀπό τινος, usurpare licebat ea significatione, qua opus est: „decipi circa aliquid". — V. 5 pro ἀναλῶσαι δυνηθῇ scribendum videtur: ἀναλῶσαι ἂν δυνηθείη. — V. 12 legendum: τὸν ἄνθρωπον.

P. 232, 5 Dresselii conjecturam, annot. 2 prolatam, ferendam non esse, docent verba, quae sunt v. 11 sq. — V. 9 sqq. quae leguntur verba, ne sic quidem, ut nunc sunt edita, ferri possunt. Pro ἔστε scribi posse: ἐστὶν, ut Davisio, ita etiam mihi in mentem venit. Sed magis etiam haereo in dictione διὰ τοῦτο. An verba sic interpungenda: νῦν δὲ πάντα πράττετε, δι' ἃ ἄνθρωπος ἀθυμεῖ· ἀδικία γὰρ καὶ ἀθυμία γίνεται διὰ τοῦτο· φονεύετε καὶ ἀφαιρεῖσθε τὰ αὐτοῦ cett.? Praeterea offendo in vocabulo ὑμεῖς sic, ut nunc, posito. Jam in Recognit. V, 23 haec scripta reperiuntur: — „omne ergo quod ipse pati non vis, cum facis alii, imaginem dei iniquis moeroribus foedas. Intelligite ergo, quia latentis intrinsecus serpentis est suggestio" cett. Quae quamvis haudquaquam ad verbum respondeant iis, quae sunt in Homiliis, tamen favent ei, qui conjiciat, ante ἑρπετῷ intercidisse verba talia, qualia sunt: ἐννοεῖτε οὖν, ὅτι. Vocabulum ὑμεῖς conjungendum erit cum praegresso θέλετε. — V. 15 recipiendam censeo codicis O scripturam: ἀνῄρητο. Cfr. p. 290, 15. — V. 17 forsan scribendum: πλὴν εἰκῇ οὕτως εἰ θέλετε cett.

P. 233, 17 codicis O scriptura haudquaquam praeferenda erat lectioni codicis C: τὸ μὲν cett., quae vero propior est. Scribendum enim: τοῦ μὲν cett. — V. 18 sq. non dubium, quin Dresselius parum apte sic ediderit: τῷ δὲ ὄντως Θεῷ πρὸς ταῖς εὐχαῖς [ἐχόμενοι πολλοὶ] καὶ Ἕλληνες ἐσώθησαν. Verba ἐχόμενοι πολλοὶ de suo addidit vir doctus, ut lacunam expleret, quae est in cod. O. Non male Schweglerus: προσιόντες εὐχαῖς. Jam aliquis tentaverit: — προσελθόντες, εὐχαῖς προσευξάμενοι, καὶ cett. Praeterea scrupulum injiciunt verba: καὶ Ἕλληνες. Ea non fuisse in exemplo Rufini, ut credamus facere potest hic Recognit. V, 25 locus: „et ex ipsis, qui impura figmenta et pollutas imagines venerantur, nonnulli conversi ad deum, et revocantes se a peccatis et agentes bona opera, perveniunt ad salutem". Ergone retinenda sunt et sic accipienda: „quamvis" vel „adeo pagani"? Paganum significat vox Ἕλλην etiam infra p. 241, 6, ut saepius in novo Testamento. An pro Ἕλληνες scribendum: ἐλεηθέντες, „veniam nacti"? Hoc qui probaverit, ei statuendum erit, aut participium προσευξάμενοι aut verbum finitum προσηύξαντο lacuna, quae proxime antegreditur, esse haustum.

P. 234, 1 scribere praestat secundum codicem O: ἀλλ' οὐ τὴν ἀρχὴν cett., interrogationis signo post ἐνθυμεῖσθαι posito. Sunt autem haec verba aliorum, non Petri; id quod expresso verbo „inquit" significatur in Recognit. l. c. Non liquet, utrum codex O praebeat: ἀλλ' οὐ ἀρχὴν, an ἀλλ' οὐ τὴν ἀρχὴν. Illud sumendum esset, si annotationis signum justo loco collocatum esse constaret. At hoc, opinor, verosimilius. — V. 4 Schwegleri mutationem haud adeo certam judicaverim, ut in perpetuitatem verborum receptam velim. Codicum scriptura: ὑφ' ἑτέρου ἀνάγκης, magis quadrat ad opposita verba: ἰδίᾳ προαιρέσει.

P. 236, 1 vera videtur Davisii conjectura: τῷ εἰς μείζονα. — V. 8 sq. quae sunt verba: διὸ οὔτε τελείους ὑετοὺς παρέχει, οὔτε γῇ τοὺς καρπούς, quum primum legi sic emendanda esse statui: οὔτε (vel: οὐ) νεφέλη τοὺς ὑετοὺς cett. Post vidi, similiter jam Davisium conjecisse scribendum:

διὸ οὔτε νέφη τοὺς ὑ. Cfr. p. 228, 1: ὥσπερ τὰ νέφη ὑετοὺς φέρει. Vocabulum νεφέλη propius, opinor, accedit ad literarum tractus, qui in libris mscr. reperiuntur. — V. 10, ubi sana non sunt verba: ὁ ἀὴρ θυμῷ ὑπεκκαιόμενος πρὸς λοιμώδη πρᾶξιν μεταβάλλεται, pro πρᾶξιν posse ut scribendum sit: κρᾶσιν, etiam mihi in mentem venit; sed probabilius forsan: τάραξιν. Memineris velim, medicos τάραξιν dixisse oculorum inflammationem.

P. 237, 5 recipienda erat codicis O scriptura: ἐπάσομεν. — V. 8 procul dubio post Θεῷ addendus est articulus ἡ. — V. 17 scripserim: ναί, φημί, ἄχρηστα cett.

P. 238, 3 sqq. legendum duco: ταύτῃ αὐτῇ τῇ μιᾷ καὶ ἀσυγκρίτῳ ἁμαρτίᾳ ψυχῆς ὄλεθρον ὀφείλοντες, τῷ ἀληθεῖ ἐὰν μὴ ἐπιμείνητε; οὐ γάρ, εἴ τις υἱὸς — γίνεται;

P. 239, 2 credas fere, scribendum esse: τὰ ἄλση. — V. 6 scr.: ποιᾷ. — V. 7 dubito num ποταμοῖς genuinum sit. Neque enim significare potest ἐν ποταμοῖς: „juxta fluvios“. Conjicio scribendum esse: ἐν ποταμίαις, „regionibus ad flumen sitis“. — V. 8 verba: ἀπόνοια δαιμόνων, vitium videntur contraxisse. Scribendum opinor aut: δαιμονώντων, aut: δαιμονικῶν. — V. 9 locutio τριχῶν κόμαι mira est et procul dubio corrupta. Vix dubitandum, quin de jactatione comae fanaticis, ut notum est, propria sermo fuerit. In Recognit. V, 31 est: „mulieres sparsis crinibus furibundae jactantur“. Reponendum igitur: τριχῶν κλόνοι. Apud Hesychium κλόνος idem esse traditur quod σεισμός. Cfr. Theod. Prod. p. 313 ed. Jacobs.: 8 κλόνος τῆς θαλάσσης κατεστορέσθη. — V. 11 haec scripta reperimus: ὅπως τὰς ὑμῶν ὀφειλομένας εὐχὰς καὶ εὐχαριστίας καὶ νεκρῶν νεκροτέροις προσενέγκητε. Vocabulum ὑμῶν debetur Schweglero; uterque codex: αὐτῶν. Quis non videat, scribendum esse: τῷ Θεῷ, vel probabilius: Θεῷ? — V. 14 an sana dictio: τὴν ἄκαρπον ἐπιθυμίαν? Possit aliquis ἄκαρπον tueri velle, iis, quae cap. XIV ineunte dicta sunt; sed vereor ut recte, quum praesertim proxime antegrediantur verba: καὶ διὰ τί χαίροντες ταῦτα ποιεῖτε; Facillima mutatio est: ἄκρατον. Ἄκρατος autem quo jure vocetur ἐπιθυμία, affatim elucet ex iis, quae in altera capitis XIV parte prolata sunt.

P. 240, 3 nescio an praeferenda sit codicis O scriptura: παραγγέλλεται. — V. 10 jam per se sublestae fidei est forma κορεῖ pro κορέννυσι usurpata. Frustra enim provocaverit aliquis ad Hesychium, haec afferentem: Κορέει, πληροῖ, χορτάσει, quippe quae verba aperte spectent ad notum illud ex Homero futurum ionicum. Accedit quod vis verbi ad hunc locum parum apta videtur. An scriptum fuit: κορύσσει, „excitat“?

P. 241, 9 λειποτακτεῖ jam ideo, quod a codice O porrigitur, recipiendum erat Dresselio. Veri autem est simile, formam λιποτακτεῖ, quam codex C praebet, propriam illam scriptoribus ecclesiasticis, antiquiori formae esse substitutam. — V. 16 nollem spretam utriusque codicis scripturam: ἀπολαβόντες τὸ παράπτωμα. Licet enim dictionem ἀπολαμβάνειν τὸ π. interpretari: „peccati culpam redimere.“

P. 242, 19 pro αὐτῶν scribendum: αὐτοῦ. Intelligendus est enim ὁ ἐν ὑμῖν ἐνδομυχῶν ὄφις.

P. 243, 3 sqq. haec leguntur: Ὅθεν ὁ τῆς ἀληθείας προφήτης πολὺ τὸν κόσμον πεπλανημένον εἰδὼς καὶ τῇ κακίᾳ συνθέμενον ἰδὼν οὐκ ἠγάπησε τὴν πρὸς αὐτὸν εἰρήνην, ὡς ἐκ πλάνης συνοῦσαν. ὅτι εἰς τέλος ἐπιφέρει πᾶσι τοῖς πρὸς κακίαν ὁμογνωμονοῦσιν, παραθεὶς ἀντὶ πλάνης cett. Verba ὡς ἐκ πλάνης συνοῦσαν in mendo cubare, jam per se intelligitur. Accedit quod Recognitiones VI, 4 praebent: „Non continuo pacem ei (sc. mundo) in erroribus posito dedit.“ Unde quum appareat, illa verba non cum εἰρήνην sed cum αὐτὸν constructa fuisse, nullam equidem video medicinam faciliorem, quam: ὡς καὶ πλάνῃ συνόντα. — In sequentibus deest objectum verbi ἐπιφέρει, quod si significare volebant: „oppugnat,“ scribere debebant: ἐπιφέρεται. Recognitiones praebent: „sed ignorantiae ejus ruinis scientiam veritatis opposuit.“ Hinc probabile est, inter ὁμογνωμο-

νοῦσιν et παραθεὶς excidisse: γνῶσιν ἀληθείας, quae verba pendebant ex ἐπιφέρει et simul ex παραθείς. — V. 9 sq., ubi secundum libros mscr. editum est: τῆς μὲν οὖν κακίας ὑπὸ τῆς νομίμου γνώσεως νικωμένης πόλεμος συνεῖχε τὸ πᾶν, scrupulum injicit verbum νικωμένης. Conjiciat aliquis: νεικουμένης, „dum insectabatur". — V, 14 sqq. quae legitur sententia his verbis expressa: εἰ γὰρ συνόντες, μετὰ τοῦ μηδὲν αὐτοὺς ὠφελεῖν, καὶ συναπώλλυντο αὐτοῖς, πῶς οὐ δίκαιον, καὶ χωρισθῆναι τὸν σώζεσθαι θέλοντα ἀπὸ τοῦ μὴ θέλοντος, συναπολέσθαι δὲ βουλομένου; versus finem inepta videtur esse. Quum igitur codex O pro δὲ praebeat: καί, vide an scribendum sit: συναπολέσθαι δὲ ἐκεῖνον βουλομένου.

P. 244, 3 sqq. haec habemus verba vix ac ne vix quidem sana: οἱ δὲ ταῦτα πάσχοντες, ἐλεοῦντες αὐτοὺς ὑπὸ ἀγνοίας ἐνεδρευομένους, διδασκαλίᾳ φρονήσεως ηὔχοντο ὑπὲρ τῶν τὰ κακὰ αὐτοὺς διαθεμένων, τὴν ἄγνοιαν τοῦ ἁμαρτήματος αἰτίαν εἶναι μεμαθηκότες. Ac primum quidem offendit dictio: ἐλεοῦντες αὐτοὺς ὑπὸ ἀγνοίας ἐνεδρευομένους, quam Dresselius interpretatus est „miserati eos, qui ipsis per ignorantiam insidiabantur". Continet enim fere eadem, quae exprimuntur verbis: τὴν ἄγνοιαν — μεμαθηκότες. Deinde, minus apta sunt verba διδασκαλίᾳ φρονήσεως cum ηὔχοντο constructa. Cod. C praebet: ἐλεῶντες, ἑαυτούς. Scribendum videtur: ἐλέγχοντες αὐτοὺς ὑπὸ ἀγνοίας ἐνεδρευομένους διδασκαλίᾳ φρονήσεως, ηὔχοντο cett., h. e. „convincentes eos doctrina prudentiae per ignorantiam deceptos". Videtur autem ἐνεδρεύεσθαι etiam hoc loco a scriptore Homiliarum passivo sensu usurpatum esse. — Denique adnotatione digna est locutio: τὰ κακὰ αὐτοὺς διατιθεμένων, propter usum medii, quod non esse admittendum Hemsterhusius censebat ad Lucian. Nigrin. C. XXXVIII. At in Homiliis nihil esse mutandum, apparet ex eo, quod paullo infra v. 9 τῶν διατιθεμένων rursus invenitur in utroque libro mscr. Praeterea p. 277, 17 et p. 278, 1 similiter scriptum legitur: τὰ ἐναντία διατιθέμενοι αὐτούς, paullo ante, p. 277, 12, invenitur locutio: τῷ διατιθεμένῳ. P. 233, 10 est: τὸν πάσχοντα καὶ τὸν διαθέμενον. — V. 16 sqq. editum est: διὰ τί οὖν τὸ τῶν ὅλων γένος οὐκ ἠγαπήσατε, εἴπερ δικαίῳ φρονήματι τοῦτο ποιεῖν ἐπανείλεσθε; ἀλλ' ἔτι καὶ νῦν ἐρεῖτε· οὐχ ἑωράκαμεν αὐτόν. At vocabulum αὐτὸν non habet, ad quod referatur. Nam vox γένος neutrius est generis, et vehementer dubito, num hoc loco constructio ad sensum, quam vocant, admittenda sit. Itaque quovis pignore contenderim, scriptum fuisse: διὰ τί οὖν Θεόν, τὸ τῶν ὅλων γένος, οὐκ ἠγ. — V. 10 sqq. recipienda erat codicis O scriptura et pro πειρῶντας scribendum: ἐπειρῶντο.

P. 245, 5 sqq. in verbis: τὸ δὲ ὕδωρ οὐχ ὑπὸ πνεύματος τὴν κίνησιν ἔχει, καὶ τὸ πνεῦμα ἀπὸ τοῦ τὰ ὅλα πεποιηκότος Θεοῦ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκτάσεως ἔχει; bina inesse menda, cum sententia ipsa demonstrat tum locus parilis, qui est paullo infra p. 246, 6 sqq.: Καὶ νῦν δὲ ἐκ τῶν ἡττόνων ἐπίγνωθι τὴν τῶν ὅλων αἰτίαν, λογισάμενος ὅτι τὰ πάντα τὸ ὕδωρ ποιεῖ, τὸ δὲ ὕδωρ ὑπὸ πνεύματος κινήσεως τὴν γένεσιν λαμβάνει, τὸ δὲ πνεῦμα ἀπὸ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχει. Etiam Rufinus Recognit. VI, 7: „aqua autem per spiritum movetur". At enim vero non tam agitur de motione, quam de origine aquae. Ergo scribendum est: ὑπὸ πνεύματος τὴν γένεσιν ἔχει. Praeterea omnino non liquet, quid sibi velit locutio: τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκτάσεως, vel: ἐκστάσεως, haec enim scriptura est codicis C, a Dresselio posthabita illi, quam praebet cod. O. Cotelerius interpretabatur: „initium exstantiae", eamque interpretationem, jam per se ineptam, Dresselius, quamvis ἐκστάσεως commutasset cum ἐκτάσεως, reliquit intactam. Apparet, omnino sufficere: τὴν ἀρχὴν, „originem", quod solum altero Homiliarum loco reperimus, et hoc, de quo agimus, revera fuisse in exemplo Rufini, ostendunt verba in Recognit. l. c. „spiritus autem a deo initium habet." Eodem illo Homiliarum loco quum post πνεύματος habeatur: κινήσεως, et vocabulum ἔκστασις „dimotionem e statu" significare possit, facile aliquis conjiciat, verba τῆς ἐκστάσεως primitus post πνεύματος posita fuisse, ita ut verba ὑπὸ πνεύματος τῆς ἐκστάσεως responderint verbis ὑπὸ πνεύ-

ματος κινήσεως altero loco adhibitis. Quam facile fieri potuerit, ut verbum ad antegressum versum pertinens casu transferretur in sequentem, vix opus est monere. — Praeterea locus, qui est v. 15 sqq.: *Διὰ γάρ σὲ — ὁ Θεὸς ἐκέλευσε τὸ ἐπὶ προσώπου τῆς γῆς ὑποχωρῆσαι ὕδωρ, ἵνα καρποὺς ἡ γῆ σοι προσενέγκαι δυνηθῇ, καὶ τρηδόνας ἐποίησεν, ἵνα σοι παρασχῇ πηγὰς καὶ ποταμῶν ῥεῖθρα φανῇ, καὶ ζῶα ἐκβρασθῇ*, nondum est in ordinem redactus. Inepte enim Deus dicitur *τρηδόνας ποιῆσαι, ἵνα ζῶα ἐκβρασθῇ*. Jam compares velim quae leguntur in Recognit. VI, 7: „Propter te ergo dei jussu aqua, quae erat super faciem terrae, secessit, ut terra tibi produceret fructus, cui etiam humorum venas latenter inseruit, ut tibi ex ea profluerent fontes et flumina. Propter te producere jussa est animantia“ cett. Hinc apparet, scribendum esse: — *προσενέγκαι δυνηθῇ, ᾗ καὶ — φανῇ, καὶ ζῶα ἐκβρασθῇ*, ita ut construenda sint verba: *ἵνα καρποὺς ἡ γῆ σοι προσενέγκαι δυνηθῇ καὶ ζῶα ἐκβρασθῇ*, sc. *ἐκ τῆς γῆς*. Cfr. etiam locus, qui est p. 191, 18 sqq.: *ἡ δὲ γῆ ἐκ τούτων* (sc. *τῶν αἱμάτων*) *σφόδρα μιανθεῖσα πρῶτον τότε τὰ ἰοβόλα καὶ λυμαντικὰ ζῶα ἐξέβρασεν*, quamquam quae hic commemorantur animalia non sunt eadem. Is locus simul etiam suffulcit scripturam codicis O: *ἐκβρασθῇ*. — Praeterea adnotatione digna est vox *τρηδών*, idem significans quod *τρῆμα* Reperitur ea, quod ego sciam, praeter hunc locum solummodo apud Hippocratem Definit. med. p. 401, 2 Foes., ubi vocabulum *τερηδὼν* explicatur his verbis: *ἐστὶν ὀστοῦ κατάτρησις ἀπὸ φθορᾶς· τὸ δὲ ὄνομα τῷ πάθει ἀπὸ τῶν συμβεβηκότων τρημάτων, οἱονεί τις τρηδὼν οὖσα*. In quinta Lexici Passoviani editione *τρηδὼν* hoc Homiliarum loco perperam traditur idem valere quod *τερηδών*. In Thesaur. Stephan. edit. Paris. illa vox prorsus est transmissa.

P. 246, 10 sq. in verbis: *ὅπως ἐπιγνοὺς σου τὸ γένος καὶ πρωτογόνῳ ἀναγεννηθεὶς ὕδατι καὶ κληρονόμος καταστῇς*, offensioni esse, quod aqua vocetur primigenita, recte monet Uhlhornius l. c. p. 114, adn. 99. Est autem vocabulum *πρωτογόνῳ* procul dubio corruptum. Emendandi rationem indigitant verba proxime antegressa, v. 8: *τὰ πάντα τὸ ὕδωρ ποιεῖ*. Vox *παντογόνος* reperitur etiam in oraculo Sibyll. apud Zosimum II, 6. — Ceterum dictio *πρωτογόνῳ ὕδατι* legebatur etiam in exemplo, quo utebatur Rufinus, cfr. Recognit. VI, 8, ubi haec sunt verba: „cum autem perveneris ad patrem, agnosces hanc esse voluntatem ejus, ut per aquas, quae primae creatae sunt, denuo renascaris“. — Restat, ut de levioribus quibusdam agamus. Pro *ἐπιγνοὺς* codex C praebet: *ἐπιγνῷς*, et *καὶ*, quod est ante *κληρονόμος*, non habet codex O. Quae edita sunt a Dresselio, ferri nequeunt. Exstitit autem duplex lectio, altera haec: *ὅπως ἐπιγνῷς — καὶ — ἀναγεννηθῇς — καὶ — καταστῇς*, altera haec: *ὅπως ἐπιγνοὺς — καὶ π. ἀγαγεννηθεὶς ὑ. κληρονόμος καταστῇς*. Posteriorem recipere debebat Dresselius.

P. 247 sq. *καὶ* bis positum ferri nequit. Quod Schweglerus conjecit: *ὃ τοὺς βαπτιζομένους — καὶ ῥύεται*, etiam mihi in mentem venit. At non sufficere hunc corrigendi modum, intelligit, qui cum verbis, quae sunt in codicibus Homiliarum: *ἔστι γάρ τι ἐκεῖ ἀπαρχῆς ἐλεῆμον, ἐπιφερόμενον τῷ ὕδατι, καὶ τοὺς βαπτιζομένους ἐπὶ τῇ τρισμακαρίᾳ ἐπονομασίᾳ καὶ ῥύεται τῆς ἐσομένης κολάσεως*, contulerit ea, quae habentur in Recognit. VI, 9: „est enim in aquis istis misericordiae vis quaedam, quae ex initio ferebatur super eas, et agnoscit eos qui baptizantur sub appellatione triplicis sacramenti, et eripit eos de suppliciis futuris.“ Planum est, in exemplo Rufini exstitisse particulam *καὶ* tam inter *ὕδατι* et *τοὺς βαπτιζομένους*, quam inter *ἐπονομασίᾳ* et *ῥύεται*, dum illa sede desideratur in Homiliarum codice C, hac in Homil. cod. O.; porro, Rufinum post prius *καὶ* legisse vocabulum, quod ipsi valere videretur idem atque „agnoscit“. Non dubitamus, quin scriptum reppererit: *γινώσκει*. Paullo supra verbum *γινώσκειν* pluries interpretatus est „agnoscere.“ Praeterea liquet, quam facile illud propter terminationem *-κει* intercidere potuerit post *καί*. — Sequuntur haec verba: *ὥσπερ δῶρα προσφέρον τῷ Θεῷ ὡς ἂν ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος αὐτῶν*

τῶν βαπτισθέντων τὰς εὐποιΐας. Libri mscr. pro ὡς ἄν, quae correctio est Davisii parum apta, praebent: ὅτ' ἂν vel ὅταν. Quum Rufinus l. c. interpretatus sit: „quasi donum quoddam offerens deo animas per baptismum consecratas", suspicetur aliquis, scriptum fuisse: τινα. Nihil enim refert, quod in exemplo Rufini postrema enuntiati verba non erant eadem.

P. 248, 2 receptis verbis: ἀδίκῳ δὲ πρὸς τὸ βαπτισθῆναι, delenda erant verba ἀδίκῳ δ', quae debentur Schweglero, atque punctum, quod est post προπεπραγμένων. Cum codice O ex parte consentiebat exemplum Rufini, cujus haec sunt verba in Recognit. V, 9: „injusto vero, ut peccatorum, quae gessit in ignorantia, remissio concedatur", quae ipsa verba docere poterant Schweglerum, id, quod de conjectura reposuit, collocandum fuisse ante: εἰς ἄφεσιν τῶν ἐν ἀγνοίᾳ προπεπραγμένων. Ceterum eorum verborum, quae sunt in codice O, illa recipienda erat scriptura, quae reperitur in margine a manu recentiore adscripta: πρὸς τῷ β., „praeter baptismum". — Verbis, quae sunt v. 3 sqq.: διὸ εἴτε δίκαιος εἶ, εἴτε ἄδικος, σπεῦσον γεννηθῆναι Θεῷ, ὅτι ἡ ἀναβολὴ κίνδυνον φέρει διὰ τὸ ἄδηλον εἶναι τοῦ θανάτου τὴν προθεσμίαν, τῷ ἐξ ὕδατος γεννῶντί σε πατρὶ διὰ τῆς εὐποιΐας τὴν ὁμοιότητα δείξας. ὡς φιλαλήθης τὸν ἀληθῆ Θεὸν τιμῶν ὡς πατέρα, respondent haec in Recognit. VI, 9 et 10: „Omnibus ergo festinandum est sine mora renasci deo, quia incertus est uniuscuiusque exitus vitae. Cum autem regeneratus fueris per aquam, ex operibus bonis ostende in te similitudinem ejus, qui te genuit patris. Agnovisti enim deum, honora patrem". Turbatum esse aliquid in Homiliis, jam per se clarum est. Jam secundum Recognitiones tentare licet: — τὴν προθεσμίαν. ἀναγεννηθεὶς δὲ τῷ — δεῖξον, ὡς φιλ. cett. Sed verisimilius est, Rufinum, qui saepe liberius interpretatus est, verba „cum regeneratus fueris" de suo posuisse quum scriptum repperisset: εἶτα δὲ, vel simile quid. — V. 11 non erat vilipendenda Schwegleri conjectura: τῷ λογικοὶ εἶναι, quam confirmant etiam Recognitiones V, 10 porrigentes: „utpote rationabiles homines".

P. 249, 1 forsan scribendum: ἀγαθὸν (libri mscr.: κατὰ) γὰρ τὰ ἀληθῆ vel τὸ ἀληθὲς τὸ καθαρεύειν. Cfr. verba proxime sequentia: ὡς ὅτι ἕπεται τῷ ἀγαθῷ τὸ καθάριον, et Recognit. VI, 11: „Bonum est autem et puritati conveniens, etiam corpus aqua diluere. Bonum vero dico", cett. — V. 14 Dresselius recipere debebat codicis O scripturam: αὐτοῦ, quum praesertim etiam apud Matthaeum Evangelistam XXIII, 26 scriptum reperiatur: αὐτοῦ, et Homiliarum scriptor paullo supra, v. 12, usus sit singulari γέμει. Non tamen dixerim, hanc ob caussam ferendam non esse codicis C scripturam: αὐτῶν. Similiter variatam orationem videre est apud Matthaeum, qui paullo ante, v. 25, usus sit plurali γέμουσιν. Hic fuit etiam in exemplo Rufini, interpretatur enim Recognit. VI, 11: „intus autem plena sunt sordibus". Utraque Epitome C. LXVIII praebet γέμει et αὐτοῦ, ut Homiliarum cod. O.

Cum verbis quae sunt p. 250, 1 sq. conferenda, quae leguntur in utriusque Epitomes C. LXVIII versus finem. Utraque scribendi ratio proba est. — V. 18 inepte secundum codicem O interrogationis signum collocatum est post verbum φονεύει.

P. 251, 1 Rufinus, quum in Recognit. VI, 13 interpretatus sit: „nos ne irascamur quidem", ante oculos habuisse videtur: ἡμεῖς μηδὲ ὀργιζώμεθα. Et sic scribendum. Idem quum pro verbis: ἡμεῖς τὴν ἀρχὴν μηδὲ ἐνθυμηθῶμεν, porrigat: „nos ne concupiscamus quidem alienam mulierem", illud vero ferri nullo pacto possit, facile aliquis conjiciat, post ἐνθυμηθῶμεν intercidisse verba: ἀλλοτρίας γυναικὸς ἐπιθυμεῖν. — V. 4 sq. miretur aliquis adhuc patienter tolerata verba: ἀπαξαπλῶς ὀφείλομεν οἱ τὸν ἄπειρον αἰῶνα ἐλπίζοντες κληρονομεῖν, τῶν τὸν παρόντα μόνον εἰδότων, τῶν ὑπ' αὐτῶν γενομένων καλῶν κρείττω ποιεῖν. Rufinus l. c.: „Et per omnia nos, qui aeterni saeculi haereditatem speramus, debemus praecellere eos, qui praesens tantum saeculum norunt". Is igitur in suo exemplari non legit verba: τῶν ὑπ' αὐτῶν γενομένων καλῶν. Et profecto haec

verba adscripta esse videntur a lectore aliquo male accurato, qui adnotatu dignum censeret, opera non dicenda esse meliora quam homines, sed meliora quam opera hominum. — Neque minus corrupta, quae illa excipiunt, verba haec: εἰδότες, ὅτι ἐὰν αὐτῶν τὰ ἔργα τοῖς ἡμετέροις ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἀνακριθέντα ἴσα τῇ εὐποιΐᾳ εὑρεθῇ, καὶ ἡμεῖς ἐναισχυνθῆναι ἔχομεν, αὐτοὶ δὲ διὰ πλάνην τὰ κατ' αὐτὸν ποιήσαντες ἀπολέσθαι. Quis enim non offendat in particula καὶ, quae est ante ἡμεῖς, aut quis probabile ducat, verba τὰ κατ' αὐτὸν genuina esse utpote significantia: „quod ad futurum saeculum"? Et prius quidem mendum tollere licet secundum Rufinum l. c. ita interpretantem: „scientes, quia si opera illorum nostris operibus collata, in die judicii similia inveniantur ac paria, confusio nobis erit, quod aequales invenimur in operibus his qui propter ignorantiam condemnantur, et nullam spem futuri saeculi habuerunt." Scilicet legendum est: ἴσα τῇ εὐποιΐᾳ εὑρεθῇ καὶ ὅμοια, ἡμεῖς cett. Praeterea fieri potest, ut post εὑρεθῇ exciderit: ἤ. Alteri vero mendo interpretatio latina nullam affert medicinam. Neque prodest varia, quae in codice C reperitur, scriptura: καθ' αὐτῶν. Tentaverim equidem: αὐτοὶ δὲ διὰ πλάνην, τὰ καλὰ ὄντα ποιήσαντες, ἀπολέσθαι. Ad verba τὰ καλὰ ὄντα cfr. p. 252, 5 sqq. — Porro minime perfecta est emendatio verborum, quae sunt v. 10 sqq.: εἰ δὲ αἰσχυνθῆναι ἔστιν, τὴν εὐποιΐαν αὐτοῖς ἴσην δείξαντας καὶ οὐ πλεῖον, πόσῳ γε μᾶλλον, ἐὰν αὐτῶν τῆς εὐποιΐας τὸ ἧττον δείξωμεν; Tantum abest enim, ut δείξαντας, quae conjectura est Schwegleri eademque scriptura codicis O, ferri possit, ut lectio codicis C: δείξαντες, a recentioribus editoribus omnino spreta, genuina sit. Sunt autem in illis verbis binae lacunae, in hunc modum explendae: — ἔστιν, ὅτι τὴν εὐπ. αὐτ. ἴσ. δείξαντές ἐσμεν, καὶ cett. Ante τὴν εὐποιΐαν collocatum fuisse vocabulum a vocali incipiens, coniicias etiam ex eo, quod scriptum reperitur ἔστιν, non ἔστι. — Denique v. 13 sq. in verbis: Ὅτι δὲ ὄντως ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ταῖς τῶν πεπλανημένων εὐποιΐαις αἱ τῶν ἀλήθειαν ἐγνωκότων ἰσάζονται πράξεις, ante ἰσάζονται excidisse: οὐκ, ostendere poterant tam ea quae antegrediuntur, quam ea, quae sequuntur. Quod enim ἰσάζεσθαι interpretantur „comparari", error est, quum potius sit „parem esse, haberi".

P. 252, 5 Schweglero adstipulor post πεποιηκότας excidisse censenti: καλῶς. Cfr. v. 11.

P. 253, 1 verba: εἰς τὰς ἐν τῇ θαλάσσῃ πλησίον οὔσας πηγάς, quae repetuntur p. 254, 6 atque exstant etiam in Epitt. C. LXIX, Rufinus in Recogn. VI, 15 sic fecit latina: „in fontibus, qui contigui habentur mari" et „ad fontes mari contiguos". Non dubitarem de mendo postulare verba graeca, si nihil aliud significare possent; certum est enim, de mari ipso esse cogitandum. At vocabulum: πηγαὶ universe „aquas" significat, cujus usus plura exempla ex poetis petita congessit R. Ungerus Theban. Parad. p. 198 sq., scilicet aquas vivas, ad quas denotandas hunc scriptorem usum esse hoc ipso vocabulo, ostendere possunt loci, quos cum eo, de quo agimus, composuit Uhlhornius l. c. p. 98. — V. 7 sqq. minus apte Dresselium de conjectura edidisse: διὸ πρὸ πάντων μέμνησθε ἀπόστολον ἢ διδάσκαλον ἢ προφήτην φεύγειν μὴ πρότερον [ἀκριβῶς] ἀντιβάλλοντα αὐτοῦ τὸ κήρυγμα Ἰακώβῳ — καὶ μετὰ μαρτύρων προσεληλυθότα πρὸς ὑμᾶς, monuit jam Uhlhornius l. c. p. 362, adn. 1. Debentur autem Dresselio verba φεύγειν et ἀκριβῶς, quo posteriore lacunam, quae est in codice O, explendam esse existimavit. Sed neque ea, quae excogitavit Uhlhornius, ferri possunt. Conjecit enim scribendum: — προφήτην μὴ πρότερον [ἀποδέχεσθαι ἢ] ἀντιβάλλοντα cett. Equidem locum in hanc fere speciem refingendum esse arbitror: — προφήτην μὴ προσδέχεσθαι ἕτερον ἢ τὸν παρεστηκότα ἀντιβάλλοντα cett. Sic demum recte habet participium praesentis: ἀντιβάλλοντα. Praeterea liquet, quam egregie παρεστηκότα quadret etiam ad sequens προσεληλυθότα. — V. 14 sq. Dresselius Schweglerum secutus scripsit: ὡς οὖν ἡμῖν τὸν Σίμωνα ὑπέβαλε προφάσει ἀληθείας ἐπ' ὀνόματι τοῦ κυρίου ὑμῶν κηρύσσοντα, πλάνην τε ἐνσπείροντα. At primum vellem

obtemperavisset Schliemanno in libro, quem inscripsit „Die Clementinen nebst den verwandten Schriften", p. 90, pro οὖν scribi jubenti: νῦν. Deinde pro ἡμῖν legendum videtur: ὑμῖν, et viceversa ἡμῶν pro ὑμῶν. Denique, quum praesertim uterque codex praebeat: πλάνην δὲ, reponendum videtur: — προφάσει ἀλήθειαν — κηρύσσοντα, πλάνην δὲ ἐνσπείροντα. — V. 16 pro πρός με scribendum erat: πρὸς ὑμᾶς, nam ὑμᾶς non solum reperitur in loco Matthaei VII, 15, sed flagitatur etiam sententiarum nexu.

P. 254, 9 sq. non probo, quod secundum Davisii conjecturam editum est: ὑπέρ τε τοῦ κοινοῦ καὶ συμφέροντος τῆς ἐκκλησίας τῇ τάξει προσομιλήσας. Uterque Homiliarum codex: τὴν τάξιν. Id ipsum praebent Epitomes alterius libri mscr. Dresseliani C. LXIX, ubi Dresselius ex aliis libris edidit: — τῆς ἐκκλησίας καὶ ὑπὲρ τῆς τάξεως. At equidem persuasum habeo, verba τὴν τάξιν non esse mutanda, sed exstitisse variam scripturam hanc: — ἐκκλησίας καὶ ὑπὲρ τῶν περὶ τὴν τάξιν. Dictio τὰ περὶ τὴν τάξιν idem fere significat quod dictio ἡ τάξις.

P. 255, 4 praestat scriptura: ὁ πολὺς ὄχλος, quae in utriusque Epitomes C. LXX reperitur. Vice versa non intelligo, cur Dresselius in alterius Epitomes C. LXX non receperit scripturam: μήτε ἡμεῖς περίβλεπτοι, quam prior Epitome et Homiliae porrigunt. — V. 8 sqq. haec, licet corrupta, edita sunt ex libris mscr.: τούτου ἕνεκεν βούλομαί σε τὸν Νικήτην καὶ Ἀκύλαν προοδεύειν μου κατὰ συστήματα δύο σποράδην, μανθάνοντες τὰς τῶν ἐθνῶν εἰσέρχεσθαι πόλεις. Haereo equidem jam in verbis: σε τὸν Νικήτην καὶ Ἀκύλαν, quae leguntur etiam in alterius Epitomes C. LXX, dum in prioris Epit. C. LXX scriptum est: σε τὸν Ν. ἅμα τῷ Ἀκύλᾳ, quam correctionem esse facile intelligitur. Namque illa Homiliarum atque Epitomes alterius scriptura significat: te Nicetam et tecum Aquilam". Jam vero secundum Homilias et secundum utramque Epitomen ὁ Πέτρος Νικήτῃ καὶ Ἀκύλᾳ προσωμίλει λέγων et Petro respondent hi ambo, non unus solus Niceta. Exspectabas ergo, eum, qui posuisset: σε, τὸν Νικήτην, additurum fuisse: καί σε, τὸν Ἀκύλαν. Et sic scribendum esset, nisi probabilior emendandi ratio suppeteret. Scilicet post verbum βούλομαι facillime intercidere potuit: ὑμᾶ. Quo facto, quum ex verbo ὑμᾶσ sola superesset litera finalis σ, ortum est σε. Ceterum minime opus est scribere: τὸν Ἀκύλαν, et nescio an injuria Dresselius in Epitomes alterius C. LXX addiderit articulum τῷ, in uno solo codice exstantem, quamquam infra p. 282, 9 sq. legitur: ὁ Νικήτης καὶ ὁ Ἀκύλος ἐκπλαγέντες ἔλεγον; satis enim erat articulum praeposuisse priori nomini proprio. Cfr. etiam adn. ad p. 285, 1. — Porro aperte corruptum est verbum μανθάνοντες. Laudandus tamen Dresselius, quod ex conjecturis Cotelerii: λανθάνοντας et λανθανόντως, neutram in textum recepit. Videtur enim potius scriptum fuisse: μονωθέντας τε. Μονωθέντες idem significat atque: σποράδην ἀλλήλων γενόμενοι, qua locutione hic scriptor utitur loco consimili, qui est p. 256, 15. — V. 14 recipienda erat codicis O scriptura: θέλομεν.

P. 256, 6 quod est, νοεῖν, recte illud servatum ab editoribus, reperitur etiam in alterius Epit. C. LXXI, ubi quid sibi voluerit Dresselius, pro ἐξελέγῃς recipiens: ἐξελέγεις, difficile est ad divinandum. — V. 7 fieri potest, ut ἐπεὶ, quod est in codice O, non debeatur calami lapsui, sed varia sit lectio, respondens illa particulae ὅτι, quae est in Epitomes prioris C. LXXI. Vel sic tamen retinenda videtur codicis C scriptura. — V. 8 quum uterque Homiliarum codex praebeat: ἀνάγκῃ τοῦτο προάγειν, et Epit. alter. C. LXX, aeque atque cod. reg. 804, ἀνάγκῃ (sic enim scribendum erat) τοῦ πράττειν τοῦτο, statuendum erit, in codicibus Homiliarum aut ante τοῦτο intercidisse: τοῦ πράττειν, atque προάγειν nihil aliud esse quam interpretationem ad τοῦτο adscriptam, aut primitus lectum fuisse: ἀνάγκῃ τοῦ πράττειν τὸ προάγειν. — V. 10 pro πολὺ μακρὰν reponendum dico: π. μακροτέραν, sc. ὁδόν. — V. 13 recte Dresselius pro ὅμως

secundum Schweglerum scripsit: ὁμῶς; non item in Epit. alter. C. LXXI versus finem, ubi eadem sunt verba. Eandem inconstantiae culpam saepius contraxit homo doctus; cfr. modo, ut in sola Homilia XII acquiescamus, p. 263, 11 et Epit. alter. C. LXXXI versus finem, p. 266, 1 et 5 atque Ep. C. LXXXIV, p. 268, 9 et Epit. I et II C. LXXXVII, p. 270, 18 et Ep. alter. C. XCI. Attamen semel, in Epit. alt. C. XCVII versus finem, edidit: ὁμῶς, ut in Homil. p. 280, 12.

P. 257, 2 non video, cur Dresselius non receperit codicis O scripturam: ἐπεὶ, quae eadem reperitur in utriusque Epit. C. LXXII. — Praeterea expressis verbis moneo, vix dubitandum esse, quin genuina sit utriusque Homiliarum codicis scriptura: τοὺς ἑτέρους, quam etiam Rufino ante oculos fuisse apparet ex Recognit. VII, 4, reponendaque in utriusque Epit. C. LXXII. — V. 6 scripturam προσταγέντα suffulcit lectio προσταττόμενα, quae est in Epitomes prioris C. LXXII. Cum codice O Homiliarum plane consentiunt codices Epitomes Dressel. (cujus in C. LXXII typothetae errore exaratum est: προσαγέντα, aeque atque C. LXXXIII: προσαγῇ), qui iidem porrigunt ὑποστaίης. — V. 11 sqq. nescio an binarum recensionum sint verba in unum conflata, quarum in una scriptum fuerit: ἐπεὶ γάρ σε, κύριέ μου, ἀντὶ πάντων ἔχω, πατρός τε καὶ μητρὸς καὶ ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν, αἴτιόν μοι γενόμενον διὰ τὸν Θεὸν τῆς σωζούσης ἀληθείας, παραμυθίας τῆς μεγίστης τυγχάνω, in altera vero: καὶ γάρ, κ. μου, ἀντὶ πάντων ἔχων σε παραμυθίας τῆς μεγίστης τυγχάνω. Idem valet de Epit. alterius C. LXXIII, ubi eadem sunt verba, nisi quod σε non est collocatum ante κύριέ μου, sed post ἀντὶ πάντων, quae collocatio, altera aptior, imprimis favet conjecturae nostrae. — V. 14 ante δεδιὼς excidisse: δὲ, ostendit Epit. alterius C. LXXIII. — V. 17 post ἔχω excidit: ὡς. Porro κἂν, quod in utroque invenitur codice, nihil aliud est quam καὶ ἂν sive ἐάν. Scribendum igitur: ὡς καὶ, ἂν μὴ κατά τινα χόλον Θεοῦ, ἀποστῆναί σου ἀδύνατον εἶναι. Pariter in Epit. alterius C. c. ὡς vel etiam ὡς καὶ intercidit post ἔχω.

P. 258, 1 sq. binarum diversarum recensionum videntur esse verba ἐπειδὴ et διὸ. Alterutrum igitur omittendum. Minus probabiliter, opinor, conjecerit aliquis, pro codicum scripturis διὸ πάντῃ vel διὸ πάντοτε scribendum esse: διὰ παντός. Ceterum Dresselius recipere debebat codicis O scripturam: πάντοτέ σοι. — V. 14 ἐκτεθηλυμμένων vix sanum, sed mutandum in: ἐκτεθηλυμένων, quam formam jam a Schweglero commendatam, nunc porrigit Epit. alterius C. LXXIV. Similiter apud Clement. Alexandr. p. 266 corrigendum ἐσθὴς τεθηλυμένη. Etiam apud Lucianum Deor. Dial. V, 3 libri mscr. praebent ἐκτεθηλυμένος. Cfr. praeterea Lobeck. ad Phrynich. p. 34. — V. 16 nescio an praeferendum sit συνιέντα, quod utraque Epitome praebet. — V. 18 erit statuendum, aut verba συνεθέμην ἄν σοι in interrogatione esse posita, aut, ante συνεθέμην intercidisse: οὐ, id quod facillime fieri potuit, quum antegrediatur ἀπεκρίνατο.

P. 260, 6 quum uterque codex praebeat: οὐδεὶς δέ σου ἀληθῶς πρὸς γένους ὑπάρχει; Schweglero et Dresselio genitivo σου praeferendus videtur dativus σοι, quem praebet Epitome prior C. LXXVI. Provocant ad p. 265, 4, ubi sane legitur: πρὸς γένους αὐτῷ ὑπάρχοντι. At p. 123, 4 scriptum legitur: ἀνὴρ πρὸς γένους Τιβερίου Καίσαρος ὤν, p. 301, 2 sq.: τινι πρὸς γένους ὄντι Καίσαρος, p. 304, 13: πρὸς γένους ὑπάρχων Καίσαρος. — Porro p. 260, 8 in verbis: Καίσαρος πρὸς γένος ὄντες, accusativo γένος genitivus γένους substituendus est. Et sic, ut nunc ipsum video, in Epit. alterius C. LXXVII ex libris edidit Dresselius. — V. 13 memoratu dignum est codicem O praebere formam Ματτιδία, quae constanter reperitur in Epit. alterius libris mscr., quum reliquis locis omnibus formam Ματθ. porrigat. Ceterum vera nominis hujusce forma est Ματιδία, quae etiam in numis graecas inscriptiones ferentibus reperitur. — V. 17 nollem receptam codicis O scripturam: δώδεκα. Etiam Epit. alter. C. LXXXI praebet: δέκα.

P. 261, 10 utriusque Homiliarum codicis scripturam: αὐταῖς, nihil aliud esse quam: αὐτοὺς ταῖς, apparet ex Epit. alterius C. LXXVII. Porro, num opus fuerit μηδὲ, quod est ante ἄλλου, mutare in μήτε, dubito. Errat autem Dresselius in adnot. 2 ad Epit. alterius C. LXXVII, quae et ipsa habet: μηδὲ, ut etiam Epit. prior, referens, μήτε esse in Homiliis. Μήτε — μηδὲ significat: „neque — neque vero", quod hoc loco non ineptum. — V. 15 non liquet cur Dresselius respuerit codicis O scripturam ἐνιαυτῶν, quae est etiam in Epit. prior., sed non in Epit. alterius C. LXXVIII. — V. 16 ex codice C receptum videmus: ναυφράγιον, vocem non graecam, sed latinam, quae furcillis erat extrudenda. Idem factum reperimus p. 272, 12 et p. 281, 5. Primo loco deesse vocabulum in codice O, expressis verbis testatus est Dresselius, reliquis duobus quum nullam scripturae varietatem enotaverit vir doctus, etiam codex O vocem ναυφράγιον praebere videri possit. At ego quidem de hoc dubito. Reliquis enim locis, quibus forma ναυφράγιον reperitur in codice C — sunt autem quinque numero —, codex O constanter ναυάγιον exhibet. Semel (p. 309, 1) etiam codex C ναυάγιον tanquam variam lectionem in margine praebet. Quod Dresselius p. 261, annot. 9, e Schwegleri editione transscripsit, Hom. XV, 3 (an 4?) legi ναυάγια, error est. In Epitomes alterius C. CXXIV reperitur sane vocabulum ναυαγία, ut etiam in Epit. pr. C. XCIX, pro quo serioris aevi scriptores inde a Strabone ad naufragium denotandum usurpasse vocem ναυάγιον, monuit Lobeckius Phrynich. p. 519. — V. 17 unice verum ἐκβεβρασμένον, ita ut mireris a Dresselio in Epit. alterius C. LXXVIII receptum: ἐκβεβρασμένων.

P. 262, 10 τοῦτο, quod uterque Homiliarum codex habet, est etiam in alterius Epitomes C. LXXVIII, ubi mireris non correctum a Dresselio. — V. 13 aeque atque in Epit. alterius C. LXXIX scribendum videtur: πεπόνθει ἐν θεοσεβείᾳ. — V. 15 sane praestat: τὸν πονηρόν, ineptum vero est ἢ ante τῷ πονηρῷ, quod editum reperimus in utriusque Epit. C. LXXIX.

P. 263, 9 Dresselius haud dubie reponendam esse censebat formam: οὕτω, tanquam codicis O scripturam. At non constitit sibi vir doctus, cfr. modo, ne plura afferam, p. 264, 9 et p. 265, 16, et utriusque Epit. C. LXXX, LXXXII, LXXXIV. — V. 17 sq. merito recepit πορίζῃ τροφάς quod est etiam in utriusque Epit. C. LXXXI, et p. 302, 15 τροφὰς πορίζομαι, quanquam p. 117, 14 uterque Homil. codex habet: πορίζειν τροφήν, et p. 267, 7 aeque atque in utriusque Epit. C. LXXXIV libri consentiunt in scriptura: κοινὰ πορίζειν.

P. 264, 3 Dresselius recipere debebat codicis O scripturam: πεποιηκέναι. Etiam Rufinus Recognit. VII, 13: „quae fuit causa, ut hoc tibi tantum mali ipsa conferres". — V. 5 quam Dresselius ex cod. O reposuit, scriptura ἦν recte non est recepta in Epit. prioris C. LXXXI, quamvis in duobus libris mscr. reperiatur. Etiam Rufinus prae oculis habuit: ἦ, ut apparet ex Recognit. l. c. — V. 9 quae recte recepta est a Dresselio scriptura codicis O: μήτι, etiam in Epit. utriusque C. LXXXII reponenda erat. — V. 15 idonea non est ratio, qua Davisius removere studuit scrupulos Cotelerii, offendentis in dictione: τοῦ ζῆν τὸν βίον μεταλλάξαι. Notissimum quidem est, quod objecit Davisius, Graecos dicere ζῆν βίον. Hanc locutionem usurpatam aliquis credat loco, qui est supra p. 11, 5: τοῦ νῦν βίου βιαίως τὸ ζῆν μετήλλαξεν. Verumenim vero oblitus erat Davisius, graecum non esse μεταλλάσσειν τινός, sed μεταλλάσσειν τι. Hinc apparet etiam — quod nullumdum sensisse per est mirum —, in verbis ad hunc locum respicientibus, quae leguntur p. 267, 17 et Epit. alterius C. LXXXVI: καὶ οὕτως κἀγὼ τοῦ ζῆν, ὡς ἔφης, μεταλλάξαι δυνηθῶ, mendum inesse. Nimirum post τοῦ ζῆν intercidit: τὸν βίον. Locutio τοῦ ζῆν ὁ βίος idem valet, quod dictio τῆς ζωῆς ὁ βίος, qua de supra ad p. 37, 10 sq. sermo fuit. Videndum autem an etiam verba, quae leguntur, p. 11, 5 huc trahenda sint scribendo: τὸν νῦν βίον βιαίως τοῦ ζῆν μετήλλαξεν. — V. 12 utriusque Homi-

liarum codicis scriptura aptior est ad sententiam quam *ἡμέραν*, quod reperitur in Epit. alterius C. LXXXII. „Horam“ habent etiam Recognitiones VII, 14. Vel sic tamen dubitaverim illam scripturam reponere in Epit. l. c., quantumvis clarum sit, primam vocabuli *ἡμέραν* syllabam facile potuisse oriri ex posteriore antegressi verbi *μίαν* syllaba bis scripta. — V. 17 mihi non videtur probabilis Schwegleri conjectura, pro *εἰπεῖν* scribendum esse censentis: *εἰποῦσα*. — Recognitiones haec habent VII, 15: „Genus quidem mihi et patria quae sit, nec credi facile, nec dici necessarium puto“. Unde aliquis conjecturam capiat, sic fere scriptum fuisse: *γένος μὲν καὶ πατρίδα εἰπεῖν, οὐκ οἶμαι ἀναγκαῖον, οὐδέ με πεῖσαί ποτε δυνηθῆναί τινα.*

P. 265, 1 sq. in verbis: *πλὴν καὶ σοὶ* (sic scr.) *τί διαφέρει τοῦτο μαθεῖν, ἢ μόνον τὴν αἰτίαν, ἧς ἕνεκεν* cett., quae eadem leguntur in Epit. alterius C. LXXXIII, profecto mendum est. Legendumne: — *μαθεῖν μᾶλλον ἢ μόνον* vel *μόνην τὴν αἰτίαν* cett. *Μόνον*, quod est in cod. C et in Epit. prioris C. LXXXIII, fuit etiam in exemplo Rufini, qui Recognit. VII, 15 interpretatus est: „sed caussam tantum sufficit doloris exponere“; *μόνην* praeter cod. O habet Epit. alterius C. LXXXIII. — V. 7 utriusque Homil. codicis scripturam *βουλομένης* servandam fuisse et inter *βουλομένης* et *μήτε* excidisse: *μου*, jam Dresselius monuit in adnot. 5 ad Epit. alterius C. LXXXIII. — V. 9 reponendum: *μιάνω*, quod, ut nunc ipsum video, est in Epit. alterius C. LXXXIII, et v. 11 *ὑποβάλω*, quam codicis O scripturam ejusdem Epit. C. c. praebet. — V. 11 sq. secundum Epit. alterius C. LXXXIII probabile est post *ὡς* et ante *ἔφην* intercidisse: *οὖν*.

P. 266, 1 in aliis libris fuit: *ὁμῶς οὕτως ἐποίησα. ἅμα δὲ τῷ* cett., in aliis vero: *ὁμῶς οὕτως ἐγένετο* (cfr. p. 265, 16). *ἅμα γὰρ τῷ* cett. Hanc alteram scripturam prae oculis habuit Rufinus, quippe cujus haec sint verba in Recognit. VII, 15: „Et ita factum est. Statim enim ut somnium viro enarravi“ cett. Prioris vestigium aliquod remansit in Epit. prioris C. LXXXIV, ubi verba: *ὁμῶς οὕτως ἐποίησα* desiderantur omnino. In Homiliis scribendum erit: — *ἐποίησα. ἅμα δὲ* cett. — V. 2 quod in Homil. codice O deest, vocabulum *ἐμῶν* transmissum videre est etiam in Epit. alterius C. LXXXIV. Similiter in Epit. prioris C. LXXXIV scriptum: *τοὺς δύο υἱούς*. — V. 10 nescio an praeferenda fuerit scriptura *ῥιπισθεῖσα*, quam praebet etiam Epit. alter. C. LXXXIV.

P. 267, 1 sq. uterque Homil. codex praebet: *λοιπὸν σὺ κωλύεις τὴν ὑπόσχεσιν πληρῶσαι τοῦ δοῦναι τὸ φάρμακον;* Contra in utriusque Epitomes C. LXXXVI scriptum legitur: *λοιπὸν σὺ μὴ κωλύσῃς — φάρμακον.* Neutram scripturam prae oculis habuisse videtur Rufinus, qui haec posuerit in Recognit. VII, 18: „tu nunc quid moraris implere quod promiseras, et dare medicamentum“ cett.; at potius: *λοιπὸν σὺ τί ὀκνεῖς* cett. Et hoc ipsum reponendum duco in Homiliis, in Epit. autem: *λ. σὺ μὴ ὀκνήσῃς* cett.

P. 268, 12 quod in utroque Homiliarum codice invenitur: *τὴν ἡμέραν*, praeferendum esse arbitror scripturae: *τῇ ἡμέρᾳ*, quam praebent libri mscr. utriusque Epit. C. LXXXVII.

P. 269, 6 sq. sine ulla corruptelae suspicione edita leguntur haecce: *ἡ δὲ ὥσπερ ἐκ μέθης τὸ λοιπὸν τοῦ σώματος παρεθεῖσα ὑπέστρεψεν ἑαυτήν, ὑποστῆναι δυνηθεῖσα τὸ μέγεθος τῆς ἐλπιζομένης χαρᾶς* cett. At prima verba, quae eadem reperiuntur in Epit. alterius C. LXXXIX, gravi mendo laborare, certum videtur. Volueratne scriptor: *τὸ λεπτὸν τοῦ σώματος παρεῖσα* „debilitatem corporis non curans“? Cum dictione *τὸ λεπτὸν τοῦ σώματος* cfr. vocabulum *λεπτόσωμος*, quod est apud Eustathium ad Homer. Il. p. 1288, 40. Praeterea non dubito quin codicis O scripturae *δυνηθεῖσα* praeferenda sit codicis C lectio: *δυνηθῆναι*, „ut posset“, quae reperitur etiam in Epit. alter. C. c. et procul dubio erat in exemplo Rufini, Recognit. VII, 21 ita interpretati: „ac semet ipsam ad gaudii quod sperabat magnitudinem reparans“.

P. 270, 8 sane Hom. codicum lectione: ὄντως, probabilior videtur Epitomes utriusque C. XCI scriptura: οὕτως, neque tamen subscribo judicio Dresselii in adn. 1 ad Epit. alter. C. XCI prolato. Potius enim quod οὕτως in Epit. prioris XCI ante τήν σε τεκοῦσαν collocatum est, correctori deberi crediderim, qui in illo vocabulo post σε posito offenderet. — Contra μοι, quod v. 13 Homil. codices praebent, non videtur posthabendum utriusque Epitomes scripturae: μου.

P. 271, 8 aut ὁμιλήσας mutetur aut προσθεὶς necesse est. Dresselius in Epit. alterius C. XCII secundum aliquot libros mscr. edidit: ὡμίλησεν. Equidem verisimile duco, in exemplo Rufini lectum fuisse: προστίθησι, nam in Recognit. VII, 24 habetur: „Tum Petrus — loquutus ad turbas, addit etiam hoc", et hoc potius in Homiliis reponendum esse censeo. — V. 10 sanissima est Hom. codicum scriptura et vel ei praeferenda, quod praebent utriusque Epit. libri mscr. C. XCII. — Contra v. 11 praestat: πατρίδα, quod Dresselius l. c. secundum libros in textum recepit. — V. 16 sqq. sic arbitror scribendum: ἔτι δὲ καὶ ἄλλοις πολλοῖς ἀργύρια διανείμας καὶ ταῖς ποτε τὴν μητέρα παραμυθησαμέναις, εὐχαριστήσας, διέπλευσα cett. Scripturam ἄλλοις, quae est in cod. C, particulam καὶ ante verba τὴν μητέρα itemque copulam juxta vocabulum εὐχαριστήσας positam prae oculis fuisse Rufino, probabile redditur his verbis Recognit. VII, 24: „Sed et aliis quibusdam aliquantulum pecuniae distribui, et illis mulieribus quae aliquando solatae dicebantur in miseriis matrem meam, quibus et gratias retuli". Τοῖς ἄλλοις transiit in ταῖς ἄλλαις, postquam καὶ, quod proxime sequitur, intercidit. Verbum εὐχαριστήσας quum jam pridem intellexissem non struendum esse cum antegressis vocabulis, sed accipiendum de gratiis Deo actis, confirmatam vidi conjecturam scriptura: εὐχαριστήσας τῷ κυρίῳ, quae reperitur in utriusque Epitomes C. XCII. Neque opus est verbis τῷ κυρίῳ, quum verbum εὐχαριστεῖν per se solum saepius illo, quem diximus significatu adhibitum reperiatur (cfr. ipsa verba proxime sequentia p. 272, 4); immo haud injuria dixeris addita ab aliquo, qui falsam interpretationem verbi εὐχαριστήσας cavere vellet.

P. 272, 3 post verba Γενομένων δὲ ἡμῶν intercidit aut ἐπὶ τὸ αὐτὸ, quod est vel potius esse debet in Epit. prior. C. XCIII, aut ἐνταῦθα, ut scriptum est in Epit. alter. C. XCIII, aut ἐκεῖ, quod post γενόμενος habetur p. 181, 9, et ante καὶ facillime intercidere potuit. — V. 6 scribendum erat: ἄρα, ut nunc editum video in utriusque Epit. C. c. Eodem modo corrigendum p. 274, 14. — V. 11 recipienda erat codicis O scriptura: ἡ ἄνευ τοῦ φυσικῶς πείθοντος πρὸς οἷον δή ποτε στοργή, quae eadem reponenda erit in utriusque Epit. C. c. — Aeque mireris v. 12 sq. non receptam codicis O scripturam: ὑποδεξαμένην, quam praebet etiam utraque Epit. l. c. — Denique non liquet, qua de caussa Dresselius v. 14 πέπειστο, quod est in cod. O, posthabuerit lectioni cod. C: ἐπέπειστο. Reperitur haec altera forma etiam in utriusque Epit. C. c., at plus semel augmentum syllabicum plusquamperfecti in utroque Hom. cod. omissum videre est, cfr. e. gr. p. 191, γεγένηντο vel γεγέννηντο, p. 257, 2 sq. διαπεφωνήκειν, pro quo in Epit. alter. C. LXXII, non consentientibus libris mscr., repositum: διεπεφωνήκειν, quod habet Epit. prior. C. LXXII, p. 288, 15 πεπιστεύκεισαν, quod habet etiam Epit. alt. C. CVII, dum Epit. prior. C. CVII praebet: ἐπεπιστεύκεισαν.

P. 273, 8 pro ἦν postquam conjeci scribendum esse εἴη, nunc ipsum video, sic legi in utriusque Epit. C. XCIII. — Quae sequuntur verba sic ut hoc loco et in Epit. alterius C. XCIII scripta sunt, bene habent. Contra quod in Epit. prioris C. XCIII versus finem editum est, ferri nequit. — V. 14 pro οὔτε reponendum: οὐδὲ Idem vitium irrepsit in Epit. alterius C. XCIV. In Epit. prioris C. XCIV libri mscr. porrigunt: μηδὲ.

P. 274, 7 editum est: ὁ πᾶς ἄνθρωπος, οὐχ ὅ τις ἄνθρωπος, in Epitomes utriusque C. XCIV: — οὐχ ὅτι εἷς ἄ., ex plurimis libris mscr.; sed in adn. 2 ad Epit. alter. C. c. significavit Dresselius, meliorem ipsi videri illam

scripturam, quam interpretatur: „non hic vel iste homo." Equidem non dubito, quin utraque lectio corrupta sit, ita tamen, ut ea, quam praeter Epit. libros mscr. etiam Hom. cod. C servavit, propius accedat ad id, quod genuinum est. Contenderim autem quovis pignore, primitus positum fuisse: — *οὐχί τις εἷς ἄνθρωπος*. — V. 11 neque ego receperim *παρέχει*, quae varia est lectio in nonnullis libris mscr. Epit. prior. C. XCIV. Nec tamen crediderim, ad participium *παρέχων* mente supplendum esse *ἐστίν*, cujus verbi subintellecti exempla congessit Schaeferus Meletem. crit. p. 43 sq., sed intercidisse potius hoc ipsum verbum, id quod ante vocabula *εἰ δὲ* facillime potuit fieri. — V. 14 nollem scriptum: *μέλλων ποτὲ κρίνειν*. Praeterquam enim quod *ποτὲ* haudquaquam est in Epit. prioris CXV, ubi potius scriptum legimus: *τότε μέλλων κρίνειν*, et *τότε* habetur etiam in Epit. alterius C. XCV, ubi verborum idem est ordo, qui in Homiliis, adverbium *τότε* exquisitiore usu nonnunquam adhibetur ita ut sit: „ubi fient, de quibus dicitur vel dictum est"; cfr. Fritzschii Commentar. in IV Evang. I, p. 431. 143. — V. 16 servanda erat codicis C scriptura: *κρίνει*, quae est etiam in utriusque Epit. C. XCV. — V. 17 bene fecit Dresselius, quod non scripsit: *τιμωρεῖται*. Activo utitur Homiliarum scriptor etiam paullo infra v. 18 sq., p. 275, 16, 277, 15 et 16, 278, 6 et 8 sq., 279, 4 et 6. Vellem autem neque in Epit. alterius C. CXVI admisisset medium *τιμωροῦνται*, quum praesertim proxime sequatur activum *τιμωροῦσι*.

P. 275, 7 dubitare licet, utrum intactum relinquendum sit *ἔνιοι*, quod legitur etiam in Epit. alterius C. XCV, an probandum: *ἐνίοτε*, quod in Epit. prioris C. XCV ex plurimis libris mscr. receptum videmus. — V. 14 omittendum erat *νῦν* secundum codicem O.

P. 276, 1 libri praebent: *ποῖά ἐστιν αὐτοῦ ἴδια, ποῖα δὲ οὐκ ἦν*, contra in Epit. prioris C. XCVI: — *οὐκ ἔστι*, et in Epit. alterius C. XCVI: — *οὐκ εἰσίν*. Non audeo tentare illud *ἦν*, at nescio an pro hoc *εἰσὶν* reponendum sit: *ἔστι*, quamvis probe memor sim eorum, quae disputavi supra ad p. 107, 9 et 218, 1 sq. — V. 10 secundum cod. C scribendum erat: *ἐπεὶ οὖν*, quod ipsum nunc editum videre est in Epit. alterius C. XCVI. — V. 16 *γίνεται*, quod est in cod. Reg. 804, habet etiam Epit. alterius C. XCVI, p. 180, 5, ubi non correctum mireris.

P. 277, 3 cur Dresselius scripturam codicis C: *καθὰ*, praetulerit scripturae codicis O: *καθὸ*, non exputo. Etiam in Epit. alterius C. XCVI reperitur: *καθ' ὅ*. — V. 4 sqq. quae sunt verba: *ἐλεεῖν συνεβούλευσεν ὡς φιλανθρωπίαν ἀσκοῦσιν, καὶ τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς ἐστίν, ἀδικουμένους καὶ ἀπολύειν τῆς καταδίκης τοὺς ἀδικοῦντας*, commutanda esse cum iis, quae reperiuntur in Epit. alterius C. XCVI: — *καὶ τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς ἐστὶ τοῖς ἀδικουμένοις, ἀπολύειν* cett., contendenti Dresselio in adnot. 9 ad Ep. alt. C. c., haudquaquam adstipulor. At fieri potest ut scriptum fuerit: *ἐλεεῖν συνεβούλευσεν ὡς φιλανθρωπίαν ἀσκοῦσι τοῖς δικαίοις ἀδικουμένοις, καὶ, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς ἐστί, καὶ ἀπολύειν* vel *ἀπολύειν* cett. Cfr. p. 278, 4. Corrigenda esse etiam verba: *τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς ἐστί*, jam supra ad p. 212, 7 significavimus. P. 225, 14 hic ipse scriptor posuit: *ὅσον τὸ ἐφ' ἡμῖν*. — V. 12, quum paullo ante, v. 8 sq. legatur: *τοῦ γὰρ παθεῖν πάντως κεκριμένου τινί*, tentare licet: *ἐμοὶ πάντως τοῦ παθεῖν κεκριμένου*. Idem valet de Epit. alterius C. XCVI, ubi eaedem sunt scripturae. — V. 13 scribendum: *ποιοῦμεν*, quod ipsum porrigit Epit. alt. C. XCVI. Subinde eadem Epitome habet: *παρὰ τὸ πρῶτοι ἢ δεύτεροι*. Et profecto scriptura Hom. codicum: *παρὰ τὸ πρῶτοι, δεύτεροι*, ferri nequit. — Etiam v. 15 equidem receperim *εἰδότας*, quod est in Epit. alt. C. c. pariter atque in cod. Reg. 804.

P. 278, 5 ineptam in verbis: *καὶ πάνυ ἁμαρτάνουσιν, πρὸς γὰρ τὸ ἁμαρτάνειν ἑαυτοὺς ἀποδεδωκότες*, particulam *γὰρ* non habet Epit. alter. C. XCVI. Ego tamen non arbitror omnino abjiciendam, sed mutandam in: *γε*. — V. 14 equidem non ausim ante *φιλοῦντας* inserere articulum *τούς*, quem in Epit. alterius C. XCVI libri mscr., uno excepto, praebent. — V. 16 vehementer

dubito, num *προαδικεῖσθαι ἀνέχεται* genuina sit scriptoris manus. Nec tamen ferri potest *προσαδικεῖσθαι ἀνέχεται*, quod in Epit. alter. C. XCVI e libris receptum est. Conjiciat aliquis: *πρὸς τὸ ἀδικεῖσθαι ἀνέχεται*. Licet enim *ἀνέχεται* interpretari: „patiens est".

P. 279, 2 sq. codices Epit. alter. C. XCVI praeter unum omnes porrigunt: *εἰς δὲ τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν ἀποδεδωκὼς οὕτω διάκειται, πενίαν οὐ πεφόβηται* cett. Quae verba ut justo starent talo, Dresselius ante *πενίαν* inseruit: *ὅτι*. Mihi contra probabilius videtur, positum fuisse: *ἀποδεδωκὼς ἑαυτὸν* sive *αὐτὸν, ὡς διάκειται, πενίαν* cett. Dubito autem, num *ἀποδεδωκὼς* solum per se sufficiat. Dictio *ὡς διάκειται* significat: „ut constitutum est". — V. 4 *ἁμαρτάνοντας*, ut cod. Reg. 804, habet etiam Epit. alt. C. XCVI. Quod quin genuinum sit, dubitare non sinit dictio *τοὺς ἁμαρτάνοντας*, quae est v. 6. — V. 8 scr. *ἑνὶ λόγῳ*.

P. 280, 4 sqq. dum scriptum legitur: *ἡ δὲ ὁδὸς τοῦ ταύτην λαβεῖν — μία τίς ἐστιν, ἥπερ ἐστὶ φόβος Θεοῦ. ὁ γὰρ Θεὸν φοβούμενος τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν ἀγαπᾶν μὲν καταρχὰς οὐ δύναται· ἐπεὶ τὸ τοιοῦτον* (*τοιοῦτο* C) *κελεύειν οὐ προσέρχεται τῇ ψυχῇ· τῷ μέντοι πρὸς Θεὸν φόβῳ τὰ ἀγαπώντων ποιεῖν δύναται* cett., Epit. alterius C. XCVII haec habentur: *εἰ δὲ ὅλως τοῦ ταύτην λαβεῖν — μήτις ἐστίν, οὐ πάρεστι φόβος θεοῦ. ὁ γὰρ θεὸν φοβούμενος τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν ἀγαπᾷ· τῷ μέν τοι πρὸς θεοῦ φόβῳ* cett. Facile apparet, prima Epitomes verba non solum minus clara esse, quam prima Homiliarum verba ipsis respondentia, ut Dresselius judicat in adn. 2 ad Epit alt. C. c., sed corrupta et cum his commutanda. Contra secunda periodus ita, ut in Homil. libris mscr. tradita est, ferri nequit. Quippe sententia postulat, ut scribatur: *ὁ γὰρ Θεὸν μὴ φοβούμενος*. Errant autem verba: *καταρχὰς οὐ δύναται*, interpretantes: „non potest principio", quum potius significent: „omnino non potest". — Vice versa paullo post Homiliarum codices veram servaverunt scripturam: *πρὸς Θεὸν φόβῳ*, quae etiam in Epit. C. c. est reponenda.

P. 281, 2, quum recte scriptum reperiatur: *τὴν ἐπὶ*, atque idem editum sit in Epit. prioris C. XCVIII, miretur aliquis in Epit. alterius C. XCVIII intactam relictam esse ineptam scripturam: *ἐπὶ τὴν*. — Ceterum hic et v. 8 atque in Epit. utriusque C. XCVIII scribendum erat: *Βαλανέας*, quam formam praebent aliquot Epit. prioris libri mscr.; cfr. quae adnotavit L. Dindorfius in Thes. Stephaniani ed. Paris. s. v. — V. 9 et in Epit. prior. C. XCVIII recte receptum est: *Πάλτον*, at in Epit. alter. C. XCVIII perperam admissa forma nihili *Πάλταν*. — Eodem versu Dresselio nescio an *Γάβαλα* scribendum fuerit, quamvis forma *Γάβαλαν* exquisitior sit. — V. 14 et in Epit. alterius C. XCVIII receperim ex Epit. prioris C. XCVIII scripturam: *τίς ἂν εἴη*.

P. 282, 6 aptius est, quod in Epit. alterius C. XCIX legitur: *αὐτῆς τὸ γένος*. Ibidem scriptum reperitur: *ἀνατροφὴν*, quod mihi quoque in *ἀναστροφὴν* mutandum videtur. Est autem *ἀναστροφή* „vitae ratio, quatenus factis et moribus conspicitur." — V. 8 *καὶ οὓς* ferri omnino non potest. Genuinam scriptoris manum praestare videtur Epit. alter. C. XCIX, ubi *καὶ* omissum est. Videtur id additum esse postquam *οὓς* transiit in *ὡς*. — V. 16 sqq. quae sunt verba: *πρὸς δὲ τὸ τέλος τοῦ λεγομένου ἀποβλέψαντες, ὅτι ἡμῖν διαφέρει τὰ λεγόμενα, τότε ἑαυτοὺς ὡμολογήσαμεν*, ut in Homiliis, sic etiam in Epit alter C. C leguntur. Contra in Epit. prioris C. C scriptum exstat: *πρὸς δὲ τὸ τέλος νῦν τῶν λεγομένων ἰδόντες καὶ γνόντες ἀκριβῶς, ὅτι περ ἡμῖν διαφέρει τὰ εἰρημένα, τότε ἑαυτοὺς ὡμολογήσαμεν*. Rursus alia erant verba, quae ante oculos habebat Rufinus, interpretans in Recognit. VII, 28: „Adspiciebamus ergo ad finem sermonis, ut si ad integrum de nobis esse constaret, tum fateremur". Hinc profecti in Homiliis et in Epit. alt. sic fere legendum esse conjicimus: *πρὸς δὲ τὸ τέλος τοῦ λόγου ἀποβλέψαντες ἦμεν, ὡς, εἰ ἡμῖν διαφέρει τὰ λεγόμενα, τότε ἑαυτοὺς ἂν ὁμολογήσαιμεν*. Similiter corrigenda existimamus verba, quae sunt in Epit. priore, ubi *ὅτι περ* nihil aliud est quam: *ὡς, εἴπερ*, atque vocabula

νῦν et καὶ γνόντες ἀκριβῶς, quae interpolatori alicui debentur, exterminanda sunt.

P. 283, 11 ut Homil. libri mscr., sic etiam Epit. alter. C. CI habet: βιοῦν τε ἡδέως, et minus credibile est, ἡδέως corruptum esse ex: σεμνῶς, quod in Hom. cod. O reperitur supra scriptum, quam ex: εὐήθως. — V. 12 ex utroque codice editum: ἀδιαφόρως μὴ βιοῦντες τραπέζης ἐθνῶν οὐκ ἀπολαύομεν, in Epit. alter. C. CI contra: ἀδιαφόρως βιοῦντες cett. At enim vero hoc aperte ineptum est. Illud si recipere nolebat Dresselius, sequi debebat Epit. alter. cod. V., pro ἀδιαφόρως porrigentem: διαφόρως, aeque atque Hom. cod. Reg. 804. Etiam supra, p. 55, 16, quum in libris sit: διαφόροις, tentare licet: διαφόροις μὴ χρῆσθαι τροφαῖς καὶ πράξεσιν. — V. 16 in Hom. libris mscr. post πατὴρ exciderunt verba: ἢ μήτηρ, servata illa in utriusque Epit. C. CI, quae etiam in exemplo Rufini erant, ut apparet ex Recognit. VII, 29.

P. 284, 1 verum est inventum Schwegleri: διαφέροντες, quod etiam in utriusque Epit. C. CI reponendum. — V. 2 et in Epit. alterius C. CI versus finem non erat recipienda inepta particula μή. — V. 5 recte scriptum arbitror: θυούσῃ. Etiam apud Rufinum Recognit. VII, 30 habetur: „mihi sacrificanti". Mireris autem, illud non repositum in Epit. alter. C. CII. — V. 6 scribendum erat: τί δεῖ καὶ λέγειν; — V. 8 non dubito, quin vera sit scriptura: ἀντιποιουμένης, quam praebet utraque Epit. C. CII. — V. 16 mireris tanquam sana edita esse verba: χωρὶς τῆς θείας εἰς θεὸν εὐσεβείας. Ineptam vocem θείας non agnoscit Epit. prior. C. CII. Nata forsan est ex: θρησκείας, quod vocabulum quo jure tanquam variam lectionem ad verbum εὐσεβείας adscriptum fuisse suspicemur, ostendunt ea, quae reperiuntur in Homil. codice C et in Epit. alterius C. CII: ἐκτὸς τειχῶν θρησκείας θεοῦ. Sic enim etiam in Epit. altera scribendum, ubi Dresselius intactam reliquit ineptam scripturam: τυχόν. In eodem ejusdem Epit. capite perperam editum est: διεφόνησαν, et: διεφόνησεν.

P. 285, 1 non vituperandum, quod Dresselius respuit scripturam codicis C: καὶ τήν. Deest articulus etiam in utriusque Epit. C. CII. At in Epit. prior. scribendum erat aut: ἐπί τε τὴν ἐμὴν καὶ τὴν τῶν υἱῶν ζήτησιν, aut: ἐπὶ τὴν ἐμὴν καὶ τῶν υἱῶν ζ. — V. 12 probatam nollem conjecturam ad oram cod. O adscriptam. Aptior est enim utriusque codicis scriptura ἐπὶ σοῦ, siquidem valet: „secundum te". — V. 14 scribendum: σὺν σοί. — V. 16 ut editum est: ἑαυτῆς γενομένη, secundum utrumque cod., sic etiam in Epit. prior. C. CIII, quamquam hic variat scriptura, nam pars codicum praebent: ἐν ἑαυτῇ vel ἐφ' ἑαυτῆς. Contra in Epit. alter. C. CIII receptam videre est librorum scripturam: ἐν ἑαυτῇ γενομένη. Genuina manus videtur esse: ἐν ἑαυτῆς γενομένη, cfr. C. G. Cobeti Nov. Lect., Lugd. Batav. MDCCCLVIII in lucem emiss., p. 413. — Praeterea nescio cur recepta non sit codicis O scriptura, quae in annot. 4 affertur.

P. 286, 5 sq. fieri potest ut scriptum fuerit: κἀκεῖ διακρατοῦντες ἡμᾶς cett. Ex διακρατοῦντες pendent verba: ὅπως μή τι προπετὲς λαλήσωμεν τῶν αὐτοῖς μὴ δοκούντων. Errat autem, si quid video, Dresselius, in adn. ad Epit. alter. C. CIV genuinam existimans scripturam: κἀκεῖ δακρύοντας ἡμᾶς λιμῷ — ἐδειμάτουν, ὅπως. Nam δακρύοντας omnino ineptum est. Probabile est autem, ἐδειμάτουν additum esse ab aliquo, qui verba corrigenda esse intelligeret. In Recognit. VII, 32 est: „adfligentes nos fame, verberibus, metu, uti ne quod esset in vero proderemus". Apparet igitur, Rufinum neque δακρύοντας neque ἐδειμάτουν prae oculis habuisse. Etiam ea, quae inveniuntur in Epit. prior. C. CIV, quantumvis diversa a reliquis, nostrae favent conjecturae. — V. 8 nihili est codicis O scriptura Ἰουδαίας. Admittendum erat, quod praebet codex C: Ἰουδαίοις προσήλυτος. Contrario errore paullo infra, v. 15, pro φιλίας in cod. O scriptum legitur φιλίοις. Ἰουδαίοις est etiam in utriusque Epit. C. CIV. — V. 14 Dresselius λέγω δὴ scripsit secundum Epitomen, quamvis uterque codex λέγω δὲ praebeat. Infra, p. 313, 11, 330, 12, 363, 1 Schweglero obtemperavit, λέγω δὴ

corrigenti pro scriptura codicum λέγω δὲ. Aliis tamen locis non item. Utraque locutio et ferri potest et invenitur in codicibus, saepius tamen λέγω δὲ quam λέγω δή. Illa praeter locos jam citatos p. 50, 5 sq., 67, 6, 84, 34, 96, 2, 12, 104, 4, 166, 11, 167, 11, 177, 11, 178, 18, 190, 6, 214, 12 et 15, 216, 1, 16, 218, 13, 221, 11, 293, 8 (in codice O), 327, 1, 344, 4, 361, 14, 363, 1, 390, 15, cfr. etiam δὲ λέγω, 356, 5; haec 221, 17, 242, 2, 248, 12, 263, 16, 288, 9, 290, 14, 293, 8 (in codice C), 299, 16, 380, 5. Alia utriusque formulae exempla collecta habentur apud Boissonadium „Notices", Vol. X, p. 147, et in Thesaur. Stephan. Vol. V, p. 153 extr.

P. 287, 5 sqq. et in Epit. alter. C. CV quae leguntur verba: διὸ καὶ σέ, μῆτερ, εὐχόμεθα, ἵνα ὧν ἡμᾶς κατηξιώθημεν ἀγαθῶν, τούτων καὶ σὺ μεταλάβῃς, aperte vitiosa sunt. Contra correcta est varia lectio, quam praebet Epit. prior. C. CV: διὸ καὶ σὲ, μῆτερ, εὐχόμεθα, ὧν ἡμεῖς κ. ἀ., τούτων καὶ αὐτὴν μετασχεῖν. Illic rescribendum videtur: διὸ καί σοὶ, μῆτερ, cett. Aliam rursus scripturam indigitare videntur verba Recognit. VII, 33: „quod et tibi optamus evenire, sicut et nobis concessit deus". — V. 8 sqq. haec edita sunt ex utroque cod.: αὕτη οὖν ἐστὶν ἡ αἰτία, τεκοῦσα, δι' ἣν ἐνόμιζες ἡμᾶς τεθνάναι, τῷ ἐκείνῃ τῇ χαλεπωτάτῃ νυκτὶ ὑπὸ πειρατῶν ἀρθῆναι ἐν πελάγει, σὲ δὲ νομίζειν ἡμᾶς ἀπολωλέναι. Pro inepto vocabulo τῷ Epit. alter. C. CV porrigit genuinam scripturam: τὸ, ubi eadem sunt verba praeter τεκοῦσα et σὲ δὲ νομίζειν ἡμᾶς ἀπολωλέναι. Contra in Epit. prior. C. CV. scriptum reperitur: αὕτη οὖν ἐστιν ἡ αἰτία, δι' ἣν ἐνόμιζες ἡμᾶς ἐν τῇ θαλάσσῃ τεθνάναι, et in Recognit. VII, 33: „Hinc ergo fuit, mater, quod nos a piratis raptos, tu in mari defunctos esse credidisti". Facile apparet, in Hom. diversarum recensionum scripturas in unum esse compactas. Sed ne ea quidem, quae sunt in Epit. altera, ex una videntur recensione petita esse. Pari ratione turbatum videtur in verbis, quae sunt v. 13 sqq., hisce: ἵνα, φησί, μηδεμία τις ἡμέρα ἄμοιρος γένηται, ἀφ' ἧς τὰ ἐμαυτῆς ἀπέλαβον τέκνα, καθ' ἣν ἂν οὐ συνεστιαθείην αὐτοῖς. Sic cod. O. In cod. C reperitur: ἐν ᾗ μὴ συνεστιάσθην. Ad illa proxime accedunt, quae habentur in Epit. prior. C. CVI, nisi quod vocabulum ἄμοιρος alia est sede collocatum et in uno codice haec invenitur varia scriptura: καθ' ἣν ἂν τοῦ συνεστιαθῆναι. In Epit. alter. C. CVI prima verba sunt eadem, quae in Homil., at post τέκνα habentur haec: μὴ συνεστιαθεῖσα αὐτοῖς, pro quibus in cod. V. legitur: μὴ συνεστιαθῆναι αὐτοῖς. Rufinus, quum in Recognit. VII, 34 nihil reperiatur nisi hoc: „ut ne una, inquit, die damnum patiar consortii et societatis natorum meorum", omnino non legisse videtur verba: ἀφ' ἧς τὰ ἐμαυτῆς ἀπέλαβον τέκνα. Exstiterunt autem duae vel tres scribendi rationes, quarum prima fuit haec: ἵνα μηδεμία τις ἡμέρα γένηται, καθ' ἣν vel ἐν ᾗ ἂν μὴ συνεστιαθείην αὐτοῖς, altera haec: ἵνα μηδεμία τις ἡμέρα ἄμοιρος γένηται τοῦ συνεστιαθῆναι, vel τοῦ με συνεστιαθῆναι αὐτοῖς, tertia haec: ἵνα μηδεμίᾳ τινι ἡμέρᾳ ἄμοιρος γένωμαι τοῦ συνεστιαθῆναι vel μὴ συνεστιαθεῖσα αὐτοῖς. — V. 15 recte fecit Dresselius, quod secutus est Schweglerum, pro ταῦτα corrigentem: ταυτά. At oblitus est, eandem correctionem adhibere Epit. alter. C. CVI.

P. 288, 2 et in Epit. alter. C. CVI post ἐπεὶ et ante πολλῶν intercidisse aliquis dicat: ἄλλως, ut „alioqui", est in Recognit. VIII, 34. In Epit. prior. C. CVI loco vocabuli ἐπεὶ legitur: τάχα γὰρ εἰ μὴ τοῦτο. An in eo acquiescere licet, ut statuatur, ad ἐπεὶ mente supplendum esse: εἰ μὴ τὸν ὑπὲρ ἑαυτῆς ἐφθέγξατο λόγον? Cfr. Vigeri Idiotism. libr. ed. quart. p. 402, adn. — V. 4 merito Dresselius formam barbaram ἐξέφανεν, de qua nuperrime egit Cobetus Nov. Lect. p. 369, secundum Davisium mutavit in ἐξέφηνεν. Genuinam scripturam habet Epit. prior. C. CVII, falsam Epit. alter. C. CVII, quam non correctam ab editore jure quis miretur. — V. 5 scriptura Hom. codicum: αὐτῇ τὴν ξενοδόχον, quae recte etiam in Epit. prior. C. CVII est recepta, praeferenda est ei, quam in Epit. alter. C. CVII e libris edidit Dresselius: αὐτὴν τῇ ξενοδόχῳ.

P. 289, 6 Dresselio recipienda erat codicis O scriptura, ita quidem ut

post ὤμνυεν, quod est v. 4, virgula incideret. — Idem est in Epit. prior. C. CVIII. Rufinus legisse videtur: ὅτι μετὰ τὸν ἀναγνωρισμὸν ὑπὸ τῆς πολλῆς χαρᾶς τροφῆς μεταλαβεῖν οὐκ ἠδυνήθη, interpretatus enim est Recognit. VII, 36: „quia ex quo recognoverit filium prae multo gaudio cibum capere omnino nequiverit.“ "Οτι habet etiam cod. O Epit. alter. C. CVIII. — V. 7 recte Dresselius scripsit: ἐμαρτύρησε. Probum tamen est etiam ἐμαρτύρει, quod editum est in Epit. alter. C. CVIII et prae oculis fuit Rufino, l. c. interpretanti: „testabatur“. At miretur quis, in Epit. prior. C. CVIII repositum: μαρτυρήσει, quod furca erat expellendum. — Quod v. 9 et 11 codicis O lectionem Φαυστινιανὸς sprevit Dresselius, satis mirum est; cfr. modo p. 286, 1. — V. 12 sq. quae est in cod. C scriptura, habetur etiam in Epit. alter. C. CVIII. Videtur ea sic esse corrigenda: ἡμέραν τῆς vel ἀπὸ τῆς ἐπιγνώσεως χωρίσαι τῆς ἡμῶν τραπέζης.

P. 290, 1 sq. quam Homil. codices praebent scripturam, reperitur etiam in libris mscr. Epit. prior. C. CIX, nec dubium est, quin praeferenda sit ei, quae edita est in Epit. alter. C. CIX. Rufinus secundum verba, quae sunt in Recognit. VII, 37: „non nos vincat malignus occasione accepta per affectum matris“, locum rursus aliter scriptum repperisse videtur, sic opinor: πρόφασιν εὑροῦσα τῇ μητρὸς στοργῇ.

P. 291, 1, 2, 16 mireris non receptas codicis O. scripturas: τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιμιξίαν, λυσσῶντα, λοιδορῆται.

P. 292 locum, qui est v. 2 sq., ego sic interpunxerim: ἔστι δὲ αὐτῇ κάλλος, ἡ ἐν τῇ ψυχῇ εὐνομία. μύρου δὲ πνέει, τῆς ἀγαθῆς φήμης. — Subinde in manuscripto Dresseliano revera e codice O enotatum reperio: φόρεα, quae vox est nihili. Scribendum procul dubio: φάρη, cui correctioni favet etiam codicis C scriptura φορεῖ. — V. 19 mireris non receptam codicis O lectionem: πῶς τὴν ἀόρατον προαίρεσιν σωφρονίσει; pro qua etiam codex C spondet, sed admissam Schwegleri conjecturam: πρὸς τὸν μὴ ὁρῶντα πῶς σωφρονήσει.

P. 293, 3 et 5, Dresselio recipiendae erant codicis O scripturae: ἐσομένην Θεοῦ κρίσιν, et: ἔρχεσθαι. De posteriore cfr. v. 11. Contra V. 14 praeferenda erat codicis C lectio: πενομένῳ.

P. 294, 11 equidem non mutaverim codicum scripturam: βλέπεται, sc. ἡ μοιχεία.

P. 295, 4, recipienda erat codicis O scriptura: εἰ. Secundam vocabuli εἴτε, quod codex C porrigit, syllabam dissographiae, quam vocant, deberi, facile apparet.

P. 296, 1 sqq. haec reperiuntur edita: τοσοῦτον ἀγαθὸν σωφροσύνη. εἰ μὴ ὅτι νόμος ἦν, μηδὲ δίκαιον ἀβάπτιστον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν, τάχα που τῶν ἐθνῶν οἱ πεπλανημένοι διὰ σωφροσύνην μόνον σωθῆναι ἐδύναντο. At quis non videat, in primis verbis aliquid esse turbatum? Scribendum procul dubio: τοσοῦτον ἀγαθὸν σωφροσύνη, ὅτι, εἰ μὴ νόμος ἦν, cett. Praeterea corruptum videtur vocabulum μόνον. Conjiciat aliquis: μόνην. Sed probabilius duxerim: μόνον οὐ. Spondent pro his emendationibus, si quid video, verba in Recognit. VII, 38 posita haecce: „In tantum autem pudicitia, inquit, deo placita est, ut etiam his qui in errore sunt positi, nonnihil gratiae in praesenti conferat vita“. — V. 12 sq. non erat vilipendenda codicis O scriptura: ὅπως ἐν σκεπεινῷ τῆς θαλάσσης τόπῳ ἐλθόντες τὰ τοῦ βαπτίσματος σχεδιάσωμεν, quamvis in margine adnotatum sit de postremis quattuor verbis: παρένθετον (sic enim scribendum) καὶ νόθον. Reperitur illa ipsa scriptura in Epit. prior. C. CIX, nisi quod pro ἐλθόντες legitur: γενόμενοι. Cum codice C, cujus scripturam repraesentendam curavit Dresselius, consentit Epit. alter. C. CIX, hoc uno excepto, quod vel in ea non reperiuntur verba: ἐν ἀκατασκόπῳ. Hinc suspicetur aliquis, haec verba ex interpretamento verborum: ἐν σκεπεινῷ, orta esse. Sed dubitare licet, num jure. Certe ei, qui scripturam βαπτίσαι δυνηθῶμεν amplexus fuerit, non erunt tentanda. Neque prorsus idem significant dictiones ἐν σκεπεινῷ τόπῳ et ἐν ἀκατασκόπῳ. Σκεπεινὸς τόπος est „locus

a ventis tutus", γαληνὸς τόπος, ut appellatur v. 15 sq. Ἀκατάσκοπος apud Clementem Paed. III, p. 256 A est „ab exploratoribus tutus". Ἐν ἀκατασκόπῳ hoc loco interpretandum „clam". Cavendum vero ne, qui hic dicitur σκεπεινὸς τῆς θαλάσσης τόπος, confundatur cum eo, qui p. 297, 16 appellatur ὁ σκεπεινὸς τόπος. Is enim est „opertus locus", non in ipso mari situs, idem, qui p. 297, 1 sq. audit: κρυφαῖος τόπος. — Ceterum ut alibi sic etiam in Homil. et in Epit. utr. C. CIX et CX de forma adjectivi variant libri mscr., praebentes σκεπεινὸς et σκεπηνὸς et σκεπινός. Postremam formam, quae in Homil. ex codice C recepta est, omnium minime tulerim, quippe quae apud infimae demum aetatis scriptores usurpata esse videatur. At formae σκεπεινὸς et σκεπηνὸς cur dubiae esse fidei perhibeantur in Thes. Stephan. ed. Paris. s. v. σκεπηνός, non intelligo. — V. 14 aperte praeferenda erat lectio codicis C.: ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν γενομένων ἡμῶν, quam praebet etiam utriusque Epit. C. CX. — Eodem versu secundum Epit. priorem scribendum: καὶ μεταξὺ, atque hujus Epitomes scriptura reponenda etiam in Epit. alter., ubi quod C. CX editum est: μεταξὺ πέτρων τινῶν γαληνὸν καὶ καθαρὸν τόπον εὐπορησάντων, ne tum quidem veri esse simile crediderim, quum pro εὐπορησάντων repositum fuerit: εὐπορούντων. — Mirum est quod verba v. 16 et p. 297, 1 sq. posita: καὶ λουσάμενοι, ἐλθόντες ἐπὶ τὰς γυναῖκας παρελάβομεν. καὶ οὕτως ἐν κρυφαίῳ τόπῳ πορευθέντες εὐχόμεθα, omnino transmissa sunt in utraque Epit., quum tamen — ut taceam de loco, qui est C. CXI, mox accuratius tractando — in utraque, C. CXII, haec reperiantur verba ad rem, quae illis traditur spectantia: θαλάσσῃ ὑμᾶς λελουμένους εἰς τὸν ἀπόκρυφον τόπον ὑποχωρήσαντας ἰδὼν cett. Vix ac ne vix quidem a me impetrare possum, ut tantam fuisse Epitomatoris negligentiam existimem. Quare censeo, in Epitomis lacunam esse statuendam.

P. 297, 1 facile aliquis conjiciat: ἐπανελθόντες τὰς γυναῖκας παρελάβομεν. At equidem non ausim quidquam mutare. — V. 4 non liquet cur Dresselius codicis O scripturam: καὶ ταύταις ταῖς γυναιξὶν, posthabuerit ei, quae est in codice C: καὶ ταῖς αὐταῖς γυναιξὶν. Neutra tamen apta est. Erat enim mater inter ipsas mulieres antea commemoratas. In Epit. prior. C. CX nihil est nisi: καὶ ταύταις. Equidem censeo, primitus scriptum fuisse: μόνοις ἡμῖν συνεῖναι τῇ μητρὶ ἐπέτρεψεν, reliqua autem verba ex adnotatione correctoris male seduli orta esse. — V. 9 quae jure ex codice O recepta est et in Epit. prior. C. CX reperitur, formam συνειστιάθημεν, mireris non repositam in Epit. alter. C. CX. — V. 10 καὶ, quod est ante καθεσθεὶς non male omittitur in Epit. utriusque C. CXI. — V. 12 tolerari nequit καὶ, quod est ante αὐτός, in Epit. utriusque C. CXI recte transmissum. — V. 13 sq. Homiliae habent: ἅμα τῷ ὑμᾶς, φησίν, ἀποστῆναι, γέρων συνεισῄει ἐργάτης, περιέργως κλέπτων ἑαυτόν, quod ipsum est in utriusque Epit. C. CXI, nisi quod in Epit. priore scriptum reperitur: ἀποστῆναί μου, γέρων τὶς (sic) συνῄει περίεργος, κλ. ἑ., et in Epit. altera: ἐργάτης, περίεργος κλ. ἑ. Facile apparet, alteram verborum partem optime servatam esse in libris mscr. Homiliarum. Ἐργάτης et περιέργως etiam Rufinus scriptum repperit, cujus haec sunt verba in Recognit. VIII, 1: „Senex autem quidam pauper, et ut apparebat ex habitu operarius, curiose ex occulto observare nos coepit." At mirum est, nullumdum offendisse in vocabulo ἀποστῆναι. Jam unum solum verbum συνεισῄει monstrare poterat, illud mutandum esse in ἐπιστῆναι. Accedit, quod res, qua de sermo est, acta non est postquam discesserunt Faustinus, Faustinianus, Clemens et reliqui viri, sed post reditum ipsorum; non ἐν σκεπεινῷ τῆς θαλάσσης τόπῳ, sed ἐν κρυφαίῳ τόπῳ, qui commemoratur p. 297, 1 sq. Corruptelae ansam praebuisse videtur confusio duorum locorum diversorum, quam supra, adn. ad. p. 296, 12 sq. cavendam esse monuimus. Per se intelligitur, in Epit. prior., recepta emendatione ἐπιστῆναι, etiam μου mutandum esse. — In Homiliis post ἑαυτόν puncto incidendum est. In Epit. priore quae proxime sequuntur verba ad idem enuntiatum pertinentia, ita sunt scribenda: καὶ βουλόμενος

ὁρῶν αὐτὸς μὴ ὁρᾶσθαι. — Deinde turbatum aliquid est in Epit. altera, ubi καὶ non est ante προκατασκοπήσας et sequentia verba usque ad εἰσελθόντες construuntur cum antegressis, tum vero pergitur: εἶτα λάθρα ἐκβὰς ἠκολούθησεν ἐν εὐκαίρῳ τόπῳ προσελθὼν cett. Quae corrigenda sunt ex Homiliis vel ex Epit. priore.

P. 297, 5 non video cur Dresselius spreverit codicis O scripturam: ὑπὸ τὸν ἀπόκρυφον τόπον ὑποχωρήσαντας, quamvis etiam Epitomae C. CXII pro ὑπὸ habeant: εἰς. — V. 6 sqq. et in Epit. alter. C. CXII legitur: καὶ ἐπειδὴ εὐχομένους εἶδον, ὑπεχώρησα· ἐλεήσας δὲ ὑμᾶς ἀνέμεινα, ὅπως ἐξιοῦσι προσομιλήσας πείσω μὴ ἀπατᾶσθαι. Sic etiam in Epit. prior. C. CXII, nisi quod hic pro ἐλεήσας δὲ reperitur: καὶ ἐλεήσας. In his si genuinum est ὑπεχώρησα, senex dicit, se secessisse, sed in ipso loci secreti introitu restitasse, ut Petri comites exeuntes opperiretur. At cur, quaeso, prius quam hi secessit? Praeterea aliter narratur res p. 297, 16. Denique in Recognit. VIII, 2 nullo verbo traditur antea secessisse senex, sed haec sunt verba: „observans ergo de occulto quid in secreto ageretis, orantes inspexi; miseratus igitur errorem vestrum, opperiri coepi, usquequo egressos alloquerer“ cett. Aut igitur vehementer erro aut scriptum erat: οὐχ ὑπεχώρησα, ἐλεήσας δὲ cett. Quod in Epit. priore reperitur, jam longius abest a genuina scriptoris manu; est enim nihil aliud quam depravata scriptura liberius mutata. — Pro eo quod est v. 17 sq., in Epit. prior. C. CXII ex aliquot utriusque Epitomes codicibus ante ἐν ποίαις reperitur editum: καὶ. Quod quum ineptum sit, conjiciat aliquis, primitus scriptum fuisse: — καὶ τίνων καὶ πόθεν, ἐν ποίαις cett. Cfr. adn. ad p. 57, 6. At praestat, opinor, acquiescere in eo, quod codices Homiliarum et reliqui Epitomarum libri mscr. praebent.

P. 299, 2 recte Dresselius scripsit: ἔχειν, quod est etiam in Epit. prior. C. CXIII; at in Epit. alter. C. CXIII intactum reliquit: ἔχον. — V. 11 particulam ἢ variae scripturae indicium esse censeo.

P. 300, 5 vellem Dresselius repraesentasset ordinem verborum, qui est in codice O, exhibente: ἢ κυλλὴν τὴν χεῖρα ἔχει. Sic etiam Epit. alter. C. CXIV. — V. 6 ego scripserim: τὸ σῶμα, quod est in utriusque Epit. C. CXIV. — V. 9 nescio an pro corruptis vocibus παράσχω vel παρασχῷ scribendum sit: παρασχήσω, ut voluit Schweglerus, quamvis etiam Epit. alter. C. CXIV porrigat: παρέξω. — V. 10 non video, cur Dresselius non receperit τὸ τοιοῦτον ex codice O, quum praesertim paullo ante, v. 8, τοιοῦτόν τι in utroque codice legatur. Omnino hic scriptor potius hac, quam altera forma: τοιοῦτο, uti solet. — V. 18 neque omittere licet μεγάλως secundum codicem O., quanquam hic consentientes habet libros mscr. Epit. prior. C. CXV, neque tolerandum est illud adverbium non mutatum. Vel sic tamen non crediderim, in eo nihil latere nisi: μεγάλα, quod ex cod. O receptum est in Epit alter. C. CXV, sed conjicio μεγάλως ortum esse ex: μεγάλ' ὅσ', h. e. μεγάλα, ὅσα.

P. 301, 4 praeferendus videtur ordo verborum, qui reperitur in codice C et in Epit. alter. C. CXV. In Epit. prior. perperam transmissum est: ἔργοις. Contra fieri potest ut verba τῇ γενέσει ab interprete aliquo addita sint. Praeterea vereor ne v. 5 et in Epit. alterius C. CXV turbatum sit. Certe σοὶ ante λόγῳ collocatum minus placet. — V. 13 non erat recipienda particula καὶ, quam neque Epitomae agnoscunt. — V. 15 in libris mscr. tam Homiliarum quam Epitomarum C. CXV ante βουλομένη intercidisse videtur negatio.

P. 302, 6 scriptum oportuisse: πολλοῦ δὲ χρόνου διελθόντος ὡς οὐκ ἔλαβε γράμματα παρ' αὐτῆς αὐτὸς cett., ostendit Epit. alter. C. CXVI. Etiam libri mscr. Epit. prior. C. CXVI servaverunt: ὡς. — V. 14 post ἐτελεύτησεν commate, non puncto majore, erat incidendum. — V. 16 sqq. secundum codicem O sic scribendum erat: ταῦτα τοῦ γέροντος εἰπόντος συνιδών, ὅτι, ὃν ἔλεγεν γέροντα τεθνάναι, οὗτος αὐτὸς ἦν, ἐξ ὧν ἔλεγεν, ὁ

πατὴρ ὁ ὑμέτερος, οὐκ ἐβουλήθην τὸ καθ' ὑμᾶς cett. Sic etiam Epit. alter. C. CXVII.

P. 303, 15 sqq. ex verbis: *οἴμοι ἄνερ, ἡμᾶς ἀγαπῶν κρίσει μὲν αὐτὸς ἐτελεύτησας, ἡμεῖς δὲ ζῶντες φῶς ὁρῶμεν καὶ τροφῆς ἄρτι μεταλαμβάνομεν,* id quod quintum tenet locum non dubito quin vitium traxerit. Neque enim opinor quemquam in ea fore sententia ut censeat, vocabulum *κρίσει* explicandum esse ex verbis p. 304, 18 sqq. positis hisce: *οὐ γὰρ ἠδυνάμην, περὶ τῶν ἐμοὶ ἠγαπημένων τὰ μέγιστα ὡς περὶ θανόντων κρίνας, πρὸς τὴν τοῦ βίου τρυφὴν ἑαυτὸν ἀποδιδόναι.* Conjicio equidem scriptum fuisse: *ἐκεῖ σὺ,* vocem *ἐκεῖ* de tempore usurpatam esse existimans, ita ut fere idem significet, quod vox *ἔκπαλαι* v. 13 posita, et in sequentibus oppositum habeat vocabulum *ἄρτι*, quod non solum in Homil. codice O, verum etiam in libris mscr. Epit. prior. C. CXVIII reperitur.

P. 304, 4 Dresselius secundum codicem O scripsit: *οἱ δὲ ὑπὸ χαρᾶς αἰφνιδίου διεφώνουν ἀμφότεροι, καὶ λαλεῖν ἀλλήλοις βουλόμενοι, ἀφασίᾳ συσχεθέντες ἐκ τῆς ἀπλήστου χαρᾶς οὐκ ἐδύναντο κρατεῖν.* Codex C loco praepositionis *ἐκ* praebet copulam *καί*, ut saepius confusae sunt hae voces. Praepositionem porrigit etiam utraque Epitome C. CXVIII. Ea autem si genuina est, desideratur objectum verbi *κρατεῖν*. Jam Epit. prior pro *κρατεῖν* habet: *ἐπέχειν ἑαυτούς.* At non est dubium, quin haec verba sint interpolata. Pari verisimilitudinis specie aliquis dicat, delendam esse praepositionem *ἐκ,* ita ut verba *τῆς ἀπλήστου χαρᾶς* pendeant ex *κρατεῖν.* Neutra mutandi ratione sententiae succurritur, quae tum demum salva erit, quum *κρατεῖν* fuerit expulsum. Apparet enim, ad verba *οὐκ ἐδύναντο* cogitatione esse supplendum: *λαλεῖν ἀλλήλοις.* Nimirum pro *οὐκ ἐδύναντο κρατεῖν* primitus scriptum erat: *οὐκ ἐδ. πρῶτον* vel *τὸ πρῶτον.* His verbis aptissime annexa erant, quae proxime sequuntur: *πλὴν μετ' οὐ πολὺ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ· ἔχω σε, Φαῦστε* cett. Minus aptum est, quod in utraque reperitur Epit.: *καὶ μετ' οὐ πολὺ* cett., a seriore illud manu profectum. — V. 6 Dresselius suo jure secundum codicem O scripsit: *μικρῷ πρόσθεν. Μικρῷ τάχιον,* quod praebet codex C, habetur etiam in Epit. alter. C. CXVIII. Eadem dictio infra p. 312, 12 in utroque Hom. codice invenitur. Cfr. etiam Epit. alter. C. CXXVII.

P. 305, 5, Dresselius repraesentare debebat verborum collocationem in codice O repertam. — V. 11 praestat scriptura: *μοι*, quam porrigit utraque Epit. C. CXX. Contra p. 39, 15 recipiendum erat: *μου,* quod praeter codicem C reperitur etiam in utriusque Epit. C. XVI. — V. 13 sqq. editum est: *ὑποπτεύω οὖν μήπως ἃ μὲν ἀκριβοῦσιν, ἀληθεύουσιν, ἃ δὲ πταίουσιν, ἀμαθίᾳ πάσχουσιν,* et paullo infra, p. 306, 1 sq.: *ἄπεχε, μή πως, περὶ ὧν ἀληθεύουσιν, ἐπιτυγχάνουσιν, καὶ οὐχὶ ἀκριβοῦντες λέγουσιν.* Utroque loco particulam *μὴ* cum indicativo praesentis constructam porrigunt etiam Epitomae C. CXX, nisi quod priore loco Epit. alterius codex O habet: *ἀληθεύωσιν,* quod receptum mireris a Dresselio, praesertim non mutato simul verbo *πάσχουσιν.* Ego nihil omnino novandum arbitror, quum is, qui loquitur, indicet simul, putare se, ita esse, ut veretur; cfr., ut alia taceam, Godofr. Hermanni adnot. ad Sophoclis Ajac. v. 272. Ceterum pro *ἄπεχε,* quod etiam in utraque Epit. receptum videre est, reponenda erat varia lectio Epit. al. ap. Cotel.: *ἔπεχε,* h. e. *σκόπει,* post quam vocem etiam in Evang. Lucae XI, 35 invenitur *μὴ* cum indicativo praesentis constructum. — V. 16 priores partes non tribuerim lectioni *μόνην,* quae neque in Epit. altera reperitur. — Ibidem et in Epit. prior. C. CXX sine mora praeferenda erat scriptura: *πάντως.*

P. 306, 4 scribendum opinor: *τοῦ,* pro *τὸ.* — V. 6 sq. quod editum est, recte habet, reponendumque etiam in Epit. utriusque C. CXXI. — V. 11 et 14 Dresselio recipiendae erant lectiones codicis O, quarum posterior vel per se scripturae codicis C praeferenda. Cum codice O de hac consentit Epit. prior et fere etiam Epit. altera. Ad illam proxime accedit Epit. prior. C. CXXI.

P. 307, 4 quae jure spreta est codicis C scriptura, eam in Epit. alter. C. CXXII repositam videre est nulla adhibita mutatione. — V. 13 ferri posse videtur scriptura codicis O.: μέχρις οὖν ὅτε περὶ τούτου πείσομεν σε. Μέχρις ὅτε cum indicativo futuri constructum est etiam p. 88, 11 sq.; cum indicativo imperfecti p. 368, 10 sq.; at etiam cum conjunctivo aoristi, non addito ἂν, p. 333, 7, ut in Epit. utriusque C. CXXIII editum est, quamquam libri mscr. aut magis aut aeque favent scripturae, quam habet Hom. cod. O.

P. 308, 3 post αὐτοὺς excidit: γὰρ, quod servavit Epit. alter. C. CXXIV. — V. 6 praestat secundum codicem O omittere verbum ἔφη. Consentit Epit. pr. C. CXXIV. — V. 8 sola vera est codicis C scriptura: ἀσχολίαι. Ipse, ut nunc video, retractavit suam sententiam Dresselius in adn. 1 ad Epit. alter. C. CXXIV. Praeterea dicat aliquis praestare scribere: τοῖς μὲν πεπιστευμένοις, et sequens ἀπιστοῦσι intactum relinquere; certe haec mutatio facilior ea, quam commendavit Davisius. At enim obstant utrique emendandi rationi ea, quae leguntur in Epit. alterius C. CXXIV, nisi forte sunt interpolata. — Quae v. 13 sqq. leguntur, retintegranda sunt ex eis quae habentur in Epit. alterius C. CXXIV, ubi tamen pro γινομένων scribendum erat: γενομένων, et σοῦ pro σού.

P. 309, 2 verba corrupta καὶ ἀπρασίαι, quae desunt in codice O, ut in utriusque Epit. C. CXXIV, in textum, quem vocant, recepit Dresselius ex codice C; id quod equidem haud vituperaverim, modo alterum recte emendetur. Scribendum autem: καὶ ἀπαρτίαι. Sermo est de venditione Nicetae et Aquilae, quo de vid. p. 286. Hac ipsa venditione effectum erat, ut juvenes graecis disciplinis erudirentur; unde apparet, quam apte haec res verbis proxime sequentibus commemoretur. — Quae v. 4 sq. posita sunt verba, adhibenda erant ad corrigenda ea, quae ipsis respondent in Epit. alter. C. CXXIV. — Cum eo, quod v. 7 e codice C verborum in perpetuitatem receptum est, cfr. Eccl. VIII, 11: Ἐπληροφορήθη καρδία υἱῶν τοῦ ἀνθρώπου ἐν αὐτοῖς τοῦ ποιῆσαι τὸ πονηρόν. At nescio an magis genuinum sit πληροφορηθῆναι sic nude positum, ut est in utriusque Epit. C. CXXIV. — In iis, quae proxime sequuntur, cur Dresselius formam εὐθὺς a codice O praebitam spreverit, non exputo, quamquam etiam εὐθὺ ferri posse concedo, cfr. Lobeck. ad Phrynich. p. 144 sq.; neque opus erat, τέκνα, quod deest in codice O, ex libro C recipere, quum τὰ δίδυμα per se optime stare possit. — V. 8 sq. aut in verbis: καὶ τοὺς σοὺς ἀπολαβεῖν intercidit: σε, aut pro σοι συνελθεῖν scriptum erat: σε σ., similiter atque paullo ante v. 5 est: συνελθεῖν Κλήμεντα. Alterutra emendandi ratio adhibenda etiam Epit. alter. C. CXXV. — V. 12 et in Epit. alter. C. CXXV scribendum videtur: ἐμὲ ἐννοίαν μὴ ἔχειν περὶ τοῦ ὑπὸ σοῦ κηρυσσομένου λόγου, pro: ἐν ἐννοίᾳ μὴ cett. Cfr. Epit. prior. C. CXXV. — V. 13 sq. prorsus inepta est codicis O scriptura: προτρεπόμενά μοι, in textum recepta, aptissima contra lectio codicis C: προτρεπομένου με, quam habet etiam Epit. alter. C. CXXV.

P. 310, 7 secundum utrumque codicem recte editum est: καὶ τῷ αἴροντι αὐτοῦ τὸ ἱμάτιον προσδιδόναι καὶ τὸ μαφόριον. Contra quae in Epit. alter. C. CXXV recepta est scriptura: μαφώριον, non erat admittenda. Matthaeus V, 40 et Lucas VI, 29 pro eo quod est μαφόριον commemorant χιτῶνα. Sequitur hos is qui Epitomen priorem composuit, C. CXXV. Utrum hinc concludendum est, maforium ab eo, qui primus μαφόριον posuit pro χιτῶνα, acceptum esse in eam sententiam, ut idem valeret, quod „tunica"; an potius statuendum erit, illum hominem „muliebre tegumentum capitis, colli ac humerorum" — sic enim μαφόριον recte interpretatur Suicerus Thesaur. ecclesiast. Vol. II, p. 322 — substituisse in locum tunicae, quoniam in eo offenderet, quod dominus noster Jesus Christus eum, ad quem ipsius verba sunt directa, juberet ipsum plane nudum incedere? Varias vocabuli, quod etiam „scapulare" valere docet Du Fresne Glossar. ad Script. med. et infim. Latin. T. IV, p. 491, significationes congessit hic

idem vir doctus l. c., p. 311, ubi traditum reperitur, „maforteum“ usurpari de tunica tam muliebri quam virili. — V. 10 ferri poterat: καὶ ὅς, quod praeter codicem O praebet etiam Epit. alter. C. CXXVI, pro scriptura codicis C: καὶ ὁ πατήρ, quamquam fatendum, illud usui hujus scriptoris minus respondere. — V. 13 scriptum oportuisse: ὀφείλοι, monuit Dresselius adn. 4 ad Epit. prior. C. CXXVI et adn. 3 ad Epit. alter. C. CXXVI.

P. 311, 6 recte fecit Dresselius, quod non obtemperavit Schweglero, ἡδέως pro ἀδεῶς scribendum esse suspicanti. Ἀδεῶς significat „pro arbitrio, quantumlibet“, quo significatu cum ἀφθόνως conjungitur, e. g. apud Philonem De Cherub. Vol. I, p. 157, l. 9.: πᾶσιν ἀδεῶς καὶ ἀφθόνως χρώμεθα, cfr. quae congessit Hasius in Thes. Stephan. ed. Paris. Vol. I, p. 625. — V. 15 ego ex codice O receperim: δέ, contra secundum codicem C scripserim: προφήτης παρών.

P. 312, 5 sqq. probabiliorem iis, quae adhuc propositae sunt, hanc ego duco restitutionem: οἱ δὲ τὰ τῆς μελλούσης βασιλείας κρίναντες λαβεῖν, οὐδενὸς ἄλλου ἀπολαύουσιν τῶν ἐνταῦθα (ὡς ἀλλοτρίου βασιλέως ἴδια ὄντα αὐτοῖς νοσφίζεσθαι οὐκ ἔξεστιν) ἢ ὕδατος μόνου cett. Verbo ἀπολαύειν usus est hic scriptor etiam paullo infra v. 14; ὡς est: „quandoquidem nam“. — V. 9 Dresselio recipienda erat codicis O scriptura: ἐφεῖται. — V. 10 pro παντὸς ὁρῶντος faciliore quam Schweglerus mutatione scripserit aliquis: πάντ' εἰςορῶντος. P. 344, 10 sane scriptum legitur: τοῦ πάντ' ὁρῶντος Θεοῦ. — V. 11 recipienda erat codicis O scriptura: θέλεις.

P. 313, 2 nescio an scribendum sit: τοῖς τὰ ἐσόμενα ἑλομένοις ἀγαθοῖς ἀνδράσιν οὐδὲν συνυπάρχουσιν, similiter atque paullo infra, v. 6, scriptum legitur: πολλὰ τοῖς τὰ ἐσόμενα ἑλομένοις συγχωροῦσιν. — V. 3 sqq. et in Epit. alter. C. CXXVI secundum Epit. prior. C. CXXVI reponendum arbitror: νῦν με πέπεικας — πλεονεκτοῦσι. καὶ διὰ τοῦτο cett. — V. 7 sq. et in Epit. alter. C. CXXVI quod legitur: ὅτι τὰ ὅμοια οὐ παρέχουσιν ἐκεῖ τοῖς ἐνταῦθα αὐτοῖς συγκεχωρηκόσιν, ἃ αὐτοὶ αὐτοῖς συνεχώρησαν, ego quoque vitio laborare existimo. Fieri potest ut verba: ἃ αὐτοὶ αὐτοῖς συνεχώρησαν, ex adnotatione ad verba τοῖς ἐνταῦθα αὐτοῖς συγκεχωρηκόσιν spectante in perpetuitatem verborum irrepserint. — V. 15 Dresselio recipienda erat codicis O lectio: παθήματα, licet infra, p. 314, 7 et 10 πάθη exhibentis.

P. 314, 3 sq. qui est locus, secundum codicem O, quocum consentit Epit. prior. C. CXXVII, Dresselio sic erat scribendus: εἰ γὰρ ἐν πᾶσι τὰ κτήματα προξενεῖν οἶδε τοῖς ἔχουσιν ἁμαρτήματα, ἡ τούτων ὁπωςποτε στέρησις ἁμαρτιῶν ἐστὶν ἀφαίρεσις. Ei vero, qui in altera, quam codex C praebet, scriptura acquiescere maluerit, certe secundum Epit. alter. C. CXXVII constituendus erit locus. — V. 5 sq. nescio an sufficiat τὰ mutare in καί. Qua voce recepta pendet etiam αἱρεῖσθαι ex δεδειλες, nec opus videtur sumere, ad ἐφ' ἑκάστῳ additum fuisse. εἶναι. Cfr. Aeschyl. Suppl. 956 Well.: ὡς ἐφ' ἑκάστῃ διεκλήρωσεν Δάναος θεραποντίδα φερνήν. — V. 6 secundum codicem O sic scripturam: τί δὲ καὶ τὰ πάθη εἰ δικαίως πάσχομεν; καὶ ὁ Πέτρος· δικαιότατα. Nondum persanatus locus. Scribendumne: τί δὲ κατὰ τὰ πάθη; ἦ δικαίως πάσχομεν; καὶ cett.: „Quid vero quod attinet ad afflictiones? Num“ cett. Mirum est, in utriusque Epit. C. CXXVII deesse verba καθὼς — πάσχομεν. Opinor casu transmissa esse. — V. 12 interpungendum erat: τί δέ; οὐ cett. — Quod v. 16 receptum est participium πενόμενον, etiam in Epit. alter. C. CXXVII repositum oportuit.

P. 315, 4 et in Epit. alter. C. CXXVII intercidit verbum finitum ad vocabula: ἢ ἐπιορκῶν, ἢ ψευδόμενος, ἢ ἀπίστως βίους, pertinens, hujus fere significationis: „deprehenditur“ vel „peccat“. — V. 6 sqq. recipienda erat codicis O scriptura: ἀλλ' ὅτι μηδὲν ἁμαρτάνοντες ἐπὶ μόνῳ τῷ τὴν ἐλεημοσύνην μὴ ποιεῖν, διὰ τὸ μὴ ἔχειν, καταδικασθῆναι οὐκ ἔχουσι. — V. 12 quod in Homil. invenitur: ὀφείλω τῇ τάξει τὸν λόγον ἐκθεῖναι, in Epit. alter. C. CXXVIII partim casu corruptum partim consulto mutatum videre est in: ὀφείλοντι τῇ τάξει τὸν λόγον ἐκθήσομαι. Etiam magis interpolata sunt verba, quae leguntur in Epit. prior. C. CXXVIII. Equidem ne ἐκθεῖναι

quidem mutare ausim, quamquam infra p. 318 sq. Homiliarum scriptor pluries usus sit medio ἐκθέσθαι, ut taceam ipsam dictionem λόγον ἐκθέσθαι inveniri p. 46, 15. Similiter infra, p. 354, 13 sqq., sine ullo discrimine usurpantur dictiones θεῖναι νόμον et θέσθαι νόμον. — V. 18 Dresselio sine haesitatione recipiendum erat συνήθων e codice O, quod praebet etiam utraque Epit. C. CXXVIII.

P. 316, 5 cur mutaretur dictio ἀπ' αὐτῆς ἑσπέρας, quam praebet etiam utraque Epit. C. CXXIX, nulla omnino erat caussa. Significat illa idem quod ἀφ' ἑσπέρας εὐθὺς apud Thucyd. III, 112 et Xenophont. Conviv. p. 223 D.

P. 317, 3 non erat spernenda codicis O scriptura: τὰ νῦν, quae reperitur etiam in Epit. prior. C. CXXX. Cfr. etiam adn. ad p. 398, 12. Contra paullo ante recte non est recepta Hom. codicis O atque ejusdem Epit. scriptura πεπιστωμένων, quamquam πιστοῦσθαι interpretari liceat „fidem accipere", et supra, p. 235, 7 jure intacta relicta est utriusque codicis lectio πιστοῦται. Cfr. 319, 15. — V. 4 reponendum: αὐτῶν τῶν τὰς, quod habetur in Epit. alter. C. CXXX. — V. 13 legendum: ἢ γὰρ οὔκ; ἀπόκριναί μοι, quod jam voluit Davisius; nisi quod praestat, pro οὔκ scribere: οὔ. Locutione: ἢ γὰρ οὔ; usus est hic scriptor etiam p. 46, 13. — P. 353, 3, ubi cod. C habet: ἢ οὐχ; cod. O praebet: ἢ οὔ. — V. 15 secundum codicem O, quocum consentit utraque Epit. C. CXXXI, transmittendus erat articulus ὁ, qui neque in iis, quae proxime sequuntur, additus est nomini Πέτρος, cfr. p. 318, 3 et 15, p. 319, 5. — V. 16 quae in cod. O est, dictionem: ὀργῇ πεπρησμένον, porrigit etiam Epit. alter. C. CXXXI, estque ea procul dubio praeferenda scripturae ὀργῆς πεπλησμένον, quam habet Epit. prior. C. CXXXI, a manu correctoris, ut opinor, profectam. — V. 16 sq. receptae lectioni praestat codicis O scriptura: ὅπερ ἀνοίκειόν σοί τε ποιεῖν καὶ ἡμῖν τοιούτων ἐπακούειν. Cfr. adn. 1 et 2 ad Epit. alter. C. CXXXI.

P. 318, 3 recipienda erat codicis O scriptura: καὶ ὑφ' ἑτέρῳ κρίνοντι τοὺς λόγους δοτέον, quam porrigit etiam Epit. pr. C. CXXXI, pro eo quod codex C praebet: καὶ εἰς ἕτερον οἱ λόγοι γενέσθωσαν. — V. 12 item secundum codicem O et Epit. prior. C. CXXXII scribendum erat: εἰ γὰρ τἀληθῆ βούλει μαθεῖν, non secundum codicem C: εἰ δὲ τἀληθῆ ἀκοῦσαι ἐθέλῃς, pro quo postremo vocabulo in Epit. alter. C. CXXXII rectius scriptum legitur: θέλεις. — V. 16 non satis erat τὸν, cui favet etiam locus qui est p. 319, 2, recepisse, sed etiam omissum oportuit ψεύσματος, quum ἐλέγξαι per se solum significet „erroris convincere". Cum Hom. codice O de hoc quoque loco plane consentit Epit. pr. C. CXXXII. — V. 17 codicis O scriptura ferenda non esse videtur nisi pro ἐκεῖνος repositum fuerit: ἐκείνῳ, quod vocabulum construendum erit cum τὸ αὐτὸ. Codicis C lectionem integram servavit Epit. alter. C. CXXXII, ubi scriptum reperitur: ὡς ἀληθεύων τὸ αὐτὸ οὐ λέγει.

P. 319, 2 pro οὐκ ἄλλως, quod est etiam in Epit. prioris C. CXXXII, ex Epit. alter. C. CXXXII reponendum videtur: οὐ καλῶς. — V. 3 codicis C scripturam: δοξάζεις, spretam Dresselius ipse se corrigens in Epit. utriusque C. CXXXII e libris recepit. Eodem versu non erat quod sperneretur codicis O lectio: φημί, quam praebet etiam Epit. pr. C. CXXXII.

P. 320, 9 sq. nescio an legendum sit: πάλιν δὲ τῷ γεγράφθαι, ita ut verba σημαίνει et θέλει de Deo sint praedicata. — V. 13 dissoluta, ut nunc sunt, verba vix esse toleranda existimo, sed probabile est scriptum fuisse: καὶ τῷ εἰπεῖν, vel: τῷ δὲ εἰπεῖν. — V. 14 sqq. ex auctoritate librorum mscr., ni fallor, sic scribendum erat: θεοὶ οἱ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν μὴ πεποιηκότες ἀπολέσθωσαν· ὡς τῶν μὴ πεποιηκότων ἀπολλύσθαι μελλόντων. Quamvis enim p. 323, 1, ubi idem Jeremiae locus affertur, in utroque codice scriptum sit: θεοί, οἳ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολέσθωσαν, et haec eadem verba reperiantur in interpretatione graeca Jeremiae, tamen, praeterquam quod servata est codicis O scriptura verbis aliis eandem referens sententiam, illam ipsam scripturam prae oculis fuisse

librario, cui debemus codicem C, inde probabile fit, quod verborum, quae in hoc codice desunt, transmissio facillime ex eo explicatur, quod oculi scribae a verbis μὴ πεποιηκότες transmigraverint in verba μὴ πεποιηκότων.

P. 321, 6 recipienda erat codicis O lectio: διακρινεῖ, quae eadem habetur Psalm. LXXXII, 1. — V. 17 scriptum oportuit: καὶ εἰσὶ.

P. 322, 6 non vituperaverim equidem quod Dresselius non recepit codicis O scripturam: ἡμῶν, quamvis ea consentiat cum eo, quod est Deuteron. VI, 4. — At non laudo, quod v. 18 non curavit codicis O lectionem ἄρχοντα, quae ipsa invenitur Exod. XXII, 28, quum praesertim ex illo codice receperit: σου. Nec profecto intelligo, quo jure Uhlhornius l. c. p. 128, adn. 40, scripturam ἄρχοντα correctori deberi censeat. — Praeterea ex illo veteris Testamenti loco v. 17 ante οὐ κακολογήσεις inserendum est vocabulum θεοὺς, quod, ut hoc Homiliarum loco facillime intercidere potuit, ita in utroque codice servatum videre est supra p. 320, 10.

P. 323, 11 sq. haud scio an legendum sit: καὶ πρὸς τὸ εἰπεῖν με, οὐ δεῖ κακολογεῖν θεούς, ἐπήγαγες πρὸς τοῦτο τὸ δεῖξαι, ὅτι cett. Similis est locus, qui proxime sequitur v. 13 sq.: πρὸς δὲ τὸ εἰπεῖν με, ὅτι δεῖ θεοὺς λέγειν —, καὶ πρὸς τοῦτο ἔδειξας, ὅτι cett. Sic autem scriptum oportuit secundum cod. O.

P. 324, 16 ferenda videtur utriusque codicis scriptura: ἀπολειφθείσης βοηθείας, accipienda ita fere, ut factum est in interpretatione latina, ubi redditur: „deficiente auxilio". — V. 18 recipienda erat codicis O scriptura: ἀλλάξει. Infra p. 326, 13 Dresselius ipse reposuit codicis O lectionem εἰ βούλει. Pariter p. 354, 10 p. 357, 3 et 14, p. 369, 12 huic, non alteri codici, obtemperavit scribendo: εἰ ἔχεις et εἰ ἔχει. Contra, p. 372, 2 posthabuit codicis O scripturam: εἰ ὁμολογήσεις lectioni codicis C: εἰ ὁμολογήσῃς, p. 339, 13 et p. 375, 5 codicis O lectionem: εἰ ἔχει, codicis C. scripturis: εἰ ἔχῃ et εἰ ἔχοι. P. 347, 10 recepit codicis C scripturam: εἰ χρῄζῃ, quamquam codex O praebet: εἰ χρῄζει, p. 364, 6 ἐκτὸς εἰ μὴ θέλῃς, quod est in cod. C, ubi cod. O habet: θέλεις, p. 370, 10 εἴγε θέλῃς, codicis C scripturam, pro qua codex O porrigit: εἴγε θέλεις. Attamen etiam codex O in Homilia XVI, cujus hic solius rationem habuimus, exhibet exempla conjunctionis εἰ cum conjunctivo constructae. P. 335, 6 in utroque libro mscr. reperitur: εἰ ἔχῃ. Ubi an indicativus sit reponendus dubitare liceat ei, qui potissimum sequi codicem O apud animum suum constituerit. Contra p. 348, 13 sq. minime tentanda est utriusque libri mscr. lectio: ἐκτὸς εἰ μὴ τραπῇ. Etiam p. 349, 2 libris de scriptura: εἰ ἴδῃ, consentientibus obtemperandum erit.

P. 325, 4 dicat aliquis voluisse hunc scriptorem: οὐδενὶ γάρ ἐστιν ἡ μόνη γνώμη Σίμωνος. — V. 5 credas fere, post ἐγὼ intercidisse: γοῦν. — De loco, qui est v. 12 sqq., probabiliter disseruit Uhlhornius l. c. p. 172.

P. 326, 3 ego sine mora receperim codicis C scripturam δίδους σοι σημεῖα, quum Deuteron. XIII, 1 legatur: καὶ δῷ σοι σημεῖα, et σοι ut in codice O intercideret facile fieri potuerit propter sequentes literas ση —. — Paullo infra aut v. 16 pro οὔτε scribendum: οὐδὲ, aut v. 17 οὔτε pro οὐδὲ.

P. 327, 10 non receptam mireris e codice O justam formam παρέδοσαν. Praeterea quaerendum, sitne verum, quod in adn. 3 traditur, codicem O praebere: εἰδῶμεν. Videtur potius intelligendum esse: ἰδῶμεν.

P. 328, 7 pro εἰ scribendum esse opinor: ἢ. — V. 9 interpungendum erat: τοῦτο λέγειν ἐστίν, οὐκ ἀποδεικνύειν. — V. 10 sq. quae leguntur verba: διὰ τί οὐ νοεῖς, ὅτι τὸ μὲν αὐτογέννητον τυγχάνει ἢ καὶ ἀγέννητον, τὸ δὲ γεννητὸν ὂν τὸ αὐτὸ λέγεσθαι οὐ δύναται, etiamnunc emendatione egent. Schweglerus pro τὸ μὲν conjecit scribendum esse: ὁ μὲν. At obstat neutrum genus verborum αὐτογέννητον et ἀγέννητον. Verosimilius est, excidisse post τὸ μὲν vocabulum: γεγεννηκὸς. Porro pro ὂν τὸ αὐτὸ, quae conjectura est Davisii, codex C praebet: ὄντα αὐτὸν, codex O: ὄν, τὰ αὐτὰ. Quae posterior lectio recipienda esse videtur; plurali enim numero uti poterat hic scriptor, quia de pluribus uno sermocinatur, quippe de eo,

quod est *αὐτογέννητον*, et de eo, quod est *ἀγέννητον*. — Post verba proxime sequentia: *οὐδ' ἂν τῆς αὐτῆς οὐσίας ὁ γεγεννημένος τῷ γεγεννηκότι*, quum lacuna reperiatur in codice O, Dresselius inseruit: *αὐτόν*, minus apte, opinor. Ego malim: *εἴη*. — V. 18 obtemperatum oportuit Schweglero.

P. 329, 7 in verbis: *ἓν ἔστι τὸ ἀσύγκριτον*, Schweglerus pro *τὸ* volebat: *καί*. Facilior mutatio verbi *τὸ* in: *τι*. — V. 10 sqq. verba Simonis interrogantis: *μὴ γάρ τοῦτό ἐστιν αὐτοῦ ἀπόρρητον ὄνομα* cett., et Petri respondentis: *ἐπίσταμαι ὅτι τοῦτο οὐκ ἔστιν αὐτῷ τὸ ἀπόρρητον ὄνομα*, necessasarium videtur ut magis inter se exaequentur. Scribendum igitur, opinor, et v. 10 et v. 13: *αὐτοῦ τὸ ἀπ. ὄν.* — V. 14 vocula *καί*, quam praebet codex O, minime significat: „et quidem". Priusquam hoc credam, scribam: *κατὰ τὸν τῆς προαιρέσεως λόγον*. At videntur verba, quae sunt v. 14 sqq., construenda esse ita: *καὶ τῷ τῆς προαιρέσεως λόγῳ τὸ λεγόμενον ὄνομα τοῦ μὴ λεγομένου πρόοδός ἐστιν*.

P. 331, 2 scribendum videtur: *ἴσως δὴ ἰδεῖν βουλομένη, τίς σοι τὰ ὅμοια φρονεῖν τολμήσει*. Postremam vocem porrigit codex O, nec video, cur spreta sit a Dresselio. Alia indicativi in oratione obliqua adhibiti exempla exstant p. 65, 13, p. 229, 9, p. 281, 2 et 14, p. 349, 7, p. 352, 5. — V. 8 mireris non receptam codicis O scripturam: *ἐπεχέθη*, apud recentiores scriptores idem quod *ἐπεχύθη* valentem, quo de cfr. Lobeck. ad Phryn. p. 731 sq. — V. 11 scribendum: *γάρ ἐστιν*.

P. 333, 1 nescio an jure spreverit Dresselius codicis O scripturam: *προσέρχεσθε*, quamvis non omnino ineptam.

P. 334, 17 vix dubitandum est, quin legendum sit: *τὸν ἑκάστου ὑμῶν — νοῦν*.

P. 335, 4 spretam nollem codicis O scripturam: *ἠπίους*. — V. 14 recipienda erat codicis O scriptura *ἀποκτέννει*, aeque atque infra, p. 398, 9 sq., ubi idem respicitur veteris Testamenti locus. Pari modo p. 336, 9 obtemperandum erat codici O, scribendo: *ἀποκτέννοντος*, et: *τὴν δὲ ψυχήν*. Etiam apud Matth. X, 28 scriptum legitur: *ἀπὸ τῶν ἀποκτεννόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι*. De forma *ἀποκτέννω* egit Sturzius de Dialect. Alexandr. p. 128.

P. 336, 6 et 9 ego reposuerim codicis O scripturas: *οὗτος* et *τὴν δὲ ψυχήν*. Cum verbis: *τὴν ψυχὴν μὴ δυναμένου τι ποιῆσαι*, cfr. p. 339, 8 sq., ubi codex O, cui obtemperatum oportuit, porrigit: *ὅ τι ἂν οὖν τις ποιήσῃ ἄνθρωπον*.

P. 337, 2 omittendum erat *καὶ* secundum codicem O. — V. 9 recte offendit Schweglerus in voce *καί*. Eliminanda est, nisi forte credere mavis, *καὶ* esse: *κατά*, et scriptum fuisse: *κατὰ σοῦ διαλ.*

P. 338, 1 nescio an scribendum sit: *ἵνα μὴ εἰς τοῦτον τὸν λόγον τὸν πάντα τῆς προθεσμίας δαπανᾷ χρόνον, καὶ οὕτως αὐτῷ συμβήσηται* cett. *λόγον* praebet codex O. *Τοῦτον τὸν λ.* dicens scriptor intelligit *τὸν τῆς ἀποδείξεως λόγον*, de quo sermo est. *Δαπανᾷ* (codex O: *δαπανᾶ*) probabilius quam *δαπανῷ* (codicis C) propter sequens *συμβήσεται* a codicibus praebitum, quippe in quo potius *συμβήσηται* latere videtur quam *συμβήσαιτο*, neque enim opinor, futurum positum fuisse. — V. 4 Schwegleri conjectura *ἐκφέρειν* prorsus est inutilis: *ἐπὶ πλεῖον* significat: „admodum, affatim, saepe", ut saepius. — V. 6 sq. obtemperandum erat codici O, porrigenti: *ἵνα ἡμῖν τι — μὴ ἀνόητον ᾖ*.

P. 339, 16 sq. quum in codice O post *πιστεύειν* reperiatur lacuna, probabile est hoc loco posita fuisse, quae interciderunt, et ne *καὶ* quidem certum est. — De v. 7 sqq. vid. quae adnotabuntur p. 318 sq.

P. 340, 2 recipienda erat codicis O scriptura: *ἡμῖν*, quum praesertim vocabulum propter locum, quem tenet, facilius cum *ἀνάγκη* construatur quam cum *παρέχειν*. — V. 3 aperte interpungendum: *περὶ τόπου ἐρῶ καὶ Θεοῦ. τόπος* cett. Vidit hoc etiam Uhlhornius l. c. p. 175, adn. 33. — V. 4 Uhlhornius pro *ὢν* scribendum esse animadvertit: *ὄν*. At *ὂν* per se solum ferri non potest, dicendum erat: *τὸ ὄν*. Duplici autem ratione restitui potest

locus, aut sic: πῶς γὰρ τόπος ὢν τὸ ὂν cett., aut ita: π. γ. τ. τὸ ὂν εἶναι δύναται; — V. 6 πληροῖ ego scripsi; apographum Dresselii praebebat: πληροῦ, solo, opinor, calami errore. — V. 9 tentet aliquis: κενὸν οὖν ὂν cett.

P. 341, 1 scripserim: καὶ ὃ ἂν αὐτοῦ μέρος (sic jam Davisius) λαμπρὸν μὴ γένηται. — V. 8 sqq. quae leguntur verba pluribus mendis inquinata restituere conatus est Uhlhornius l. c. p. 174, adn. 32. Et δείκνεῖται quidem scribendum esse pro δείκνυται, certum est. Confunduntur haec vocabula etiam paullo infra p. 342, 5. Contra dubito, an μόναις non sit probabilius quam νομοῖς, quod Cotelerius corruptae codicum lectioni μόνοις substituit. — Verba quae leguntur v. 9 difficilia sunt ad emendandum. Dresselii conjectura καθυπάρχων quin vera non sit, non dubito, quanquam concedo, non esse nimium tribuendum ei, quod etiam paullo infra verbo simplici ὑπάρχων usus est hic scriptor. Fieri enim potest, ut variatum sit. Cfr. etiam adn. ad p. 351, 3 sq. Quum pro δις, quod est in libro O, codex C exhibeat: δείς, equidem censeam, parvam, quae in codice O sequitur, lacunam sic esse explendam, ut scribatur: δεσπότης. Vocabulum καρδία eo, quem nunc tenet, loco, ferendum non esse, jam ex eo intelligitur, quod infra p. 342, 1 sqq. legitur: τοῦτο οὖν τὸ ἐξ αὐτοῦ πανταχόθεν ἄπειρον ἀνάγκη εἶναι καρδίαν cett. Scilicet postquam supra v. 9 periit subjectum, vocabulum καρδία ex hoc ipso loco invectum est. — V. 13 quod recepit Dresselius, vocabulum τρισεπάπειρος, procul dubio corruptum est. Primum enim aliunde incognitum est; neque de nihilo, nam praepositionis ἐπὶ usus ineptus esset, (quod apud Hesychium conjunctim scriptum vulgatur, ἐπάπειρα, jam pridem constat ortum esse ex: ἐπ' ἄπειρα). Deinde, etiamsi τρισεπάπειρος interpretari liceret „triplici ratione infinita“, tamen sententia male haberet. Nam verbis τὴν ἀπ' αὐτοῦ ζωοποιὸν καὶ φρόνιμον ἐκτείνουσα φύσιν revera idem continetur quod verbis proxime antegressis: ἀπ' αὐτοῦ—βρύουσα τὴν ζωτικὴν καὶ ἀσώματον δύναμιν. Inepta igitur sunt illa verba, nisi in enuntiato, ad quod pertinent, simul novi aliquid proferebatur. Equidem non dubito quin illud τρις — vel τρεῖς — sic enim scriptum in cod. C — omnino sit eliminandum. Potest ut ortum sit ex posteriore antegressi vocabuli πλάτος syllaba bis scripta. At probabilius etiam duco, natum esse ex adnotatione: γρ. εἰς, ad verborum ἐπ' ἄπειρον, quae procul dubio primitus scripta legebantur, id quod prius est, adscripta. Hoc si probaveris, habebis sententiam aptissimam, quae eadem infra p. 342, 10 similibus verbis repetitur: καὶ ἀπ' αὐτοῦ τὴν εἰς ἄπειρον ἔκτασιν λαμβάνει (τὰ ἐξ ἄπειρα), quae ipsa ansam dedisse illi adnotationi jure tuo dicas.

P. 342, 4 scribendum esse: ἐξ ἀπεράντων, monet Uhlhornius. Cfr. v. 9 sq. At mirum est, quod nullusdum intellexit, in iis, quae sequuntur, verba ὧν ὁ μὲν — ὁ δὲ — εἰς οὓς non habere, quo referantur, et necessarium esse, ut aut scribatur τὸ μὲν — λαβὸν, τὸ δὲ — εἰς ἃ —, aut statuatur, intelligendos esse ἐξ ἀπεράντους, quum tamen v. 9 appellentur τὰ ἐξ ἄπειρα, vel post ἀπεράντων intercidisse substantivum masculini generis. — V. 8 nescio an recipienda sit codicis O scriptura: συνετέλει. — Contra v. 12 praestare videtur codicis C lectio: ὡς, „quandoquidem, nam“. — V. 14 aut scribendum erat: πῇ μὲν πέραντος, πῇ δὲ ἀπέραντος, aut omittenda erant verba: πῇ δὲ ἀπέραντος, utpote idem fere significantia quod: πῇ δὲ ἀκατάληπτος.

P. 343, 1 quo jure praepositionem διὰ a Davisio in textum illatam retinere potuerit Dresselius recepta codicis O scriptura: τὴν μετουσίαν ἔχων, non liquet. Contra delendum erat punctum majus post verbum ὑπάρχων locatum. — Praeterea v. 2 ἦν ex judicio Davisii in ᾖ mutandum erat. — V. 4 in verbis: ἐν χειμῶνι ὥρας οἱ ἀτμοὶ τῶν ὀρῶν, quod Schweglerus scribendum proposuit: χειμῶνος ὥρᾳ, cui non veniat in mentem? At haec mutatio minime talis est, quam probabilem quis vocaverit. Ei, qui sibi persuaserit, construenda esse verba: ὥρας οἱ ἀτμοί, et sic accipienda:

„vapores quales anni tempori proprii sunt“, in eo, quod libri praebent, acquiescere licebit.

P. 344, 7 recipienda erat Schwegleri correctio: τὸν δίκαιον. Cfr. etiam v. 17 et p. 345, 5. — V. 13 sq. pro λοιποὺς scribendum: λειτουργούς. Usurpatur hoc verbum de iis, qui numen divinum colunt, apud scriptores tam profanos quam sacros.

P. 345, 3 scribendum videtur: ἀτελεῖ τῷ πρὸς αὐτὸν φόβῳ. — V. 12 vitii sedes minime quaerenda est in verbo ἀποκρίνασθαι, quo de cfr. etiam p. 346, 1 sq., ubi Simon dicitur ἀποκρίνασθαι, sed locus sic restituendus: ἀλλ' ἵνα μὴ — δαπανῶ τὸν χρόνον εἰς ἃ μὴ δεῖ, θέλω πρὸς τὰ ὁρισθέντα ἡμῖν ἀποκρίνασθαι. — V. 18 non male Schweglerus pro θειότης scribi vult: θεότητος, provocans ad locum, qui est p. 337, 7: ἡ δὲ ὀπτασία θεότητος εἶναι ὁμολογεῖται. At fieri potest ut potius scriptum fuerit: θεία τις. Quin, nescio an idem priore illo loco reponendum sit, quum praesertim antegrediantur verba: ὅτι ἡ ἐνάργεια ἀνθρωπεία εἶναι δύναται.

P. 346, 1 et 2 Dresselio secundum codicem O transmittendum erat verbum ἔφη, recipiendum vero: ἀπεκρίνω, sed interrogationis signo in punctum mutato. — Sequentium lacunarum quin ea, quae prior est, non prorsus recte expleta sit a Dresselio, dubium non est. Servanda erat vocula διὰ a codice C praebita, sive praepositionis vice fungebatur, sive pars erat verbi alicujus compositi. Praeterea verba πλεῖον νοεῖν, quae exstant in codice C, si genuina sunt, ut par est credere, in fine lacunae erant ponenda. Probabile est enim, ante haec verba collocatam fuisse copulam καὶ, nam μᾶλλον πλεῖον ferri nullo pacto potest; unde rursus consequitur, intercidisse ante haec vocabula verbum si non eadem, at simili notione instructum atque νοεῖν. — V. 3 quomodo homines docti particulam γὰρ concoquere potuerint, difficile est ad intelligendum. — V. 7 Dresselio recipienda erat codicis O scriptura: ἀποκρίνομαι, quum praesertim etiam paullo infra, p. 347, 12, reperiatur. Cfr. praeterea p. 357, 2 sq. et 10. Sed vide an potius reponendum sit: ἀποκρινοῦμαι, quae futuri forma, a Suida commendata, reperitur infra p. 363, 3, atque p. 375, 13.

P. 347, 16 non liquet, cur Dresselius intacta reliquerit verba: εἰς ἑτέρας κατὰ πάντα καλῆς πρὸς συμβίωσιν νόμιμον τὸν ἑαυτοῦ οὐ μετατίθησι νοῦν. Sine mora obtemperatum oportuit codici O, in quo non reperitur importuna praepositio πρὸς. Vulgo sane dicitur graece: ἡ μετά τινος συμβίωσις. At licuit etiam dicere: ἡ τινος συμβίωσις, aeque atque ἡ τινος συνοικία, ἡ τινος συνουσία.

P. 348, 16 scriptum est secundum conjecturam Schwegleri: τὸ γὰρ ἀτρέπτως πατέρα ἰδεῖν υἱοῦ μόνου ἐστίν. δικαίων δὲ οὐχ ὁμοίως· ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν — ἰδεῖν δυνήσονται. Libri manuscripti praebent: δίκαιοι. Illud non est aptum, ut ex eo intelligitur, quod sequens sententia per particulam γὰρ annexa est. Potius οὐχ corruptum videtur ex verbo aliquo, quale est: ὄψονται.

P. 350, 8 quae sunt verba nuper tractavit Uhlhornius l. c. p. 160, adn. 13. Is non sequitur Dresselium, qui Schliemanni inventum: καρδίαν, post vocabulum σπερματικῶς inseruit, ductus lacuna, quae hoc loco reperitur in codice O. Attamen ipse Uhlhornius lacunae illi dandum esse aliquid significat. Quod si verum est, σπερματικῶς construendum erit cum τεθείσῃ, non cum ἔνεστι, et vehementer dubitare licet, num καρδίᾳ genuina sit hujus scriptoris manus.

P. 351, 3 sq. quae leguntur verba nescio an ita sint accipienda: Εἰ μὲν οὖν καὶ σοὶ ὁ Ἰησοῦς ἡμῶν δι' ὁράματος ὀφθεὶς ἐγνώσθη, καθωμίλησεν vel ὡμίλησεν (libri: καὶ ὡμίλησεν) ὡς ἀντικειμένῳ ὀργιζόμενος, διὸ δι' ὁραμάτων cett. Verbo simplici ὡμίλησεν usus est hic scriptor etiam v. 7, et sane facile fieri potuit, ut καὶ adderetur, postquam ὡμίλησεν perperam constructum est cum antegressis verbis. Vel sic tamen probabilius dicas scriptum fuisse: καθωμίλησεν, quam additam esse copulam καὶ. Cfr. etiam adn. ad p. 341, 9. — V. 5 aperte turbatum aliquid est in verbis εἴ τις δὲ δι' ὀπτα-

σίαν πρὸς διδασκαλίαν σοφισθῆναι δύναται. Conjicio equidem: εἰπὲ δέ, εἴ τις δι' ὀπτ. cett. Illud aptissimum est ad id, quod sequitur: καὶ εἰ μὲν ἐρεῖς· δυνατόν ἐστιν cett. — Neque sana non sunt, quae sequuntur v. 8: πῶς δέ σοι καὶ πιστεύσομεν αὐτὸ, κἂν ὅτι ὤφθη σοι; πῶς δέ σοι καὶ ὤφθη cett. Tentet aliquis: πῶς δέ σοι καὶ πιστεύσομεν αὐτὸ ἐκεῖνο, ὅτι ὤφθη σοι; πῶς γὰρ cett. — Porro v. 13 scribendum videtur: εἰ γὰρ vel εἰ δὲ μὴ ἀντικείμενος ἧς, vereor enim ut asyndeton ferri queat, et v. 16: εἰ δὲ κατεγνωσμένον με λέγεις, neque enim tolerandum est, quod ediderunt: ἢ εἰ κατεγνωσμένον με λέγεις. Eodem versu obtemperatum oportuit Schweglero, legendum esse censenti: μὴ εὐδοκιμοῦντος, certe librorum scriptura inepta est.

P. 352, 1 non erat negligenda codicis O scriptura: καταφέρῃ, quum καταφέρεσθαί τινος etiam alibi significet: „impetum facere, invehi in aliquem", cfr. Thes. Stephan. edit. Paris. Vol. IV, p. 128, 7. — Porro in verbis: ἐπεί περ ἀληθῶς τῇ ἀληθείᾳ συνεργῆσαι θέλεις, jure offendit Schweglerus. At equidem dubito, num eo, quod proposuit, genuinam hujus scriptoris manum restituerit Censeo autem locum in hanc fere speciem esse refingendum: ἐπεὶ πάρει, εἴπερ ἀληθῶς cett. — V. 5 sq. mireris tanquam sana edita esse haec verba: ἃ δὲ ὡς μανθάνων ἐπυθόμην, ἵνα ἴδω cett. Primo enim, opinor, obtutu apparet, post ἃ δὲ intercidisse verbum tale, quale est ἐπυθόμην.

P. 353, 7 nescio an scribendum sit: ἐπὶ ποίαις πράξεσι δοκεῖ σοι ὁ ἀγαθὸς ἀγαθὸς εἶναι, ἐπὶ ποίαις δὲ καὶ ὁ δίκαιος δίκαιος, quae postrema verba sic leguntur in codice O. — V. 11 sqq. quae leguntur verba Petri: ἵνα μὴ ἐριστικώτερον διαλεγόμενος δαπανῶ τοὺς χρόνους, ἀπαιτῶν δικαίως τῶν ἐμῶν προτάσεών σε τὰς ἀποκρίσεις ποιεῖσθαι, ὡς σοι δοκεῖ αὐτὸς ὢν ἐπυθόμην ποιήσομαι τὰς ἀποκρίσεις, tantum abest ut recepta probabili lectione codicis O in margine adscripta: προτάσεων, sanatus sit, ut tribus etiamnunc mendis laboret. Ac primum quidem pro δικαίως scribendum est: οἰκείως, quod arcte construendum cum τῶν ἐμῶν προτάσεων, hoc sensu „congruenter cum meis propositionibus." Adverbii οἰκείως constructi cum genitivo, quem et adjectivum οἰκεῖος regit, exempla nonnulla congessit L. Dindorfius Thesaur. Stephan. ed. Paris. Vol. V, p. 1177. Deinde post ποιεῖσθαι intercidisse videtur tale quid, quale est: καὶ μή, et post δοκεῖ virgula incidendum. Denique pro ὢν reponendum dicas aut: περὶ ὧν, aut, quod probabilius: ὡς.

P. 354, 6 nescio an pro διαφόροις scribendum sit: διαφόρως. — V. 18 scribendum aliquis dicat: ὅτι τῷ αὐτῷ ἔστιν ἀγαθῷ εἶναι καὶ δικαίῳ. Eadem ratione sanare licet locum, qui legitur p. 355, 8 sq.

P. 355, 5 non video, cur Dresselius non etiam τήρει receperit ex codice O, quippe quod aeque atque εἰς reperiatur loco sacrae Scripturae, qui est Matth. XIX, 17. — V. 10 aut delenda vocula νῦν aut mutanda in: ὤν. — Praeterea haud scio an codicis O scripturae: ὑποδεχόμενος, praeferenda fuerit codicis C lectio: ἀποδεχόμενος. Cfr. p. 369, 14 sq., 370, 5 sq. et 15.

P. 358, 3 post ἀποκάλυψις inserendum videtur: δέ. — V. 5 scriptum fuisse: συνιέντι, facile credat, qui paullo post συνίεντι legi atque etiam p. 359, 5, 9, 12, p. 360, 3 praesenti uti hunc scriptorem animadverterit. — V. 8 receptam vellem codicis O scripturam: ᾔδεις, qua de cfr. Lobeck. ad Phrynich. p. 237.

P. 359, 11 facile aliquis eo inclinet, ut credat legendum esse: ἀποκαλύπτειν vel ἀποκαλύψαι, conferens p. 336, 3 sq., 355, 16 sq. et imprimis p. 363, 5, ubi ἀποκαλύψαι in codice C transiit in ἀποκαλύψει, et p. 363, 13 sq. Infinitivo praesentis, qui propius accedit ad literarum tractus, usus est hic scriptor p. 360, 1, 363, 3 sq.

P. 360, 6 sqq. haec edita sunt: ἀλλ' ἐμὲ μάγον λέγουσιν ὑπὸ Πέτρου νικώμενον, ἀλλὰ καὶ συλλογιζόμενον. οὐκ εἴ τις δὲ συλλογισθείη, συναρπασθεὶς τὴν ἐν αὐτῷ ἀλήθειαν νενικημένην ἔχει. Equidem offendo in verbis: οὐκ εἴ τις δὲ. Codex C habet: οὐχὶ τίς cett. Dicat aliquis, duplicem

exstitisse scripturam: οὐκ; εἴ τις δὲ συλλογισθείη συναρπασθείς, τὴν — ἔχει; et: οὐχί; τίς δὲ συλλογισθεὶς, συναρπασθεὶς τὴν — ἔχει; — V. 9 sq. quum sana non esse intelligeret Schweglerus verba: οὐ γὰρ ἡ ἀσθένεια τοῦ ἐκδικοῦντος ἀλήθειά ἐστι τοῦ νικωμένου, id quod postremum est mutandum censebat in νικηφόρου. Facilius ego credam scriptum fuisse aut: νικῶντος, aut: νικοποιοῦ. Prius illud commendari aliquis dicat a codicis O scriptura: νικώμενος.

P. 361, 13 nescio cur Dresselius spreverit codicis O scripturam πολυλογίας.

P. 362, 1 non male habet codicis O scriptura ἴδης. — V. 5 sqq. quae corrupte tradita sunt in libris mscr. probabiliter tractavit Uhlhornius l. c. p. 283, adn. 3 et 2. Cfr. etiam nostram adn. ad p. 388, 10 sqq. vers. fin. — V. 12 scrupulum injiciat alicui, quod Dresselius verba latina faciens posuit: „coram populo docili", tanquam prae oculis habuisset: εὐμαθῶν. At ab ipsius amanuensi revera enotatum est: εὐμαθῆ.

P. 363, 9 sq. editum est ex libris: τοὺς πατέρα νομίζοντας εἶναι Χριστοῦ τὸν Δαβίδ, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Χριστὸν υἱὸν ὄντα, καὶ υἱὸν Θεοῦ μὴ ἐγνωκέναι. Schliemannus et Schweglerus postremum vocabulum mutandum censuerant in: ἐγνωκότας. Ego potius verbum aliquod existimo intercidisse, ex quo penderet infinitivus ἐγνωκέναι. Praeterea dubito num genuina sit vox αὐτὸν. Tento igitur: καὶ αὐτοῦ δὲ τὸν Χρ. υἱὸν λέγοντας, καὶ — ἐγνωκέναι. — V. 12 reponendum censeo: τότε ἐπάξαντα εἰπεῖν. — V. 13 scriptum legitur: αὐτὸν υἱὸν ὄντα οὐκ ᾔδεισαν. At nescio an scribendum sit: αὐτὸν Θεοῦ υἱὸν cett. Forma ᾔδεισαν, pro qua codex O praebet: ᾔδησαν, in utroque libro mscr. reperitur p. 320, 17 et 367, 9.

P. 364, 1 mireris intacta relicta esse ab editoribus verba: Εἰ δέ, ὡς φῄς, ἔσται διὰ τὸ εἰδέναι διὰ τοῦ Ἰησοῦ νῦν ἀποκαλύπτεσθαι. Scribendumne: ἔσται δέον τὸ εἰδέναι cett.? Similiter δέον ἐστὶ pro δεῖ positum est in Epit. prior. C. XCVI et Act. Apostol. XIX, 36. — V. 5 nescio an recipienda fuerit ex margine codicis O scriptura κρειττόνως.

P. 365, 1 vocem μου transmissam in codice O si recte recepit ex codice C Dresselius, propterea quod legitur Psalm. LXXVIII, 2 (sic scribendum adnot. 1) et Matth. III, 35, non item est laudandus quod codicis O scripturam ἐρεύξομαι non recepit, quippe quae etiam apud Matth. reperiatur, Ceterum cfr. quae adnotavit Uhlhornius l. c. p. 119. — V. 16 nescio an praestet codicis O scriptura τὸ γνῶναι.

P. 366, 13 ferri quidem potest codicis O lectio: κληρονομήσει, sed jure non praelata est codicis C scripturae: κληρονομήσω. Non solum apud Lucam XVIII, 16 (sic enim scribendum adn. 7) reperitur: κληρονομήσω, verum etiam in ipso codice O supra p. 355, 3 ea ipsa scriptura servata est.

P. 367, 12 non opus est correctione a Davisio commendata, quum etiam alibi ὅμοιός τινος sit „similis alicujus".

P. 369, 4 editum est secundum Schweglerum: κατεπλάγης, ὅτι εἶπον. Libri habent: ὅτι ἃ. Facile apparet, haec verba ex diversis recensionibus petita esse et in unum compacta. Sane igitur alterutrum erat transmittendum. Sed nescio an potius ὅτι quam ἃ spernendum fuisset, quod posterius optime construere licet cum κατεπλάγης.

P. 370, 16 προσέμενος scribendum erat secundum codicem O.

P. 371, 8 codicis O scriptura ἀποκρίθητι minime talis est quae ferri nequeat, cfr. p. 74, 15, 257, 1 et Lobeck. ad Phryn. p. 108; quamquam verum est, uti solere hunc scriptorem vocabulo: ἀπόκριναι. — Quae proxime sequuntur verba arctius cum antegressis construenda sunt, ita ut ante ἐπειδὴ virgula incidatur et ante οὗ εἵνεκεν punctum majus locetur. Praeterea eum in modum sunt turbata, ut ego quidem de ipsis certo restituendis desperem. Si tamen fas sit conjectandi periculum facere, ita fere scriptum fuisse dixerim: — ἐπειδή, ὡς ἀφ' ὧν ἀπ' ἀρχῆς ἐπακηκοὼς εἰμι ἐπίσταμαι, μηθὲν ἕτερόν σοι πρόκειται, ἢ πάσῃ μηχανῇ τὸν δημιουργὸν αὐτὸν δεῖξαι μόνον ἄμεμπτον εἶναι Θεόν, καὶ συννοῶ σε τοσοῦτον πόθον ἔχοντα τοῦ προαίρεσιν δισχυρί-

ζεσθαι vel τοσοῦτον τοῦ προαίρεσιν διισχυρίζεσθαι πόθον ἔχοντα, ὡς cett. Censeo autem verba συννοῶ σε et προαίρεσιν, quae codicis C scriptura procul dubio magis genuina est quam codicis O lectio προαιρέσεως a Dresselio reposita, vel διισχυρίζεσθαι eam ob caussam non esse justa sede collocata, quod in libro manuscripto, ex quo uterque Homiliarum codex ductus est, utpote a librario omissa, in margine posita essent.

P. 372, 2 probanda erat codicis C lectio εἰ — ὁμολογήσεις. — V. 7 sq. ante vocabulum πῶς punctum minus ponendum erat; neque liquet, cur spreta sit codicis O scriptura: στήκει. — V. 14 ex iis quae adnot. 9 scripta sunt conjicias fere, in codice O exaratum esse: λόγον ὑπέσχετο, atque hoc probatum a Dresselio. At apographum Dresselii praebet: εἰπεῖν ὑπέσχετο. Legendumne: εἰπὼν ἐπέσχε τοῖς ἀσεβοῦσιν, „locutus invectus est in impios"?

P. 373, 8 quae edita sunt, in iis vereor ut jam liceat acquiescere. An sufficiet reposuisse: πιστεύοντές ἐσμεν?

P. 374, 4 sq. Dresselius non recepit codicis O scripturas: γεννητὸν, ἀγέννητον, γεννητὸς, p. 378, 3 probavit codicis C lectionem γενητός. Contra p. 381, 3 et 4 reposuit: ἀγέννητον, p. 387, 8 assumpsit codicis O scripturam: γεννητὸν. Postremo loco unice aptum dicas γενητόν, nam non solum paullo supra v. 3, 5 sq., 8 positum est verbum γίνεσθαι, sed v. 8 γεννητὸς ὑπάρχων etiam oppositus est τῷ ἀεὶ. Cfr. p. 157, 15 sq. et quae adnotavit G. Dindorfius in Thes. Stephan. ed. Paris. Vol. II, p. 567, s. v. Γενητός. De reliquis locis adstipulor Dresselio, etiam de primo, quum praesertim p. 378, 3 codicis O scriptura γεγενητός propius accedere videatur ad γενητὸς quam ad γεννητός. — V. 9 ἤ, quod est ante τῶν πρός τι ἐστιν, a me de conjectura additum est; cfr. p. 378, 8. — V. 12 notandum, quod libri porrigunt: ἑκάστην οὖν ὁδεῦσαι δεῖ, quum paullo supra, v. 10, praebeant: μιᾷ τινι ὁδεύουσιν, et p. 375, 16 sq.: πάσαις ὁδοῖς συνοδεύων. — V. 13 sic interpungendum erat: ἢ γάρ; πῶς σοι δοκεῖ; De dictione: ἢ γάρ; significante: „nonne?" cfr. Heindorf. ad Platon. Phaedr. p. 226 D et Gorg. p. 468 D. — V. 15 ποιητὴν ποιήσαντα quum simul posita vix sint ferenda, fieri potest ut posterius delendum sit, non prius, quod in codice C alteri perperam videtur substitutum esse.

P. 375, 1 sqq. quae verba reperiuntur: — οὐδ' ἐν τούτῳ ὁ δημιουργὸς μεμπτός, ἢ μὴ τῶν ὅλων ἐστὶν ὁ κρείττων, εἰ καὶ ἀνάρχῳ ἀρχῇ τέλος ἐπιθεῖναι διὰ τὸ μὴ φύσεως ἔχειν οὐ δεδύνηται, ἢ δυνατὸς ὢν οὐκ ἀναιρεῖ αὐτόν, ἄδικον κρίνας ἀρχὴν μὴ εἰληφότι τέλος ἐπιθεῖναι, καὶ κακῷ πεφυκότι συγγνῶναι, — ea pluribus haud dubie mendis laborant. Et primum quidem non liquet, necessarium esse ut Schwegleri conjectura ἢ μὴ substituatur in locum scripturae codicis O: ἐπεὶ, quae subest etiam vocabulo ἐπὶ, quod codex C praebet. Deinde vel per se offendit locutio ἀνάρχῳ ἀρχῇ. Sufficit solum vocabulum ἀνάρχῳ. Accedit, quod sequens αὐτὸν non habet quo referatur, si ἀνάρχῳ ἀρχῇ legitur, hic vero scrupulus remotus erit, si ἀρχῇ abest. Videtur igitur hoc vocabulum mutandum esse in: ἀρχὴν, quod verbum cum sequente negatione οὐ constructum significat: „omnino non". Porro ferri nequit dictio: διὰ τὸ μὴ φύσεως ἔχειν. Vocem φύσεως Dresselius recepit ex codice O. Olim legebatur φύσιν secundum codicem C. Non opinor, corruptam esse illam vocem; sed ea ut stare possit, necesse est positum fuisse statuatur tale quid, quale est: — φύσεως ἱκανῶς ἔχειν. Postremo ego quoque censeo, post πεφυκότι inserendum esse: μὴ, ut primus intellexit Cotelerius.

P. 376, 11 sqq. verba sic interpungenda erant, ut post τί δέ interrogationis signum poneretur, post χρόνον punctum. — V. 14 post μακάριος intercidisse videtur: ὡς.

P. 377, 2 scripserim: τάχα δή. — V. 6 με secundum codicem O omitti debebat. — V. 15 sqq. etiam Dresselius non sanata reliquit verba: ἐπεὶ ἐκ τῶν εἰκότων λαμβάνεται τοῦτο βεβαίως, ὃ μὲν ὅτι Θεῷ τὸ εὐφημότερον πρέπει δοῦναι. Quum codex O pro ὃ μὲν praebeat: τὸ μὲν, conjiciat

aliquis scriptum fuisse: *τὸ νοεῖν, ὅτι* cett. Cfr. p. 379, 17, p. 381, 2, p. 403, 13.

P. 378, 3 sq. habemus locum, quod ego videam, pluribus mendis inquinatum huncce: *Πλήν, ὡς ἔφης, ὁ πονηρὸς εἴγε γενητός ἐστιν, ἢ ὡς ζῶον γεγένηται, ἢ οὐσιωδῶς ὑπ' αὐτοῦ προβέβληται, ἢ ἔξω κέκραται, ἢ τῇ κράσει συμβέβηκεν αὐτοῦ ἡ προαίρεσις, ἢ ἄνευ κράσεως καὶ Θεοῦ βουλῆς συνέβη γενέσθαι ἐξ οὐκ ὄντων, ἢ ὑπὸ Θεοῦ ἐκ τοῦ μηδαμῇ μηδαμῶς γέγονεν, ἢ ἐκτὸς ἦν Θεοῦ ἡ ὕλη ἄψυχος οὖσα ἢ ἔμψυχος ὅθεν γέγονεν, ἢ ἑαυτὸν δημιουργήσας, ἢ ὑπὸ Θεοῦ γεγονώς, ἢ τῶν πρός τί ἐστιν, ἢ αἰεὶ ἦν.* Et primum quidem dubitaverim, num Dresselius jure scripserit: *εἴγε γενητός*, codicem O secutus, porrigentem: *ἢ γεγενητός*, quod mihi quidem potius corruptum videtur ex *εἰ γενητός*, quae codicis C scriptura est. — Deinde ambigere licet, utrum vera sit codicis O lectio *γεγέννηται*, an codicis C scriptura *γεγένηται*. Sic etiam infra p. 378, 14 et p. 379, 8, ubi rursus codex C habet *γεγέννηται*, cod. O *γεγένηται*, quod recepit Dresselius Cotelerii secutus judicium. Equidem non dubito, quin *γεγένηται* aeque probum sit atque *γεγέννηται*. Illud autem per se mihi quidem majorem verisimilitudinis speciem habere videtur quam hoc. Neque omnino sibi constat codex O. Etenim, quamquam etiam p. 403, 16 habet: *γεγέννηται*, tamen p. 399, 21 porrigit: *γεγένηται*, quod a Dresselio injuria, ut opinor, mutatum est in *γεγέννηται*, cfr. e. gr. p. 53, 14 sq. Similiter non erat cur Dresselius p. 381, 12, codicis O scripturam *γεγενημένων* posthaberet codicis C lectioni *γεγεννημένων*, quum praesertim p. 383, 12 uterque liber manuscriptus praebeat: *τῶν ὑπ' αὐτοῦ γεγενημένων*, quod intactum reliquit Dresselius, ut sane aeque ferendum est atque *ὑπό τινος γίνεσθαι*, quod paullo supra, p. 383, 5, legitur. — In verbis proxime sequentibus aliquid intercidisse manifestum est. Etenim et dicendum erat, a quonam Malus ut animal genitus esset, et demonstrant verba *ὑπ' αὐτοῦ*, praegressam esse personae alicujus mentionem. Scilicet addenda sunt verbis *ὡς ζῶον γεγένηται* verba *ὑπὸ* vel *ἀπὸ τοῦ Θεοῦ*. Confirmant hanc sententiam etiam quae paullo infra, v. 13 sq., leguntur verba huc spectantia: *πρῶτον μὲν γὰρ ὁ πονηρός, εἰ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ζῶον γεγένηται* cett. Cfr. etiam verba Simonis, quae respicit Petrus, p. 374, 5 sqq. et p. 398, 14 posita. — Porro legendum censeo: *καὶ ἔξω κέκραται, καὶ τῇ κράσει συμβέβηκεν αὐτοῦ ἡ προαίρεσις*. Cfr. p. 374, 7, 382, 1 sq., 403, 11 sqq. — Ad verba: *ἐκ τοῦ μηδαμῇ μηδαμῶς (ὄντος) γέγονεν*, quae genuina sunt, sed aliter capienda quam accepta sunt ab interprete, sic latina faciente: „a Deo nullo penitus modo factus est", conferendum, quod Philoponus, Aristotelis interpres, ut in Thes. Stephan. ed. Paris. Vol. V, p. 2364, s. v. *Οὐδαμῶς* adnotatum reperio, inter *ὑποθέσεις* hanc ponit: *Ἐκ τοῦ μηδαμῇ μηδαμῶς ὄντος μηδὲν γίνεσθαι*. — Denique corrupta videntur verba: *ὑπὸ Θεοῦ γεγονώς*, de quibus infra disputabitur ad p. 403, 15 sqq. — V. 12 sq. Dresselio recipienda erat codicis O scriptura: *ὑπέσχου*. Aoristo uti solet hic scriptor. Attamen infra p. 395, 1 sq. postquam posuit: *ὑπέσχου*, orationis variandae caussa adhibuit perfectum *ὑπέσχησαι*. — V. 14 inter *Θεοῦ* et *ζῶον* excidit *ὡς*, cfr. v. 3, p. 374, 6, 398, 14. Subinde scribendum erat: *τῆς αὐτῆς τῷ προβάλλοντι κακίας τυγχάνει*, ut linguae usui satisfieret. At hac correctione minime jam perfecta loci emendatio. Quis non offendat in voce *κακίας*? Praeterea displicet participium praesentis *προβάλλων*, exspectabas aoristi participium. Genuina scriptura exstat loco, qui est p. 399, 2, ad hunc, de quo agimus, referendo, ubi haec reperiuntur verba: — *ὁ πονηρός, εἰ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται, ἀκολούθως τῆς αὐτῆς τῷ προβαλόντι τυγχάνει οὐσίας*. Cfr. etiam p. 379, 9.

P. 379, 1 procul dubio vera est Cotelerii conjectura (in quam ego quoque incidi), post *ἀγαθούς* inserendum esse censentis: *τε καὶ κακούς*. (In Dresselii editione adnotationis signum ad vocabulum *ἀγαθούς*, quod est v. 1, pertinens perperam ad v. 2, ubi idem vocabulum legitur, appositum est). Praeterea pro *προβάλλοντας* scribendum videtur: *προβαλόντας*, ut v. 2 et paullo supra p. 373, 16 et 17 positum est aut aoristi aut perfecti parti-

cipium. — V. 8 legendum arbitror: *Αὐτίκα γοῦν σὺ τὴν ἀρχὴν ἔλεγες· εἰ ἐκ Θεοῦ ὁ πονηρὸς γεγέννηται, τῆς αὐτῆς αὐτῷ ὢν οὐσίας καὶ Θεὸς πονηρός ἐστιν.* — V. 12 tentaverit aliquis: *τὸ γεγεννῆσθαι ἐκ Θεοῦ*, quo de cfr. v. 8. At potius scriptum fuisse: *τὸ γεννῆσαι Θεόν*, verisimile reddit locus, qui est p. 400, 5.

P. 380, 6 nescio an pro *ἀνθρώπῳ* scribendum sit: *ἀνθρώποις*. Etenim plurali *ἄνθρωποι* hic scriptor constanter usus est tam hoc capite quam eo, quod praegreditur. — V. 13 Dresselio non erat repudiandus ordo verborum, quem praebet codex O, quum praesertim etiam paullo ante, v. 9 sq., in utroque codice reperiatur *τῶν προσόντων ἀνθρώποις τὰ κρείττονα*. Paullo infra, v. 17 sq., sane uterque liber mscr. praebet: *τὰ ἀνθρώποις πρόσοντα* et *τῶν ἀνθρώποις προσόντων*.

P. 381, 2 sq. extrema Simonis verba secundum codicem C et Schweglerum sic repraesentavit Dresselius: *ὅτι τὸν πονηρὸν ἑτέρα τις ἐγέννησεν ἀρχή, ἢ ἄρ' ἀγέννητόν ἐστιν*, satis habens adnotasse, Schweglerum pro *ἀγέννητόν* malle: *ἀγέννητός*. Profecto neutrum *ἀγέννητον* in illo enuntiato ferri nullo pacto potest. At quaeritur, num emendandi via, quam Schweglerus ingressus est, vera sit. Ego secus statuo. Quum enim Petrus ad illa Simonis verba ita respondeat: *οὔτε ἑτέρα τις δύναμις ἐγέννησε τὸν πονηρόν, οὔτε ἀγέννητόν ἐστιν τὸ κακόν*, credat aliquis potius post verba *ἀγέννητόν ἐστιν* (vel *ἐστι*) excidisse: *τὸ κακόν*, idque eo magis, quod sequitur vox *καὶ* externa specie similis. Ceterum nescio an praeferenda sit codicis O scriptura: *εἰ ἄρα γεννητόν*, quum praesertim *ἢ ἄρα* vix ferri possit. In fine enuntiati collocandum est signum interrogationis. — V. 8 codicis C scripturam *θερμοῦ τε* a Dresselio posthabitam lectioni codicis O *θερμοῦ λέγω*, ipse codex O praebet infra p. 398, 18. — V. 9 scriptum oportuit: *ταῦτα μὲν* secundum codicem O. Qua scriptura recepta, pro *ἔχει* reponendum erit: *εἶχε*. — V. 10 conjiciat aliquis ante *γενέσθαι* intercidisse verbum finitum, quod appellant, tale, quale est *συνέβη*, cfr. p. 158, 4, 378, 5.

P. 382, 4 Dresselio recipienda erat codicis O lectio: *τὸν ἑκάστου τρόπον*, pro eo, quod est in cod. C: *τὰ ἕκαστα τῶν τρόπων*. — V. 9 sqq. editum est: *νῦν ἡμῖν ὁ λόγος πρόκειται δεῖξαι πῶς ἐγένετο ὁ πονηρός, εἴπερ γέγονεν, καὶ ὑπὸ τίνος· τὸ δὲ εἰ ἀμέμπτως, ὁπόταν διεξιῶ τὸν νῦν ἡμῖν προκείμενον λόγον· τότε τὸ πῶς καὶ διὰ τί ἐγένετο δείξω, καὶ ὅτι ἄμεμπτος ὁ πεποιηκὼς πληροφορήσω.* Esse autem haec verba mendis referta, facile elucet. Ego scribendum censeo: *νῦν — ὑπὸ τίνος καὶ διὰ τί. τὸ δὲ εἰ ἄμεμπτος, ὁπόταν, διεξιὼν τὸν — λόγον, τό τε πῶς καὶ ὑπὸ τίνος καὶ διὰ τί* cett. *Διεξιὼν* proxime accedit ad *διεξίω*, quae est codicis O scriptura, injuria posthabita a Dresselio ineptae codicis C lectioni *διεξιῶ*. Quae supplevi, a sententia postulantur et posita sunt etiam p. 373, 5 et 14. Ceterum paullo supra, p. 381, 4 sq. Petrus ipse haec posuerat verba: *νῦν γὰρ ἀποδεῖξαί μοι πρόκειται, ὡς ἀπ' ἀρχῆς ὑπεσχόμην, ὅτι κατὰ πάντα τρόπον ὁ Θεὸς ἄμεμπτός ἐστιν.*

P. 383, 1 ante *μήπως* aliquid excidit. — V. 8 post *βουλήμασιν* interrogationis signum locandum erat. — V. 15 sic interpungendum: *τί δέ; καὶ οἱ δαίμονες* cett.

P. 384, 6 crediderim, excidisse: *ὡς*, ante *ἔμψυχος*. — V. 8 sic interpungenda sunt verba: *τί δέ, εἰ* cett. — V. 15 Dresselius edidit: *ἅπερ τὰ [νῦν χα]λεπὰ οὐκ ἂν ἦν*. Sed quum in codice scriptum reperiatur: — *λεπὸν*, equidem suaserim ut intactum relinquatur neutrum singulare *χαλεπὸν*, neque enim minus ferendum esse videtur *ἅπερ χαλεπὸν οὐκ ἂν ἦν*, quam id quod infra p. 387, 14 legitur: *ἡ πλεονεξία κακόν*. — V. 17 apographum Dresselianum praebebat: *οὐχ'*, ut passim, non constanter, etiam infra et supra.

P. 385, 6 Dresselium genuinam hujus scriptoris manum non praestitisse certum est. Vellem intactam reliquisset codicis scripturam: *ἢ καί*. — V. 9 sq. qui legitur locus, et ipse corruptus, sine ulla literarum mutatione sic restituendus est: *περὶ πονηροῦ τί ἔτι ἔχω ἕτερον λέγειν, ἢ ὅτι* cett. Cfr. p. 381, 1 sq.: *οὐκοῦν — τοῦ λοιποῦ τί ἔστι νοεῖν, ἢ ὅτι* cett. — V. 16 notanda est

dictio: *χαίρειν ἐπ᾽ ὀλέθρου*. P. 398, 10 scriptum reperitur: *ἐπὶ κακώσει χαίρειν*, ut postulat linguae usus. — V. 18 sq. sermo est de Malo his verbis: — *καὶ διὰ τί ἀρχῇ τετίμηται; ὁ τιμήσας, δι᾽ οὗ τετίμηκεν, ὡς κακοῖς χαίρων φαίνεται*. Dresselius pro *δι᾽ οὗ* legendum esse existimat: *δι᾽ ὅν*. At haec correctio procul dubio non est admittenda. Equidem nescio an *δι᾽ οὗ* servandum sit ita acceptum: „per eum, quem honoravit." Facile alicui in mentem veniat: *διότι*. Sed id mihi quidem non omnino placet. Praeterea in initio posterioris enuntiati desideratur vocabulum graecum ea notione praeditum, qua „nimirum", quod posuit Dresselius in interpretatione latina.

P. 386, 2 sq. scribendumne: *εὖ δέ, ὅτι* cett. pro *εἰ δὲ ὅτι*, ita ut verba *εὖ δὲ* construenda sint cum verbis: *τὸ χρήσιμον ὁ τιμήσας προεῖδεν*? — V. 5 verba: *μήτι ἀεὶ ὢν καὶ οὕτως ἀναιρεῖται τὰ τῆς μοναρχίας*, aperto vitio inquinata sunt. Scripserim: *μὴ τοίνυν καὶ οὕτως* cett. Quae proxime sequuntur v. 6 sic interpungenda sunt: *συναρχούσης καὶ ἑτέρας, τῆς κατὰ τὴν ὕλην, δυνάμεως;* — V. 10 dubito an verba, quae de conjectura addidit Dresselius, apta non sint. Cum verbis: *ὅτι δὲ οὐκ εἰσὶν ἰσοδύναμοι φαίνονται*, cfr. Epist. I. Johann. II, 19: *ἵνα φανερωθῶσιν ὅτι οὐκ εἰσὶν πάντες ἐξ ἡμῶν*, ubi *φανερώθην ὅτι* idem est atque: *φανερὸν ἦν ὅτι ἐγώ* cett. — V. 12 vide an codicis scriptura sana sit et sic interpungenda: *καὶ μήτι γε ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι ἀεὶ ἦν, οὐσία οὖσα, οὐχ ὕλη ὡς Θεοῦ ταμεῖον*. Porro particula *ὅτι*, quam de suo addidit Dresselius, haudquaquam omnino opus videtur. Denique quae proxime sequitur lacuna, eam non dubito quin perperam expleverit Dresselius vocabulum *ταμεῖον* inserendo. Excidit forsan: *ποτε*. Cfr. p. 157, 5. — V. 14 quum codex O praebeat *μο* sine accentu, lacuna, quae sequitur, sic erat explenda ut scriberetur: *μονάρχης*. Vidit hoc etiam Uhlhornius l. c. p. 180, adn. 40. Patrocinantur nostrae sententiae praeterea quae proxime antegrediuntur verba: *ἀλλὰ ἀεὶ ἦν μόνος ἄρχων*. Paullo infra scribendum: *λέγοιτο τοῦ ὄντος*. — V. 15 sqq. sic interpungendum et corrigendum censeo: *τί οὖν, εἰ ἑαυτὸν ἐποίησεν ὁ πονηρός; καὶ οὕτως ἀγαθὸς ὁ θεός, ὅτι, εἰδὼς αὐτὸν ἐπὶ κακῷ ἐσόμενον, γινόμενον αὐτὸν οὐκ ἀνεῖλεν, ὅτε ὡς ἀτελὴς ἀναιρεθῆναι δυνατὸς ἦν;* Quum Dresselius prima verba tali modo latina fecerit: „Quid, si semet ipse creaverit Malus", dubitet aliquis, an id ipsum prae oculis habuerit, quod ego proposui; sed res minime certa est. Ne quis vocabulum *αὐτὸν* altero loco positum existimet mutandum esse, offendens scilicet in abundantia orationis, relego ad librum Vigeri de Idiotism. p. 171 adn. edit. IV. Cfr. etiam p. 413, 21 sq. Vocabulum *ἀτελὴς* significare „nondum finitus, absolutus" non opus esset monere, nisi Dresselius interpretatus esset „non initiatus". — V. 18 non dubito quin delenda sint verba: *καὶ διὰ ταῦτα τέλειος*.

P. 387, 3 sq. quae sunt verba: *καὶ γὰρ κατ᾽ ὀλίγον γινόμενον αὐτὸν ὡς ἐχθρὸν ὑπ᾽ αὐτοῦ προαιρέσει ἀνελεῖν ἠδύνατο*, sic interpretatur Dresselius: „neque enim eum paulo ante genitum ut inimicum e consilio ipse extinguere potuit". Credas fere, eum in codice scriptum repperisse: *ἀνελεῖν οὐκ ἠδύνατο*. At quovis pignore contenderim, non ita esse. Verba *κατ᾽ ὀλίγον γινόμενον* significant „paullatim, sensim nascenti". Negat Petrus quum iis utitur, id quod posuerat Simon, *ἐξαίφνης συμβεβηκέναι* Malum. Dictio *ὑπ᾽ αὐτοῦ προαιρέσει* quid sibi velit, plane est obscurum. Neque enim ferenda est Dresselii interpretatio: „e consilio ipse". Non dubito quin verba corrupta sint. Conjicio autem scriptum fuisse: *ὑπάρχοντα* vel *ὑπαντῶντα αὐτοῦ προαιρέσει*. — V. 5 ego scripserim: *οὐκ ἂν συνεχώρει*. Subinde typothetae errore post *πρὸς* intercidit: *τό*. — V. 7 sq. inepte editum est: *καὶ τέλειος οὔτε ἐξ οὐκ ὄντων γενέσθαι τι οὐσίαν ἔχειν δύναται*. — V. 10 sq. deprehendimus verba haecce, multifariam corrupta: *καὶ οὕτως πονηρὸν οὐκ ἔστι κακὸν μόνον ὡς ὕδωρ πυρί, ἀγαθὸν δὲ τῇ εὐκαίρως διψώσῃ γῇ*. Ac primum quidem nescio an praestet inter *οὕτως* et *πονηρὸν* inserere *τὸ*, quod facile intercidere potuit. Deinde non dubito, quin erraverit Dresselius, quum sibi persuasit, intercidisse negationem *οὐκ*. Aut omnia me fallunt aut sequentia verba in hanc fere speciem sunt

refingenda: πονηρόν ἐστί τι μέσον, ὡς ὕδωρ κακὸν μὲν πυρί cett. Vocabulum μέσον significat „rem mediam, indifferentem". Gellius Noct. Att. II, 7, 18: „Quae in medio sunt, a Graecis tum ἀδιάφορα tum μέσα appellantur". Denique pro εὐκαίρως, quod prorsus ineptum, legendum: ἀκαίρως „intempestive". — V. 18sqq. sequitur locus procul dubio corruptus, sed ad sanandum tam difficilis, ut ego manus esse abstinendas censeam.

P. 388, 6sq. Dresselius scripsit: ἀλλὰ τὸ μετὰ τὴν ἀναίρεσιν τὰς ψυχὰς αὐτῶν κολαζομένας διαμένειν, τοῦτο ὄντως εἶναι χαλεπὸν δικαίως τῶν κακῶς προδιωρισμένων ὀρθῶς ἔχειν εἴποι τις, pro eo, quod codex O praebet: δικαίως τὸν κακῶς προδιωρισμένον ὀρθῶς ἔχειν εἰπόντος. Fieri potest, ut εἴποι τις genuina sit scriptoris manus. Sed addendum erat ἄν, ut etiam supra p. 387, 9 scriptum legitur: ἂν εἴποι τις. Vel sic tamen emendatio minime perfecta censenda erit. Probabile est, plura verba excidisse post χαλεπὸν. — Quae sequuntur verba, v. 10sqq., sic corrigenda: οὗ εἵνεκεν παραιτεῖσθαι χρή, ὡς ἔφην, βραχείας χάριν ἡδονῆς ἄλλον ἀδικεῖν (codex O: ἄδικον) πρὸς τὸ μὴ αὐτόν τινα ὀλίγης χάριν ἡδονῆς ἀϊδίῳ περιβαλεῖν κολάσει, „quapropter vitandum est, propter brevem voluptatem alium afficere injuria, ne quis sibimet ipsi propter parvam laetitiam sempiternam contrahat poenam". Necessarium est autem, ex nostro sensu, ut pro αὐτόν, quae codicis O est lectio, reponatur αὑτόν. —Videtur hic locus idoneus esse, quo agamus de usu formarum αὐτοῦ et αὑτοῦ apud hunc scriptorem obvio. Monuerunt jam Buttmannus in Excurs. X ad Demosthenis Orat. in Mid., p. 140sqq., et Fritzschius in Exc. V ad Quat. N. T. Evang. T. I, p. 858sqq., quantis difficultatibus impeditae essent hoc genus disquisitiones et quam parum liceret ubique pronuntiare inter formam reflexivam et simplicem. Nonnumquam variant libri manuscripti. P. 33, 7sqq. tanquam ex utroque Homiliarum codice editum est: ὁ δὲ μετὰ τὴν πεῦσιν τὸν ἐμποδισθέντα ἀναλαβὼν λόγον — τὸν αὑτῷ ἀπ' ἀρχῆς προκείμενον ἀνελάμβανε λόγον. At utraque Epitome C. X praebet: αὐτῷ, quod non sane minus aptum. P. 46, 5 uterque Hom. codex habet: αὐτῆς, pro quo Schweglerus reposuit: αὑτῆς. Et revera Epit. alt. C. XXI porrigit: ἑαυτῆς. P. 99, 9 ἑαυτὸν reperitur in cod. O, at in cod. C: αὑτὸν. Prius illud, quod invenitur etiam in utr. Epit. C. XXXVII, quin recte receptum sit a Dresselio, dubitari nequit. Difficilius judicium est p. 99, 10, ubi uterque Homil. codex praebet: ἐκβάλωμεν αὐτόν, μήπως ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἅψηται, at utraque Epit. C. c. habet: αὐτοῦ, atque hoc ipsum invenitur loco, ad quem respicitur, qui est Genes. III, 22. Similis discrepantia reperitur locis, qui sunt p. 128, 8, ubi Homiliae et Epit. prior C. LI praebent: ὁ Ζεὺς τὸν αὑτοῦ πατέρα δήσας καθεῖρξεν, sed in Epit. alt. C. LI reperitur: αὐτοῦ, et p. 129, 13 ubi Homiliae habent εἰς τὸν αὑτῶν συμφ. νοῦν, at Epit. alt. l. c. porrigit: τὸν αὐτῶν σ. ν. Plura similia exempla reperiuntur p. 102, 1, 4, 6 et in Epit. utr. C. XL. In Homiliis est: τῷ κτίσαντι αὑτὸν — ἐπιθεὶς, τοῖς υἱοῖς αὑτοῦ — ἐπέθηκεν, ἀνεῖλε τὸν ἀδελφὸν αὑτοῦ, at Epitomae praebent pronomen simplex. Atque ipsae Homiliae v. 2 habent: προέγνω τὸν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ μέλλοντα ἀπατᾶν ὄφιν. Quo loco Schweglerus reponi jussit: αὑτοῦ. Mihi contra potius in verbis proxime antegressis v. 1 αὑτὸν mutandum videtur in αὐτὸν. Reliquos Homiliarum locos censeo intactos esse relinquendos. Amat enim hic scriptor in ejusmodi dictionibus adhibere pronomen reflexivum, neque id ibi solummodo, ubi vis est in pronomine, qualibus locis vel flagitari αὑτοῦ cett. Augustus Matthiae censebat ad Eurip. T. VII, p. 508. Sic, ut hic paucis tantum exemplis defungar, legitur p. 53, 3: πατὴρ τὰ αὑτοῦ τέκνα, p. 151, 1 sq. Κρόνος τὰ αὑτοῦ τέκνα κατέπιεν καὶ Ζεὺς τὴν αὑτοῦ θυγατέρα, 11: γηροτροφεῖν τὸν αὑτοῦ πατέρα, 15sqq.: χρὴ τοὺς γονεῖς — τοὺς αὑτῶν παῖδας προπαιδεύειν. P. 177, 4 nollem Dresselius codicis O scripturam ἑαυτοῦ posthabuisset cod. C lectioni αὑτοῦ. P. 190, 4, ubi cod. O habet ἑαυτοὺς, cod. C autem: αὑτοὺς, procul dubio prior scriptura recte praelata est alteri. P. 202, 9 codicis O lectio αὑτοῖς jure cessit codicis C scripturae ἑαυτοῖς, nisi quis ab eo, qui potissimum codicem O sequi apud animum suum constituerit, postulat, ut

reponat: *αὐτοῖς*. P. 204, 3 sq. editum est ex codice C: *κάματος οὖν ἐστιν ἑκάστῳ ἐννοηθῆναι τὴν τοῦ ἑαυτοῦ δαίμονος φυγήν*. At codex O pro *ἑαυτοῦ* porrigit: *ἐν αὐτῷ*, quam ego scripturam recipiendam esse arbitror, sed ita ut *αὐτῷ* mutatur in *αὑτῷ*. Cfr. p. 21, 15 sq., 232, 15 sq.: *ὅταν πάντες τὴν αὐτῶν πρὸς αὐτὸν δείξωσι προαίρεσιν*. P. 227, 6 manifestus est error codicis C, exhibentis: *ἑαυτούς*. Genuinam scripturam *αὐτούς*, quam Schweglerus conjectura assecutus erat, praebet codex O. P. 244, 3 sq. nobis quoque codicis O scripturam *αὐτοὺς* veriorem videri codicis C lectione *ἑαυτούς*, supra p. 285 significavimus. P. 251, 8 neque codicis C scripturam *τὰ καθ᾽ αὐτῶν* neque codicis O lectionem *τὰ κατ᾽ αὐτὸν* genuinam hujus scriptoris manum praestare, supra p. 288 disputavimus. P. 256, 17 sq. uterque Homil. codex habet: *ἐγὼ Κλήμης μεγάλως ἔχαιρον, ὅτι σὺν αὐτῷ με ἐκέλευσεν εἶναι*, et utraque Epitome C. LXXII: *σὺν αὑτῷ*. Illud ego praeferendum duco. Cfr. quae paullo infra adnotabuntur ad p. 221, 5 sq. P. 261, 6 secundum utrumque Homil. codicem scriptum reperitur: *ὁ πατὴρ ἔπεμψεν εἰς Ἀθήνας χρήματα τοῖς αὐτοῦ*. In Epit. prior. C. LXXVII recepta est nonnullorum codicum scriptura: *τοῖς ἑαυτοῦ*. Alii tamen libri mscr. porrigunt: *τοῖς αὐτοῦ*. Hoc idem invenitur in codicibus Epit. alter. C. LXXVII, ubi repositum mireris a Dresselio, qui adnot. 3 ad Epit. prior. C. LXXVI in verbis: *ὅθεν τῷ ἐμῷ πατρὶ ὡς καὶ συντρόφῳ αὐτοῦ Καῖσαρ γυναῖκα συγγενῆ συνηρμόσατο*, pro *αὐτοῦ* reducendum esse *αὑτοῦ* judicasset. At vel illo loco ferri potest *αὐτοῦ*, aeque atque in utr. Epit. C. LXXXIX init. *αὐτῆς*, quamquam adstipulamur Dresselio, quod in Epit. altera *ἑαυτῆς* edidit, sed non item, quod in Epit. priore *αὐτοῖς* intactum reliquit, ut neque Homiliarum locum tentandum esse arbitramur. P. 268, 9 uterque Homil. codex praebet: — *ἔφη, αὐτὴν μὲν Ἐφεσίαν εἶναι, τὸν δὲ ἄνδρα Σικελόν*. Id ipsum habet Ep. alt. C. LXXXVII. At in Epit. prior. C. LXXXVII invenitur: *αὐτήν*. An primitus scriptum erat: *ἔφη αὐτὴ μὲν Ἐφεσία εἶναι*, cett.? P. 271, 8 sqq. uterque Homil. codex praebet: *ὅτι εἴ τις βούλεται ταῦτα ἀκριβῶς μαθεῖν, εἰς Ἀντιόχειαν — ἐλθὼν τὰ πρὸς τὴν αὐτοῦ σωτηρίαν μανθανέτω*, sed in Epit. alt. C. XCII reperitur: *αὑτοῦ*. Cum illo cfr. e. gr. p. 204, 4 sq.: *ὅπως τις τῆς αὐτοῦ σωτηρίας ἀμελήσῃ*, cum hoc locum, qui est p. 247, 14 sqq., infra tractandum. P. 274, 10 sq. legitur in utroque Homil. codice: *ὁ Θεὸς — τόν τε ἥλιον καὶ τοὺς ὑετοὺς αὐτοῦ παρέχων*. Contra in utr. Epit. C. XCIV scriptum reperitur: *αὑτοῦ*, quod habetur etiam in Evang. Matth. V, 45. At constant sibi Homiliarum libri mscr., etiam supra p. 237, 11 sqq. praebentes: *οὐκ ἂν οὔτε* (sic scribendum pro: *οὐδὲ*) *τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνέτελλεν ἐπὶ ἀγαθοὺς καὶ πονηρούς, οὔτε τὸν ὑετὸν αὐτοῦ ἔφερεν ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους*. P. 279, 6 sq. Homil. codices porrigunt: *καὶ ὡς θέλει — τὰ ἁμαρτήματα αὐτῷ συγχωρεῖσθαι*. At Epit. alt. C XCVI habet: *αὑτῷ*, quod equidem corrigendum censeo. Cfr. e. gr. p. 231, 18: *πάντα ὅσα ἑαυτῷ τις θέλει καλά*, cett. P. 280, 17 uterque Homil. codex exhibet: *ὁ Κλήμης μετὰ τῆς αὐτοῦ μητρὸς Μ. καὶ τῆς ἐμῆς γυναικὸς* cett. In Epit. prior. C. XCVIII est *ἑαυτοῦ*. At Epit. alt. C. CXVIII praebet: *αὐτοῦ*, quod minus placet. P. 282, 17 recte ex codice O receptum est: *ἑαυτοὺς* h. e. *ἡμᾶς αὐτοὺς* pro codicis C lectione *αὐτούς*. P. 299, 9 sq. in utroque Homil. codice et in Epit. alt. C. CXIII invenitur: *αὐτοί τι ποιεῖν δύνανται, τῇ καθόλου αὐτῶν ὑποκείμενοι γενέσει*. Contra Epit. prior. C. CXIII habet: *αὑτῶν*, quod non sane deterius. P. 302, 4 variat quidem utriusque codicis scriptura, sed eodem redit, quum codex C habeat: *παρ᾽ αὐτῷ*, codex O: *παρ᾽ ἑαυτῷ*. P. 310, 5 sq. codices Homil. et Epit. prior. C. CXXV porrigunt: *δίκαιον ἔφασκεν εἶναι καὶ τῷ τύπτοντι αὐτοῦ τὴν σιαγόνα παρατιθέναι καὶ τὴν ἑτέραν, καὶ τῷ αἴροντι αὐτοῦ τὸ ἱμάτιον προσδιδόναι καὶ τὸ μαφόριον*. At in Epit. alter. C. CXXV non falso bis scriptum invenitur: *αὑτοῦ*. P. 327, 17 sqq. in verbis: *ὁ κύριος — ἑαυτὸν θεὸν εἶναι ἀνηγόρευσεν*, recte codicis O scriptura *ἑαυτὸν* praelata est codicis C lectioni *αὐτὸν*, quae mutanda est in *αὑτόν*. P. 374, 11 quod pro *αὐτῶν* in codice O reperitur: *αὑτῶν*, manifestus est error librarii. Denique seorsim commemorandum est, p. 220, 5 codicem O praebere: *αὐτὴ καθ᾽*

αὐτὴν, at codicem C: *αὐτὴ κατ' αὐτὴν*. Illud repositum est a Dresselio. Sed hoc oportuit receptum; cfr. adn. ad p. 393, 13 sq. et ad p. 403, 9 sqq. — Multo saepius libri manuscripti consentiunt. Ridiculum esset, si quis hunc librorum consensum pro firmo argumento veritatis habere vellet. Immo plus semel peccatum esse a librariis, aut certum est aut veri saltem simile. At vel sic apparet, hunc scriptorem in usurpandis pronominibus *αὑτοῦ* et *αὐτοῦ* certam normam non esse secutum. Temerarie autem nobis quidem agere videbitur, qui codicum auctoritatem omnino nihili facere atque omnia inter se exaequare ausus fuerit. Recensebimus jam priore loco principalia, quae in Homiliis reperiuntur, exempla pronominis reflexivi ita usurpati, ut pronomen simplex aut potuisset adhiberi aut revera pro illo reponendum esse videri possit. P. 142, 4 positum est de Jove: *ἀδελφὴν γὰρ αὑτοῦ Ἥραν οὖσαν γαμεῖ*. Si abesset vocabulum *οὖσαν*, nemo unus offenderet in *αὑτοῦ*. At vel sic ego quidem hoc vocabulum tentare non ausim. De loco, qui est p. 144, 5 sqq., jam supra diximus p. 272. P. 184, 7 sq. haec sunt verba: *Οὐδὲ γὰρ Ἑβραῖοι Μωϋσεῖ πιστεύοντες καὶ τὰ δι' αὑτοῦ ῥηθέντα μὴ φυλάσσοντες σώζονται, ἐὰν μὴ τὰ ῥηθέντα αὐτοῖς φυλάξωσιν*. P. 187, 8 sq. legitur: *τοῦ μόνου ἀγαθοῦ Θεοῦ τὰ πάντα — παραδεδωκότος τῷ κατ' εἰκόνα αὑτοῦ γενομένῳ ἀνθρώπῳ*. P. 206, 9 sqq. secundum libros mscr. editum: *Ὡς γὰρ οἱ δεινοὶ ὄφεις τοῖς αὑτῶν πνεύμασι τοὺς στρούθους ἐπισπῶνται, οὕτω καὶ αὐτοὶ τοὺς μεταλαμβάνοντας τῆς αὐτῶν τραπέζης, διά γε τῶν βρωτῶν καὶ ποτῶν ἀνακραθέντες αὐτῶν τῷ νῷ, εἰς τὸ ἴδιον αὐτῶν ἐπισπῶνται βούλημα, μεταμορφοῦντες ἑαυτοὺς κατ' ὄναρ* cett. Exspectabas, eum, qui posuisset: *τοῖς αὑτῶν πνεύμασι*, etiam positurum fuisse ne dicam: *τῆς αὑτῶν τραπέζης*, at tamen: *εἰς τὸ ἴδιον αὐτῶν βούλημα*. Jam sane fieri potest ut in his postremis verbis aliquid sit turbatum. Non tribuerim nimium ei, quod in codice O pro *ἴδιον αὐτῶν* invenitur: *δι' αὐτῶν*, at vero aegre desideratur objectum, quod vocant. Atqui aliquis conjiciat: *εἰς τὸ ἴδιον αὐτῶν* vel potius *αὑτῶν α ὐ τ ο ὺ ς ἐπισπῶνται βούλημα*. Sed, ni fallor, probabilius erit: *εἰς τὸ ἴδιον α ὐ τ ο ὺ ς ἐπισπ*. Ceterum per se non minus tolerandum esse *τὸ ἴδιον αὐτῶν* quam *τὸ ἴδιον αὑτῶν*, vix est quod moneam. Loco Theognidis, qui est v. 439 sq., ubi libri mscr. variant et olim legebatur *αὑτοῦ*, Th. Bergkius edidit: *Νήπιος, ὃς τὸν ἐμὸν μὲν ἔχει νόον ἐν φυλακῇσιν, τὸν δ' αὐτοῦ ἴδιον οὐδὲν ἐπιστρέφεται*. Quin ipse Homiliarum scriptor secundum cod. Op. 402, 15 sq. posuit: *παλαίσας ἐπὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν βουληθεὶς ἐτράπη*. P. 215, 5 sq. scriptum invenitur: *ἐξ ὑπερβαλλούσης αὑτοῦ εὐσπλαγχνίας — τὸν αὐτοῦ ἔπεμψε προφήτην*. P. 220, 9 sq. codices praebent: *ὁ Θεὸς ὀλοθρεύσει τοὺς μὴ θελήσαντας τὴν εἰς αὑτὸν θρησκείαν ἀναδέξασθαι*. P. 227, 10: *οὐ πεφροντίκασι τῶν ξοάνων αὑτῶν οἱ ἐν αὐτοῖς ὄντες θεοί*. P. 220, 15 sq. in libris mscr. est: *βίωσας χρόνον οὐκ ἔγνω τίς αὐτῷ τε καὶ τῶν αὐτῷ ἐπιχορηγηθεισῶν* vel *ἐπικουρηθεισῶν τροφῶν ὑπῆρξεν εὐεργέτης*. Facile apparet, corrupta esse verba. Davisius scribendum censebat: *καὶ τῶν α ὐ τ ο ῦ*. Nescio an praeterea post haec verba exciderit tale quid, quale est: *ἀ π ὸ τ ῶ ν*, ita ut hanc fere sententiam habeamus: „per subministratos cibos". Porro etiam *αὐτῷ* mutandum erit in *αὑτῷ*, aut pro *αὐτοῦ* reponendum: *α ὑ τ ο ῦ*. P. 222, 11 sqq. editum est tanquam ex utroque codice: *Αὐτίκα γοῦν τῶν Αἰγυπτίων ὑμῶν οἱ ἀρχηγέται — ὑπὸ κακῆς αὐτοῖς ἐνδομυχούσης ἐννοίας πάσῃ αὐτὸ ἀτιμίᾳ ὅσον τὸ κατ' αὐτοὺς ὑπέβαλον*. At dubitet aliquis, an potius legendum sit: *αὑτοῖς*, quamquam similiter variatum est p. 206, 9 sqq. et aliis locis infra tractandis. P. 236, 11 sq. scriptum legitur: *ὅσων ἀπολαύομεν ἀγαθῶν, τῷ αὑτοῦ ἐλέῳ εἰς τὴν ἡμετέραν φιλανθρωπίαν βιάζεται τὴν κτίσιν*, ubi ferendum est etiam *αὑτοῦ*, aeque atque v. 18 *αὑτῆς* commutari poterat cum *αὐτῆς*. P. 241, 3 legitur: *ὁ δὲ ὄντως ὢν τοῦ δοθέντος αὐτῷ νόμου ἐκτελεῖ τὰς πράξεις*, et p. 244, 4 sq.: *ηὔχοντο ὑπὲρ τῶν τὰ κακὰ αὐτοὺς διαθεμένων*, quae non sunt tentanda, quamquam differunt ab eo, quod est p. 244, 6 sq.: *ηὔχετο τῷ πατρί, τοῖς αὐτὸν ἀναιροῦσιν ἀφεθῆναι τὸ ἁμάρτημα*. Contra p. 288, 9 sq. in verbis: *μηδ' οὓς ἀγαπῶσιν, λέγω δὴ γυναῖκας αὐτῶν —, πρὸς τοῦτο προτρέ-*

πωνται, aliquis putet reponendum esse: αὐτῶν, at consensus utriusque Epit. C. CVII praebentis: ἑαυτῶν, fidem facit illud jam antiquitus fuisse positum. P. 373, 10 sq. scriptum reperitur: ὁ δὲ Σίμων, συνεὶς ὅτι πρὸς τὴν ἀπόνοιαν αὐτοῦ εἴρηκεν. Is qui dixit est Petrus. Vesania autem, contra quam dixit, est ipsius Simonis. Contrario modo locutus est scriptor e. gr. p. 406, 18. — Nunc congeremus exempla pronominis simplicis adhibiti, ubi reflexivum aut reponendum est aut et ipsum usurpari poterat. Agmen ducunt verba p. 29, 15 posita, secundum scripturas supra p. 252 a nobis significatas: ἐάν τις αὐτοῦ vel αὐτῷ προκατορθώσῃ τὴν πολιτείαν, ubi rectius habebit pronomen reflexivum. Proxime sequuntur, quae sunt p. 34, 8: ὁ Θεὸς ὑμῖν ἀκατάληπτον τὴν αὐτοῦ βούλησιν ἔθετο. Consentit utraque Epit. C. XI. Tertium locum tenent verba p. 54, 7 repraesentata, de quibus diximus supra p. 257. P. 93, 17 et in utr. Epit. C. XXXIV scriptum invenitur: Στὰς οὖν καὶ ἰδὼν — τὸν πάντα λαὸν εἰς αὐτὸν ἀτενίζοντα. P. 109 11. uterque codex praebet: ὁ Θεὸς — θέλει — ἐπίγνωσιν αὐτοῦ καὶ οὐχ ὁλοκαυτώματα. P. 115, 2 sq. receptum est ex codice O: ἵνα καὶ αὐτοὶ οἱ ἀδελφοὶ τῆς πρός σε ἀπειθείας τὸν κίνδυνον αὐτῶν μὴ ἀγνοῶσιν. P. 116, 17 sqq. in utroque codice scriptum est: ὡς γὰρ μοιχὸς ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ πνεύματος προφάσει τινὸς ἑαυτὸν ἀφώρισεν, καὶ τῷ πονηρῷ κατ' αὐτοῦ χώραν ἔδωκε. Similis est locus, qui est p. 372, 5 sq.: ὁμολογεῖ ὁ διδάσκαλος ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας διαλεχθέντα (τὸν πονηρὸν) πεπειρακέναι αὐτόν. P. 141, 6 sqq. est: ὁ Ζεὺς — εὐεργέτης πρὸς τεκνοποιΐαν γενόηται (vid. quae adnotavimus supra p. 265), τὴν αὐτοῦ μῖξιν ἀνθρώποις δωρούμενος. P. 155, 12 sqq.: Κρόνος — Πλούτωνα — κατέπιεν, — δεδιώς, μήποτε τὸ γεννηθὲν ἐξ αὐτοῦ βρέφος, γενναιότερον αὐτοῦ γενομένον, ἀφέληται αὐτὸν τῆς βασιλείας. P. 209, 2 sqq. legitur: πόσοι δὲ ἐπὶ μισθῷ ἑαυτοὺς ἐξέδωκαν, — καὶ οὕτως κηρύξαντες, αὐτῶν τὸ πάθος ἀντιπαθείᾳ ἀποκατασταθέντες, κεχρηματίσθαι τὴν θεραπείαν λέγουσιν. P. 211, 8 sqq. in verbis: οὕτω καὶ τὸν Θεῷ προσφεύγοντα καὶ τὴν δικαίαν πίστιν ὥσπερ εἰκόνα αὐτοῦ ἐν τῇ αὐτοῦ βαστάζοντα καρδίᾳ πάντα τὰ παθοποιὰ πνεύματα τιμᾷ καὶ φεύγει, nescio an praestet: ἐν τῇ αὑτοῦ. P. 221, 5 sq. libri mscr. porrigunt: ὅνπερ γὰρ τρόπον εἷς ἐστιν ὁ Καῖσαρ, ἔχει δὲ ὑπ' αὐτὸν τοὺς διοικητάς cett., qui locus, ni fallor corruptus, comparandus est imprimis cum eo, qui est, p. 302, 4: τρίτον δὲ νεώτερον υἱὸν ἔχων ἔσχε παρ' ἑαυτῷ (sic cod. O) vel αὐτῷ (sic cod. C). P. 226, 11 sqq. rursus variatum est: πλὴν εἰ οὕτως ἔμπνοα ἦν τὰ σεβάσματα ὑμῶν, ἀφ' ἑαυτῶν ἂν ἐκινεῖτο φωνὴν ἂν εἶχεν, τὴν ἐπ' αὐτοῖς ἀράχνην ἂν (hanc enim voculam inserendam esse arbitror) ἀπεσείετο. P. 247, 14 sqq. repositum est de conjectura: τούτῳ ὁ μήπω προσελθεῖν θέλων ἔτι τὸ τῆς λύσσης φέρει πνεῦμα, οὗ ἕνεκα ἐπὶ τῇ αὐτοῦ σωτηρίᾳ ὕδατι ζῶντι προσελθεῖν οὐ θέλει. Uterque codex praebet: αὐτοῦ, quod cur mutetur caussa idonea non est. P. 270, 3 sqq.: uterque codex porrigit: καὶ ἅμα τῷ ἅψασθαί με τῆς χειρὸς αὐτῆς ὀλολύξασα ὡς μήτηρ μέγα — κατεφίλει με τὸν υἱὸν αὐτῆς vel τὸν αὐτῆς υἱόν. Etiam Epit. alt. C. XC habet: τὸν αὐτῆς υἱόν. In Epit. prior. C. XC perperam typis exaratum est: τὸν αὐτοῦ υἱόν. P. 271, 3 in codice O reperitur: ἡ δὲ ὅλον αὐτῆς τὸ πρᾶγμα τοῦ ἀναγνωρισμοῦ συντόμως διηγήσατο, cujus scripturae rationem habere debebat Dresselius, quum praesertim sequantur verba: καὶ οἱ ἀκούσαντες κατεπλάγησαν, quamvis codicis C lectio αὐτῇ inveniatur etiam in utr. Epit. C. XCI. P. 288, 4 sq. habemus: ἡ ἀξίωσις αὐτῆς τοῦ συμβαπτισθῆναι αὐτῇ τὴν ξενοδόχον. Ex iis, quae sunt p. 339, huc pertinent verba posita de Deo v. 5: τῇ γὰρ αὐτοῦ μορφῇ ὡς ἐν μεγίστῃ σφραγῖδι τὸν ἄνθρωπον διετυπώσατο, et v. 12: τὴν γὰρ αὐτοῦ μορφὴν ἐκδικεῖ — ubi praestare arbitror pronomen reflexivum —, at non item verba, quae habentur v. 7 sqq., haecce: διὸ κρίνας εἶναι τὸ πᾶν αὐτόν, καὶ τὴν αὐτοῦ εἰκόνα τὸν ἄνθρωπον, αὐτὸς ἀόρατος, ἡ δὲ αὐτοῦ εἰκὼν ὁ ἄνθρωπος ὁρατός, ut censuisse videtur Dresselius, interpretatus: „Quare arbitratus se esse omnia, suique imaginem esse hominem" cett. Non videtur dubitandum, quin verba postrema: αὐτὸς — ὁρατός, de sede sua mota sint. Probabile est autem, constructa fuisse cum antegresso verbo διετυ-

πώσατο. Contra verba: διὸ κοίνας — ἄνθρωπον construenda sunt cum verbis sequentibus: ὁ αὐτὸν σέβειν θέλων τὴν ὁρατὴν αὐτοῦ τιμᾷ εἰκόνα, ὅπερ ἐστὶν ἄνθρωπος. P. 362, 5 sq. fieri potest ut codicum scriptura: οὐδ' ὅτι ἑαυτὸν ἕκαστος ἐλθών, ἐφ' οἷς ἐποίησεν, ὡς αὐτὸς ὢν αὐθέντης, αὐτὸν ἤγγειλεν in verbis ἑαυτὸν et αὐτὸν binarum recensionum lectiones servaverit. Ergo alterutrum verbum delendum erit; et ex nostra quidem sententia alterum. De loco corrupto, qui est p. 387, 4 supra p. 314 diximus. Verba et ipsa depravata, quae sunt p. 393, 14, tractabimus infra p. 320. Ex iis, quae leguntur p. 402, praeter verba v. 15 sq. posita, quae jam paullo supra in censum vocavimus, huc pertinent v. 18 sq.: ὁ δὲ ἕτερόν τι γενέσθαι, ὅ, τι θέλει, μὴ δυνάμενος, ὡς ὑποκείμενος τῇ αὐτοῦ φύσει, θνητός ἐστιν, ubi praestare censeo: αὑτοῦ, ut supra p. 299, 9 sq. De loco, qui est p. 403, 16 sq. agemus infra. P. 406, 18 editum est ex codice O: ἧκεν ὁ πατὴρ αὐτόθι, τὸν Πέτρον ἡμῖν περὶ αὐτοῦ διαλεγόμενον καταλαβών. Pronomen αὐτοῦ spectat ad patrem Clementis, non ad Petrum. Denique p. 415, 3 sq. codex O praebet: αὐτοῦ Φαύστου παρακαλέσαντος αὐτόν (sc. τὸν Σίμωνα) ὅτι μὴ ἔθελεν ὁρᾶν τοὺς αὐτοῦ υἱοὺς Ἰουδαίους γεγενημένους, ubi vellem scriptum esset: αὑτοῦ, ne locus perperam accipi ita posset, quasi de filiis Simonis sermo esset. — Redeamus jam in ordinem, ea, quae ad p. 388 adnotanda restant, in medium prolaturi. V. 12 lacunam quae est inter ἔθει et παρὰ, aliquis dicat explendam esse ita, ut inserantur verba: καὶ γάρ. Si tamen aliquid dandum ei, quod, ut Dresselii verbis utamur, supra lacunam signa ^ apparent, potius scribatur oportet: ἢ οὐ, quo facto verba in interrogatione esse posita statuendum erit. — V. 13 quae reperitur lacuna procul dubio ita explenda est, ut scribatur: χαλεπώτατον ἀπαγορεύεται. — V. 19 sq. ita scriptum est, ex parte de conjectura: καὶ ἄλλοι σάρκας ἀνθρώπων ἐσθίουσιν, καὶ οὐ μυσάττονται· καὶ ἕτεροι τὰ κυνῶν καὶ ἄλλα ἄρρητα πράσσουσιν. Codex O: καὶ ἕτεροι κυνῶν καὶ ἄλλοι ἄρρητα πράσσουσιν. Non dubito, quin legendum sit: καὶ ἕτεροι κυνῶν· καὶ ἄλλοι ἄλλα ἄρρητα πράσσουσιν. At verba καὶ ἕτεροι κυνῶν ex praegressis cogitatione supplendum: σάρκας ἐσθίουσιν. Scilicet secundum Sext. Empir. p. 184 Θρᾳκῶν ἔνιοι κυνοφαγεῖν ἱστοροῦνται.

P. 389, 2 ne quis forte mendum latere existimet, moneo, verba sic esse construenda: αἰσθήσει ὑπὸ ἔθους ἐκτραπείσῃ τοῦ κατὰ φύσιν, „e sensu qui more aliquo aversus est ab eo, quod naturae congruens est.“ — V. 4 verba: ὅτι — κλοπῇ οὐδεὶς ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ κολάσει ἥδεται, significare non possunt: „quum poena ob furtum sibi inflicta nullus delectetur“. Omnino non liquet, quid sibi velit commemoratio furti, quum sermo sit de caede. Ergone posuerat sic scriptor: (ὅτι μηδεὶς —) καὶ κοπῆν θεὶς ἐπὶ cett.? Vocabulum κοπὴ „caedem, stragem“ significat in ep. ad Hebraeos VII, 1. — Praeterea dignum est, ad quod quis animum advertat, verbum: αὐτοπαθεῖν paullo supra adhibitum. Est enim perrarum. — Sequuntur v. 4 sqq. verba corrupta: κἂν οὖν ἑνὸς οὐδήποτε ὁμολογουμένου εἶναι ἁμαρτήματα, ἐξ ἀνάγκης καὶ τρίτην κρίσιν πρὸς τὰ ἁμαρτήματα ὀρθῶς ἔστι προσδοκᾶν. Tentavit locum jam Uhlhornius l. c. p. 199, adn. 70, verum ita, ut ferri non possint ipsius conjecturae. Nobis non tam verba οὖν ἑνὸς mendosa esse videntur quam vocabulum οὐδήποτε, pro quo reponendum proponimus: οὐ δήποτε. Porro verba καὶ τρίτην, in quibus jure offendit Uhlhornius, mutanda censemus in: καὶ κάρτα τήν. — V. 14 sqq. Dresselius codicis O scripturam recepit hancce: ἀλλ' ἵνα μὴ δόξωσί τινες τῶν παρεστώτων, ὅτι ἀδυνατῶ πρὸς τὰ ὑπὸ σοῦ ῥηθέντα ἀποκρίνασθαι (προφάσεως διαμηχανῶμαι) ἐρῶ cett. Postrema verba sensu omnino cassa sunt. Scribendum: ὅτι, ἀδυνατῶν — ἀποκρίνασθαι, προφάσεις διαμηχανῶμαι. Προφάσεις διαμηχανῶμαι significat: „praetextus (ne loqui opus habeam) molior summo studio“. — V. 17 legendum: ἆρά γε. — V. 18 reponendum: οὐδὲ μὴν, quod ipsum legitur paullo infra, p. 390, 6. — V. 20 scriptum oportuit: ἔστι.

P. 390, 2 pro οὔτ' οὖν legendum: οὔκουν. — V. 10 sqq. verba ita constituit Dresselius: ὅτε αὐτοῦ καὶ ἡ κρᾶσις εὔκρατός ἐστιν, ἵνα μὴ ὀξείας [φύῃ]

ὁρμάς· ἔτι τε καὶ γνῶσις ἄπταιστος, ἵνα μή τι τῶν κακῶν ὡς ἀγαθὸν π[ικροποιοῦν] τε ἀλγοῦν ἔσται, ἵνα μὴ θνητὸς ᾖ. Equidem pro φύη, quo vocabulo Dresselius priorem lacunam explevit, scriptum fuisse conjicio: ὁρμᾷ, quod facillime intercidere potuit ante ὁρμάς. Platon Parmen. p. 135 D: καλὴ καὶ θεία ἡ ὁρμή, ἣν ὁρμᾷς ἐπὶ τοὺς λόγους. Quae inde a verbis ἵνα μή τι leguntur, prorsus inepta sunt. Codex O praebet: ἀλγῶν. Locus sic restituendus erat: ἵνα μή τι τῶν κακῶν ὡς ἀγαθὸν π[αραδέχηται]· [οὔ]τε ἀλγῶν ἔσται cett. Ad verba οὔτε ἀλγῶν ἔσται ex antegressis repetendum: ὅτε. De sententia hujus enuntiati cfr. p. 389, 18 sqq. Num παραδέχηται genuina scriptoris manus sit, in medio relinquendum; at simile aliquod vocabulum lacuna haustum esse, certum videtur. Ceterum vide an pro ἐστιν, quod est post εὔκρατός, v. 11, scribendum sit: ἔσται, aeque atque paullo post legitur ἀλγῶν ἔσται. — V. 18 scr.: ᾗ τε γάρ. Τε γάρ est „etenim", ut p. 171, 16, p. 268, 19. Cfr. etiam p. 120, 14.

P. 391, 7 haud scio an pro ἀμέτρῳ reponendum sit: ἀμέτρως, „immodice". Cfr. p. 46, 2. Infra p. 399, 15 sq. est: παρὰ τὸ μέτρον ἐξελθών. — V. 8 secundum codicem O scriptum erat: καταξίαν, contra quam p. 93, 2, 126, 16, 127, 2, 132, 7, 339, 11, 354, 9 factum est, ubi eadem in illo codice scriptura reperitur. Similis vero inconstantiae exempla reperiuntur etiam alibi. Sic p. 280, 6 editum: καταρχὰς, contra p. 385, 8 et p. 392, 3: κατ' ἀρχάς, p. 119, 4 et p. 296, 10: καθημέραν secundum codicem O, ubi cod. C praebet: καθ' ἡμέραν, at p. 284, 5 καθ' ἡμέραν ex cod. C, quamquam cod. O habet: καθημέραν. — V. 9 scribendum: ἐπὶ τῷ θανάτῳ pro ἐπί τε θ. — V. 11 pro εἶμεν legendum censeo: ἦμεν.

P. 392, 5 forsan legendum: ἐκτότε οἱ κατὰ διαδοχὴν υἱοί. Subinde non recte Dresselius lacunam explevit eo quod inseruit voculam: ὡς. Videtur autem statuisse, verbum δεῖν positum esse pro δέον. Equidem conjecerim, intercidisse vocabulum tale, quale est: τότε, vel: ποτὲ. Cfr. verba, quae sunt v. 11 sq., de quibus paullo infra sermo erit. Dictio τότε vel ποτὲ μὴ δεῖν pendebat ex verbo ἀγνοίας. — V. 6 sqq. a Dresselio verba ita sunt restituta: ὅθεν καὶ [διδάσκ]αλος ἡμῶν περὶ τοῦ ἐκ γενετῆς πηροῦ καὶ ἀναβλέψαντος παρ' αὐτοῦ ἐξετά[ζων ἐρωτήσασιν], εἰ οὗτος ἥμαρτεν ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῇ, ἀπεκρίνατο. Rectissime scripturas codicis O ἐν et ἐγεννήθη mutavit in εἰ et γεννηθῇ. De iis vero, quae praestitit ad lacunas explendas, secus statuendum. Pro διδάσκαλος reponendum videtur: ὁ διδάσκαλος. Ἐξετάζων omnino caret sensu. Non dubito, quin scriptum fuerit: ἐξετάζουσιν vel ἐξετάσασιν ἡμῖν. Similiter locum expedivit G. Volkmar in Annal. theol. Tubingens. 1854, Fasc. III, p. 449. — V. 11 sq. haec leguntur: καὶ ἀληθῶς ἀγνοίας αἰτίᾳ τὰ τοιαῦτα γίνεται. ἤτοι τῷ μὴ εἰδέναι πότε δεῖ κοινωνεῖν τῇ γαμετῇ, εἰ καθαρὰ ἐξ ἀφέδρου τυγχάνει. Quibus vitium subesse, quis non videat? Ego verosimillimum duco, postrema verba, εἰ — τυγχάνει, a principio explicandi caussa fuisse adscripta et sic verborum in perpetuitatem irrepsisse. Ceterum ante ἤτοι incidendum erat puncto minore. — V. 14 sq. scribendum: καὶ πρὸς τὸ μὴ πάσχειν καὶ ἄλλους αὐτὸν θεραπεῦσαι δυνάμενον (pro δυναμένους) εὑρήσεις (sic recte Dresselius). Ἄλλους pendet ex θεραπεῦσαι, αὐτὸν — δυνάμενον ex εὑρήσεις. Documento sunt verba proxime sequentia: αὐτίκα γοῦν Μωϋσῆς διὰ εὐσέβειαν ἀπαθὴς τὸν πάντα τῆς ζωῆς διετέλεσε χρόνον, καὶ τοὺς Αἰγυπτίους δι' ἁμαρτίας πάσχοντας εὐχαῖς ἰᾶτο.

P. 393, 13 sq. editum est: ᾧ δ' ἂν μὴ ἀρέσκῃ ὁ κλῆρος, ἔνεστιν ἐκκλήτως χρησάμενον καὶ νομίμως διαδικασάμενον τὸν ὑπ' αὐτοῦ ὑπαλλάξαι βίον. Facile apparet, bina in his verbis esse menda. Pro ἐκκλήτως sine dubio reponendum: ἐκκλήτῳ. Ἔκκλητος substantivum est et valet „appellatio, provocatio", cfr. Harpocrat., Suid., Etym. M. s. v. et Zonaras p. 930. Sic etiam paullo infra, v. 15: τίς οὗτος ὁ κλῆρος, καὶ ἔκκλητος, quo loco nostra emendatio eximie confirmatur. Praeterea nihili sunt verba: τὸν ὑπ' αὐτοῦ— βίον. Conjicio positum fuisse: αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ cett., ita ut αὐτὸν esset accusativus subjecti, βίον vero objecti accusativus. Esse autem scriben-

dum: αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ, non αὐτὸν ὑφ' αὐτοῦ, post Elmslejum ad Eurip. Heraclid. v. 144 et 814 atque Bernhardyum Synt. p. 287 monuit H. L. Ahrensius de Dialect. Dor. p. 274. — V. 18 sqq. ita scriptum est: μήτι νομίσῃς, ὡς ἐπειδὴ εἰς ἕκαστον κεφάλαιον ζητῶν [σε] συνετιθέμην. ὡς πληροφορούμενος ἐφ' ἕτερον ἐρχόμενον κεφάλαιον; ἀλλ' ἀγνοίας σοι τὸ πείθεσθαι παρεῖχον, ἵνα ἐπ' ἄλλο ἐλθῃς κεφάλαιον, ὅπως πάσης ἀγνοίας σου μαθὼν μὴ στοχαζόμενος καταγινώσκω σου. ἀλλὰ πεπληροφορημέ[νων] νῦν ἤδη τριῶν ἡμερῶν μοι συγχώρησον, καὶ ἐλθὼν δείξω σε μηδὲν εἰδότα. Scatent haec mendis. Ac primum quidem σε a Dresselio ad lacunam explendam invectum nequit ferri. Scribendum: σοι, quod verbum tam cum συνετιθέμην quam cum ζητῶν (cfr. p. 377, 5, 394, 13) construere licet. Deinde apparet, in verbis vel post verba ὡς πληροφορούμενος — κεφάλαιον excidisse verbum finitum, quod vocant, ex ὡς, quod est ante ἐπειδή, pendens. Conjiciat aliquis, scriptum fuisse: ἠνειχόμην ἐρχόμενον, vel: ἕτερον ἠρχόμην κεφάλαιον. Post vocabulum κεφάλαιον puncto incidendum. Deinde legendum videtur: ἀλλ' ἀγνοίᾳ σοι τοῦ πείθεσθαι δόξαν παρεῖχον, cett. Codex O praebet: τοῦ πείθεσθαι. Pendet hic genitivus ex δόξαν, dativus ἀγνοίᾳ ex πείθεσθαι, dativus σοι ex παρεῖχον. — Quod ad postrema verba attinet (ne pluribus refutem Dresselii sententiam, πεπληροφορημένων scribentis et cum ἡμερῶν construentis atque ita interpretantis: „quum jam praeterierint"), moneo tantummodo, non tertium hunc, de quo jam sermo est, sed quartum esse disputationis diem. Praeterea non est ferenda Dresselii explicatio verborum: μοι συγχώρησον et ἐλθών, „mecum dissere" atque „continuando" interpretantis; sed iis, quae sequuntur, probe perpensis, elucebit, post μοι συγχώρησον („mihi permitte") intercidisse infinitivum verbi alicujus notione abeundi vel absentiae instructi. Jam quum codex O pro νῦν ἤδη praebeat: νῦν δέ, non dubito, quin locus ita sit restituendus: — ὅπως — μὴ στοχαζόμενος καταγινώσκω σου, ἀλλὰ πεπληροφορημένος. νῦν δὲ τριῶν ἡμερῶν μοι συγχώρησον ὑποχωρῆσαι. Quam egregie sibi opposita sint verba στοχαζόμενος et πεπληροφορημένος, „conjectans" et „plane persuasus, certo sciens" (cfr. p. 17, 16), ultro apparet.

P. 394, 7 προλήψεις μου κατέφερες significat „praejudicatas opiniones contra me proferebas". Locus, ad quem respicit Simon, est p. 318, 9 sq. — V. 9 in corrupta codicis scriptura: καὶ τί σοι φαίνομαι ὀρθῶς κρίνειν εἰδώς, ἢ οὔ; fieri potest ut post καὶ aliquid interciderit. Quo probato, sequentia verba sic erunt constituenda: τί σοι φαίνομαι; ἢ ὀρθῶς cett. — V. 10 sq. locus est difficilis ad restituendum nec profecto a Dresselio sanatus ita scribente: εἰ μὲν γὰρ ὀρθῶς κρίναντά με φαίης, μὴ συνθῇ, ἵνα μὴ φαίνῃ προειλημμένος, ὁ καὶ μετὰ ὁμολογίαν ἥττων συνθέσθαι μὴ θέλων. Pro ἵνα μὴ φαίνῃ codex O praebet: δὲ σὺ φαίνῃ, et ἧτταν pro ἥττων. Sententiarum nexus postulare videtur, ut is qui loquitur Simonem jubeat adstipulari (συνθέσθαι) Petro. Ergo haec fere posita fuisse verba conjicias: — φαίης, μὴ ὀκνήσῃς συνθέσθαι, μὴ φαίνῃ προειλημμένος ὡς καὶ μετὰ ὁμολογίαν ἥττης συνθέσθαι μὴ θέλων. De usu verbi προειλημμένος, „deprehensus," cfr. Sap. Salom. XVII, 17 et Epist. ad Galat. VI, 1. — V. 12 sq. apographum Dresselianum praebebat: ἀποφαινόμην. — Mox, v. 13 sqq., haec habentur edita: — ἢ τοῦ ζητεῖν αὐτῷ ἐπὶ πάντων μὴ παύσῃ, ἐπεὶ ἔσται σοι ἑκάστοτε ἡττωμένῳ καὶ συντιθεμένῳ. ἢ δὲ τὸ αἰδεῖσθαι ἔχεις ἀπὸ πάντων τῶν ἀκροατῶν ἀντὶ μεγίστης τιμωρίας καταγινωσκομένῳ καὶ ἀσχημονοῦντι ὑπὸ συνειδήσεως τὴν σεαυτοῦ ἀλγεῖν ψυχήν. Pro αὐτῷ apographum Dresselianum praebet: αὐτῶ. Illud ego recipere non dubitavi. Nam dictione ζητεῖν τινι saepius usus est hic scriptor (cfr. adnot. ad p. 393, 18 sqq.) et sane pluries in codice O similiter omissum est iota subscriptum. Sed procul dubio valde turbata sunt verba, quae inde ab ἐπεὶ ἔσται leguntur. Locus ita restituendus videtur: ἐπεὶ ἔσται σοι ἑκάστοτε ἡττωμένῳ καὶ συντιθεμένῳ, εἰ δὴ τὸ αἰδεῖσθαι ἐπὶ πάντων τῶν ἀκροατῶν ἔχεις ἀντὶ μεγίστης τιμωρίας, καταγινωσκομένῳ cett. Fieri etiam potest ut ἔχεις post μεγίστης vel post τιμωρίας collocatum fuerit. Construenda verba: ἔσται σοι ἀλγεῖν. Ἐπὶ

πάντων τῶν ἀκροατῶν significat: „coram omnibus auditoribus“, aeque atque paullo supra v. 14: ἐπὶ πάντων, „coram omnibus“. Cfr. etiam dictionem τὸν ἐπὶ τῶν ὄχλων ἔλεγχον, quae est p. 373, 13, ut alia taceam exempla praepositionis ab hoc scriptore saepius eodem significatu adhibitae. — V. 18 sqq. quae reperimus verba: πέρας γοῦν οὐκ οἶμαι, σὲ ἐπὶ τὴν ζήτησιν ἐλθεῖν, ὡς ὑπέσχου, ἀλλὰ πρὸς τῷ δοκεῖν μὴ αἰτιᾶσθαι ἐξιὼν ἐπανελθεῖν ὑπέσχησαι, ea etiamnunc duo continent menda. Dictio πρὸς τῷ δοκεῖν sensum idoneum non praebet. Corrigendum: πρὸς τὸ δοκεῖν, „ut videreris“. Praeterea Dresselii conjectura αἰτιᾶσθαι non satisfacit. Codex O: αἰτεῖσθαι. Scribendum erat: ἡττῆσθαι.

P. 395, 5 sq. ne quis de mendo suspecta habeat verba: μετὰ τῶν συνηθεστέρων εἰσιὼν οἴκοι ἐκαθέσθη, moneo, construenda esse verba εἰσιὼν οἴκοι, ita ut οἴκοι sit „domum“, secundum usum rariorem, cujus exemplum exstat etiam in Xiphilini Excerptis ex Cassio Dione 75, 9: οἴκοι ἀναχωρησάντων. — Contra corruptelae manifesta sunt verba, quae sunt v. 7: ὁ θεός, ὁ ἐκλεξάμενός σε καὶ σοφίας ἀναπαύσεως μὲν ἕνεκεν τῶν εὐγνωμόνων. Ocius corrige: σοφίσας. Σοφίζειν, quo verbo hic scriptor usus est etiam p. 118, 19, et p. 351, 6, significat: „sapientem reddere, instituere“. — V. 9 sq. haec reperiuntur scripta: καὶ ἡμῖν δὲ περὶ πονηρῶν διαλεχθῆναι σε ἀξιοῦμεν, ἐλπίζοντες γνησιώτερόν σε ἡμῖν τὸν περὶ αὐτοῦ ἐκφάναι λόγον. Vocabulum πονηρῶν quum jam eam ob caussam offendat, quod plurale est, tum in πονηροῦ mutandum esse monstrat sequens περὶ αὐτοῦ. Cfr. etiam p. 396, 3 et 13. Pro ἐκφάναι apographum Dresselianum praebet: ἐκφάνει. Ergo aliquis conjiciat scribendum esse: ἐκφανεῖν. Ego tamen nescio an potius scriptum fuisse dicam: ἐκφῆναι. De aoristo verbis sperandi subjuncto cfr. Lobeck. ad Phrynich. p. 751 sq. Neque vero opinor, quemquam probaturum esse ἐκφάναι, provocantem ad Hesychium, apud quem ἐκφάναι explicatur per φανερῶσαι. Quippe jam L. Dindorfius in Thes. Stephan. ed. Paris. Vol. III, p. 619 animadvertit scribendum videri: ἐκφᾶναι, ita ut vox sit a scriptore Dorico adhibita. Locutio ἐκφαίνειν λόγον saepius reperitur, cfr. e. g. Eur. Hippol. v. 881, Herod. VII, 160, Thales ap. Diog. Laert. I, 43. — V. 17 Dresselius scripsit: ὡς αὐτῷ ἔθος ἦν πρὸς τοὺς γνησι[ωτέρους] λέγεσθαι, quae verba sic fecit latina: „quemadmodum mos ei erat cum familiaribus colloquendi“. Quin γνησιωτέρους genuina sit hujus scriptoris manus, dubitare non sinit locus, qui est p. 413, 17. Exempla vocabuli γνήσιος a recentioribus Graecis ad „cognatum, familiarem“ significandum adhibiti congessit G. Dindorfius in Thesaur. Stephan. ed Paris. V. II, p. 671. Sed pro λέγεσθαι repositum oportuit: διαλέγεσθαι, quo verbo hic scriptor etiam in antegressis usus est.

P. 397, 2 legimus: τὸ δὲ πνεῦμα καὶ αὐτὸ οὐ τριτογενὲς ὄν, ἀλλὰ τριμερές cett. At vocabulnm τριτογενὲς corruptum esse, etiam Uhlhornius vidit, cfr. l. c. p. 190, adnot. 58. Conjecit is, scribendum esse: τετραγενές. Quod quum sit „ex quattuor elementis ortum“ secundum Homil. XX, 8, (cfr. etiam XX, 5, p. 400, 12 sq., XX, 7, p. 403, 10 sqq.) bonam oriri sententiam existimat; dici enim: σῶμα τετραγενὲς esse, πνεῦμα vero non esse τετραγενές. Verum enim vero verbis: τὸ δὲ πνεῦμα καὶ αὐτὸ οὐ τετραγενὲς ὄν, potius significatum esset, neque σῶμα esse τετραγενές. Omnino non liquet, qua ratione sive τετραγενὲς sive τριτογενὲς oppositum esse possit ei, quod est τριμερές. Non dubito, quin legendum sit: ταυτογενὲς, „ejusdem generis, ex uno eodemque constans“. — V. 5 nollem Uhlhornius l. c. pro φυραμάτων δύο scribendum proposuisset: φ. δυοῖν, satis enim frequens est δύο indeclinabile, quod etiam paullo post, v. 14, invenitur. — V. 7 in verbis ἡ μὲν οὐρανῶν λεγομένων, ἡ δὲ τῶν ἐπὶ γῆς νῦν βασιλευόντων pro λεγομένων scribendum: λεγομένη. Cfr. p. 389, 11 sq., ubi mentio fit τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας. — Difficilia ad emendandum sunt verba, quae leguntur v. 10 sqq.: ὁ δὲ ἕτερος, καὶ αὐτὸς βασιλεὺς ὑπάρχων τοῦ ἐσομένου αἰῶνος, στέργει πᾶσαν ἀνθρώπων φύσιν, ἐν τοῖς παροῦσι τὴν παρρησίαν ἔχειν οὐ δυνάμενος, [ἀλλ'] ὥς τίς ποτ' ἐστὶ λανθάνειν πειρώμενος τὰ συμφέροντα συμβουλεύει. Inesse

enim plura menda certum est. Et primum quidem dictio *καὶ αὐτὸς* ferri non potest. Sensit ejusmodi quid Dresselius, verba sic latina faciens: „rex et ipse, futuri quidem aevi". Sed haec locum capiendi ratio nullam habet probabilitatem. An scriptum erat: *κληρωτὸς*, similiter atque antea de altero rege dictum est: *βασιλεύειν χειροτονεῖται*? Deinde in verbis *ἐν τοῖς παροῦσι* intercidisse particulam aliquam adversativam, vero est simile. Denique dubito an tam supplementum Dresselii *ἀλλ'* quam codicis scriptura *ὡς* genuinam scriptoris manum non praestet. Ergone legendum: *ἐν δὲ τοῖς παροῦσι, τὴν παρρησίαν ἔχειν οὐ δυνάμενος, [αὐ]τοῖς* (sc. *τοῖς ἀνθρώποις*), *τίς ποτ' ἐστὶ λανθάνειν πειρώμενος, τὰ συμφέροντα συμβουλεύει*? — V. 14 Dresselius scripsit: *τῶν δὲ δύο τούτων [ὁ ἕτερος] τὸν ἕτερον ἐκβιάζεται*. Et sane lacuna aut hoc modo explenda est (cfr. p. 329, 6) aut ita, ut *ἑκάτερος* inseratur, quo de vid. p. 387, 16.

P. 398, 6 dubitare licet, pro *δίκην ὑπέσχειν* utrum *δ. ὑποσχεῖν* an *δ. ὑπέχειν* scribendum sit. Mihi accentus ratione habita alterum facilius ideoque probabilius videtur. An quis existimat positum fuisse: *ὑπίσχειν*? — V. 15 sq. quum *συμβεβηκόσιν* ineptum et verbo finito opus sit, non dubito, quin legendum sit: *συμβεβήκασιν*, „orti sunt". — V. 18 sqq. haec habemus verba: *ὅθεν δὴ καὶ πατὴρ τυγχάνει πάσης οὐσίας οὔσης γνώμης τῆς κατὰ τὴν κρᾶσιν· ἔξω γὰρ κραθεῖσιν αὐτοῖς ὡς τεκνὸν ἡ προαίρεσις ἐγεννήθη*. Quorum priorem partem corruptam esse pro certo habeo. Videntur autem inter *οὐσίας* et *οὔσης* plura verba excidisse, in quibus de ortu duorum regum vel ducum sermo erat. Ad hos enim spectat vocabulum *αὐτοῖς*. Ante *ὅθεν δὴ* puncto minore incidendum.

P. 399, 7 sqq. Dresselius scripsit: *ὅθεν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν, ὡς ἄλλοτε εἶ[πον], διαδοχὴν βίου ἔχοντες, ταύτην πληροφοροῦσιν, ὡς ἔτυχεν ἡμ[έρων] παίδων φθορᾷ, ἢ ἄλλῃ τινὶ κολακευούσῃ ἁμαρτίᾳ*. Quod priore lacuna posteriorem verbi *εἶπον* syllabam absorptam esse existimavit, procul dubio verum vidit. Cfr. de re p. 390, 18 sqq. Sed necesse est post illud vocabulum etiam exciderit praepositio *εἰς*. *Εἰς διαδοχὴν βίου* prorsus respondet ei, quod paullo infra, v. 13, reperitur: *ἵνα διαδοχὴ βίου γένηται*. Alteram lacunam a viro docto inepte expletam esse, quis non videat? Quovis pignore contenderim, locum ita constituendum esse: *ταύτην πληροφοροῦσιν ὡς ἔτυχεν, ἡμιπεπάνων* vel — id quod mihi probabilius videtur — *ἡμιπεπείρων παίδων φθορᾷ*. *Ἡμιπέπανοι* sive *ἡμιπέπειροι παῖδες* sunt „semimaturi, semiadulti pueri". Utriusque adjectivi usus rarus quidem est, at neutrum in dubitationem vocare licet. Vocabulum *φθορὰ* de vitiando intelligendum. De occisione infantium neque hic cogitandum neque loco consimili, qui est p. 133, 10, ubi *οἱ θεοὶ* appellantur *παίδων φθορεῖς*. — Adnotatu etiam digna locutio *ἐπιθυμίαν πληροφορεῖν* eodem sensu, quo paullo infra *ἐπιθυμίαν πληροῦν*, adhibita. Similiter Paulus in epist. II ad Timoth. v. 5 posuit: *τὴν διακονίαν σου πληροφόρησον*. — V. 14 apographum Dresselianum praebebat: *ἐστι*.

P. 400, 3 scribendum: *ἐκ τοῦ Ἀδὰμ ἀνόμοιοι* (pro *Ἀδὰμ ὁποῖοί*) *τινες ὄντες δύο ἐγεννήθησαν*. Cfr. etiam v. 10 et 11. — V. 8 pro *νομίσας* corrigendum: *νομίσῃς*. — V. 73 codicis O scriptura *καὶ ὡς* minime mutanda in: *ὡς καὶ*, sed in: *καὶ ὧς*, „atque ita". — V. 19 sq. Dresselius sic scripsit: *ἄτρεπτον γὰρ καὶ ἀεὶ ὤν, ὁπ[όταν] προβάλλειν βουληθείη, ἀνάγκη πᾶσα τὸ προβαλλόμενον αὐτῷ ὡσαύτως [εἶναι] τὰ πάντα τῷ γεγεννηκότι*. At *ἄτρεπτον* mutandum erat in: *ἄτρεπτος*. Cfr. p. 401, 1. Deinde dubitandum, num *ὁπόταν* genuina sit hujus scriptoris manus. Equidem potius conjecerim, posuisse eum: *ὁπότε*. Contra fieri potest ut verum viderit Dresselius, quum lacunam, quae est post *ὡςαύτως*, explevit per verbum *εἶναι*. Dictio *ὡςαύτως εἶναι τῷ γεγεννηκότι* significat „eodem loco esse, quo is qui genuit." Vel sic tamen illam conjecturam non ausim certam habere.

P. 401, 15 nescio an scriptum fuerit: *καὶ τούτῳ ταύτῃ μᾶλλον ἔστι πιστεῦσαι, ἢ* cett. In apographo Dresseliano erat: *μᾶλλόν ἐστι*. — V. 18. verba *τοιοῦτον κατὰ μεταβολὴν καὶ τρόπην* sana non sunt. Scribendum

videtur: *τοιοῦτον τρόπον κατὰ* cett., aut: *τοιοῦτον κατὰ τρόπον κατὰ* cett.

P. 402, 8 apographum Dresselianum porrigebat: *ἐννόησεν*. Licet igitur etiam de *ἐνενόησεν* cogitare, sed *ἐνόησεν* probabilius videtur. — Lacunam, quae est v. 10, recte expletam esse a Dresselio, extra dubitationis aleam positum videtur. Licet autem graece aeque bene dicere *ἀποθανεῖν φύσιν ἔχει τις* atque *φύσιν τοῦ ἀποθανεῖν ἔχει τις*, quae dictio reperitur p. 405, 6 sq. Cfr. e. gr. p. 115, 18, 391, 6 et 401, 12 sq. — V. 11 sqq. haec reperiuntur scripta: *ἢ γὰρ οὐκ ἄγγελοι ἀγήρως [ὑπάρχοντες] καὶ πυρώδους οὐσίας εἰς σάρκα μετετράπησαν, καὶ οἱ παρὰ τῷ Ἀβραὰμ [ξενι]σθέντες* cett. In apographo Dresseliano reperitur: *ἢ γάρ*. Ad vocem *ἀγήρως* Dresselius adnotavit, se codicis scripturam mutare noluisse; credo, quod supplementum *ὑπάρχοντες* non prorsus certum haberet. Et profecto ipsa illa scriptura scrupulum injicit de veritate conjecturae quantumvis ad sententiam aptissimae. Utrum igitur interciderunt verba: *φύσεις ἔχοντες*, an posuerat hic scriptor: *ἀγήρω σώματα ἔχοντες*? Deinde *καὶ οἱ* ferri nequit. Conjiciat aliquis, scriptum fuisse: *ἐκεῖνοι οἱ*, aut: *οἱ καὶ*. At equidem non dubito, quin particula *καὶ* vocabuli alicujus omissi indicium contineat. Nimirum scriptum erat: — *εἰς σάρκα μετετράπησαν καὶ αἷμα, οἱ παρὰ* cett. Dictio *σὰρξ καὶ αἷμα*, de qua disputavit Fritzschius Quat. N. T. Evang. I, p. 535, periphrasin facit totius hominis animalis, ut apud Siracid. XIV, 18, Matth. XVI, 17 et in epist. ad Hebr. II, 14. — V. 15 haec reperimus typis expressa: *καὶ ὁμῶς παλαίσας ἐπὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν βουληθεὶς ἐτράπη. ἤδη εἰς πῦρ μεταβαλλόμενος τοῦ Ἰακὼβ τὸ πλατὺ νεῦρον οὐκ ἔκαυσε μέν*, cett. Apographum Dresselianum praebebat: *ὅμως*. Universus locus sic videtur esse constituendus: *καὶ — ἐτράπη ἤδη εἰς πῦρ μεταβαλλόμενος, ὡς τοῦ Ἰακὼβ* cett. Vocem *ἤδη* interpretari licet „statim quum voluit“ vel „revera“; *ὡς οὐκ ἔκαυσε μὲν* significat: „quum non quidem combussisset“.

P. 403, 1 sq. in verbis *καὶ ὁμοούσιον μὴ παρούσῃ τροπῇ προβάλλει, ἰσοδύναμον δὲ οὔ*, quomodo ferri possit *μή*, neque ego video, et Dresselius ipse in interpretatione latina plane omisit vocabulum. Scribendum: *μέν*. — V. 4 pro *προβάλλων* reponendum videtur: *προβαλών*, et v. 4 *προβαλόντος* pro *προβάλλοντος*. In apographo Dresseliano hoc altero loco reperitur *προβαλλόντος* (sic). Paullo infra v. 12 codex revera habet *προβαλόντος*. Cfr. etiam adnot. ad p. 378, 14 et p. 379, 1. — Ad v. 6 Dresselius adnotat, quum Michaeam scriptor jam semel produxerit, haud dubie aliud nomen reponendum esse ex illis, quae enumerantur Hom. II, 1. Sane aut hoc loco aut p. 399, 5 nomen mutandum erit. Videtur autem probabilissimum, alterutro loco scriptum fuisse: *Ζακχαῖος*. — Quae v. 8 sq. leguntur verba: *εἰ δὲ ὁμοίως γεγόνασιν, ἀδελφοὶ εἶναί μοι δοκεῖ*, aperte mendosa sunt. Scribendum: *ἀδελφοί εἰσιν, ἐμοὶ δοκεῖ*. Similiter e. g. Pausan. V, 27, 5: *δοκεῖ μοι δή, τοῦ Ὀνατᾶ μαθητὴς ἢ παῖς ὁ Καλλιτέλης ἦν*. An quis censet, legendum esse: — *εἰσιν, ἐμοὶ δοκεῖν*? — V. 9 sqq. sequitur locus, qui plures naevos adspersos habet: *εἴπερ μέμνησαι, ὧν ἐν ἀρχῇ εἶπον, ὅτι τοῦ πονηροῦ ἡ τετραγενὴς τοῦ σώματος οὐσία πεφυλοκρινημένη ὑπὸ τοῦ θεοῦ προεβλήθη, ἔξω δὲ αὐτῆς κατὰ τὴν τοῦ προβαλόντος βουλὴν ἐκράθη πρὸς τὴν κρᾶσιν ἡ κακοῖς χαίρουσα προαίρεσις. ὡς νοεῖν, ὅτι θεοῦ μὲν τέκνον ἡ τετραγενὴς ἐξ αὐτοῦ προβληθεῖσα οὐσία, ἡ καὶ αὐτὴ οὖσα ἀεί. διὰ τί δὲ ἔξω ὑπ' αὐτοῦ κραθείσης οὐσίας ἡ συμβεβηκυῖα κακοῖς χαίρουσα προαίρεσις ἐπεγίνετο; καὶ οὕτως οὔτε ὑπὸ τοῦ θεοῦ γεγέννηται, οὔτε ὑφ' ἑτέρου τινός, ἀλλ' οὔτε ὑπ' αὐτοῦ προβέβληται οὔτε αὐτομάτως προελήλυθεν, οὔτε ἀεὶ ἦν* cett. Tentavit locum etiam Uhlhornius l. c. p. 180, adn. 39. Pro *πεφυλοκρινημένη*, quae vox sane in apographo Dresseliano reperitur et ab Uhlhornio admittitur, scribendum est: *πεφιλοκρινημένη*, quo vocabulo usus est Homiliarum scriptor p. 381, 14, de eadem re agens. *Ἐκράθη* Dresselii conjectura est, codex O praebet: *κραθείσῃ*. Quo fere modo constituenda sint verba, monstrant ea, quae paullo post leguntur inde a verbis *ἔξω ὑπ' αὐτοῦ*, et alii

similes loci, ut p. 374, 7, 378, 4 sq., 386, 10 sq. et 14 sq., 403, 18 sq. Quibus perpensis verosimillimum censeo, scriptum fuisse: ἔξω δὲ αὐτῆς — κραθείσης πρὸς τὴν κρᾶσιν συμβέβηκεν cett., nisi quod concedo, etiam fieri posse ut positum fuerit: αὐτῇ — κραθείσῃ. Locutio πρὸς τὴν κρᾶσιν significat: „secundum mistionem", valet igitur fere idem quod p. 374, 7, 378, 4, 403, 18 dictio τῇ κράσει. Subinde διὰ τί Dresselius reposuit; codex O praebet: τὶς. Illa conjectura minime consultum esse loco depravato, pluribus demonstrare opus non est. Est autem sic constituendus: ὡς νοεῖν, ὅτι θεοῦ μὲν τέκνον — ἀεί, τῆς δὲ — ἐπεγίνετο. Denique verba: ἀλλ' οὔτε ὑπ' αὐτοῦ προβέβληται, quum praesertim pro οὔτε exhibet: οὐ δὲ, ita sunt restituenda, ut scribatur: ἀλλ' οὐδὲ ὑφ' αὐτοῦ vel — id quod probabilius duco — ὑπ' αὐτὸς αὐτοῦ προβέβληται. Dictio ἀλλ' οὐδὲ significat: „neque vero", ut p. 411, 1. Pari injuria supra p. 27, 3 dictio οὐδὲ γάρ, h. e. „neque enim", quam praebet codex O, cessit scripturae codicis C οὔτε γάρ. Utroque loco est οὐ — οὔτε, ut saepius. De locutione ὑπ' αὐτὸς αὐτοῦ cfr. adnot. ad p. 393, 13. Verbis hisce apte opposita sunt verba: οὔτε αὐτομάτως προελήλυθεν. Namque vocabulum αὐτομάτως non „sponte" significat, ut existimavit Dresselius, sed „casu". Comparandus est imprimis locus, qui est p. 378, 7 sq., ubi ut verba: ἑαυτὸν δημιουργήσας respondent verbis: ὑφ' αὐτοῦ vel ὑπ' αὐτὸς αὐτοῦ προβέβληται, sic pro verbis ineptis: ὑπὸ θεοῦ γεγονώς, secundum verba: οὔτε αὐτομάτως προελήλυθεν, corrigendum censeo: ὑπὸ τοῦ (vel ὑπ') αὐτομάτου, si hanc dictionem aequo jure adhibitam fuisse conjicere licet atque usitatiorem illam: ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου, eamque quae supra p. 169, 7 et 208, 4 invenitur: ἐκ τοῦ αὐτομάτου, ἐξ αὐτομάτου.

P. 404, 6 ex mea sententia codicis O scriptura μνημονεύετε minime mutanda erat in μνημονεύεται. Quidni enim aptum „mementote"? — V. 7 quod legitur: οὐ δὲ, mihi debetur; in apographo Dresseliano potius οὐδὲ inesse videtur. — V. 9 sq. Dresselius haec verba posuit: ἐν γὰρ τῷ λέγειν ἴσως οὐχ ὡς ἔχων ὁ φθεγξάμενος ἁμαρτήσεται, quae ita latina fecit: „nam inter loquendum forsan is, qui loquitur, peccat inscitia". At enim neque verborum graecorum restitutionem neque interpretationem latinam ferendam esse, facile est ad intelligendum. Codex O praebet: οὐχ' ὡς ἔχον An scribendum est: ἐν γὰρ τῷ λέγειν ἴσως οὐχ ὡς ἔχον ἐστὶν ὁ λέγων φθεγξάμενος ἁμ.? Construenda verba οὐχ ὡς ἔχον ἐστὶν (h. e. ἔχει, „non ut vere res habet") φθεγξάμενος.

P. 405, 3 Dresselius codicis O scripturam mendosam: ὁ πονηρὸς σκότῳ χαίρουσαν τὴν κρᾶσιν γεγονώς, mutavit in ὁ π. σκ. χαίρειν κατὰ τὴν κρ. γ. At mendum potius inest in verbo γεγονώς, pro quo scribendum: λελογχώς. Infra, p. 11, de eodem ipso Malo iisdem fere verbis scriptum legitur: κακοῖς χαίρουσαν λελογχὼς κρᾶσιν, ubi apographum Dresselianum praebebat: λελοχὼς, quae scriptura monstrat, quam facile vocabulum priore loco in γεγονὼς depravari potuerit. — V. 7 sqq. haec leguntur: εἰ δὴ ὁ τῆς κακίας ἡγεμὼν ἄνθρωπος ὢν οὐ πέμπεται εἰς τὸ σκότος ὡς μὴ τούτῳ χαίρων, τότε οὐ δύναται ἡ κακοῖς αὐτοῦ χαίρουσα κρᾶσις μετασυγκριθῆναι εἰς ἀγαθοῦ προαίρεσιν. καὶ οὕτως ἀγαθὸς συνεῖναι κριθήσεται cett. Primum negotium facessunt verba ἄνθρωπος ὤν, quae etiam si ita capi possent, ut a Dresselio factum est, „ut homo" interpretato, mutanda essent. Mihi probabilissimum videtur, pro ἄνθρωπος legendum esse: ἀνθρώποις. Deinde pro τότε οὐ δύναται, quae conjectura est Dresselii, quum codex O praebeat: τὸ δὲ, δύναται, faciliore mutatione scribere licet: πῶς δὴ δύναται, quo facto pro puncto maximo, quod est post προαίρεσιν, interrogationis signum ponendum erit. Denique dictio ἀγαθὸς συνεῖναι nihili est. Voluerat scriptor: ἀγαθῷ συνεῖναι, „bono, commodo frui"; cfr. dictionem εὐδαιμονίᾳ συνεῖναι apud Lucian. Bis Acc. III. — V. 14 sq. codicis scriptura repraesentata est haecce: τουτο εἰς τὴν του πονηρου, ὕστερον γενησομένην τῆς τροπῆς μετασύγκρασιν μυστηριωδῶς ἡ γραφὴ ἐσομένην προεδήλωσεν. Ad vocem μετασύγκρασιν Dresselius adnotat, se malle: μετασύγκρισιν. Ita scribendum erat sine haesitatione. Vox μετασύγκρασις, ab

Uhlhornio l. c. p. 195 admissa, quod ego sciam, nullo alio loco reperitur usurpata. Etiam paullo ante, v. 9, habemus μετασυγκριθῆναι, p. 189, 17 μετασυγκρῖναι. De vocabulo ἐσομένην nihil dixit Dresselius. Est autem aperte corruptum. Jam quum praesertim vocabulum aliquod deesse videatur, ex quo pendeat εἰς τὴν — μετασύγκρισιν, non dubitandum, quin legendum sit: αἰνισσομένη, „alludens ad". —V. 16 secundum codicem O scriptum invenimus: Ἰωσήφ, ὃς καὶ αὐτὸς εἷς τῶν ἀκολούθων, ἔφη. Sed quum Petri comes, de quo sermo est, supra p. 45, 7 Ἰώσηφος appelletur, non Ἰωσήφ, quae nominis forma reperitur apud Homiliarum scriptorem, p. 349, 9, de homine prorsus diverso, scilicet de noto illo Jacobi filio, adhibita, procul dubio scribendum: Ἰώσηφος, καὶ — ἀκολούθων, ἔφη. Cfr. p. 399, 5 sq., 403, 6 sq.

P. 406, 9 τε typothetae errori debetur; apographum Dresselianum recte: σε. Monuit etiam Dresselius adn. 5 ad Epit. alter. C. CXXXIII. — V. 12 post τοῦτο inserendum esse: οὕτως, ex Epit. alt., significavit jam Dresselius adn. ad Ep. alt. C. c. Cfr. etiam Epit. prior. C. CXXXIII. — V. 16 lege: πως. In apographo Dresseliano erat: δὲ πῶς, quod licet a me correctum, tamen ex parte typis expressum est.

P. 407, 1 quod Dresselius reposuit, αὐτὸν, est in utriusque Epit. C. CXXXVI. Paullo infra v. 7 adnotatu dignum, quod pro ὁρατόν (scil. ἐστιν) in Epit. alt. C. c. scriptum reperitur: ὁρᾶται. At illud haudquaquam est sollicitandum. — V. 9 lacunam ita explendam fuisse, ut scriberetur: [τὸ γνήσι]όν, monstrat utr. Epit. C. c. — V. 12 utr. Epit. C. CXXXVII probabile reddit, post Ἀντιοχείας excidisse: ἐληλυθώς. In Recognit. X, 54 sane est: „regressus". — V. 13sq. secundum Epit. alter. C. CXXXVII scribendum esse: Σίμων ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ δημοσίᾳ πόλλα τεράστια ποιῶν οὐδὲν ἄλλο προσδιελέγετο, ἢ σε πρὸς αὐτοὺς πρὸς μῖσος ποιῶν, μάγον τε ὀνομάζων καὶ γόητα καὶ μιαιφόνον, πρὸς τοσοῦτον αὐτοὺς μῖσος παρεσκεύασεν, monuerunt jam Tischendorfius et Dresselius, v. adn. ad Epit. alt. C. c. Etiam Epit. pr. C. CXXXVII post γόητα καὶ porrigit μιαιφόνον, quod fere vocabulum intercidisse ego jam pridem intellexeram collatis locis, qui sunt p. 412, 9 et 18 et p. 413, 7. Etiam Recognitiones l. c. praebent: „magum te nominans, maleficum, homicidam". — V. 14sq. editum est: ὡς γλίχεσθαι πάντα ἄνθρωπον τῶν ἐκεῖ ἐπιδημησάντων σαρκῶν αὐτῶν ἀπογεύσασθαί σου, secundum codicem O, nisi quod hic pro τῶν praebet: τὴν. Eandem scripturam Dresselius reposuit in Epit. alter. C. CXXXVII, ubi libri mscr. porrigunt: τῶν ἐκεῖ ἐπιδημήσαντά σε τῶν σαρκῶν, aeque atque cod. Parisin. Tischendorfii. Contra Tischendorfius scribi jussit: τὸν ἐκεῖ ἐπιδημήσαντα τῶν σαρκῶν. Ego quoque aliud quid latere arbitror, sed probabilius duco, legendum esse tam in Homiliis quam in Epit. altera: πάντα ἄνθρωπον εἰς τὴν ἐκεῖ ἐπιδημήσαντος τῶν σαρκῶν cett. Inserui autem praepositionem εἰς, quia dubito, num hic scriptor verbum ἐπιδημεῖν cum nudo accusativo construxerit. Licebit tamen etiam tentare: τῇ ἐκεῖ, cfr. p. 410, 6sq., 414, 7, Epit. pr. C. XIV. Favent nostrae conjecturae, quae leguntur versus finem ejusdem capitis XIII, p. 408, 15sq.: διὸ συμβουλεύομέν σοι μήπω ἐπιβῆναι τῆς πόλεως ἐκείνης, μέχρις cett. Cfr. etiam p. 414, 7, ubi Petrus ipse dicit: ἡμῖν ἐπιδημήσασι τῇ Ἀντιοχείᾳ. Similia ad sententiam sunt verba, quae posuit Rufinus in Recognitionibus a me demum postquam haec scripsi collatis: „ut magnopere desiderent, si te usquam invenire queant, etiam carnes tuas devorare". — V. 18 Dresselius codicis O scripturam vitiosam σκοποῦ καὶ τί χρὴ νοεῖν, mutavit in: σκοποῦμεν τί χρὴ ν. At etiam vocis καὶ habenda erat ratio. Ego verisimile duco, scribendum esse: κοινῇ. Ceterum ferri quidem quodammodo potest praesens σκοποῦμεν, at quaerendum tamen, sitne potius imperfectum ἐσκοποῦμεν a scriptore Homiliarum adhibitum. Atque revera, ut nunc ipsum reperio, Recognitiones l. c. habent: „considerabamus".

P. 408, 4 sqq. qui est locus, ita videtur constituendus, ut v. 8 post verbum κολάσῃ incidatur virgula; quo facto a verbis: καὶ οἱ ὑμέτεροι, in-

cipiet apodosis, quae nunc plane desideratur. Minus probabile foret, opinor, si quis v. 4 ante voces ἐμοῦ διὰ πολλῶν aliquid intercidisse sumeret. Praeterea non intelligo, quid sibi velit vocabulum περισκοποῦντος in verbis: ἐμοῦ διὰ πολλῶν φίλων κρύφα εἰς σύλληψιν αὐτοῦ ἐληλυθέναι περισκοποῦντος καὶ ζητεῖν αὐτὸν φάσκοντος. Corrigendum arbitror: περικομποῦντος. Περικομπεῖν significat: „circumquaque jactare", ut apud Thucyd. Bell. Pel. VI, 17 et apud Joseph. Bell. Jud. I, 25, 2. Confirmant hanc emendationem, nisi omnia me fallunt, Recognitiones X, 55 porrigentes: „Ego igitur divulgabo per amicos, me ut istum magum caperem venisse". — V. 10 Dresselius scripsit: καὶ τυχὸν ταῦτα ἀκούσας φοβηθεὶς φεύξεται. Sed quum codex O pro ταῦτα praebeat: αὐτὸν, probabilius est, scriptum fuisse: αὐτῶν, quod pronomen referendum est ad eos, de quibus antea sermo fuit. — V. 19 apographum Dresselianum praebebat: Σίμονος. — V. 20 si genuinum est Καίσαρος, apertum est excidisse pronomen vel substantivum aliquod genitivum Καίσαρος regens. Ergo forsan legendum: Καίσαρος γὰρ νομίσας ἐκ προσταγῆς τινας (cfr. p. 410, 7 sq.) vel: βασιλικὸν (h. e. „ministrum regium", cfr. Epit. utr. C. CXXXVIII) ἐπὶ κακῷ cett. At fieri etiam potest, ut hic scriptor posuerit: Καίσαρα. Recognitiones X, 56 sane habent: „putans enim quod a Caesare quaereretur ad poenam".

P. 409, 3 sq. num Dresselius verba lacunosa recte restituerit ita scribens: Ἀννουβίων [γὰρ οἰκεῖος] μού με φιλῶν cett., dubitare licet. Forsan: Ἀ. [γὰρ ἐκ παιδίας] μού cett., „ex pueritia mea". Cfr. p. 406, 7 Ἀππίωνα καὶ Ἀννουβίωνα ἐκ πρώτης ἡλικίας φίλους μοι γεγενημένους, p. 409, 19: Ἀππίωνα καὶ Ἀννουβίωνα, ἐπειδὴ ἐκ παίδων σοι φίλους εἶναι ὁμολογεῖς. Haud obstat conjecturae nostrae, quod in Recognitionibus, ex quibus suam hausisse videtur Dresselius, X, 56 scriptum reperitur: „nam et A. quia mihi valde amicus erat." Rufinus etiam pro verbis, quae sunt in Homil. p. 406, 7, posuit: „Appionem et Anubionem, quia valde amici mihi sunt." Ceterum hic scriptor, si recte memini, ad exprimendam notionem „ex pueritia" alibi non est usus verbo παιδία, sed dictionibus ἐκ παιδὸς ἡλικίας, ἐκ παιδὸς et ἐκ παίδων. Usurpavit autem dictiones ἐκ παιδὸς ἡλικίας, quae, quantum memini, reperitur tantummodo uno loco (p. 26, 8), et ἐκ παιδὸς ut plurimum, ubi de uno solo sermo est (cfr. p. 35, 2, 56, 11, 63, 1, 79, 6); semel tamen, p. 129, 11, ubi de pluribus agitur. Viceversa dictionem ἐκ παίδων non solum ibi adhibuit, ubi de pluribus uno sermo est, ut p. 259, 5, sed etiam ibi, ubi de uno agitur, ut p. 24, 1 (ubi Cod. Reg. 804 et Epit. prior C. CXLVII porrigunt: ἐκ παιδός) et p. 129, 17, quibus locis adnumerandus videtur etiam is, qui est p. 409, 19. — Quae proxime sequuntur verba: καὶ οὐκ ἐπίστευ[σα ὁ ταλαίπωρος], restituit Dresselius secundum Recognitiones, exhibentes: „sed infelix non credebam". Recte in universum. Sed fieri potest ut potius scriptum fuerit: ἐπίστευον. — Etiam lacuna, quae est v. 6, expleta est secundum Recognitiones, quae tamen quum X, 57 praebeant: „interea et Anubion venit", nescio an praestet reponere: καὶ Ἀννουβίων ἦλθε. — V. 18 pro προβλέψας procul dubio scribendum erat: προσβλέψας, cfr. p. 411, 11. — V. 20 nescio an scriptum fuerit: ὡμολόγεις. Hoc ipsum aut ὡμολόγησας prae oculis habuisse videtur Rufinus, Recognit. l. c. interpretatus: „dixeras".

P. 410, 4 egregia est conjectura Dresselii, pro γέρων scribentis: γέγονε. Adstipulantur Recognit., X, 58 praebentes: „dicam enim quomodo res gesta est." — Subinde typothetae incuria post vocabulum ἀγαθὸς excidit: οὗτος. — V. 6 pro ἐπιδημήσειν ego jam pridem conjeci scribendum esse: ἐπιδημῆσαι, collatis locis, qui sunt p. 407, 19 (ἐπεδήμησε) et inprimis p. 408, 5 (ἐληλυθέναι). Postea vidi a Tischendorfio in codice Parisino Epit. C. CXXXIV repertam esse scripturam ἐπιδημήσαντάς τινας, quam non receptam esse a Dresselio in utriusque Epit. C. c., est quod mireris. Etiam Recognit. l. c.: „audisse enim se, quod venerint quidam. — V. 7 sq. editum est: Φαύστῳ δὲ εἰσιόντι τὸν ἴδιον θυμὸν ἐπέστρεφε φήσας οὕτως πρὸς ἡμᾶς cett. Verbum ἐπέστρεφε de conjectura insertum est a Dresselio,

provocante ad Recognit. l. c., ubi scriptum exstat: „velle autem se in hunc qui nuper ingressus est Faustinianum omnem convertere furorem. Et ait ad nos“ cett. At reponenda est dictio aliqua significans: „velle se convertere professus est“. Praeterea probabile est intercidisse vocabulum tale, quale est πάντα vel ὅλον, quum interpres latinus posuerit: „omnem“, nisi forte credibile videtur, in libro, quo utebatur Rufinus, hoc vocabulum occupasse sedem vocis ἴδιον, quam hic scriptor hoc loco et paullo infra v. 10, ut saepius, posuit pro pronomine reflexivo. — V. 10 legendum esse: ἀναλαβών, τὸ ἴδιον cett., jam monuit Dresselius adnot. 3 ad Epit. alter. C. CXXXIV. Vellem tamen vir doctus verbi ἀναλαβὼν rationem habuisset in interpretatione latina. Est autem ad ἀναλαβὼν ex antegressis tanquam objectum repetendum: μύρον τι. — V. 11 quod Dresselius de conjectura reposuit, δόξῃ, in utriusque Epit. C. CXXXIV invenitur. — V. 11 sq. haec codicis scriptura recepta invenitur: ὑμεῖς δὲ βοτάνης τινὸς ὕλης προεναλειψάμενοι ὑπ' ἐμοῦ οὐκ ἀπατηθήσεσθε ὑπὸ τῆς τένης αὐτοῦ μορφῆς. In qua bina inesse menda nemo non videt. Neque enim ferenda sunt verba βοτάνης τινὸς ὕλης sed scribendum: β. τ. χυλοῖς, h. e. „succo“, quod verbum habent Recognit. l. c., et medela indiget monstrosum vocabulum τένης. P. 412, 2 appellatur πλάνος μορφή, p. 413, 14 ἀλλοτρία μορφή. Contrarium est ἡ κατὰ φύσιν μορφή p. 407, 2 sq., ἀληθὴς μορφή, p. 411, 12 sq., ἀληθινὴ μορφή, p. 412, 3 sq., τὸ γνήσιον εἶδος, Epit. utr. C. CXXXVI. Conjiciat aliquis, scribendum esse: καινῆς, „novae“ vel „peregrinae“, aut: θετῆς, „adoptatae, non genuinae“. Priori conjecturae magis favere videntur Recognitiones, l. c. praebentes: „ut non fallamini de immutatione vultus ejus“. Verbum προεναλείφεσθαι hoc uno tantum, quod ego sciam, reperitur loco. Infra p. 411, 12 est: ἐναλειψάμενος. Vel sic tamen προεναλειψάμενος haudquaquam videtur in suspicionem esse vocandum, quum praesertim etiam Recognit. l. c. exhibeant: „perungemini prius“. Scilicet Simon socios suos prius inungere vult eo fine, ut Faustus securus redditus se quoque inungi patiatur. — V. 15 dicat aliquis Homil. codicis scripturae ἐστὶ praeferendam esse utriusque Epit. C. CXXXV lectionem: ἔσται. Neque enim audiendus Dresselius, adn. 3 ad Epit. alter. C. c. censens, praesenti speciem aliquam conciliari ex voce νῦν. Attamen etiam Rufinus praesens prae oculis habuit, quum Recognit. X, 59 praebeant: „confertur“. — V. 19 sq. Dresselius de conjectura minime probanda scripsit: ὅτι ἐφοβούμην τὸν [Σίμωνα, τῷ Φαύ]στῳ τοῦτο μηνύειν. Quomodo explenda fuisset lacuna, monstrare poterant verba Rufini l c. posita: „timui tunc Faustiniano indicare haec“, nisi quod pro Faustiniano in Homiliis commemoratus erat Faustus. Videtur igitur τὸν nihil aliud esse quam: τότε.

P. 411, 1 sq. Dresselius haec verba posuit aperte inepta: ἀλλ' οὐδὲ καιρὸν ἡμῖν ὁ Σίμων ἐδίδου πρὸς τὸ ἰδιάζειν· [εἰ μὴ] αὐτῷ τὴν ἐκ τοῦ Σίμωνος κακὴν ἂν ἔφηνα βουλήν. Quum post lacunam, quae in codice O est post vocabulum ἰδιάζειν, reperiantur literae μῶν et pro ἂν ἔφηνα exaratum sit: ἐφάνη, jam pridem suspicatus sum, ita fere esse legendum: — ἰδιάζειν, μή τις ἡμῶν τὴν ἐκ τ. Σ. κ. ἐκφῆναι β. Cfr. p. 409, 4. Video quidem, in Recognit. X, 59 esse: „sed neque spatium nobis ipse Simon dedit, ut possemus secretius loqui et plenius ei consilium Simonis aperire“. At enim vero tot verba excidisse quominus probabile ducamus lacunae spatium nimis exiguum prohibere videtur. Ceterum Rufinus procul dubio prae oculis habuit: ἐκφῆναι. — V. 3 quod Dresselius reposuit, τήν, reperitur in utr. Epit. C. CXXXV. — V. 7 manifestum est vitium verborum: ὑπὸ τῶν Σίμωνος ζητούντων. Scribendum censeas: Σίμωνα, prouti p. 410, 16 hic scriptor Simonem dicentem facit: οἱ ἐμὲ ζητοῦντες. An tentare praestiterit: τῶν κατὰ Σίμωνος ζητούντων, ut p. 410, 16 reperitur dictio: τῆς κατ' ἐμοῦ ζητήσεως? Minus probabiliter aliquis conjiciat: Σίμωνος ζητητῶν. — V. 10 recte Dresselium inseruisse: τὸν Σίμωνα, testantur Recognit., l. c. praebentes: „illi, qui deduxerunt Simonem“. — V. 14 sq. scriptum reperimus: ἐκπεπληγμένος οὖν (sic apogr. Dressel.

pro: οὖν) σφόδρα θαυμάζω τὴν Σίμωνος μαγείαν, ὅτι ἑστῶτες τὸν ὑμέτερον οὐ γνωρίζετε πατέρα. Clarum est, ἑστῶτες per se solum ferri non posse, sed locum corrigendum esse ita, ut inseratur ἐγγὺς ante ἑστῶτες, vel simili ratione, quamquam neque in Recognit. tale quid reperitur, exhibentibus l. c.: „quod vos stantes modo non agnoscitis patrem vestrum".

P. 412, 15 quod Dresselius inseruit, verbum γενόμενος, est in utr. Epit. C. CXXXVIII. — V. 16 nescio an Dresselius codicis lectionem truncatam μετα non recte restituerit scribendo μεταμέλειαν. Etenim quum hic scriptor paullo infra, p. 413, 7, Petrum vocabulo μετανοίᾳ utentem faciat, probabilius videtur, hoc ipsum vocabulum etiam hoc loco adhibitum fuisse. Et profecto, ut nunc ipsum video, etiam utraque Epit. C. CXXXVIII praebet μετάνοιαν. — V. 17 Dresselius haec verba edidit: ἐγὼ Σίμων ταῦτα ὑμῖν κηρύσσω ὁμολογῶν, ἀδίκως καταψεύσασθαι τὰ τοῦ Πέτρου. Codex O pro ὁμολογῶν praebet: ὁμολογοῦν. Quare vide an praestet: — κηρύσσω· ὁμολογοῦμαι cett. Hanc conjecturam jam pridem a me factam, ut nunc video, confirmat Epit. alterius C. CXXXVIII, nisi quod exhibet: — κηρύσσω· ὁμολογῶ cett. Etiam scriptor Homiliarum pluries utitur activo ὁμολογεῖν, cfr. modo locos, qui sunt paullo supra et paullo infra p. 410, 1 et 19, atque p. 413, 3; sed quum idem etiam medium adhibeat, ut paullo infra p. 413, 6 scriptum reperitur: ἐξομολογοῦμαι, non dubitaverim id praeferre hoc loco. — In sequentibus quae suppleta sunt a Dresselio, ferri poterunt, si modo aut vocem τὰ deleveris, aut addideris: πάντα. Atque revera, ut jam intelligo, in utriusque Epitomes C. CXXXIX sic scriptum invenitur: — καταψεύσασθαι Πέτρου. οὐκ ἔστι πλάνος cett., Recognitiones vero X, 60 habent: „me omnia fefellisse de Petro."

P. 413, 2 Homil. codicis scriptura κηρύσσω commutetur oportet cum lectione κηρύσσει, quam porrigit Epit. alt. C. CXXXIX. In Epit. prioris C. CXXXIX est: πιστεύειν τῷ ὑπ' αὐτοῦ κηρυσσομένῳ θεῷ. — V. 6 recipienda est utriusque Epit. scriptura: ἐπιχειρῶ λέγειν. Etiam Rufinus sic scriptum repperit, Recognit. X, 61 interpretatus: „tentavero dicere".— V. 7 post γόης et ante ἔξεστι interciderunt verba: ἀλλὰ μετανοῶ, in utraque servata Epit. Erant illa etiam in exemplo Rufini, ut apparet ex verbis: „sed poenitentiam ago", Recognit. l. c. positis. — V. 18 sqq. quae leguntur verba: ἡ δὲ μήτηρ συναπελθεῖν αὐτῷ ὀκνηρῶς εἶδε λέγουσα· μοιχὰς γὰρ εἶναι δοκῶ τῇ Σίμωνος συνοῦσα μορφῇ, genuinam scriptoris manum non praebere, non videtur dubium esse. Vocabulum λέγουσα, quod de conjectura insertum est a Dresselio, non sufficit. Si genuina sunt verba ὀκνηρῶς εἶδε, quibuscum conferri poterit locutio φιλῶς ὁρᾶν, probabile est, post ipsa illa verba excidisse: καὶ εἶπε. Conjecturam nostram, ut postea intelleximus, eximie suffulciunt Recognitiones, X, 62 praebentes: „mater recusabat proficisci simul et ajebat". Periodus proxime sequens: εἰ δ' ἄρα συναπέρχεσθαι αὐτῷ ἀναγκασθήσομαι, ἀδύνατον ἐπὶ τῆς αὐτῆς τύχης κλίνης συγκατακλιθήσεσθαι, aperto mendo laborat. Crediderim equidem, in voce τύχης latere: τύλης, h. e. „culcitae" vel „pulvinaris lecto impositi". De vocabulo τύλη ab Atticistis damnato plura congessit Lobeckius ad Phrynich. p. 173 sq. Cfr. etiam Artemidor. Oneirocrit. I, 74: Τύλη καὶ κλίνη καὶ πάντα τὰ πρὸς κοίτην. Rufinus nihil posuit l. c. nisi: „in eodem lectulo".

P. 414, 2 recte Dresselius inseruit: Φαῦστος. Cfr. Recognit. X, 62: „sed et ipsa vox non tibi Faustinianum esse persuadet conjugem tuum?" — Eaedem Recognitiones X, 63 integram servaverunt mentionem Annubionis astrologi paullo infra in Homil. codice O ex parte obliteratam. — V. 15 sqq. qui est, locum Dresselius ita exhibuit: καὶ ἐπεὶ μηδὲν ἀπεκρινάμεθα πρὸς αὐτόν, οὐκ οἶδα, τί ἔδοξεν αὐτῷ Φαῦστον ἑαυτὸν εἰπόντι. μὴ πιστευθεὶς δακρύων καὶ κοπτόμενος ἀποκτείνειν (cod. O ἀποκτέννειν) ἑαυτὸν ἀπειλήσας ὡς ἐπὶ θάλασσαν ὥρμησεν. Sed eum haudquaquam ita fuisse scriptum, facile quivis unus persentiscat. Jam quum cod. O pro ἔδοξεν praebeat δόξαν et εἰπὼν pro εἰπόντι, dubium esse non potest quin

legendum sit: — *οὐκ οἶδα, τί, δόξαν αὐτῷ* („quum ei visum esset, placuisset") *Φαῦστον ἑαυτὸν εἰπεῖν, μὴ πιστευθεὶς — ὥρμησεν.* Cfr. e. gr. Lucian. Nigrin. II: *Δόξαν οὖν μοι διὰ πολλοῦ προσειπεῖν Νιγρῖνον —, ἕωθεν ἐξαναστὰς ὡς αὐτὸν ἀφικόμην* cett. Videtur autem Dresselius secutus esse Rufinum, Recognit. X, 63 ita interpretatum: „et quia nihil illi respondimus, nescio quid ei visum sit, Faustinianum se esse dicebat". Perperam quidem. At fieri potest ut Rufinus scriptum reppererit: *εἶπεν*, quam variam lectionem favere aliquis dicat nostrae conjecturae.

P. 415, 1 sqq. sic fere scriptum fuisse ratus est Dresselius: *ἐμάθομεν παρά τινος, ὅτι εὑρὼν αὐτὸν ὁ Σίμων ἐξώρμησε [ἵνα τὸν Πέτρον καταλιπὼν αὐτῷ συνοδοιπορήσῃ ὑπισχνουμένῳ ἀποκαλύπτειν] τὰ ἀληθῆ.* Vellem adnotasset, utrum pro verbis, quae cancellis sepsit utpote ab ipso de conjectura reposita, lacuna inveniretur idem fere spatium complectens, an minus. In Recognit. X, 64 nihil reperitur nisi haec verba: „Comperimus a quodam qui cum Simone profectus est", in quibus pro „qui" scribendum esse „quia" quum tantum non per se clarum sit tum apparet ex iis, quae proxime sequuntur, Homiliarum verbis v. 5 sqq. positis respondentia: „sed quia hic non est, apparet quia vere dixit qui nunciavit cum Simone profectum cett". Unde, nisi plura intercidisse librarius ipse significavit, aliquis conjecturam capiat, illo loco reponendum esse: *ὅτι εὑρὼν αὐτὸν ὁ Σίμων ἐξώρμησεν ἑαυτῷ ἀκολουθεῖν* vel *ἀκολουθῆσαι.* Ceterum ne cui ex eo, quod in interpretatione Dresselii prima verba sic latina facta sunt: „Comperimus a quodam, incidisse cum in Simonem exhortantem", suspicio nascatur de veritate scripturae typis expressae, moneo, eam ipsam reperiri in apographo Dresselii. Voluerat vir doctus, ni fallor: „incidisse in eum Simonem exhortantem". — Etiam quae v. 7 sqq. leguntur verba aperte corrupta: *ἐγὼ δὲ Κλήμης, συννοήσας τὴν τοῦ Πέτρου προαίρεσιν, ὅτι ὑπόνοιαν αὐτοῖς ἐνσπεῖραι θέλει, ὡς τὸν γέροντα ζητεῖν μέλλων παρ᾽ αὐτοῖς,* secundum fidem apographi Dresseliani sunt exarata. Rufinus postrema verba, in quibus vitium inest, interpretatus est: „quia voluerit eis suspicionem dare, quod ab ipsis quaerendus esset senex". Nihilominus tamen ego ipsam hujus scriptoris manum praestare non ausim. — V. 13 verba *ἐμοῦ ταῦτα εἰπόντος* dissoluta sic, ut edita sunt, profecta non esse a scriptore Homiliarum, persuasum habeo. Conjiciat aliquis: *ἐμοῦ δὲ ταῦτα εἰπ.* Sed quum Rufinus interpretatus sit: „Et cum haec dixissem", nescio an probabilius sit: *καὶ ἐμοῦ* cett. — V. 14 sq. haec repraesentanda curavit Dresselius: — *ἀπῄεσαν, καὶ ὡς ἐμάθομεν τῆς ἄλλης ἡμέρας [ὡς τάχιστα] κατ᾽ ἴχνη Σίμωνος ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν ὥρμησαν.* Et recte quidem esse reductum: *ἡμέρας*, pro quo codex O praebet *ἡμῶν*, ut etiam paullo supra p. 414, 10 reperitur dictio *τῆς ἄλλης ἡμέρας*, extra dubitationis aleam positum est, quum praesertim Recognitiones habeant: — „discedunt, vestigia Simonis, ut sequenti die comperimus, insequentes". Sed eadem ipsa Rufini interpretatio scrupulum injicit de ratione, qua Dresselius sequentem lacunam explevit. Nobis quidem potius inserendum videtur: *διώκοντες*, quod accurate respondet verbo „insequentes". Locutio *διώκειν κατ᾽ ἴχνος* etiam alibi reperitur, e. gr. apud Platonem de Republ. III, p. 410 B. — V. 16 sq. haec posita sunt verba: — *[ἧκέ τις] ἐκ τῆς Ἀντιοχείας παρὰ τοῦ πατρὸς ἀγγελῶν ἡμῖν, πῶς ὁ πατὴρ δημο[σίᾳ] αὐτοῦ μορφῆς κατηγορῶν, Πέτρον εὐλογῶν τὴν πᾶσαν Ἀντιοχέων πόλιν εἰς πόθον μετέθηκεν. καὶ ἐκ τούτου πάντας ἐπιθυμεῖν αὐτὸν ἰδεῖν ἀπήγγελλεν· ἐνίους δὲ* cett. Prior lacuna probabiliter expleta est secundum Recognit. X, 65, nisi quod Rufinus, quum interpretatus sit: „venit quidam nostrorum", prae oculis habuisse videtur: *ἧκε* vel *ἦλθε τις τῶν ἡμετέρων. Ἀγγελῶν* debetur Dresselio. Equidem, quum cod. O praebeat: *ἀγγέλων*, reponendum censeo: *ἀγγέλλων.* Similiter p. 409, 7 scriptum reperimus: (*ἦλθε*) — *δηλῶν.* In verbis *πῶς ὁ πατὴρ — κατηγορῶν* plus quam Dresselius pro exiguo, opinor, quod in cod. O invenitur, lacunae spatio statuit intercidisse, certum est. Etenim et necessarium videtur, ut Simonem ipso nomine appellatum fuisse statuamus,

neque verba *αὐτοῦ μορφῆς* sola id significare possunt, quod sententia flagitat et quod Dresselius in interpretatione latina expressit verbis „cum ipsius vultu". Atque jam video, in Recognit. l. c. haec haberi: „adnuncians nobis quomodo publice staret pater, Simonem quidem qui in vultu videbatur accusans" cett. Hinc probabile est, Rufinum reperisse scriptum: — *δημοσίᾳ ἑστὼς Σίμωνος* —. Incertum autem, quae verba graeca post illa ipsa invenerit. Sed et sententiae et linguae satisfactum erit, si in Homiliis reposueris: *ἐξ αὐτοῦ μορφῆς*. Epit. utr. C. CXL, ubi tamen verba paullum sunt mutata, praebet: *ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Σίμωνος* vel *Σίμωνος*. — In sequentibus Epit. alt. C. CXL pro *πάντας* habet: *πάντες*, et pro *ἀπήγγελεν* id ipsum, pro quo etiam Homil. codicis scriptura spondet: *ἀπήγγελον*, nisi quod in Epitomes codice Paris. est: *ἐπήγγελλον*. Etiam apographum Homil. codicis O exhibebat: *πάντες*, quod ego tacite correxi, quia ex Dresselii interpretatione latina intellexi, videri ipsi haudquaquam ita esse scribendum. Non tamen dubito, quin tam in Homil. quam in Epit. alt. legendum sit: *καὶ πάντες — ἀπήγγελλον*. Et in Homiliis quidem delendum est punctum post *μετέθηκεν* locatum. Sunt enim verba *πάντες ἀπήγγελλον* construenda cum *πῶς*. Contra in Epit., ubi, aeque atque in Homil., puncto majore incidendum est post *ἀπήγγελλον*, ante verba *ἐνίους καὶ χαλεπαίνοντας* intercidisse videtur tale quid, quale est: *συνέβη δέ*. Significat autem *ἀπαγγέλλειν* non minus quam *ἐπαγγέλλειν* „notum facere".

P. 416, 6 sq. quae sunt verba: *ἐπὶ τὴν πλησίον ὁρμήσειν Ἀντιόχειαν ἔσπευσεν*, reperiuntur etiam in utr. Epit. C. CXL, nisi quod codex O Epit. alter. omittit *ὁρμήσειν*. Id quum ferri nequeat Dresselius et Uhlhornius l. c. p. 31, adn. 3 mutandum censuerunt in: *ὁρμῆσαι*. Fieri tamen etiam potest ut ortum sit ex *ὅρμησεν* h. e. *ὥρμησεν*. Quod qui probabile judicaverit, ei statuendum erit, verba *ὥρμησεν* et *ἔσπευσεν* diversarum esse recensionum, ita ut alterutrum delendum sit.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Quum ea adnotabam, quae sunt in Homiliis inde a p. 10 usque ad p. 18 et inde a p. 21 usque ad p. 24, nondum mihi erat ad manus typis expressa ea Epitomes alterius pars tantum non eadem verba exhibens, quae continetur cap. CXLV sqq. Quam postquam cognovi, nonnulla placuit addere iis, quae supra p. 250 sq. disputavi. Accedit, quod sero demum intellexi, ab iis, qui Homilias ediderunt, parum diligenter in comparationem vocatas esse Recognitiones, quae quantos usus afferre possint ad textum Homiliarum rectius constituendum quum prohibear quominus omnibus locis, qui nondum in censum sunt vocati, adhibitis demonstrem, at eos tractabo paullo explicatius, qui ad Homiliam primam pertinent, qua de actum est supra p. 252—256.

P. 11, 1 quae in utroque Homil. codice invenitur, forma σημῆναι, est etiam in Epit. alter. C. CXLV. Supra p. 6, 1 uterque liber mscr. exhibet: ἐσήμανα. Egerunt de his formis Lobeckius ad Phrynich. p. 25 et in Paralipom. Gr. gr. p. 22, atque Cobetus Nov. Lect. p. 594. Infra p. 295, 9 scriptum exstat: μιάνης, et p. 301, 15 μιᾶναι, neque tamen ausim tentare: σημᾶναι. — Eodem versu τὸ λυποῦν, quod habet Homil. cod. C, reperitur etiam in codd. Epit. alter. C. CXLV, sed Dresselius (cfr. p. 212, adn. 8) „fortasse", inquit, „λοιπὸν scribendum". Jam sane Homil. cod. O praebet: λοιποῦν. At enim unice verum est λυποῦν. — V. 18 quam falsam pronuntiavimus, scriptura οὖ ἂν χειροτονήσῃ, est etiam in Epit. alt. C. CXLVI. Licet etiam tentare: ὡς ἂν χ. At illa, quam supra proposuimus, conjectura sane quam facilior est.

P. 12, 1 quod minus aptum censemus: ὁ τὸν ἀληθείας προκαθεζόμενον, invenitur etiam in Ep. alt. C. CXLVI. — V. 5 codicis O scripturam ἐδεόμην a nobis commendatam praebet etiam Epit. alt. C. CXLVII. — V. 7 ordo verborum μή με, quem reducendum diximus, receptus est etiam in Epit. alt. C. CXLVII. — V. 12 mireris Dresselium reposuisse δυνήσει ex codice C, quum codex O praebeat: δυνήσῃ, et δυνήσῃ paullo infra p. 13, 5 et p. 43, 8 ex utroque libro mscr. receptum sit.

P. 13, 2 etiam codices Epit. alter. C. CXLVII porrigunt: ὀρθῶς ἐπίσταμαι, quod Dresselius secundum Schweglerum iterum mutavit in ἐπίστασαι, provocans ad Rufinum, interpretatum: „certus esto". Ego tamen librorum scripturam ἐπίσταμαι nihil aliud esse arbitror quam: ἐπίστω μοι. — V. 9 librorum scriptura βασιλεύει mutata est in βασιλεύσει. Illud ipsum praebet Epit. alter. C. CXLVIII, ubi Dresselius non recepit quidem, at tamen commendavit eandem correctionem. Sed intactum reliquit p. 29, 15 ἀπολαύειν, p. 38, 7 ποιεῖται, p. 44, 11 ἔστι, quod invenitur etiam in utr. Epit. C. XIX, ubi praeterea λαμβάνεις positum est pro futuro. Et recte quidem, quanquam Rufinus Recogn. I, 19 postremum locum interpretatus adhibuit futurum „erit". At p. 268, 2, ubi adeo editum est: τί ποιοῦμεν, nescio an reponendum sit: τί ποιῶμεν. — V. 14 quae in codicibus Homil. reperitur scriptura non satis apta: μεμαθηκώς, invenitur etiam in libris mscr. Epit. alt. C. CXLVIII.

P. 14, 7 minus apte editum est: γάρ σοι, rectius in Epit. alt. C. CXLIX: γὰρ σοὶ.

P. 15, 1 sq. codices Epit. alter. C. CL revera porrigunt: πρεσβευτής, ut nos correximus. Praeterea in iisdem pro οὕτως ἐπακουέτωσαν scriptum est: οὗτοι ἐπ., quae scriptura et ipsa probanda videtur. Ceterum Epit. l. c. praebet: ὃ ἐὰν δήσῃ, quibus in verbis ἐὰν positum est pro ἂν praecedente pronomine relativo, id quod nonnunquam factum videmus apud scriptores serioris aevi, quamquam non memini me in Homiliis hunc vocabuli usum repperisse. — V. 8 quas commendavimus, scripturae ἀμελείτωσαν et ἀκμαία, inveniuntur etiam in Epit. alt. C. CLI. — Quae sequuntur verba: ἵνα οὖν μὴ ἡ πορνεία νομὴν λαβοῦσα καθ' ὑμῶν εἰς ὑμᾶς τὸν αὐτὸν ἐμβάλλῃ λοιμόν, edita sunt etiam in Epit. alt. C. CLI, nisi quod pro αὐτὸν repositum est ex codice O: αὐτῆς. Haud inepte, ni fallor. At non spernenda est plurimorum librorum mscr. scriptura ἐμβάλῃ, quum praesertim etiam paullo infra v. 11 positus sit aoristi conjunctivus ἀναφθῇ. — V. 16 sq. etiam codices Epit. alter. C. CLI favent scripturae ἀπολαύσετε, qua futuri forma usus est hic scriptor etiam ad p. 30, 17 sq. Vel sic tamen non opinor nihili esse lectionem codicis C ἀπολαύοντες. Scilicet scriptum erat: ἀπολαύοντες ἔσεσθε, quod posterius vocabulum facile intercidere potuit ante verba proxime sequentia: ἐὰν δέ. Quo recepto aequabiliora reddentur enuntiati membra. Nam quemadmodum in priore membro: ἐὰν γὰρ σώφρων καταληφθῇ — τιμῆς μεγίστης τεύξεται, καὶ ὑμεῖς μεγάλης εὐφρασίας — ἀπολαύοντες ἔσεσθε erit verbum finitum et circumlocutio verbi finiti, ita in altero membro: ἐὰν δὲ ἡμαρτηκυῖα φωραθῇ, αὐτὴ μέν, ἔκβλητος ἔσται, ὑμεῖς δὲ δίκην δώσετε, est circumlocutio verbi finiti atque verbum finitum. Ceterum mireris, quod Dresselius, qui in Homiliis codicis O scripturam ἔκβλητός ἐστι jure sprevisset, in Epit. alt. C. c. secundum libros edidit: ἔκβλητός ἐστιν, non monito lectore de scriptura mutanda.

P. 17, 12 etiam Epit. alt. C. CLIV pro ῥοπῶν porrigit: τόπων, et Epit. prior C. CXLVI sola agnoscit ζυγά, μέτρα καὶ στάθμια (simili ratione tanquam προπαροξύτονον vocabulum στάθμια scriptum reperitur etiam in Epit. alt. C. c. et in Homil. codice C).

P. 18, 1 etiam Epit. alt. C. CLIV habet: μόνον. Paullo infra ex ejusdem codice O jure receptum: οἱ μὲν ἀγαθοί.

P. 22, 8 pro vocabulo Χριστοῦ Epit. alt. C. CLV exhibet: θεοῦ. Haec varia lectio in memoriam revocat verba, quae sunt in Epit. utriusque C. CXXV: ἀντὶ τοῦ ὄντως Χριστοῦ, τοῦ θεοῦ ἡμῶν, pro eo, quod praebent Homiliae p. 58, 3: ἀντὶ τοῦ ὄντως Χριστοῦ ἡμῶν. — In Epit. prior. C. CXLVI plurimi codices praebent: τοῦ πρώτου διδασκάλου καὶ σωτῆρος θεοῦ vel ἡμῶν θεοῦ, unus: — ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, quod posterius praestare dicit Dresselius supra p. 99, adn. 9. Non adstipulor. Sed qui appellatur deus idem est Christus. In utr. Epit. C. XIII et XIV pro vocabulo ἀνδρός, quod Homil. p. 37, 7 positum est de Christo, scriptum reperitur: θεοῦ, et: Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ. In utr. Epit. C. XVIII Christus appellatur ὁ ἐνανθρωπήσας θεός. — Articulus τά, quem v. 9 porrigit codex C, invenitur etiam in Epit. alt. C. CLVI.

P. 23, 8 dum legitur: ἐπιδικαζόμενος τοῦ πάντας φίλους ἔχειν, in Epit. alter. C. CLVII editum est tanquam e codice O: ἐ. τῷ π. φ. ἔ., adnotatumque, codicem V praebere: τό. At enim τῷ ferri omnino non potest; τὸ sane non adversatur linguae usui, sed ad sententiam non est aptum. Namque id quod est „appetere aliquid" graece dicitur ἐπιδικάζεσθαί τινος, non ἐ. τι. An τῷ debetur errori typothetae? — Quod nos v. 10 reponendum esse diximus: μένει, Dresselius adnot. 2 ad Epit. alt. C. CLVII, ubi scriptum reperitur μὲν ᾖ, ut in Homil. cod. C, tradit inveniri in ipso Hom. cod. O. Haud negamus, ita esse; at apographum, quod traditum erat typothetae, praebebat: μενεῖ. — V. 15 quae sunt verba aperte corrupta: εἰς τὴν αὐτοῦ καθέδραν καθεσθῆναί με ἐδυσώπησεν, reperiuntur etiam in Epit. alt. C. CLVIII. Non est dubitandum, quin post με interciderit participium tale, quale est: ποιήσας. Emendationem eximie suffulcit Epit. prior. C. CXLVII, ubi omissum est verbum ἐδυσώπησεν et haec leguntur: εἰς τὴν αὐτοῦ με καθέδραν καθεσθῆναι πεποίηκε. — Etiam verba, quae habentur v. 16 sqq., eadem sunt in Epit. alter. C. CLVI, nisi quod alterum σὲ omissum est in uno codice: opinor ex correctione.

P. 24, 8 quod Homil. codices praebent, πλάνος, invenitur etiam in libris mscr. Epit. alt. C. CLVIII. Ego tamen nunc ajo atque contendo, intactum relinquendum esse πλάνος, quum meminerim, in Homiliis reperiri non solum: τοῖς τῶν πλάνων καὶ τῶν ψευδοπροφητῶν ὁμιλίαις, p. 20, 7, sed etiam πλάνῳ διδασκαλίᾳ, p. 334, 14, πνεῦμα πλάνον, p. 346, 13, πλάνος μορφή, p. 412, 2. — V. 13 ἐπιγράψας habet etiam Epit. alt. C. CLIX.

P. 28, 4 fieri etiam potest, ut scriptum sit: οὔτε ἀπὸ τῶν τοιούτων λογισμῶν ἡσυχάζειν δύναμαι. Certe Recognitiones I, 5 habent: „Nec tamen quiescere ab hujusmodi cogitationibus possum". Ἡσυχάζειν ἀπό τινος significat: „se abstinere aliqua re". Praeterea Rufinus videtur prae oculis habuisse: οὐδέ, non: οὔτε. — P. 29, 15 in verbis: ἧς ἀπολαύειν λέγει ἐάν τις αὐτῶν προκατορθώσῃ τὴν πολιτείαν, etiam exemplar, quo usus est Rufinus, exhibuisse videtur αὐτοῦ vel αὑτοῦ (vid. p. 252 et 318.) pro αὐτῶν. Interpretatus est enim Recogn. I, 6: „idque percepturos diceret eos, qui mandatorum suorum et doctrinae instituta servassent". — V. 16 vereor ne πνέει paullo citius corruptum judicaverim. Fieri enim potest, ut hic scriptor dictionem ταῦτα πνέει similiter usurpaverit atque apud poetas reperitur ᾄσματα, μέλη, μοῦσαν πνεῖν, quum sermocinetur de vate. Sic etiam Rufinus videtur cepisse verba, interpretatus l. c.: „ut autem sermo ejus fide dignus ac divinitatis plenus esse crederetur".

Quae disputavimus de p. 30, 1, confirmantur etiam interpretatione Rufini, qui l. c. nihil posuit nisi: „claudos erigeret", ergo tantummodo verba χωλοὺς ὀρθοῖ prae oculis habuit, non etiam verba κυλλοὺς ποιεῖ περιπατεῖν.

P. 33, 5 sqq. quod reponendum esse diximus, vocabulum ζῶον, etiam fuisse in exemplo Rufini, apparet ex his ejus verbis Recogn. I, 8: „cum sit animal exiguum". — Idem favere videri potest iis, quae de v. 12 sq. disputavimus. Etenim quum interpretatus sit l. c.: „fidemque eorum quae diximus, non ex argumentis arte quaesitis, sed ex vobis ipsis productis testibus confirmare", facile aliquis eo inclinet, ut credat, τῶν παρεστώτων non habuisse ante oculos, sed sola verba ἐξ ὑμῶν, ita ut — quod saepius est factum — glossa de loco pepulisset genuinam scripturam. At equidem non ausim illud fidenter contendere. Nescio autem an locus potius ita sit restituendus, ut παρεστώτων mutetur in: παρεστῶτας. Οἱ ἐξ ὑμῶν idem est atque οἱ ὑμέτεροι.

Pro verbis, quae sunt p. 37, 3 sqq., quum in Recognit. I, 10 haec reperiantur posita: „urgebat tamen profectionem dicens, se diem festum religionis suae, qui immineret, omnimodis apud Judaeam celebraturum, ibique de reliquo cum suis civibus ac fratribus permansurum, evidenter indicans, injuriae se horrore perculsum", apparet Rufinum in fine sic fere scriptum repperisse: φανερῶς ἀποκαλύψας τὸ ἀποναρκῆσαι. Ergo verba, quae praebet Epitome alt.: φανερῶς δή μοι ἀποκαλύψας, non tam sunt commutanda cum Homiliarum scriptura: φανερός δ' ἦν μοι ἀποναρκήσας, quam lacunosa habenda. Praeterea etiam ea, quae antegrediuntur, in exemplo Rufini paullo aliter scripta fuisse liquet quam in Homil. atque in Epit. — Quod v. 13 reponendum esse conjeci, revera, ut nunc ipsum video, invenitur in Epit. prior. C. XIII. — Priori, quam de voce ὅτι v. 17 posita proposui, conjecturae favent Recognitiones, l. c. praebentes: „quia nisi aliquantum pecuniae" cett.

P. 38, 9 restant etiam accuratius tractanda verba: θεασάμενοι δὲ οἱ ἐν τῷ οἴκῳ ἀντέβαλον. Memorabile est autem indicium variae scripturae, quod continent Recognitiones, I, 12 exhibentes: „quod (hospitium) cum reperissem, atque ante fores constitissem, ingerebam ianitori, quisnam essem" cett. Variis lectionibus, quas Dresselius adn. 2 enotavit, inter se collatis facile apparet, interpolata esse illa verba. Nec dubito, quin exemplum Rufini genuinam scriptoris manum servaverit, praebens, ut videtur, τῷ θυρωρῷ ἀντέβαλον. Favet huic scripturae etiam usus verbi ἀντιβάλλειν, qui idem conspicitur in iis, quae proxime sequuntur, v. 14 et 15 et p. 39, 9 et 10, ubi idem valet atque ἀπαγγέλλειν et διηγεῖσθαι, quod verbum positum est in Epit. prior. C. XIV pro verbo ἀντιβάλλειν in Homil. C. XV adhibito. Ergo in Homiliis reponendum duco: — καὶ τῷ πυλῶνι ἐπέστην καὶ τῷ θυρωρῷ ἀντέβαλον.

P. 39, 1 quod conjeci, nomen Petri intercidisse, confirmant Recognitiones I, 13 porrigentes: „At benignissimus Petrus, audito nomine, adcurrens" cett. — V. 5 sq. Dresselius sequi debebat codicem O, secundum quem ita erit scribendum: μακάριος ἔσῃ τὸν τῆς ἀληθείας πρεσβευτὴν ὄντα ξενίσας πάσῃ τιμῇ. ἀνθ' ὧν αὐτὴ καὶ σὲ ἡ ἀλήθεια cett. Consentit fere Epit. prior C. XV, ubi pro σὺ scribendum erat: ἔσῃ, ὄντα pro οὕτω, denique: καὶ σέ. Propius ad scripturam, quae invenitur in Homil. codice C atque in Epit. altera accedit ea, quam Rufinus ita latinam fecit Recogn. I, 13: „Sicut enim tu legatum veritatis omni honore dignum duxisti. Quippe scriptum repperit: ὡς γὰρ σὺ τὸν τῆς ἀληθείας πρεσβευτὴν ἐξένισας πάσῃ τιμῇ. At quae proxime sequuntur in Recognitionibus: „ita te quoque peregrinantem et hospitem veritas ipsa suscipiet et civem propriae urbis adscribet". partim magis similia sunt ei scripturae, quam exhibet Homil. codex O et Epit. prior, partim diversa tam ab hac quam ab illa, nisi fallimur verba graeca haec fere fuisse censentes: οὕτω αὐτὴ καὶ σὲ ἡ ἀλήθεια ἀλώμενον vel ἀλήτην καὶ ξένον ὄντα δέξεται καὶ τῆς ἰδίας πόλεως καταστήσει πολίτην. — Ea quae sunt v. 7 sqq. simplicissime in exemplo Rufini ita erant scripta: ὅτι βραχεῖαν νῦν δανείσας χάριν, ἀϊδίων ἀγαθῶν ἔσῃ κληρονόμος, ut apparet ex verbis Recogn. l. c. positis hisce: „quod exiguam nunc impartiens gratiam, aeternorum bonorum haeres scriberis".

Loco, qui est p. 40, 3 sqq., etiam emendatione egent verba postrema: καὶ εἰ, τί ποτέ ἐστι δίκαιον ἢ ἀρεσκον Θεῷ, quae reperiuntur etiam in Epit. alter. C. XVI, sed ita scripta: καὶ εἴ τί ποτέ ἐστιν δίκαιον ἢ ἀρέσκον θεῷ. At neque placet mihi ad καὶ εἰ cogitatione repetere ex antegressis: ἀΐδιος οὖσα ἔχει κριθῆναι, ut voluit Schweglerus de Homiliis agens, neque ferri potest sententia, qualis est: „an aliquid sit justum vel Deo gratum". Unice aptum est ad sententiam, quod praebet Epit. prior C. XVI: καὶ τί ποτέ ἐστι, quacum consentiebat exemplum Rufini, Recognitiones enim habent I, 15: „Sed et quae sit justitia, quae deo placeat, scire desidero". Accedit quod loco simillimo supra posito Homiliae p. 28, 2 habent: τί ποτέ ἐστιν, Epitomae C. IV: ὅ,τι ποτέ ἐστι, Recognitiones I, 4: „quae sit ipsa justitia, quae deo placeat". Nec tamen facile est dictu, quae ipsa verba fuerint in Homiliis primitus posita. Conjiciat aliquis, εἰ τί corruptum esse ex ὅ,τι, quod, ut modo vidimus, Epitomae habent C. IV. Sed quum in Recogn. I, 15 reperiatur: „Sed scire desidero", fieri etiam potest, ut scriptum fuerit: καὶ εἰδέναι θέλω, τί ποτέ ἐστι, ut taceam, id, quod Recognitiones l. c. exhibent: „Sed et", ansam praebere posse, ut sumatur, reponendum esse: καὶ εἶτα, τί cett. Ceterum quod supra p. 252 et p. 256 suasi, ut reciperetur scriptura: δίκαιον και ἀρέσκον, quae invenitur etiam in Epit. prior. C. IV, etiamnunc mihi videor recte fecisse. Rufinus quidem ambobus locis, nisi id ipsum, quod Homil. codex C praebet p. 28, 2, scriptum repperit: τὸ δίκαιον ἀρέσκον Θεῷ. — Petri nomen, quod v. 8 reducendum diximus, fuit etiam in exemplo, quo utebatur Rufinus; interpretatus est enim Recogn. I, 14 versus finem: „Ad haec Petrus" cett. — Verba, quae sunt v. 11 etiam in exemplo Rufini tertio casu erant posita neque non deerat dictio συντροφίᾳ πονηρᾷ, ut liquet ex Recognitionibus, I, 15 praebentibus: „Primo quidem pro institutione mala, pro sodalitatibus pessimis, pro colloquiis non bonis". — Pro vocabulo πορνεία, quod, aeque atque Homiliae v. 13, habent Epitomae C. XVII, quum Recognitiones l. c. praebeant: „malitia", Rufinus procul dubio scriptum repperit: πονηρία, quae scriptura alteri illi haudquaquam est praeferenda.

Non sine fructu composuerit aliquis verba, quae sunt Homil. p. 41, 1 sqq., iis, quae reperiuntur in Epit. utr. C. XVII et in Recognit. I, 15. Homiliae habent: διὸ τοὺς φιλαλήθεις ἔσωθεν χρὴ ἐκ στέρνων βοήσαντας ἐπικουρίαν προσκαλέσασθαι, φιλαλήθει λογισμῷ, ἵνα τις ἐντὸς ὢν τοῦ οἴκου τοῦ πεπλησμένου καπνοῦ, προσιὼν ἀνοίξῃ θύραν. Proxime accedunt Epitomae, de quibus vid. supra p. 16 et 134. Recognitiones autem porrigunt: „Quid igitur his qui sunt intrinsecus convenit? nisi ut ex intimis praecordiis clamore prolato, auxilium invocent ejus, quem solum domus fumo repleta non claudit, ut accedens aperiat januam domus". Et primum quidem ultro apparet, vitium esse in verbis τις ἐντὸς ὤν. Tantum enim abest, ut ἐντὸς quadret ad sententiam, ut id, quod contrarium est, flagitetur a sententia. Qui Recognitiones in comparationem vocaverit, mihi adstipulabitur conjicienti scriptum fuisse: τις μόνος οὐκ ἐντὸς ὤν. Ergo exemplum Rufini

genuinam lectionem servaverat, in Homiliis et in Epitomis obliteratam. Praeterea facile elucet, verba τοὺς φιλαλήθεις et φιλαλήθει λογισμῷ, quae aeque in Epitomis inveniuntur atque in Homiliis, minus apte conjuncta posita esse in uno eodemque enuntiato. Videntur autem ex binis diversis recensionibus esse petita, quarum altera quid praebuerit ex verbis Recognitionum: „his qui sunt intrinsecus", conjectura assequi licet, scilicet: διὸ τοὺς ἔνδοθεν ἔσωθεν χρὴ — φιλαλήθει λογισμῷ cett. Postremorum horum verborum quum in Recognitionibus nullum reperiatur vestigium, fieri potest, ut ea qnoque a seriore demum manu addita sint. Plus etiam quam Homiliae interpolatae sunt Epitomae, quarum prior quod praebet: τὸν μόνον θεόν, aperte corruptum est ex: τὸν μόνον ἀγαθόν, et in altera omittenda erant verba θεοῦ καὶ secundum codicem O, quae demum a secunda aliqua manu addita sunt, et male quidem, nam quamvis Jesus Christus in Epitomis saepius Deus vocetur, hoc tamen loco minus aptam esse eam appellationem et antecedentia et sequentia ostendunt.

Iis, quae sunt p. 43, 6 sqq., quum haec respondeant in Recogn. I, 18: „Veruntamen de me in tantum esse debes securus, quod de his quae didici abs te, in dubium venire non possim, ut si tu ipse velis aliquando fidem meam a vero propheta transferre, omnino non possis; ita pleno spiritu hausi, quae tradidisti", ita fere judicandum erit de ratione, qua Homiliae sint emendandae. Clarum est, exemplum Rufini praebuisse aut ipsa Homiliarum verba non corrupta, aut tantum non eadem, in Epitomis autem similia tantum haberi; in quibus quod non est τοσοῦτον, id inde explicari potest, quod etiam verba ὅσον εἰ καὶ αὐτὸς sqq. desunt. Jam Rufinus repperit quidem prius τοσοῦτον, at non item alterum, sed pro hoc verba quaedam, quae expressit verbis: „de his quae didici abs te". Si quis igitur haec verba in Homiliis consulto omissa et inde probabile esse statuerit, Homilias exhibere recensionem paullum quidem, at tamen diversam ab ea, quam reddebat exemplum Rufini, is acquiescet in ea correctione, quam supra p. 256 commendavi. Sin vero probabilius visum fuerit, casu intercidisse illa verba — ut sane etiam in Epitomis post ἐνδοίασω reperiuntur verba respondentia: πρός τι τῶν ὑπό σου λαληθέντων, et facile fieri potuit, ut verbo τοσοῦτον aliunde invecto de sede pellerentur —, magis consentaneum erit verba Homiliarum emendare secundum exemplum Rufini atque statuere, alterum τοσοῦτον postea invectum esse ex alia qua recensione, in qua hoc vocabulum non ante ἀμέριμνος, sed ante ὅσον positum esset, aut pro priore τοσοῦτον scriptum: τὸ λοιπόν. — Scriptura μή τι, quam injuria spretam a Dresselio v. 8 praebet codex O, fuit etiam in exemplo Rufini, interpretati Recogn. l. c.: „Et ne putes magnum tibi me aliquid polliceri". — Quae v. 12 sq. sunt verba: διὸ θάρρει τῷ θεοβουλήτῳ δόγματι, quum Rufinus l. c. interpretatus sit: „Et ideo confido de hoc divino dogmate coelitus definito", aperte scriptum invenit: θαρρῶ, quod quin verum sit non dubito. — V. 15 sq. in verbis: ἐάν γε — ὁ ἐπακούσας ὀρέγεται cett., nihil mutare ausim, quamvis Recognitiones l. c. praebeant: „Sed omnis qui audierit de vero propheta, necesse est ut statim desiderium capiat", ne indicativum quidem ex ἐὰν pendentem, qui ferendus est apud scriptorem serioris aevi, quamquam verum est, in Homiliis ἐὰν sive ἂν cum conjunctivo construi solere. Haud constitit sibi Dresselius, qui, quum illo loco intactum reliquerit indicativum, p. 125, 15 receperit Schwegleri conjecturam δεικνύηται, quamvis uterque codex praebeat: κἂν δείκνυται, et, quum p. 74, 14, ubi codex C habet: κἂν δοκῇ, codex O autem: κἂν δοκεῖ, illum secutus sit, atque secundum codicem O scripserit p. 82, 8: ἂν ἐγκύψῃ, p. 252, 10: κἂν πράττωσιν, p. 257, 7: κἂν ἀπολιμπάνωνται, p. 283, 16: ἂν τυγχάνῃ, p. 396, 6: ἐὰν τυγχάνῃ, quibus locis omnibus codex C porrigit indicativum, atque p. 165, 7 codicis O scripturam ἐὰν ἐπιθυμεῖ adeo mutaverit in: ἐὰν ἐπιθυμῇ, tamen p. 291, 15 sq. ex codice C reposuerit: ἐὰν λοιδορεῖται, licet codex O praebeat: λοιδορῆται. Apparet exempla conjunctionis ἐὰν sive ἂν cum indicativo constructae plura reperiri in codice C quam in codice O*). Idem valet de conjunctione ἐπὰν, ut p. 90, 7 codex O porrigit: ἐπὰν τίκτῃ,

---

*) Pertinet huc etiam dictio ἐὰν ὀρέγεται ex codice C allata p. 314, adn. 10, ubi tamen reperitur varia lectio: ἐὰν ὀρέγηται.

codex C: ἐπὰν τίκτει, ubi Dresselius jure suo recepit scripturam codicis O, et de conjunctione ὁπόταν, ut p. 129, 16 sq. codex O habet: ὁπόταν νοῆται, codex C: ὁ. νοεῖται, p. 241, 1 codex O: ὁπόταν παρακαλῶσι, codex C: ὁ. παρακαλοῦσι, quibus locis Dresselius suum codicem est secutus, dum p. 45, 16 aequo jure non tentavit utriusque codicis scripturam: ὁπόταν ἀσχολεῖται, — sed satis habuit in adnot. 12 repetiisse verba Schwegleri, corrigendum censentis: ἀσχολῆται. Simile est, quod in codice C multo saepius εἰ constructum invenitur cum conjunctivo quam in codice O, cujus rei supra p. 304 et 305 pauca ex multis exempla congessimus, et quod in codice C pluries in talibus dictionibus, qualis est: οἷς ἂν βούλεται, indicativus reperitur pro conjunctivo, rari enim sunt loci, ubi contrarium invenitur, ut p. 363, 13 codex O porrigit: βούλεται, codex C: βούληται. Ceterum cfr. quae disputaverunt Jacobsius in Act. Philol. Monac. Vol. 1, Fasc. 2, p. 146 sqq. et Poppo in Adnot. ad Schol. Thucyd. I, 49, Comment. P. III, V. 1, p. 313.

Ex iis, quae sunt p. 44, 3, Epit. prior. C. XIX revera nihil habet nisi: καὶ ταχέως λαβεῖν. Vel sic tamen nunc dubito an primitus aliud quid scriptum fuerit. Homil. Codex O habet: ἔνεστιν, non ἕν ἐστιν. Illud ipsum reperitur in Epit. alt. codice O C. XIX. Uterque Homil. codex et unus vel plures Epit. alterius libri mscr. porrigunt: ὧν βούλεται, sed codex O: ὃ β., quod quo jure receperit Dresselius simul cum scriptura ἕν ἐστιν, difficile est ad intelligendum. At tam per sententiam quam per linguae leges ferri potest hocce: ἔνεστιν, ὃ βούλεταί τις καὶ ταχέως λαβεῖν, καὶ βραδέως μὴ τυχεῖν. Et tale quid prae oculis fuit Rufino, l. c. interpretato: „Potest enim fieri ut alius desiderans cito adipiscatur, alius nec tarde ad desiderata perveniat“.

Praeterea haec fere addenda repperi et corrigenda.

P. 259 in adnot. ad p. 65, 7 versus finem pro εἰ — φῇς scribendum: εἰ — φῄς. — Versu penultimo legendum: καὶ τίς ἀληθεύει;

P. 261 in adnot. ad p. 86, 1 sqq. pro πρεῦμα legendum: πνεῦμα.

Ad p. 263. Locis in adnot. ad p. 107, 9 citatis addendus est etiam is, qui habetur Homil. p. 398, 17.

Ad p. 264. De p. 116, 10 sq. vid. quae infra adnotabuntur ad p. 297.

Ad p. 265. V. 5 in adnot. ad p. 128, 14 pro „corruptum“ legendum est „ineptam“. — Iis, quae ad p. 135, 12 adnotavimus, adde, p. 392, 1 in codice O repertum esse: προσῳκείωνται, p. 69, 3 utrumque librum mscr. praebere: ηὐχαρίστησα, p. 266, 16 adeo ηὕρισκον repositum esse ex codice C, quamvis codex O praebeat: εὕρισκον, p. 323, 3 a Dresselio receptam esse codicis O scripturam: ἡρμήνευσας, spreta codicis C lectione: ἑρμήνευσας.

P. 267, adn. 1, v. 3 et p. 272 pluries perperam typis expressum est: „amasium, amasii, amasios“ pro „amatum, amati, amatos“.

P. 269, v. 24 pro „in“ ego scripseram: „ex“.

P. 270, v. 31 pro „aliis“ legendum: „alius“.

P. 281 v. penultimo pro τῷ scr.: τά.

Ad p. 284. Censentibus nobis p. 241, 9 reponendam esse formam λειποτακτεῖ favet etiam id, quod p. 18, 15 et 22, 15 in utroque libro mscr. reperitur substantivi forma λειποτάκτης.

Ad p. 297. Nunc haud dubitamus, quin ea sententia probanda sit, quam secundo loco protulimus de p. 288, 2 agentes. Similis locus est p. 413, 1 sq.: διὸ καὶ αὐτὸς συμβουλεύω, αὐτῷ ὑμᾶς πείθεσθαι περὶ ὧν κηρύσσω, ἐπεὶ πᾶσα ὑμῶν ἡ πόλις ἄρδην ἀπολεῖται, quorum verborum quae postrema sunt Rufinus Recogn. X, 61 liberius ita est interpretatus: „ne forte si spreveritis eum, ipsa etiam subito civitas vestra pereat“. Neque opus erat ut locum, qui est p. 116, 10 sq., lacunosam esse sumerem. Particulae ἐπεὶ ita usurpatae ut posita esse videri possit pro eo, quod est „alioquin, sin minus“, aliquot exempla ex antiquioribus scriptoribus congesta sunt etiam in Thesaur. Stephan. ed. Paris. Vol. III, p. 1454.

Ad p. 308. P. 345, 11 sq. editum est: ἀλλ᾽ ἵνα μὴ αὐτὸς τὰ αὐτὰ λέγων πρὸς τὸ ἐλέγχειν σε δαπανῶ τὸν χρόνον εἰς ἃ μὴ θέλω, πρὸς τὰ ὁρισθέντα ἡμῖν ἀπόκριναι, de conjectura Cotelerii. Libri mscr. porrigunt: ἀποκρίνασθαι. Equidem nescio an probabilius sit: ἀποκρίνασθαί σε δεῖ, quae postrema verba propter syllabas proxime antegressas facillime potuerunt intercidere.

INDEX GRAECUS.

A.

B.

Γ.

O.

Π.

Σ.

INDEX LATINUS.

LIPSIAE, IMPRESSERUNT GIESECKE ET DEVRIENT.

C. Hinrichs'schen Verlage in Leipzig erschienen ferner:

[illegible]n apostolicorum opera. Textum ad fidem codicum et graecorum et latinorum ineditorum copia insignium, adhibitis praestantissimis editionibus, recensuit atque emendavit, notis illustravit, versione latina passim correcta, prolegomenis, indicibus instruxit *Albertus Rud. Max. Dressel*, Ph. Dr. Accedit Hermae Pastor ex fragmentis graecis Lipsiensibus instituta quaestione de vero eius textus fonte, auctore Constantino Tischendorf. gr. 8. 46 Bogen. geh. 3 Thlr.

Anacker, Schlossprediger F. H., St. Pauli Brief an die Galater in Bibelstunden ausgelegt. gr. 8. (VIII u. 150 S.) 1856. geh. 1/2 Thlr.

Brückner, Prof. Dr. B. B., Predigten gehalten in der Universitätskirche zu Leipzig. 1. bis 3. Band. gr. 8. 1855—59. geh. à 1 Thlr.

Brugsch, Ritter etc., Dr. Heinr., geographische Inschriften altägyptischer Denkmäler, gesammelt in Aegypten. I. Band: Die Geographie des alten Aegyptens nach den altägyptischen Denkmälern zum ersten Male zusammengestellt und verglichen mit den geographischen Angaben der heiligen Schrift und der griechischen, römischen, koptischen und arabischen Schriftsteller. gr. 4. 40 Bogen, 57 Tafeln u. 2 Karten. 1857. cart. 25 Thlr.

——— II. Band: Die Geographie der Nachbarländer Aegyptens. gr. 4. 13 Bogen, 23 Tafeln u. 2 Karten. 1858. cart. 8 1/3 Thlr.

——— III. Band, enthaltend: Die Resultate der 2. Reise des Verf. nach Aegypten vom J. 1858. Nebst vollständ. Register über alle 3 Bände. gr. 4. 1860. ca. 20 Bgn.

Gladisch, Dr. Aug., Empedokles und die alten Aegypter. Eine historische Untersuchung. Mit Erläuterungen aus den ägyptischen Denkmälern von Dr. H. Brugsch und Dir. Jos. Passalacqua. gr. 8. 1858. geh. 1 Thlr. 25 Ngr.

——— Herakleitos u. Zoroaster. Eine hist. Untersuchung. gr. 8. 1859. geh. 25 Ngr.

Haenel, Dr. Gust., Catalogi librorum manuscriptorum, qui in bibliothecis Galliae, Helvetiae, Belgii, Britanniae m., Hispaniae, Lusitaniae asservantur. gr. 4. (X S. u. 1240 Sp.) geh. 10 Thlr.; Schrbp. in Imp.-4. 15 Thlr.

Hasse, Pastor Dr. Herm. Gust., das Leben des verklärten Erlösers im Himmel. Nach den eigenen Aussprüchen des Herrn. Ein Beitrag zur bibl. Theologie. gr. 8. (XVI u. 408 S.) geh. 2 Thlr.

Johannsen, Dr. J. C. G., die Anfänge des Symbolzwanges unter den Protestanten. Geschichtlich dargestellt. gr. 8. (XVI u. 438 S.) geh. 2 1/3 Thlr.

Kritz, Pastor Mag. Wilh., die evangelische Lehre auf dem Grunde der heil. Schrift u. nach ihrem innern Zusammenhange f. Freunde d. göttl. Wortes dargestellt. 2. verb. Aufl. gr. 8. (XII u. 308 S.) 1859. geh. 5/6 Thlr.; in engl. Einb. 1 1/6 Thlr.

Lipsius, Dr. Rich. Adelbert, die Paulinische Rechtfertigungslehre unter Berücksichtigung einiger verwandten Lehrstücke nach den 4 Hauptbriefen d. Apostels dargestellt. Mit einem Vorwort v. Prof. Dr. C. Th. A. Liebner. gr. 8. (XX u. 220 S.) geh. 1 1/4 Thlr.

Monumenta sacra inedita. Nova collectio. Vol. I. et II. Nunc primum eruit atque edidit Prof. Dr. *Aenoth. Frid. Const. Tischendorf.* Imp.-4. cart. à 16 Thlr.

Inhalt: Vol. I. Fragmenta sacra palimpsesta s. fragmenta cum Novi tum Veteris Testamenti ex quinque codd. graecis palimpsestis antiquissimis nuperrime in Oriente repertis. Addita sunt fragmenta psalmorum papyracea et fragmenta evangelistariorum palimpsesta, item fragmentum codicis Friderico-Augustani.

Vol. II. Fragmenta evangelii Lucae et libri Genesis ex tribus codd. graecis quinti sexti octavi saeculi, uno palimpsesto ex Libya in museum britannicum advecto, altero celeberrimo Cottoniano ex flammis erepto, tertio ex Oriente nuperrime Oxonium perlato. Addita sunt et Novi et Veteris Testamenti fragmenta similia nuperrime in codicum sex antiquissimorum reliquiis inventa.

Münch, Dr. Ernst, vollständige Sammlung aller ältern und neuern Konkordate, nebst einer Geschichte ihres Entstehens und ihrer Schicksale. 2 Thle. gr. 8. (X u. 522, XII u. 772 S.) 1830. 31. 5 1/2 Thlr.

Tischendorf, Aenoth. Frid. Const., Doctrina Pauli Apostoli de vi mortis Christi satisfactoria. Commentatio a s. vener. theolog. Lips. ordine praemio regio ornata. gr. 8. 1837. geh. 1/3 Thlr.

Zezschwitz, Prof. Gerhard v., Profangräcität und biblischer Sprachgeist. Eine Vorlesung über biblische Umbildung hellenischer Begriffe besonders der psychologischen. gr. 8. 1859. geh. 1/2 Thlr.

LIPSIAE, IMPRESSERUNT GIESECKE & DEVRIENT.

4932

Clemens Romanus, supposed author

Epitomae duae... cura A.R.M. Dressel

DEC 15 '37

Bindery JUL 7 '38

FEB 14 '3?

E E Jensen

Smith R 8

Duke U

PI 43625525

8/26/96 Bibliothèque générale bb# 5478

Université Laval, Cité universitaire

Québec, CANADA G1K 7P4

Gaétan Gignac

